

დედო ავალიანი

არქეოლოგი

სამ ფიზნად

ნიჭნი I

ნოველები

პიესები

ფერილები

«მე რა ნი»

თბილისი

1978

ადამიანზე უფრო რთულად „ნაქსოვი“ ამქვეყნად არაფერია. ამიტომაც ყოველი მნიშვნელოვანი ნაწარმოები მისი ხელახლა „აღმოჩენის“ ცდა — რა ჩანს გარეგნულად, რა ძევს სიღრმეში. მწერლისათვის უმრავლეს შემთხვევაში უცნობი რჩება, ვის გაუწია ნაწარმოებმა კეთილი სამსახური, ვისი სული და გული შესძრა, ვინ დააჯერა, ვინ დააფიქრა. და როცა ნაწარმოები მკითხველს სულიერ და ესთეტიკურ კმაყოფილებას ანიჭებს, მაშინ იგი მწერლის ფიქრისა და გრძნობის თანაზიარი ხდება. სწორედ ეს თანაზიარობა შემოქმედის მძიმე შრომის გამართლებაც და უმაღლესი ჯილდოც.

სამწერლო მოღვაწეობა სასოგადოების ზნეობრივი სიმაღლის შენარჩუნებისათვის ბრძოლაა. იმედი მაქვს ამის დადასტურებას მკითხველი იპოვნის როგორც ჩემს ნოველებში, ისე რომანსა („ახალი პორიზონტი“), პიესებსა („არგვეთის მთაგრეხი“, „მოწყობილი“) და წერილების იმ მცირეოდენ ნაწილში, რომლებიც წარმოდგენილია ჩემი „რჩეულის“ სამ წიგნში.

6 7 3 0 2 0 0

ამ ბინდბუნდში ზღვის ნაპირს ერთი კაციღა შემორჩენოდა, ის ნელა, დაფიქრებული მიაბიჯებდა გაუკაცრიელებულ ნაპირზე. წელზემოთ შიშველს ბეჭზე გადაკიდებული მსუბუქი სპორტული ხალათი საკიდში გაყრილი საჩვენებელი თითით ეჭირა. ქვიშის სიღრმეში შემორჩენილი სიმსურვალე ჯერ კიდევ იგრძნობოდა, თუმცა მზე რახნის ჩასული იყო. ფესთ თხელღანჩიანი სპორტულივე ჩუსტები ეცვა, მაგრამ ქვიშას ფეხქვეშ მაინც ძალუმი ხრამახრუში გაუდიოდა და ეს ხმა რატომღაც სიამოვნებას ჰგვრიდა. ამ სიამოვნებას და ძალდაუტანებელ ფიქრს ისიც უწყობდა ხელს, რომ ზღვა ასლა „ჩურჩულის“ გუნებაზე იყო; ტალღა ტალღას მოსდევდა, ვინ იცის, რამსიშორედან და ნელი შრიალ-შმაშურით მარაოსავით შლიდა ამ ბინდბუნდში ძნელად, მაგრამ ჯერაც გასარჩევი ქაფის თეთრ, მსუბუქ არშიებს...

შეუმჩნევლად ამხანაგი წამოეწია და ისე უხმო — ზაზა, უუ! — თითქოს ძალიან შორიდან ეძახდა. ზაზასაც სწორედ შორი ძახილივით ჩაესმა და ერთბაშად მობრუნდა თუ არა, სახტად დარჩა: ამხანაგი მისგან მსოლოდ ხუთიოდე ნაბიჯით იყო დაშორებული.

ზაზას მისი დანახვა ესიამოვნა, ბინდბუნდის მიუხედავად,

უმაღ იცნო, მაგრამ გული მაინც დასწყდა რაღაცაზე. იქნებ იმაზედაც, რომ მარტოდმარტო მიმავალი თავს ისე გრძნობდა, თითქოს ამოდენა სტიქიის — მძიმედ ატორტმანებული ზღვის — უსაზღვრო სივრცის ბატონ-პატრონი ყოფილიყოს და უეცრად იგი ვინმეს წაერთმეოს.

— სოსო, რა ზღვის ქაფიდან ამოსულივით გამომეცხადე?!

— ამ ქვიშაში ჩემი ფეხის სმა შენი ნაბიჯის ექო სომ არ გეგონა, რომ არ იხედებოდი?

— რა ვიცი, სოსო... რომ ვთქვა, ფიქრით ისე ვიყავი გატაცებულიო... თუ დამიჯერებ, არ იქნება მართალი. უბრალოდ მსიამოვნებდა ქვიშაში რომ მივაბიჯებდი, ზღვის ტალღის ჩუმი ტლაშუნი რომ მესმოდა და თანაც შიშით თვალს ძლივს ეუსწორებდი ამ უზარმაზარი, შავად მოტორტმანე მარილიანი წყლის იდუმალებას!.. წარმოგიდგენია, რა ამბავია ასლა იქ, — ზაზა დაიხარა, სელში მოზრდილი კენჭების გროვა მოჰყვა, ერთი ბლუჯა ზღვაში ისროლა, — ათი, ასი, ათასი მეტრის სიღრმეში!

— ზღვაში და ისიც ათასი მეტრის სიღრმეზე კი არა, სშირად ის არ ვიციტო აქ, სმელეთზე ჩვენგან ოცი მეტრის დაშორებით, რა სდება!

გზა განაგრძეს. ორი მამაკაცის შეწყობილი ნაბიჯის სმა ქვიშაში ასლა უფრო ძალუმად გაისმოდა.

სოსომ თვალით მოლანდა და უკითხავად გამოაცალა ზაზას იღლიაში გაჩრილი წიგნი. მუქ ყდაზე ბინდბუნდში წარწერა ძნელი გასარჩევი იყო, ამიტომაც გადაშალა და სატიტულო ფურცელს დააკვირდა.

— რუსთაველი?! აგარაკზე ვინ კითხულობს, ბიჭო, „ვეფხისტყაოსანს“?!

— მე ვკითხულობ!

— ფილოლოგი მესმის, მაგრამ არქეოლოგმა რა უნდა იპოვო „ვეფხისტყაოსანში“?

— რასაც ფილოლოგები ვერ პოულობენ!

ფურცლებს შუა თითჩატანებული წიგნი სოსომ მადლა ასწია და შესავლის პირველი სტრიქონი „რომელმან შექმნა სამყარო ძალითა მით ძლიერითა“ — პათეტიკურად წარმოთქვა.

— არა უშავს! — წაქეზების და მოწონების კილოთი შენიშნა ზაზამ, — შენი ხმის ტემბრი ყოველთვის მომწონდა...

— ზღვის ტალღების აკომპანემენტი რომ არა, „ვეფხისტყაოსნის“ ასე წაკითხვა ნამდვილად ყალბი იქნებოდა.

— რა დროს სუმრობაა?!

— ნამდვილად გეუბნები, გარემოს, განწყობილებას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს! რაც თეატრზე ფანატიკურად შეყვარებულ აუდიტორიაში საშუალო მსახიობსაც კი დიდებულად გამოგივა, ბაზარში იმან შეიძლება სასაცილოდ გაქციოს!.. რა გასაკვირია, რუსთაველის დიდებული სტრიქონი თუ უფრო შთამბავთებლად და დრამატულადაც გაისმის, როცა ზღვაც გესმიანება!.. ასე აშკარად სად იგრძნობა სამყაროს შემოქმედის ყოვლისშემძლეობა!

— გაიხსენე კიდევ რომელიმე სტროფი! — გულით სთხოვა ზაზამ კითხვის ემსზე მოსულ მეგობარს.

სოსომ მრგვალად მოკეცა წიგნი. თითქოს მიფრინავენო, ისე ჩაიფრთხილეს ფურცლებმა... სოსოს დიდხანს ფიქრი არ დასჭირვებია, მცირე პაუზა მხოლოდ განწყობილების და მოლოდინის გასაძლიერებლად მოიშველია.

„ანდერძი ავთანდილისა როსტევან მეფის წინაშე“ — სოსომ ისე წაიკითხა, განცვიფრებული ზაზა რამდენიმე წუთს დუმდა, სოსოს სმით წარმოთქმული სტრიქონები ყურში ისევ

ისე ჩაესმოდა და ეგონა, ასლა იგი ზღვის ტალღებს მოჰქონდა.

აღელვებული, ქანცვამოცლილი სოსო კი იდგა და ელოდა, რას იტყოდა მეგობარი. მისი დუმილი ისე ენიშნა, რომ ეს წაკითხვა ზაზას არ მოეწონა და ახლა, უხერხულობაში ჩაყარდნილს, აღარ იცოდა, რა ექნა და რა ეთქვა. მაგრამ გაიგონა თუ არა ზაზას სმა — სოსო, შენი ჭირიმე, ის ერთი სტროფი — „თუ საწუთრომან დამამხოს“... — სელახლა წაიკითხეო, სოსოს ერთბაშად გული ბავშვივით აუჩუყდა და სიხარულის ცრემლი მოერიო. ზაზას ოდნავ გაბზარულ სმაში სოსომ უმაღამოიკითხა, უმაღ იგრძნო, რა შთაბეჭდილება მოესდინა მის წაკითხვას. სოსომ თხოვნა იმ წამსვე ვერ შეუსრულა ამხანაგს. ცოტა გავიაროთო, — თქვა და სცადა, სიარულში ის სულიერი წონასწორობა აღედგინა, რაც ფარულად აღძრულმა სიხარულმა დაუბრუნებია.

ასიოდე ნაბიჯი რომ ასე დუმილში გაიარეს, სოსო უეცრად შედგა და დაიწყო, ასლა ცოტა უფრო დინჯად და ძალდაუტანებლად, მაგრამ ფარული მღელვარებით და სულში ჩამწვდომად:

თუ საწუთრომან დამამხოს, ყოველთა დამამხოებელმან,
ღარიბი მოკვდე ღარიბად, ვერ დამიტაროს მშობელმან,
ველარ შემსუდრონ გაზრდილთა და ვერცა მისანდობელმან,
მუნ შემიწყალოს თქვენმავე გულმან მოწყალე—მღმობელმან.

როცა სოსო გაჩუმდა, ზაზა ეცა და მაგრად ჩაიკრა გულში ამხანაგი. ქების სიტყვა არ უთქვამს, საერთოდ ხმა არ ამოუღია, რადგან სულ ერთიანად კანკალებდა და ენა აღარ ემორჩილებოდა.

ერთხანს ასე დადუმებულნი მიაბიჯებდნენ ორივენი.

— სოსო, იცი რა გითხრა? — მოულოდნელად წამოიწყო

ზაზამ, — მსახიობებს თუ ვერ დავწამებ, ისე, იმდენი ჩვენ ვიცოცხლოთ, პოეტებად რომ მოაქვთ თავი, ბევრს „ვეფხისტყაოსანიც“ კი ბოლომდე არ აქვს წაკითხული. ისწავლიან სკოლაში პროგრამით გათვალისწინებულ რამდენიმე თავს, ბოლოს მესხიერებას ძლივს შემორჩება ორიოდ გაზეპირებული აფორიზმი და „ვეფხისტყაოსანთან“ საქმე მოთავეებულია! მერე ასეთი განათლებამოსილი და სუფრის დონეზე თავისი ერის და ლიტერატურის მოსიყვარულე ამსანაგი დასწერს ორ-სამ ღერ ლექსს, თანაც ქვეყანას უმტკიცებს „ჩემი სჯობსო“ და ზოგი კრიტიკოსის შემწეობით კაი სანს „უცილობლობს, ვითა ჯორი“. არა, გენაცვალე! ჯერ არ მომხდარა, ცუდი მკითხველი კარგი მწერალი ყოფილიყოს! — ზაზა ერთბაშად შედგა, სოსოს გაოცებით გადახედა, ხმადაბლა ჩაიცინა, — კაცმა რომ თქვას, ასე რამ გამაცხარა?!.. ხედავ, ზღვა რა დინჯად ირწყევა!..

— ახლა ვერ ვხედავ, მაგრამ... მაგან რომ გაცხარება იცის, შენს მტერს!

— ისეთი რამე მითხარი, თითქოს მაგ ზღვის წყალი ჩემთვის თავზე გადაგეხსას!

— შენ ის თქვი, ხომ მოგისდა!

— ნამდვილად, სოსო!

არის წუთები, როდესაც ადამიანი საოცრად გულდია და გულწრფელია. ეს გულწრფელობა სუფევდა ახლა მათს სიცილშიაც და დუმბილშიაც.

— ზაზა, ამ ლაპარაკში, იცი, რა მომავონდა... მაგრამ ჯერ შენ მითხარი, რაკი „ვეფხისტყაოსანს“ ასე მუდამ გულთან ახლოს ატარებ... „რაცა ვის რა ბედმან მისცეს, დასჯერდეს და მას უბნობდესო“, — იმასაც ხომ არ ნიშნავს, რომ რუსთაველამდეც, რუსთაველის დროსაც და რუსთაველის შემდეგაც დაჯე-

რება და რითიმე დაკმაყოფილება ადამიანის შინაგანი ბუნების თვისება არ არის, ჩვენმა საუკუნემ რა გაიზიარა, დაუჯერა რუსთაველს?..

— ჯერ არ ვიცი, — ისე სწრაფად მიუგო ზაზამ, ეტყობოდა, ამ საკითხზე კამათს არ მოელოდა.

სოსომ არაფერი უპასუხა. შარვლის უკანა ჯიბეზე სელი მოისვა და ერთხანს რაღაცას ფრთხილად ექაჩებოდა. მერე, როგორც იყო, რბილყდიანი, კარგად მოჭმუჭნული წიგნი დააძრო და ხელისგულზე ამაოდ სცადა მისი გასწორება.

— შენ გგონია, მე კი „უიარაღოდ“ დავდივარ? — და წიგნი ზაზას გაუწოდა.

ზაზამ გაწოდებული წიგნი ჩამოართვა, გაქექილ ყდაზე სათაური ძლივს გაარჩია, ასო-ასო ამოიკითხა.

— ისეთი იარაღი დამიპირისპირე... „მეფე ლირს“ ესუმირები?!

— ამ სეზონში ვაპირებთ დადგმას. ერთ პატარა როლს მეც ვებღაუჭები. გახსოვს, რას ამბობს შექსპირი ლირის პირით? „ადამიანს რომ იმაზედ მეტი არ მისცე, რაც სჭირდება, სომ მსეცად გადაიქცევაო“.

— მერე რას ნიშნავს „იმაზედ მეტი“ და „რაც სჭირდება“? მართალია, რუსთაველის აფორიზმი ჩვენთვის მიუღებელ მოსაზრებასაც შეიცავს, მაგრამ „დასჯერდიო“ რომ გაფრთხილებს, იქნებ შენს სულიერ წონასწორობაზედაც ზრუნავს. გენიოსის აზრი სომ არასოდეს ერთგანზომილებიანი არ არის!..

— ან საერთოდ რაში იცავს წონასწორობას?.. კაცობრიობა შექსპირის ავი წინასწარმეტყველების დემონსტრაციას ახდენს, იმაზე მეტს მოითხოვს, თითქმის ყველაფერში, რაც სჭირდება, თუ არა და იმუქრება — მსეცად გადავიქცევით!..

— შენს მტერს!.. მერე, ვინმე როდისმე ასერხებდა ან მო-
ასერხებს ადამიანის სურვილების წესიერ კალაპოტში ჩაყე-
ნებას? საერთოდ, დათრგუნეას თუ არა, ოდნავ შეზღუდვას
მაინც? აზრი, რომელიც შექსპირმა მეფე ლირს გამოათქმე-
ვინა, სინამდვილეში დასაყრდენს ვერ პოულობს, თუ ქვეყანა-
ზე წესრიგია!

— რას ეძახი წესრიგს? ყველამ თითო ლუკმა იკმაროს?
მგელმა ცხვარი არ შეჭამოს?

— ეს ქვეყანა, მარტო ცხვრების, ან მარტო მგლებისა არა-
სოდეს არ ყოფილა და არც იქნება. იმიტომ კი არა, რომ ეს
არ მოხერხდება, უფრო იმიტომ, რომ ამას ვერ მოითმენს წო-
ნასწორობის და კანონზომიერების ლოგიკა.

— ჩემო ზაზა, რაც გაბატონდება, მერე ყველაფერი იმას
ემორჩილება. თუ წონასწორობის ლოგიკას რკინის კანონი
აქვს, შეგუების აუცილებლობა თავისი სიმტკიცით ცეცხლში
ნაწრთობ ფოლადს ჰგავს: რაც არსებულ პირობებს და გარე-
მოს ვერ ეგუება, იღუპება!

— ზოგჯერ, სოსო, სათნოებას, ზოგჯერაც ბოროტებას არ-
სებული პირობები და გარემო ვერ გუობს, მაგრამ ისინი მა-
ინც არ იღუპებიან...

— სამაგიეროდ... სომ ინიღბებიან... უკვე რამდენი საუკუ-
ნეა, რაც ადამიანი აღმოჩენილია, მაგრამ... შესწავლილი არ
არის! მისი ბუნება აღმომჩენმა კი არ იცის, — შემქმნელმა!..
შემქმნელს კი ადამიანი თავისი ხუთი გრძნობიდან ფიზიკუ-
რად ჯერჯერობით ვერც ერთით ვერ ეხება... ვერც ერთით
ვერ შეუცვნიას! ადამიანს შეუძლია თვით დედამიწაც კი დაშა-
ლოს, მაგრამ შექმნით სომ ვერ შექმნის?!

— ეგ სომ აგრეა. შენ ის თქვი, გაღორებისა და საერთოდ
მსეცად ადამიანის გადაქცევის საშიშროება ქვეყანას რატომ

უნდა მოვლინებოდა, თუ ადამიანი მართლაც ბუნების გვირგეინია!..

— რა მნიშვნელობა აქვს, თვითონ რას დაირქმევს ადამიანი... ჩვენ თუ ადვილად ვერ ავუსსნით ერთმანეთს იმ საჭირობოროტო მდგომარეობის მიზეზს, სომ ვგრძნობთ მაინც, როგორც ღამეში კაცი ხელის ფათურით რასაც წააწყდება, გრძნობს, რაა იგი, თუმც ვერ ხედავს. ერთ-ერთი მიზეზი კი, შეიძლება სხვა მიზეზებზე უფრო აშკარა და სილუღი, ისიც იყოს, რომ... იმ რწმენას, რომელიც სასურველ წესრიგს განაპირობებდა, შიშის საფუძველი გამოეცალა. შიშის გარეშე კი რწმენა ადამიანთა უმრავლესობისათვის ის თოფია, რომელიც თურმე ხისაგან ყოფილა გამოთლილი და სანამ დამიზნებული იყო... მე, რა თქმა უნდა, ცხოველურ, ბიოლოგიურ შიშს არ ვგულისხმობ, ან რაც შეგნებულის სულისკვეთებას თრგუნავს და შეუგნებელს ალაღებს. რელიგიის დონეზე მორწმუნის შიში მსოლოდ იმით იყო გაპირობებული, რომ, თუ სიცოცხლეში უღირსად მოიქცეოდა, სამოთსის მაგივრად ჯოჯოხეთში მოხვდებოდა. საქმე ისაა, რომ დაირღვა ერთი დიდი კანონზომიერება. დაირღვა ისე, რომ ეს სულაც არ გვსურდა და არც მოველოდით: უგულვებლევყაფით საქმისათვის ნამდვილად მოწოდებული, თავდადებული, ერთგული და... სრულიად სამართლიანად აღმოვჩნდით... მეფე ღირის მდგომარეობაში! ვენდეთ ფარისეველ ასულებს და, შევაჩვენეთ ჭეშმარიტად სათნო კორდელია. ეგ კი ისეთი შეცდომაა, რასაც პატიება არ მოჰყება ხოლმე!

— მეფე ღირის ცოდვას მაინც ის ამსუბუქებს, რომ გულწრფელად, გულუბრყვილოდ ცდებოდა და არა ანგარების, ღორობის, გამორჩენის საბაბით, ის კი, ვისაც შენ გულისხმობ, იმიტომ „ცდებოდა“, იმიტომ სჩადიოდა ბოროტებას, რომ ამ

ბოროტებაზე სელს ითბობდა. სტენდალი მეტს კი არაფერს ამბობს: — ბოროტმოქმედებას სჩადის ის, ვისთვისაც სელსაყრელიაო...

სოსო ისე მიაბიჯებდა გულხელდაკრეფილი და თავაწეული, თითქოს შორს სადღაც რაღაც შენიშნაო, ზაზას კი თავი ჩაედუნა, სელეებიც უკან შემოეწყო და შეწყვეტილ სიტყვას ფიქრში აგრძელებდა.

— რას გაჩუმებულხარ?

ზაზა გამოერკვა, სოსოს მოულოდნელი შეკითხვა და ქვიშის სრაშასრუში ერთად ჩაესმა... საოცარია, ფიქრის დროს რარიგ სჩვევია სმენას „დასშობა“.

— ეს ლაპარაკი შორს წაგვიყვანს...

— რა ლაპარაკი... ზაზა?

— რაც აქამდე ვთქვი! ცოტა ვილაპარაკეთ? მაგრამ ბოლოს მაინც ვიტყვოდი...

— მართლა, ხედავ რამსიშორეზე წამოვსულვართ! არ მოვბრუნდეთ უკან?

— ჩვენს შესედულებებში? — და მისი სიცილი ამ ღამეში რაღაც უცნაურად გაისმა.

— ღმერთმა დაგვიფაროს, — სიცილითვე შეაგება სოსომ.

— ბოლოს... რას ვიტყვოდიო... რატომ აღარ თქვი?..

— ბოლოს ვიტყვოდი... თუ ბუნებაში ყველაფერი ზემოდან მოდის — წვიმა, თოვლი, სეტყვა, მესი, და, რაც მთავარია, მზის სინათლე... ასევე ადამიანთა საზოგადოებაშიც თითქმის ყველაფერი „ზემოდან“ მოდის — შესედულება, რწმენა, მორალი, ცხოვრების წესი, კულტურა, კანონი, — სოსო შეჩერდა, და ბოლო სიტყვები ისე წარმოთქვა, ხმადაბლა, მაგრამ მკაფიოდ, თითქოს სცენაზე იყო და არა ზღვის პირად, ერთადერთი ამ-

სანაგის ამარა, — ამიტომ არის საჭირო დიდი სიწმინდე და სიფრთხილე, უპირველეს ყოვლისა, ზემოთ!

გზა ისევ განაგრძებს. მცირეოდენი ღუმილის შემდეგ სიტყვა ზაზამ წამოიწყო.

— გეთანხმები. შენც რამდენჯერ გინახავს, ალბათ... მოსკოვში, წითელ მოედანზე დღესაც დგას... ვასილ ნეტარის სახელობის ტაძარი!..

— თვალწინ მიდგას მისი გუმბათი.

— ეტყობა, კეთილმა სახელმა გადაარჩინა ტაძარიც და ის მორწმუნეც... მაგრამ რა გადაარჩენს ურწმუნოს? წარმოგიდგენია, რამდენად ხელსაყრელი ყოფილა რწმენის ტაძრის აგება, მიწაზე იქნება თუ სულში, საკუთარ ბუნავსა და აგარაკებთან შედარებით, მთასა თუ ბარში!!

— ზაზა, იცი რა გითხრა? ტრაგედია ის არის, რომ ზოგს ეგ შენი სიწმინდე და რწმენა ფეხებზე ჰკიდია, თუმცა ანგელოზივით გამოიყურება, მარტო გარეგნობით კი არა, შესედულებითაც! მთავარია — უნდა შეგეძლოს თამაში!

— მთავარია... მიზეზი! ბოროტებას თუ ღორობას ბოლოს ვერ მოუღებ, თუ მარტო შედეგს ებრძოლე!.. მთავარია, მიზეზი. მიზეზის მიზეზი კი, ვინ იცის, სად, როდის ჩაისახა იმ ღორის სულში!..

— „აი მიზეზი, სულს ჩემო, აი მიზეზი“.

— ოტელო...

— მიზეზის მიგნებამ კი ოტელო... ტრაგედიამდე მიიყვანა!

— ტრაგედიამდე ოტელო იმან მიიყვანა, რომ... მიზეზს ვერ მიაგნო. აი, მეფე ღირმა კი ბოლოს მიაგნო, მისვდა და... გაგიჟდა.

— ზაზა... ამ ღამეში, რა, იმისთვის შემსვდი, რომ... გამაგიჟო? მაცალე, თუ ძმა ხარ, სანამ იმ როლს ვითამაშებდე და მერე...

— ცხოვრებაში, ჩემო სოსო, ყველანი ვცდილობთ ჩვენი როლი წყნარი იყოს, მხოლოდ სცენაზე გვიყვარს შფოთიანი, რისკიანი და ტრაგიკული როლის თამაში!

— ეგ... მართალია!

— ესეც არის მიზეზი, რომ საჭიროების შემთხვევაში ერთ-სულოვნება გვღალატობს! ერთმანეთს ვერ ვშველით ეს წესიერი სალხი! მხარში არ ვუდგევართ სიმართლეს, სიწმინდეს, პატიოსნებას, გაბედულებას! თუ ავკაცობა, ბოროტება პირადად ჩვენს სიმართლეს, ჩვენს პატიოსნებას, ჩვენს დოვლათს, ჩვენს ღირსებას ემუქრება, მაშინ, იცოცხლე! ამიტომაც ვართ ასე ყველანი ჩვენ ჩვენთვის და თანაც ბატებივით დაფანტულები... ამ ბატისტვინობას კი ადამიანში ძნელად აღმოფხვრის!..

სოსო შედგა. თავი საგონებელში ჩავარდნილივით მოიქექა და დამნაშავესავით ჩაილაპარაკა:

— მე, ჩემო ზაზა, ერთი იმ „დაფანტულ ბატთაგანი“ უკვე მივსულვარ სახლთან და... რაც უნდა მოხდეს, თუნდ დედამიწა გადაყირავდეს, ჩრდილოეთ პოლუსი ქვემოთ მოექცეს, სამსრეთი — ზემოთ, ისევ პოლუსებად დარჩებიან და... ზოგი რამ, ალბათ, პოლუსებთან ერთად ადამიანის შეგნებაში თუნდ იმ პოლუსებივით გადაყირავებული, არ მოისპობა, — ისევ ის სახელი ერქმევა და ისევ ის შინაარსი ექნება! ასლა, ღამე მშვიდობისა! იცოდე, თუ რამე ტრაგიკული დაგესიზმროს, მე არ დამაბრალე!

გამოსამშვიდობებლად რომ მკლავი ასწია, ასლა მიაქცია ყურადღება, სელში ზაზას „ვეფხისტყაოსანი“ ეჭირა.

— კინაღამ თან არ გამყვა? მაპატიე, ზაზა, რომ გტოვებ... მაგრამ რას ჰქვია — გტოვებო! რა გიშავს! ზღვისა და რუსთაველის ამარა გტოვებ, მარტოს სომ არა?!

ზაზამ „ვეფხისტყაოსანს“ სელი ისე მოუჭირა, თითქოს

მართლა მის ამარა დარჩენილიყოს ამ უსაშველო სიბნელით ამოვსებულ ღამეში... ცდილობდა, აღარაფერზე ეფიქრა, ფეხქვეშ ქვიშის სრამასრუსით გაერთო თავი და გადაეყოლებინა გული, მაგრამ კაცი ფიქრთან რამეს გააწყობს, მით უმეტეს, ერთხელ თუ აიშალა და აიწეწა?.. „რაო, რა თქვა წელან სო-სომ? რელიგიის დონეზე მორწმუნის შიში იმით იყო გაპირობებული, თუ სიცოცხლეში უღირსად მოიქცეოდა, სამოთხის მაგივრად ჯოჯოხეთში მოხვდებოდაო? გამოგონილ ჯოჯოხეთში მოხვედრის რეალური შიში კი იდეალური ლაგამი აღმოჩნდა, რომელიც რელიგიის მსასურებმა თავისთვის სელსაყრელი წესრიგის დასამყარებლად მოიმარჯვეს. ჩვენ ეს დამამცირებელი შიში გაუუქარწყლეთ, „ლაგამი“ ისე ადვილად მოვსსენით ადამიანს, როგორც ბაღებს რკინის მოაჯირი, და დავტოვეთ იგი საკუთარი შეგნებისა და სინდისის ამარა... მაგრამ მალე იმის მოწმე გავესდით, რომ ბევრი „ბაღი“ გადაიჯეგა. ცხოვრებას დაწერილთან ერთად თავისი დაუწერელი კანონიც აქვს, და ის აჩრდილივით არ შორდება ადამიანს არსებობისათვის ბრძოლაში. როცა გონებას შია, ადამიანი ადამიანობის ზღვარს არ გადადის, მაგრამ აბა ნასეთ, როცა კუჭს შია, რად შეიძლება იქცეს ადამიანი! ამიტომაცაა კანონი, იდეალურიც კი, სშირად იდეალურად უძლური, დაიცვას ის, რაც ამ სამყაროს და ადამიანის მოდგმას ალამაზებს, მისი არსებობის აზრს ამართლებს!.. ბოროტებას რომ თავგამოდებული და თავზეხელაღებული მსასურები ჰყავს, საამისო მაგალითები ყველა დროში გამოინახება, მაგრამ სშირად ბოროტებას ჩვენ ვჭვრეტთ მსოლოდ მატერიალური დოვლათის მითვისების თუ განადგურების ფონზე. სულიერი ავლადიდების ხელყოფა კი, არა მთელი ერის, არამედ ცალკეული ადამიანების ტრაგედიადა გვესახება!.. შეიძლება დაირღვეს წესრიგი ქუჩაში, ბა-

ზარში, მაგრამ ტაძარში ეს შეუძლებელია! ქორეაჭარი ბაზარში — ჩვეულებრივი ამბავია, „ქორეაჭარი“ ტაძარში — ერის ტრაგედია! ასლა კი საკითხავია, სად მეტია ეს „ქორეაჭრები?“

ზაზა წუთით შეჩერდა და შუბლზე, თმაზე სელი ისე გადაისვა, თითქოს ფიქრის „ღრუბელი“ სურს გადაიყაროსო, კვლავ ინერციით განაგრძო გზა... ქვიშას ისევ ისე, სმენისათვის სასიამოვნო ხრამასრუში გაუდიოდა ფესქვეშ. ზღვა ისევ ისე „ჩურჩულის“ გუნებაზე იყო, თუმცა ახლა ოდნავ უფრო მკაფიოდ ისმოდა ტალღის მიმოქცევისას ჩვეულებრივი, შიშინისებური ხმა... ტალღა კვლავ მისდევდა ტალღას და მოსწორებული ქვიშის ზედაპირზე, ალბათ, ისევ მარაოსავით შლიდა ქაფის თეთრ, მსუბუქ არშიებს...

ზაზას ერთხელ კიდევ გაახსენდა სოსოსთან საუბარი მეფე ღირის გამო და მოულოდნელად სმამაღლა წარმოთქვა, რაც გაიფიქრა:

— მთავარია, გამოიცნო კორდელია!

სასახლის ქუჩიდან რუსთაველის მონუმენტისაკენ მივლას-
ლასებ. იქ ამხანაგს უნდა შევხვდე. პროსპექტზე ისეთი ხალ-
ვათობაა, შუადღე კი არა, შუალამე გეგონება.

ნაადრევი გასაფხულია და საკმაოდაც გრილა, მაგრამ ასე-
რიგად მოთენთილი ხალხი აგვისტოშიაც არ დადის სოლმე.
გაკვირვებას იწვევს იმ ქერა, წითური მამაკაცის გამოჩენაც,
ასე მხნედ და გამართული რომ მიაბიჯებს. დიდი ხანი არ
არის, რაც ის თბილისს მოევლინა, მაგრამ უკვე ყველა იც-
ნობს დედაქალაქის ასალ კომენდანტს. ორიოდ ნაბიჯზე მას
შავგვრემანი ადიუტანტი მიჰყვება. ამ ჭაბუკსაც კარგად იც-
ნობენ თბილისელები. კომენდანტი ადიუტანტს თავის პარა-
ბელუმზე უფრო მეტად ენდობა და გული საგულესა აქვს,
ომის მკაცრ კანონთან ერთად მხარში რომ უდგას ეს ჭაბუკი.
სულ მცირედი ხელყოფა წესრიგისა და... პატიების იმედი ნუ
გექნება. ხომ არ აპატიო კომენდანტმა ჰოსპიტლიდან ერთი-
ორი საათით გამოპარულ, ნახევრად ჭრილობამოშუშებულ
მატროსებს ამასწინანდელი დებოში ბაზართან. თავზე ხელ-
აღებულ ჭაბუკებს სევასტოპოლის შარავანდედმაც ვერ უშვე-
ლა. კომენდანტის სიმკაცრე მის გამჭოლ მსყერაში მაშინაც კი
ჩანს, როცა იღიმება.

ამსანაგს დათქმულ ადგილზე ჩემთვის მისვლა დაესწრო. მონუსხულივით გააყოლა მზერა კომენდანტს. ჩემი მიახლოება კი ვერ შეამჩნია. ბეჭზე მოულოდნელად წავკარი სელი. შეკრთა და შიშით შემომაცქერდა.

— შეგეშინდა?

— რა ვიცი. თავზე უეცრად დამეცი.

დაღმართს დაუყევით. სასადილოში ცოტა ნაადრევად მოგვისდა მისვლა. კარი დაკეტილი იყო. შუშაზე, შიგნიდან აკრულ ქაღალდზე ქიმიური მელნით მსხვილად ეწერა — „ОНЕД С ДВУХ ЧАСОВ“. ახლა პირველს თხუთმეტი წუთი უკლდა. ისე გულდაწყვეტილი გამოვბრუნდით უკან, თითქოს მოულოდნელი უარით გამოვესტუმრებინეთ. ერთხანს უსიტყვოდ ვტკეპნიდით ტროტუარის ასფალტს სასადილოს შორი-ახლოს. ვერ გადაგვეწყვიტა, საათი და თხუთმეტი წუთი სად გაგვეტარებინა. მოულოდნელად ლევანს კარგი აზრი დაებადა:

— მოდი, ზოოპარკში შევიაროთ! აქვეა.

ჯერ დავეთანხმე, მერე შევეყოყმანდი. ლოდინი ლოდინია, მაგრამ რაც უნდა იყოს, სასადილოდან ორ ნაბიჯზე სარ, სასადილოს სიახლოვეს ლოდინი როგორღაც უფრო ნუგეშის მომგვრელია. გაიღება თუ არა კარი, ერთი პირველთაგანი შენ იქნები, ვისაც კერძს მოუტანენ... გარეთ ლოდინი, ალბათ, ათასჯერ უფრო ადვილია იმ ლოდინზე, როცა სსვის პურობას მორიდებულად უცქერი და ლუკმის მაგივრად ნერწყვს ყლაპავ, სანამ მომტანი პირველ თავს გაღირსებდეს.

ლევანს თავისი წინადადება არ გაუშეორებია, ისე ჩამავლო მკლავში ხელი და წამიყვანა.

ზოოპარკის საღაროში ორი ბილეთი ავიღე. შევედით. არსად კაციშვილი არ ჭაჭანებდა. თეთრი დათვი მასპინძელივით

დაგვიხვდა; ატოტებულს მაჯის სიმსსო გისოსებისათვის კლანჭებიანი თათები ჩაეწვო და აქეთ-იქით მოუსვენრად იქნედა თავს. მერე ისევ ოთხფეხზე დადგა, რაკი დარწმუნდა მოსაკითხით არ მოვსულვართ, ერთი დაყნოსა საუზმის მონარჩენი თევზის ბოლო და აუშის ცივ წყალში ისე არსენიანად გადაეშვა, მის მაგივრად ჩვენ შეგვაჟრუოლა.

— რა გაბრუებულივით წრიალებს. ნერვებს მოგიშლის მაგის ცქერა.

— რა ქნას. ყველას თავისი უბედურება ჰყოფნის.

— მართალი ხარ, — დამეთანხმა ლევანი, — წამო, ლომებს გადავხედოთ.

ლევანს უსიტყვოდ გავყევი. მოაჯირიანი ფერდობიდან თავისუფლად ჩანდა საკნებივით ჩამწკრივებული, რკინის მაღალგისოსებიანი გალიები ლომებისა, ვეფხვებისა, იაგუარებისა და მგლებისათვის. პირველი გალია ცარიელი იყო. მეორე გალიაში დედალ-მამალი ლომი იწვა. შორიახლოს სორცის მოზრდილი ნაფლეთიანი ძეგლი ეგდო. ლომები უძრავად გართხმულიყვნენ, ჩვენს შესმიანებაზე ყურიც არ შეუბერტყავთ. ხვადმა მხოლოდ თვალი გაასილა, ამოგვხედა და ისევ მინაბა. მეტი ყურადღების ღირსად არ ჩაგვთვალა. ჩვენ მაინც თვალს არ ვაშორებდით. ველოდით და იმედს არ ვკარგავდით, როცა იქნებოდა, ან ერთი წამოდგებოდა, ან — მეორე.

— ეგენი, ალბათ, ახალი ნასაუზმევი არიან და ჩვენთვის არ სცალიათ, — ჩაიცინა ლევანმა.

— ცალი თვალით სომ მაინც ამოგვხედა. მეფეა, ვინმე წერილფესა ვიგინდარა სომ არ არის!

— მეფე-მეფეა და... ომს ეგეც გემოზე შეუბერტყავს... სკადავ, როგორ ჩავარდნია ფერდები... ნეკნებიც კი უჩანს... ბეწვიც რას დამსგავსებია, ქეცი სომარ შეჰყრია მაგ უბედურს!

თითქოს ჩვენი ნალაპარაკევი გაიგო და ასე მოსხენება იუკადრისაო, სვადმა ლომმა თავი წამოჰყო, ჯერ ერთ წინ, თათზე წამოიწია, შემდეგ — მეორეზე. ბოლოს ოთხივე ფეხზე რაღაც გაუბედავად დადგა და ის იყო ნაბიჯის გადადგმა და-აბირა, რომ გავა განზე გადაუქანდა და მოწყვეტილივით დაეცა გალიის ასალმორეცხილ იატაკზე. ამის დანახვაზე მოა-ჯირს ისე გადავეკიდეთ, ლამის თხრილში გადავცვივდით. ვინ-მეს რომ ეთქვა, არ დავუჯერებდით, რაც ამ წუთში ჩვენმა თვალმა იხილა. სვად ლომს უკანა ფეხებზე წამოდგომა აღარ უცდია. ასე ტორებზე დაბჯენილი და წელმოწყვეტილი დარ-ჩა იგი, თანაც ისე საცოდავად იცქირებოდა, გეგონებოდათ, კეტით გაულახავთ და ძვალ-რბილი გაუერთიანებიათო... ახ-ლა ძუ ლომმაც წამოჰყო თავი, ტორით ძვლიანი ხორცის ნა-ჭერი ახლო მიითრია, პირი უღონოდ ჩაავლო, მაგრამ ისევ უშვა და მარცხენა ტორის ლოკვას მოჰყვა. სვადმა ერთი უსა-ლისოდ გადახედა. ხორცის ნაჭერი თითქოს არც შეუნიშნავ-სო. საკვირველი ის იყო, მშიერებს ჰგავდნენ, ხორცი კი წინ ედოთ და არ ეკარებოდნენ.

— რა დამართათ?! — ვიკითხე გაოცებულმა.

— ალბათ, ეწყინათ, უვარგისი ხორცი რომ შეუთავაზები-ათ. თავმოყვარეობა შიმშილშიაც არ ღალატობთ!

— ვინ იცის, იქნებ მართალსაც ამბობდენ...

თითქოს ჩვენზე არ უნდა ემოქმედა ამ სანახაობას, მაგრამ მაინც დაფიქრებული გავშორდით ლომების სამყოფელს. ნასე-ვარი ზოოპარკის დათვალიერება მაინც მოვასწარიტ, რა ფრინველი და ცხოველი არ ვნახეთ, მაგრამ არაფერს ისეთი შთაბეჭდილება არ მოუხდენია ჩვენსე, როგორიც მშიერმა ლომებმა მოახდინეს. თვალიდან არ მშორდებოდა სვადი ლო-მის გამომეტყველება. მეგონა სასადილოდან მიახლოებისთა-

ნავე დამავიწყდებოდა ყველაფერი, მაგრამ ვარაუდი არ გამიმართლდა. შიმშილი და რაღაც გამოუცნობი შიში ასლა იმ ლომის თვალებით მიცქეროდა...

ჩვენი მისვლა და სასადილოს კარის გაღება ერთი იყო. ლოდინი არ დაგვჭირვებია...

დღესაც ერთ წუთში ვისადილეთ. რა დიდი ამბავი უნდოდა ერთ თეფშ მუსუდოს სუფსა და ერთ იჯრა მოსარშულ შაჰ მაკარონს. ომამდე საგანგებო სანაძლეოც კი თავს ვერ გაგამეტებიანებდა, ეს მაკარონი გაგესინჯა. ცუდად ხარშავენ, თუ დანოტიოებულია, ისე გეგლისება პირში და ისეთი უგემურაა, მადის დასაკარგავად უარესს კაცი ვერაფერს მოიგონებს. და მაინც შენს წილს რომ გააქრობ, ცალი თვალით იქით იყურები, ვინც ასლა შეექცევა ამ „დელიკატესს“.

მე და ლევანი ტალღით ყოველდღე ერთად ვსადილობთ. დაწესებულებიდან ამ სასადილოს მიგვაწერეს. ეს არის სასტუმროს ყოფილი რესტორნის დიდი, სვეტებიანი დარბაზი პირველ სართულზე. ომამდე აქ რომ შემოვსულვარ, დღისითაც კი კედლებს, სვეტებს, იატაკსაც ისე შემოუნათებიათ, გამკვირვებია, ასე საგულდაგულოდ როგორ უვლიან-მეთქი. ასლა კი აქაურობის ცნობა გაგიჭირდებოდათ. ის საზურგეზე ტყავგადაკრული ძვირფასი სკამები მაინც რა იქნა? მაგიდები კი დაუტოვებიათ, მაგრამ სხვადასხვა ფერის, ალაგ-ალაგ გადასერილი ან გაფხრეწილი მუშაშბის გადასაფარებელი მაგიდებსაც, დარბაზსაც ისე აუშნოებს, გადმოსვეწილი სალხის თავშესაფარი გეგონება. გინდა მალე გაეცალო აქაურობას, მაგრამ ოფიციანტი და, ისიც შემთხვევითი, ჯერ კერძს არ გაღირსებს, მერე ფულის გადასდაზე ლოდინით მოგიშლის ისედაც დაფუშულ ნერვებს. სასადილოში სალხი ცოტაა. აქა-იქ უსხედან ადამიანები მაგიდებს. ქალიც, კაციც, თითქმის ყვე-

ლა ჩამოქექილია, ყველა გამხდარია. არათუ სიცილის, ღიმილის კვალიც კი წაშლილა სასეზე. შიმშილისაგან ზოგი თვლემამორეულივით გამოიყურება და წამდაუწუმ ამთქნარებს. მსოლოდ ერთ-ორს თუ უელავს ავად თვალები, სიცხიანივით წამონთებულია სასეზე... ამათგან, თუ ერთი გაფაციცებით ილუკმება, თან აქეთ-იქით იცქირება, მეორემ ლოდინისაგან ლამის იტიროს. დარბაზში ორი ოფიციანტი ქალის მოძრაობას კერძის მომლოდინენი თვალს ისე აყოლებენ, როგორც ეს კატას სჩვევია. არავის არაფერი აღარ უკვირს. ყველა გრძნობას კუჭი დაპატრონებია. ათას ცხრაას ორმოცდაორის გაზაფხულმა შიმშილის გრძნობა ისე გაამწვავა, მუსუდოს სუფი და მოსარშული შავი მაკარონიც დაფასდა. ბაზარს დღითი დღე ცეცსლი ეკიდება. ორ, განაპირა ფანჯარას შუა, კედელზე მიმაგრებული რადიოს თეფში სასადილოს ყრუ ხმაურში ნელა იწყებს ხრიალს, გეგონება, ვინმეს ასრჩობენო; მერე სმა იწმინდება და რაღაც არაამქვეყნიური კილოთი იწყება საინფორმაციო ბიუროს ცნობის გადაცემა. უსმენ და შიშობ, იმაზე უარესი არაფერი გაიგონო, რაც უკვე იცი. მტერი, მართალია, მოსკოვთან დალენილი და უკუქცეულია, მაგრამ, სამაგიეროდ, ახლა სამხრეთს ეძალება...

რადიოს დროდადრო ხრინწი ეპარება და ძნელია იმის გარჩევა, თუ რას ლაპარაკობს დიქტორი. ამასობაში სასაცილოდ მოუხეშავმა ოფიციანტმა ქალმა ჩვენს მაგიდასაც ჩაუქროლა. მივაძახეთ, — ფული მიიღეო. „მოთმინება იქონიეთ“, ჩაილაპარაკა ცალყბად, მაგრამ ხმამაღლა და მკერდზე მიხუტებული თეფშების ასვეტილ გროვას გზადაგზა რამდენიმე კიდევ დაუმატა. ზედა თეფში ქვეშ ამოდებულ ჩანგალზე დაცურდა და ისე დაენარცხა იატაკს, ნამსხვრევებს ვერ დათვლიდით. ამ ხმამ ერთი წამით მიიქცია დარბაზში მყოფთა ყუ-

რადღება. ისეთი სიჩუმე ჩამოვარდა, თითქოს რამე მნიშვნელოვანი ამბავი მომხდარიყო. ზოგს გაეღიმა კიდეც: საკმარისი იყო თურმე ერთი თეფშის დამსხვრევაც კი, რომ გუნება-განწყობილება შეცვლილიყო.

— რას ჰგავს ეგ უღმერთო! — თვალი გაეაყოლე შუახნის ოფიციანტი ქალს და სმამაღლა წამომცდა, რაც გავიფიქრე.

— რამ გაასუქა ამ შიმშილობაში? — შემომეშველა ამსანავი.

— თუ ამ მაკარონს ძღომაზე ჭამს, წარმოგიდგენია, რაკუჭი ექნება! — ვთქვი მე. ასეთი კრიტიკა თითქოს იმის სამაგიერო და გულის მოსაოხებელი საშუალება იყო, ოფიციანტმა ქალმა ფულის გადახდაზე ამდენი რომ გვალოდინა.

— ეტყობა, შემთხვევითი ხალხია. სად არიან ძველი, გამოქექილი, პროფესიონალი ოფიციანტები!

ასეთი შენიშვნისათვის მაშინ სულაც არ გვეცალა, აქ რომ შემოვაბიჯეთ, მაგრამ ახლა სხვა იყო. შიმშილის გრძნობა ოდნავ მიეყრებუდიყო და თუ წელან, სანამ ვისადილებდით, თეფშებისა და პურის ნაჭრების მეტს ვერაფერს ვამჩნევდი მაგიდაზე, ახლა ისიც კი იქცევდა ყურადღებას, როგორ დასეოდნენ ბუზები მეზობელ მაგიდაზე ორ-სამგან დატბორებულ სუფს, მაკარონის ნამცეცებს, ასე მკაფიოდ რომ გამოკვეთილიყვნენ შავ მუშამბაზე.

რაკი ვატყობდი, ოფიციანტი ქალის ყურადღებას ჯერ ვერ ვეღირებოდით, დარბაზის თვალიერებას ამხანაგთან გაბაახება ვამჯობინე, მით უმეტეს, მისმა ბოლო სიტყვებმა — სად არიან ის ძველი, გამოქექილი ოფიციანტებიო, ერთბაშად გამახსენა ერთი შემთხვევა.

— ლევან! — მივუბრუნდი ამხანაგს. — ამ რამდენიმე წლის

წინ ქუთაისის ერთ რესტორანში ვსადილობდით ბიჭები. მივ-
ლინებით ვიყავი ჩასული. მე რომ იქ სეირი ვნასე!..

— მაინც რა? — გულგრილად იკითხა ლევანმა.

— ოთხმა ოფიციატმა იჩსუბა. იმათი თეფშის გასაწმენდი
გაქათქათებული ტილოების ჰაერში ფრიალი ასლაც მელანდე-
ბა. ხელი, მართალია, არ დაუკარებიათ ერთმანეთისათვის,
მაგრამ უნდა გეცქირა ოფიციატების მიმიკისა და ჟესტიკუ-
ლაციისათვის, უნდა მოგესმინა სიტყვა-პასუსი, სმის უცნაუ-
რი აწევ-დაწევით და დარწმუნებოდი, რომ მსოფლიოს არც
ერთ თეატრში, არც ერთი დრამატურგის პიესა ასე არ შეს-
რულებულა!

— შეიძლება, — ისე თქვა ლევანმა, დარწმუნებული იყო,
არ ვაჭარბებდი. მაგრამ კილოზე ისიც შევატყვე, ეს ამბავი
მაინცდამაინც არ აინტერესებდა. სულ სხვა რამეს მიეპყრო
მისი ყურადღება. არ ვიცოდი, იქით რა ხდებოდა, საითაც ჩე-
მი ამხანაგი ასე დაუინებით და დაუფარავი ცნობისმოყვარეო-
ბით იცქირებოდა. არაფერი მიკითხავს. სკამი ნახევრად შე-
ვაბრუნე, საზურგეს მკლავი ჩამოვაყრდნე. ამ მდგომარეობაში
უფრო ბუნებრივად და მოხერხებულად გავიხედე შუა დარბა-
ზისაკენ. შუა დარბაზში, ცისფერ მუშამბაგადაფარებულ მა-
გიდასთან ორი ქალი იჯდა. ახალგაზრდა ხის კოვზით სუფს
შეექცეოდა, მოხუცი კი დანის წვერით მარჯვენდ იღებდა და-
ნამცეცებულ მაკარონს და გამალებით ჭამდა. გამალებით ჭა-
მის შთაბეჭდილებას შეიძლება მისი უკბილობაც აძლიერებ-
და, დანაოჭებული ლოყის კანი ყბების ენერგიულ მოძრაობა-
ზე გასვრეტილი საბერველივით იჩუტებოდა.

ცისფერმუშამბიანი მაგიდისკენ ერთი-ორჯერ კიდევ გა-
ვიხედე. გოგონა მეც მომეწონა. მართალია, ისიც ძალზე გამ-
სდარი ჩანდა, მაგრამ თუ ქალი ლამაზია, სიგამხდრე რას და-

აკლებს. ოდნავ დაწეულ მსრებს კიდევ უფრო უხდებოდა სი-
გამსდრისაგან წაგრძელებული კისერი. გაკვირვებას მხოლოდ
ის იწვევდა, რომ წაბლისფერი თმის პატრონს, თვალები თით-
ქმის მონაცრისფრო-მტრედისფერი დაჰყოლოდა, გარსს გუ-
გისაგან ვერც კი გამოარჩევდით. ერთი-ორჯერ, გოგონამ
დარბაზის სიღრმისაკენ რომ გაიხედა, მეგონა, გრძნეულია-
მეთქი. ძალიან მიმზიდველი გამოსედვა ჰქონდა. ერთბაშად
შეეძლო კაცის დატყევევა.

— რა იყო, მოგეწონა? — ღიმილით ვკითხე ლევანს.

— ვინ?

— „ვინ!“ — გამოვაჯავრე ამსანაგი. — შენც რა დიდი მიამი-
ტი ვინმე მყავხარ! ვინ და, ვისაც უყურებ!

— შენ რა იცი, თამაზ, მე ვის...

— მაგას რა ცოდნა უნდა?

— გოგონას არა უშავს, მაგრამ მე ეგერ იმ ჭაბუკს ვუცქე-
რი! ეგ ან დონჟუანია, ან გიჟი!

ისევ გავიხედე იქით. გოგონასაგან მესამე მაგიდაზე იჯდა
უცნობი ვაჟი, მაგრამ მისი ჯდომა მართლაც არ ჰგავდა ნორ-
მალური ადამიანისას. ხელები შავმუშამბაგადაფარებული მა-
გიდისათვის ჩაეფლო. დაძაბული, თითქო გადასტომას აპირებ-
სო, ანთებული თვალებით იცქირებოდა გოგონასაკენ. ჩვენ იმ
ყმაწვილის პროფილს ვხედავდით. ეტყობოდა, კბილს კბილ-
ზე აჭერდა, რადგან მის გამსდარ ყბებზე კუნთები ტო-
კავდნენ.

ვაჟს უბრალოდ, მაგრამ კოხტად ეცვა — შავი პიჯაკი, თეთ-
რი, საყელოგასამებული პერანგი, სისხლისფერი ჰალსტუხი...
მართალია, ცოტა გაკვირვებას იწვევდა ამ სიცხეში შავი პი-
ჯაკი, მაგრამ ეტყობა, ვაჟს თავისი პრინციპი ჰქონდა და

„არისტოკრატიულ“ წესს სიცხის მიზეზითაც არ ღალატობდა.

— მართლა ვინაა ეს... — წამომცდა უცაბედად. — როგორადაც უნდა მოგეწონოს, შეიძლება გოგოს ასე დაუწყო ცქერა? ჭამა მაინც აცალოს!..

— მეც ეგ მიკვირს, მაგრამ რაც გინდა, თქვი, უყურებს და...

მე და ლევანი ასლა უკვე თვალს აღარ ვაცილებდით იმ უცხო და ურცხვ ჭაბუკს. ის ისევ იმ ჩაცმებით და თანაც დაძაბული თვალს ადევნებდა უცნობი გოგონას ხელის მოძრაობას. ჩანს, ქალსაც შეემჩნია ეს გამომწვევი მზერა, რადგან თავს მაღლა უკვე იშვიათად სწევდა, ისე შეექცეოდა სუფს. ვინ იცის, ქალს გულის სიღრმეში შეიძლება კიდეც სიამოვნებდა ვაჟის ასეთი საქციელი, როცა ადამიანებს კუჭის გარდა ყველაფერი დავიწყებოდათ ამ ქვეყანაზე.

• უცხო ჭაბუკის ასეთი მომნუსხველი, ურცხვი და გამომწვევი მზერა ნამდვილად აღვიძებდა გულის სიღრმეში მისი „გამოფხიზლების“ ფარულ წადილს. მეც, ლევანიც დაძაბული თვალს ვადევნებდით ჭაბუკის მოძრაობას. ის, მართალია, ქალს თვალს არ აშორებდა, მაგრამ დროდადრო მარცხენა ხელს ლოყაზე ისე წერფულად ჩამოიხვამდა სოლმე, დაგაფიქრებლათ.

უშნოდ ჩასუქებული ოფიციალტი, წელან თეფში რომ გაუტყდა, თავზე მოულოდნელად წამოგვადგა. მე არ გავნძრეულვარ. უცხო ჭაბუკისათვის თვალი არ მომიშორებია. სადილის ფული ლევანმა გადაიხადა.

— ვინ არის ის გოგონა, დღეს პირველად ვხედავ, — უთხრა ლევანმა ოფიციალტი ქალს, რომელიც ახლა მაგიდას ასუფთავებდა. ქალს იქით არც გაუხედავს, ისე თქვა:

— ა, ეგენი? ყოველდღე ჩვენთან სადილობენ... ბებია და შეილიშვილი...

ოფიციანტი ქალს სიტყვა არ დაუსრულებია, ეტყობოდა, ერთ რამეს რომ ლაპარაკობდა, სულ სხვა რამეზე ფიქრობდა. მან ასლა მეზობელ მაგიდას მიაშურა. რატომღაც ასე, შორი-ახლოდან მივაქციე ყურადღება; ოფიციანტი ქალს ორივე გარეთა გულისჯიბე გატენილი ჰქონდა დაჭმუჭნილ-დაგუნდავებული ქაღალდის ფულით და ეს ჯიბეებიც ისე ასხდა, მკერდს უფრო მეტად უშუშნობდა.

ამასობაში გოგონამ სუფი დაამთავრა და ის იყო ხის კოვზი ორი თითით წკიპად ჩამოდო თეფშის ნაპირზე, რომ უცხო ჭაბუკი, აქამდე რომ თვალებით სჭამდა მას, ერთბაშად წამოიჭრა ზეზე, ერთი ნახტომით იმ გოგონას მაგიდასთან გაჩნდა და ხის კოვზს ხელი სტაცა. გოგონას უცებ ფერი ეცვალა, სკამის საზურგეს მიესალა, მერე გაოცებით მიმოიხედა და გაიღიმა, მაგრამ ეს ის ღიმილი არ იყო, რაიმე სასაცილო შემთხვევა რომ მოგვეჩვენებინა. ეს იყო გაწბილებული და გაოცებული ადამიანის ღიმილი, რომელიც თავის არსებაში რაღაცას ოცნებით ელოლიავენებოდა და თურმე ეს ყველაფერი მსოლოდ მოჩვენება იყო. ის ჭაბუკი ისევ თავის მაგიდასთან გაჩნდა. კოვზის ტარით გამალებით იწყო კაკუნი მაგიდაზე; თან დროდადრო კოვზს მაღლა სწევდა, შორი-ახლოს მოფუსფუსე ოფიციანტს რომ დაენახა. ეს სომ ყველამ ვიცოდით, მაგრამ მაინც განცვიფრებული ვიყავი, აქამდე რომ ვერ მივხვდით: სადილს მანამდე არ მოგიტანდნენ, სანამ კოვზს არ ჩაიგდებდი ხელში. ასლა იმ ჭაბუკისათვის რომ შეგეხედათ, სწორედ ვეღარ იცნობდით. სახეზე სულ სხვაგვარი მოუთმენლობა ესაბოდა, ცალი ხელით რომ კოვზს მაღლიმალ მაღლა სწევდა, მეორე ხელის საჩვენებელ თითს საყელში ყოფდა და ქაჩავდა, თუმი-

ცა სულაც არ ეტყობოდა, საყელო ვიწრო ყოფილიყო და უჭერდა. ვეღარ იცნობდით იმ გოგონასაც, რომელიც ასე გაწბილებული გამოიყურებოდა. და ალბათ, ვეღარც ჩვენ გვიცნობდნენ, ისევე, როგორც ძნელი საცნობი იყო ყველა და ყველაფერი იმ წელიწადს.

ვცდილობდი ყურადღება აღარ მიმექცია იმ უცნობი ჭაბუკისათვის, მაგრამ საკვირველი ის იყო, საითაც გავისედავდი, სულ ის ხის კოვზი და მშიერი ღომის თვალები მელანდებოდა.

საგონებელში ჩავარდნილს, ძილგატესილს დილით წამოდ-
გომა ისე გაუჭირდა, ავად სომ არ ვარო, გაიფიქრა და, თავს
ძალა დაატანა, წელიც, რომ იტყვიან, მოწყვეტილივით აით-
რია. „რა უბედურება ყოფილა ეს გამუდმებული ფიქრი“...
ლოგინის ნაპირზე ჩამომჯდარმა უხალისოდ მიიხედ-მოიხე-
და... რაც ხელში მოჰყვა, ჩაიცვა. მუქ-მწვანე პერანგს რა ფე-
რის შარვალი, წინდა და ფეხსაცმელი მოუხდებოდა, ამაზე ას-
ლა აღარ უფიქრია. აღარც სარკეში ჩაუხედავს, წვერის გა-
პარსვაც არ გასსენებია, და წარმოიდგინეთ, როგორც სჩვეო-
და, დედასაც არ შესმიანებია — მივდივარო... დღეს თვითონაც
არ იცოდა, სად მიდიოდა. ეს პირველი შემთხვევა იყო ოცდა-
სუთი წლის კაცის ცხოვრებაში, რომ ასე მოულოდნელად
ყველაფერზე ხელის ჩაქნევის წადილმა მოუარა. ეს დღე რა-
ღაც უცნაურად გათენდა. ამ განწყობილებამდე ის არც იოლად
და, მით უმეტეს, არც ერთბაშად მისულა. გრძელი ისტორია
იყო... მერაბის ამგვარ ფერიცვალებას, მისთვის ესოდენ უცხო
სულისკვეთებამდე მისვლას თითქმის წელიწადი დასჭირდა.
ეს ყველაზე ძნელად გასაველელი და უსიამოვნო მოულოდნე-
ლობებით აღსავსე წელიწადი იყო, მისი რწმენის, ნებისყო-
ფის, არა მარტო ფიზიკური, სულიერი ძალის გამოცდის სან-

გრძლივი და მომქანცველი პროცესი; როცა პრძოლისათვის საკმარისი გამოცდილება არ გაგაჩნია, დასაწყისშივე მთელს იმედებს მსოლოდ შენს ბავშვეურ ოპტიმიზმზე ამყარებ...

მერაბმა სადარბაზო მისასვლელის კარი დაუღვერად გააღო, ზღურბლზე ცოტა შეყოვნდა. ქუჩის გადაღმა მოპირდაპირე სასლის ფასადმა უსიამოვნოდ მოსჭრა თვალი. იქნებ იმიტომაც, რომ სადარბაზოში ნახევრად ბნელოდა. ბაცი ნარინჯისფრად შეღებილი სასლის ფასადი მზეს გაენათებინა და ეს არქიტექტურულადაც უგემოვნო, ახლა ასე მჭახედ ალაპლაპებული ფასადი განა მარტო მხედველობას, ნერვებსაც აღიზიანებდა. მერაბმა სახე მოიჩრდილა. მერე თავი დასარა და ერთბაშად ისეთი გაოცებით დააკვირდა ვიწრო ტროტუარის ასფალტს, რასაც მსოლოდ იშვიათი მოულოდნელობა იწვევდა ხოლმე. ტროტუარის ასფალტი ამ ერთი კვირის წინ დააგეს, მაგრამ საკვირველი რამ მომსდარიყო: მერაბი ერთხანს გაოცებული დასცქეროდა ასფალტს, მერე სადარბაზო მისასვლელის ზღურბლიდან ქვის ორსაფეხურიან კიბეს გადააღაჯა და ერთბაშად ჩაიმუხლა. ტროტუარის გაყოლებასე ასფალტი აქა-იქ ამობურცულიყო; ეს, ბავშვის მუშტისსელა ბორცვები ზოგან მსოლოდ დამსკდარი ჩანდა, ზოგან კი ნორჩი ბალახის ორ-სამ ღეროს ამოეყო წვერი. ერთგან ბალახის მთელ ბლუჯასაც ემძლავრა. სწორედ ამ მოზრდილ ბლუჯად ამოსული ბალახის წინ ჩაიჩოქა მერაბმა და მის ჯერ კიდევ საოცრად ნაზ, ქათქათა მწვანე ღეროებს გადაუსვა ხელი. სხვა ღროს, სხვა განწყობილებით შეპყრობილის ყურადღება იქნებ ასერიგად არც მიექცია, შეიძლება გაჰკვირვებოდა, გასცინებოდა, მაგრამ გაოცება, აღტაცება არ დაუფლებოდა... რას ამბობთ... ის ცხელი, მყრალი, სულისმომსუთველი ასფალტი, ამასწინათ რომ საგულდაგულოდ ამოძირკვეული ბალახის და

მოსწორებული ოდრიშოდრო ტროტუარის გასწვრივ დაასვენეს, გაშალეს, მერე მანქანის უშველებელი ცილინდრული საგორავით ტროტუარს ლავაშივით გააკრეს... დღეს ალაგ-ალაგ ასე უცნაურად ამობურცულა, დამსკდარა... მერე და რას მოუსდენია ეს სასწაული!.. რაღაც განგებით გაცოცსლებულ ბალახს ასე უმძლავრია და ასლა მისი გასაოცრად ნაზი ღეროები რომ მზეს უცინის... არა, ეს თითქმის დაუჯერებელია... დაუჯერებელია სიცოცხლის ძალის, რწმენის ეს ყოვლისშემძლეობა... რა საოცარი გაკვეთილი იყო მერაბისათვის. მის თვალში ეს შემთხვევა უნებლიეთ ყველა სარდლის გამარჯვებას და მოგებულ ბრძოლებს ჩრდილავდა, რაც კი სახელმძღვანელოებს შემოუნახავთ. ჯერ გაოცებული, შემდეგ გასარებული ბიჭი უცნაურად ძალამოცემული წამოიჭრა ზეზე, გიჟივით შევარდა სადარბაზოში, კიბე ხუთ-ხუთ საფეხსურზე სტოპით აირბინა. გასაღები თან ჰქონდა, მაგრამ ზარით და კარზე რასუნით აიკლო ბინა. თუ აქამდე დარდსა და უგუნებობას ასე თუ ისე უმკლავდებოდა, ასლა სიხარულს რატომღაც ვეღარ იმორჩილებდა. სიხარული თითქო მოერია ჭაბუკს, როგორც უბელო ცხენმა, ზურგზე მოიგდო და გააქროლა... ამ სიხარულს ასლა ისე ჩასჭიდებოდა მერაბი, როგორც უბელო ცხენის ქარში გაშლილ ფაფარს გამოუცდელი მსედარი. დედა ფეთებით მოაწყდა კარებს... მერაბი რომ შერჩა ხელში, გაოცდა. ის შინ ეგონა, რაკი ჩვეულებრივი გაფრთხილება — მივდივარო, — არ გაუგონია. თანაც ასე ადგზნებული რომ დაინახა შვილი, გაოცდა. ამ ყოფაში ის ჯერ არ ენახა. მერაბი წყნარი, ზედმიწევნით თავაზიანი და ერთი შეხედვით ბედის მორჩილი ბიჭი ჩანდა... ეს მერაბი კი ერთი წუთის წინ შინ რომ დაფეთებულივით შემოიჭრა, არაფრით არ ჰგავდა იმ მერაბს, როგორსაც აქამდე იცნობდნენ შინაურები თუ მეზობლები.

რაწამს კარი გაიღო, მერაბი დედას ეცა, ლოყაზე აკოცა. მერე ბეჭებს ქვემოთ მკლავებზემოსვეული დედა მსუბუქად მოიქნია, შემოაბზრიალა.

— დედა! სანამ წვერის გასაპარს წყალს გავაცხელებდე, გუშინ რომ გამირეცხე, ის თეთრი პერანგი გამიუთოვე, ხომ იცი, ყველაფერი მეხერსება პერანგის გაუთოვების მეტი.

დედა კი გაოცებისაგან სმას ჯერ კიდევ ვერ იღებდა, ეკითსა — რა დაგემართა, რა მოსდა, რა ამბავია ჩვენს თავსო, მერე კი, როცა სული მოითქვა და ენა მოიბრუნა, ვინ მოუსმინა, ვინ აცალა რამის კითხვა. მერაბი სამზარეულოსაკენ გაიქცა, გახტურა ანთო და გასაპარსად რომ ეყოფოდა, ჩაიდნით იმდენი წყალი შემოდგა ცეცხლზე. საპარსი მოწყობილობაც მოამზადა. წყალი ერთ წამში გაცხელდა. ალუმიანის ჭიქაში აქაფებული საპონი ფუნჯით სწრაფად მოისვა, ყბებზე სწრაფად გაჩნდა ქაფის თეთრი წვერი. ადრე თუ ყველაფერს აუჩქარებლად აკეთებდა, ახლა წინააღმდეგ ჩვეულებისა, წვერის პარსვას თვალის დახამსამებაში რომ მორჩა, თვითონვე გაუკვირდა. არც ცივის, არც ცხელი წყლის ონკანში წყალი არ მოდიოდა. გასაპარსად გაცხელებული წყლის მონარჩენი ჩაიდნიდან კილოიან შუშის ქილაში ჩაასხა, ცივით გადაანელა და საპონ-შემშრალი პირისახე და კისერი საგულდაგულოდ ჩამოიბანა... სწრაფად შეიმშრალა და სანამ დედას უხმობდა, ტანისამოსის გამოცვლას შეუდგა. დედამ მერაბს საგულდაგულოდ გაუთოებულ-გაქათქათებული პერანგი შემოუტანა, საყელოს გახამებაც არ დავიწყებია. მერაბს არ მორიდებია, დედას რომ სპორტულ ტრუსის ამარა დახვდა. დედას ბიჭზე მზე ამოსდიოდა და ნახევრად შიშველს შეხედავდა, თუ ჩაცმულს, მისთვის ერთნაირად საყვარელი იყო. ახლა ხომ მერაბი მართლა კარგი შესახედავი იყო. სოფელში ჩასვლამდე, ერთი კვირით ზღვაზე

ნამყოფს, მზეზე გარუჯული კანი, რომ იტყვიან, მართლაც ბრინჯაოსფრად უღაპლაპებდა. უცნაურია, მაგრამ მზეში დამწვარის სიშიშვლე იმდენად არ ესამუშება თვალს, რამდენადაც ქაღალდივით კანგადათეთრებულისა.

— მერაბ...

— ვიცი, ვიცი, დედა, რისი თქმაც გინდა. — ყურებში თითები დაიცო. მოღური ცეკვის რამდენიმე ილეთით და შესაბამისი ჰანგით სცადა გამოეხატა ის სიხარული, რასაც გული ვერა და ვერ იტევდა.

მერაბმა საგანგებოდ გაუთოებული პერანგი მაღლა ასწია, შეაბრუნ-შემოაბრუნა და სკამის საზურგეს ფრთხილად მიაფინა.

დედას გულის სიდრმეში ეამა, რომ შეილს ასიამოვნა...

— დედა, ასლა ერთი კარგი მსუბუქი საუზმეც შენზეა... ერბო-კვერცხი დაფშენილი ყველით! შიგადაშიგ პამიდვრის ნაჭრებსაც თუ ჩააწყო, ხომ სულ უკეთესი!..

— მეტი არაფერი? — გაიცინა დედამ და გატრიალდა.

მერაბი ასლა სველი ტილოთი იზელდა ტანს წელამდე. მერე თავის კარადას გადახედა, ოდნავ ცისფერი რომ გადაჰკრავდა, ის ნაცრისფერი შარვალი შეარჩია და ჩაიცვა. შარვალს საოცრად მოუსდა თეთრი პერანგი. პერანგს რომ იცვამდა, გახამებული სახელოები შიშველ მკლავებზე ცივად შეეხო და სიამოვნების ურუანტელმა დაუარა. თეთრი წინდები და თავისფერი, სინთეტიკური ტყავის ტუფლები მის ჩაცმულობას საუცხოოდ ეხამებოდა.

მერაბმა სასწრაფოდ ისაუშმა. საქაღალდეში რამდენიმე თავისი ნამუშევარი ჩადო და გაისედ-გამოიხედა. რაკი ოთახში არაჟინ იყო, თავისი პატარა მაგიდის უჯრა გამოაღო და ქაღალდები აქექა. საიდანღაც გამოაძვრინა მწვანე ლედერი-

ნისგარეკანიანი საერთო რვეული. გადაფურცლა. ნაწერით ნახევარი რვეული უკვე საესე იყო. მერაბმა ბოლო ჩანაწერი გულდასმით გადაიკითხა და მომდევნო ფურცელზე გაკრული ხელით რამდენიმე სტრიქონი დაწერა. რვეული ისევ უჯრაში ჩადო, თითქო მაღავსო, ბოლომდე შეაცურა და უჯრა რომ მიკეტა, ისევ გაიხედ-გამოიხედა. ოთახში არავინ იყო, მაგრამ დედის თვალს მაინც არაფერი გამოჰპარვია.

მერაბმა ხმამაღლა გასძახა — დედა, მივდივარო, და პასუხისათვის აღარ დაუცდია. კარი ისე გაიხურა, ოთახი შეიძრა... ერთხელ კიდევ შეიძრა დედის გულიც და სულის მყუდროებაც... რაწამს მერაბი სახლიდან გავიდა, დედა წინა ფანჯარას გადაეყუდა და ბიჭს თვალი გაადევნა... მერაბი ისე მხნედ, რაღაც გამომწვევად მიაბიჯებდა, დედას ჯერაც ვერ აეხსნა მისი ასეთი ფერისცვალება... როცა ბიჭი თვალს მიეფარა, დედა ერთხანს კიდევ იცქირებოდა ფანჯარაში, მაგრამ ახლა უკვე ვერავის ვეღარ ხედავდა ფიქრში წასული... როდის-როდის გამობრუნდა უკან, ანაზღად გაახსენდა, წელან თვალი რომ მოჰკრა — თავის პატარა მაგიდის უჯრიდან მერაბმა მწვანე ლედერინისყდიანი საერთო რვეული როგორ მალულად ამოიღო...

თვითონაც არ იცოდა, რამ წააქეზა, რამ გააბედვინა — ვაჟის გამოუცნობი სიხარულის შეტყობის წადილმა, ათასმა ეჭვმა, ავის თუ კარგის ვარაუდმა, ცნობისმოყვარეობამ...

მწვანე ლედერინისყდიანი რვეული უჯრაში ადვილად იბოვა. დედამ იცოდა, რომ სსვისი ნაწერის მალულად წაკითხვა ადამიანის სულში ჩასედვას ნიშნავს, და თუ აქამდე თავს ამის ნებას არ აძლევდა, დღეს შვილის საქციელმა ყველაფერი დაავიწყა, ის კი არა, თავს ახლა ვალდებულადაც თვლიდა, ყველაფერი სცოდნოდა, რაც მერაბს ეხებოდა... დედას სომ შვილისთვის მსოლოდ კარგი სურს... სანამ რვეულის პირველ

ფურცელს გადაშლიდა, ისიც იფიქრა, რაიმე საიდუმლო რომ იყოს უფრო უკეთესად დამალვაც არ გაუჭირდებოდაო და... მწვანე ლედერინის ყდა ფრთხილად გადაკეტა...

10 სექტემბერი,

ერთ კვირას ზღვაზე ვიყავი. ათი დღე სოფელში გავატარე... იქ რომ სანტექნიკა ქალაქის დონეზე იყოს, ალბათ, სოფელში ცხოვრებას ვამჯობინებდი. რა ასლოს არიან ადამიანები არა მარტო ბუნებასთან, თავის ბუნებასთანაც კი... სოფელში სულ სხვაგვარად გრძნობ თავს... ქალაქში ისე დადისარ, თითქოს სული გაქვს ამორთმეული. ამ დილით ჩამოვედი თუ არა, „დეკორაცია შევიცვალე“ — ტანსაცმელი გამოვიცვალე, გავიპარსე, „ქალაქურ კალაპოტში“ ჩავდექი და უმაღლესი გამომცემლობისაკენ გავესწიე... არ ვიცი, რა უფრო მიზიდავდა იქით — გამომცემლობაში მსატვრად მოწყობის სურვილი, თუ მისი ნახვა... თანაც ერთსელ რომ დამელანდა...

გამომცემლობის დირექტორის მისაღები ოთახის კარი ღია იყო. ტექნიკურ მდივანს, რაც კი შემეძლო, მორიდებულის კილოთი ვკითხე:

— დირექტორი თუ ბრძანდება... კაბინეტში?

— დირექტორი თავის კაბინეტშია, მხოლოდ უნდა დაელოდოთ. — თვალთ იქით მყოფებზე მანიშნა. კაბინეტის კართან, აქეთ-იქით მცველებივით ისხდნენ ქალი და კაცი. ისინი მორიდებით შევათვალერე. ქალი წყნარად, უძრავად, რაღაც გაქვავებულივით იჯდა. მხოლოდ მისი წითელი კაბა შეიძლება მოგსვენდროდათ თვალში. მის მდუმარებაში თუ გარინდებაში იყო რაღაც სიცარიელის გრძნობის აღმძვრელი. სათვალთან, შუასნის მამაკაცს კი, რომლის გრძელ კანჭებს შარვლის სივიწროვე კიდევ უფრო ათვალსაჩინოებდა, წუთი არ გავიდოდა, მუსლზე შემოდებული ფესი რომ არ შეენაცვლე-

ბინა. ოც წუთს მომიხდა ლოდინი, სანამ დირექტორი ჩემზე ადრე მოსულებს გაისტუმრებდა, შემდეგ ჩემი შესვლის ჯერიც დადგა. მდივანმა ჩემი ვინაობა მოასხენა. კაბინეტში შესვლისას თან რაღაც შიში შემეყვა. შორიასლოს შეეჩერდი. დირექტორი არც ფეხზე წამომდგარა, არც მომსალმებია, დამინახა თუ არა, უმაღლესი საყვედური შემომავება:

— სად ხარ, ბიჭო? მე ორი კვირის წინ დაგიბარე... აგერ, ა, კალენდრის ფურცელზე მქონდა ჩაწერილი, — კალენდარი სასწრაფოდ გადაფურცლა, მინაწერი იპოვა, — ხომ არ იფიქრე, დამავიწყდებოდა, ან გატყუებდი... შენ კი, ძამია... მოდი ასლოს, ჩამოჯექი.

თავი დაეხარე, მწვანე მაუდგადაფარებულ გრძელ მაგიდას მივაშურე, რომელიც დომინოს ქვასავით შუაში იყო მიბჯენილი დირექტორის ძველმოდურ ოთხკუთხედიან მაგიდასთან. მეტისმეტად უცნაური გამოდგა ჩემთვის ეს მეორე შესვედრა. სულ დუმილი და დამუნჯებაც არ ივარგებდა, რამე უნდა მეთქვა ან თავის გასამართლებელი ან მოსაბოდიშებელი და მეც, როგორც იყო, ამოვიღე ხმა.

— ბატონო ვარლამ, მეგონა, თქვენც შვებულებაში იქნებოდით... მაშინ თქვენთან რომ ვიყავი, ღერეფანში ყური მოეკარი, ვიღაცამ თქვა, ბატონი ვარლამი ამ ათ დღეში წავა დასასვენებლადო...

ჩემი დაგვიანება დედის ბრალი უფრო იყო, სოფლიდან დროზე რომ არ გამომიშვა, მაგრამ ამისი გამხელა დირექტორთან შეიძლებოდა?.. თანაც ჭკვიანი რის ჭკვიანია, თუ ყველაფერი სხვას გადააბრალა... ასე მარტო სულელები იქცევიან... მე კი მინდა ჭკვიანად მთვლიდნენ... ცხოვრება, მართალია, ჭადრაკის თამაში არ არის, მაგრამ, თუ ჭკვიანი და წინდახედული ხარ, შენს „სვლას“ რა მოჰყვება, ხომ უნდა იფიქ-

რო. ჩემს წაჩურჩულებაზე ვარლამმა თავი ასწია, შემომხედდა, ჩაიცინა და ისევ რაღაც ქაღალდის კითხვა განაგრძო, მსოლოდ ერთი წუთის შემდეგ შენიშნა:

— ეგ ნიკო იქნებოდა, ალბათ უნდოდა, რომელიღაც აბეზარ ავტორთან შესვედრა აეცილებინა ჩემთვის და, თავისი ჭკუით, ატყუებდა. აბეზარი ავტორის მოტყუებას, ისევ დროზე მოშორება სჯობია... მაშ ასე, მერაბ, იმედია, აწი მაინც აღარ დაიკარგები... მე წინ გეწეოდე და შენ ბაწარმობმულ სბოსავით სულ უკან იქაჩებოდე, რა გამოვა...

დირექტორმა ღილაკს თითი დააჭირა. კარი უმაღლ გაიღო და ზღურბლზე ჩარჩოში ჩასმული სურათივით გამოისასა ის ლამაზი გოგონა... ბიჭურად შეკრეჭილი, საფეთქლებთან ცოტა განზრახ აჩეჩილი შავი თმა, შავ-შავი თვალები და თეთრი სწორნაკვეთებიანი სახე უნებლიეთ იწვევდა მოწონების ცდუნებას, მაგრამ მე ასლა იმ ელ-გრეკოს მადონასავით გოგონას მეტი აღარავინ მომწონდა ამ ქვეყანაზე. ასეთი მსგავსება მაინც გამომცემლობის კორექტორსა და ელ-გრეკოს შორეულ მადონას შორის გულუბრყვილოდ მიკვირდა.

— ასმათ, გურამი მოვიდეს, — შემოსვლისთანავე შეაგება დირექტორმა ტექნიკურ მდივანს.

— არ გახლავთ. შენობიდან გასულია.

— თუ იცი, ქალაქიდანაც ხომ არ „გავა“? — ირონიით შენიშნა დირექტორმა.

— სტამბაში გახლავთ.

— კარგი.

ცოცხალი გამოსასულება ისევ დაფარა შავი ლედერინით აკრულმა კარმა.

— მერაბ, — დირექტორი წამოდგა, — რაც საჭიროა, გამომცემლობის მთავარ მხატვარსაც და ჩემს შემცველსაც ვეტყ-

ვი. ჰო, სულ დამავიწყდა მეტეჟა... აქედან გადამიყვანეს, ბიჭო... დამაწინაურეს, — კილოზე შევატყვე, რომ დაწინაურება სულაც არ ესია მოვინებოდა ვარლამს, — მაგრამ ეს არაფერს არ ნიშნავს ჩვენი საქმისათვის. მეც რომ არ გავაფრთხილო, ახალმა დირექტორმა როგორ შეიძლება უარი თქვას ნიჭიერი მსატერის მიღებაზე. ეს ასე. ახლა შენ გინდა დაელოდე მთავარ მსატვარს, გინდა სვალ მიაკითხე. მე გავაფრთხილებ, რაიმე კარგი გასაფორმებელი წიგნი მოგცეს... ან აქამდე სად იყავი, შტატში ჩარიცხვას რას ელოდებოდი...

ვარლამის მზრუნველობამ ცოტა გამათამამა და ჩემი გულუბრყვილობა უმალ გამოვამუდგენე.

— აქამდეც რამდენჯერ ვიყავი, მაგრამ... იმ ერთი გაფორმების მერე, თქვენც რომ მოგწონებიათ, სულ მეუბნებოდნენ — შენი შესაფერისი ჯერჯერობით არაფერი გვაქვს, წიგნების დიდი უმრავლესობა მსატერულად უკვე გაფორმებულია, რადგან შარშანდელი გეგმიდან წლევეანდელში გადმოიტანესო.

ვარლამმა ისევ ჩაიცინა, ბეჭზე ხელი მომსვია, გასასვლელისაკენ დავიძარით. მისი მკლავი რაღაც მძიმედ მედო კისერთან, თითქოს სიარულში მბოჭავდა.

— რაც ერთხელ არ გამოვა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ არასოდეს გამოვა. სვალ უსათუოდ მიაკითხე მთავარ მსატვარს. ნასვამდის.

ცოტა გამსწევებული გამოვეშურე შინისაკენ. გზაში იმაზე ვფიქრობდი, ადრე სოფელში წასვლამდე რომ გამომიტყდა გურამი გულასდილ საუბარში. ვარლამის ყურადღება სამსატერო საბჭოს სხდომაზე ერთი უცხოური რომანის გაფორმებით მიმიქცევია. სხვათა შორის, ვარლამს გემოვნება აქვს, მთავარი მსატერის კარნასი — ეს კარგია, ეს მსატერულად

სუსტიანო, თურმე არ სჭირდება. ეს თვითონ გურამმა მიახრა და აი, ამასწინანდელ სამსატვრო სსდომაზე ნამუშევრები რაიმე მაგიდაზე გაუშლიათ საბჭოს წევრებისათვის საჩვენებლად, ვარლამს ისე მოსწონებია ჩემი ნამუშევარი, ვერ მოუთმენია, როცა მარტონი დარჩებოდნენ, მაშინ ეთქვა გურამისათვის — მხატვარს ამ გაფორმებაში უმაღლესი ტარიფის მისედეგით გამოუწერე ჰონორარიო. მთავარი მხატვარი გამომიტყდა — ეს რომ მითხრა ვარლამმა, გამეცინაო.

— რა გაცილებს? — დაინტერესდა ვარლამი.

— ერთხელ რომ უმაღლესი ტარიფით გამოვუწერო, მერე საშუალო ტარიფით გამოწერილს აღარ დაგვჯერდება.

— თუკი ისევ ასეთ საუცხოო ნამუშევარს წარმოადგენს, საშუალო ტარიფით რატომ უნდა გამოუწერო? შენც კარგად ხედავ, ნამდვილად ნიჭიერი არც ისე ბევრია!

— სამაგიეროდ, რომ იცოდეთ, რამდენია პრეტენზიის მქონე... ბატონო ვარლამ, ისე ვატყობ, თქვენ მე მხატვრებს ამიჯანყებთ... ზოგიერთები მერაბის ასეთ გამორჩევას მე დამაბრალებენ და ათასნაირ კუდს გამოაბამენ... შეიძლება ისიც კი დამწამონ... ჰონორარს უყოფსო...

— ნუ გეშინია... ყველას ეტყობა, რა კაციცაა... საკმარისია ერთი თვალეზში შემოგხედოს... რომ...

— კაცი რომ სიგლახეს მიეჩვენა, მერე მის თვალეზშიაც ძნელია ამოიკითხო... მართალი!..

— ახლა, კაცმა რომ თქვას, შენ შეიძლება აღარც მიგდო ყური, მე აქ დღეს ვარ, სვალ კი სხვა უფროსი მოგვევლინება. მაგრამ ეცადე, სინდისის გზით იარო... ხალხს, ქვეყანას, საქმეს მარტო ნიჭიერი გამოადგება. ეს იცოდე!

შინ კარგ გუნებაზე დაგბრუნდი. საღამოთი საჯაროსაკენ

გავსწიე, მაგრამ გზაში ამსანაგებს გადავეყარე და გეზი შემაცვლევინეს — კინოში ამოვეყავი თავი.

ყურში აქამდე მესმოდა, ვარლამს რომ უთქვამს კაბინეტში თანამშრომლების თანდასწრებით — მომწონს ეგ ბიჭი, როგორც მხატვარი და როგორც ადამიანი, მინდა ჩვენთან რიგით მსატვრად მოვაწყო და თუ ივარგებს, წინ მერე თავისითაც წაიწევსო.

11 სექტემბერი.

გუშინდელს აქეთ სულ ის მახსოვდა, დღეს მთავარ მხატვართან უნდა მივსულიყავი. დილით ძალიან ადრე გამეღვიძა... დრო ძლივს გავიდა. ათ საათზე ადრე ხომ ვერ მივადგებოდი გამომცემლობას. თერთმეტის ნახევარზე უკვე გამომცემლობაში ვიყავი. მთავარი მხატვარი ორი საათის დაგვიანებით მოვიდა. მთხოვეს, მაგრამ ოთახში არ მოვიცადე; ღერეფანში ვცემდი ბოლთას იმის იმედით, რომ ელ-გრეკოს მადონა ერთხელ მაინც გამოიხედავდა გარეთ, მაგრამ ამაოდ. საკვირველია, იმ ოთახის კარი ერთხელაც არ გაღებულა, სადაც ის და კიდევ ორი კორექტორი ზის. ღერეფანში მთავარი მხატვარი გამოჩნდა. დირექტორთან აპირებდა შესვლას. მე ხელით ვანიშნე, ერთი წუთი მოეცადა, და ნაბიჯს ავუჩქარე.

— რა იყო, მერაბ? — სალამის მაგივრად შემომავება თავისი გაოცება.

— არაფერი, ბატონო გურამ. გუშინ დირექტორთან ვიყავი...

— ვიცი.

— მითხრა, თქვენთან უსათუოდ შემომეველო...

— მეც მითხრა. თუ დამიჯერებ, შვილს გეფიცები, ახლა რაიმე საინტერესო წიგნი კი არა, უინტერესოც აღარ დარჩა გასაფორმებელი...

— მეც ვიცოდი, მაგრამ ბატონი ვარლამი რატომღაც ვერ დაეჯერე...

— აქ შტატში მოწყობაზე რა გითხრა? ჩემთან რომ გვსაენის, რაც თვითონ შეუძლია, ჯერ ის გააკეთოს...

გურამს ჩემთვის აღარაფერი უთქვამს, უკითხავად შევიდა დირექტორთან.

მე კი გავიფიქრე — დაწესებულებაში, ალბათ, სხვაგვარად შეუძლებელია, ყველანი ერთმანეთს კრიჭაში უდგანან... ზურგს უკან!.. სხვის თვალში კაი კაცად მოჩვენებისა და თვითდასღევის უკეთესი საშუალება, ალბათ, არ არსებობს. მე კი პირში ჩალაგამოვლებულივით დავბრუნდი უკან. რომელია მართალი? კაცმა რომ თქვას, ხომ შეიძლება ვარლამს არ ჰქონდეს სწორი წარმოდგენა, რა ვითარებაა მთავარი მხატვრის უბანზე? მაგრამ მაშინ რაღა ხელმძღვანელია? ერთი სიტყვით, ამ უბანზე ბურუსია...

12 სექტემბერი.

ამ დილით მთავარმა მხატვარმა ჩემს მეზობელთან დარეკა (მისი ტელეფონის ნომერი დავუტოვე გამომცემლობას). გუშინწინ დამავიწყდა გამეფრთხილებინე — ხელშეკრულება ვერ გაგვიფორმებია იმ ნამუშევარზე, რომელიც უკვე მოწონებულია, — ზოგიერთი ცნობაა საჭირო. უსათუოდ შემოიარეო.

ნახევარ საათში გამომცემლობაში ვიყავი.

მთავარ მხატვარს თავის დამსახურებად არ ჩაუთვლია, არ დაუფარავს, ვინც იყო ჩემთვის უმაღლესი ტარიფით გადახდის ინიციატორი. როდესაც ხელშეკრულებას სამ თუ ოთხ ცალს (კარგად არ მახსოვს) ხელი მოვაწერე და წასვლა დავაპირე, მთავარმა მხატვარმა კარებში დამადგენა სიტყვა:

— მერაბ, ახალ დირექტორს შენი ნახვა უნდა, შეიარე.

მდივანს უთხარი — დაბარებული ვარ-თქო და შეგიშვებს, ხალ-
სიც რომ იყოს, არ გალოდინებს.

ღირექტორი მარტო არ იყო, მაგრამ მიღებაზე უარი მაინც
არ უთქვამს. გულის სიღრმეში მესიამოვნა, რომ არ მალოდი-
ნეს და ის სიამოვნება, რაც ჩემი ნამუშევრის უმაღლესი ტა-
რიფით შეფასებას მოჰყვა, იქვე არ წამამწარეს.

ღირექტორს მარცხენა ხელში ტელეფონის ყურმილი ეჭი-
რა, მარჯვენათი ის იყო ნომრის აკრეფას აპირებდა, მაგრამ
რომ დამინახა, იმ ხელით უსიტყვოდ მიმიხმო და მანიშნა —
დაჯექიო. ეს ისე თავისუფლად და ძალდაუტანებლად გააკეთა,
არ შეიძლებოდა შენი გული არ მოეგო ამგვარ უშუალობას,
რასაც მხოლოდ ადამიანთა სიასლოვე და პატივისცემა განა-
პირობებს ხოლმე. მე კი ჯერ სრულიად უცხო ვიყავი მის-
თვის. ამ კაცს პირველად შევსვდი, და ასლა ის მიკვირდა, ასე
სიტყვის უთქმელად როგორ მოასერხა ჩემი გულის მოგება-
მეთქი. ვიჯექი და ვუსმენდი, რას გადაულაპარაკებდნენ ხოლ-
მე ერთმანეთს მაგიდის ცალ მსარეს ჩამწკრივებული რედაქ-
ტორები.

ღირექტორი კი რომელიღაც სტამბის სელმძღვანელს ელა-
პარაკებოდა, ეკამათებოდა, ბოლოს უკმაყოფილოდ უთხრა —
კარგი, ბატონო, აწი მეცოდინებო, და ყურმილი დაუდევრად
დააგდო ორკაპზე. ერთი შეხედვით სულაც რომ არ იყო ამისი
საჭიროება, მაგიდაზე ქაღალდები და ბროშურები აქეთ-იქით
გადააწყვ-გადმოაწყო, ალბათ, ეს ნაცადი სერსი იყო. ნერვების
დასაწყნარებლად; სახეზე შესამჩნევად წამოწითლებულს, ნა-
ხევარ წუთში სიწითლემ გადაუარა.

— ამ დასაწყევ საფარძელში მოკალათებულს, — დამცინავი
ღიმილით შენიშნა ღირექტორმა, — ყოველდღე ათასი უსიამოვნე-
ბა რომ უნდა შეგემთსვეს, ეს ჩვეულებრივ ამბად იქცა და

ქვაც რომ იყო, ვერ გაუძლებდი, ერთი-ორი სიამაყენებაც რომ არ ახლდეს ჩვენს წვალებას.

რედაქტორებმა უმაღლესად სელი დირექტორის შენიშვნას და ვინ საით გამოაბა ყური, ვინ — საით.

— მაგას თუ გინდა შევეურიგდეთ, ვთქვათ, დამფასებელი ყოველთვის არ ჩანს...

ტელეფონის ზარმა დირექტორს სიტყვა შეაწყვეტინა.

— გისმენთ... — და ჯერ მეტი არაფერი ეთქვა, რომ მოულოდნელად გადაისარსარა. — არა, გენაცვალე, სისხლის გადასხმის ინსტიტუტი როგორ იქნება, როცა გამშრალი გვაქვს, და ცოტა მაინც თუ ვინმეს შეგერჩა, ისიც ბოლმისაგან მოწამლულია. რა მეხუმრება, რას ვიცინი?.. აკაკი მაინც არ წაგიკითხავთ? რომ სიცილი ზოგჯერ ცრემლზე მწარეაო... აი სწორედ ეს ცრემლზე მწარე სიცილი მოგვისაჯა ატს-მა ჩვენც, თქვენც და მუშაობის საშუალებას არ გვაძლევს... კარგად, კარგად ბრძანდებოდეთ...

მართალია, რაც კაბინეტში შემოვედი, ამ ასალი დირექტორისადმი სიმპათიით გავიმსჭვალე, მაგრამ მისი ასეთი ბრტყელ-ბრტყელი ლაპარაკი ტელეფონით რატომღაც არ მომეწონა. თუ არ გინდა მუშაობა და ასე გაწუსებს თანამდებობა, მართლა მისჯილი სომ არ გაქვს, რომ ვადამდე ჩითმენდე... როდის ყოფილა სელმძღვანელის და მოღვაწის საჯაროელი საქანელა, რომ თავს ბედნიერად გრძნობდე. მე მგონია, როცა ის საქმე გიყვარს, რასაც აკეთებ, სიძნელეც ნაკლებად გაწუსებს და ზოგჯერ ვერც ამჩნევ...

— ბატონო გერონტი, ერთი-ორი ამხანაგი რომ იგვიანებს, როდემდის ველოდოთ, სომ არ დაგვეწყო...

„გერონტი“, არ დამავიწყდეს, გავიფიქრე და დირექტორს მივაჩერდი. მან ის იყო დილაკს თითი დააჭირა და კარს რომ

ვასედა, მეც მოვხვდი თვალში. უმაღლ წამოდგა, ხელით თავის-
თან მიხმო. მე სწრაფად მივედი.

— აგერ ახლა არ მითხრა ჩემმა მდივანმა!.. რამ დამავიწყა
შენი სახელი.

— მერაბი, ბატონო გერონტი.

— მერაბ, შენს შესახებ ვარლამი მელაპარაკა, ნიჭიერი
მხატვარია, ხელი შეუწყეო. ვარლამს რომ არ ეთქვა, მე აქ
ნიჭიერების გასარეკად ხომ არ მოვსულვარ... მსოფლოდ ახლა
ცოტა გასაჭირი მაქვს... როგორც კი შტატს დამიმტკიცებენ...
ჯერ კი მსოფლოდ შემცირებაზეა ლაპარაკი. ერთი სიტყვით,
უნდა შეგვახსენო ხოლმე თავი, შემოიარო, თუ რამე საჩქაროდ
გადასაწყვეტი შეიქნა, მდივანს დავარეკინებ შენთან. ტელე-
ფონი ხომ გაქვს?

— დიახ, მეზობელს აქვს...

— ჰოდა ასე, ჩემო...

— მერაბ.

— მერაბ, მერაბ... აბა ვიყოთ ამიერიდან მეგობრები!

ასლობლებივით დავშორდით ერთმანეთს. გზაში იმაზე
ვფიქრობდი, ხომ არ იქნება ნაადრევი, თავი დავაჯერო — ეს
ახალი დირექტორი ძველს, მგონია, კიდევაც სჯობია-მეთქი.
არა. ახალ ცოცხს კაცი აგრე ადვილად არ უნდა ენდოს.

18 სექტემბერი.

სად ველოდო შეკვეთებს...

გადაწყვეტიე, ჩემთვის დავასურათო ლეო ქიაჩელის „პაკი
აძმა“. ეს მოთხრობა ძალიან მომწონს თავისი მძაფრი დრამა-
ტული პერიპეტეიებით, ხასიათების გამჟღავნების, განვითარების
ლოგიკურობით საპირისპირო სიტუაციებში, ოსტატურად ნაძერწი ტიპებით, ხელშესახებად დახატული პორტრეტებით
პერსონაჟებისა... ფანქრით მოვსინჯე კუჭმა მრისხანის

და უჯუშ ემხას პორტრეტები. ნაშუადღევს შევიარე გამომცემლობაშიაც. მდივანმა მითხრა — ბატონ გერონტის თათბირი აქვს. მოცდას არ გირჩევ, თუ გინდა, ვკითხავ. ეთსოვე გადაეცა, — მერაბი კითხულობს — ახალი სომ არაფერია-თქო. მდივანმა რაღაც ქაღალდები და ახალი გამოცემული წიგნის სასიგნალო ცალი შეუტანა. ორიოდ წუთში კაბინეტიდან გამოსულმა კარიც მაგრად გამოიკეტა და გასაღებიც გამოიღო. ეს ყველაფერი ცუდად მენიშნა. ვერც სახეზე შევატყევე ჩემთვის რაიმე სასიკეთო პასუხის მომასწავებელი. დაჯდა, ფურცელჩატანებული წიგნი გადაშალა და სანამ კითხვას გააგრძელებდა, თავი არ აუწევია, ისე მაუწყა — ვუთხარი, რომ მოხვედით, მაგრამ არაფერი მიპასუხა, დღის ბოლოს, ან სვალ დამირეკეთ, კიდევ ვკითხავ...

არ ვიცი, ეკუთვნოდა თუ არა, მაგრამ მე მადლობა მაინც გადაუხადე მდივანს და, რაღაც შერცხვენილივით გამოვბრუნდი... თანამდებობის ხალხს თუ თათბირი აქვს, ადამიანი აღარ ახსოვს. არა, რა თქმა უნდა, ამას ყველაზე ვერ იტყვი, ეს მხოლოდ სულით პატარა ადამიანებს ესება... დღეს გამომცემლობაში მისვლა მაინც ღირდა თურმე. თუ ღირექტორი ვერა, ელ-გრეკოს მადონა სომ ენახე... რა სახე აქვს, რა საუცსოო ოვალი, რა თვალები, რა მშვიდი გამოხედვა, რა მიმზიდველი იერი! მთავარ მხატვართან აღარ შევსულვარ. ელ-გრეკოს მადონამ ისე დამარეტიანა, არავის დანახვა აღარ მიწოდოდა, მით უმეტეს, პროზაულ საგანზე საუბარი... არის წუთები, როცა მხოლოდ შორეული ოცნებით შეიძლება იკვებებოდე...

25 სექტემბერი.

ერთი კვირა გავიდა, რაც გამომცემლობაში აღარც გამივლია: აღარც დამირეკავს. სამაგიეროდ „პაკი აძბას“ ორი

ილუსტრაციის დამთავრებას აღარაფერი მიკლია. სადამო-
ლობით თითქმის ყოველდღე საჯაროში ვარ. ვქექავ წიგნებს,
ჟურნალებს, ვეძებ მასალებს. საოცარია, როგორ ამდიდრებს
ადამიანს ძნელი ამოცანის დასახვა და მის გადასალასავად
მთელი შენი ფიზიკური და სულიერი ძალების მობილიზება.
კაცი ვერც წარმოიდგენს, რამდენი ძიება, ფიქრი და სშირად
აღმოჩენის სიხარულიც ასლავს დასახული ამოცანის ლაბი-
რინთებში გზის საპოვნელად სეტიალს, რამდენი რამეა გადა-
საწყვეტი ილუსტრაციის დონეზეც კი — შინაარსი, ხასიათი,
ფორმა, ტენდენცია, პათოსი. რა ძნელია სანამ ნათლად გამო-
იკვეთებოდეს, რას აკეთებ, რატომ და რისთვის... და გასაჭირი
ადგას შემოქმედს, თუ პასუხისმგებლობას გრძნობს და, ამ
დროს ფიქრი იმაზე, დღეს რომ მიხვიდე გამომცემლობაში,
დირექტორი მიგიღებს თუ არა? ან რა გუნებაზე დაგხვდება...
შენს გუნებას კი ვინ უწევს ანგარიშს... კაცმა რომ თქვას,
აქამდე ერთხელ მაინც უნდა გამეელო; თუ მიატოვებ, შენი
საქმე თავისით სომ არ გაკეთდება... მაინც რა მიყო იმ ვარ-
ლამმა! ვიყავი ჩემთვის, ველოდი შეკვეთას, რას მაგულიანებ-
და, მხატვრად უნდა მოგიწვიო, შენისთანა გემოვნებიანი ხალ-
ხი გეჭირდება, გამომცემლობის სამსატვრო სექტორიც თავი-
სებური სკოლაა. აკადემიის შემდეგ სხვაგან სად წავა მხატვა-
რი-გრაფიკოსი, და წარმოგიდგენია, ვინმე უნიჭომ რომ ჩაიგ-
დოს ხელში ეს უბანი, ნიჭიერებს რა დღეს დააყრისო!.. არა,
წესით უნდა მივსულიყავი, თუნდაც იმ ელ-გრეკოს მადონას
სათრით, თუმცა ჯერ არც კი მიცნობს... გაცნობას და დაას-
ლოებას კი რატომღაც არ ვჩქარობ.

29 სექტემბერი.

რამდენ სანს ვემზადებოდი გამომცემლობაში წასასვლე-
ლად და... მერე რა? ნეტავი არ წავსულიყავი. ერთ საათს ვე-

ლოდი დირექტორს. „ბატონ“ გერონტის მდივნისთვის უთქვამს, მომიცადოსო... ბოლოს გამოირკვა, რომ დირექტორი გვერდის კარიდან გასულა. მდივანმა რომ შეისედა, კაბინეტი ცარიელი იყო. რაკი არაფერი უთქვამს წასვლის თაობაზე, შეიძლება მალე დაბრუნდესო, დამაიმედა მდივანმა. მე, ალბათ, შესამჩნევად თუ არა, ცოტა მაინც წამოვწითლდი სასეზე, რადგან ვიგრძენი, როგორ მომაწვა სისხლი თავში... ეელოდი კიდეც ერთ საათს. ტელეფონის ზარის სმაზე მდივანმა წიგნის კითხვას თავი ანება და ყურმილი აიღო. როცა ყურმილი დადო, მითხრა — დღეს ტყუილად მოგიხდათ ლოდინი, დირექტორმა დარეკა — კომიტეტში ვარო; თათბირი შეიძლება დღის ბოლომდე გაგრძელდეს, ნურავინ დამელოდებო. უსერსულად გავიდიმე, გალახულივით თავჩაღუნულმა დავტოვე იქაურობა. დერეფანში რომ გამოვედი, პირველად ის ვინატრე, ნეტავი ახლა ელ-გრეკოს მადონა არ შემხედებოდეს-მეთქი. იმ წუთში, ალბათ, სასეზე კიდეც მემჩნეოდა გაწბილების, დამცირების, შეურაცხყოფის კვალი... სსვა თუ არა, საბედნიეროდ, ეს სურვილი მაინც ამისრულდა.

2 ოქტომბერი.

ხელშეკრულებას რომ მიფორმებდნენ, მაშინ მთავარმა მხატვარმა გამაფრთხილა, თვის ორ ან ჩვიდმეტ რიცხვში ბუღალტერიას მიაკითხე, ხელფასთან ერთად იმ დღეებში ჰონორარისთვისაც ცოტაოდენი თანხა გამოაქვთ და... კარს ვინც დააკაკუნებს, იმას გაუღებენო!

დღეს ორი რიცხვია. მივაკითხე გამომცემლობის ბუღალტერიას. ბევრი ძებნეს ჩემი ხელშეკრულების კვალი დავთრებასა და რაღაც ბარათებში, მაგრამ ამაოდ. ბოლოს მითხრეს, ისევ გურამს მიაკითხე, ის გეტყვის, გადმოუგზავნეს თუ არა შენი ხელშეკრულება ბუღალტერიასო. ძალიან მიჭირდა იქით

გახედვა, მაგრამ რას ვიზამდი. მოულოდნელად დერეფანში დირექტორს გადავეყარე. ჯერ თითქოს ვერ მიცნო, მერე მობრუნდა, გამიცინა და მომამახა, იმ საქმეს ჯერ კარგი პირი არ უჩანს, ცოტა კიდევ მოვიცადოთ, ვნახოთ, რა გადაწყდება, შტატს დამიმატებენ თუ არაო...

ეს ყველაფერი ძალიან დამაჯერებლად და გამოკვეთილად თქვა, მაგრამ მე უკვე მაინც ვერც ერთი სიტყვა ვერ დავიჯერე.

მთავარი მხატვარი ადგილზე არ დამხვდა. მისმა მდივანმა მითხრა — ჯერ ხელშეკრულებები ჩვენთან არის, დირექტორმა შემოგვითვალა, როცა დაგროვდება, ხელს ერთად მოვაწერო... ელოდე, ხელშეკრულებები როდის დაგროვდება, როდის მოისურვებს დირექტორი ხელის მოწერას, როდის გასცემს განკარგულებას — ბუღალტერიას ჩააბარეთო და როდის მოერიანება ბუღალტერიას მოწყალეს თვალით გადმოსედოს... ნერვები... გაძლება... მოთმინება... გამომცემლობიდან ისე გაბრუებული გამოვედი, ელ-გრეკოს მადონაც კი არ გამსხენებია, იქნებ კიდევაც ჩამიარა გვერდით და ვერ შევამჩნიე...

10 ოქტომბერი.

ბალზაკს უთქვამს — გამოსავალი ყოველთვის არსებობს, საქმე ის არის, თუ იბოვო. გამოსავალი მე კი არა, ტარიელმაც ვერ იბოვა, სანამ ავთანდილმა ტარიელი არ იბოვა. ახლა იმის იმედად ვიყო, მეც გამომიჩნდება ავთანდილი და მიბოვის-მეთქი... სწორედ ამან შემაგულიანა გამომცემლობაში კიდევ ერთხელ მისვლაზე. დირექტორის მოსაცდელში რომ შევიხედე, მდივანმა გოგონამ ერთი შემავლო თვალი და უმაღლესი ჩაღუნა, ვითომ უჯრაში რაღაც ქაღალდის ძეხნით იყო გართული... დერეფანში ის ორი რედაქტორი შემომხვდა, ამასწინათ დირექტორთან რომ ისხდნენ... მიცნეს, მაგრამ არ მო-

მესალმნენ, თვალი ოსტატურად ამარიდეს... მივხვდი, რომ ეს დირექტორის ჩემდამი არაკეთილგანწყობილების ბრალი იყო. ცოტა ადრე, ვარლამის დირექტორობის დროს, იგივე რედაქტორები სალამს ისე მაძლევდნენ, მათი გადაჭარბებული თავაზიანობა უსერსულობაშიაც კი მაგდებდა... როგორც ბარომეტრის მიხედვით ტყობილობ ტაროსის ცვალებადობას, ისე სელქვეითების დამოკიდებულების მიხედვით სულ ადვილად შეგიძლია გამოარკვიო მათი უფროსის დამოკიდებულება შენდამი... ერთი პირობა მწარედ გამეცინა გუნებაში „ბატონი“ გერონტის მისამართით... კაცის ფორმა თურმე ჯერ კიდევ არ ნიშნავს კაცობას. მთავარი მაინც ის კი არ ყოფილა, როგორია ჭურჭელი გარეგნულად, არამედ შიგ რა ასხია. ამასწინათ ბიჭებმა რომ კინოში ძალით წამიყვანეს, სწორედ საამისო გაკეთილი მივიდე. ერთ საცოდავ გოგონას ჯელსომინას თამაშობდა ჯულიეტა მაზინა... ასე საოცრად ულამაზო მსახიობი ჯერ ეკრანზე არ მინახავს, მაგრამ რა დიდებულად თამაშობდა, მიუხედავად ულამაზო გარეგნობისა. სურვილი აღმეძრა, ნეტავი ანა კარენინას როლში მაჩვენა-მეთქი... და მე დარწმუნებული ვარ, ვერც ერთი ლამაზი მას ალბათ ამ როლში ვერ შეედრებოდა. ამ ფიქრში მთავარი მხატვრის ოთახის კარს მივაღექი, და როგორც ზღაპარში, კარი მოულოდნელად თავისით გაიღო. სინამდვილეში თავისით არ გაღებულა, შიგა სასელურზე ჯერ კიდევ ეჭირა ხელი ერთ სნიერ მხატვარს, მაგრამ კარს უკან მდგომს ვერ ვხედავდი. ხნიერი მხატვარი გამოემშვიდობა გურამს და წავიდა. დამინახა თუ არა გურამმა, უმაღლეს ხელით თავისთან მიხმო. იერზე შევატყვე, რომ ჩემი გამოჩენით გავახარე. ამან მეც გამასარა გუნებაში, რადგან იმაზე უარესი არაფერია, როცა შენი დანახვა არ ესიამოვნებათ... ოთახში მარტო ჩვენ ორნი ვიყავით. რომ შევედი, მითხ-

რა, კარი კარგად დასურეთ; უკვე ფეხზე წამოდგარი ფანჯარასთან მივიდა. რაღაც საეჭვოდ იცინოდა. ეს სიცილი საოცარი ანარეკლი იყო იმისა, რასაც ფიქრობდა. მერე მომიბრუნდა და მითხრა:

— გუშინ გერონტიმ დამიბარა, მარტო ვიყავით. საიდუმლოსავით მითხრა — კომიტეტში მთხოვეს ერთი გოგის ჩვენთან მსატერის ადგილზე გაფორმება, კომიტეტში კი ზემოდან უთხოვია ვიღაცას... ახლა რა ექნათ... რა ვუყოთ იმ ბიჭს, ვარლამი რომ შეჰპირებია აქ მსატერად მოწყობას. მეც ერთი პირობა დაბეჯითებით არა, მაგრამ ცალკეად სომ მაინც ეპირდებოდი.

— მერე რას შეჰპირდით, ბატონო გერონტი?

— როცა ხელმძღვანელობა „გთხოვს“, გამოსავალი მხოლოდ ერთია... საქმე ისაა, შენ როგორმე უნდა გამომიყვანო ამ უსერხული მდგომარეობიდან.

— როგორ? არ მესმის...

— რა არ გესმის, ამსელა კაცს ჭკუა მე გასწავლო?.. იმ ბიჭს რა ჰქვია?..

— მერაბი.

— მერაბს უნდა უთხრა, „აუსსნა“, დააჯერო, რომ ამჯერად მისი მიღება არ სერხდება... და საერთოდ შენ იცი, დასაბუთების რა მარჯვე ვარიანტსაც გამოიყენებ...

— მე ვერაფერს ვერ გამოიყენებ, ბატონო გერონტი...

— ბიჭო, უფროსს და ხელმძღვანელს ასე ვინ ელაპარაკება?

— თუ გნებავთ... განცხადებას დავწერ და წავაღ.

გერონტი ერთბაშად აღშფოთდა და... აფეთქდა... შუა დარბაზში რომ მეთათბირებოდა, უცხად ადგილიდან მოსწყდა, თავის მაგიდას მიუჯდა, უნდოდა, სადღაც დაერეკა, მაგრამ გადაიფიქრა და ისევ ზეზე წამოიჭრა...

— რას ჰგავს ეს, რა ლაპარაკია... შენ, ბიძია, გუნებაში იქნებ ის უფრო გესიამოვნოს, მე დაეწერო განცხადება... ეს რომ გავაკეთო, შეიძლება სად გამეზავნონ ჩემმა უფროსებმა, იცი?

— სად, ბატონო გერონტი? — კეთილმოსურნის ღიმილით შევეკითხე ბატონ გერონტის და მის მაგიდას ორივე სელით დავეყრდნე.

გერონტიმ ბრაზით შემავლო თვალი და სმადებლა მითხრა:

— სა-გი-უეთ-ში!

კაბინეტში მხატვრული ლიტერატურის სექტორის გამგე შემოვიდა.

ჩვენი ლაპარაკი შეწყდა.

— კარგი, წადი, იფიქრე, სვალამდე დროა... — მითხრა და უმაღლეს სექტორის გამგეს მიუბრუნდა.

მე კაბინეტიდან გამოვედი. ეს სვალეც გათენდა, ჩემო მერაბ, ჯერ არ დაეუძასივარ...

მე დაძაბული ვუსმენდი. ჯერ გავბრაზდი გუნებაში, მერე რაღაც სინანული მომეძალა, ზოგს რომ ასე ეადვილება ადამიანის ბედით და ინტერესებით თამაში, ვცადე, შევრიგებოდი შექმნილ ვითარებას, მაგრამ სადღაც ამასობაში თავმოყვარეობამაც გაიდვიძა. გავიფიქრე, გადავწყვიტე, არასგზით არ შეიძლებოდა შერიგება, დათმობა, მართალია, იქნებ ის უფრო ადვილად და მეტს აღწევს, ვინც რევერანსებით იწყებს. მაგრამ ჩემთვის რევერანსებით ლაპარაკი არ უსწავლებიათ... ბაბუა ძველი რევოლუციონერი იყო, მამა სამამულო ომში დაიდუბა, დედა ილიას, ვაჟას, ყაზბეგის, ლეო ქიაჩელის ნაწარმოებების სულისკვეთებით მზრდიდა... ყურში სულ ის მესმოდა და ასლაც მესმის — „ვერ მააწონებთ კარგს ყმასა, რაც არ უჯდება ჭკეპშიაო“... მე კი თავზე ლაფს მასხამდნენ, არარაობად მსახავდნენ და ეს მოვიწონო?..

— რას იტყვი, მერაბ?.. — უეცრად ჩამესმა ჩაფიქრებულს და ამ კითხვამ ისე იმოქმედა, თითქოს კლდის პირას ვიდექი და ვიღაცამ შემანჯღრია.

— თქვენ რას მირჩევთ? — ჩემს მდგომარეობაში უკეთეს პასუხს თუ შეკითხვას კაცი ვერ მოძებნიდა.

გურამი ერთხანს დუმდა. მერე თავის მაგიდას მიუჯდა, მეც სელით მანიშნა, ჩამოჯექიო და მაგიდაზე იდაყვდაყრდნობილმა საგონებელში ჩავარდნილივით რაღაც გაკვირვებითა და გამომცდელის თვალებით შემომხედა.

— მე თუ რამე რჩევა შემიძლია, ისევ ჩემს თავს უნდა გურჩიო, — მითხრა გურამმა, — როგორმე ავიცილო იმ გოგოს აქ ჩამოთესლება. შორიდან ვიცნობ, ერთი უნიჭო და ინტრიგანია.

— მერე... თუ მასეთია, რად უნდათ ან „ზევით“ ან „ქვევით“.

— არ დაიჯერო, ყველაფერი გერონტის მოგონილია... შეიძლება იმ გოგოს „ზევითაც“ ჰყავს ვინმე, მაგრამ მე ხომ ვიცი, საიდანაც მოდის ეს ყველაფერი: ის გოგო გერონტის ნათესავი ყოფილა!.. დღეს დილით, აქვე ყველაფერი გამოვარკვიე... მე მხოლოდ შენ გიჭერ მსარს... ასლა უნიჭოები მაკლია, დავისვა და იმათ მატრაკვეცობას ვუყურო, სისხლი სმის ამოუღებლად გავაშრობინო?

— მხარდაჭერისთვის... მაღლობელი ვარ, მაგრამ... ეს ძვირად რომ დაგიჯდეთ, ბატონო გურამ?

— მე მგონია... პირფერობა და უპრინციპობა უფრო ძვირად უჯდება ადამიანს საბოლოო ანგარიშით...

— მე შემიძლია ჩემმა თავმოყვარეობამ არ დამახევინოს უკან, მაგრამ, რას მივაღწევ?..

— რა, დათმობით კი აღწევ რამეს?!

ამ წუთში ელ-გრეკოს მადონაც გამასხენდა. თურმე მის ყურამდეც მიუღწევია, რომ გამომცემლობაში რიგით მსახურად ჩემი მიღების თაობაზე ყოფილა ლაპარაკი და... დაინტერესებულა... წარმოგიდგენიათ, რომ არ მიმიღონ რა სირცხვილი იქნება!.. ყველა თუ არა, უმრავლესობა მაინც სომ იმას იფიქრებს — არ შეეფერებოდა, ალბათ, საქმეს და იმიტომ არ მიიღესო... სადღა მიდიხარ, ელ-გრეკოს მადონასაც რომ ასეთი შთაბეჭდილება დარჩეს ჩემზე!..

— თუ მოსვლა გიჭირს, ორ დღეში ერთხელ დამირეკე მაინც, მართალია, ტელეფონით ვერაფერს გეტყვი, მაგრამ იმის თქმას რა დამიშლის, უსათუოდ შემოიარე-მეთქი. ასლა ვნასოთ, დღეს თუ კიდევ დამიბარა, რას მეტყვის „ბატონი“ გერონტი. იცოდე, მე ჩემს სიტყვას არ გადავალ, იმ გოგოს დანახვა არ მინდა... ვნახოთ, როგორ განვითარდება მოვლენები ჩვენს ფრონტზე.

მადლიერის ღიმილით ჩამოვართვი სელი. ახლა კაცი რომ მსარს გიჭერდეს საქმის ინტერესით, დიდი იშვიათობაა. ნიჭიერი და უნიჭო ერთმანეთში აირია... თითქო სულ ერთი იყოს, იტალიური სკოლის დონეზე ხარ, ვთქვამთ, ტიტო გობივით ბარიტონი, თუ ესტრადის მჩხავანა კატა მოღური რეპერტუარით, — იმასაც მომღერალი ჰქვია, ამასაც.

20 ოქტომბერი.

პირობა ვერ შევასრულე — გურამს ვერ დავურეკე. არ ვიცი, რა მოხდა. კაცმა რომ თქვას, ღირს ამ უსინდისობაში შეტოპვა?

27 ოქტომბერი.

ამ დღით გამომცემლობის დირექტორის მდივანმა დამირეკა. ბატონი გერონტი გთხოვთ, დღეს, სამ საათზე გამომცემლობაში მოსვიდეთო. რას ვიზამდი. მივედი. მოახსენეს

თუ არა, მაშინვე მიმიღო. სალამი შორიდან შემომაგება. საუბარი შორიდან დაიწყო, — ამ შემოდგომაზე წვიმამ რომ მოუხშირა, თბილისს ასეთი რამ არ სჩვევიაო, ამინდს ჯანმრთელობის საკითხები მოჰყვა, მერე — მობოდიშება, პასუხზე ამდენი რომ გალოდინეთო.

— რა ექნათ, ყველაფერი რომ ჩემზე იყოს დამოკიდებული... რაღა აჯობებდა... მერაბ, აქამდე შენ გქონდა ჩემთან სატსოვარი, ახლა... მე მაქვს!

— რა, ბატონო გერონტი?! — გაკვირვებით შევხედე და გაუბედავად ვიკითხე.

— რა და... შენ თუ ახლა ამ გასაჭირიდან მისხსნი... ბიჭო, იმ ადგილზე, შენ რომ გპირდებოდით, უფროსებმა სხვისი დანიშვნა მთხოვეს... შენ არ იცი, ეს რას ნიშნავს...

— ვისი დანიშვნაც გთხოვეს, თუ ის საქმისთვის უფრო გამოსადეგია...

გერონტიმ ერთი გაოცებით და უკმაყოფილოდ შემავლო თვალი, დაცინებით მკითხა:

— რამდენი წლის ხარ?..

მე რაღაც შევყოყმანდი, მაგრამ მაინც ვუპასუხე:

— ოცდა... სუთის...

— მერე?! — წამოიძახა „გაოცებულმა“. — გაადე პირი... რა, ამ ხნის კაცს სიბრძნის კბილი ჯერ კიდევ არ ამოგხვლია? მე რომ აქ მნიშნავდნენ, როგორ ფიქრობ, ამ საქმისთვის ჩემზე უკეთესი აღარ მოიძებნებოდა? ახლა მჯობნის მჯობნს ვინ ეძებს — ყველაზე უკეთესი ის არის, ვინც შენ გამოვადგება...

— ბატონო გერონტი, მართალია, თქვენი მოსაზრებით სიბრძნის კბილი ჯერ არ ამომხვლია, მაგრამ... მე მაინც იმას გეტყოდით, აგრე მარტო ოჯახის დონეზე შეიძლება იმსჯელო. სუფრაზე რომ სხდებიან, შინაურებში კრეტინიც რომ ერიოს,

იმასაც ვერ ეტყვიან უარს ლუკმაზე, აქ კი დაწესებულებაა, სახელმწიფოს ინტერესების დონეზეა ლაპარაკი...

— შენ რა ფაკულტეტი გაქვს დამთავრებული?

— სამსატერო აკადემიის გრაფიკის ფაკულტეტი.

— სხვა არაფერი? დაუსწრებლად იურიდიულ ფაკულტეტზეც სომ არ სწავლობდი?!

— რატომ მეკითხებით, ბატონო გერონტი?..

— რატომ და, სიტყვა ვერ მოგიგე... ძველი სასამართლოს ვექილივით გაქვს ენა მოქნილი. მე მეგონა, ასალგაზრდაა, უფროსების რიდი ექნება, ვეტყვი ჩემს გასაჭირს, გაიგებს ჩემს მდგომარეობას, დამესმარება, მისსნის-მეთქი, შენ კი...

დირექტორის მსჯელობა და ჭკუა არც იმ მსრივ მომეწონა, რომ თითქმის ყველა ფრჩხილი გახსნა. ეს არ იყო გულახდილობა. ის მოელოდა, ერთ შეცდომას მაინც დავუშვებდი ჩემს სვლეტში. ალბათ, ფიქრობდა, რომ თეთრი ფიგურებით თამაშობდა შავეების წინააღმდეგ... მაგრამ რა უფრო მნიშვნელოვანია, ფიგურების ფერი თუ უნარი... როგორ? შავეებით პარტიას ვერ იგებენ?.. რაკი დარწმუნდა, პოზიციას არ ვთმობდი, სხვა ხერხს მიმართა.

— კარგი, საუბარი ამით დავამთავროთ. საქმეზე ლაპარაკი კი სხვა დროისთვის გადავდოთ. ასლა გურამთან შეიარე, ერთი კარგი წიგნი აქვს. გასაფორმებელი და მე ვთხოვე სხვას არავის გადასცეს, შენ მოგანდოს მისი გაკეთება...

თავაზიანად გამოვემშვიდობე და კაბინეტიდან რომ გამოვედი, ასე მეგონა, აქამდე სული მეხუთებოდა და ძლივს თავისუფლად ამოვისუნთქე-მეთქი. მოსაცდელში ბარე ხუთი კაცი ელოდა ჩემს გამოსვლას. ყველას ძალიან უკმაყოფილო იერი ჰქონდა, დირექტორთან ჩემი საუბარი რომ იმდენხანს გაგრძელდა. აქვე მოსაცდელში იყო ის ჩემი ოცნებაც — ელ-გრე-

კოს მადონა. მდივანს ესვეწებოდა, რაღაც ქაღალდის შეტანას სთხოვდა დირექტორთან. ერთი შევავლე თვალი და მოსაცდელიდან გავედი, რადგან ყველა მე შემომცქეროდა, თითქოს მე ვიყავი დამნაშავე, რომ დირექტორის განკარგულებით მდივანმა კაბინეტში არავინ შეუშვა, სანამ იქ ვიყავი.

ვეახელი გურამს. ტელეფონით ლაპარაკობდა. ლაპარაკი რომ დაასრულა და ყურმილი დადო, სახეგაბადრულმა სიცილით თქვა:

— კომედიია!

მე ვიდექი და გაკვირვებული შევცქეროდი, რადგან სიტყვა „კომედიას“ და ჩემს მისვლას რაღაც კავშირი ჰქონდა ერთმანეთთან.

— ბატონო გურამ, — წამოვიწყე ცოტა დარცხვენით, — დირექტორმა დამიბარა. მელაპარაკა. მერე თქვენთან გამომგზავნა.

— ახლა სწორედ დირექტორი მელაპარაკა. რა ვქნა, რა წყალში ჩავარდე?!

— რა იყო?.. — ცოტა არ იყოს, შევწუხდი, თუმცა გურამი სიცილს ვერ იკავებდა.

— აგერ, დამირეკა და... მიბრძანა — შენ რომ ბოდღერის წიგნის გაფორმებას შეპირებისარ, იმ მსატყვის მაგიერ ეგ ავტორი გასაფორმებლად მერაბს მიეციო... მართალია, სელ-შეკრულება არ გამიფორმებია, მაგრამ ხომ დავავალე და ახლა როგორ გინდა უთხრა უარი, მერე კარგი მსატყვარი და თან ისე თავმოყვარე მაინც არ იყოს... ეს გერონტი ნამდვილად გამაგიჟებს...

— ბატონო გურამ! — წამოვიწყე მცირე დუმილის შემდეგ. — თქვენ რომ ეს ჩაიდინოთ, მე ავიღებ? რაც უნდა იყოს,

ერთი წიგნის გაფორმებაზე მეტი არ ღირს კოლეგას შეუვალობა და ეთიკის ცნება?

— მერე როგორ შევათავსოთ ეთიკის ცნების ეს განსხვავებული კატეგორიები... ჩვენსა და გერონტის შორის?

რა მეთქვა, რა მერჩია ორ ცეცხლს შუა მოსვედრილი გურამისათვის.

— არ იკისრა-თქო, ასე უთხარით, გურამ, „ბატონ“ გერონტის.

— კაცმა რომ თქვას, როგორ გაუბედავ, თორემ ხომ უნდა უთხრა, ნიჭიერი და პატიოსანი ხალხი ასეთ საფანგში არ ებმება-მეთქი. ვითომ, თავისი ვარაუდით, შენი გულის მოგება სცადა. რა ფასი აქვს ასეთ გულის მოგებას, თუ თავს წაგაგებიანებს...

— გურამ, მაღლობელი ვარ თქვენი მხარდაჭერისთვისაც და გულახდილობისთვისაც!

— შენ რა გიჭირს, წასვალ და... მე ვიკითხო, რა მაგარ-მაგარ კაკალს დამამტერევს თავზე ბატონი გერონტი...

— მეტი რა გზა აქვს გრდემლს, უნდა გაუძლოს, — სუმრობით გამოვემშვიდობე გურამს და წამოვედი. გზაში ეფიქრობდი, აქ მომსვლელი აწი ნამდვილად არ ვიქნებოდი, ის ელგრეკოს მადონა რომ არ მეგულეობოდა-მეთქი...

18 დეკემბერი.

ასლოვდება ასალი წელიწადი. რა დრო გავიდა და აქამდე „ჰაკი აძბას“ სამ ილუსტრაციაზე მეტი ვერ გავაკეთე. არ მინდა, მაგრამ გერონტიზე ფიქრი თავიდან არ მშორდება და მიშლის, მდივანს ორჯერ დაურეკავს მეზობელთან, გამომცემლობაში დავუბარებივარ. თავს ძალა ვერ დავატანე, რომ წავსულიყავი. სულ ერთია, გერონტისთანებთან საერთო ენას ვერ გამოვნახავ...

20 აპრილი.

დღეს გამომცემლობას ავუარ-ჩავუარე, რამდენი ხანი გავიდა მას მერე და გერონტის უპირობა მაინც ვერ დავივიწყე... ის თავის ნათესავი ჯერ კიდევ არ დაუნიშნავსო, მითხრეს... ქუჩიდან მოულოდნელად დავინახე ელ-გრეკოს მადონა. სსკა გოგონებთან ერთად ფანჯარაში იცქირებოდა და იცინოდა. იშვიათია, ადამიანს რომ დუმილიც და სიცილიც ასე ერთნაირად უხდებოდეს...

8 მაისი.

დღეს დილით გურამი შემსვდა. მისაყვედურა. სადა ხარ, რამდენი გირეკეთ, მეზობელი სულ ერთსა და იმავეს გვეუბნებოდა — თბილისში არ არისო...

— მართალია, სოფელში ვიყავი...

— კიდევ კარგი, შეგხვდი... თუ ხელი არ ჩაგიქნევია, კიდევ შეიძლება ჰქონდეს აზრი ერთი-ორჯერ გაბრძოლებას, ის გოგო ჯერ არ დაუნიშნავს ჩემთან, მაგრამ ბევრიც აღარ უკლია...

— თქვენთან მუშაობა შარშანაც ძალიან მინდოდა, ასლაც მინდა, მაგრამ მეტი უსიამოვნების ატანა აღარ შემიძლია... კიდევ კარგი კრივს არ ვსწავლობდი, თორემ...

— გასაგებია... მაგრამ შენს საქმეში რა, ცუდი „მოკრივე“ ხარ?!

არაფერი მიპასუხნია. გავუღიმე. ხელი ჩამოვართვი და წავედი. რამდენიმე ნაბიჯი რომ გავიარე, ანაზღად გავიფიქრე სინანულით, ნეტავი გურამი არ შემსვედროდა-მეთქი... ამ შესვედრამ სელახლა ამიშალა დარდი, მოულოდნელად ამაფორიაქა...

9 მაისი.

მადლობა ბალახს!

რა მღელვარებით, რა გულისხეთქვით გადაიკითხა დღიური. სულ იმის შიშში იყო, მერაბმა არ მომისწროსო. ასეთი მღელვარება დედის გულს ჯერ არ გამოეცადა... უკვირდა, რომ ამ სნის განმავლობაში შეიღი არაფერს ეუბნებოდა, რჩევას არ ეკითხებოდა. პირიქით, თურმე საოცარი ოსტატობით მალავდა თავის ჭირს. დედა მხოლოდ ბოლო ჩანაწერებმა გააოცა. რას ნიშნავს ეს „მადლობა ბალასს“. ალბათ, „მადლობა ალასს“ უნდა იყოს, მაგრამ სიჩქარეში შეცდომა მოსვლია. ბოლო სიტყვაში მეორე შეცდომაც რომ არის — ეინ წერს ახლა „ალასს“, უნდა იყოს „ალაჰს“. ქართული ენის მასწავლებლის შეიღი მაინც არ იყო, მერაბ!

რაც მერაბმა იცოდა, ის მარტო დედამ კი არა, ალაჰმაც არ იცოდა.

უმცროსი და თან გადაყოლილი იყო უფროს დებზე. იშვიათად თუ შეხვდებოდით ურთიერთს შორის ისეთ თანხმობას და სიყვარულს, როგორიც მათ ჰქონდათ. მიუხედავად იმისა, რომ უმცროს დას თითქოს ყველაფერი ემარჯვებოდა, ერთში მაინც ვერ იჩენდა საჭირო უნარს: ვერ იქნა და ბედს ვერ ეწია, გულის სწორი ვერ გაიჩინა. მართალია, უფროს დებსავე დაბადებით სილამაზე არ დაჰყვა, ვინმეს რომ შეხედვისთანავე თვალში სცემოდა მისი ეშხი და „დაბრმავებულიყო“, მაგრამ რომელი სილამაზე შეედრებოდა მისი სასიათის კეთილ თვისებებს და მოსიყვარულე გულს, რაც გარეშესათვის ჩვეულებრივ უხილავი და შეუცნობელია.

უფროს დებს ცოტა სწყინდათ და გაკვირვებულნი იყვნენ, უმცროსს რომ გათხოვება ასე გაუჭირდა; თუმცა ამას არც სიტყვით აგრძნობინებდნენ, არც საქმით. ხანდახან სუმრობით თუ შენიშნავდნენ: — ჩვენ რომ ისე უცებ, ალუჩასავით აფეყავდით და მოვილიეთ, შენ რა, შვინდი სომ არა ხარო! მაგრამ თუ, ერთი მხრივ, სწყინდათ, რომ უმცროსი დაიკო მათსავე „დროზე“ ბედს ვერ ეწია, მეორე მხრივ, გულის სიღრმეში შეიძლება კიდევ სიამოვნებათ მისი მარტოხელობა. რომელ დასაც კი რამე დასჭირდებოდა, ან გაუჭირდებოდა, უმცროსი

უმალ მასთან იყო და თან გადაჰყვებოდა. ის იყო მათ ქორწილში უფროსი დიასახლისი და ახლობელის თუ შორეულის დამპატიუებელი, ორსულობისას ყურისმგდებელი და მზრუნველი, ჩვილი ბავშვების გადია, ხანდახან მზარეულიც და სახლის დამლაგებელიც. წელიწადში სომ ისეთი თვე არ გამოერეოდა, რომ ერთ-ერთი დის ოჯახში ვინმე ავად არ გამხდარიყო. მართალია, არავინ დაუინებით არ ავალეზდა სადილის გაკეთებას, ბავშვების თუ ავადმყოფის მოვლას, მაგრამ გული როგორ მოუთმენდა, რომ ღებს არ მისმარებოდა!

თავისი ხასიათით მან სამივე სიძეს დასავეთ შეაყვარა თავი და ოჯახის წევრებში არც არჩევდნენ. როცა ის მათთან არ იყო, ყოველთვის თვალში ენაკლისებოდათ. არც შეიძლებოდა სულით და გულით არ შეჰყვარებოდა ეს მხიარული, კეთილი ხასიათის ქერა გოგონა, ვინც კი ახლოს გაიცნობდა. მაგრამ მისი ეს თვისებები ალბათ საკმარისი მაინც არ იყო იმისათვის, რომ ვინმეს გული სხვაგვარად ასძგერებოდა. მისი უბრალო ქცევა და გაშინაურების უცნაური უნარი თითქოს წინასწარ განსაზღვრავდა მასთან დამოკიდებულების ხასიათს. მასში ყველა უფრო მეტად ნათესაურ უშუალობას გრძნობდა, ვიდრე უბრალოდ ქალურ სიტბოს. ამას ერთვოდა ის სიბრაღულიც, რასაც მუდამ იწვევდა დაახლოებულში მისი მუდმივი წუსილი. წუსდა ყველაფერზე და ყველაზე, თუკი ამის საბაბს რამე ან ვინმე მისცემდა.

მესამე და რომ გათხოვდა, მაშინ უმცროსმა საშუალო დამთავრა, მერე უმაღლესშიაც შევიდა, მაგრამ ბოლომდე ვერ მიჰყვა. ლექციებზე სიარულის მაგივრად სშირად ხან ერთი დის, ხან მეორის, ხან მესამისას „ერთი წუთით“ რომ არ შეეგლო და ამბავი არ შეეტყო, გული ვერ უთმენდა, და რახან შეივლიდა... ასე რჩებოდა მას განზე ლექციები, უმაღლესი და

პირადი ცხოვრებაც. ბოლოს თავისმა კეთილმა ხასიათმა იქამდე მიიყვანა, რომ უმაღლესზე და თავის მომავალზე სელი სულ ააღებინა, ქველმოქმედება კი მოთხოვნილებად და ჩვეულებად გადაექცა. იყო თუ არა საჭირო, ხან ერთ დასთან გარბოდა, ხან მეორესთან. ისინიც ბოლოს ისე შეეჩვივნენ მის დახმარებას, რის გაკეთებაც უმცროსი დის გარეშეც შეეძლოთ, იმასაც აღარ აკეთებდნენ — სულ ერთია, ის გააკეთებო. თუმცა ინსტიტუტისათვის თავის მინებების შემდეგ „უსაქმოდ“ დარჩა, მოწყენა მაინც არ უგრძენია. ასლა უმეტეს დროს დებთან ატარებდა.

არ შეიძლებოდა დიდხანს ასე გაგრძელებულიყო და ისიც ერთი ამხანაგის რჩევით საფინანსო კურსებზე შევიდა, რის ვაი-ვაგლასით დაამთავრა და თავის ცხოვრებაში, შედარებით იოლად, ერთ დაწესებულებაში მონაგარიშის ადგილი იშოვა. როგორც მოსალოდნელი იყო, თავი აქაც ყველას მალე შეაყვარა, დირექტორის პატივისცემაც დაიმსახურა, მაგრამ ამასთან ერთად თავისი უცნაურობა აქაც ვერ მოიშალა, საქმეს თუმცა გულმოდგინედ აკეთებდა, მაგრამ ასევე გულმოდგინედ და გაუთავებლად ფიქრობდა თავის დებზე. კვირაში ორ-სამჯერ დირექტორს რომ არ გამოსცხადებოდა კაბინეტის კარის ზღურბლზე, არ შეიძლებოდა. სიტყვიერი თხოვნა — ჩემს ამა და ამ დას ბავშვი ჰყავს ავად, ექიმია გამოსაძახებელი, ან წაშალია მოსატანი და ერთი-ორი საათით გამათავისუფლეო, — უკვე ზედმეტი იყო, ისე მიეჩვია დირექტორი მის სასესე, მის თვალეებში ამ თხოვნის ამოკითხვას.

უმცროსი და სამსახურშიაც ისეთივე გულმოდგინებით გამოირჩეოდა, საზოგადო საქმისადმიც ისეთივე ერთგული იყო, როგორც თავისი უფროსი დების ოჯახებისა. დაწესებულების ხელმძღვანელიც, როგორი მკაცრი, უხასიათო და ახირებუ-

ლიც უნდა ყოფილაყო, ასეთ ადამიანთან რას გახდებოდა. დებთან სიარულში თუ სამსახურის საქმეს ჩამორჩებოდა, რამდენიც საჭირო იყო, ზედმეტს იმუშავებდა და იმას კი არავის ათქმევინებდა, რომ სამუშაოს ვერ ასწრებხო, ან ცუდლუტობხო.

ის არანაკლებ ერთგული და მოსიყვარულე იყო თავისი მრავალრიცხოვანი მეზობლებისა, რომელთა ხელშიც დაიბადა და დაქალდა. უფროსი დების გათხოვების შემდეგ ის ისევ თავის ძველ, მთაწმინდის უბანში, მთის ბილიკივით მისვეულ-მოსვეულ ქუჩასა და მამაპაპეულ სასლში დარჩა საცხოვრებლად, თუმცა სან ერთი და ესევეწებოდა, ხან მეორე — გადმოდი ჩვენთან ასალ ბინაში, როგორ არ მოგბეზრდა იმ ვირთაგვების დახრულ იატაკიან და ნესტით გაუღენთილ კედლებიან ძველებურ ჯურღმულში ყოფნაო; მაგრამ, რომ იტყვიან, ერთ ყურში შეუშვა და მეორეში გაუშვაო, ისე იყო უმცროსი დის საქმე: მოუსმენდა უფროს დებს, ხანდახან სიცილით თავსაც დაუქნევდა, საცხოვრებლად კი ისევ თავის ძველ „ჯურღმულში“ რჩებოდა.

თუმცა სსვისთვის ნიადაგ წუხდა, ნიადაგ ზრუნავდა, მაგრამ ვერასგზით ვერ შეჰკუებოდა იმ აზრს, ვერ წარმოედგინა — როდესმე მისთვის ვინმე შეწუხებულიყო, თავიდან ვინმეს საზრუნავი გამსდარიყო. მეზობლებმაც კარგად იცოდნენ მისი ხასიათი და გულით ეწადათ მისთვის ყოველივე კარგი. სწორედ ეს იყო მიზეზი, როცა მოთმინების ფიალა აევისოთ — ასე მარტოხელამ როდემდის უნდა იაროსო — აიღეს და „გაი-მეტეს“. „თვალის ასახელად“, გამოსაწვევად, გასაჯავრებლად შინაბერა შეარქვეს. მაგრამ იცოდა რა, რომ ამასაც მის ხასიკეთოდ სჩადიოდნენ, სულაც არა სწყენია. ან კი როგორ უნდა სწყენოდა, ვინც გინდა იყოს, ოცდახუთი წლის გოგონას რომ

შინაბერას შეარქმევთ, სიცილით მოკედება, რადგან იცის, რომ ცხოვრება მას ჯერ კიდევ წინა აქვს. მართალია, „ჩვეულებრივ“ ხალსს ყველაფერი თავის დროზე უყვარს — საუზმეც, სადილიც, ძილიც და თუ გასათსოვარია ოჯახში, მისი გათხოვებაც, მაგრამ საკვირველი აქ მხოლოდ ისაა, რომ ისინი ერთ უბრალო ამბავს ვერ უკვირდებიან, თუ არ ითვალისწინებენ: როგორც ყველა ხე ერთსა და იმავე დროს არ ჰყვავის, ისე ყველა გასათსოვარი გოგონაც არ შეიძლება თავის ბედს ეწიოს ერთსა და იმავე ასაკში.

ასე იყო თუ ისე, საგინაშვილების უმცროსი და ჯერ თავის ეზოში, შემდეგ უბანში, ბოლოს კი ყველგან, სადაც კი ნაცნობები და მეგობრები ჰყავდა, შინაბერად მონათლეს. ყველამ დაივიწყა, რომ ის გვარად საგინაშვილი იყო, მამამისს შიო ერქვა, და თავად მას კი აქამდე ციცოს ეძახდნენ. მისი გვარი და სახელი მართო საბუღალტრო საბუთებსა, ხელფასის უწყისებსა და პასპორტს შემორჩა. ისევ ხდებოდნენ ავად ხან ერთი დის, ხან მეორის, ხან მესამის ბავშვები, ისევ გარბოდა შინაბერა სამსახურიდან ერთი-ორი საათით, დებს რომ მიშველებოდა, თუ რაიმე იშვიათი წამალი სჭირდებოდათ, ნაცნობობით ეშოვა, ბავშვს უცაბედად თერმომეტრი რომ გაეტეხა, სადმე მოეძია და, ასე, ხან შინაურებზე, ხან გარეშეებზე გადაყოლილს ერთხელ თვითონაც უწია ავადმყოფობამ. ნააბანოვარს, უფროსი დისგან რომ ბრუნდებოდა, გზაში ქარ-წვიმა დაესწრო. გაცივდა და თავის სიცოცხლეში პირველად ჩაწვა. ორ დღეს მეზობლებს ესვენებოდა — თქვენი ჭირიმე, ჩემს დებს არ შეატყობინოთ, არ გაუმხილოთ, თორემ შეწუხდებიან, მე კი მათი შესაწუხებელი არაფერი მეტყობაო; საკვირველი ის იყო, რომ კარგად ყოფნაში თან გადაყოლილი, ახლა ავადმყოფი და სიცხიანიც კი დების შეწუხებას ჩიოდა და არა თავის თავს.

მეზობლებმაც ორ დღეს კი შეუნახეს ხათრი, მაგრამ მესამე დღეს მაინც დაურეკეს უფროს დებს. თან ისიც დაუმატეს — უბრალოდ, გაცივებულია და რამდენიმე დღეს ვერ მოვაო. უფროსი დები, რასაკვირველია, ძალიან შეწუხდნენ, სამივენი მზად იყვნენ უმცროსი დის სანახავად. ეს ამბავი რომ შინაბერამ შეიტყო, სიცხემ კიდევ უფრო აუწია. მეზობლები საყვედურით აავსო — ხომ გთხოვეთ, რომ ნურაფერს გაუშვით, სად ეცლებათ ჩემთვისო. ერთმა მეზობელმა ველარ მოითმინა და მორიდებით შენიშნა — შენ ერთი იმით სამოჯახს პატრონობ სოლმე და ამ სამს ისეთი რა გაუჭირდება, ერთხელ რომ მოგხედონო.

მაგრამ შინაბერა ამ შენიშვნამაც ვერ დააწყენარა, სულ ერთთავად გაიძახოდა — რა მიყავით ეს, რა! ახლა მეზობლებიც შეწუხდნენ. მართლაც, რა ღმერთი გაგვიწყრა, რა გვიჭირდა ისეთი, რომ უფროს დებთან დაერეკეთო. ავადმყოფს ყველაფერი მოუმზადეს, რაც სჭირდებოდა და წავიდნენ. მთელ სადამოს, ფანჯარასთან თუ აივანზე დადარაჯებულნი, სულ იმის მოლოდინში იყვნენ, აი ახლა გამოჩნდებიან უფროსი დები, აი ახლაო. დების მოლოდინში ავადმყოფს სიცხემ კიდევ უფრო აუწია. ძილიც აღარ მიჰკარებია. შუაღამეს რომ გადასცილდა და კედლის საათს, ვინ იცის, ახლა მერამდენედ შესედა — ცოტა ეჭვი შეეპარა — სიცხიანს ხომ არ მეჩვენებაო. არასგზით არ უნდოდა დაეჯერებინა, რომ ამდენი დრო გასულიყო და დები აღარ მოაკითხავდნენ.

ის ღამე თეთრად გაათენა. წუხილს ახლა სირცხვილიც დაერთო, — დებმა რომ არ მინახულეს, მეზობლებს თვალებში როგორღა შევხედოო. ამას აღბათ მეზობლებიც გრძნობდნენ და ავადმყოფთან შესვლა ისე თავისუფლად ველარ მოესერებინათ. დების მიზეზით შინაბერა სულ უპატრონოდ დარჩა;

მაგრამ მეზობლებმა გამოსავალი მაინც იპოვეს. ასლა ხან ერთ ბავშვს შეეზაენიდნენ შინაბერასთან, ხან მეორეს — ჰკითხეთ, ხომ არაფერი უნდაო. შესვლისთანავე ერთ-ერთი მეზობლის გოგონა უმაღ გარეთ გამოიჭრა და დედას ახარა — ვკითხე და მითხრა, მინდაო! — მერე, შე სულელო, აღარ მოუცადე, ეთქვა, რა მინდაო? — გაუწყრა ბავშვს დედა. გოგონა ისევ ფრთხილად შებრუნდა ავადმყოფის ოთახში. ცოტა ხნის შემდეგ გამოვიდა, მაგრამ რაღაც შეწუსებული და აბუზული გამოიყურებოდა. დედა უმაღ ეცა ბავშვს კითხვით — რაო, შინაბერამ, რა მინდაო? ბავშვმა შეშინებული თვალებით შესედა დედას და უთხრა — სიკვდილიო. ამის გაგონებაზე დედაც შეწუსდა. ეს ამბავი ეზოს ერთ წუთში მოედო. ყველაფერი გასაგები იყო. მეტი ლოღინი და ყოყმანი აღარ შეიძლებოდა; როცა მეზობლები შევიდნენ, შინაბერა საბანში დიდხანს მაღავდა ნამტირალევი სახეს, ცრემლებით გაწითლებულ, დასიებულ თვალებს.

დების საქციელმა იმოქმედა, თუ რაღაც სასწაული იყო. მეორე დღისათვის შინაბერამ უეცრად მოიკეთა. გავიდა კიდეც ერთი დღე და შინაბერა ფეხზედაც წამოდგა. თავს სულ კარგად გრძნობდა და ის, რაც ამ სამ-ოთხ დღეში გადასდა, ეგონა, ყველაფერი სიზმარი იყო. ავადმყოფობამ მასზე მსოლოდ ამ მხრივ იმოქმედა, რომ საშინლად გულნატკენი იყო დების უყურადღებობით, იმ დებისა, რომელთათვისაც ის აქამდე არც დროს ზოგავდა, არც ჯანს, არც სიცოცხლეს. შინაბერა გულის სიღრმეში ისე იყო გამწყვრალი და ნაწყენი, არათუ უფროს დებთან მისვლაზე ფიქრი, მათი სახელის გაგონებაც აღარ სურდა.

თუ აქამდე, მისი ავადმყოფობის განმავლობაში, აივანზე თუ ეზოში ერთი სმამაღალი სიტყვაც არ თქმულა, ასლა დიდიდანვე ისეთი ალიაქოთი შეიქნა, გეგონებოდათ, ახალ ბი-

ნებში გადასასასლებლად აყრილანო. ესოც საკმაოდ დიდი იყო, ორსართულიანი, ნაღის მოყვანილობის სასლიც, მაგრამ ამდენ სმაურს — ბერტყეის, ესოს ონკანზე ჭურჭლის რიგ-რიგობით რეცხვისას ატეხილ რახუნს და აივნებზე რიოდინის ბაგაბუგს რა ესო შთანთქავდა. ყურთასმენა აღარ იყო... შინა-ბერამაც მოიკეთა და სასლის ცსოვრებაც ნორმალურ კალაპოტში ჩადგა. მაგრამ გაიდო თუ არა შინაბერას ფანჯრები და რაფაზე, როგორც ადრე მიჩვეული იყვნენ მეზობლები, გადმოეკიდა თუ არა აბრეშუმის ცისფერ საპირეგადაკრული საბანი, აქეთ-იქით კი უშველებელი აფუებული ბალიში და შვინდისფერი მუთაქა, უმაღლ გაისმა — უი, შინაბერაო! შინაბერას მოპირდაპირე მსარეს მცსოვრები მეზობლების გაკვირვებული შეძასილი მთელმა ესომ გაიგონა. წამით მიწყდა ბერტყეაც, რეცხვაც, ჭურჭლის რახუნიც, ყაყანიც და ნიგვზის ნაყვაც, ფილთაქეის ცემა, მეორე სართულის აივნებს რომ ისე აზანზარებდა. თითქოს ამ უეცრად ჩამოვარდნილმა მყუდროებამ შეაერთო თუ უბრალოდ დაიმორცხვაო, შინაბერა ჯერ დაიმალა, მაგრამ მერე აივანზეც კი გამოვიდა და, როგორც ადრე სჩვეოდა, ყველას მსიარულად მიესალმა. მის გულს ფარული სიხარულით ავსებდა ეს საყოველთაო ყურადღება, პატივისცემა. და ამ სისარულისგან მზად იყო ეტირა. სხვაგვარად რითღა შეეძლო გამოესატა თავისი სულიერი მღელვარება?

— კიდევ კარგი, რომ ასე მალე მოიკეთე! — თქვა იმ მეზობელმა, წედან რომ ნიგოზს ნაყავდა.

— პა, პა, პა! — ერთსულოვანი სიცილით გამოესმაურა მთელი ესო.

— უფროსი დების ბედზე!

— პა, პა, პა!

— იღბალი ჰქონიათ!

— ჰა, ჰა, ჰა!

— მოსვლა და მონახულება აღარ დასჭირდებათ!

— ჰა, ჰა, ჰა!

ამ სიხარულის გამომსატველ თუ გამკილავ სიტყვა-პასუხსა და სიტყვებში ასლა თითქოს ერთმანეთს ეცილებოდნენ მეზობლები. შინაბერაც გულით იზიარებდა მეზობლების მსიარულებას. ამის მიზეზი ხომ თვითონ იყო. დების გაკილეა კი სულაც არ სწყინდა, რადგან სამართლიანად მიაჩნდა ყველაფერი, რაც ითქვა.

— იყვნენ ის შენი დაიკოები თავისთვის! ვნასოთ, ვინ ვის უფრო დასჭირდება!

შინაბერაც ამ აზრისა იყო. წელან რომ ნიგოზს ისეთი თავგამეტებით და მონდომებით ნაყავდა, ამ ქალის სიტყვები სწორედ რომ გულს ჰფხანდა.

— ჰყოლია თუ არა, — განაგრძობდა იგივე მეზობელი, — შენს შუათანა დაიკოს ბავშვი ავად... ასლა იქნება კიდეც ნანობს, ერთხელაც რომ ვერ დაგხედა სიცხიან ავადმყოფს, მაგრამ რაღა დროს...

ლაპარაკის საღერდელაშლილ მეზობელს კიდეც უნდოდა რაღაც ეთქვა, მაგრამ უცებ სიტყვაც გაუწყდა და სახტად დარჩა. ამის თქმა და შინაბერას შეცხადება ერთი იყო.

— რაო, დეიდა?! დოდოს ბიჭი ჰყოლია ავადო?!

გაფითრებული შინაბერა უმაღლ შინ შეეპარდა. საგარეოდ გამოწყობაზე არც კი უფიქრია, ძველ, დაბალქუსლიან ფეხსაცმელში ფეხი წაჰყო და საზაფხულო პალტომოსხმული წამში ისევ გარეთ გამოიჭრა. ხის კიბეზე გამეტებით რომ ჩარბოდა, ერთი კი დაიძახა — კარ-ფანჯრებს ღიას ეტოვებ, იქაურობას ყური უგდეთო. და, როგორც სულმოუთქმელად ჩა-

ირბინა კიბე, ისევე სულმოუთქმელად გაირბინა ეზო. ალაცაფის კარებში დაფეთებულივით გავარდა.

სამარისებურ სიჩუმეს მოეცვა ეზოც, სასლიც. ამ სიჩუმეში მკაფიოდ გაისმა ლაპარაკის სადერდელაშლილი მეზობლის სმა:

— გესმით, რა სდება?!

გაოცებით გადახედეს ერომანეთს მეზობლებმა.

— რა გაგება უნდა... გიჟი ყოფილა და აქამდე არ ვიცოდი!

— რასაც ადამიანი წლობით მიჩვეულა, იმას ერთი წუთი და ერთი შემთხვევა გადააჩვევს?!

— ნეტავი ყველა მაგისტანა გიჟი იყოს!

— მართლაცდა, თქვენგან არ მიკვირს? მაგის ჩვეულება სიკეთეს ემსახურება, სიავეს სომ არა?!

კვარით განათებული დარბაზის მკუდროებას დროდადრო არღვევდა ჩიყვიანი ყვიცინელას უმიზეზო სიცილი და ჩანგის სმა. ჩანგის სიმეზზე თითებს ავარჯიშებდა პატარა მაჰარბე. ნათელა იდაყვის კვრით უშლიდა მმას — დაკვრის დრო არ არისო, მაგრამ ბავშვს ისეთ სიამეს ჰგვრიდა სიმეზის იდუმალი უღერა, რომ ყურადღებას არ აქცევდა დის მუჯღუგუნებს. მაჰარბე მკერდით ჩასუტებოდა ზაკრავს, თავიც საფეთქლით ზედ მიეზჯინა და მონუსხულივით გარინდებული იცქირებოდა ჭერისაკენ. კვარის ალისაგან განათებული ჩანგის სიმეზზე ობობას ფეხებივით ოდნავ ირხეოდნენ მისი გამურული პაწაწინა თითები და ლანდებისაგან შეტორტმანებულ დარბაზს უჩვეულო ბგერებით ამეტყველებდნენ. ღამით აქ, აბრიალებული კვარის შუქზე, ყველაფერს იდუმალი რხევა და თრთოლვა იპყრობდა. თრთოდნენ კედელზე უსწორმასწოროდ მიკრული ჯიხვის რქების ერთმანეთში გადახლართული მუქი და ბაცი ლანდები; ოღროჩოდრო იატაკზე ნელა ირხეოდნენ ჯაჭვით დაკიდებული ქვაბის, საკარცხულის, დაბალი, სამფეხა სკამების, გრძელი სუფრის ფართო ლაქებად გართხმული ჩრდილები. ჩრდილების ამ თრთოლასა და ლივლივში უნებლიეთ მოგეჩვენებოდათ, თითქო მათთან ერთად ირხეოდნენ მკვრივად

ნაშენი ტლანქი კედლები, ბოლისაგან გალაქულივით მბზინავი ჭერის კოჭები და ჩრდილ-სინათლის უთვალავი ლაქებით აფორაჯებული იატაკი. ლანდების ტოკვაში, კვარის ალის ბრიალში, დარბაზის მყუდროებაში იყო რაღაც უნებლიეთ მიმზიდველი და ზოგისათვის ფიქრების ამშლელი, ზოგისათვის შემაშფოთებელი...

გაყუჩებულ დარბაზში დამგლოვია რებულივით განმარტოებულიად იჯდა გოშგოთის უფროსი სიძე ქარიმანი. გულის გადასაყოლებლად ჩოსას ხშირად სათიბიდან გამოყოლილი ბირკისა და ბალახის ხმელი ღერებისაგან. მას არ უყვარდა უბედურ შემთსვევებზე ფიქრი, არ ესერსებოდა სხვისი მწუსარების გაზიარება და საჭიროდ არა თვლიდა შინაურების საქმიან სჯა-ბაასში ჩარევას. ქარიმანის გამოწვევა და გაღიზიანება მარტო ანწლის არაყს შეეძლო; ძველთაძველი, ნაცნობი დოქით სუფრაზე შემოდგმული არაყის სიასლოვე ნერწყვის ძალიძალად ყლაპვისაგან ისე აუტოკებდა სოლმე გამხდარ ყელზე სორსის გამოჩრილ ბორცვს, რომ შეგეცოდებოდათ.

ქარიმანისგან ხუთიოდე ნაბიჯზე, მოჩუქურთმებული სის გრძელი კარადის ძირას ისხდნენ გოშგოთის ძმა — მოხუცი ქერობინე და ვეშაგი. თავჩაღუნული ქერობინე თითქო თვლემდა. დროდადრო მისი გრძელტარიანი ყალიონის თავი წითლად ამოაშუქებდა და ისეგ ქრებოდა. ვეშაგს მოუსვენრობა ემჩნეოდა. ძალიძალად კარისაკენ აპარებდა მზერას. ცალყურა ჯოტო ყვიცინელას მისჯდომოდა, ზურგით მის მსარს ეყრდნობოდა. ყვიცინელა წამდაუწუმ უმიზეზოდ იცინოდა, თითქო გვერდებში უდიტინებენო. ვეშაგს, მართალია, აღიზიანებდა ყვიცინელას სიცილი, ჯოტოს უდარდელობა, მაგრამ არ იმჩნევდა. კერის ირგვლივ, სუფრასთან უსმოდ მიმოქროდნენ ქალები, თითქო თავიანთ ლანდებს ხან გაურბოდნენ, ხან მისდევდნენ.

მარტო მერბიელი ირჯებოდა დინჯად. ვახშამი მზად იყო. გოშგოთის მოსკლასდა ელოდებოდნენ. ფიქალზე პირმიმწვა-რი ქერის პურის სუნი და მდუღარედან ახლად ამოღებული ნანადირევი სორცისაგან ბოლქვებად ადენილი ოსშივარი უფრო მეტად აღიზიანებდა მოშივებული მამაკაცების მგლურ მადას. ახლა მარტო ვეშაგი მისცემოდა საგონებელს და ვეღარც შიმშილს დაეთრგუნა მისი იდუმალი პრწოლა, ვეღარც სორცის ოსშივარს გაელიზიანებინა მისი მადა. მას წამით გაუელვა ფიქრმა — იქნებ უკვე შეიტყო მამამ ყველაფერიო და სახე ისე აეწვა, თითქოს ცეცხლის ალი სცემოდეს. მალულად მოავლო თვალი ქერობინეს, ჯოტოს, ყვიცინელას, ქარიმანს და თითქოს გულის გახშირებული ძგერის გაყუჩებას ლამობსო, მკერდზე შემოჭდობილი მკლავებით ერთმანეთზე მიბჯენილ მუხლისთავეებს დაეყრდნო, მზერა კი უაზროდ მიმოაცეცა ჩრდილ-სინათლის ლაქებით აფორაჯებულ იატაკზე.

დარბაზში ვახშმად შეკრებილნი პრწოლით ელოდნენ ქორა-მასვმის გამოჩენას. გუნებაში კი წყევლიდნენ მირანგულას გაჩენის დღეს. მისი სახელი ნაშუადღევს აქეთ ოჯახში კეთილად აღარავის უხსენებია. მირანგულამ მოულოდნელად შესძრა ოჯახის მყუდროება.

მოცვეთილი ანჯამების გაბმულ ჭრიალზე ყველამ შემოსასვლელისაკენ გაიხედა. კარის ზღურბლზე დინჯად გადმოაბიჯა ჩია მოხუცმა. მის დანახვაზე მამაკაცებს ფერი ეცვალათ. ყველანი წამოდგნენ, ადრე გაფანტულად მჯდარნი ახლა ისე შეჯგუფდნენ, რომ ერთმანეთისაგან ვეღარ გამოარჩევდით. თითქოს ერთ უშველელებელ, განიერ, მასინჯ ტანს რამდენიმე თავი გამოეხა ზღაპრული დევივით. მიწყდა ჩანგის ჟღერაც. ფართოდ გახელილი ცალი თვალი გოშგოთმა თავმოძწონედ მიმოავლო დარბაზში. იქ მყოფთ თავის ოდნავ დახრით

უსიტყვოდ მიესალმა. ყველამ ასევე უსმოდ უპასუხია. გოშგოთს შემოსვლისთანავე ესამუშა, ეუცნაურა დარბაზის მყუდროება, შინაურების — ქალისა თუ კაცის — მორიდებული ქცევა; მაგრამ გაოცება არ შეიმჩნია, მაინცდამაინც უჩვეულო, საეჭვო, შინაურების საქციელში ვერაფერი პოვა; გოშგოთი ნელა მიაბიჯებდა მოტკეპნილი მიწის ოღროჩოღრო იატაკზე, მისი ერთიორად გაზრდილი, გოლიათური ჩრდილიც ჯერ წინ უსწრებდა წინამძღოლივით, შემდეგ უკან, ხანაც განზე მისდევდა ფრთხილი მცველივით. ხანაც კლებულობდა თუ ჩატულობდა, მკრთალადლა აჩნდა იატაკს. დარბაზის სიღრმეში, კარის მოპირდაპირე კედელთან მიახლოებისთანავე გოშგოთი შედგა. მისი ლანდი კედელს აეკრა და ჭერს მისწვდა, მაღალ, მოჩუქურთმებულ ტახტზე მწოლარე დედის სასთუმალთან დინჯად დაიხარა, ორი თითით ფრთხილად გადაუწია მოსუცს წამოშვერილი, თეთრად მბზინავი აბურდული თმის დერები. სიგამსდრისაგან ჯამივით ჩაზნექილ საფეთქელთან მოწიწებით აკოცა. ას წელს გადაცილებულმა ბრმა მოხუცმა იგრძნო თუ არა ხელის შესება და ტუჩების სითბო, ოდნავ შეინპრა. მისი აქამდე მოკუმული, შეწეული ბაგენი მსწრაფლ შეტოკდნენ, ძლივს, ჩურჩულით წარმოთქვეს: „გოშგოთ, შეილო“. სმელმა თითებმა გულმოდგინედ დაუწყეს ძებნა შვილის ხელს. გოშგოთმა მსწრაფლ შეუსრულა წადილი; თავის ხელებში მოიმწყვდია დედის დაძარღვეული თითები და, თითქო მათ გათბობას ლამობსო, გულში ჩაიკრა. გოშგოთის სიყვარული მოხუცი დედისადმი მით უფრო ძლიერდებოდა, რაც დრო გადიოდა. ის გრძნობდა დედის აღსასრულის მოახლოებას. გოშგოთს უყვარდა ნაოჭებით დაღარული სახე მოხუცი გვანცასი, რომელსაც ჯერ კიდევ შერჩენოდა ძველებური მკაცრი და მედიდური იერის ნატამალი, მაგრამ აქამდე ვერ შეჩვეოდა დედის თითქოს უსასრულობისაკენ მიპყრობილი უსინათლო

თვალების გამომეტყველებას. გოშგოთი ყოველთვის ცდილობდა თვალეში არ ეცქირა ღედისათვის, მაგრამ რაღაც ძალა მაინც იქით ასეღებდა. დედა კი ეალერსებოდა, ეჩურჩულებოდა დიდხანს, სანამ ბაგე არ მოედლებოდა. მისი ნალაპარაკევი მსოლოდ გოშგოთს ესმოდა, მარტო მას შეეძლო ნაოჭებით დასერილ გვანცას ბაგით წარმოთქმული სიტყვების გამოცნობა. შვილის ალერსით გულმოჯერებულ დედას ამასობაში უნებლიეთ სხეებიც აგონდებოდა: „გეყოფა, შვილო, ასლა ცოლ-შვილსაც მისედუ, გელოდებიან, უშენოდ ხომ ვერ იეასშემებენ...“ გოშგოთიც უსიტყვოდ ემორჩილება. ერთსელ კიდეც აკოცებს საფეთქელთან და მიდის. დედას ხელები ერთხანს ჰაერში გაწვდილი რჩება. სუფრის თავში, საკარცხულს მიჩერებული გოშგოთი კი ნელი ნაბიჯით უახლოვდება კურთხეულ სავარძელს. ამ საკარცხულში ამ კერასთან მჯდარა მისი პაპისპაპა, პაპა და ბოლოს ბიძა (მამამ ვერ ივარგა). სის ჩუქურთმებით აჭრელებული საკარცხულის სილევა ქორა-მასვს ცსადად წარმოუსასავეს ხოლმე თვალწინ წინაპრების მკაცრ და ამაყ სახეებს. სანამ გოშგოთი საკარცხულს მიუახლოვდებოდა და მის სასელურს შეესებოდა, ზოგჯერ ეჩვენება, თითქოს იქ მისი პაპა ზის, მაგრამ სასელურზე ხელის შესების უმაღ ქრება მოჩვენება და მის ადგილს საკარცხულში იჭერს გოშგოთი.

კმაყოფილი ქორა-მასვში შინაურებს ღმობიერად გადახედავს, სუფრის თავში დაჯდომის უმაღ ხელის ჩვეული მოძრაობით ანიშნებს ყველას — დასხედითო. ზოგი თუმცა უსერსულად, მაგრამ მყისვე ჯდება სის გრძელ სკამზე, ზოგი კი მანამდე განაგრძობს ფეხზე დგომას, სანამ გოშგოთი მწყრალად არ გადახედავს და ხელმეორედ არ ანიშნებს. დარბაზში წამით კვლავ დუმილი სუფევს. თუმცა საჭმლის სიახლოვე და ღოღინი უფრო მეტად უღიზიანებს მადას სამუშაოდან დაბრუნე-

ბულ მამაკაცებს; მაგრამ არათუ გონიერსა და მორჩილს, უგუნურ და „ურჩ“ ყვიცინელასაც ვერ გაუბედავს გომგოთის შიშით საჭმელს ან სასმელს შეესოს, სანამ ქორა-მასვში ქუდს არ მოისდის, მოკეცილს მუხლზე არ დაიფენს, სანამ უსწორ-მასწოროდ გადაკრეჭილ, პირველი თოვლივით სპეტაკ თმაზე რამდენჯერმე აუჩქარებლად სელს არ გადაისვამს, სანამ აქაიქ ჩასუჭუჭებულ, ჭადარა წვერს თავის მოკლე, სმელი თითებით არ ჩამოივარცხნის. უეჭველია, სუფრაზე ჩამორიგებული საჭმელი მასაც უღიზიანებს მადას, მაგრამ გარდა იმისა, რომ ერთსელვე დადგენილ წესს არ ღალატობს, ამით თითქოს მოთმინების მაგალითს აძლევს მათაც, ვინც სულსწრაფია. თუ გუშინ და ადრეც, ყოველთვის, შინაურები გადაჩურჩულებით ან გამომეტყველებით მაინც აგრძნობინებდნენ თავიანთ მოუთმენლობას, დღეს ვერც ერთი მათგანი შესედვასაც ვერ უბედავს. თავდასრილნი, მოთმინებით, უდრტვინველად ელოდებიან ქორა-მასვშისაგან სუფრის, ოჯახის დალოცვას და გამჩენის ქებას. გომგოთი კი, როგორც სჩვევია, ფართოდ გახელილი მარჯვენა თვალით, თითქოს მეორე თვალის მოსუჭვა ძალას მატებს გახელილ თვალს, დაუინებით აკვირდება შინაურებს. ბოლოს შვების მომგვრელად, უეცრად გაისმის გომგოთის ბოსი და ოდნავ მოყრუებული ხმით წარმოთქმული:

— ღერბეთ!

ყველამ შვება იგრძნო. რამდენიმე ხელი უნებურად ერთსა და იმავე დროს სწვდა ტუჩმოფშვნილ დოქს, მაგრამ ქარიმან-მა ისე სწრაფად ჩაავლო დოქის ყურს ხელი, თითქო წართმევას უპირებენო.

პირველად ქორა-მასვშის კათხა აიესო არაყით, შემდეგ რიგრიგობით დანარჩენებისა. ქარიმანს ცოტა გულს მოეშვა როცა კათხებში დასხმული არაყის სუნი იყნოსა. ჯოტომ გაპი-

პინეზულ კათხებს რომ გახედა, გაიდიმა, ჩურჩულით შენიშნა: „ყველას მოგვწყურებია“. გოშგოთს კი ზომაზე მეტად ავსება კათისა არ მოეწონა. წინ წამოხრილმა ორივე ხელის ცერი და სალოკი თითი შემოაჭდო კათხას, ნელა ასწია. მოლივლივე სითხის მკრთალმა ანარეკლმა მის სახეზე შეითამაშა. გოშგოთს სურდა, როგორც ადრე, ასლაც ჭერის ბნელი კუთხისათვის მიეპყრო მზერა და შთაგონებულის კილოთი ეთქვა სიტყვა, მაგრამ დაქცევის შიშით არაყს თვალს ვერ აშორებდა.

— შენ შეეწიე ჩვენს სადგომს, — ყრუდ წამოიწყო მან, ჩახველა და უფრო მსნედ განაგრძო, — გავგიმარჯვე ერთად ყოფნაში, ნურაფერს დაგვაკლებ, გევედრები, მადლი გექნება!

ვიდრე ამას იტყოდა, ერთხელ მაინც შეუქანდა მარცხენა ხელი, კათხის ნაპირი ოდნავ გადაიხარა და არაყის რამდენიმე წვეთი თითებზე ცივად ჩასრიალდა. პირთან მიტანილი კათხით არაყს დაეწაფა, აუჩქარებლად, მაგრამ სულმოუთქმელად გამოცალა. შესურებული უმაღლეს პურს მისწვდა. სორციც მიართვეს. ამასობაში ქარიმანმა გამოცლილი კათხის ძირში ჩარჩენილი წვეთები ისეთი ნდომით ჩაწრუბა, ყველამ მისკენ მიიხედა. დანარჩენებმაც გადაჰკრეს თუ არა არაყი, საჭმელს დაესხარბნენ. მსხვილად დანაყულ მარილს, გამოუზოგავად რომ აწებდნენ ზედ სორციის უშველებელ ნაჭრებს, პირში ისეთი სრამახრუში გაუდიოდა, თითქოს სადღაც ასლოს რამდენიმე კაცი ქვიშაზე მიაბიჯებო. არაყმა და საჭმელმა ყველას გუნება გაუსაღისა, სული მოაბრუნებინა, თუმცა თვალებში მაინც არა შორდებოდათ ფარული შიშის ელფერი. აქამდე მშვიდ და ოჯახური სიამით კმაყოფილ გოშგოთს უნებლიეთ რაღაც შეშფოთება შეატყვეს შინაურებმა. პირველად ვეშაგმა მიაქცია ყურადღება, მაგრამ არაფერი შეიმჩნია. სახე ბორენას ჩრდილს უსწორა და გაინაბა. გოშგოთმა ირიბად გახედა ქალებისა და

მამაკაცების წყებას... რაღაც ინაკლისა. მართალია, შინაურების მდუმარედ შეგებებამ შემოსვლისთანავე გააოცა, მაგრამ რას იფიქრებდა, თუ ეს დუმილი ავს რასმე ნიშნავდა. თუ აქამომდე ვახშმად შეკრებილთა ყაყანისა, სიცილისა, როყიო ხმებისაგან ყურთასმენა აღარ იყო, დღეს ყველანი ისე ისხდნენ, უფრო ჩრდილებს ჰგავდნენ, ვიდრე სულიერ არსებათ.

გოშგოთს აოცებდა შინაურების ეს ფერიცვალება, მაგრამ ჯერ თვითონაც გონს ვერ მოსულიყო. ფიქრით კვლავ მეზობლისას იყო... ახალი, უცნაური ამბები შეიტყო... ყველგან უსიამოვნება, ჩხუბი ჰქონიათ. აქ კი, თითქოს მისი მრევლი კაცთა მოდგმას არ ეკუთვნოდეს, ისეთი სიღარბაისლით გამოირჩევიან, სხვებს სანატრელად გახდომიან გოშგოთის ოჯასის მამაპაპური წესრიგი. წელან, შემოსვლისთანავე ლამობდა ქორამასვში შინაურებისათვის თავისი სისარულის გაზიარებას, მაგრამ კარებშივე შემოგებებულმა უჩვეულო მდუმარებამ მიიხყრო უნებლიეთ მისი ყურადღება და გადააფიქრებინა განზრახვა. ახლა კიდევ აკვიატებულმა ფიქრმა და წინათგომობამ — თვალსა და გულს რომ რაღაც ენაკლისებოდა, გამოაფხიზლა გოშგოთი. შეუმჩნევლად, ცბიერად მოხუჭა მარცხენა თვალი, მარჯვენა ხელის იდაყვით საკარცხულის სასელურს დაეყრდნო და სუფრის ერთ მსარეს ჩამომსხდარ მამაკაცებს გამომწვევად გახედა. ყველამ სული გატვრინა. როცა ქორამასვში წამოდგა, მისი ჩრდილი გამჭვირვალე საბურველივით გადაეფარა სუფრას. ქერობინეს და ჯოტოს მწყრალად გადასედა. მაჰარბეს კი ცალკბად გაუღიმა და უეცრად მაჰარბეს დანახვაზე უმალ მიხვდა, რაც აქამდე ენაკლისებოდა.

— მირანგულა?! — იკითხა გოშგოთმა და მერბიელს ისე მოულოდნელად გადახედა, რომ შეაკრთო.

სუფრაზე მსხდომთ ერთხელ კიდევ ეცვალათ ფერი.

— გაგზავნეთ სადმე?

— მირანგულა? არა... უშენოდ ვინ გაგზავნიდა, — დაიბნა, ჯერ წამოწითლდა, შემდეგ ისევ ეცვალა ფერი მერბიელს.

თაფჩადუნული და გატრუნული მამაკაცების გამომეტყველება შიშით ავსებდა ქორა-მასვშის გულს.

ყვიცინელამ კი, აქამდე რომ სმას არ იღებდა, უცაბედად წამოიძასა თავისთვის:

— ნეტავი ახლა სად იქნება მირანგულა?.. არ ეშინია, ტურამ რომ შეჭამოს?!

— ტურამ შეჭამოს?.. რას ამბობ, ბიჭო?

— ის ხომ წავიდა, მამა, ასე თქვა — სოშა-ბაბა ნუ გაწყრებაო...

— წავიდა? სად, ვისთან?! — გაოცებული გოშგოთი თან ამას ეკითხებოდა, თან უნებლიეთ ისე უჭერდა ხელს კისერზე, რომ ყვიცინელა წამოწითლდა.

— მამა, სელი გამიშვი და ყველაფერს გეტყვი.

გოშგოთმა უმაღ უშვა ხელი. ყვიცინელამ განაგრძო:

— ასე თქვა — ოქროს მაძიებლებს მიეყვებიო! — წამოიძასა ანგარიშმიუცემლად ყვიცინელამ და მსუნაგის სისარბით სწედა ქერობინეს კათსას, მაგრამ ბიძამ ისე შეუბღვირა, რომ ცივად შეაშვებინა სელი.

— წავიდა? უკითხავად?! მაშ, თქვენ იცოდით და არ მიმსელდით? — თუმცა ხმადაბლა, თითქმის ჩურჩულით ამბობდა ამას ქორა-მასვში, მაგრამ ყველა გრძნობდა, რარიგად განცვიფრებული და განრისხებული იყო ბიძი.

შვილიშვილებში გოშგოთს ყველაზე მეტად მირანგულა უყვარდა, რადგან მსოლოდ ის აგონებდა საკუთარ ბავშვობას. ბაბუასავით მირანგულაც წლოვანების შეუფერებელ სიამაყეს და სიჯიუტეს იჩენდა. თუ გააბრაზებდნენ, არც საკუთარ თავს

ზოგავდა, არც მოპირდაპირეს. მისი გონებაგამჭრიასობა და დაკვირვების უნარი შინაურებს მუდამ საგონებელში აგდებდა. ალლოც უცნაური დაჰყვა. შეუძლებელი იყო მისთვის რამე დაგემაღლათ. გაძოუცნობი და უპოვნელი არაფერი დაურჩებოდა. მასთან მუდამ გულახდილი, პირდაპირი და მოურიდებელი იყვნენ. მირანგულას ტოლებზე მეტად უყვარდა ასაკით ცოტა უფროსნი და ნიადაგ ცდილობდა ისეთი რამ მოემოქმედებინა, უფროსებს მისთვის მიებაძათ, მის ნებას დაჰყოლოდნენ. ამ წადილს მირანგულა ხშირად აღწევდა, მაგრამ კმაყოფილი მარტო მაშინ იყო, თუ მის გაბედულ ნამოქმედარს სხვები ვერ გაიმეორებდნენ.

მსგავსებამ გოშგოთს ისე შეაყვარა მირანგულა, რომ ზოგჯერ უცნაურ და სასიფათო სურვილებსაც კი უსრულებდა. ვეშაგი ხშირად უსაყვედურებდა მამას ბავშვის ასე გათამამებას, მაგრამ გოშგოთს სასაცილოდ არა ჰყოფნიდა უფროსი ეაჟიშვილის ჩივილი და შეშფოთება. ეს ჩემი შვილიშვილი მინოა, ვეშაგ, და მწყერივით მოპყრობა არ შეფერისო, — ხშირად უთქვამს ქორა-მასვს. მას არ შორდებოდა ფიქრი, გავადრო და ჩემს მაგივრად ეგ იქნება ქორა-მასვშიო. მაგრამ თუ კაცი ასე ბჭობდა, სამაგიეროდ ღმერთი იცინოდა...

მოულოდნელი, თავზარდამცემი ამბით, საყვარელი შვილიშვილის თავხედური საქციელით შეურაცხყოფილი გოშგოთი საკარცულში მოუსვენრად შეიშმუშნა, მერე საზურგეს უღონოდ მიეყრდნო; მოკრუნჩხული უცნაურად დაპატარავდა. ერთსელ კიდეც გაისმა სიჩუმეში მისი ჩოხის უსეში შალის ნელი შმაშური. იდაყვებით სასელურებს დაყრდნობილმა, მზით გარუჯული ხელები თოვლივით თეთრ თავზე წაიფარა და გაინაბა.

ვეშაგი დროდადრო ქუშად აპყრობდა მზერას გარინდებულ

გოშგოთს, მის იერში ჩაქსოვილი დიდი წუხილი და ფარული დრტინვა ვეშაგის გულისწყრომას შეუმჩნევლად ანელებდა.

მამლის შორეულ, პირველ ყივილზე გოშგოთი კვლავ შეიმშუშნა, ერთბაშად, ფართოდ გახელილი ცალი თვალი გაკვირვებით მიაპყრო ვიწრო სარკმელს. გარეთ ბნელოდა. თავის მახსოვრობაში არა ჰქონია შემთხვევა შუაღამემდე ეფხიზლა, შმაშურზე თავაწეული ვეშაგის მხერა უნებლიეთ წააწყდა მისკენ მიპყრობილ ფართოდ გახელილ ცალ თვალს.

გოშგოთის გამოფხიზლება ვეშაგს გარდა არავის შეუმჩნევია. ყველა ფიქრს მისცემოდა. მათი ერთადერთი საფიქრალი იყო მირანგულა.

ქორა-მასვშმა ისე მოავლო თვალი სუფრის ირგვლივ მსხდომთ, რომ აშკარა იყო, რარიგ არ ესიამოვნებოდა ახლა მათი დანახვა.

საკარცხულში ირიბად წაწოლილ გოშგოთს ცალი ხელი მკერდზე ესვენა, მეორეთი სახელურს ეყრდნობოდა. ფართოდ გახელილი ცალი თვალით ახლა დაუინებით მისჩერებოდა კვარის ალს. კვარის მორიალე, ქარვისფერ ალს აგრძელებდა შავი, სქელი ბოლი, რომელიც ტალღისებურ ხვეულად ისწრაფოდა მაღლა, იცრიცებოდა ჰაერში და ინთქმებოდა ჩაბნელებული ჭერის კოჭებს შორის. კვარი დროდადრო ნაპერწკლებსაც აფრქვევდა ბლუჯა-ბლუჯად. ნაპერწკლების მოძრაობას ისე აყოლებდა თვალს მაჰარბე, თითქო მათი დაჭერა განუზრახავსო. ეს სანახაობა არა მარტო მაჰარბეს, გოშგოთის თვალსაც კი ასაღისებდა, მაგრამ რა, როცა ამ ხალისს გული არ იზიარებდა, გულს ახლა თავად ეკიდა ცეცხლი.

— თუ მირანგულა ხვალ ამ დრომდე შინ არ დაგიბრუნებიათ, იცოდეთ, ვერ გადამირჩებით, მაშინ... ყველანი გამეცალეთ აქედან! — თქვა გოშგოთმა და წამოდგომა დააპირა. ყველას

ეგონა, ამ გაფრთხილებით და მუქარით დასრულდებოდა დღე-
ვანდელი ალიაქოთი, მაგრამ ჯოტოს შეეცარმა პასუხმა—სია-
მოვნებითო — გოშგოთსაც, სხვებსაც თავსარი დასცა.

როცა გოშგოთმა ძალა კვლავ მოიკრიბა, დინჯად, დაცინ-
ვით შენიშნა სიძეს:

— ყოჩაღ, ცალყურავ!

ჯოტოს ეწყინა ასე მოსხენიება, მაგრამ არ შეიმჩნია. ის
მიხედა, უფრო ხელსაყრელ დროს სვაშიადის გასაცხადებლად
ველარ იშოვიდა, პირადი წყენა არად ჩააგდო.

— ბიჭო, ჯოტო! მიკვირს რომ არაფერი მიპასუხე.

— რა გიპასუხო, ვინც ადამიანის ნაკლს დასცინის, იმას
ღმერთი გასცემს პასუხს.

ქორა-მასვში არ ელოდა ასეთ პასუხს, ისიც ჯოტოსაგან,
აღბათ იმიტომაც გაწბილებული შესცქეროდა ცალყურა სიძეს.

— სანამ განაჩენს გამოგვიტანდეს ღმერთი, აღბათ, ჩვენც
მოგვისმენს. — დაიმედებით თქვა ბოლოს ქორა-მასვშმა. — თა-
ვი ნუ მოგიკვდება, მითხარი, ჯოტო, სიამოვნებითო, წელან
რომ „მახარე“, რას გულისხმობდი...

ჯოტომ ეჭვით შეხედა, მაგრამ ცნობისმოყვარეობის მეტი
ვერაფერი ამოიკითხა გოშგოთის სახეზე. მცირე ყოყმანის შემ-
დეგ გაბედა სვაშიადის გამჟღავნება.

— რასან შენი სურვილიც გახლავს, უნდა გამოვტყდე, სო-
შა-გოშგოთ! რა სანია ჩემი სასლობით აქედან წასვლა მინდო-
და, მაგრამ... გამხელას ვერ გიბედავდი.

ჩაესმა თუ არა ეს სიტყვები საკარცხულის საზურგეზე მი-
წოლილ გოშგოთს, უმაღლეს ფართოდ გასვლილი ცალი თვა-
ლიც დახუჭა, ხელისგული კი შუბლზე შემოიდო და ნელა გა-
დაისვა.

— მადლობის ღირსი ყოფილხარ, რასან ასე მიფრთხილდე-

ბოდი, — თვალი არ გაუხელია, ისე თქვა დაცინვით გოშგოთმა. წუთიერი ღუმილის შემდეგ კი უეცრად მოქნეული მკლავით ისე გადასერა ჰაერი, თითქო ფრანგული იძროო და, დაიძახა: — გამეცაღე... ცალყურა მახინჯო!

დარბაზმა ყრუდ გაიმეორა მისი ამოძახილი.

ჯოტო არ განძრეულა. ვერავინ გაბედა გამოქომაგებოდა, თუმცა აშკარა იყო, უმრავლესობა ჯოტოს თანაუგრძნობდა.

რასან ჯოტომ ადგილიდან ფეხი არ მოიცივალა, ყველას ეგონა ამით უფრო გაარისხებდა იგი ქორა-მასვშს, მაგრამ მას უკვე საქმე აღარ ჰქონდა განკიცხულ სიძესთან.

მოულოდნელად ისეთი მშვიდი და უცნაურად შერბილებული კილოთი მიმართა გოშგოთმა შინაურებს, რომ ყველანი სასტად დარჩნენ.

— ხალსო, მირანგულა ხომ დაეკარგეთ... ჯოტოსაც თურმე ჩვენს ჭერქვეშ ყოფნა მობეზრებია, რა გაეწყობა, თითო მახინჯი ყველა ოჯახში მოიძებნება... გზა მშვიდობისა ვუსურვოთ... — გოშგოთმა მრევლს თვალი მოავლო და რასან ყველა მოწიწებით თავდახრილი უსმენდა, მანაც განაგრძო, — ჯოტოს წასვლით ოთხი სული მოაკლდება ჩვენს ოჯახს... მაგათი ტვირთიც ჩვენ უნდა გავინაწილოთ.

— შენ კარგად იყავი, ხოშა-გოშგოთ! — გამამხნევებელი კილოთი თქვა ქერობინემ.

— მაინც ვზიდავთ, — ქარიმანმაც გაამხნევა ქორა-მასვში.

გოშგოთმა ცოტა ხანს იყუჩა. ქარიმანის მსარდაჭერა, მარიალა, დიდი ნუგეში არ იყო, მაგრამ არ შეიძლებოდა, ასლა მისთვისაც კი ანგარიში არ გაეწია. მან მოწყალეს თვალით გადახედა უფროს სიძეს და მოფერებით უთხრა:

— ბიჭო, ქარიმან, ჯოტოს მაგიერ სვალიდან შენ შეუდგები თივის ჩამოზიდვას, თუ გინდა, მანოლაც დაისმარე.

ქარიმანმა ოდნავ წამოიწია. თავი მორჩილად, თანხმობის ნიშნად დაუქნია ქორა-მასვშს და კელავ დაჯდა.

— ქერობინე!

გოშგოთის დაძახებაზე ქერობინემ გაშლილი სელისგული ყურს უკანიდან მოაფარა და სმენად იქცა.

— შეშა, მგონია, ოთხი ურემილა დარჩა ჩამოსაზიდი.

— ოთხიც არ იქნება, — თქვა ქერობინემ.

— მარტო მოერევი?..

— მოვერევი, — სანამ გოშგოთი სიტყვას დაასრულებდა, მიუგო ქერობინემ, — შენ კარგად იყავი! როგორც კი ქარიმანი თივის ჩამოზიდვას მორჩება და სარები გათავისუფლდება...

— ქარიმან, გესმის?

— ვეცდები! — ბორძიკით მიუგო ქარიმანმა ასლა უკვე ღმობიერად მზირალ გოშგოთს.

— ვეშაგ! ყავრის გამოსდას შენ გაეალებ.

ვეშაგს სმა არ გაუღია, ქორა-მასვშის ბრძანებას არ გამოს-მაურებია.

— შენ გაეალებ, გესმის, ბიჭო? — ცოტა გაკვირვებით გაიმეორა ნათქვამი გოშგოთმა და თავდახრილ ვეშაგს გადახედა.

— რომ ვერ წავიდე...

— უფრო მძიმე სამუშაოს მოელოდი, თუ...

— არა, მამა. შენც იცი, აქამდე არც მძიმეს გავურბოდი, არც იოლს ვთაკილობდი...

— ასლა... ავად სარ?!

ვეშაგმა არაფერი უპასუხა. გულის ჯიბიდან მოკეცილი ქალღი ამოიღო და ორი თითით მაღლა ასწია.

— ეს ბარათი ამ დილით ჩვენი საბჭოს თავმჯდომარემ მესტიიდან ჩამომიტანა... მიზარებენ, სე-ტყის სამუშაოზე ბრიგადირობას მთავაზობენ... კარგი ჯამაგირი მექნება... წასვლა გა-

დაწყვეტილი მაქვს... შინაური საქმეებისათვის აღარ მეცლება... ბინასაც მაძლევენ... ცოლ-შვილიც უნდა წავიყვანო... ოჯახიდან წილს არ მოვიტხოვ!

სანამ ვეშაგი ლაპარაკობდა, გოშგოთი მას გაშტერებული უყურებდა და უსმენდა. ერთნაირად ეუცსოებოდა შვილის გარეგნობა და სიტყვაც.

— როცა ვაუკაცი ოჯახს სჭირდება, მისი სამსახური ვის გაუგია?! ზამთარში კიდევ ჰო, მაგრამ ახლა...

— თუ ქვეყნის საქმეს გავაკეთებთ, ჩვენი ოჯახიც მოგებულ იქნება!

„ღერბეთ, ნუ შემშლი“, — გაიფიქრა გოშგოთმა და ვეშაგს შეაჩერდა.

— თავის მაგივრად რომ მწარე კვასი გამოება შენთვის გამჩენს, ალბათ უფრო მადლიერი ვიქნებოდი იმ დალოცვილსა! — გოშგოთმა სინანულით გაიქნია თავი. — ტყუილად მყავდი გამორჩეული... ტყუილად მქონდა შენი იმედი? გაქებდი მეზობლებში, უფროსებში... ტყუილად ვამაყოფდი?!

— რატომ? — წყნარად იკითხა ვეშაგმა. — მინდა უფრო გასახელო.

— დამცინი? — წყენით წამოიძახა გოშგოთმა და გაშლილი სელისგული ისე დაჰკრა სახელურს, რომ საკარცხული ჭრიალით შეირყა. — არ მინდა! რაც ხარ, ისიც კმარა. გაჩერდი, თუ ჯკუა გაქვს. ეს ერთი ხანია, როგორც იყო, მოვისვენეთ, მტრის შიში ძილს აღარ გვიფრთხობდა, შინაურობაში თანხმობა ლუკმას მარილივით გემოს მატებდა. სხვა რაღა გვინდა? გაჩერდი! — ქორა-მასევშმა შიშით და ვედრებით მოაწვლო თვალი შინაურებს.

— კაცი ცხოვრებას არ უნდა ჩამორჩეს, — მშვიდად დაიწყო ვეშაგმა, — განა ახლა შეიძლება ისე ცხოვრება, როგორც შენ

გიცხოვრია? არა, მამაჩემო, ასალ ღროებას ანგარიში უნდა გა-
უწიო, თუ გინდა, რომ არ დაგცინონ... ჩამორჩენილო! — რა-
ხან გოშგოთი წყნარად უსმენდა, გათამამებულმა ვეშაგმა სიტყ-
ვა განაგრძო: — განა ისე გვზრდიდი, რომ სსვისი მაჩანჩალები
კყოფილიყავით? თუ შეგვეფერება, ვიყენეთ... რაღა გვაკლია!

თითქოს აქამდე ყურს არ უგდებდაო, გაყუჩებულმა გოშ-
გოთმა ერთბაშად ასწია უსიამოვნო ფიქრებით დამძიმებული
თავი. ბოლო სიტყვები ვეშაგისა მეტისმეტად ესამუშა. ვეშაგი
კი ვერ ამჩნევდა მის მზერას, თავჩაღუნული გულმოდგინედ
სრესდა პურის გულს და, თითქო თავისთვის ლაპარაკობსო,
წყნარად განაგრძობდა:

— შეეიკრიბოთ აქ ასე ყოველ საღამოს კერასთან და ვიწუ-
წუნოთ ჩვენს გაჭირვებაზე, ვქექოთ ყვიცინელასთან ერთად
ნაცარი, გამოვიხრჩოთ კვამლში... ან ცივ ზამთარში საშოვრი-
სათვის თვეობით გადავისვეწოთ, ვიწანწალოთ სამეგრელოსა
და იმერეთში... ეგერ კედელში რომ ფანჯარა გამოგეჭრა და
მზეს შემოესედა, მისი შუქი მარტო ამ ღარბაზში კი არა, ჩვენს
სულშიაც ჩაგვასედებდა, მაგრამ არ ისურვე ასე და ჩვენც მოგ-
ვატყუე, შენი თავიც...

ვეშაგის ბოლო სიტყვებზე გოშგოთი საკარცხულიდან წა-
მოიმართა, წელზე ხელი მოისვა, მაგრამ რაკი ხანჯალი არ ერ-
ტყა, გაწბილებულმა ცახცახით დაუშვა დამუშტული სელი.
როცა სულიერ მდელვარებას სძლია, ვეშაგს მისწვდა, მაჯაში
ისე მაგრად ჩასჭიდა ხელი, თითქოს ღონეს სცდიდა მასზე.

— ვეშაგ! აიღე კვარი და გამიძებს! — ბრძანა ქორა-მასვშმა
და სელიც ნელ-ნელა უშვა.

ვეშაგსაც, სხვებსაც დიდად ეუცხოვათ გოშგოთის ასირებუ-
ლი სურვილი. ვერ მიმხვდარიყვნენ, რა განეზრახა რისხვამო-
რეულ ქორა-მასვშს. ვეშაგმა შიშით გახედა კვარს, რომლის

ხალისიანად მორიალე ქარვისფერი ალი მკრთალ ნათელს ჰფენდა და თან ჩრდილების იდუმალი ენით ამეტყველებდა იქაურობას.

— ვეშაგ, აილე კვარი! — გაიმეორა ქორა-მასხვშმა და ისე შესედა ვეშაგს, ქუდიც ისე დაიხურა, თითქოს ამითაც აგრძნობინა, მე უკვე მზადა ვარო. მაგრამ ვეშაგი ადგილიდან არ დაძრულა, თითქოს ფესის ერთი მონაცვლეობაც კი უბედურებას მოუტანდა ოჯახს.

ვეშაგის შეუპოვრობამ დანარჩენებიც გაამხნევა, ჯერ ქერობინემ, შემდეგ ბორენამ და ბოლოს ყველამ ერთად შესთხოვეს ქორა-მასხვს დაწყნარებულებიყო, მორეოდა გულისწყრომას, მათაც ნუ აუშლიდა შფოთის საღერდელს; ქალის, კაცის, მოხუცის, ახალგაზრდის სვეწნა-მუდარის ხმები ერთმანეთში აირია. ყურთახმენა აღარ იყო. დარბაზის ყოველი კუთხეც თავისებური გამოძახილით ესმაურებოდა აყაყანებულ შინაურებს...

და მას შემდეგაც, რაც ეს ხმაური მიწყდა, გოშგოთი იდგა ზურგშექცევით და ფიქრობდა გაბრუებული, გულჩათხრობილი, ფიქრობდა მარტო მირანგულაზე, როგორც ამ შფოთის მოთავეზე. თანაც მწარედ ეცინებოდა გუნებაში შინაურების თანაგრძნობასა და შემფოთებაზე, რჩევასა და ხვეწნა-მუდარაზე. მათ არ იცოდნენ, თუ ქორა-მასხვში ახლა მარტო მირანგულას ემუქრებოდა. გოშგოთმა იცოდა, რომ ამ თავგამოდებით ყოველი მათგანი უფრო თავის თავს იცავდა, ვიდრე მირანგულას. და თუ ეინმე იყო მირანგულას ნამდვილი ქომაგი, ისევ ქორა-მასხვში. მაგრამ რამდენადაც ძლიერად უყვარდა ის გოშგოთს, სხვების სამაგალითოდ იმდენად უფრო სასტიკად უბირებდა დასჯას — დეე, იცოდნენ, თუ ყველაზე საყვარელს ვიმეტებ, როგორღა მოვეპყრობი დანარჩენებსო.

ამას რომ ფიქრობდა ქორა-მასხვში, სწორედ დროზე იკითხა ვეშაგმა:

— ჩვენც ხომ უნდა ვიცოდეთ, მამა, რას აპირებ, ამ შუალამეს საით ეშურები?

— გამიძეხი და გაიგებ!

— შენი გულისწყრომა ყველას ხომ არ დაგვიმსახურებია. ჩვენ მაინც გვითხარი, — წყენით უთხრა ქერობინემ და მიუახლოვდა.

— დასამალი არაფერი მაქვს. კარგი, შენ გეტყვი, ქერობინე, და... თუ გინდა, სხვაგვარც ისმინოს!.. თუმცა ჯოტოს და ვეშაგის საქციელმა დამიკოდა გული, მაგრამ ყველაზე მეტად მაინც მირანგულაა დამნაშავე!.. გადავწყვიტე... შევაჩვენო!

დარბაზმაც თითქოს იმათთან ერთად შეიცხადა, ვინც იქ იყო.

გოშგოთს ყური არ უთსოვებია ამ შეცხადებისათვის. ბეჭებში გასწორებულმა, ხელები უკან შემოიწყო, თავი მაღლა ახწია და ცალი თვალიც ისე ფართოდ გაასილა, რომ გუგის გარშემო თეთრი გარსი მკაფიოდ გამოჩნდა.

— ვეშაგ! აიღე კვარი და გამი...

— არა, მამა! — იყვირა ვეშაგმა. — ჩემი შვილის შემჩვენებელს ვერ გაუშდევები, გზას ვერ გაგუნათებ!

გოშგოთი მისვდა, რომ ამ თავგანწირული ადამიანების წინააღმდეგობას ადვილად ვერ გადალახავდა და გვერდი აუარა. ვეშაგს თავი ანება. მტკიცე ნაბიჯით მიაშურა კედელს... მკლავის ერთი მოქნევით გოშგოთმა მარჯვენდ ამოიტაცა აბრიალებული კვარი კედლის ფოსოდან. წამით ყველაფერი საშინელი სისწრაფით შეტორტმანდა დარბაზში... ჯისვის რქების ჩრდილები თითქოს გაფრინდნენო, გადაიქროლეს კედლის ოღრო-

ჩოდრო ზედაპირზე... დარბაზში მყოფთა აქამდე მშვიდად მოტორტმანე ჩრდილებიც შებარბაცდნენ, ჭერამდე აიტყორცნენ, აქეთ-იქით იწყეს ტორტმანი.

გოშგოთმა ერთი კი გადაავლო თვალი გოლიათური ჩრდილების ფერხთით საოცრად დაპატარავებულ შინაურებს და მყის გასასვლელს მიაშურა. ნათელა პირველი გამოიჭრა წინ. მავედრებელი ჩურჩულით გოშგოთს ფეხებში ჩაუვარდა. წვივზე ხალვათად წამოცმულ შალის პაჭიჭს მოებლაუჭა, მაგრამ ხელი ვერ დაიმაგრა... გოშგოთი არ შეკრთა. გულთან არ მიიკარა ნათელას ვედრება, გადააბიჯა მას და განაგრძო გზა. მანოლამ შეჰკივლა, ქერობინემაც თავისებური როყიო ხმით დაიძახა — გოშგოთ, ძმაო! ნულარ აგეიშლი შფოთის სადერდელსო, — და მკლავებგაშლილი გადაედო. ქერობინეს ვეშაგიც მიეშველა, ქარიმანსაც ვითომ ეწადა შეჭიდებოდა ქორამასეშს, მაგრამ ჯერ ვერ ბედავდა. სწორედ ამ დროს გაისმა ჯოტოს მეუღლის — ბორენას ხმა: — ვერ მოერევით... გვანცა ბებიას ვთხოვოთ, ის გვიხსნის!..

ქალები უმაღ გვანცას მისცვივდნენ. უჩვეულო აღიაქოთით შეშფოთებული გვანცა რა ხანია წამომჯდარიყო, მაგრამ ვის ეცალა მისთვის. არც გვანცას ჩურჩული სმენიათ აქამდე, არც მისი ხელის მოძრაობა შეუმჩნევიათ. ქალები ახლა თან ჩასძახოდნენ გვანცა ბებიას — გვიშველე, გოშგოთი მირანგულას შეჩვენებას უპირებსო, თან ხელს აშველებდნენ, წამოდგომაში ესმარებოდნენ. ჭადარა, თმებგაფაფრული გვანცა მოჩვენებასავით აღიმართა ნახევრად ბნელით მოცულ დარბაზში. თუმცა ათიოდე ხელს საიმედოდ ეჭირა იგი, მაგრამ თავს მაინც ძლივს იმაგრებდა მოხუცი. ერთი წუთის წინ გვანცას ხსენებაზე ქერობინემ უტია თუ არა გოშგოთს, მანაც ისარგებლა ამით, უმაღ კარს ეცა, დასწია ურდული და როცა მძიმე კარმა

მძიმედ გაიჭრიალა, გეანცას ჩახილიც გაისმა: გოშგოთ... საღა ხარ, შვილო, დედა გეძახისო.

შინაურებმა იცოდნენ, რომ გოშგოთი დედას აღმერთებდა, მაგრამ, მაინც ვერ წარმოედგინათ, თუ ასეთი ძალა ჰქონდა მის სიტყვას. ხანდაზმულებმა პირჯვარიც კი გამოისახეს. უკან შემობრუნებულ გოშგოთს პირველი ნათელა მიეგება, დაბლა დახრილი, აბოლებული კვარი ჩამოართვა. მაპარბეს სამფეხა სკამი უკვე მიერბენინებინა კედელთან, ნათელა სკამზე შედგა და კვარი თავის ფოსოში ჩადგა.

საკარცხულისაკენ ბარბაცით მიმავალ გოშგოთს შინაურებმა ისე გააყოლეს თვალი, აშკარა იყო, ეუცხოებოდათ მისი ამგვარ უნუგეშო ყოფაში ხილვა. გოშგოთი მოსხლეტით ჩაეშვა სავარძელში.

როცა შინაურებმა ქორა-მასვშის შორიასლოს თავი მოიყარეს, გოშგოთს უნდოდა მიესალა მათთვის — აირჩიეთ სხვა ქორა-მასვში... მე სომ თურმე ველარც ვერაფერს ვსედავ, აღარც არაფერი მესმის... ან აქამდე როგორ ითმენდით ბრმისა და ყრუს წინამძღოლობასო, მაგრამ ძალა არ ეყო ამის სათქმელად. არც ეგულებოდა ოჯახში ვინმე, რომ მისი მაგიერობა გაეწია.

საკარცხულის საზურგეზე მიწოლილი, თავჩაღუნული გოშგოთი მწარე ფიქრებს მისცემოდა.

მერბიელმა ხელით ანიშნა შინაურებს — გაეცალეთო. ისინი ერთ წუთს კიდევ იდგნენ საკარცხულის შორიასლოს, მერე ფესაკრეფით მიმოიფანტნენ დარბაზში და მოჩვენებასავით გაუჩინარდნენ.

მერბიელი მარიამი თავს არ ანებებდა მეუღლეს. ეგონა, ფიქრებში წასულს, დღევანდელი შფოთით მოქანცულს, ჩაეძინებო, მაგრამ ამაყი მოხუცი ჯერ კიდევ ფხიზლობდა. დრო-

დადრო ამოოსვრით იბრუნებდა სულს. თანაც შებოჭილივით ბორგავდა საკარცსულში; სან მარცხენა სახელურზე გადაწეობდა, ხან — მარჯვენაზე. ზოგჯერ წინ წახრილი, იდაყვებით მუხლისთავებზე დაბჯენილ სელებს სახეზე აიფარებდა, ერთ-სანს ამ მდგომარეობაში გარინდებული ფიქრს განაგრძობდა. მაგრამ ამაო იყო ეს უკიდევანო ფიქრიც და დარდიც, გული რომ ძლივსღა იტევდა.

გოშგოთმა რამდენჯერმე მოსვა წყალი კათხიდან. უმწეოდ, მარტოობაში იგრძნო თავი. მსდალივით შიშით მიმოიხედა, ირგვლივ მყუდროება გამეფებულიყო, დარბაზში ახლა კიდეც უფრო ბნელოდა. კვარი თითქმის კედლის პირამდე მიმწვარიყო. ეს ერთადერთი ნუგეში, აქამდე ლაღი ბრიალით გულსაც რომ ახალისებდა და დარბაზსაც აცოცხლებდა, ნელ-ნელა სუჭავდა თვალს. გოშგოთი კვლავ ჯიუტად ებლაუჭებოდა თავის განწირულ იმედებს და განგების განაჩენის უსამართლობაზე გულის სიდრმეში ჩივილსაც კი ბედავდა.

— მარია! — დაიძახა გოშგოთმა, რაწამს კედელზე მეუღლის ჩრდილს მოჰკრა თვალი.

მარიამი ფესაკრეფით მიიჭრა მასთან. იგრძნო თუ არა გოშგოთმა ბეჭებზე მისი სელის ფრთხილი შეხება, ისე გაიშორა მისი სახელი, რომ მეუღლეს თვალზე ცრემლი მოადგა.

— რატომ არ იძინებ, სოშა-გოშგოთ? ნუ დავარდვევთ იმას, რაც გამჩენს ადამიანის სასარგებლოდ დაუწესებია. გესმის? როგორ გახშირდა მამლების ყივილი... მალე გათენდება.

— ვითომ?

მარიამმა უნუგეშოდ ამოიოხრა, გოშგოთის გვერდით ჩამოჯდა სამფეხა სკამზე. ახლა შენიშნა, რომ სუფრაზე ბლომად დარჩენილიყო პურიც, სორციც.

— გოშგოთ, არ გინდა? იქნებ არაყმა გიპოვოს გული...

- გასიებული გულს რაღა პოვნა უნდა.
- ზოგ რამეს უნდა შეურიგდე.
- რას მანიშნებ? — ეჭვით იკითხა ქორა-მასვშმა.
- განა რაიმე გენიშნა?
- ჰო, თითქოს...

მარიამს პასუსი დაუგვიანდა. გოშგოთს კი ცუდად ენიშნა მისი დუმილი.

— მარიამ! თუ რამე იცი, ნუ დამიძალავ... ჯოტოსა და ვე-შაგს გარდა სხვებიც იმასვე ფიქრობენ?..

მარიამმა ყოყმანით მიუგო:

- რას გაიგებ, სოშა-გოშგოთ!
- შენ მეტი იცი, მაგრამ არ ამსეღ!
- მეტი რაღა უნდა იყოს, ადამიანო! ჭერიც ხომ არ ჩამოგ-ვენგრევა თავზე!..

— ადამიანის მორჯულებაც რომ ისევე ადვილი იყოს, რო-გორც ჩამონგრეული ჭერის შეკეთება...

— გოშგოთ, ამაღამ ძილს აღარ აპირებ? სადაცაა გათენ-დება.

— მე ასე მირჩევნია, შენ, თუ გინდა, დაიძინე.

მარიამმა სიბრაღულით, მალულად გაუშტერა თვალი მე-უღლეს. „მოკლეს, სული ამოართვეს მოხუცებულს და ასლა აღარ იცის, რა უყოს უსულო სორცს!..“ — გაიფიქრა და უნებ-ლიეთ მისი წედანდელი ვედრებაც გაასხენდა, თუ რამე იცი, ნუ დამიძალავო. რამდენი ასალი ამბავი შეუძლია ამცნოს მა-რიამმა იმის გარდა, რაც თავის პირით აუწყეს ვეშაგმა და ჯო-ტომ. რა იცის ქორა-მასვშმა, თუ ქერობინეც, ბორენაც, ქარი-მანიც „ფესის ხმას აჰყოლიან...“

— მარიამ!

— რა გნებავს?

— წადი, შენ მაინც მოისვენე... ღამეს რად ტესავე?.. მე რას მიყურებ...

მარიამი უსიტყვოდ დაემორჩილა გოშგოთის ნებას. იცოდა, ახლა უარის თქმით და გაჯიუტებით უფრო მოუმატებდა ბოლმას მოხუცის გულს. ერთ-ორ წუთს კიდევ იდგა გარინდებულის, გოშგოთის ზურგს უკან, მერე ფეხაკრეფით გაილაღა და დარბაზის სიღრმეში გაუჩინარდა.

რაწამს მერბიელი თვალს მიეფარა და მისი ფეხის ხმაც მიწყდა, მყუდროებაში განმარტოებულმა გოშგოთმა მეტი შვება იგრძნო, თუმცა მარიამის სიასლოვე არას უშავებდა. ახლა თითქო ღონეც მოემატაო, გოშგოთი წელში გაიმართა, დარბაზში გაოცებით მიმოიხედა. აქაურობა რაღაც უჩვეულოდ გაპირქუშებული მოეჩვენა. ჭერიც თითქო თავზე დასწოლოდა. გამუქებული და შემჭიდროებული ჩრდილები უფრო ნელა და შიშის აღმძვრელად ტოკავენენ. საკარცხულის პირდაპირ, ჭერში გამაგრებული კვარის ალის აქამდე დაუდგარი და ხალისიანი ბრიალიც შესამჩნევად კლებულობდა. კედლის წინ განათებული არე თანდათან ვიწროვდებოდა.

აქამდე ჩრდილ-სინათლის მკაფიო ლაქებით აფორაჯებული იატაკი ისე იცვლიდა ფერს, ისე ლივლივებდა, როგორც მთვარიან ღამეში ტბის ოდნავ შერხეული ზედაპირი. გოშგოთიც თვალნათლივ ხედავდა — ეს ლივლივიც, კვარის ალიც წამისწამს კლებულობდა და დარბაზში ნახევრად გაუჩინარებულ საგნებთან ერთად თვითონაც შეუმჩნევლად ინთქმებოდა გარემოცულ წყვდიადში...

თითქოს სულს დაფავსო, უცებ ფოსოდან კიდევ ორ-სამჯერ სუსტად იფეთქა კვარის ალმა, წამით მკრთალად გაანათა დარბაზი და იქაურობა მყის ბნელმა მოიცვა.

გოშგოთი ჯერ შეკრთა, მერე კიდევ ესიამოვნა და გაუკ-

ვირდა, რომ ასე მალე და ადვილად შეეთვისა ამ წყევლიანს, ამ უჩვეულო მყუდროებას. ახლა ყველაფერი ხელს უწყობდა, წესრიგში მოეყვანა აწეწილ-აკვიატებული ფიქრები, გარკვეულიყო შინაურების უგვანო საქციელში, მაგრამ თავის თავთან განმარტობული მოხუცი ქორა-მასვშის მოღუნებული ყურადღება უნებლიეთ იღუმაღმა ჭრიალმა მიიქცია. ეს სმა მის სმენას ეუცხოვა. ერთი პირობა სცადა ყური არ ეთხოვებინა, მაგრამ ახლა ისე მკაფიოდ ჩაესმოდა იგი, რომ ფიქრს უშლიდა. დარბაზის სამარისებურ მყუდროებაში ქორა-მასვშს ისე მოეჩვენა, თითქოს ეს ჭრიალი სულ უფრო და უფრო უახლოვდებოდა. ჯერ იდაყვით, მერე ილლით საკარცხულის სახელურზე ჩამოყრდნობილმა ყური კარადას მიაპყრო, მაგრამ იმავე წამს, თითქოს გულმაც უგრძნო და სმენამაც დაუდასტურა, რომ იმ უსიამოვნო ხმას საკარცხული გამოსცემდა. გოშგოთი გაინაბა. ილლით დაყრდნობილმა საკარცხულს ყურიც დაადო და დარწმუნდა, რომ იმ უცნაურ ხმაზე მისი ქებული, მუხის მამაპაპეული საკარცხული მოთქვამდა.

ეს ამბავი იმდენად უჩვეულო იყო ქორა-მასვშისათვის, ისე შეაშფოთა მოხუცი, რომ უმაღლესად გადავიწყდა მირანგულაც, ჯოტოც, ვეშაგიც და ყველაფერი, რაც კი აქამდე მის სულს აფორიაქებდა. გულისყური ახლა იმ პაწაწინა ჭიას მიაპყრო, რომელიც თურმე ასე ფარულად, გულმოდგინედ და გამალებით ასრულებდა თავის საქმეს. არ მოელოდა გოშგოთი. იქნებ იმიტომაც არ მოელოდა, რომ ბევრჯერ უფიქრია — იმ საკარცხულივით, სადაც მჯდარან პაპისპაპა და პაპა, მეც მუხის ჯიშისა ვარო. ის ახლა უძრავად გადაწოლილიყო საკარცხულის საზურგესზე, მკლავებიც სახელურებზე უღონოდ გადაეკიდა და გაოცებული უსმენდა, რა უღმობელი გულმოდგინებით, რა გამალებით ხრავდა და აცამტევებდა მუხის განთქმულ საკარცხულს ის უხილავი ჭია.

ყარბი მბოსანი

Всегда загадочны утраты.

Б. Пастернак

ათას რეაას ორმოცდახუთი წლის ჩვიდმეტი იენისი მელი-ტონ ბარათაშვილის ოჯახისათვის იდუმალი ზეიმის დღე იყო: ტატოს თელავს გამწესება ყველას გაუსხარდა, მაგრამ ამ გრძნობის ლაღად გამოსატყვას მაინც ვერავინ ბედავდა. — ეფიქრებოდათ, სიხარულის ნაადრევ გამჟღავნებას რაში არ ეენო აქამდე ბედისაგან მოძულებული მაგიდის უფროსის წარმატებისათვის.

საკვირველი ის იყო, რომ ტატოც დუმდა, მაგრამ ვერ ისვენებდა. დილიდანვე დაწრიალებდა ოთახებში და თითქოს ემშვიდობებო, ისე აკვირდებოდა ყველაფერს, რაც მისთვის ძნელად დასათმობი და მოგონებათა აღმძვრელი იყო. ერთი ნივთი აგონებდა მეორეს, რომელიც უკვე აღარ არსებობდა... მელიტონის გადაჭარბებულმა სელგაშლილობამ, გამუდმებულმა ღსინმა ადრევე შთანთქა ოჯახის დოვლათი, ხოლო მას მერე, რაც მელიტონი თავად-აზნაურთა მარშლობიდან გადააყენეს, გაჭირვებამ უწყალოდ მოითარეშა ერთ დროს ყოველი სიკეთით საესე ოჯახი. ტატომ დღეს, წასვლის წინ, უფრო უკეთ

იგრძნო ოჯახის დაცემა; რაც აქამდე შეუმჩნეველი დარჩენო-
და, ახლა ყველაფერი მეტი სიციხადით გადაეშალა თვალწინ
და... ხელი უნუგეშოდ ჩაიქნია. ტატოს აქამდე არ მიუქცევია
ყურადღება არც ამ ოთახებისათვის და არც ავეჯისათვის; ახ-
ლა კი ყველაფერს გულმოდგინედ, მუშტრის თვალთ აკვირ-
დებოდა და შიში, სიბრაღული იპყრობდა. ამ სასლში ყველა-
ფერს საგანგებოდ დაჰკარგვოდა ძველებური ელვარება, მიმ-
ზიდველობა; სიღარიბესა და გაჭირვებაზე ღაღადებდა ჩამოსუ-
ნებული კედლები, ძველად ნაკიდ ხალსა თუ სურათების ადგი-
ლას რომ შერჩენოდა ადრინდელი ფერი, საღებავეგადაცლილი
იატაკი, ფიცრებს შუა ვიწრო ღარებში რომ ჩარჩენილიყო
ქართული აგურისფერი საღებავის სქელი ფენა. ოქროთი მო-
ვარაყებულ სისნაწილებიან სავარძლებსაც თითქო ქეცი შეჰყ-
რიათო, ისე გამოიყურებოდა საზურგზე და სახელურებზე ბუ-
სუსგადაცლილი და გაჭუჭყიანებული, ოდესღაც ლომისფერი
სავერდი. ველარ აიტანა ტატომ აგრერიგად ნირშეცვლილ
დარბაზში მარტო ყოფნა, სადაც ახლა არათუ ფეხის ხმა, ნელი
ჩურჩულიც საკვირველი სმიანობით გაისმოდა, ყოველი კუნ-
ჭული ბანს იძლეოდა, უხილავი მტერივით შეჰსისინებდა...
ტატოს ახლა შინაურთაგან მარტო მელიტონი გაასხენა ამ სა-
ვალალო სანახაობამ, თითქოს მისგან ელოდა პასუხს. სხვა
დროს მამის გასხენებას ტატოსათვის არ ჩაუნერგავს ნუგეში
და მხნეობა, მით უმეტეს, არ უგრძენია მისდამი სიბრაღული,
მაგრამ ახლა თვითონვე ეოცა ჭაბუკს, მელიტონის გასხენებამ
რომ გული აუჩუყა. უმაღლ მას მიაშურა... ორჯერ ფრთხილად
შეაღო მელიტონის ოთახის კარი, მაგრამ ორჯერვე ელდანა-
ცემივით უკან დაიხია და იქაურობას გაშორდა. მელიტონი
შუბლშეკრული იწვა. ხელები თავქვეშ შემოეწყო და ღია ფან-
ჯრიდან დეკანოზის სახლს გასცქეროდა. თავად-აზნაურთა ყო-

ფილი მარშალი, რომელსაც წამდაუწუმ ელანდებოდა ნეიდ-ჰარტის სახე, დღედაღამ იმის სინანულში იყო, რომ ამ ქვებუ-დანი მთავარმართებლის ჯავრი ვერ იყარა... ნეიდჰარტმა გა-მოსასლმა მელიტონი ყოველ სიკეთეს, რაც ადრე ერთგული სამსახურით მოიპოვა. მან დასცა დამბლა თავისი უღმიბელი უარით, მელიტონის ყოველ უმორჩილეს, დამსასურებისა და ღირსების შემლასველ თსონაზე რომ აწერდა. რა მცირე და დამამცირებელი იყო ასლა მელიტონის თვალში ის მოწყალე-ბა, მისი ვაჟისათვის ძლივძლივობით რომ გამოიმეტეს!.. რა ძუნწი და უღმიბელია მლიქვნელობით განდიდებული კაცუ-ნა! თუ მაინც ამ ნამცეცა მოწყალების მიღებას თავად-აზნა-ურთა ყოფილი მარშალი ტატოს არ უშლიდა, მსოლოდ იმი-ტომ, რომ გულის სიდრმეში უთუოდ ჯერ კიდევ ოცნებობდა ძველი დიდების აღდგენაზე და... შურისგებაზე.

ტატომ დედის უჩუმრად ჩაიარა კიბე, სადარბაზო შესას-ვლელის ზღურბლზე ანაზდად შედგა... ზარბაზნის ხმამ ქალაქს ყრუ გრგვინვით გადაუარა... ორიოდ წამის შემდეგ შტაბის საათის გაბმული ჟღარუნიც მოისმა... ტატოს გაედიმა, მერე, უცებ შუბლი შეიკრა. ადრე, ბავშვობაში ის მუდამ მოუთმენ-ლად ელოდა შუადღის მაუწყებელ ცერემონიას, მაგრამ ასლა როგორღაც ავად ენიშნა ზარბაზნის ხმაც და საათის ღუნე ჟღარუნიც... ისეთი უკიდებანო ეჭვით იყო შეპყრობილი ბედი-საგან ათვალწუნებული ჭაბუკი, რომ ყველა ბგერაში, ყოველ ფერში, ყოველ საგანში ლამობდა აღმოეჩინა თავისი სურვი-ლებისა და მიზნების განხორციელების დამაბრკოლებელი რამ მიზეზი. გულჩათსრობილმა ის იყო დააბირა ქუჩაში გასვლა, მაგრამ ხმაურზე უკანვე შემობრუნდა... ნახშირიანი ტომრებით დატვირთული სახედრების ჯოგს ისე გაეჭედა ვიწრო ქუჩა, მგზავრს აღარ გაეველებოდა. როცა სახედრებმა შავი მტვრით

თავებირგამურულ პატრონთან და ორიოდ მოსელესთან ერთად
იელიტონის სასლის წინ ჩაიარეს, ტატომ მალევით თვალი გა-
აყოლა უბადრუკ ქარავანს და გაიფიქრა: „რა დროა! ნასწავლი
ჭაბუკები ვირებს გზას უთმობენ და... სასვის ფრანტებს კუდ-
ში მისჩანჩალებენ... მახლას!..“ ტატო გავიდა თუ არა ქუჩაში,
ჩალის ქუდით მზისგან სახე მოიჩრდილა და მოკლე ნაბიჯი
მარჯვედ, მაგრამ ოდნავ შესამჩნევი კოჭლობით გადადგა. რამ-
დენიმე წუთს ამაყად ეჭირა თავი. მერე შეუმჩნევლად ფიქრმა
გაიტაცა, ამაყად მზირალმა თავი დახარა, მიწას დააშტერდა,
კოჭლობა ასლა უფრო შეეტყო. მიდიოდა პირდაპირ, შუა ქუ-
ჩაში; გზას არავის უთმობდა, გვერდს არავის უქცევდა, არც
არაფერი ესმოდა, ვერც ვერავის ამჩნევდა სხვა დროს ესოდენ
მკვირცხლი, ცნობისმოყვარე და გამკილავი... გამელელ-გამომ-
ვლელთა ყაყანი, დავა, სიცილი, მაჩაბლის სიმღერები, ვერ-
ცხლის ფულივით გავრცელებული საათნავას ლექსები, ერთ-
ნაირის გატაცებით რომ მღეროდნენ ქალაქელები ღხინშიაც,
ჭირშიაც, ბანსუდაც, ქუჩაშიაც, ბაღებშიაც, მოგებულნიც, წა-
გებულნიც... ტუჩაბზეკილი აქლემების ეჟვანთ წკარუნი, ქუ-
ჩაში გუნდ-გუნდად მოხეტიალე ბიჭების ჟრიაშიული ფიქრე-
ბით გართულ ტატოს ისე ჩაესმოდა, როგორც შორეული და
თანაც აბესარი რამ სმები. ზარბისანასთან ის უცებ შეაკრთო
მინარეთის აივნადან მოლას თავგამეტებულმა, ერთფეროვან-
მა მოძახილმა. ტატომ ირგვლივ მიმოიხედა, გაუკვირდა: რა-
რიგ გატაცებული უნდა ყოფილიყო სვალინდელ მგზავრობასა
და თელავს მოწყობაზე ფიქრით, რომ ქუჩაში მიმავალს არა-
ვისზე და არაფერზე თავისი ყურადღება არ შეუჩერებია...
მთვარეულსავით გაუვლია საქიჭამიას ყოფილ სასახლესთან
(რომელიც საგანგებოდ დაამახინჯა მეორე სართულის დაშე-
ნებით ვიღაც სალამბეგოვმა, თბილისელმა მოქალაქემ), არც

ურჯულ როსტომის სასახლის ნანგრევები შეუნიშნავს; რკინეულობის რიგს, საღაყბოს, ნათლისმცემლის ეკლესიას თუ სასახლის აბანოსაც არ მიუქცევია მისი ყურადღება... მაუდის რიგიც, სარაზსანაც, სიონიც, მელიქისა და ყოფილი სამეფო ქარვასლაც გამოჰპარვია მსედველობიდან... მინარეთის აივანიდან კვლავ მოისმოდა გლოვის ზარივით სევდის ამშლელი მოძახილი მოლასი. ტატოს ასლა ფიქრის აშლა აღარ ეჭირვებოდა; თითქოს უსიამოვნო ბგერებს იგერიებდნენ, გაშლილი მკლავი უცაბედად ჰაერში აიქნია, ხელისგული ცალ ყურზე მიიღო და მინარეთს მწყრაღად გახედა. „ნეტავი რა მიზიდავდა ორთაჭალისაკენ? — გოცებით ჩაეკითხა თავის თავს. — რომელი დარდიმანდი და ამ ცხოვრებაში მოგებული გასლავართ, რომ ორთაჭალის ბაღებში შუბლი გავიგრილო, გული მოვალსინო!..“ მყის ზურგი შეაქცია მინარეთს, ზარბიხანას; ჩქარი ნაბიჯით ჩაუარა რკინეულობის რიგს, ლილასანას და ოქრომჭედლების მინიატურული დუქნების გრძელ წყებას მიაშურა. აქედან დიდმის კარით გარეთუბნამდე გზას უფრო მოკლედ მოსჭრიდა.

ზოლებიანი, უსეში ტილოს საჩრდილობელი ზოგი დუქნის წინ ჯერ ისევ აკეცილი იყო. ამ მინიატურული დუქნების ვიტრინებში გამოფენილი და გამოკიდული სამკაულები: ლალი, ზურმუხტი, იაგუნდი, წახნაგებიანი ალმასი, ვერცხლის ძეწკვიანი, პირმოჭედილი ყანწები, თეთრი და შავი ძვლის-ბალთებიანი ტყავის ქამრები, ქილები, ხანჯლები, აზარფეშები, ჯვრები — პაწაწინა, ოქროსი და სუთგოჯიანი, რელიეფური ჯვარცმით — ვერცხლისა, ტატომ გულმოდგინედ ჩაათვალიერა... მზის სხივებზე მოკამკამე ერთი დიდი საყურე თვალში ეცა. ძვირფასმა სამკაულმა უნებლიეთ შეაჩერა, მიიზიდა მგოსანი. მისი შუქის ერთი სხივი სულის სიდრმიში ჩასწვდა

და მიყურებული გრძნობები აეშალა... მოხიბლულმა ჭაბუკმა იდუმალი სიხარულით გაიფიქრა — „კატინკას საყურესა კგავს, სწორედ ისეთია, მაგრამ... სად ვიტრინაში მავთულზე დაკადული და სად კატინკას ყურის ბიბილოზე გრძნების ამრევად მოელვარე, თავის აჩრდილთან მოთამაშე!..“

საყურის ჭვრეტით გატაცებულ ტატოს შემპარავი, ალერსიანი ხმა ჩაესმა: — ჩემმა მზემ... ეგ საყურე კარგი საჩუქარი იქნება!..

ოქროსავით სანდო, სუფთა და კეთილშობილი სელოსანი მინიატურული დუქნის კარის ზღურბლზე მომდგარიყო და მუშტრის წაქეშებას ლამობდა. ტატომ სელოსნისაკენ გააპარა მზერა, მაგრამ თვალებში არ შეუხედავს, მის თითებს დააკვირდა — გამსდარს, უცნაურად წაგრძელებულს და წმინდა სანთელივით გამჭვირვალეს. ფაქიზი თითების სწრაფი მოძრაობით სელოსანი ტყავის ნაჭერში გასვეულ ოქროს ბეჭედს ფერავდა. ტატომ კვლავ საყურეს გადასედა აღმაცერად, თითქოს ეალერსებო, მოწინებით გაუდიმა და ღიმილში შერსეულ ბაგით უნებლიეთ დასცდა ქეზაც, სინანულიც...

„მომწონს... კარგი ოსტატის სელი ატყვია, — კვლავ ოსტატის სწრაფად მოძრავ თითებს დააკვირდა, — მაგრამ... არა მჭირდება...“

ბოლო სიტყვები ისე წარმოთქვა ტატომ, რომ შეუძლებელი იყო მისი მთქმელი არ შეგბრალებოდათ... სელოსანი კი მუშტარს ეძებდა და არა სიბრაღულს. თუმცა გულით სურდა, მაგრამ განშორებისას არც სელოსნისათვის, ადარც საყურესათვის ტატოს არ შეუხედავს, თავდახრილი, გაწბილებული გაშორდა სელოსნის დუქანს. გზადაგზა მინიატურული დუქნების ვიტრინებიდან გამაღიზიანებლად გამოკრთოდა ოქროს სამკაულებისა და ძვირფასი ქვების ფერად-ფერადი შუქი.

ძალაუნებურად თავისკენ ახედებდნენ ჭაბუკს. ეს უხვად გამომზეურებული ძვირფასი სამკაულები აღიზიანებდნენ, შიშინებდნენ, და თითქოს დასცინოდნენ კიდეც, რაკი მათზე ხელი ვერ მიუწვდებოდა ტატოს.

„ეს ტატოა?!“

ნაცნობი სმით წარმოთქმულმა სახელმა უკან მიასედა. ოთხიოდე ნაბიჯზე, დუქნის წინ, დაბალი სკამის ნაპირზე ჩამოგდარი ნაცნობი ჭონი შენიშნა. ჭონი ღიმილით იცქირებოდა ტატოსაკენ და თანაც გაწაფულ სელს დროდადრო დინჯად შლიდა ჰაერში, მუხლზე გადაჭიმული ტყავის ნაპირს ძაფით უსვევდა. მისი ხელის მოძრაობა — თავისუფალი, ბეჯითი და თავისებურად გრაციული — უსიტყვოდ მოგითხრობდათ იმაზე, რასაც ხელოსანი ასე გატაცებით ასრულებდა.

„მოიხედე!“ — შესძახა ჭონს ტატომ და უმაღლეს მასთან გაჩნდა. ამ კაცს ასეთი უცნაური სახელი ერქვა. როცა რიგის ბოლოდან ნაცნობი ხელოსნები დაუძახებდნენ, მასთან ერთად გამვლელ-გამომვლელი, ვისაც ეს სახელი ჩაესმოდა, ყველა უკან იხედებოდა.

ჭონმა იდაყვს ზემოთ აკაპიწებული, დათვის ტყავივით ხშირი ბალნით დაფარული ხელი ტატოს დინჯად გაუწოდა, დუნედ ჩამოართვა. ოთხიოდე თვის წინ ჭონების უბანში გაჩენილ ცეცხლს მოიხედეს დუქანი თავის ავლადიდებით ნაცრად უქცევია. მშრალზე დარჩენილ ჭონს ორიოდე თვე უსაქმოდ უვლია, მერე ცოლისძმას თავის დუქანში პატარა კუთხე მიუჩენია მისთვის და ხელმომართული ხელოსანი მალე წელშიაც გამართულა.

„სადაურსა სად წაიყვანო, სწორედ ჩემზე უთქვამთ, ტატოჯან!“ — სიცილით თქვა მოიხედემ და თავის მეზობლებზე თვალით ანიშნა ჭაბუკს.

„მეც იმიტომ ვერ შეგნიშნე... ჭონი, ოქრომჭედლებში?“

„ჩემმა მზემ, ეს გლასები ისე დავამშვეინე რო...“ — თავმო-
წონედ დასძინა ჭონმა და ორივე სელი ოქრომჭედლების რი-
გის მარცხნივ და მარჯვნივ ერთბაშად გაშალა; მერე მსუქანი
თათი მსუქან, მუხუდოსოდენა მეჭეჭიან ლოყაზე რბილად შე-
მოირტყა და ეს მედიდური ჟესტი რომ უფრო მიმზიდველი
გამოსულიყო, ბოლოებით დაბლა დახრილ ფართო უღვაშზე
სალოკი და შუა თითი თავმომწონედ ჩამოისვა.

ტატო მისი ხელის მოძრაობას გატაცებით აღეცნებდა
თვალს. ჭონის სალოკ თითზე ბეჭედივით წამოცმული უქულო
სათითე ხელის ყოველ გაქნევაზე მზეში თვალისმომჭრელად
ბზინავდა.

როცა მოიხედემ ტყავის ნაპირის ამოხვევა ჩაათავა, ძაფი
კბილით მოკვნიტა და ზღაზვნით წამოდგა. შორიასლოს ატუ-
ზულ შეგირდს ტყავი უეცრად სასეში მიაფეთა. მაგრამ ოსტა-
ტის ოინებს შეჩვეულმა შეგირდმა ტყავის მარჯვედ დაჭერა
მოასწრო და ერთი სკუპით დუქანს შეაფარა თავი.

შეგირდის სიმარჯვით ნასიამოვნებმა ხელოსანმა უღვა-
შებში ჩაიციწა, წამოკაპიწებული ხელებით დოინჯი შემოიყა-
რა და ტატო ირიბად აათვალ-ჩაათვალიერა. ნახშირით მოს-
მულ ლაქასავით შავი, გრძელი წარბი უცებ სხარტად აზიდა,
ერთ წამს კიდევ გაშტერებით უმზირა და მერე შვების მომ-
გვრელად გადაიხარხარა, თანაც დაკაპიწებული ხელი ტატოს
ქუდს წაატანა.

„ე, რა გხურავს?!“

ტატომ გაკვირვებით გაიღიმა, მშვიდად მიუგო:

„მოხელის ქუდია!.. ამ სერთუკს ეგ უხდება...“

„სერთუკსა?! სერთუკი რას მიქვია, თუ შენ არ მოგისდე-
ბა... ვაჰ!..“

ტატომ გაიცინა.

„მაშ... არ მისდება?!“

„გახსოვს? პატარა რომ იყავ, უკეთესად გაცმევდა მელი-
ტონ ნიკალაჩი!..“

„ის დრო წავიდა“.

„სად წავიდა?! — დაუფიქრებლად გაიმეორა ჭონმა, უმაღ
გამოერკვა. ამოიოსრა, — საკვირველი ეგ არის: დროს თავისი
შესაფერი ხალსიც რომ გაჰყვება ხოლმე! წვრილფეხობას
და გადამთიელებს დარჩათ ქალაქი ..“

„კარგად ისედეგი, მოიხედე!“

ჭაბუკის შენიშვნაზე მოიხედემ ნაძალადევად გაიღიმა, მაღ-
ლა აწეული სელი კი უიმედოდ ჩაიქნია.

„ტატო-ჯან! იმას ვამბობდი... ჩემმა მზემ, მამაპაპურ ქუდს
გიფეშქაშებ, ოლონდ ეგ“... — ჭონმა ერთსელ კიდეც აღმაცე-
რად გახედა ჩალის ქუდს.

„მერე... რა მოხელის საქმეა მამაპაპური ქუდის ტარება!“

„ვაჰ! მაშ, მამაპაპურის მაგიერად ყველამ უცსოური ჭი-
ლოფი დავისუროთ და ხმალიც ქოლგაში გავცვალოთ... არ
იქნება! — და ვიდრე ტატო რამეს უპასუხებდა, ხელოსანმა ერ-
თი მამაპაპურად გასჭყივლა შეგირდს — ბიჭოუჰ!..“

ამ მჭასე დაძასილის უმაღ შეგირდი კარის ზღურბლს ფე-
თებით მოაწყდა.

„ერთი, ეგ მაიტა!“ — მოიხედემ ცერით ანიშნა შეგირდს
ვიტრინაში გამოკიდებულ ტყავის ქუდზე.

ბიჭმა თვალის დახამხამების უმაღ მიართვა ხელოსანს
წაბლისფერი, ჩასუჭუჭებული ბეწვიანი ძვირფასი ტყავის
ქუდი.

„გინდ მოხელე იყავ, გინდ ნამესტნიკი, შენ სწორედ ეს ქუ-

დი მოგიხდება!.. მელიტონის შვილი არა ხარ? ტატო! უბრალო არ გეგონოს, ნამუსის ქუდია!”

შეგირდს ქუდი გამოსტაცა, მოიქნია და გაშლილ ხელის-გულზე ისეთი ტლაშანი გაადენინა, რომ ქუჩაში გამველელთა ყურადღებაც კი მიიქცია. დუქნის გასწვრივ, მარცხნივ და მარჯვნივ, მოისედეს დარდიმანდული ჟესტი და შენიშვნა სმა-მაღალი სიცილით შეაქეს ხელოსნებმა. ტატომ გაოცებით გასედა ოქრომჭედლების რიგს. თავიანთი დუქნის წინ დაბალ სკამზე ჩამომჯდარ ზოგიერთ ხელოსანს შუბლი, ყბა თუ ხელი შესვეული ჰქონდა. ტატოს მოაგონდა, რომ ასალი მთავარ-მართებლის ჩამოსვლის სწორედ წინა კვირას ზემოურებს და ქვემოურებს დიდი კრივი გაემართათ. ტატომ ასლად შენიშნა, რომ მოიხედესაც შესვეული ჰქონდა თავი შავწინწყლებიანი ლურჯი ბაღდადით.

ტატოს თვალწინ მოიხედემ ერთხელ კიდეც შეათამაშა ქუდი.

„რა ბალღივით მთავაზობ და... მაწონებ!.. მოიხედე-ჯან, არ იცი განა? ნამუსის ქუდს ასლა უნამუსო გოგრები უფრო ეტანებიან, თავიანთი უნამუსობა რომ უკეთ დაფარონ!..“

„ვაჰ!.. მაშ, გახმეს რაღა ეს ტიელი მარჯვენა, თუ უნამუსო გოგრების შესამკობად ირჯება!“

„აგრეა და...“

„არა გცოდნია, კნიაზო! თარაქამების დამახილზე მოიხედე არ იხედება!“

წუთით დუმილი ჩამოვარდა.

„მოიხედე! არა სჯობია, ეგ ქუდი თავის ადგილას დააბინაო, მე კი... შენი გაბზარული თავის ამბავი მიამბო? აქ არ გახლდი, კრივს ვერ დავესწარ“.

კრივის სხენებაზე ხელოსანი ისე აენტო, თითქო ზემოუ-

რეპისათვის სამაგიეროს საზღვევად ეძახიანო. უნებურად თავზე სელი შემოიდო. ჭრილობა დიდი სანია მოჰუშებოდა, მაგრამ... როცა იმ მარცხს გაახსენებდნენ, სირცხვილისაგან ის ჭრილობა სელახლა ასტიკვდებოდა ხოლმე.

„დამარცხდით კია და... — ნაღვლიანად შენიშნა მოისედემ, მაგრამ მოგონებები ისე ცსადად აეშალა თვალწინ, რომ უნებლიეთ გაიტაცა იგი, — იცოცხლე, დავერიენით... თავშიშველნი, მკერდმოღეღილნი, ჩოხის კალთებაკეცილნი, წინდების ამარა!.. კიდევ ვიფრინეთ ჩუღურეთელები, მაგრამ დაგვასწრეს და... დამარცხებულებმა ქვისა და აგურის სეტყვით ახლა ჩვენ გვიფრინეს რიგიანად. ცოტას გაწყდა, არ გაგვთელეს... მალე არც ჩვენმა ქვამ და აგურმა დააყარა ხეირი იმ უჯილაგოთ... გამარჯვებაც ჩვენ დაგვრჩებოდა, რომ ის ღორისშვილები, კუკიელი მელორე მწყემსები არ წამოშველებოდნენ ჩუღურეთელებს... იმათ მოგვიდეს ბოლო... — მოისედემ ერთსელ კიდევ შემოიდო თავზე ხელი. — არა უშავს, გაისად ამოვიგებთ... გაისად გაყურებიანებ, ტატო-ჯან, მაგათ სერის!..“

„დაეხსენ... წელს გაგიტეხეს, გაისად სულ არ დაგატოვებინონ, მოისედე, ეგ თავი!“

„არსეინად იყავ, კნიაზო!.. არა, თუ მეც მაგ ჭილოფის ქუდის დახურვა მომელის, მირჩევნია ეს ტიალი გოგრა კრივში დავტოვო“.

„რას შემოუჩნდი ამ ქუდსა!..“ — ღიმილით გაეკამათა ტატო.

„ტატო-ჯან, მაშ, მამაბაპურ ქუდზე უარს მეუბნები?!. მაინც რისგან არის, რომა... მე და ჩემმა ღმერთმა, ახლანდელი ჭაბუკებისა ვერაფერი გამიგია!.. რუსთ ხელმწიფეს ემდურთან, აგინებენ, შეთქმულებასაც უწყობენ და... თანაც მის სამსა-

სურს, მის ერთგულებას თავდაუშოგავად სწირავენ თავიანთ ყმაწვილკაცობას, ნამუსს, ჯანსა და ქონებას!.. ქუდიც ვერ გაიმეტებიან... ვაჰ, გაგონილა?!”

ტატო თავდასრილი, ყურადღებით უსმენდა გაკვირვებულ ჯონს.

„ჩვენი უბედურებაც იქნებ... ეგ არის! — ნაღვლიანად, უფრო თავისთვის, ვიდრე ხელოსნის გასაგონად ჩაილაპარაკა ტატომ. — მოისედე, საქმეს რათა სცდები?.. სხვა დროს გნახავ...”

ტატომ აჩქარებით ჩამოართვა ხელი გულშემატკივარ ხელოსანს და გზა განაგრძო. მოისედე სახტად დარჩა, ვეღარც სმა ამოეღო, ვეღარც ხელში შერჩენილი ქუდისათვის მოესერხებინა რამე...

ხელოსნის სიტყვები ტატოს გულის ღრმა იარებს შეესო; აჩრდილებივით წამოიშალა პოეტის გულში უდროოდ დამარსული სურვილები და ოცნებანი; მაგრამ... ამას იყო ახლა ყველაფერი, რაც დამარხულა, გაცოცსლება აღარ უწერია.

წელან ვიტრინაში დანახულმა საყურემ კვლავ მოაგონა სამეგრელოს დედოფალი ეკატერინე, ოდესღაც ესოდენ ახლობელი კატინკა... ის სადამოც, როცა კატინკას საყურის თამაშმა მოხიბლა და გაასელა. თუმც ფუჭი იყო წარსულის მოგონება, მაგრამ გულის ამას ღელვას მაინც არ ეურჩებოდა გაწვილებული მგოსანი. „მაშ, ასე, ტატო!.. შენთვის ყოველივე ამას ყოფილა... ჩვენი ცხოვრების მიზანიც გამოუცნობი გვრჩება, ადამიანის სურვილები კი უსაზღვროა, ხოლო ყოველივე ამქვეყნიური წარმავალია! ყოველივე ამან აავსო ჩემი სული საშინელი სიცარიელით“.

მოულოდნელად, სწორედ ტატოს ცხვირწინ, ღვინის სარდაფიდან ტორტმანით ამოვიდა ორი თავისფერსერთუკიანი

მოსელე. ერთი მათგანი — გარსევან ვარლამოვი — ტატომ უმაღლე იცნო. მეორე კი, უცხო, უთუოდ ახალი ჩამოსული იყო. თავგისფერს ერთუკიანებს ყურადღება არ მიუქცევიათ ტატოსათვის; ნელი ნაბიჯით და ტორტმანით განაგრძეს გზადიშმის კარისაკენ.

ტატომ ნაბიჯს უკლო და ყური მიუგდო მათს ლაპარაკს.

უცხო გაოცებული იყო:

„რა იაფი და საამური ყოფილა აქაური ღვინო!“

თანამგზავრის შენიშვნაზე ვარლამოვმა გაოცებით შეათამაშა სელი ჰაერში.

„მაგრამ... რა ძვირია, ივან პეტროვიჩ, ევროპული საქონელი!..“ თანამგზავრი ყურს არ უგდებდა ვარლამოვს, რასაც თვითონ ამბობდა, მარტო ის მიაჩნდა, როგორც თქმის, ისე მოსმენის ღირსად. ვარლამოვიც მიუხვდა და უმაღლ მის ნებას დაჰყვა.

„როგორი გულმოდგინებით თამაშობენ პრეფერანსს!“

„რა ბალები იმართება, ივან პეტროვიჩ?!“

„ხარიტონიჩ! დაგავიწყდათ?!“

„მაპატიეთ. რასაკვირველია, ივან ხარიტონიჩ!.. თქვენ კიდე კარგად არ იცნობთ თბილისს... ერთი კვირა მეტად მცირე დროა ჩვენი ქალაქის გასაცნობად... აი, იმ მთას ხედავთ? მის კალთაზე რომ მამადავითის მონასტერია...“, — ვარლამოვმა სელი გაიშვირა მთისაკენ.

„ეგ ვიცი... ალექსანდრ სერგეიჩს მოხდენილად უწოდებია მანდაურობისათვის თბილისის პოეტური საკუთრება!“

„თვითონ კი დაისაკუთრა, არა?..“

ორივემ ჩაიციანა.

„როდის მაჩვენებთ, გარსევან... მაგ პოეტურ საკუთრებას?.. იქ... ქალებიც დადიან?..“

„ქალებიც დადიანო?!. ვერც ერთი ბალი წმინდა დავითის სსოენის მოსაგონარ დღესასწაულს ვერ შეედრება, ივან ხარიტონიჩ! თუ კოპწია ქალაქელი კნენების ნახვა გინდა, იმ დღეს უნდა დაუცადო!..“

„როდის იმართება ეგ დღესასწაული?“

„აღდგომის შემდეგ მეშვიდე კვირის ოთხშაბათ დღეს...“

„ორ კვირას ქალების უნასავად ივან ხარიტონიჩი ვერ გაა-
ლებს!..“

„თუ ნახვა გსურს, კიდევ უნდა გაძლო!.. ივან ხარიტონიჩ, ყური მიგდეთ... იმ დღეს, მზე გადაისრება თუ არა, მონასტრისაკენ მიმავალ ვიწრო ბილიკზე აჩრდილებივით იწყებენ ქროლვას გამჭვირვალე, თეთრ საბურველში გასვეული ქა-
ლები!.. ზოგი ფეხშიშველია...“

„ფეხშიშველი?!. ჰა, ჰა... მოდაა?..“

„ღმერთს მოდა არ უყვარს, ივან ხარიტონიჩ, ეგ უფრო მოწიწებაა!.. პატარა, ლამაზი, თეთრი ფეხებით ოღნავ ეხებიან ბილიკის ქვიშას და ტანის გრაციული რხევით მიაბიჯებენ... ზოგს ძვირფასი, ფერადი ძაფებით მოქარგული და ვერცხლის ნალებით ძირმოჭედილი ქოშები აცვია... შეხვდებით მოსუ-
ცებსაც...“

„ეგ არ მაინტერესებს“.

„მონასტერში გალობენ და ლოცულობენ. მონასტრის წინ, მოედანზე, უთვალავი ხალხი ირევა... თეთრსაბურველიანი ყმაწვილი ქალები ანგელოზებივით გუნდ-გუნდად დგანან აქა-
იქ. მოსუცი ქალები კი შავ საბურველში თითქო იმისათვის გასვეულან, რომ უკეთ უთვალთვალონ ყმაწვილებს, თავიან-
თი ეჭვიანი წკურვა თვალებისა კი შეუმჩნეველი დარჩეს...“

„ეგ არ მაინტერესებს...“

„ჩაცმულობას აღარ იკითხავ? გეგონება, ფარშავანგის

ფრთები გაუშლიათ მონასტრის მოედანზე. შუახნის ქალებს ქართულ ტანსაცმელზე უცხოური მოსასხამი წამოუხურავთ და მითღა კეკლუცობენ. ახალი, გარუსებული თაობა სომ თანამედროვე მოდების ნამდვილი გამოფენაა!.. აღარ იცი, რას მიაქციო ყურადღება, თვალი გიჭრელდება“.

„დარდი ნუ გაქვს, ჩემი თვალი მიჩვეულია...“

„ოღონდაც!“ — მყის ჩაურთო ვარლამოვმა.

„სულ ეგ არის?“ — გულგრილად იკითხა ივან ხარიტონიჩმა.

„თუ არ მოიწყენთ...“

„განაგრძეთ, ვარლამოვ...“

„შორიასლო აბრასუნებენ დოღს, ბზუის ზურნა, ცეკვავენ ლეკურს, ბაღდადურს და ცხარე ტაშით, გამამსნევებელი შეძასილებით ცეკვის მოყვარული ბრბო მიდამოს აყრუებს. ვისაც ღონე ერჩის, საჭიდაოდ იწვევს მოქიშპეს. იკვრება წრე, საიდანღაც სულზე მოსწრებული მედოლე მეზურნეებითურთ საჭიდაოს უკრავს. ყოველ მარჯვე სარმაზე, მოჭიდავეთა ყოველ საეჭვო წაბორძიკებაზე იმართება ყიჟინა, მაგრამ... ეს სეირი დიდხანს არ გრძელდება. წესრიგისათვის მოწოდებულ პოლიციელთა გამოჩენასე უწესობის მოყვარულნი აქეთ-იქით იფანტებიან... ამ ალიაქოთში დინჯად დააბოტებს მესტვირე ბლიაძე. ის ხან საკბილოს ეძებს და... მოჰკრავს თუ არა თვალს უცნაურ, სასაცილო გარეგნობის მოქალაქეს, ან ვისი ჯავრიც გულს ჩარჩენია, სასელდახელოდ გამოუთქვამს ლექსს... შეჯგუფული საღსის თავადებულ ხარხარში პოულობს მესტვირე ჯილდოსაც და სიამოვნებასაც... ხან სტვირის აკომპანიმენტზე წყნარად ღიღინებს არსენას ლექსს... აქაც გმირობის მოყვარულნი მრავლად იკრიბებიან და უკანასკნელ სტრიქონამდე უსმენენ განთქმული მესტვირის ტკბილი ჰანგებით გამთბარ

შაირს. ამასობაში დამდება კიდეც... ლოცვით, სიმღერით, სიცილით გულმოჯერებული ხალხი იმავე ბილიკით ბრუნდება ქალაქში. მთის ახლომახლო მცხოვრებნი ამ დღეს თავის დღესასწაულად თვლიან... შინისაკენ მიმავალთ გზაზე უხვდებიან, ნაცნობები თავიანთ სასლში მიჰყავთ და... დილამდე ქეიფობენ... შარშან მეც გახლდი... ასე თავდება დღესასწაული... სოფლიდან ჩამოსულნი ურმებით ისევ უკან ბრუნდებიან, დანარჩენები — ზოგი ფეხით, ზოგი სასედრით, ცხენით თუ მსუბუქი ეტლით, ბნელში გაყუჩებული ქალაქის ვიწრო ქუჩებითა და მოედნებით შინისაკენ მიეშურებიან...”

„ეგ მართლაც დღესასწაულსა ჰგავს, მაგრამ... კეკლუც პანოვანთა შესასებ შენ მაინც ცოტა რამა თქვი... სად არის ის თქვენი ქალღმერთი, ლამაზების მარშალი... მანანა ორბელიანი?...“

„ჯერ მანანა არ გინახავს? — ვარლამოვმა გაოცებით გადახედა ივან სარიტონიჩს. — მანანას ხილვაზე, ივან სარიტონიჩ, სწორედ... დაიჩოქებ!..“

მანანაზე ლაპარაკით გართული თავვისფერსერთუკიანება დიღმის კარით ერევნის მოედანზე გავიდნენ. ტატოც აქამდე ძალაუნებურად შორიასლო მისდევდა მათ, უსმენდა და გუნებაში ეცინებოდა ვარლამოვზე, უცხო მოხელის ივან სარიტონიჩის გულის მოსაგებად ენას რომ ასეთ ჯაფას აყენებდა.

„აქ რა სმაურია?!“ — გაოცებით იკითხა ივან სარიტონიჩმა, როცა მათ ერევნის მოედანზე პატარა ჭუჭყიან ღუქანს ჩაუარეს.

„ეგ ყავახანაა, ივან სარიტონიჩ!..“

„არ ვინახულოთ?“

„ღმერთმა დაგვიფაროს...“

„რაო?...“

„ღმერთმა დაგვიფაროს-მეთქი!.. რაც ქალაქში უთვისტომო და ოსერია, სულ მანდ იყრის თავს!.. როსკიპებსა და მკვლელებსაც შესვდებით! ჩვეულებრივ კი ეგ ბინძური ადგილი სამსახურიდან დათხოვნილ გადაშწერთა, გადამდგარ იუნკერთა, ფუნთუშების დამტარებელთა, უაზნოების მსახურთა, ცუდლუტ მოსწავლეთა და ყომარის აზარტულ მოთამაშეთა თავშესაფარია!“

ივან ხარიტონიჩი ყავახანაზე უფრო მეტად გააოცა სემინარიის გასწვრივ დაჭაობებული მოედნის ხილვამ... ჭაობის ნაპირას წაწოლილი ვეება ღორი თავის უსაზღვრო კმაყოფილებას ნებიერი ღრუტუნით გამოხატავდა.

„ეგ ჩვენი ქალაქის წარუხოცელი ლაქაა...“

„ღორი თუ ჭაობი?...“

„ღორზე არ მოგასხენებთ,.. ღორი ჩვენი ქალაქის სრულ-უფლებიანი მოქალაქეა!..“

ორივე თავგისფერსერთუკიანმა ხმაშეწყობით გადაიხარხარა.

„მე ჭაობზე მოგასხენებდით... არ იქნა მაგის ამოშრობა... წლიდან წლამდე ასეა, თითქოს ღორების სანებივროდ გაუშვიათო. მამაჩემმა ერთი სასაცილო შემთხვევაც მიაგმო ამ ჭაობის გამო. 1837 წელს, სელმწიფე-იმპერატორი ნიკოლოზ I ტფილისს რომ ესტუმრა, თავადაზნაურობას მისი უდიდებულესობის პატივსაცემად ბალი გაუმართავს... იმ დღეს რაღაც ეშმაკად წვიმა მოსულა და მთელი ერეენის მოედანიც, რასაკვირველია, კარგად აუტალასებია. ეს ჭაობი ხომ ერთიორად გაზრდილა. ბალზე მიმავალთ, ვისაც ეტლი უშოვია, მშრალად მიუღწევია სემინარიის სადარბაზო მისასვლელამდე, ვისაც არა, ფესით გაუტოპავს ეს ამოდენა ტლაპო და...

წარმოიდგინე, რარიგ დამშვენებული გარეცხადებოდა პალზე“.

ვარლამოვს არც ის გამოერჩა, აქ, ერევნის მოედანზე, კვირაობით ბაზრობაც რომ იმართება... სახელდასელოდ ფარდულებს დგამენ და... ყიდიან ძველ ტანსაცმელს, ძველ ავეჯს, ჭურჭელს — ვერცხლისა, ფაიფურისა და სპილენძისას. ყიდიან ხილსა და ბოსტნეულს... ბაზრის შორიასლო, მაღალ პოძებზე გაჭიმულ თოკზე, სპარსელი მუშაითები თამაშობენ, ქვემოთ კი მათს ქცევას იმეორებენ სასაცილოდ მოკაზმული ტაკიმასხარები. ვიღაც აბელი, ხელობით დურგალი, ოთხი არშინის სიმაღლე ოჩოფეხებით დადის და მთელი ბაზარი პირდაღებული შესცქერის ამ სანასაობას.

როცა ვარლამოვი და ივან სარიტონიჩი სემინარიის წინ ჭაობის მზერით ტკებოდნენ, ტატო უკვე მეფისნაცვლის სასახლის წინ მიაბიჯებდა და გუნებაში ღმერთს მადლობას სწირავდა, თავისფერსერთუკიანებთან შესვედრას რომ გადაურჩა.

„მე ვიკითხო, თორემ იმ თარაქამებს რა უჭირთ... ჩემი ყმაწვილკაცობა ასე უგზო-უკვლო სეტიალში და ბედის ძიებაში უნდა გავატარო... ვიპოვი რასმე სასეიროს თუ არა, ისიც ღმერთმა უწყის!.. რა მომცა „სუდა ი რასპრაფასა“ და ასალ პალატაში ცხრა წელიწადი გულმოდგინედ სამსახურმა?.. რა მინდოდა ნახიჩევანს... რას ვპოვებ თელავს?!“

ტატომ ჯიბიდან ამოიღო დაკეცილი ქაღალდი, ბრაზით ჩასჭიდა-თითები, დაკუნა და ქუჩის მტვერში მიმოაბნია. დილით დაწერილ ძია გრიგოლთან გასაგზავნ ბარათზე იყარა ჯავრი. სწორედ ასლა, თელავს გამგზავრების წინა დღით, ერთსელ კიდეც დარწმუნდა, რომ ზოგჯერ თურმე ასლობელი, საყვარელი ნათესავის იმედიც არ უნდა იქონიო.

განა მარტო გრიგოლს ესებოდა მისი იდუმალი საყვედური?.. სსკვებმაც, რამდენმა წარუკვეთა სასოება.

ამ ცსოვრების უკუღმართობას ვერ ურიგდებოდა... ეტლში უდარდელად გართხმულ, მლიქვნელობით განდიდებულ, დამცინავად მოღიმარ მოსხელეთა დანახვაზე გული უკედებოდა და მრავალგზის გაფიქრებულს, კვლავაც თავისთვის გუნებაში იმეორებდა — „სსკათა ბედნიერებათა სოფლისათა უყურე გულგრილად, ამაყად და გრწამდეს, რომ იგინი შეურჩენელნი არიან!..“

„ერთგულება, თავდადება!.. რა ფუჭ მცნებებად ქცეულან! განა მე ცსრა წელიწადს გულმოდგინედ არ ვიმსახურე იმ დაწყევლილ „სსუდა ი რასპრავასა“ და პალატაში?.. რა მიბოძეს?.. მაგიდის უფროსობა?.. ჭირსაც წაუღია მაგ თარაქამების მაგიდაც და ცარიელი გოგრაიც!.. რაც ვნახე და ვიგეპე, რასაც ვხედავ, თუ ყველაფერი ცსადია და მართალი, მაშინ ეს ქვეყანა ცრუთა, ორპირთა და მლიქვნელთა თავისუფლად სათარეშო ასპარეზი ყოფილა...“

გულჩათხრობილ ტატოს უეცრად ჩაესმა ნაცნობი ხმით წარმოთქმული:

„ამავსებ ღვინით,
აგავსებ ღსინით...“

ეამა ეს სიტყვები... არ მიუხედავს, მაგრამ მიხვდა, რომ უასლოვდებოდნენ... ერთი წამის შემდეგ კვლავ მოესმა:

„ტატო!“

არც ასლა მიიხედა.

„ნიკალაი მეღიტონიჩ!“

ტატომ გაიღიმა და ნაბიჯს მოუჩქარა...

„ბარათოვ!“

თითქმის ყურთან ჩაესმა და ვერც კი მოასწრო მობრუნე-

ბა, რომ ნაცნობი, დარდიმანდი ჭაბუკების უეცრად მოვარდნილმა ტალღამ თან გაიტაცა ტატო.

ბარათაშვილი ქეიფის გუნებაზე არ იყო. მოლხენის უინით შეპყრობილ ამხანაგებს ვერაფერი შეასმინა, ხელი ჩაიქნია. სანამ ძალით ჩაითრევდნენ, ნებით ჩაყოლა ამჯობინა. გაიფიქრა: „ხვალ ამ დროს აქაურობას უნდა გამოვეთხოვო... ეინ უწყის, კელავ როდის ვისილავ თბილისს... ან ვისილავ კია როდისმე?“.. თავისი ადრინდელი ნათქვამიც მოაგონდა: „აპყევით სოფელს შეურჩენელს და მომღერალსა...“

სოლოლაკის ბაღებიც ახლოს იყო. სათარა და ორი თეთროხიანი ჭაბუკი დარდიმანდების ჯგუფს სწორედ ბაღის შესასვლელთან წამოეწია ეტლით. სათარა და ტატო მეგობრული მოწიწებით მიესალმნენ ერთმანეთს. გზა ერთად განაგრძეს ბაასით, უცებ, თითქოს ხმას იწმენდსო, სათარამ ისე გულიანად წაიმღერა, რომ ყველას სმენა მიიპყრო. მოლხენის უინი გულჩათსრობილ მგოსანსაც კი გაუღვიძა.

„სათარ-ჯან!“

„აბა, სათარ, შენებურად...“

მოისმა აქეთ-იქიდან.

„სათარ-აღავ!“ — შემოსჭყივლა ყველაზე მაღალმა, თეთროხიანმა დარდიმანდმა და თითებდაკოცნილი ხელი აუქნია. სათარამაც უმაღ უთავაზა დაკოცნილი, ალმასისა და ლალისთვლებიანი ბეჭდით შემკული თითები.

ბაღის სიგრილე, ფოთლების იდუმალი შრიალი მოლხენისა და ღვინის წყურვილს უფრო მეტად აღვიძებდა. ტანვეება, ასწლოვანი კაკლისა და თუთის სეთა უხვად შეფოთილი ტოტები ერთმანეთში ჩახლართულიყვნენ. ბაღი ერთ უზარმაზარ თაღებიან დარბაზს ჰგავდა, ბაო ჩრდილებით მოხატული

ბალასის ნოსებით მოფენილს. ასლა ამ ნოსებზე წერწეტი ტანის მედიდური რხევითა და მხარზე აკეცილ მტრედისფერ, ლომისფერ, ვარდისფერსარჩულიან ყურთმაჯების ფრიალით მიაბიჯებდნენ დარდიმანდი არიფები.

ზაქიჭამიასეულ ბაღის შუაგულში, ქერქდამსკდარი ვეება კაკლის სის ძირას, ინებეს არიფებმა სუფრის გაშლა. ტატო-მაც მოიწონა ეს მყუდრო ალაგი, უხვად დაჩრდილული, ოცი-ოდე ნაბიჯზე ორი მხრივ ბროწეულის, უნაბისა და თუთის ნორჩი ხეებით შემოფარგლული. ერთი თვის შემდეგ ქალაქური სიცსისაგან შეწუსებული მოსახლეობა კრწანისის, ორთაჭალის თუ გარეთუბნის ბაღებისაკენ რომ იზამს პირს, ამწვანებულ და ბოო ჩრდილებით ასე მოსატუღლს ალაგს ძნელადღა მონასავს კაცი.

ტანვეება კაკლის სის ძირას მწვანეზე გაშალეს ნოსი, ზედ დაფინეს თოვლივით ქათქათა, ფოჩიანი სუფრა. სუფრაზე მარჯვედ მიმოაბნიეს ახლად დაკრეფილი ვარდები, ჩამოარიგეს თითო მტკაველა შავი ყანწები. სუფრას მოუსდა ქორფა წიწმატი, ოსრასუში, ტარხუნა, მწვანე ხახვი, ბოლოკი, მადას ადვიძებდა ალზე მომწვარი ბუშტულებიანი ლავაში. სუფრის შუაგულში მწკრივად, ერთმანეთზე მიწყობილ მომცრო ლავაშზე დააწყვეს დათლილი ყველი, ზურგიელი, სრამული. ბლომად იყო ქალაქელების საყვარელი სიზილაღაც. როცა სუფრა მამაპაპურად გაივსო, თავდაჭერილი არიფები მუსლ-მოკეცით შემოუსდნენ გარშემო. მაღალმა, თეთრჩოსიანმა, ჩამოვარდნილი ყურთმაჯა კვლავ მხარზე შეისროლა და მაღლა აქნეული ხელით მეზადესაც ანიშნა რაღაც... თავის მხრივ, მეზადის ხელის, როგორც მაგიური ჯოსის აქნევის უმაღ, სუფრას შემოესია ათიოდე კოკაწამოკიდებული ბიჭი. ვიდრე ყანწებს ცივი კახურით ასაესებად ბიჭებისაკენ გაიწვდიდნენ,

სუფრაზე მსხდომთ ბჭობა შეექმნათ... ვინც პირველად დაი-
ძასა ტოლუმბაში ავირჩიოთო, სწორედ მას მიულოცეს ტო-
ლუმბაშობა. ოსუთმეტიოდე შაჰმა ყანწმა მერცხალივით შეი-
ნავარდა პაერში; მარტო ერთს დაუვარდა, სხვებმა მარჯველ
დაიჭირეს და უმაღლ გაუწოდეს ყანწები კოკამომარჯვებულ
ბიჭებს. გამსიარულდა სუფრა, სმადაბლა იცინოდნენ და მას-
ვილსიტყვაობდნენ არიფება. კოკების ყელიდან ღვინოსთან
ერთად ისეთი რაკრაკი მოედინებოდა, თითქოს ისინიც ბაძავ-
დნენ სიცილში მსმელებს. ბიჭები მარჯვედ, მაგრამ წვრილად
ასსამდნენ ყანწებში ღვინოს და თაჩ სულ ძაღლა-ძაღლა სწევ-
დნენ კოკებს, რათა მზის სსივებზე ქარვისფრად მოკამკამე
ღვინის ჩქერს უფრო აღეძრა არიფთათვის სმის უინი. შესას-
მელად მომარჯვებული სავსე ყანწებით ყველანი წამოდგნენ,
ტოლუმბაში რიგრიგობით გადაკოცნეს. პირველი ყანწით მი-
სი სადღეგრძელო შესვეს და კვლავ დასსდნენ. წამით დუმი-
ლი ჩამოვარდა. ტოლუმბაშის ამსანაგად დასასელებულმა ჭა-
ბუკმა ამ წუთიერი გაყურებით ისარგებლა, სუფრას ლაღად
გახედა, წამოიმართა. ყველანი მას მიაჩერდნენ. კვლავ დუმი-
ლი გამეფდა. ტოლუმბაშის ამსანაგმა ერთი დარდიმანდულად
წამოუქნია სელი სუფრაზე მსხდომთ და ომასიანად შემოსძახა:

„ტოლუმბაში ბრძანებს, რომა გულისპირი შაისხნათ და
მკერდი მაიღელო!“

უმაღლ შესრულდა ტოლუმბაშის ნება და ქეიფსაც შეუდ-
გნენ მამაპაპური შნოთი და ლაზათით. ტოლუმბაშის მოკლე,
ქოსწრებულ და მასვილსმეებით დამშვენებულ სიტყვებს ცივ-
ცივი კასურით ნათლავდნენ... „ალავერდისა“ და „იასშიო-
ლის“ შეძასილებში აღმაფრენაც მატულობდა. ბაღში სსვაგა-
ნაც რამდენსამე ადგილს ქეიფობდნენ — წარჩინებულნიც,
მდაბიონიც და, ყოველი მსრიდან უფრო ხშირ-ხშირად მოის-

მოდა ეს „ალავერდი“ და „იასშიოლ“, ისარსე უსწრაფეს და უმკოდავეს მახვილ სიტყვაზე ატეხილი სიცილ-ხარსარი, დოლის, ზურნისა და საზანდრის ხმები... მეზობლად მოქეიფე ხელოსანთა ჯგუფში ვიღაცამ ქათამივით წაიმღერ-წაიკაკანა:

„ზღვაში გემი არა რჩება,
სული გეამში არა რჩება...
ე სიკედილსა ვინა სჩივის,
საყვარელი სხვასა რჩება!“

ტატო თავდასრილი უსმენდა და იღიმებოდა. თითქო ტატოს ღიმილმა წააქეზაო, ტოლუმბაშმა უცებ ხელი აიქნია და ბოხი ხმით გადასძასა მეზობლებს:

„ეე! ეგრე ჩსავილი არ იქნება... ბულბულები დაფრთხებიან!“ — და სათარას თვალი უყო. მედიდურად წელში გამართულმა სათარ-აღამ, თითქოს ტოლუმბაშის დასტურს ელოდაო, წვერ-ულვაშზე ხელი ჩამოისვა. გიშერივით თვალები ჯერ ბრიალით მოაველო კაკლისა და თუთის ტოტების თაღს, მერე თანდათან მინაბა და... უცებ ლალი, ნარნარი ხმა ჟრჟოლის მომგერელად დაირსა ბაღში. ყველამ სული განაბა. სმენად იქცა მიდამო... სათარ-აღას ხმა ფარავდა თუ თავად მიყურდნენ, აღარც ჩიტების ჟივილი ისმოდა.

ჯერ ღვინომ, მერე სათარას სიმღერამ, დოლმა და ზურნამ უფრო გაახელა მოქეიფენი; ორმა-სამმა მებაღის ბიჭებს მიბარებული დამბაჩები მოატანინა და ყოველ სადღეგრძელოს შემდეგ დამბაჩის სროლით ტოლუმბაშის თილისმურ მახვილ-სიტყვაობას დასტურს აძლევდა.

როცა ცივმა კასურმა მოქეიფეთ ტვინი გაუხურა, მტკაველა ყანწს ხელი დაუქნიეს... კულაზე და აზარფეშაზე მიდგა ჯერი.

სმა რომ დაიწყო, სუფრაზე საჭმელმაც იმატა. ისინი, რომელთაც ღვინის სმაში თავის გამოჩენა განეზრასათ, სხვაზე ცოტას სჭამდნენ. კიდევ ერთსელ ტოლუმბაშის შეკვეთით, მეორედ ტატოს თხოვნით სათარამ უფრო მეტი სალისით იმღერა. უკანასკნელმა ნაღვლიანმა სიმღერამ დააფიქრა ტატო. ღვინო საკმაოდ შესეა, მაგრამ სიფხიზლე მაინც არ დაუკარგავს. ტატოს გვერდით მუსლმოკეცილი ლუკა ისარღიშებლიც ყოჩაღად გამოიყურებოდა; დროდადრო სკოლის მეგობარს რომელიმე თანამესუფრეზე სუმრობით რამეს ეტყოდა და თვითონვე იცინოდა, რაკი მეგობარი არ თანაუგრძნობდა.

„ტატოვ! ეგრე მოწყენილი მაინც რათა ხარ?..“

„როგორც შენა სთქვი, ლუკავ, ის სწორედ სხვა დრო იყო და მეც... — ტატომ შუბლს ქვემოდან ასედა მეგობარს. — თავი დამანებეთ-მეთქი, გეაჯეთ და... არ შეისმინეთ, ვიცოდი, ახლა ლხინშიაც ვერ მოვილხენდი!“

„დადრეჯილობა მაინც არ უნდა გმართებდეს... სამსახური ვიშოვია... თელავს გაუმწესებიახართ!“

„ძლივს!“ — წარმოთქვა ტატომ მძიმედ.

„ნუ გეშინია! ყველანი ასე ძლივძლივობით ვაკოწიწებთ ჩვენს გაჭირვებულ ცხოვრებას!.. მართალია, არცთუ ისე შეგეფერება, მაგრამ...“

„შესაფერს ჩვენთვის ვინ გაიმეტებს!..“

„ეს რა ბედის ჟინიანობაა?! უღირსსაც და ღირსეულსაც შეუფერებელს რომ სთავაზობს!.. უღირსს ყელთამდე აავსებს სიკეთით, ღირსეულს კი იმ სიკეთის ნამცეცხვებსაც ძლივს დაუყრის...“

„შენც რა გაგკვირვებია... ღორს ღორის წილს აძლევს გამჩენი, ქორს ქორის წილსა!..“ — ირონიით შენიშნა ტატომ.

საზანდრის ხმასა და სათარას ნელ ღიღინში ასე ჩუმად და მკუდრო ბაასი სასიამოვნოც იყო.

„ტატოვ! იცი, უნდა მეთქვა, შენს ლექსს რომ ვკითხულობ სოლმე, რაღაც ისე ღიდად მყავსარ წარმოდგენილი და... შემოგნატრი!.. როცა ასე გხედავ, პატარაც მეჩვენები და მებრალეები კიდეც!.. არ გაიცინო... მგონი, დავითვერ...“

„არ გეტყობა...“

„ტატო, წარმატებისა რა ისმის? მახსოვს, ელოდი!“

„არამზადების ხელში წარმატებას ნუ ელი, ვიდრე შენც არამზად არ გახდები!.. დაპირებისა ნუ გჯერა, თუ შენც არაფერს ჰპირდები... კაცად არ ჩავთვლიან, ვიდრე თავიანთ ღორულ მისწრაფებათა განსასორციელებლად არ დასჭირდები!“

„ეჰ, — ამოიოხრა ლუკამ, — ეს ჩვენი ცხოვრების დღეები ჭუჭყის ლაქებივით აჩნდება სულსა!.. ტატო! ჯანი გავარდნია, მოდი ჩვენც მივბამოთ ღორებსა და არამზადებსა!“

„სანამდე შევქელ, ჩავყევი ტლაპოსა... მეტად გული აღარ მიმდის.... კაცური ღირსება ნებას არ მაძლევს... თავი მენანება! მეშინიან ამ კოჭლის ფეხით ისე არ შევტობო, რომ მერე...“ — მწარე ღიმილით შენიშნა, აღარ დააბოლოვა სათქმელი ტატომ.

„საკვირველი რამ ცხოველი ყოფილა განდიდებული არამზადა!.. აგერ, რა უყო, იმ ნეიდჰარტმა მამაშენსა... კაცი მარშალი იყო და... მართლა, ტატო, ამ გასსენებაზედ, როგორ ბრძანდება მელიტონ ნიკალაიჩი? რაც დამბლა დასცემია. აღარ მინახავს... ვერიდები... კვლავ ანჩსლობს?“

„ის აღარ არის, რაც იყო! მაგრამ... ესეც საკითხავია... განა ჩვენ ისა ვართ, რანიც ვიყავით, ან როგორნიც უნდა ვყოფილიყავით?! — ტატოს საჭირბოროტო კითხვამ მეგობრები ერთი წამით მძიმედ ჩააფიქრა.

„აფსუს, ჩვენო იმედებო... ყმაწვილკაცობავ!..“ — მწუსარე-
ბით შენიშნა დუმილის შემდეგ ისარლიშვილმა.

უცებ, თითქო დაიქუხაო, ისე მოესმა გულჩათსრობალ
ტატოს ტოლუმბაშის ამსანაგის ბოსი სმა:

„ეი, ტატო, ალავერდი შენთან!“

ტატო მცის გამოერკვა, აზარფეშა ასწია და ეს, სევდის
უკუღმართი წამალი, თუც ახლა მასზე არ მოქმედებდა, ერ-
თხელ კიდევ, უკანასკნელად სულმოუთქმელად დაღია. ტატოს
პირდაპირ მჯდომმა ორმა ჭაბუკმა ზედიზედ გაისროლა დამ-
ბაჩა. ტოლუმბაშის ამსანაგმა აბზეიკილი ცერით მეზურნეებს
თავისებურად ანიშნა და მათაც ტკბილად, ნელი დუდუნით
წამოიწყეს „ქართული“, ცოტა მოგვიანებით მედოლემაც დუ-
ნედ შემოჰკრა დოლის ნაპირს დაბეგვილი თითები. დოლისა
და ზურნის ხმაზე ერთი დაბალ-დაბალი ჭაბუკი მკვირცხლად
წამოიჭრა ზეზე, მკლავგაშლილმა სუფრას ფეხის ნელი სრი-
ალით შემოუარა; თეთრი ქულაჯის ცისფერსარჩულიანი
ყურთმაჯები მოტესილი ფრთებივით ეკიდა გაშლილ მკლა-
ვებზე. მოქეიფენი ტორტმანით წამოიშალნენ; ვინ რას იმა-
ხოდა, გაგება აღარ იყო. სუფრის ასლო, ბაო ჩრდილებით მო-
სატულ მდელოზე წრე შეკრეს, ორი მარჯვე მოცეკვავე შუაში
შეიმწყვდიეს და გასელებული ტაშით, შეძახილებით, დამბა-
ჩის სროლით აქეზებდნენ...

ტატომ დრო ისელთა, ტვინგასურებულ ჭაბუკებს შეუმ-
ჩნევლად გაუსსლტა. ოდესღაც პირველი მოცეკვავე ახლა ჭი-
რივით გაურბოდა ცეკვას. ლუკა ისარლიშვილსაც არ შეუმ-
ჩნევია მისი გაპარვა.

ტატომ ამ ღსინის შემდეგ უფრო მწვავედ იგრძნო თავისი
მარტოობა... მთაწმინდისაკენ მიმავალს უნებლიეთ გაასხეწდა
ის სიტყვებიც, ამ სამიოდე წლის წინ რომ მისწერა ქაიხოს-

რო ორბელიანის ასულს — მაიკოს... და გაუკვირდა, რომ მას შემდეგ არ შეცვლილა.

მზე უკვე დავითის მთას ეფარებოდა. გარეთუბანი და ყალა ჩრდილში მოქცეულიყნ. ისნის, კუკიისა და ჩუღურეთის მიდამოებს კი ჯერ ისევ აფერადებდა ღომისფერი შუქი ჩამავალი მზისა.

მთის ძირას, საიდანაც იწყებოდა მისეულ-მოხეული ვიწრო ბილიკი, სამი ურემი იდგა, ორი ფარდავით იყო გადასურული. გადაუსურავი ურმის კოფოზე იჯდა წითელსალათიანი პატარა ბიჭი და სახრეთი დროდადრო ჭრელ ხარს გადატყაულ ფერდზე მისეულ ბუზებს უგერიებდა. ტატო, თითქოს მთაწმინდის მიდამოთა ხილვამ ძალა შეჰმატაო, მარჯვედ შეუდგა ბილიკს. ოციოდე ნაბიჯზე, პირველ მოსასვევთან, პირისპირ ბალახში ორი მათხოვარი იჯდა. ისინი მოთქმის კილოზე ხან სომსურად, ხან თათრულად, ხანაც ქართულად რაღაც ლოცვისებურს შეუსვენებლად ბუტბუტებდნენ და თან ყველას დასანახავად წინ იშვერდნენ თავიანთ მასინჯ კიდურებს. ტატოს ბევრი უნუგეშო მთხოვარი ენახა ადრე, მაგრამ ძონძეებში გახვეული ამ ორი მოძრავი სულიერის ხილვამ დღეს საკვირველად შეზარა. მან ისე გაიარა, თითქოს მთხოვარები არც შეენიშნოს და მათი „განიკითხე მონა...“ და „გვემწეც“ არა სმენოდეს, გუნებაში კი სინანულით გაიფიქრა: „ყველაფრით უზრუნველყოფილთა, თუნდ პორფირმოსილთა ცხოვრება რა არის... ამ ყოველივე კეთილს მოკლებულთა, სულით ხორცამდე განძარცულთა ცხოვრება რაღა უნდა იყოს!“

თუმცა მსწრაფლ გაშორდა იქაურობას ჭაბუკი, აღარც მთხოვარები მოჩანდნენ, აღარც მათი „გვემწე“ ისმოდა, ფიქრი კი ამ ორ დაბეჩავებულ არსებაზე მაინც თან სდევდა ერთხანს...

რაც უფრო მიიწევდა მაღლა, დამაფიქრებელ, ვერან და უდაბურ ადგილთა ხილვა ისევ ისე აჯადოებდა მგოსნის არსებას... გული იდუმალი ჩურჩულით მიმართავდა გულდასურულთა მეგობარს, ღრუბლიან მთას:

„ვინ მოგისილოს, რომელ მყისვე თვისთა ფიქრთ შვება არა იპოვოს და არ დახსნას გულსა ვაება“.

მაგრამ ვაების ნატამალი გულს მაინც რჩებოდა და იზრდებოდა, რაწამს მგოსანი განშორდებოდა ამ წმინდა ადგილს. ჩურჩულსა და ფესის ხმაზე ტატომ ბილიკის მარცხენა ნაპირისკენ გადაინაცვლა, გზა დაუთმო მონასტრისაკენ მიმავალ ყმაწვილ ქალებს. ისინი თავით ფეხამდე გახვეულნი იყვნენ თხელ, კვამლივით გამჭვრივალე თეთრ საბურველში. საბურველიდან ლანდად გამოკრთოდა აბრეშუმის კაბების სალისიანი მტრედისფერი, კოკობ ვარდისფერი, შინდისფერი, ოქროსფერი და ნორჩი ფოთლისფერი. მოასლოებული ქარიშხლის ხმოვანებისებრ აბრეშუმის კაბების შრიალ-შრიალით აუქროლეს მგოსანს ქალწულებმა. თავის ოდნავ გრაციული მობრუნებით გადმოსედეს შავსერთუკიან მოსელებს. ერთ-ორს ტატომაც შეაგლო თვალი და საბურველს მოფარებული მათი მიწაზებული სასე, მკერდზე ჯვარედინად დაწყობილი, სპილოს ძეგლისფერი მკლავები ასლა უცნაურად მიმზიდველი ეჩვენა... ეშმაკურად მიწაბულ თვალთა მწველი, გამომწვევი მზერაც არ გამოჰპარვია მგოსანს... საბურველი კეკლუც ქალწულებს სითამამეს ჰმატებდა, თანაც ზედმეტად ჰაეროვანი, დეთაებრივი ელფერიტ მოსავდა. შორიდან რომ გემზირათ მათთვის, საღამოს ბინდბუნდში მაინც, ისე მოგეჩვენებოდათ, თითქოს მიწაზე ფესის დაუკარებლად, ნელი, მთრთოლვარე რხევით მიფარფატებდნენ გაკაფულ ბუჩქთა შორის, ბილიკის გასწვრივ...

ტატოს გულიც და თვალიც ასლა საგანგებოდ გაურბოდა ნაცნობებთან შეყრას და იღბლად, მონასტრისაკენ გუნდ-გუნდად მიმავალ, ან იქიდან დაბრუნებულ ქალწულთა თუ ხნერთა შორის ასეთი, მართლაც, არავინ ჩანდა.

ტატოს გულს ძველებურად აღარ ელსინებოდა, რომ მონასტრისაკენ მიმავალ ქალწულთა ეშმაკური, გამომწვევი მშერისათვის ეპასუსა, მათთან ელაციცა...

შეად მღელვარ ფიქრებს საკუთარ ბედზე, შინაურებზე, ოღნავ თუ უმსუბუქებდა თელავის გახსენება. ტატო უკან მიბრუნდა, ბილიკს თვალი ჩააყოლა და რაკი ქვემოდან მომავალი არავინ ჩანდა, გრიბოედოვის აკლდამის ცოტა ქვემოთ გზა გადაჭრა, სრამში თავქვე დაეშვა; ერთხანს ბუჩქებში მისი მსრები და თავიღა მოჩანდა, მერე სულ ჩაიმალა. ამ ღრეში სეტიალს ჩვეულება ტატომ ასლა დიდი ვაი-ვაგლახით მიაღწია მოპირდაპირე მაღლობს. მეტისმეტად უფრთხილდებოდა თავის ერთადერთ, ჯერჯერობით მრთელად შენახულ სერთუკს. რა შთაბეჭდილებას მოასდენდა პალატის საგუბერნიო მდივანი, მაგიდის უფროსი სვალ საღამოს თელავის მაზრის უფროსთან დასეული სერთუკით რომ წამდგარიყო... მაღლობიდან ტატომ ამაყად მოავლო თვალი ნაცნობ ადგილებს. აქაურობის სილვა მუდამ შვების მომგვრელი იყო მგოსნისათვის, აქედან კარგად ჩანდა მთაწმინდის უბეში, ციხის გალავანივით ამართული მთის კალთის ფონზე მონასტრის თეთრი შენობა, მთის კალთა შიფერის მუქ ფენებს დაესერა. ფენებს შორის მწვანედ ხასხასებდნენ ნორჩი ბალასის ზოლები. უსვად მოსდებოდა კალთას პუჭპუჭაც. აქა-იქ თვალს მოჰკრავდით ბროწეულის ბუჩქს. ბუჩქის ნორჩ მწვანე ფოთლებში წითლად კიაფობდნენ ნახევრად გაღვივებული კვირტები. ამ ულამაზესი მთის მყუდრო უბეში პირველი სამლოცველოს საპირ-

კვლის ჩაყრას მიაწერდნენ წმიდა დავითს, რომელმაც სირი-
ელ მამებთან ერთად VI საუკუნეში, ქრისტეს მოძღვრების
გასავრცელებლად მოაშურა საქართველოს... მას შემდეგ ეს
ადგილი ბევრჯერ გავერანდა და კვლავ აღორძინდა. XVI სა-
უკუნიდან XVIII ს-ის მიწურულამდე აქაურობას მზრუნველი
არა ჰყოლია. მხოლოდ 1809 წელს ამ გავერანებულ, წმიდა
ადგილისათვის მოწყალის თვალთ გადაუსედავს საქართვე-
ლოს კათალიკოსს, ანტონ II-ს. ძველად ნაგები, აწ დაქცეული
ეკლესია აღუდგენიათ და მისი მოვლა-პატრონობა დაუკის-
რებიათ ქაშუეთის მღვდლის, თომასათვის. ეს თომა ერთ
დროს იყო მეფისწულ იულონის მოძღვარი. 1817 წელს თო-
მას თხოვნით გენერალ ერმოლოვს, კავკასიის მაშინდელ მთა-
კარმმართველს, ეკლესიისაკენ მიმავალი ვიწრო ბილიკის გა-
საფართოებლად მიუჩენია ერთი ასეული. ეს ამბავი ტატოს
„ბოლასლოვ“ პლატონისაგან ჰქონდა განაგონი... მონასტრის
შენობის და მის მიდამოთა ხილვაზე ტატოს იმავ „ბოლასლოვ“
პლატონისაგან ტკბილად ნაამბობი სსვა შემთხვევებიც მოა-
გონდა! ერეკლე მეფე, თავისი შვილის — სოლომონის გარ-
დაცვალების გამო ფრიად დამწუხრებული, დროებით აქ,
მოაწმინდის მონასტერში, განმარტოებულა. აქედან მართავდა
იგი ერთხანს ერსა და ქვეყანას. მეფეს თურმე ყოველდღე ნა-
სულობდა კათალიკოსი პატრიარქი ანტონ I. ერეკლეს, რასაკ-
ვირველია, თანა სლებია მთელი სასლობა... გიორგი მეცამე-
ტეს ჩვეულებად ჰქონია წმიდა დავითის დღესასწაულის
დღეს პირველი მეუდაბნოეს სამყოფელის ნანგრევთა მო-
ნახულება... 1795 წელს აღა მაჰმადის შემოსევის ჟამს ქალა-
კის მცხოვრებთაგან 50-მდე კაცს, რომელთაც ვერ მოუსწრი-
ათ გაქცევა, აქ, მონასტრისათვის შეუფარებიათ თავი და გა-
დარჩენილან... სპარსელებს რაღაც გამოუტყნობი მიზეზების
გამო მონასტერი არ მოუთარეშებიათ.

კიდევ ვინ მოსთვლის, რამდენი შემთხვევა უამბნია პლატონს ტატოსათვის ამ წმიდა მთისა და მონასტრის წარსულიდან... როცა ტატო მთაწმინდის ბილიკზე მიაბიჯებდა, მუდამ თვალწინ ედგა თავის დიდ წინაპართა სახე და მათ ნატერფალზე მავალი თავს უნებლიეთ უფრო ამაყად გრძნობდა.

გულისთქმას აყოლილმა მგოსანმა თავი ასწია, შუბლზე სელმოფარებით ერთხელ კიდევ გასედა მონასტერს; მის მოედანს, სადაც ჯერ კიდევ მოჩვენებებსავით მიმოქროდნენ გამჭვირვალე, თეთრ საბურველში გახვეული ქალები... მათ სილვაზე ტატო კვლავ მოგონებებმა დაიმართოხელეს... ასლა სინანულით აგონდებოდა ტატოს აქ, კატინკასთან, მაიკოსთან და სხვა კიდევ თავის გულის ორიოდ მესაიდუმლესთან გატარებული დრო, ბედნიერი წუთები... ასლა კი... რა შორსაა, რარიგ მიუკარები და მიუწვდომელია ის კეკლუცი კატინკა.

„ნეტავ ერთხელ კიდევ მენახა თელავს წასვლის წინ!“ — გაიფიქრა გულდაწყვეტილმა.

სკოლის ერთი ამხანაგი, რომელიც ასლა ზუგდიდის ცხენოსანთა ასეულში მსასურობდა, გასულ კვირას ტატოს შესედა და „ახარა“ — ეკატერინე ალექსანდროვნას დედოფლობა მეტად შეენისო!.. დასეირნობს თურმე სასახლის ბაღში წითელი მოსასხამის შრიალით, თორმეტი წარჩინებული ქალწულის, მოძღვრისა და ხუთი-ექვსი შეიარაღებული ჭაბუკის თანსლებით... ზოგჯერ ხეივანში ან აუზის პირას განმარტოებული კითხულობს ხელნაწერ რვეულს და რვეულთან ერთად მალავს... ცრემლებს. ვინ იცის, იქნებ ტატოს ნასვაც კი მონატრა... მისი სტრიქონებით გულაჩუყებულს. არც მამადავითისა თუ ყაბახისაყენ გასეირნებაზე იტყოდა ალბათ უარს დედოფალი; მაგრამ ასლა უთუოდ გრძნობს, რომ სამუდამოდ წავიდა ის დრო, ოდეს თავის უმანკო, ბავშვურ სურვილებს აყო-

ლილი თავისუფლად ნაევადობდა ქალაქში საყვარელ ტომ-
მეგობრებთან ერთად. აუზის პირას, გრძელ სკამზე, აქამდე
გულჩათსრობით მჯდარი უნებლიეთ შეკრთება და მიმოხე-
დავს... მსლებელთა სიასლოვე, ჭმათი ეშმაკური თვალთქლი
ნებას არ აძლევს თავისი გრძნობები ერთი ზედმეტი საქმე
მოძრაობითაც კი თავისდა უნებურად ამხილოს. მოგონებე-
ბით გულამღვრეული დედოფალი თავს კვლავ მოწიწებით
დახრის დაბლა. ახლა ის გაშტერებით დასცქერის აუზს, რომ-
ლის სიღრმეში თავდაყირა ჩანან უზარმაზარ სეთა ფართოდ
გაშლილი ტოტები, მზის სხივების ბილიკებით და ჩრდილე-
ბით აფორაჯებული ფოთლები, ცის მუქი ლურჯი, ხელისგუ-
ლისოდენა ფოთლებს შორის გამომზიარალი ნაჭრები. ამ დაყი-
რავებული სურათისა და მსუბუქად მოსრიალე თევზების
ჭვრეტით გართულ დედოფალს რვეულის ფურცელა უნებლი-
ეთ ტატოს მოაგონებს... აუზის სიღრმეში მისი სახე მოელან-
დება... ბუდეშურად მოყვანილი, შავი მკვირცხლი თვალებით
დაუინებით შემოსცქერის მგოსანი და ამ თვალთა ელვარებით
დატყვევებულ დედოფალს მისი კაენიანი ჩურჩულიც ესმის...
მასთან ერთად თვითონაც იმეორებს იდუმალ ნაჩურჩულეებს:

„სატრფოვ, მასსოვს თვალნი შენნი
მშენიერნი ცრემლით კრთოდნენ...“

თვალეზზე მომდგარი ცრემლები კატინკას არ უშლის ტა-
ტოს მოლანდების ცქერას, მაგრამ ამ ხილვის გაქრობის ში-
შით ახლა ოდნავ განძრევისაც ეშინია. მკრთალადღა ელანდე-
ბა სახე მგოსნისა — მოგრძო, მოთეთრო, სუფთა... ახლაც
გრძნობს კატინკას ხელი ტატოს წაბლისფერი თმის სირბი-
ლეს... ეს გრძნობა ჯერ კიდევ არ გაუქრია წელთა სიმრავ-
ლეს... შავი, სშირი წარბები მკაფიოდ ატყვია ფერმკრთალ სა-

სეს. კატინკა ნელ-ნელა ისრება აუზისაკენ, მარჯვენა ხელით მკერდში ტატოს რვეულს ჩაიკრავს, მარცხენას სკამის ნაპირს მოსჭიდებს, უფრო დაუინებით აკვირდება მგოსნის სახეს და დაუსრულებლად, ჩურჩულით იმეორებს: „სატრფოვ, მას-სოვს...“ ასლა მეტი არავინ, აღარაფერი, საკუთარი თავიც აღარ ახსოვს დედოფალს... მაგრამ უეცრად, მწერის დასაჭერად თევზის ნასტომისაგან წყლის ზედაპირის შერხევის უმაღ ქრება ხილვა... სასოწარკვეთილი დედოფალი მყის ზეზე წამოიჭრება და ანგარიშმიუცემლად გადასტყორცნის აუზში თითიდან წაძრობილ ოქროს ბეჭედს... გვიანდა იყო; ძვირფასი ხილვის გაქრობით გამოწვეული გულისწყრომა უპასუხოდ დარჩა... ლაღით შემკულმა ოქრომაც ვერ იყარა ჯავრი.

დედოფალი თეთრ თითებს შუბლიდან ცხვირის გასწვრივ გაფითრებულ სახეზე ჩამოისვამს და უკანასკნელ ნუგეშს, სანატრელ ხილვას მოკლებული, ისევ სკამზე ეშვება ნელი ოხერით; რვეულს უბრუნდება, თეთრი პაწაწინა თითებით სანდაზმით ფურცლავს ხელნაწერს და თან დროდადრო ჩურჩულთ, ლოცვასავით აღმოსდება მსურვალედ:

„ვიხი სმა არის ეს საკვირველი?
რად აქვს ვულს ესე ჩუმი ნაღველი?“

ტატოს ასლა აღარ აგონდება, უამბეს თუ სიზმრად ისილა, მაგრამ ეს ყოველივე სჯერა და თვითონაც იტანჯება.

ფიქრებში გართულ მგოსნანს შეუმჩნევლად შემოაღამდა. სავეს მთვარის შუქზე მთაწმინდა თავის ნაპრალებით, გორაკებით, კალთებით, ბუჩქებით, მონასტრის შენობით, კიდევ უფრო საოცნებო რამ სანასავი იყო.

ტატო პროწეულის მაღალი ბუჩქის ძირას დაფენილ ცისფერ სელსასოცზე იჯდა. ცალ მუსლზე იდაყვდაყრდნობილს

მთვარისაკენ ოცნებით მიეპყრო მზერა. ფეხის ხმაზე მან ყური ცქვიტა, თვალი მკვირცხლად მოაწვლო მიდამოს. რაკი ახლომასლო ვერაფერს შენიშნა, ფეხის ხმა კი ისევ მოესმა, შემპარავად წამოიწია; მთვარით განათებულ ხევში, ბუჩქებს შორის, უცხო მოჰკრა თვალი. არ ელოდა. უცხო უჭირდა ამოსვლა, ბუჩქებს ეჭიდებოდა. დროდადრო ჩერდებოდა კიდევ; გაკვირვებით ათვალიერებდა იქაურობას, სადაც ტატო იდგა, თითქო ეჭვობს, ხომ არ მეჩვენებაო და ისევ მიიწევდა მაღლა სენეშით, უსწორმასწორო ნაბიჯით. ტატომ ზურგი შეაქცია იმ მსარეს, საიდანაც ის შავით მოსილი მოდიოდა და გულზე ხელდაკრეფილმა ქვეშთ, ქალაქისაკენ იწყო ცქერა. შავით მოსილი უცხო მაღლობზე ვაი-ვაგლახით ამოვიდა, სამოსის კალთები გულმოდგინედ ჩამოიბერტყა. შემდეგ ერთი-ორჯერ მორიდებით ჩაახველა, ნელი, შემპარავი ნაბიჯით ტატოს დაუასლოვდა და ბოლოს ისე გაუთამამდა, რომ მის ზურგს უკან აიტუზა. ტატო არ განძრეულა, კვლავ ქალაქს გასცქეროდა. უცხომ ისევ ჩაახველა და გაუკვირდა, რომ ეს ტანმორჩილი, ჩაცმულობით ვიღაც პატარა, საბრალო მოსილე ყურადღებას არ აქცევდა. უცხომ, თითქოს სურს დარწმუნდეს — ეს კაცი ნამდვილად ხორციელი არსებაა თუ არაო, ერთი ნაბიჯი კიდევ წადგა წინ, აქამდე მსრებში ჩამალული თავი უცებ წამოსწია, კისერი სასაცილოდ წაიგრძელა, მარცხნიდან და მარჯვნიდან შეავლო თვალი ჭაბუკს. რაკი მის იერში არაფერი საეჭვო და საფრთხილო არ ენიშნა, თავი ისევ ჩამალა მსრებში. მარცხენა ხელი წვერის ბოლოზე მოივლო და მოშიშარის სიფრთხილით წინ წაწედილი მარჯვენა ხელის საჩვენებელი თითი ტატოს ბეჭზე შეასო. შავით მოსილმა კიდევ იმიტომ გაბედა ასე შესებოდა უცხო ჭაბუკს, რომ მისი ვარაუდით ის იყო სწორედ ვიღაც უბრალო, უსაქმური, პატა-

რა მოსელე, მაგრამ... თითის შესების უმაღლეს ტატო მიიღო და
თუ არა, მის ბუდეშურად მოყვანილ, ასლა ფართოდ გახელილ
შავგუგა თვალთა უძიროებაში, როგორც ოკეანეში გადასრო-
ლილი კენჭი, ისე ჩაინთქა შავით მოსილი. ამ უცნაურმა
გრძნობამ ისე შეაკრთო მოსუცი, თითქო თავის შეკავებას ლა-
მობსო, აკანკალებული სელი წინ გაიწოდა. ტატოს კი ეგონა,
ჩემს იერში ცოდვის მანიშნებელი რამ თუ ისილა და... პირ-
ჯვარსა მწერსო... უმაღლესი თავი დასარა. მერე ისევ გაუშტერა
თვალი შავით მოსილს და გაოცდა; მოსუცი შიშით აკვირდე-
ბოდა მას. თავი უფრო ჩაემაღა მხრებში და გაქცევებული
მისჩერებოდა მგოსანს. მოსუცი ასლა მარტო ჭაბუკის თვა-
ლებს სედავდა, უცნაურად შავს, ადგზნებულს და უძიროს;
მარტო ის აჯადოებდა. როცა შავით მოსილი მოსუცი მიეჩვია
მგოსნის თვალთა მზერას, როცა დარწმუნდა, რომ მის წინ
ადამიანი იდგა და არა ავსული რამ ჭაბუკის სახით, სულმოზ-
რუნებულმა საცოდავად დაიკანავლა:

„ვინა ხარ, შვილო?... ამ დროს აქ რა გინდა?“ შავი სამო-
სის ნაოჭში ჩამალული ვერცხლის დიდი ჯვარი მოსუცმა ორი
თითით გამოსწია, გამოაჩინა. ტატომ შენიშნა მოსუცის ხელის
მოძრაობა, ჯვარი, და თვალი გაუშტერა მთვარის შუქზე რე-
ლიეფურად გამოკვეთილ ჯვარცმულ ქრისტეს გამოსახულე-
ბას. ჯვრის ჭვრეტით გართულმა ტატომ იგრძნო, რომ პასუ-
ხი დაუგვიანდა, მარჯვენა ხელით მოხდენილად მოსაზა სიე-
რცე და ნაღვლიანი კილოთი შენიშნა: „ქალაქს დაგცქერი!“

შავით მოსილი ტატოს ხან სიბრაღულით შეჰყურებდა, ხა-
ნაც აღტაცებით; მის ყოველ მოძრაობას ყურადღებით აკვირ-
დებოდა. ეს ჭაბუკი ხან უსაზღვრო ეჭვს იწვევდა მასში, ხან
უსაზღვრო ნდობას. ტატო კი მშვიდად შეჰყურებდა შავით
მოსილს და ოდნავადაც არ ამუღანებდა გულისწყრომას თუ

უკმაყოფილებას იმის გამო, მოულოდნელი წვევით მეუდრო-
ება რომ დაურღვია ოცნების წიაღს შეხიზნულ მგოსანს. მდუ-
მარე, მაგრამ გაპომწვევად მზირალ მოსუცს ტატომ გაუღიმა
და ხელები გაშალა:

„წენარს საღამოს ვეტრფი, მამაო! როცა ამ უდაბურს ად-
გილს ვესტუმრები, მაგიწყდება საწუთროება!“

ეშმაკურად თვალმოჭუტულმა მოსუცმა მალვით მიმოიხე-
და ირგვლივ და თავისი მზერა ისევ ტატოს მიაპყრო. ტატოს
მოგრძო სასე ახლა მთვარის შუქზე უფრო ფერმკრთალი ჩან-
და, წარბებს და თვალებს კი სიმუქე ერთიორად მომატებო-
დათ.

„რა დაგიშავა, შვილო, საწუთრომ, მის დავიწყებას რომ
ლამობ ჯერ კიდევ ესრეთ ყმაწვილი?!“

ტატომ მოკლედ, მკაფიოდ მიუგო:

„გამამწარა!“

შავით მოსილს თუმცა ეოცა პასუხი, ჭაბუკის გულის-
ტიკივილი იდუმალ თვითონაც გაიზიარა, მაგრამ უბრალო,
ადამიანური სიბრაღულით ის მაინც არ შებრალებია. წინ
ფრთხილად გაწვდილი ხელი მსარზე დაადო და დაიკნავლა:
„პრქუა იესუ: უკეთუ სოფელმა თქუენ მოგიძულოს, უწყო-
დეთ, რამეთუ პირველ მე მომიძულა!“

ბედის მომდურავი მგოსანი თუმც ქალაქს გადასცქეროდა,
მაგრამ გულისყური შავით მოსილი მოსუცისაკენ ჰქონდა
მიპყრობილი, მოწიწებით უსმენდა.

შავით მოსილიც ტატოს მოწიწებით შესცქეროდა და სა-
ნამ რამეს ეტყოდა, ქერა უღვაშის ღერებით ნახევრად დაფა-
რულ თხელ ტუჩებს გამალებით აცმაცუნებდა.

„ხოლო რომელმან დაითმინოს სრულიად, იგი ცხონდეს!“

ამ სიტყვებმა ტატო უფრო ააღელვა.

„ცსონებას არ ველი!“ — გაიფიქრა თავისთვის, მოსუცს კი ირონიული ღიმილით ჰკითხა: „და ტანჯვაც სიხარულით მივიღო მუდამ?!“

შავით მოსილმა უწამწამო ქუთუთოების დაუასურებით დაუდასტურა კითხვა და წასვლა დააპირა.

ტატომ უფრო გესლიანად გაიღიმა.

„ასპუჭაკი სომ არა ვარ, მამაო!“

შავით მოსილი მობრუნდა. ტატოს სიტყვები კარგად არც კი გაუგონია.

„ღმერთი მოწყალეა... ილოცე!.. წადი...“

ტატო დაეწია მოსუცს, ფერდობზე ჩასვლაში შეეშველა.

„სად წავიდე ესრეთ უბედო?!“ — კვლავ დაფარული ირონიით იკითხა ტატომ მცირე ღუმილის შემდეგ.

შავით მოსილი უთუოდ შინ წასვლას გულისხმობდა, როცა ტატოს უთხრა — „წადიო“, მაგრამ ასლა, როგორღაც ესამუშა, ეცოტავა თავისი რჩევა და...

„მონასტერში!“ — ყოყმანით დაუმატა ნათქვამს.

ტატომ გაიღიმა, ჩვეული ირონიით ჰკითხა შავით მოსილს:

„განა იქ... კოჭლებს ღებულობენ?..“

მოსუცი უმაღლ შედგა; ახედ-დახედა ჭაბუკს, მერე ისევ განაგრძო გზა ფრთხილად. ასლა აღმართს შეუდგნენ ისინი. ტატო ვერ ისვენებდა.

„თქვენ მაინც თუ ხართ, მამაო, კმაყოფილი ბედისა, ღვთის განაჩენისა?“

„ღვთის განაჩენს ვერავინ დაემდურება, ვერც გაექცევა! — ცოტა ხანს იყურა, შემდეგ განაგრძო: — შვილო ჩემო! ამა ქვეყნად, ალბათ, გიუიცი არ არის კმაყოფილი და ჭკვიანს ვით დასძრასავ, თუ... — აქამდე რომ ბუტბუტით მიაბიჯებდა შავით მოსილი, უცებ შედგა, ტატოს მსარსე სელი მოხვია, თითქოს

დიდ საიდუმლოს უმსხელსო, მრავალმნიშვნელოვნად წასჩურ-
ჩულა ყურთან: — ადამის ძე სარბია, ხა-რ-ბი!“

ტატომ და შავით მოსილმა ერთსა და იმავე დროს შეხედეს
ერთმანეთს. აქამდე მინაბული თვალები მოხუცმა უცნაურად
გამოაკეცხა და ისევ წელიად მინაბა, გულის სიღრმიდან კი
იდუმალი ოსვრა აღმოსდა.

ტატო დააფიქრა ამ საყოველთაო, ადამიანურმა ჩივილმა
და უკმაყოფილებამ, ყოველი მეტყველი სულიერის არსებაში
ნაპერწყალივით ოდნავ შესამჩნევად რომ გაიკიაფებს სოლმე
დროდადრო.

როცა გრიბოედოვის აკლდამის ცოტა ქვემოთ ბილიკზე
გავიდნენ, შავით მოსილმა გზა დაულოცა ჭაბუკს. ტატომაც
ღამე მშვიდობისა უსურვა, მოწიწებით, თავის ოდნავ დახრით
გამოემშვიდობა. ვიდრე აქაურობასაც დაემშვიდობებოდა, მგო-
სანმა ერთხელ კიდევ შეავლო თვალი მთვარის შუქით განა-
თებული მონასტრის პატარა, უბრალო, მაგრამ ახლა საოცნე-
ბოდ აზიდულ შენობას, გულისტკივილით, ძალით მოსწყვიტა
თვალი ამ სანახაობას და ბილიკზე თავქვე დაეშვა.

ტატოს ჯერ უსაროდა, ჩქარი ნაბიჯით რომ მიექანებოდა
დაღმართზე; უნებლიე დაძაბულობა მხნეობას ჰგვრიდა, მაგ-
რამ ანაზღად იმის გაფიქრებამ, რომ ეს სწრაფად გადადგმუ-
ლი ყოველი ნაბიჯი აშორებდა, იქნებ სამუდამოდაც, ამ წმი-
და მთის დამაფიქრებელ, ვერან და უდაბურ ადგილებს, რო-
მელთაც, ვინ მოსთელის, რამდენჯერ უძღვნიათ მისთვის შეე-
ბა, განუქარებიათ მჭმუნვარება და შთაუნერგავთ სვალინდე-
ლი დღის რწმენა და სისარული, შეადრწუნა მგოსანი. ტატომ
მარცხენა ხელი უმაღლ მკერდზე იტაცა, მარჯვენა კი ბუჩქის
გამოწვდილ ტოტს მოავლო და მკვირცხლად შემობრუნდა.
ქვემოდან ერთხელ კიდევ გახედა ნაპრალების განიერი ჩრდ-

ლებით დასერილ მთაწმინდის უბეში მონასტრის ოქროსფრად მოკიაფე ჯვარს. მუქ-ლურჯი ცის თაღი ურიცხვი ეარსკვლავებით მოოჭვილი და ამ თაღში ჩასმული მრგვალი სარკმლიდან გადმოფრქევეული შუქი სიზმარივით აფერადებდა და აჰაეროვნებდა მონასტრის თეთრ შენობასაც, მოედანსაც და მღუმარებით აღვსილ ნაპრალებსაც. ასლა ამ მთას, ნაპრალებს, ამ ცას სარბად შესცქეროდნენ ბუდეშურად მოყვანილი თვალეზი და როგორც ციური ცვარი შვენოდა ცისკარზე მთაწმინდის ბალასს და ყვავილებს, ისე შვენოდა ასლა მგოსნის თვალეზს იდუმალი ცრემლი.

დიდხანს იდგა ასე, ცისაკენ თვალმიპყრობილი, მოჯადოებული ტატო და მის სსოვნაში თავაწყვეტილი მერნის სისწრაფით მიჰქროდნენ მოგონებათა წყებანი.

ეს მოგონებები არც მაშინ დამცსრალან, როდესაც ტატომ პირი იბრუნა და კვლავ განაგრძო გზა ქვემოთ.

ბილიკი დასრულდა. მთის ძირას გზა ერთბაშად ფართოვდებოდა, დაღმართ-დაღმართ ეშვებოდა გოლოვინის პროსპექტისაკენ.

გზის ორივე მხარეს მოჩანდა სესილში და ვარდის ბუჩქებში ჩამჯდარი თითო, უფრო იშვიათად ორსართულიანი კოსტა სასლები. მეორე სართულის ვიწრო ღია სარკმლებით ოთახში დაილალებოდა მთეარის შუქი, ორ-სამგან ბუუტავდა ციცინათელასოდენა ალი ჭრაქისა.

ფართო გზის დასასრულს, სადაც მას ჰკვეთდა გოლოვინის პროსპექტი, მარჯვნივ იდგა ამ უბნის მშვენება — სასლი ალექსანდრე ჭავჭავაძისა. მეორე სართულზე კუთხის ოთახი გაჩირადნებული იყო. მყუდროებით მოცულ ქუჩას ღია ფანჯრებიდან ეფინებოდა ფორტეპიანოს სმა და ქალის სიმღერა. ტატოს ყურადღებაც უნებლიეთ მიიქცია გაჩირადნებულმა

ფანჯრებმა, ფორტეპიანოს ხმამ და სიტყვებმა — „ვით არ ვადიდო სიტურფის ღმერთა...“ მგოსანმა ნაბიჯი შეანელა, ფანჯრის მიმართულებით გადაჭრა ქუჩა, სახლს ფესაკრეფით ჩაუარა. ფორტეპიანოს აკომპანიმენტზე მინორულად, გულის-მომკვლელად მღეროდა ყმაწვილი ქალი ტატოს ლექსს... ტატო უკვე პროსპექტის მეორე მსარეზე იყო გადასული, როცა უკანასკნელად შორით მოესმა აღგზნებული ქალწულის დაუცსრომელი „ვით არ ვადიდო სიტურფის ღმერთა“. უკანასკნელად მოხედა ჭავჭავაძის სახლს მგოსანმა — ფართოდ გაღებული ფანჯრიდან გაჩირადდნებული ოთახის მოპირდაპირე კედელზე დაინახა ყელაზიდული ლანდი, რომელიც ირხეოდა სიმღერის ტაქტზე.

ხვალ დილით თელავს გამგზავრების მოლოდინში თბილისზე უკვე გულაყრილ მგოსანს ერთი წამით კვლავ მოენატრა მშობლიურ ქალაქში ყოფნა... მთაწმინდაზე შემოღამება... გარეუბნის ბაღებში მოლსენა და გვიან ღამით, კეკლუცი ქალწულის ნელ-ნარნარი ხმით შესრულებული „ვით არ ვადიდო სიტურფის ღმერთას“ იდუმალი მოსმენა. მაგრამ, როგორც ბევრ სხვა ოცნებას მგოსნისას, ამ უკანასკნელსაც არ ეწერა აღსრულება. ტატოს ისლა დარჩენოდა ნუგეშად, რომ ჟამთა ვითარებაში მისი გულის კაეშნიანი ოხვრანი შეუმჩნევლად იჭრებოდა თანამემამულეთა გულში და ყარიბი მგოსნისადმი თანაგრძნობით მსჭვალავდა მათ.

შუაღამეს ქალაქი მდუმარედ ეგებებოდა. აუტანელია და შემზარავი ეს მდუმარება, როცა ქალაქს ბნელიც მოსავს და ყოველი სე თუ შენობა შიშის მომგვრელ მოჩვენებასავით ოდნავ გასარჩევად აღმართულა წყვდიადში. ახლა კი მთვარის შუქით მოსილ არემარეში ყველა შენობა, სე თუ ბორცვი ამაღლებული და გასპეტაკებული ეჩვენებოდა მგოსანს. ბევ-

რმა ტკბილმა მოგონებამ გაიფაჩუნა ტატოს სსოვნაში კალო-
უბნისა და გიმნაზიის ხილვაზე... ქაშუეთი ნათლის სვეტივით
აზიდულიყო ცაში... სვეტებიანი სასახლე მეფისნაცვლისა მე-
დიდურად გასცქეროდა დრომოჭმულ ყალას, მეტეხით გვირ-
გვინმოსილივით მზირალ ისანს, შორს გადაკარგულ ჩუღუ-
რეთსა და კუკიას.

ტატო კვლავ დიღმის კარით შევიდა ყალაში. კართან, სა-
დარაჯო სულაში, განცხრომით სვრინავდა აფთიანი ბებერი
ჯარისკაცი — ომის ინვალიდი. როგორც ასაკს და დამსახურე-
ბას შეეფერება, მათ დღისითაც ასევე გულდამშვიდებით სძი-
ნავთ, წესრიგის დაცვა კი მოქალაქეთა სინდისს აბარია. ტა-
ტომ შორიდანვე შენიშნა, რომ შინ მხოლოდ მეღიტონის
ოთახის ფანჯრები იყო განათებული. ეს ამბავი ავად ენიშნა
ჭაბუკს: როგორც წესი, მეღიტონის ოთახში ყველაზე ადრე
აქრობდნენ სინათლეს. ლოგინად ჩავარდნილ მარშალს ძილი
თუმც არ ეკარებოდა, მაგრამ ასე, სიბნელებში და მყუდროება-
ში განმარტოებული წარსულის მოგონებით გულს უფრო იო-
ლად იოხებდა.

იმის ვარაუდი, რომ თელავს გამგზავრება რაიმე მიზეზით
შეიძლება ჩაშლოდა, გუნებაში გაჩენის დღეს აწყევლინებდა
ტატოს; ჩქარი ნაბიჯით მიმავალი, თითქოს თავის თავს აბრა-
შებსო, უფრო შესამჩნევად კოჭლობდა. რაც მეტად უასლოვ-
დებოდა თავის სახლს, საეჭვო მიზეზით ატეხილი გულის ძგე-
რაც მატულობდა. ქუჩაში, სახლის პირდაპირ, წამით შედგა,
ყური მიუგდო, განათებული ოთახის ღია ფანჯრიდან ჩქამიც
არ ისმოდა, მხოლოდ დროდადრო ჭერზე გადაიქროლებდა
სელის ლანდი. მაგრამ ეს იდუმალი ქროლვა ლანდისა ავს
მაინცდამაინც არას აუწყებდა შემფოთებულ ტატოს. მან
სწრაფად გადაჭრა ქუჩა, სადარბაზო შესასვლელის კარი ხმა-

ურით მოიჯახუნა. თუ სირბილში უშლიდა, კიბეზე მარჯვედ აბიჯებდა დამოკლებულ ფეხს. ბნელ დერეფანში წინგაშვერილი ხელის სავსავით მიიკვლევდა გზას, თანაც მოკლე ფეხს უნებლიეთ უფრო მაგრად, ხმაურით აბიჯებდა. მელიტონის ოთახის წინ, როგორც სჩვეოდა, ოდნავაც არ შეყოყმანებულა, არც ყური დაუგდია — თუ რა სდებოდა ოთახში. გული ველარ უთმენდა, ვიდრე დანამდვილებით არ შეიტყობდა, მართლა სიფათი რამ ეღობებოდა მის სვალინდელ გამგზავრებას, თუ ეს ყველაფერი ჩვეულებრივ ეჭვების და გაზვიადებული ცნობისმოყვარეობის შედეგი იყო. ჩასჭიდა თუ არა ტატომ მელიტონის კარის სასელურს ხელი, სხვა დროს მამის მიმართ ფრთხილმა და მორიდებულმა, ახლა ჯიქურ შეაღო კარი და... სახტად დარჩა...

ტატომ გაკვირვებით მოავლო თვალი ოთახში მყოფთ. კარის გაღების უმაღლ გამჭოლ ქარზე სანთლების ალს ლიცლიცი შეექმნათ. კარისაკენ გაოცებით მზირალთა სახეზედაც ნელა ირხეოდნენ მუქი ჩრდილები.

ოთახში იყვნენ: ლოგინად ჩავარდნილი მელიტონი, როგორც ლხინში, ისე მწუხარებაში ერთნაირად მიმზიდველი ეფემია, უფროსი და ტატოსი — კატო და მისი მომდევნო ბაბაღე. ნინუცას და აპლიპუტილას უკვე ეძინათ. ოთახში იყო აგრეთვე მხედრულად ჩაცმული სტუმარი, რომელიც ტატომ თავდაპირველად ვერ იცნო.

ტატოს დიდი ხანია ელოდნენ. მელიტონს სალაპარაკო ჰქონდა მასთან და რაკი ტატო იგვიანებდა, მამამ იფიქრა, განზრახ არ მეკარებაო. ამის თაობაზე წელან ერთხელ კიდეც მოუარა ყოფილ მარშალს ძლივს გადავიწყებულ-გადაჩვეულმა სიანჩხლემ. იღბლად, სტუმარი რომ არ მოსვლოდათ, მელიტონს დიდხანს ვერ დააწყნარებდნენ შინაურები.

ტატოს შეცარმა გამოჩენამ, მისმა აგრერიგად შეშფოთებულმა იერმა ენა დაუბა ლოდინით გულგადაღებულ შინაურებს. ეფემიას ისე უთრთოდა ბაგე, რომ თავისი ნუგეშის, ერთადერთი ვაჟის დანახვაზე, მისაალერსებელი სიტყვის თქმაც ვეღარ მოეხერხებინა. მელიტონს ბალიშზე მისვენებული თავი კარისაკენ ოდნავ მიებრუნებინა და ირიბად, მწყრაღად გასცქეროდა კარის ზღურბლზე გაშეშებულ ტატოს. ზღურბლზე კიდევ ერთ წუთსაც რომ შეყოვნებულიყო ტატო, მელიტონს დღეს უთუოდ სელმეორედ აუშლიდა შფოთის საღერდელს. მელიტონის სახის გამომეტყველებამ უთუოდ აგრძნობინა ეს მოსალოდნელი სიფათი მუდამ უკიდურესად მგრძნობიარე ეფემიას; უკანასკნელი ძალ-ღონე მოაკრებინა, უმაღლესი შვილისაკენ გაეშურა, მამის მოსალოდნელ, უმიზეზო რისხვისაგან რომ დაეფარა იგი, ისედაც შერისხული და ყველასაგან შეუწყნარებელი.

როგორც ჯამს ორივე ხელს შემოაჭდობენ, ისე მოხვია ტატოს ყბებს სელი და თვალთა ნეტარების გამომხატველი ნაბვით სამჯერ უსმოდ აკოცა შუბლზე ეფემიამ. შვილის აღერსით ისე იოლად ეფემია გულს ვერ იჯერებდა სხვა დროს, მაგრამ ასლა მარტო არ იყო და ოთასში მყოფთ, განსაკუთრებით მელიტონს და სტუმარს, უყურადღებობად რომ არ ჩამოერთმიათ მისი ზურგშექცევით დგომა, უმაღლესი მობრუნდა ეფემია.

„ტატო, შვილო, ვერ იცან, განა?!“ — და სტუმარზე ანიშნა. სტუმარი წამომდგარიყო, ტატოს გულდღიად, თანაც გაოცებით უღიმოდა. ეფემიამ ტატო წინ გაუშვა, თვითონ ფეხაკრეფით აედევნა მის ლანდს. სტუმარიც გამოემართა მოზომილი, მსედრული ნაბიჯით. ცალი ჩექმის ჭრიალი თითქოს ხაზს უსვამდა ნაბიჯის რიტმს. სტუმარმა და ტატომ ჯერ მორიდებით

გაუწოდეს ხელი ერთმანეთს, მერე თითქოს სითამამე მოემატათო, გადაეხვივნენ კიდეც და სამჯერ ლოყის მონაცვლებით გადაჰკოცნეს ერთმანეთი. როცა ასეთი მეგობრული საღმით და ფერებით გული იჯერეს, კვლავ შორიასლოდან აათვალჩაათვალიერეს ერთიმეორე და ტატომ, სტუმარზე ცოტა დაბალმა, ქვემოდან უსწორა თვალი და სიხარულისაგან ათრთოლებული ბაგით წარმოთქვა სმადაბლა:

„მამუკა!“

ოთახში მყოფთ გული აუჩუყდათ. ეფემიას ცრემლიც მოერია. მარტო მელიტონი გამოიყურებოდა მკაცრად და ცივად.

„ტატო... ტატო!..“ — სიხარულითვე იმეორებდა მამუკა თავისი სკოლის ამსანაგის სააღერსო სასელს.

როგორც პირველად ჩასჭიდეს ხელი ერთმანეთს, ისევე სელგაუშეგებლად გადადგეს რამდენიმე ნაბიჯი და ერთმანეთის გვერდით ჩამოსხდნენ ტასტზე ტატო და მამუკა. ვიდრე ტატო გამოჩნდებოდა, მელიტონის ლოგინის თავთან ასლო, დაბალ, მრგვალ მაგიდაზე, ორი თეფშით მორთმეულ ბაღს შეექცეოდა სტუმარ-მასპინძელი. ბალი დილით ორთაჭალის ბაღიდან გამოეგზავნა მელიტონისათვის ძველ ნაცნობ მეზადეს. როცა ტატო და მამუკა ტასტზე ჩამოსხდნენ და ოთახში კვლავ მყუდროება ჩამოვარდა, ბაბაღემ შენიშნა: ტატო რაღაც დაუინებით მისჩერებოდა თეფშებზე ლალისფრად მოკიაფე ბალის მარცვლებს, იფიქრა, მონატრებიაო, და გადაწყვიტა მიერთმია; მაგრამ მელიტონსაც რომ გადახედა, ცოტა შეყოყმანდა. მაინც გაბედა ბაბაღემ, კუნწებშეერთებული ორი წყვილი მარცვალი გამოარჩია და ლალისფერი ბალი სიცილით და სიყვარულით ყურებზე დაჰკიდა ძმას, როგორც ბავშვობაში სჩვეოდა. დის ალერსი და ხუმრობა ტატოს გულში დიდად ეამა, მაგრამ ვერ შეიმჩნია, თუმც ეწადა.

მელიტონის სიახლოვეს ტატო თავს მუდამ უხერხულად გრძნობდა. ვერც ლხინში, ვერც ჭირში მათ გული ვერ გადაუშალეს ერთმანეთს, ვერ დაახლოვდნენ, ვერ მორიგდნენ. მელიტონი დამბლადაცემის შემდეგაც ანჩსლობას ვერ იშლიდა; ტატო კი, სულიერად აფორიაქებული, მუდამ მყუდროების ძიებაში იყო, თუმც არაფერი გამოუდიოდა. კარგად გრძნობდა, იცოდა, სანეტარო მყუდროებას მელიტონის ჭერქვეშ ვერ ჰპოვებდა, მაგრამ მაინც საკუთარი თავის გაწირვა, მსხვერპლად მიტანა უფრო ეადვილებოდა, ვიდრე სხვისა.

„ასპუჭაკი ვარ, ასპუჭაკი, ეს ქვეყანა კი უდაბნოა ჩემი სულისათვის!“ — ხშირად უფიქრია გამწარებულს, მაგრამ მისი გულის ესოდენი ჩივილი ხმამაღლა ჯერ მაინც არავის სმენოდა, გარდა ორიოდ მეგობრისა. თუ გამძლეობა არ აკლდა ლხინში, უფრო გამძლე და სულგრძელი იყო ჭირში. ალბათ ამიტომ, დიდად გაჭირვებულიც თუ იცინოდა და თან ცრემლები სდიოდა, გარეშენი სიცილს ამჩნევდნენ, ცრემლებს კი ვერა, და ეგონათ, რომ არც ისე ცუდად არის „სასამართლოსა და განჩინების“ მდივნისა და მაგიდის უფროსის საქმე, როგორც ზოგნი ფიქრობენო. ტატო მათთვის იყო მხოლოდ უბრალო მოხელე, საგუბერნიო მდივანი. ისინი კარგად ხედავდნენ მის შავ სერთუკს და მოხელეთა წესისამებრ, მუნდირის მიხედვით სცემდნენ პატივს; მაგრამ მაგიდის უფროსს სერთუკს შიგნით თუ მგზნებარე პოეტის გული უცემდა, მათ ეს ვერც წარმოედგინათ, ვერც ეგრძნოთ, ვერც მიმხვდარიყვნენ, თუმცა ხმენოდათ, რომ „ისიც ვითომ“ ლექსებს წერდა...

„მე ისევ იქ მეგონე... შენი ამბის შესატყობად შემოვიარე, რას ვიფიქრებდი, თუ აქ დამხვდებოდი, — გაკვირვებულის კილოთი, დინჯად, სვენებ-სვენებით ლაპარაკობდა მაშუკა, — ასე მალე გამოიქვეც ნახიჩევანსა?!“

ტატომ მტყუნსავით დახარა თავი, ბალის კუნწები, რომლებიც ყურებზე შერჩენოდა, ასლად იგრძნო და ჩამოიხსნა, ლალისფერი მარცვლები სელისგულზე დაიწყო.

„მაინც რად გამოექეც?“ — კვლავ გაუმეორა მამუკამ.

„ბედს ეძიებს!“ — უადგილოდ ისუშრა კატომ.

ტატოს არ მოეწონა დის ირონიული სიტყვები, თავის შეკაება სცადა, მაგრამ მაინც დასცდა უნებლიეთ:

„...და ვინც ეძიებს, განა ყველა ჰპოვებს, არა?..“

თაქვეშ ხელებშემოწყობილმა, აქამდე ბაგემოკუმულმა მელიტონმა საწოლის ბოლოში მდგომ ეფემიას შესედა და, თითქოს მას უსაყვედურებსო, გესლიანად თქვა:

„მაგისოდენი კაციშვილს არ ურბენია, მაგრამ ჯერ ვერაფერი ჰპოვა... მხოლოდ წაღები გასცვითა...“

ტატომ კიდევ უფრო ჩაჰკიდა თავი, ბალი იატაკზე დაუცვივდა. ეფემიამ თვალი მოარიდა მელიტონს. ფესაკრეფით გაემართა ტახტისაკენ, ვაჟს გვერდით მიუჯდა, ჩუმი მიაღერებით მისი გამსწეება სცადა.

ტატოს გულით ეწადა მელიტონის ოთახიდან გასვლა, მაგრამ სტუმრის ხატრით თავს იკავებდა, თვითონ არას ამბობდა, სხვები კი ვერ მიმხედარიყვნენ ტატოს გულის წადილს.

მამუკას არ ეამა ტატოს ასე ამოჩემა და გესლვა. რაც აქამდე გაეგონა მელიტონის უხასიათობის ამბავი, ასლა ცხადად იხილა, საკუთარი ყურით მოისმინა და უფრო მეტად ეტკინა გული, ვიდრე ოდესმე სტკენია, უფრო მეტად შეებრალა სიყრმის მეგობარი.

„ტატო“...

„მამუკა... შენ მაინც თქვი სანუგეშო რამ...“

„აკი ვაპირებდი...“

„მაინცა?..“

„წედან აპლიუტილა მუხლებზე მეჯდა... კარგად რომ დავაცქერდი, საოცარი მსგავსება დავინახე...“

„არ ვუსურვებდი, მე რომ მგვანებოდა!“

„რათა?!“ — გაოცდა მამუკა.

„რათა, შვილო?!“ — წყენით, თანაც ალერსით გაიმეორა ეფემიამ.

„ერთი უბედურიც ეყოფა ჩვენს ოჯახს!“

აქამდე მელიტონი სულგანაბული რომ უგდებდა ყურს ამ საუბარს, ვაჟის შენიშვნაზე მყის აენტო. მელიტონს ეგონა, ეს გადაკრული სიტყვა მე მეხებაო, მაგრამ მალე მიხვდა, რომ იმ სიტყვებში ტატო თავის თავს, თავის უბედობას გულისხმობდა.

„მაგას რად ამბობ?!“ — წაიჩურჩულა შვილის ცოდვით დათუთქულმა დედამ.

ტატომ თუმცა ნუგეშის თვალით შეხედა დედას, მაგრამ ვერც ამან გაუმრთელა გული ეფემიას. დაუსაბამო დარღს და ვარამს მისი სათნო სახე ისე დაედალა სევდის ბეჭდით, რომ ასლა საწყენ სიტყვებსაც კი აღარ შესწევდა ძალა, ეფემიას ტანჯული იერი კიდევ უფრო გაეძლიერებინათ.

„ტატო, გესმის?“

„მესმის, მამუკა!“

„მეც იმას ვამბობდი, რომ... ჩვენ მუდამ გვესმოდა ერთმანეთისა!..“

„ოღონდაც!“

მამუკამ მსარზე ხელი გადასვია ტატოს, თავისკენ მიიზიდა.

„რამდენჯერ მსმენია შენგან... ერთი დამხმარე მინდაო, სრიოკს ადგილს რომ გამიყვანოს და გაშლილს ადგილს დამაყენოსო... შენთვის მართლაც რომ ერთობ სრიოკი იყო ის პა-

ლატა. — მამუკამ გაბმით ამოიოხრა, გაიფიქრა: „თავი შეურ-
ცვეს გრიგოლსა!.. ნამესტნიკის ტოლი კაცია და... ნეტავი
ისეთი რა გაუჭირდა, თავისი დისწულისთვის ერთი კარგი
სამსახური ვერ იშოვნა“... მამუკამ კვლავ მიიზიდა, შეანჯღრია
ტატო, თითქოს ამსწევებსო. — მე კი... იმდენი რა შემიძლიან,
ტატო, მაგრამ... თუ გამომყევები... იმ სრიოკს ადგილს რო-
გორმე გაგიყვან და, მერე შენ იცი!.. მჯერა და დიდი იმედიცა
მაქვს — ივარგებ, გვასახელებ! თუმცა... ისიც კმარა, რაც გვა-
სახელებ!.. ტატო, ერთი ოჯახიდან შარშანწინ შენი „მერანის“
სელნაწერი წამოვიღე, მას აქეთ თან დამაქვს უბით და ასე
მგონია, მეც იმ მერანზედა ვზივარ... ვისაც წავაკითხე, ზოგი
ლამის გაგიჟდა, ზოგს ცრემლი მოერიო...“ — მამუკა გატაცე-
ბით ლაპარაკობდა ტატოს „მერანზე“ და ხან კატოს შესცქე-
როდა, ხან ბაბალებს.

„სწორედ რომ შეჰზარავს კაცსა: „ნუ დავიმარხო ჩემსა მა-
მულში ჩემთა წინაპართ საფლავებს შორის“... გახსოვს, კა-
ტო?... — კატო სასესე წამოწითლდა. — „არც შენ გახსოვს, ბა-
ბალებ?...“ — ბაბალებმაც ისე უსერსულად გაიღიმა და გაიქნია
თავი, რომ მამუკასაც კი შერცხვა; ტატოს მალულად გადასე-
და. მგოსანს თავი ჩაედუნა, მამუკამაც დახარა თავი და უფრო
წყნარი, თითქო გულის სიღრმიდან ამოსული ხმით განაგრძო:

„ნუ დამიტიროს სატრფომ გულისა,
ნულა დამეცეს ცრემლი მწუსარის,
შავი ყორანი გამითსრის საფლავს
მდელოთა შორის ტილის მინდვრის
და ქარიშხალი ძვალთა შთენილთა
ზარით, ღრიალით, მიწას მამაყრის!“

„გეყოფა, მამუკა! — ვედრებით წასჩურჩულა ეფემიამ და
უმაღლ ტატოს მიუბრუნდა: — რათა, შეილო... სამაგისოდ რომ
არ გაგვიწირისარ?!“

კატო და ბაბაღე ისეთი გაოცებით შესცქეროდნენ ტატოს, თითქოს მისი „მერანი“ ჯერ არა სმენიათო. მელიტონს ფართოდ გასელილი თვალები ჭერისაკენ მიეპყრო და ქვასავით მდუმარებდა. მამუკამ ვერ შეისმინა ეფემიას ვედრება, მაინც განაგრძო:

„სატრფოს ცრემლის წილ მკედარსა, ოხერსა
ღამეცემიან ციურნი ცვარნი,
ჩემთა ნათესავთ გლოვისა ნაცვლად
მივაღალეებენ სვავნი მყივარნი!
გასწი, გაფრინდი, ჩემო მერანო,
გარდამატარე ბედის სამძღვარი,
თუ აქამომდე არ ემონა მას,
არც აწ ემონოს შენი მსეღარი!“

ეფემიას თავშეკავებულმა ქვითინმა უნებლიეთ შეაწყვეტინა მამუკას ლექსის კითხვა; ტატოსაც, მამუკასაც ცრემლი მოერიათ. წამით გამეფებული დუმილი ისევ მამუკამ დაარღვია:

„ტატო! ეს რამდენი სანია, ელისავეტბოლის მაზრის უფროსი გახლავარ!.. ალბათ, შეიტყობდი“.

ტატომ თავი ასწია, მაგრამ მამუკასათვის არ შეუხედავს, ისე გაოცებით, თან სიხარულით მიუგო:

„არა მსმენია რა!..“ — და მოწონების, წაქეზების ნიშნად წარმატებულ მეგობარს ორ-სამჯერ მსარზე რბილად დაჰკრა სელი.

„ტატო! ყველაფერი შევიტყვე შენს მოსვლამდე... არა უშავს... მოდი, შენს ვაჟეაცობას, გამომყე... — მამუკამ თვალი გაუსწორა ტატოს. — პო, დაესხენ თელავსა“.

მამუკას უკანასკნელ სიტყვებზე ტატო შეკრთა, ყველას

ეურადლება მიიპყრო მისმა მოძრაობამაც და უჩვეულო იერ-
მაც.

„ელისავეტპოლსა?!“ — იკითხა განცვიფრებულმა.

„ჰო, ჩემთან წამო... ელისავეტპოლსა!“

ამის ხელმეორედ გაგონება და ტახტზე მამუკას გვერდით
მჯდომარე ტატოს ხარხარით კედლისაკენ გადაქცევა ერთი
იყო.

ქალებს ფერი ეცვალათ. ორმაგმა შიშმა შეიპყრო ისინი.
აღარ იცოდნენ, ტატოს მიშველებოდნენ, თუ მელიტონის მო-
სალოდნელი გაანჩხლების საწინააღმდეგოდ ელონათ რამე.
ტატო გულამომჯდარი ხარხარებდა, ტახტზე წამოწოლილი
მთელი ტანით ტოკავდა, ხელ-ფეხსაც ისე იქნევდა, თითქოს
უღიტილებენ და თავს იცავსო. მართალია, მისი ხარხარი დიდ-
ხანს არ გაგრძელებულა, მაგრამ სიცილი მაინც არ შეუწყვე-
ტია. შინაურები ვერ მიმსვდარიყვნენ, მართლა იცინოდა იგი
თუ ტიროდა. კატომ წყალი მოარბენინა ფინჯნით, მაგრამ ტა-
ტომ არ დალია.

მამუკა პირველად გაამხნევა კიდეცაც ტატოს გულმოდგი-
ნე ხარხარმა. ეგონა, ჩემი რჩევით გავახარეო. მაგრამ მალე
მისვდა, რომ ტატოს უჩვეულო ხარხარი სიხარულისა არ იყო.
უმაღლ დაჭუმდა გაწბილებული მეგობარი. ის ახლა შუა ოთახ-
ში იდგა და მალვით ხან მელიტონისაკენ აპარებდა მზერას,
ხან ტატოსაკენ. ტატო ისევ იცინოდა რაღაც უცნაურად, უსი-
ამოვნოდ.

დედა და დები თავს ევლებოდნენ, რიგრიგობით ჩასძახოდ-
ნენ „რა დაგემართა, რა ამბავიაო“, მაგრამ ვიდრე ღონე შეს-
წევდა, ტატოს სიცილი არ შეუწყვეტია. როცა გაყუჩდა, მარ-
ტო მაშინდა აუწყა იქ მყოფთ, რაც დაემართა, რა ამბავიც იყო
მის თავს, რასაც მოასწავებდა ეს უცნაურად ატეხილი სიცი-

ლი. მამუკას კითხვაზე — „ტატო, ეგრე რად იცინოდიო“, ტატო გაოცდა:

„ვიცინოდი?! თუმცა... სწორედ რომ სასაცილოა ჩემი საქმე!.. სულ იმის შიში მქონდა, თელავს წასვლა ჩამეშლება-მეთქი, თუმცა... უმაღლეს გვამთა მიერ უკვე გამწესებულ ვიქმენ ადგილზე და... გზის ხარჯიც მომცეს, მაგრამ რა შეუძლიანთ თურმე თვით უმაღლეს გვამთაც, თუ... — მწარედ ჩაეცინა. — მაინც რა საკვირველი რამ არის ადამიანის წინაგრძნობა... რარიგ ვჩქარობდი აქაურობას გავცლოდი... ერთი დამელა დამრჩა გასათევი და... ვჩქარობდი იმისათვის, რომ ეჭვი არ მასვენებდა... ვეჭვობდი იმისათვის, რომ ამ სურვილის განსორციელებაც ნაკლებად მჯეროდა“...

აქამდე ტატო მუხლებზე იდაყვდაყრდნობილი და თვალე-ბით იატაკის ერთ წერტილს მიციებული საერთოდ, ყველას გასაგონად, თუ მარტო თავისთვის ლაპარაკობდა, ახლა უცებ შეიცვალა მდგომარეობა, მეგობარს მიუბრუნდა და გაბედულად ჩასედა თვალეებში.

„მამუკა! რაც თავი მახსოვს, პირველად და იქნებ უკანასკნელადაც შეისმინეს ჩემი თხოვნა... ძლივს რიგიანს ადგილს გამამწესეს და ახლა ჩემს წადილზე უარი ეთქვა?!“

„ტატო! — წაიჩურჩულა მამუკამ და ისე შესედა, რომ ძნელი იყო ამ შესედვას თანაგრძნობა არ გამოეწვია სიყრმის მეგობარში. — ტატო, მენდე! მაინც რა გაგისდა ეგ თელავი... რა უნდა იზიდავდეს იქით შენს გულსა... რომელი მეგობარი გელოდება... რა იცი, ვინ ოხერია, ვის ხელში უნდა ჩავარდე!.. ელისავეტბოლს კი მე გახლავარ და... შენს თავს იქ ვერავინ დამიჩაგრავს!.. მელიტონ ნიკალაიჩს წელან ვეთათბირე... ჩემს რჩევას მხარს უჭერს. ეფემია კი... ცოტას ჭოჭმანობს, მაგრამ... დედის გულს სხვარიგად არც ძალუძს“.

ეფემიამ თავი ასწია, მაშუკას მავედრებელი მზერა მიაბყრო და შიშით, სმის თრთოლვით წაიჩურჩულა:

„შორია, მამუკა!“ — გუნებაში კი გაიფიქრა: „სულ არ დავკარგო, მე უბედურმა!“

„ტატო, მაშ... ჩემი რჩევა ჭკუაში არ დაგიჯდა! — წყენითი შენიშნა მამუკამ. — შენ ოღონდ დაგეყაბულდი და... დანარჩენი ჩემზედ იყოს, უფროსებს მე დავითანსმებ!“ — მამუკა მალვით, შუბლის ქვემოდან გასცქეროდა მღუმარე მეგობარს და თან გულისტკივილით ფიქრობდა: „ყველაფრით ღირსეულს, ყოველივე ამქვეყნიურის სიკეთის ღირსს ჯერჯერობით არაფერი არ ეღირსა!“

„მე თელავს წასვლა მინდოდა, მაგრამ... ესეთი ყოფილა ჩემი ბედი!.. საითაც პირს ვიზამ, რაღაც განგება უმალ შემაბრუნებს და სულ სხვა მსრით მანიშნებს... მამუკა! უარს გეტყვოდი, დაჯერებული რომ ვიყო, კვლავ სხვა რამ მიზესი არ გადამახვევინებდა ჩემის ნებით არჩეული გზიდან... რახან შენ მიჩრევ და ჩვენებიც თავიანთი ღუმილით გემსრობიან, წამოვალ... ელისავეტბოლსა!“

ამ თანსმობამ მარტო ეფემია შეაკრთო. ოთახში მყოფთ თვალი მოავლო. ყველანი ღუმდნენ. მაშუკას რჩევას აქამდე კეთილ, მეგობრულ სურვილად თვლიდა ეფემია, ის კი ვერ წარმოედგინა, თუ ტატო ასე მოულოდნელად გამოიცვლიდა აზრს და პატარა კახის ძველ ბუდეს — თელავს — ზურგს შეაქცევდა. შვილის გადაწყვეტილება, თელავს წასვლაზე უარი, ავად ენიშნა ეფემიას. კვლავ გაოცებით მოავლო თვალი შინაურებს და გაიფიქრა: „ნუთუ ვერავინ გრძნობს, არავის ესმის ტატოს შეცდომის სიცხადე“. რაკი უმრავლესობა საბედისწერო ღუმილით მაშუკას რჩევას და ტატოს განზრასვას მხარს უჭერდა, მარტო ეფემიას რაღა შეეძლო... სასოწარკვეთილმა ესლა თქვა კვნესა-ვედრებით:

„შორია, ხალხო!..“

მაგრამ რახან შინაურები, მამუკაც საქმეს უკვე მოგვარებულად თვლიდნენ, ახლა ელისავეტბოლის სიშორესაც არად აგდებდნენ, ზედმეტად მიაჩნდათ ასეთ წერილმანსე წუსილი.

„ეფემია, გეთაყვა, — ცალყბად გაუღიმა მამუკამ ტატოს დედას, — ნუ გედარდება... თუ ელისავეტბოლი აქედან შორსაა, სამაგიეროდ... ტატო ჩემთან იქნება ახლოსა“.

ვერც ამ შენიშვნამ დააწყენარა დედის საეჭვოდ ატეხილი გული. თუმც მამუკას აღარაფერი უთხრა, მაგრამ გუნებაში ერთსეულ კიდევ გაიფიქრა შიშით და სინანულით: „სულ არ დავკარგო, მე უბედურმა!“

როცა მეც პირს იბანდა

აღამიანების ურთიერთკავშირი ერთადერთი
ჯეშმარიტი ღირებულებაა.

ან ტ უ ა ნ დ ე ს ე ნ ტ-ე კ ზ ი უ პ ე რ ი

სადარბაზო კარის ჩარჩოში მზით განათებული ქუჩის მონაკვეთი იმპრესიონისტული სურათივით ჩანდა. ის იყო კიბე ჩავირობინე და ქუჩაში უნდა გავსულიყავი, რომ სინარას მოეკარი თვალი. მან ისე ჩაიარა, კარისაკენ არ გამოუსედავს და არც დაეუნახავარ.

მე და სინარა ერთად ვმსახურობთ. სამსახურში ის მარტო იმით იქცევეს ყურადღებას, რომ მუდამ ჩუმად და თავისთვის არის; არც უმცროსებს მეგობრობს, არც ტოლებს, არც უფროსებს. თუ რამეს ჰკითხავ, თავაზიანად და, თანაც ისე გიპასუხებს, გამოწვევა რომც გინდოდეს, ვერ მოახერხებ, სიტყვას ვეღარ გააგრძელებ. სინარა არ უყვართ, მაგრამ, წარმოიდგინეთ, არც სძულთ. არ უყვართ იმიტომ, რომ ლაზღანდარობაში თავის გამოჩენას არ ცდილობს, ამყოლი არ არის. თან არც ლამაზია. თვალები კი ურიგო არ უნდა პქონდეს, მაგრამ გარკვევით ვერც მის შესახებ იტყვი რამეს, რადგან სულ დას-

რილი აქვს, ზოგიერთებივით აქეთ-იქით არ აცეცებს. მართალია, სინარა სულ ერთთავად დუმს, მაგრამ ერთნაირად არასოდეს გამოიყურება. სან რაღაც ფარული ღიმილი მოეფინება, სან მოღუშულია, სანაც თვალებს წამით სადღაც მიახერობს და, თუ დააკვირდები, შეიძლება მიხვდე, რა გაიფიქრა, ან რა შთაბეჭდილება მოახდინა დანასულმა თუ გაგონილმა. რაც მთავარია, მოღურად ჩაცმა-დახურვაზე არ ზრუნავს; იქნებ არც ესერსება და არცა სურს. კაცია და გუნება. მე მაინც ვფიქრობ, რომ ის ყველაზე მეტად ამ საკითხში სცოდავს. რას ამბობთ! რაც მუქქანგისფრად თმის შეღებვას და მოღურად ჩაცმას მიჰყევს ხელი, ლამაზი გოგონების რიცხვმა თითქოს ერთიორად იმატა. ჰოდა, თუ „უფერულ“ ხასიათს ვერა, მის უფერულ გარეგნობას ხომ ცოტათი მაინც უშველიდა. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, სინარა იქნებ იმის გამოც არ უყვართ, რომ არც თვითონ აბეზრებს თავს ვინმეს რჩევა-დარიგებით, არც სხვის ჭკუაზე დადის. მაგრამ არის კიდევ ერთი გარემოება, რის გამოც სინარას უკლებლივ ყველა პატივს სცემს. მას ენდობიან. რაც უნდა ეცადო, რაც უნდა განზრახ არწმუნო და იფიცო, ესა და ეს ქალი თუ კაცი აუგად გისხენებდაო, სამაგიერო სალანძღავ სიტყვას ვერ წამოაძღენიებ. ენის მიტან-მოტანაზე ხომ ლაპარაკიც ზედმეტია. თვითონ ასე წყნარი და მყუდროების მოყვარული, არასოდეს მოთმინებიდან არ გამოჰყავს სხვის სიფიცეს, რადგან ამას ზერელედ არ უყურებს და მისთვის, ალბათ, ზოგჯერ მიზეზს. უფრო მეტი მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე შედეგს. შარშან ერთი ქალებისმოყვარული თანამშრომლის კიცხვა ორ დღეს რომ გრძელდებოდა, ბოლოს სინარამაც უღალატა ჩვეულებას და ერთი ფრაზით მოუდო ბოლო ამ ალიაქოთს — „თავს ახლად ვერავინ იშობსო“.

ასლა, მართალია, დავინახე, სინარამ ჩვენი სადარბაზო კარის წინ რომ ჩაიარა, მაგრამ არ ავჩქარებულვარ, არ გავდევნებივარ. გუშინ ცოტა ვაწყენინე და, მინდოდა, რამდენიმე დღე გასულიყო, სანამ ისევ სმას გავცემდი... რაღაც ეშმაკად, შესვენების დროს თეატრის წინ რომ ჩავიარე, იქ ერთი ნაცნობი მსახიობი დავინახე, მივესალმე.

— დღეს პრემიერას არ ესწრები? — მკითხა მან.

— სიამოვნებით დავესწრებოდი, მაგრამ... პრემიერის პირველ დღეს ბილეთს რას იშოვი!

ჩემს პასუხზე მან ერთი გადმომხედა და ეშმაკურად გამაღიმა. მერე გულისჯიბისაკენ ისე წელა წაიღო ხელი, დანარჩენი ძნელი მისასვედრი აღარ იყო. საფულედან ოთხი ბილეთი ამოიღო. ორი მე მომიხია. ასეთი გულწრფელი თავაზიანობა და განსაკუთრებით კი მისი ჯენტლმენობა მომეწონა. სომ შეიძლებოდა, ერთი ბილეთი მოეცა. მე ღიმილით შევნიშნე:

— ორ ბილეთს რომ მაძლევ, ცოლიანი ხომ არა ვარ?

— ვიცო, მაგრამ... როგორ დაგიჯერებ, ვინმეს თავს არ აწონებდე. ჰოდა...

სიტყვა აღარ დაასრულა. ამ შემთხვევამ საუზმეც კი გადამავიწყა. დაწესებულებაში გახარებული და აღელვებული დაებრუნდი. მისაროდა, რომ დღევანდელი პრემიერის ორი ბილეთი ჯიბეში მედო. ასლა იმაზე ვფიქრობდი, ჩვენი გასათხოვარი თანამშრომლებიდან რომელი გოგონა ჩამეთვალა ამ საზეიმო დღეს თეატრში წაყვანის ღირსად. ერთნაირად მომწონდა მზიას თვალები, მანანას ვაჟკაცურად შეკრეჭილი, შუბლზე უსწორმასწოროდ მიშლილ-მოშლილი წაბლისფერი თმა, თამარის ტანი, დოდოს ტუჩ-კბილი; არანაკლებ მომწონდა ლეილას სწორი, პაწაწინა ცხვირი. არ შეიძლება არ მოგ-

სიბლოს ნუნუს სმამ და ნამდვილი ქალური მოკრძალებით
ლაპარაკმა. როცა ვთქვი, დღევანდელ პრემიერაზე ორი ბი-
ლეთი მაქვს-მეთქი, სინარას გარდა, დანარჩენმა ექვსივე გო-
გონამ ყური ცქეცია, მაგრამ... რომელსაც კი შევთავაზე ჩემ-
თან ერთად თეატრში წასვლა, ყველამ უარი მითხრა, რა თქმა
უნდა, „ცივი“ და პირდაპირი უარი არავის არ უთქვამს. ერთი
ვითომ ნათესავთან იყო დაბარებული, მეორე — მკერავთან, მეს-
ამე ამსანაგს ელოდა შინ, მეოთხეს თავი სტკიოდა. ვგრძნობ-
დი, რომ ყველა ტყუოდა, მაგრამ ოდნავაც არ შემიმჩნევია;
ზოგჯერ, რომ გატყუებენ, რატომღაც შენ უფრო გრცხვენია.
დანარჩენებმა რა მოიმიზეშეს, აღარ მახსოვს, მაგრამ კარგად
მახსოვს, რაც დოდომ მითხრა: — ბიჭო, ჯონდო, აგერ, ჩვენი
სინარა წაიყვანეო. ამის გაგონებაზე გოგონებმა ერთხმად გა-
დაიკისკისეს; იმ წუთში არც კი დავფიქრებულვარ, რა ძნელი
მოსათმენი იქნებოდა სინარასათვის ეს ქარაფშუტული და-
ცინვა. მას კი თავიც არ აუწევია, არც გაკვირვება გამოუსა-
ტავს, არც წყენა. და იმ წუთში, როცა ეს ულამაზოდ მიჩნე-
ული გოგონა ჩემს თვალში ასე მოულოდნელად ამაღლდა,
უნებლიეთ მე კიდევ უფრო მეტი უსიამოვნება მივაყენე —
გაბრაზებულმა ავიღე პრემიერის ბილეთები და ნაკუწებად
ვაქციე. უფრო მეტ სისულელეს, რა თქმა უნდა, ჩემს ადგილ-
ზე კაცი ვერ ჩაიდენდა. იმის მაგიერ, რომ საწინააღმდეგო რა-
მე გამეკეთებინა და გოგონები გამეზიარებინა, ჩემი უნებ-
ლიე, დაუფიქრებელი საქციელით სწორედ მათ ავუბი მხარი.
სინარას არც ამაზე უთქვამს რამე. ორ, ერთმანეთზე უარესად
გამაზიარებელ დაცინვას ეს წყნარი გოგონა საოცარი დიდ-
სულოვნებით შეხვდა. რა თქმა უნდა, გულის სიდრმეში ჩემი
უღირსი საქციელი უფრო გააკვირვებდა და ეწყინებოდა, ვიდ-
რე იმ ქარაფშუტა დობილებისა. ეს ყველაფერი გუშინ მოხდა

და ასლა, ქუჩაში რომ გავედი, დარწმუნებული ვიყავი, სინარა უკვე შორს იქნებოდა წასული. გზა არსეინად განვაგრძე. ქუჩაში ხალხი რაღაც ისე ფუსფუსებდა, როგორც კვირადღეობით სჩვევიათ. ის კვირადღე, როცა ფესბურთია, სხვა კვირადღეებს არა ჰგავს. ქუჩაში სის ძირას კაფეების წინ მოედნებზე თავშეყრილ, დროის უქმად ტარების მოყვარულ ასალ-გაზრდებს ამ დღეს სხვა სასრუნავი აქვთ. მათი „ბირჟა“ ასლა სტადიონის მისადგომებია. ფესბურთზე ფიქრით გართულს, მოულოდნელად თვალში მეცა გახუნებული ცისფერი ჟაკეტი. სინარა წიგნის მაღაზიიდან გამოვიდა. ერთი წიგნი ილღიაში ამოედო, მეორე ხელში ეჭირა და გატაცებით ფურცლავდა. მივსვდი, რომ დამინახა. სულ რაღაც ათიოდე ნაბიჯით ვიქნებოდი მისგან დაშორებული, როცა მაღაზიიდან გამოვიდა და ქუჩაში მიმავალნი ზერელედ შეათვალიერა. თუ დამინახა და თვალი მაინც ამარიდა, ეს ხომ ფარული გულისწყრომის უნებლიე გამჟღავნებას ნიშნავდა. მე კი ამ წუთამდე ისევ მჯეროდა სინარას დიდსულოვნებისა. ვფიქრობდი, უთქმელად მიმისვდება ყველაფერს; მიმისვდება, რომ დაუფიქრებლად დავხიე ბილეთები. სინანულით გავიფიქრე — რა გასაკვირია, თუ ამის შემდეგ ჩემთან შესვედრა და ლაპარაკი არ ესაიმოვნება-მეთქი. ის იყო ქუჩის მეორე მხარეს გადასვლა დავაპირე, რომ თვითონვე მივსვდი, ჩემი საქციელი სწორი არ იქნებოდა. ერთხელ კიდევ შევაველე თვალი სინარას გამოხუნებულ ცისფერ ჟაკეტს და ნაბიჯს ავუჩქარე. გულის ცემა გამისშირდა. არ ვიცოდი, როგორ შემხვდებოდა სინარა. ერთ ნაბიჯზე რომ მივუახლოვდი, გავბედე და იდაყვზე ხელი ფრთხილად შევასე. სინარამ მკლავი უნებლიეთ წინ გასწია, მაგრამ როცა შემომხედა, ჩემდა გასაოცრად სახე მყის შეეცვალა. გამიღიმა და ხელის გამოწოდებაც დამასწრო. მართა-

ლია, აგერ მეორე წელი ილევა, რაც ერთ დაწესებულებაში ემუშაობთ, მაგრამ სელი მისთვის აქამდე არ ჩამოშირთმევია. და ასლა სწორედ გაკვირვებული დავრჩი. ამ პირველი, მარტო მისთვის დამახასიათებელი ხელის ჩამორთმევის შემდეგ თითქოს ერთბაშად შევიცანი სინარას ხასიათი. ჩემს ნაცნობებში ათასიდან ალბათ ორზედაც ვერ ვიტყვი, რომ სელის ჩამორთმევის „შნო“ ჰქონდეთ. ზოგი ქალი სელს გართმევს რაღაც იძულებით, უსიამოვნოდ, შეიძლება ზიზღითაც. ზოგი მორცხვად და უსერიოდ, ზოგის ხელი ისე დუნედ მოგხედება სელში, გეგონება, ძეალი არა თუ თითებში, საერთოდ სხეულში არ გააჩნიაო. სინარამ კი ერთბაშად გამაოცა. ჯერ ერთი, ათას რამეს რომ ვვარაუდობდი და შესხედრას არ ვაპირებდი, ვაითუ ქუჩაშიაც არ მომერიდოს და გუშინდელი შემთსვევის შემდეგ ჩემთან დალაპარაკება არ ისურვოს-მეთქი. ის კი დიმილით შემომეგება და ხელიც თბილად ჩამომართვა. შეიძლება ითქვას, იმ წუთში პირველად ვიგრძენი — რას ნიშნავდა ქალის ხელი, როცა მისი თითები და სელისგული ისე შემოეჭდო ჩემს ხელს, თითქოს რბილი ტყავის ვიწრო ხელთათმანი ჩამეცვას. გაოცებული შევცქეროდი. ჩემი ვარაუდისა ასლა მე თვითონ შემრცხვა. ჩანს, იმ წყენას, რომელიც უნებლიეთ მივაყენე, სინარას გულში კვალი არ დაუტოვებია. ეს კი იშვიათად ხდება. ადამიანებს ზოგჯერ ფრჩხილისოდენა რამეც კი სწყინთ. დიდი ჯაფა არ სჭირდება მათი სულიერი წონასწორობის დარღვევას.

— სინარა, რა წიგნები გიყილია? — სელის ჩამორთმევის უმაღლ დავინტერესდი.

სინარამ წიგნები გამომიწოდა. ერთი იყო „უკვდავების ილუზია“, მეორე — „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომი. ორივე წიგნი ზერელედ გადავფურცლე.

— საინტერესოა? — ვკითხე, როცა წიგნებს ეუბრუნებდი.

— ზოგიერთ მოჩმასულ რომანს სჯობია. შენ ასეთი წიგნების კითხვა არ გიყვარს? ბონარის „ბერძნული ცივილიზაციის“ პირველი და მეორე ტომი ძალიან მომეწონა. რა იქნებოდა, ასე დალაგებულად დაწერილი რომ გაგვაჩნდეს „ქართული ცივილიზაცია“. მე შენ გეტყვი, დამწერს მასალა შემოაკლდებოდა!..

— დაწერს, ალბათ, ვინმე, აბა, რა იქნება!

— შენ რა წაიკითხე ამ ბოლო დროს, ჯონდო?

ცოტა წავიბოროდიკე, მაგრამ დროზე გამახსენდა „მე, პელე“ და „ფესბურთის კალენდარი“.

სინარამ ეშმაკური ღიმილით გადმომხედა.

— ძალიან გაგიმდიდრებია შენი სულიერი სამყარო!

— დამცინი?

— დასაცინი რაა, მაგრამ...

— ვიცი, ქალებს ფესბურთი არ გიყვართ. რაკი წიგნი გამოდის, ვილაცამ სომ უნდა წაიკითხოს.

— ფესბურთი მიყვარს, ჩვენს ფესბურთელებს კი... მაინც-დამაინც პატივს არა ვცემ.

— რატომ?

— თავმოყვარეობა დალატობთ!

— რაკი სშირად აგებენ?

— წაგება, წაგებაა, მაგრამ სშირად და გაუმართლებელი წაგებისათვის ორმოცი ათასი კაცი ერთხმად რომ შებლავის და უსტვენს, ამის შემდეგ თავმოყვარე კაცი კიდევ გამოვა მოედანზე? და თუ გამოვა, თავგანწირვით არ ითამაშებს?! ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, ფესბურთელებსაც და გულშემატკივრებსაც ყველაფერი ეპატიებათ: ფესბურთელებს — ცუდი თამაში, გულშემატკივრებს — ლანძღვა-გინება!.. რას ამბობ, სტა-

დიონის წყალობით, ვინც არ იცოდა, იმანაც კი ისწავლა გინება!..

— რაც უნდა თქვა, სტადიონზე სიარულს ვერ გადამაჩვენებ?

— რასაკვირველია, სანასაობა და გასართობიც პაპიროსსა და მზესუმზირასავითაა: თუ მიეჩვიე, ძნელად გადაეჩვევი.

— სინარა, რა მაგის პასუხია და, ბილეთი რომ გიშოვო, წამოსვალ?

სინარამ გაოცებით შემომხედა და თითქოს შემკრთალმა მიპასუხა:

— როგორ შეიძლება?!

— რატომ რა, უცსოსთან სომ არ იქნები?..

— მაგიტომ არა...

— მაშ, რატომ?

— რა ვიცი... მიზეზი ბევრია.

— ერთი მაინც დამისასელე.

— ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, შენ რას იფიქრებ? შენ რომ ქალი იყო, წაჰყვებოდი?

— გააჩნია, ვის?

— და გააჩნია, როგორ გეტყოდა, არა, ჯონდო?

— რასაკვირველია, ყველაფერს აქვს მნიშვნელობა, მით უმეტეს, ქალისთვის.

— მაგრამ რა ნაცადი ხერხიც უნდა იყოს, ყველაზე ერთნაირად ვერ იმოქმედებს, ისევე როგორც წამალი: ის რაც სხვას გააბრუებდა, მე მსოლოდ სიცილს მომგვრის, ადამიანს თუ კარგად არ ვიცნობ, არც მის სიტყვას ვენდობი.

ერთხანს დუმილით მივაბიჯებდით, მერე მოულოდნელად ვკითხე:

— კარგი თამაში გინახავს?

— ჩვენების თუ უცხოელების?

— უცხოელების თამაშიც გინასხავს?

— რატომღაც აქამდე მასსოვს „ვესტ ბრომვიჩ ალბიონი“.

თუ კევანზე იტყოდი — ძლიერი მოთამაშეაო, სამაგიეროდ დანარჩენებზე ვერ იტყოდი სუსტები არიანო. ჩვენი გუნდის ყველაზე დიდი ნაკლი კი აქამდე ისაა, რომ საოცრად არათანაბარი დონის მოთამაშეებისაგან შედგება.

სინარას გაოცებული შევცქეროდი. მე მეგონა, ფეხბურთზე წარმოდგენაც კი არა ჰქონდა, რასან ამ ორ წელიწადში ერთხელაც არ დასცდენია სიტყვა... როცა ბიჭები სამსახურში ცხარედ ვკამათობდით ხოლმე წინააღმდეგობით ჩატარებულ მატჩზე, როცა ჩვენს კამათში გოგონებიც კი ჩამოერეოდნენ ხოლმე, სინარა ჩვეულებრივ სულგანაბული იჯდა და ასე გეგონებოდა, ფეხბურთი კი არა, სამსახურის საქმის გარდა, ქვეყანაზე არაფერი აინტერესებდა. მაგრამ თურმე ნუ იტყვი... ძალიან ადვილია, როცა რამე არ გესმის, გულგრილად უცქირო სსკეების კისრისტეხას, იქნება ეს ფეხბურთი, ჭადრაკი თუ თეატრი, მაგრამ ძალიან ძნელია, თუ გესმის, კამათში არ ჩაერიო და შენი „ავტორიტეტული“ სიტყვა არ თქვა. სინარას კი თურმე ყველაფერი კარგად ესმოდა და მაინც ასერსებდა თავის შეკავებას.

— სინარა, თუ გუნებაში გაქვს წამოსვლა, თქვი, ნუ გერიდება, მაშინ ცოტა უნდა ვიჩქაროთ. ჩემთვის კი მაქვს ბილეთი, მაგრამ შენი საშოვნელია!

— წამოვიდე? — ყოყმანით წამოიწყო სინარამ, და სახეზედაც, კილოზედაც აშკარად შეატყობდით, რომ წამოსვლა გულით სურდა. — სულ ერთია, ბილეთს ვერ იშოვი, — დაუმატა მან. — მაგრამ ამ სიძნელეს როგორ შეეუშინდებოდი.

— შენ რა გინდა, ბილეთს გავაჩენ!

მატჩის დაწყებას ერთი საათიღა აკლდა და ტროლეიბუსსა თუ ავტობუსში ჩაჯდომაზე ფიქრიც ზედმეტი იყო. სტადიონისაკენ ფეხით გავეშურეთ. ასლა პროსპექტზე სალსი მსო-ლოდ ერთი მიმართულებით მიისწრაფოდა.

— ჯონდო, ორიოდ წუთით რომ დაგაყოვნო, სომ არ გე-წყინება?

— საწყენი რაა, თუ აუცილებელია... მაგრამ სომ იცი, ახ-ლა ყოველი წუთი რად ღირს!

— პირველივე ტელეფონ-ავტომატით ამსანაგს უნდა და-ეურეკო. გუშინ შეეპირდი, ორ საათზე გამოგივლი-მეთქი...

— უკვე სამის ხუთი წუთია.

— ჰოდა, სწორედ დროზე გავაფრთხილებ...

— კარგი, სინარა. მხოლოდ ნაბიჯს ცოტა კიდევ ავუჩქა-როთ...

— ავუჩქაროთ! — ისე მიპასუხა, ისე შემომცინა, მის სიტყ-ვაშიც, მის გამომეტყველებაშიც ისეთი ხალისი და კმაყოფი-ლება იგრძნობოდა, რომ უნებლიეთ მეც გადამედო სინარას განწყობილება. ორივენი ბავშვებად ვიქეცით... ხელიც კი ჩაე-ჭიდე. სინარა არათუ არ გამძალიანებია, პირიქით, თვითონაც მაგრძნობინა, რომ ეს ჩემი ბავშვური სითამამე სიამეს ჰგერი-და და საწინააღმდეგო არაფერი ჰქონდა ასე ხელისხელჩაკი-დებულებს გვერდინა; სომ უნდა მოგვეგო ის წუთები, ავტო-მატთან ლოდინში რომ უნდა დაგვესარჯა. პირველმა ავტო-მატმა მოულოდნელად გაგვაწბილა. სინარამ რომ დაინახა, ჯი-სური თავისუფალიაო, სიხარულით ცას ეწია, მაგრამ მისი სი-ხარული ნაადრევი გამოდგა. ის იყო, სინარას ყურმილისა-თვის ხელი უნდა ეტაცა, რომ სასტად დარჩა: ავტომატზე ზო-ნარიღა ეკიდა. რომელიღაც პირუტყვს ყურმილი წაეგლიჯა. გზა ისევ ფაციფუცით განვაგრძეთ. რაც უფრო ვუახლოვდე-

ზოდით სტადიონს, ხალსიც საგრძნობლად მატულობდა. სინარამ ქუჩის მეორე მხარეს ავტომატის სხვა ჯისურს მოჰკრა თვალი. ვცადეთ გადასვლა, მაგრამ ეს ასლა არც ისე იოლი აღმოჩნდა: ყველა მიიჩქაროდა, ზოგი კიდევ გარბოდა და ძნელი იყო, გვერდი ისე აგექცია, ვინმეს არ დასჯახებოდი. მეორე ჯისურთან ოთხი კაცი იდგა რიგში. ამის დანასევსე ორივეს ლამის გული შეგვიღონდა, მაგრამ რას ვიზამდით. ჩვენ წინ ორი მოსუცი იცდიდა, იმათ წინ კი ვიღაც ჭაბუკი და გოგონა. ჭაბუკი წამდაუწუმ იცვლიდა პოზას, გოგონას თავს მოურიდებლად აწონებდა. ჩაცმულობასა და კილოზე ეტყობოდა, ნამდვილი „სტილიაგა“ იყო, გოგონას კი მოსწავლის ფორმა ეცვა და თხუთმეტი წლის ძლივს იქნებოდა. ბიჭი აშკარად უსსნიდა სიყვარულს. მისი ლაპარაკი ყველას გვესმოდა. გოგონას გულუბრყვილობით მოსდიოდა თუ უჭკუობით, სიამოვნებით ისმენდა ვაჟის თავბრუდამსვევ სისულელეებს; თქმა არ უნდა, ბიჭი მიზანს უთუოდ მიაღწევდა... გოგონას მშობლები კი, ვინ იცის რა იმედითა და სასოებით შესცქეროდნენ თავის პირმშოს და რა გეგმას აწყობდნენ სამერმისოდ: — ჩვენი შვილი ისწავლის, განათლებული ადამიანი დადგება, სასოვადოებაც დააფასებს, ჩვენ კი სიბერეში გვიპატრონებსო. მეტი არაა თქვენი მტერი!

ასეთ შემთხვევაში ერთნაირად მომდის ხოლმე გული როგორც იმ წვრილფეხსა და ნაძირალა „დონჟუანებზე“, სკოლების მახლობლად და გზაჯვარედინებზე რომ დგანან, ისე იმ უჭკუო გოგონებზე, აგრე იოლად და დაუფიქრებლად რომ ესევიან „სასიყვარულო აღსარების“ აბლაბუდაში.

თუ ვაჟს ცოტა „წესიერად“ აცვია, თუ მაღალსაყელოიანი, შინ ნაქსოვი, ან უცხოური ჯემპრი, ვიწრო, ბარძაყებზე გადატკეცილი შარვალი, მოდური, ჭვინტიანი ფესსაცმელი,

უცხოური ჭრელი წინდა „ამშვენებს“ და ხელში დაჭმუჭნილი იტალიური ლაბადაც უჭირავს, გოგონებისათვის ეს საკმარისია, რათა ვაჟმა თავი მოგაწონოს და შეგაყვაროს, ერთი წლით თუ არა, ერთი თვით მაინც.

მე უკვე ვღელავდი და ვიშმუშნებოდი. თუ აქ სინარამ რიგს კიდევ უცადა, დავიდუბებით-მეთქი, ვფიქრობდი გუნებაში. ეს შეშფოთება ალბათ სახეზედაც ისე აშკარად მესატებოდა, რომ სინარას უთუოდ შევებრალე. ერთი თავშეკავებით ჩაიცინა, არა ჰქონია იღბალი ჩემს ამხანაგსო და... ორივენი ერთად მოვწყდით ადგილიდან.

სტადიონის „მისადგომებთან“ მართლაც ზღვა ხალხი ირეოდა. ქუჩა საბარგო მანქანებით და ცხენოსანი მილიციელების მწკრივით იყო გადაღობილი, ტროტუარზე კი, სადაც გასასვლელი მოეწყოთ, მილიციელები გაჰყვიროდნენ — ბილეთები მოამზადეთო, მაგრამ მათი გაფრთხილება არავის ესმოდა: ბილეთიანი თუ უბილეთო ერთად აწყდებოდა გასასვლელს. სინარას ვუთხარი, აგერ საათთან მომიცადე-მეთქი და პირჯერის გადაუწერლად გადავეშვი მოზღვავებულ ხალხში. სადაც კი ხუთ-ექვს ბიჭს მოვკრავდი თვალს, მყის მივაშურებდი, ზედმეტ ბილეთს სომ არ ყიდიან-მეთქი. კაცმა რომ თქვას, ყველაფერი იღბალია, ბილეთი სინარასათვის უფრო ადვილად ვიშოვე, ვიდრე ამას ასლა ვინმე წარმოიდგენდა. გათამამებულმა ასლა ისიც მოვინდომე — სხვადასხვა ადგილის ბილეთები გადამეცვალა, მე და სინარა ერთად დავმჯდარიყავით. ათი-თხუთმეტი წუთის შემდეგ ბედს კვლავ ვეწიე. აღმოსავლეთისა და სამსრეთის ტრიბუნების ბილეთები დასავლეთისაზე გადაეცვალე. ოთხიოდე მანეთის დამატება კი დამჭირდა, მაგრამ ასლა ამას ვინ დაეძებდა. სინარასთან თავმოწო-

ნედ მივიჭერი, კვლავ სელი ჩაეაწე და გაოცებულ-გასარე-
ბული გოგონა მილიციელების პირველი მწკრივისაკენ გავი-
ტაცე. გული უკვე საგულეს მქონდა — თამაშზე აღარ დავიგ-
ვიანებდი. სიხარულით სმას ველარ ვიღებდი. არასოდეს ასე
აღფრთოვანებული არ ვყოფილვარ... სანახაობაზე დასწრების
სიხარულს სინარას სიასლოვე მიათკეცებდა. თავმომწონედ
ეუასლოვდებოდი სტადიონს. ასე მეგონა ფესბურთის მატჩი
კი არა, ჩემი ქორწილი იმართებოდა. ჯგლერთაში სინარა წინ
გავუშვი. ხალხის ტალღა ისე მიგვარწევდა, მიწაზე ფესი რომ
არ დაგვედგა, არ წაეიქცეოდით. სინარას სულაც არ უკვირდა
ეს ამბავი. პირიქით, როცა ხალხის ნაკადი გაიტაცებდა, ის
უსათუოდ მომხედავდა, გამიცინებდა. როგორც იყო, რკინის
სარიხებიან ვიწრო შესასვლელში მოვხვდით. კონტროლიორს
უმაღლ გადავაწოდე აქამდე ხელში ჩაბლუჯული ბილეთები; და
როცა სტადიონის ეზოში აღმოვჩნდით, ორივემ მართლაც
რომ შევებით ამოვისუნთქეთ. დაჭმუჭნილი ბილეთები სელის-
გულზე გავასწორე.

— კარგი ადგილებია? — იკითხა სინარამ.

— რაღა თქმა უნდა.

თამაშის დაწყებას თსუთმეტი წუთიდა უკლდა, გასასვლე-
ლები და იარუსებზე ასასვლელი კიბეები მაყურებელს უკვე
ისე გაეჭედა, რომ გზის გასაკვლევად დიდი სიმარჯვე იყო სა-
ჭირო. როგორც იყო, ავიყვანე სინარა ჯერ მეორე, შემდეგ
მესამე იარუსის კიბეზე. სინარა სულ იღიმებოდა და ეტყობო-
და, სიამოვნებდა კიდეც კიბის ნაპირას თითქმის ჰაერში გად-
მოკიდებულნი რომ მივიწევდით მაღლა. სინარას ყველაფერი
ბუნებრივად მიაჩნდა. როცა ვუთხარი, არ გაგიკვირდეს-მეთქი,
გაოცებულმა მომიგო — რა უნდა გამიკვირდეს, ესაა ცხოვრე-
ბა, ყველგან თავისებური „წესრიგია“, კონსერვატორიის მცი-

რე დარბაზში სომ არა ვართ, სტადიონიაო. ჩვენი ადგილები მესამე იარუსის მეორე რიგზე აღმოჩნდა. რიგი უკვე გაჭედ-
ლი იყო. ბილეთებს რომ დახედეს, ორი ჭაბუკი უსმოდ ადგა
და წავიდა. მე გაზეთები დავაფინე და დავსხედით თუ არა,
უმალ დაგვაფიწყდა გადატანილი ჯაფაც და წვალებაც.

— აქაურობა თამაშის გარეშეც მიმზიდველია! შესედე,
ჯონდო, როგორ აფრიალებს ქარი სპორტულ დროშებს... ის
არის აღმოსავლეთი?

— ის არის.

— იქ არ ვიცი, რა ამბავია, მაგრამ აქედან კი ლამაზი და-
სანასავია ხალხიცა და ტრიბუნებიც...

— ზოგი რამ შორიდან უფრო ლამაზი ჩანს!

— რაკი სტადიონზე ხარ, წაფილოსოფოსების გუნებაზე-
დაც მოხვედი?

— ასე ჩანს.

— მინდორიც რა საუცხოოა. მოგწონს მწვანე ფერი?

— სიცოცხლე მწვანეშია! ხეები, მთები განა მწვანე ფერის
არ არის?

— სიცოცხლე ყველა ფერშია, შავშიაც კი... მზით განათე-
ბული, ხასხასა მწვანით დაფარული მთა, ღამით რომ შავ სი-
ლუეტად იქცევა სოლმე, განა ის მაშინაც არ ცოცხლობს?..

როდესაც სტადიონის ტრიბუნები ხალხით აივსო, უბილე-
თოები ჩვენს მერხზედაც აქა-იქ ჩაიჭედნენ და საგრძნობლად
შეგვაფიწროვეს. როდესაც მუხლის გასამართავად სუთი წუ-
თით მინდორზე გამოსული მოთამაშეები უკანვე გაიქცნენ,
ხოლო სტადიონს რეპროდუქტორებით გუნდების შემადგენ-
ლობა ამცნეს, როდესაც გამოჩნდა მთავარი მსაჯი თანაშემწე-
ების თანხლებით — გუნდების კაპიტნებმა და მსაჯებმა ერთ-
მანეთს ხელი ჩამოართვეს, და წილი ყარეს, ვის რომელი კა-

რი დაეკავებინა. გუნდები ერთმანეთის პირისპირ დადგნენ, გაჭედდნენ და აზუზუნებულ იარუსებზე მსოლოდ მაშინ და ისიც მსოლოდ წუთით ჩამოვარდა რაღაც აუწერელი სიჩუმე. მაგრამ მოსვდა თუ არა ფესი ბურთს, ატყდა ყაყანი, შეძახილები, ისმოდა ხან სისხარულის, ხანაც უკმაყოფილების გამომხატველი შენიშვნები. ყოველი მარჯვე ილეთი თუ ბურთის კარგად გადაცემა სისხარულით ამგერებდა მაყურებელთა გულებს. ჩვენების მხრივ ერთი-ორი მარჯვე კომბინაციის გათამაშების შემდეგ ტემპი რატომღაც დაეცა, თამაში დუნედ წარიმართა და თანდათანობით გაუფერულდა. მაყურებლები უხეში შეძახილებითა და სტვენითლა ლამობდნენ თამაშის გამოცოცხლებას, მაგრამ ამაოდ. ამ უფერულობას და ცალ კარში თამაშს მეორე ტაიმის დასაწყისიდანვე წვიმაც დაერთო. მომარაგებული გაზეთები ძალიან გამოგვადგა. სინარას თავისთავზე უფრო მეტად წიგნების დარდი ჰქონდა — არ დამისველდესო და, ცალი ხელით რომ თავზე წაფარებული გაზეთი ეჭირა, მეორე ხელით, რაც შეეძლო, გულში იხუტებდა წელანაცნობობით შეძენილ „უკვდავების ილუზიასა“ და „ბერძნულ ცივილიზაციას“. მე გემოზე გავიწუწე, მაგრამ მაინც თავმომწონედ ვიჯექი. ფესბურთზე წამოსული კაცი, თანაც თუ გვერდით ქალი გახლავს, როგორ შეიძლება რაიმეს შეუშინდე. მართალია, სინარამ რამდენჯერმე გამიმეორა — მე ერთიც მეყოფა, მეორე გაზეთი შენ დაიფარეო, მაგრამ ძალიან ვიუარე; დავაჯერე, გაწუწვას სტადიონზე შეჩვეული ვარ და არც ამ მხრივ ჩამოვრჩები რომელიმე გულშემატკივარს-მეთქი. სტადიონზე მთავარი ის კი არ არის, წვიმა მოვა თუ ქარია, მთავარია, როგორმე ჩვენებმა ბურთი გაიტანონ, ორმოცი ათასმა მაყურებელმა ერთხმად შეღმუელოს და ტაში დაჰკრას...

სინარას რამდენჯერმე გავუმეორე—წავიდეთ-მეთქი. დღევანდელი თამაშით აგრერიგად უკმაყოფილოს და იმედგაცრუებულს, მოედნისაკენ გასედვაც აღარ მინდოდა. ასლა მთელი სიმწვავით ვიგრძენი ის, რასაც წელან სინარა თავმოყვარეობის თაობაზე მეუბნებოდა.

ირიბი წვიმის ზოლები ერთბაშად მზემ გაანათა... როგორც მზეს წვიმაში, ისე წვიმას მზეში სულ სხვა ელფერი აქვს. ახლა ამან უფრო მიიქცია მაყურებელთა უმრავლესობის ყურადღება, ვიდრე თამაშმა; აკი მეც და სინარამაც ამიტომ ავსედეთ ცას. უცებ სინარამ მკლავში ხელი მტაცა და შეჰყვირა:

— ხედავ, ჯონდო?!

ის იყო, მეც იქით გავიხედე, საითაც სინარა მანიშნებდა, რომ მთელი სტადიონი ფეხზე წამოჭრილი მაყურებლების გაშმაგებულმა ერთსულოვანმა შეძახილმა, გამაყრუებელმა ტაშმა და სტვენამ შეაზანზარა. გაუშვეს მტრედებიც.

— გავიმარჯვეთ ოთხმოცდამეათე წუთის მიწურულს! — სხვებთან ერთად გოაცებითა და სისარულით ვიმეორებდი ამ სიტყვებს.

— ჯონდო, დაინახე ცისარტყელა, როცა მზე პირს იბანდა!..

— ცისარტყელა ჰო, მაგრამ ის კი ვეღარ დავინახე, როგორ გაიტანა ბურთი ჩვენმა თავდამსხმელმა...

სტადიონი ისევ ბოზოქრობდა. არ ცხრებოდა შეძახილები, ტაში, სტვენა... სტვენა კი არა, გეგონებოდა, მილიონმა ბელურამ ჟიჟივით გადაუქროლა სტადიონსო...

— სომ კარგად მოვიქეცი, ჯონდო, რომ არ დაგიჯერე და ათი წუთით ადრე არ დავტოვეთ სტადიონი...

— როგორ? შენ თუ დამიჯერე და წამომყევი, მე რატომ არ უნდა დამეჯერებინა? სომ ხედავ, ორივენი რა ჭკვიანები ვართ...

ამ სიტყვებზე ბევრი ვიცინეთ.

საღსი დიდსანს ბობოქრობდა იარუსებზე, მერე ნელ-ნელა იწყო დენა გასასვლელისაკენ. მე და სინარამ თითქმის ყველაზე ბოლოს დავეტოვეთ სტადიონი. როცა მესამე იარუსიდან კიბეზე ჩავდიოდით, ერთსელ კიდევ მოვავლეთ თვალი სტადიონს. თითქოს თოვლი მოსულაო, მერსები სველ გაზეთებს გადაეთეთრებინა. ისევ წვიმდა. ასლა უფრო მკრთალად ჩანდა ცისარტყელას შვიდფერი რკალი. სტადიონის ეზოდან შუა-კარით გამოვედით.

— კმაყოფილი ხარ, სინარა?

— რად მეკითხები?

— რად უნდა გეკითხოვოდე?

— ყოველ შემთხვევაში. თამაშით არა. მაგრამ კმაყოფილი ვარ ამ ზღვა საღსის, მწვანე მინდვრისა და აი, ამ სეიენის სილვითაც! ხედავ, რა უცნაურად მიგრესილ-მოგრესილი სეები ჩამწკრივებულან სტადიონის წინ? თითქოს ესენიც ბურთს თამაშობდნენ და უეცრად გაშეშებულანო!

— მე კი სულ სხვა რამით ვარ კმაყოფილი.

— რით? — იკითხა სინარამ და ეშმაკურად გამომხედა. შევატყვე, რომ მიმისვდა, რასაც ვფიქრობდი.

— იმით, რომ... არ გამაწბილე და წამომყევი!

სინარას თავი დაეხარა, მისი სახე რაღაც იდუმალ დიმილს გაენათებინა. მკერდზე შემოჭდობილი სელებით წიგნებიც მკერდში ჩაეკრა და დინჯი, თანაბარი ნაბიჯით მომყვებოდა მხარდამხარ, მე კი ვეჩურჩულებოდი:

— მე რომ გკითხე, სინარა, თუ წამოსვალ-მეთქი, გულმა ისე დამიწყო ძგერა, რომ მუხლებში ღონეც კი წამერთვა. ვინ იცის, როგორ გამიგებს ამას და, ვაითუ დღეიდან სამუდამოდ დავეკარგო ეს უწყინარი გოგონა-მეთქი! მაგრამ მოსდა სასწაული...

— სასწაული! — გაიმეორა და ისე გაიცინა სინარამ, არ შეიძლებოდა იმ წუთში ყველა ლამაზებზე უფრო არ მოგწონებოდათ ეს ერთი შესხედვით ჩვეულებრივი და უფერული გოგონა. მაგრამ მე იმ წუთს როგორღაც უფრო მეტი დავინახე მასში, ვიდრე იმ ორი წლის განმავლობაში. სინარამ უცებ მიანავლებული ნაკვერჩხალი მომაგონა, რომელსაც, საკმარისია, სული შეუბერო, რომ გამოანათოს!.. განსაკუთრებით გამოაცა მისმა თვალებმა. ახლა ისე ულამაზო აღარ მეჩვენა მისი გამხდარი და მზით გარუჯული, მოყავისფრო სახეც, მკაფიოდ გამოკვეთილი ღაწვის თავები და ბრტყელი ნიკაპი. როდესაც ჩემკენ მოიხედა და გაიღიმა, მაშინღა დავაკვირდი მის ზომასედ სქელ ტუჩებს, მჭიდრო და თეთრი კბილების მწკრივს.

— მიკვირს ხოლმე, ადამიანებს უთქმელად რატომ არ უნდა ესმოდეთ ერთმანეთისა? — ვთქვი მე.

სინარამ შემომხედა, მაგრამ არაფერი უთქვამს.

— სინარა, რაც უნდა თქვა, რაც უნდა გაიფიქრო, მე მაინც მადლობელი ვარ, ჩემი, ერთი შესხედვით, თავსედური წინადადება რომ არ გეუცხოვა და...

სინარამ კვლავ შემომხედა და სიტყვა გამაწყვეტინა:

— იცი, რატომ? მე გუშინ შენზე უფრო მეწყინა, როცა გოგონებმა ისე აბუჩად აიგდეს შენი გულუბრყვილო წინადადება, ერთმანეთის წინაშე თავი არ დაიმცირეს. რა არ მოიგონეს, რა სიცრუე არ მოჩმასეს, რომ შენთვის თეატრში წამოყოლაზე უარი ეთქვათ. მე არ მიყვარს კუდაბზიკა კეკლუცები. ხომ არ იფიქრე — თავის რეპუტაციას შეგნებულად უფროსილდებიანო? ფარულად იქნებ შენზე ათჯერ უარესსაც გაუყადრონ თავი, მაგრამ საზოგადოებაში შენთან ახლოს გავლაც კი ეთაკილებათ. მაპატიე, ჯონდო, ჩემს ამპარტავან კო-

ლეგებზე ზურგს უკან, ისიც ვაჟთან ასეთ რამეს რომ ვლავრაკობ, მაგრამ განა შენ ჩემზე ნაკლებად იცნობ მათ? თუ რამეში ვცდები, მითხარი! ძალიან მომეწონა, ბილეთები რომ დახიე და თვალებში შეაყარე! რა ცუდი იქნებოდა, დოდოს რჩევას რომ აჰყოლოდი და ჩემთვის გეკითხა — თეატრში წამომყვები თუ არაო. მე ახლაც არ ვიცი, რას გეტყვოდი, მაგრამ ალბათ ძალიან გამიჭირდებოდა რამე ჭკვიანური პასუხის სახელდახელოდ გამოძებნა. საამისოდ სრულებით არ ვიყავი მომზადებული. გავიგონე თუ არა, რაც დოდომ თქვა — გული გადამიქანდა... სულგანაბული ველოდი, რას მოიმოქმედებდი. იცი, ეს რა იყო, მათი რჩევა რომ არ გაიზიარე, და მათზე მაღლა მდგომი უცბად დაბლა არ ჩამოვარდი? დაცინვა მაშინ უნდა გენახა, იმათი უარით გაწბილებულს ჩემ წინაშე რომ წამოგეჩოქა. მაგრამ, საბედნიეროდ, ეს არ მოხდა. შენ მათ თვალში ამაყი და გაბედული დარჩი. ამის შემდეგ მაინც ეცოდინებათ, ვისთან აქვთ საქმე. ეცოდინებათ, რომ შენთან სუმრობა არ შეიძლება, თუმცა სულ ესუმრებოდი, აცინებდი და ართობდი. ჰოდა, ჯერ კიდევ გუშინ რომ ეგონათ, ღირსი არ ვიყავი, ჩემთვისაც გეკითხა — წამოგყვებოდი თუ არა თეატრში, ახლა, თუ ღმერთმა ქნა და ერთად დაგვინახეს, ისინი ვერასგზით ვერ მიხვდებიან — რა მოხდა ამ ერთ დღეში.

მე მხოლოდ მაშინ გამოვერკვიე, როდესაც სინარა გაჩუმიდა. აქამდე მისი ხმა, მისი ჩურჩული ისე საამოდ ჩამესმოდა, როგორც მუსიკა, როცა ის შორიდან გესმის, როცა ბგერები ძლივს აღწევენ შენს ყურამდე. სინარას ერთხელ კიდევ დავაკვირდი გამომწვევად, მოურიდებლად. მან არ იუცხოვა.

— ჯონდო, შენ საით?

ასეთ კითხვას და ისიც ასე მოულოდნელად არ მოველოდი. მეგონა, ერთ-ორ საათს კიდევ ერთად ვიხეტიალებდით

პროსპექტზე, წიგნის მაღაზიებში შევივლიდით, ან ვაკის პარკს ვეწვეოდით.

— თქვენ კი საით? — კითხვა შევუბრუნე სინარას, თანაც გამიკვირდა: ამდენ ხანს სულ „შენობით“ ველაპარაკებოდი, ას-
ლა „თქვენობით“ რატომ მივმართე-მეთქი. მაგრამ ძნელი მი-
სახვედრი არ იყო ამის მიზეზი. ამ ორიოდ საათში სინარას
უფრო მეტად დაეუახლოვდი და ასლა უფრო მეტად ვცემდი
პატივს, უფრო მომწონდა იგი.

— წელან რომ ამსანაგს ვერ დავურეკე, ასლა ხომ მაინც
უნდა გავაგებინო ჩემი ამბავი.

— თქვენი ამხანაგი ახლოს ცხოვრობს?

— არც ისე შორს... აგერ, ამ ქუჩას ავივლი, მერე რკინი-
გზის ხიდზე გადავალ და იქიდან სულ რაღაც ათიოდე ნაბიჯ-
ზეა მისი სახლი.

— ქალია?

— რასაკვირველია.

— რატომ, ხომ შეიძლება, ვაჟი იყოს?

— ვაჟებთან შინ არ დავდივარ.

— ეგ არც მიფიქრია, მაგრამ ხომ შეიძლება, ვაჟსაც მე-
გობრობდე.

— შენ როგორ ფიქრობ?

— მე, მგონია, შეიძლება.

— სხვაგვარად არც უნდა ფიქრობდეთ.

— რატომ, სინარა?

— ალბათ იმიტომ, რომ თქვენთვის მარტო ასეა სელსაყ-
რელი.

— ესე იგი, ჩვენ, ვაჟები, სანდონი არა ვართ!

ჩემს კითხვაზე პასუხი არ გაუცია. ჩანს, სინარა ზედმეტად

თელიდა ამ საკითხზე კამათს. თავი ჩავდუნე, ხმა აღარ ამო-
მიღია.

— რატომ მოიწყინე, ჯონდო?

— სულაც არ მომიწყენია, სინარა, უბრალოდ დაფიქრდი.

— დასაფიქრებელი ბევრი რამაა, თუ დაფიქრების დრო
ან საშუალება გაქვს.

— სამაგისო დრო, მე მგონია, შენ სხვაზე მეტი გაქვს!..
თუ არადა, სამსახურში სულ დაფიქრებული არა სარ? არ
მახსოვს, სხვების ლაპარაკში ჩარეულიყავი...

— როგორ უნდა ჩაერიო? ვაუები მარტო ფეხბურთზე კა-
მათობენ, ქალები — ჩაცმაზე. ნუთუ ბურთისა და კაბის მეტი
ამქვეყნად საყურადღებო აღარაფერია? მეც იძულებული ვარ,
თავი ჩავდუნო და მინდა თუ არ მინდა, ვუსმინო...

— დიდი მოთმინება გქონია.

— რას იზამ... კიდევ ორი თვე და, უმაღლესში შესასვლე-
ლად სტაჟი დამიგროვდება. სამი თვის მერე კი გამოცდები
იწყება!

— გამოცდები?

— აღმოსავლური ენების ფაკულტეტზე მინდა შევიდე.

— რომელი ენა გაინტერესებს?

— არაბული.

— არაბული? — უნებლიეთ გამეცინა.

— რას იცინი? — შუბლს ქვემოდან ცოტა გაკვირვებით და
ცნობისმოყვარეობით შემომხედა სინარამ.

— რას ვიცინი და, — უნდა მეთქვა, ქართული კი ისე კარგად
იცი-მეთქი, მაგრამ გადავიფიქრე, — დაბადებულიყავი ათი სა-
უკუნით ადრე და არაბული ენის პრაქტიკას თბილისშივე მი-
იღებდი!

სინარამ მხოლოდ მცირე დაფიქრების შემდეგ მიპასუხა:

— მაშინ ქართველებისათვის არაბული დამპყრობელის ენა იყო და რომც მცოდნოდა, მეძულებოდა, ახლა კი მიყვარს.

— მართალი სარ, სინარა!

— მეც მგონია, რომ ერთი მხრივ თუ მართალი ვარ, მეორე მხრივ, ვინ იცის, შეიძლება არ ვიყო მართალი.

— რატომ, სინარა?

— თუ მურვან ყრუ არაბულად ლაპარაკობდა, აბო ტფილელს რაღას ვერჩი, ანდა ათას ერთი ღამე არაბულ ენაზე არაა დაწერილი?

გამეცინა. რაღა მეთქმოდა. გუნებაში დავეთანხმე.

— ახლა კი ნახვამდის, ჯონდო! ძალიანაც რომ არ გინდოდეს, სვალ დილით სამსახურში მაინც შევხვდებით ერთმანეთს...

— მოუთმენლად გელით, სინარა!

— ძლივს არ იხუმრე? — უეცრად მომიჭრა სიტყვა, ხელი კეკლუცად დამიქნია და წავიდა. ასე ულმოზლად გაუსწორდა ის ჩემს გულწრფელ წამოძახილს.

სადაც სინარა წუთის წინ დამემშვიდობა, ველარ ვცილდებოდი იმ ადგილს. მას მერეც, ის რომ თვალს მიეფარა, კარგა ხანს ვიდექი და ვფიქრობდი... „გამომშრალი“ და „გამოფიტული“ რომ მეგონა, თურმე სწორედ ის ყოფილა ყველაზე შინაარსიანი. რა ვუთხრა ადამიანების თვალსა და ჭკუას. რად გინდა თვალი, თუ ვერაფერს დაინახავ, რად გინდა ჭკუა, თუ ვერაფერს მიხვდები. ასეთი გოგო ყველას ათვალწუნებული ჰყავს. ჩვენს განყოფილებაში რვა ქალიშვილია, მაგრამ გათხოვებაზე რომ სიტყვა ჩამოვარდება, მხოლოდ შვიდზეა ლაპარაკი, სინარას კი არაფრად აგდებენ. არც გოგოდ თვლიან, არც გასათხოვრად... მაგრამ რა მოხდა ამ ორიოდე საათში, მე თვითონ მიკვირს. ახლა სინარა ლამაზი მეჩვენება, ისინი კი —

ულამაზონი. თუმცა რა გასაკვირია, სინარასათვის თვალეში აქამდე ერთხელაც არ ჩამისედავს, ერთხელაც არ გამოვლახა-რაკებივარ. ჩვენი საუბარი „გამარჯობა-გაგიმარჯოთი“ ამოი-წურებოდა. ენახოთ, რა შემრჩება ხვალ დილამდე ჩემი დღე-ვანდელი შთაბეჭდილებებიდან...

ორშაბათ დილით მე და სინარამ ყველას დაეასწარიტ სამ-სახურში მისვლა. დამინახა თუ არა, იმის მაგივრად, მომსალ-მებოდა, რაღაც მრავალმნიშვნელოვანი მკითხა:

- კიდევ გახსოვს, ჯონდო?
- რა?! — ცოტა არ იყოს, გაკვირვებით ეკითხე.
- როცა მზე პირს იბანდა, როცა გაგიმარჯვებ!
- ჩემი დაბადების წელი შეიძლება დამავიწყდეს, ეგ კი — არა!

- დაგიჯერო?
- ჯერჯერობით ასეა, მარტო ჩემს სიტყვას უნდა ენდო, საქმე მერე იყოს...
- სიტყვა, მაინც სიტყვაა, საქმე კი სხვაა!
- თუ კაცი უპიროა, მისი არც სიტყვა უქნია ღმერთს, არც საქმე.

სინარას შენიშვნამ უმაღლ მოუღო ბოლო ჩვენს დიალოგს. სულ ერთია, ლაპარაკს ჯგროდ შემოსული თანამშრომლები შეგვაწყვეტინებდნენ. ის იყო ყველამ თავისი ადგილი მონა-სა, რომ ზარიც დაირეკა. შესვენებამდე სინარასთვის ხმა აღარ გამიცია. წინააღმდეგ ჩემი ჩვეულებისა, აღარც სხვების-თვის მიბასუსია რამე, როცა ჩემი გამოწვევა სცადეს. მზიამ მკითხა — გუშინწინ პრემიერაზე მაინც წახვედი თუ არაო. მე ხმა არ გავეცი. ლეილამ ჩემ მაგივრად უპასუხა:

— სომ სედავ, ბიჭი ნაწყენია, გუშინწინ კარგად ვერ მოვექეციოთ ჯონდოს.

რა თქმა უნდა, ეს არ იყო გულწრფელი აღიარება და სინანული. შესვენებაზე ყველანი გაიკრიფნენ. ზოგი დაწესებულების შენობის წინ ბოლთის ცემით კლავდა იმ ერთ საათს, ზოგი დერეფანში, ზოგი სამკითხველოში, ზოგიც სასაუზმეში. მეზობელი განყოფილების თანამშრომელმა, ჩემსავით ფესბურთის გიჟმა — თამაზმა, მეც ჩამომიარა, წავიდეთ, ვისაუზმოთო, მაგრამ მე „თავსაყრელი“ საქმე მოვიმიზეზე და როგორც იყო, სინარასთან მარტო დავრჩი. სინარასი არ ვიცო, მე კი ძალიან მინდოდა მასთან მესაუბრა, მაგრამ მოულოდნელად დავმუნჯდი. ენა აღარ მემორჩილებოდა. არ ვიცოდი, რა მეთქვა, რით დამერღვია დუმილი. სინარამ ქაღალდები განზე გადადო... შემდეგ უჯრა ნახევრად გაბოსწია და „სუფრა“ შიგვე გააწყო. პერგამენტის ქაღალდი გაშალა, ზედ შებოლილი შაშხის მოზრდილი ნაჭერი, ორი, მაგრად მოსარშული კვერცხი, ორი ვაშლი და კამფეტი დააწყო.

ეს რომ დავინახე, წამოვდექი.

— ჯონდო?! — გაკვირვებით შემომხედა სინარამ.

— მე წავალ, სელს არ შეგიშლი, ისაუზმე.

— დაჯექი!

— სინარა, ამხანაგებმა რომ შემოგვისწრონ, სიცილს დაგვაყრიან.

— რამდენიც უნდათ, იცინონ...

— როგორც გინდა, — ვთქვი და ცოტა არ იყოს, გამიჭირდა დარჩენაც და დაჯდომაც, მაგრამ საკმარისი იყო, სინარას კიდევ ერთხელ შემოეხედა ჩემთვის, რომ უსიტყვოდ დავემორჩილე.

— დანა გაქვს? — მკითხა სინარამ.

— ფანქრის გასათლელი.

— მომეცი.

ნეკის სიგრძე დანას პირი გავუსსენი და სინარას გავუწოდე. სინარამ დანა გულმოდგინედ გაწმინდა, მერე პური და შაშხი რაც შეიძლება თანაბრად დაჭრა და ერთი ნაჭერი გამომიწოდა.

— რამდენი რამე წამოგიღია! სხვა დროსაც ასე საუზმობდი?

— მამაჩემი სულ ამას მესვეწებოდა, მაგრამ დღეს პირველად დაეუჯერე. როცა საუზმეს ქაღალდში ვასვევდი, უცაბედად მამას შევხედე — ვერ წარმოიდგენ, რა გაოცებული და გახარებული იყო. წასასვლელად მომზადებული კართან შემაჩერა, თავი ორივე ხელით დამიჭირა, მაკოცა და მითხრა: ამკეყენად გამგონე შვილზე უკეთესი არავინ არისო. მე გავიღიმე, შევხედე და სასტად დაერჩი: მის თვალზე ცრემლი დავინახე, გული ბავშვივით ამიჩუყდა. მამას ლოყაზე ვაკოცე და გამოვიქეცი. რა უმართებულოდაც უნდა მსჯელობდნენ მშობლები, მაინც ძნელია წინააღმდეგობის გაწევა, რადგან ასეთ რამეს ძალზე მტკივნეულად განიცდიან. თითქმის ყოველ მშობელს ავიწყდება სიბერეში, რომ თავის დროზე მათაც ბევრი რამ არ სჯეროდათ თავიანთი მშობლებისა.

— მამა რას აკეთებს, სინარა?

— ფიზიკის მასწავლებელია საშუალო სკოლაში.

— დედა?

— დედა არ მასსოვს. სამი წლისაც არ ვყოფილვარ, როცა ის...

— მამა გზრდიდა?

— მამიდა.

— კარგი მამიდა გყოლია.

— ძმის სიყვარულით თავი არ დამანება... ჩემზე მსოლოდ ათი წლით უფროსია. თორმეტი წლისა ვიყავი, როცა ის გა-
თხოვდა. სოფელში ცხოვრობს.

— ნახულობ?

— იშვიათად.

— მერე?

— მერე რა?

— არა სწყინს?

— რომ იცოდე, რა ქალია! ხელმოკლედ ცხოვრობს, მაგ-
რამ არათუ სამღურავი, ნათესავებისადმი საყვედურიც კი
ერთხელ არ გამიგონია მისგან. იცის, ეს მაინც არაფერს არ
შეეღის. მართალია, საშუალოც არა აქვს დამთავრებული, მაგ-
რამ საქმე საქმეზე რომ მიდგეს, ფილოსოფოსებსაც კი შეერ-
კინება.

— მასეთ ქალს ითხოვ თუ არა, მაშინვე მატრიარქატს და-
გიმყარებს ოჯახში!

— მატრიარქატი მაშინ მყარდება ოჯახში, თუ ქმარი ჩანჩუ-
რავ, ან თუ ცოლი ისე შეუგნებელია, რომ ვერაფერს შეასმენ
და, რაკი იძულებული ხარ, დაუთმო, ჰგონია, გაჯობა. მამიდა-
ჩემი კი, თუმცა ფიზიკური შრომაც უწევს, მაინც გასაოცრად
ქალურია. მარტო ის რად ღირს, დაქმარსვილებულ-დაოჯახე-
ბული, ზოგიერთივით ისე არ გასუქდა, ადამიანის ფორმა და
სახე დაეკარგა!

კარი ერთბაშად გაიღო და თანამშრომლები ჯგროდ შე-
მოცვივნენ ოთახში.

როგორც მოსალოდნელი იყო, ჩვენი მარტო ყოფნა ფარუ-
ლად შეიცხადეს; დაიწყეს ჩურჩული, ერთმანეთში გადალაპა-
რაკება და ბოლოს ისევ ის გამაბიაბრუებელი, „თავდაჭერი-
ლი“ სიცილი გაისმა.

მე სინარას გადავხედე. მზად ვიყავი, ასე ვთქვათ — „ამერიკა“, მაგრამ ამ დროს სინარამაც შემომხედა. ამ ერთმა შემოსედვამ უცხად დამაწყნარა და შემონთებული გულისწყრომაც გამინელა. ჩემს მაგიდას მივუჯექი. არასოდეს ასე სერიოზულად არ შევდგომივარ საქმეს. დროდადრო მალულად ვიხედებოდი ხოლმე სინარასაკენ. მე და სინარას თავშეკაფებამ საოცარი ნაყოფი გამოიღო... თითქოს ლაზღანდარობისათვის აღარავის სცალიაო, ყველა თავჩალუნული მუშაობდა. ათასში ერთხელ თუ გამოელაპარაკებოდნენ ერთმანეთს და ისიც ჩურჩულით, ისიც მხოლოდ საქმეზე. ველარ გაიგონებდი — ეგ საკაბე სად იყიდე? ვის შეაკერინე? რა გამოგართვა? დიდსანს გალოდინა?

სინარა საქმეს მორჩა. უჯრა გამოაღო და, როგორც სჩვეოდა, უჯრაშივე გადაშლილი წიგნის „ფარულად“ კითხვას შეუდგა. მე საშლელი ვთხოვე და თვითონ რომ არ შეწუხებულიყო, უმაღლ მასთან გავჩნდი. საშლელი რომ გამოვართვი, ცალი თვალი უჯრისაკენ გავაპარე, შრიფტი რუსულს ჰგავდა, მაგრამ ტექსტი მაინც ვერ გავარჩიე... ვერ მოვითმინე, ცნობისმოყვარეობამ მძლია და ჩურჩულით ვკითხე:

— რას კითხულობ, სინარა?

სინარას არ შემოუხედავს, ისე შეაბრუნა წიგნი. ყდაზე გვარი ვერ გავარჩიე, მაგრამ მსხვილად ნაწერი სათაური კი ასო-ასო ამოვიკითხე: „TERRE DES NOMMES“.

სინარამ შემატყო, რომ ბევრი ვერაფერი გავიგე და, ისე, თითქოს სხვათა შორის განმარტა:

— ეკზიუპერია. არ წაგიკითხავს?

— არა. რა ენაზეა?

— ეს დედანია, ფრანგული. რუსულად თარგმნილია. თუ გინდა, გიშოვი.

— თუ ძნელი არ იქნება. ალბათ, ღირს წაკითხვა, თორემ დროს არ დაკარგავდი.

— აი, უსმინე, ჯონდო, რას წერს ეკზიუპერი: „გამოცდილება გვარწმუნებს, რომ სიყვარული ის კი არ არის, ერთმანეთს ვუცქეროდეთ, არამედ ის, რომ ერთი მიმართულებით ვიცქირებოდეთ.“

— საინტერესო უნდა იყოს...

სანამ სიტყვას დავასრულებდი, მეც და სინარასაც მოგვესმა ხმადაბლა, მაგრამ საკმაოდ მკაფიოდ ნათქვამი: — რაო, რას ვკითხულობო? — ჰკითხა დოდომ მზიას. მზიამაც ჩურჩულითვე უპასუხა: — რა ვიცი, რაღაც მოდური სასიყვარულო აბღაუბდა იქნება! ვინც ცხოვრებაში ვერ პოულობს, ის წიგნებში ეძებს... საქმროს! — შენიშნა დოდომ.

მეწყინა, მაგრამ ხმა არ გამიღია. სინარას წყალობით, როგორც იყო, დავეუფლე თავშეკავების ხელოვნებას.

მე და სინარა აშკარად ვსედავდით, რომ ჩვენი განყოფილების თანამშრომელთა გაოცებას საზღვარი არა ჰქონდა. ვისაც ორი წლის განმავლობაში ხეირიანადაც კი არ დავლაპარაკებია, ასლა თავაზიანად, გატაცებით ვერჩურჩულებოდი და თავს დავტრიალებდი.

ჩემმა ასეთმა მოპყრობამ სინარა თითქოს გამოაფხიზლაო. მართალია, ჯერ ხმას კიდევ არ იღებდა, ისევ ჩუმად და წყნარად იჯდა, მაგრამ ასლა მასზე სულ სხვაგვარად მოქმედებდა შენიშვნები, წამოძახილები თუ ჩვეულებრივი საქმიანი შეკითხვები.

მე ისეთი ყურადღებით ვექცეოდი სინარას, რომ ეს უკვე არა მარტო აშკარად შესამჩნევი, არამედ გამომწვევიც იყო. ეს ორი დღეა, ბოლო აღარ უჩანდა გოგოების ქირქილს. რა თქმა უნდა, ყველა მაინც იმ აზრისა იყო ალბათ, რომ მე და

სინარას ასე უეცრად დაწყებული მეგობრობა დიდხანს არ გასტანდა.

დოდოს, მზიას, მანანას და ალბათ სხვების აზრითაც შეუძლებელი იყო სერიოზულად მეფიქრა სინარასთან დაასლოებაზე, მაშინ, როდესაც ჩემ გარშემო იმდენი ლამაზი გოგონა ტრიალებდა. და თუმცა მათი უმრავლესობა არაფრად მაგდებდა, მაგრამ ალბათ მაინც სჯეროდათ, რომ ეს გარემოება ჩემს სულსა და გულს კიდევ უფრო მეტად იზიდავდა მათკენ.

ზედმეტად რომ არ მიმექცია ამსანაგების ყურადღება, დღის ბოლოს სინარასათვის არ დამიცდია, არც გამოემშვიდობებოვარ, რამაც ალბათ ცოტა გააკვირვა იგი. გავედი თუ არა დაწესებულებიდან, იქვე ახლოს ავტომატის ჯიხურს მივაშურე; ტელეფონს ორი კაცი ელოდა. მე ამას არ შევუწუხებოვარ. ვიცოდი სინარა ყველაზე ბოლოს მიდიოდა დაწესებულებიდან. ის ჯერ ათ-თხუთმეტ წუთს კიდევ მოუნდებოდა მაგიდის მილაგებას, ხელის დაბანას, თმის ვარცხნას. ხუთიოდე წუთში ჩემმა რიგმაც მოაღწია, დაერეკე. ყურმილი მართლაც სინარამ აიღო.

— აბა, თუ მიცნობთ, ქალბატონო!

სინარამ ხმის ამოდებისთანავე მიცნო.

— ჯონდო, საიდან რეკავ?!

მის ხმაში გაკვირვებაც ისმოდა და დაუფარავი სიხარულიც...

— იცი, სინარა, მანდ ვერაფერი გითხარი. ყველა ისე შემოგვცქერის... არ მინდოდა ზედმეტად გამეღიზიანებინა ზოგიერთი არამკითხე.

— გინდოდა რამე გეთქვა? — იკითხა სინარამ.

სანამ რამეს ვუპასუხებდი, ხმა აღარ ამოუღია, მაგრამ ას-

ლა ისე მეჩვენებოდა, ყურმილში ჩვეულებრივი შუილი კი არა, სინარას სუნთქვაც მესმოდა.

— ამ საღამოს მიდიხარ სადმე?

— რატომ მეკითხები, ჯონდო?

— ისე.

— თუ რამემ ხელი არ შემიშალა, „ვატერლოოს ხიდი“ მინდა ვნახო.

— რომელი ხიდი?

— „ვატერლოოს ხიდი“. შენ არ მოგწონს ეს კინოსურათი?

— მე... არ მინახავს.

— თუ მოვედი, ხომ კარგი, თუ არადა, შენ უსათუოდ ნახე! ჩემი ხათრისათვის მაინც.

— შენი ხათრისათვის... დღესაც ვნახავ, სვალაც, ზეგაც...

უცებ სინარას სიცილი მომესმა. იცინოდა გულით, თავდავიწყებით. ლაპარაკი აღარ გამიგრძელებია. ჯისურის წინ ბარე ხუთ კაცს მოეყარა თავი. ერთი მათგანი მაინც ძალიან დელავდა. ორჯერ დამიკაკუნა ორკაპიკიანით ჯისურის მინაზე. სინარას არც ახლა გამოვმშვიდობებივარ, ყურმილი დავკიდე და მოთმინებადკარგულ კაცს აღმაცერად გადავხედე, მაგრამ არაფერი მითქვამს, ისე, გულმოსულმა ჩავუარე წინ.

ვაკის პარკში სეანსის დაწყებამდე ერთი საათით ადრე მივედი. სინარა არსად ჩანდა, სამაგიეროდ, ნაცნობები ბლომად იყვნენ. ბიჭებმა ერთად ვნახეთ სინარას ნაქები კინოსურათი. ძალიან მომეწონა ვივიენ ლი. მაგრამ სურათის შინაარსმა კი დამაფიქრა. მიკვირდა, რატომ მაინცდამაინც ამ სურათის ნახვა მირჩია სინარამ-მეთქი. ის ღამე ძლივს გავათენე. მაინტერესებდა, როგორ შემხედებოდა სინარა. მაგრამ მეორე დღეს ის სულაც არ მოსულა სამსახურში. ვერაფრით ვერ

ამეხსნა ეს ამბავი. მთელ დღეს თავს ვესაყვედურებოდი... ნეტავი არ დამერეკა სამსახურის შემდეგ და არც კინოში წავსულიყავი-მეთქი. სინარას ბინის მისამართი არ ვიცოდი. რომც შემეტყო, მაინც ვერ მივაკითხავდი... საღამოს ისევ კინოსაკენ გავწიე. დიდი შადრევანის ახლოს დავჯექი. რომელი მსრიდანაც უნდა გამოჩენილიყო სინარა, მაინც შევნიშნავდი. სეანსის დაწყებამდე ათიოდე წუთიღა იყო დარჩენილი, რომ სინარაც გამოჩნდა. მას ჯერ კიდევ მაშინ მოვკარი თვალი, როდესაც კიბეზე ჩამოდიოდა. სხვათა შორის, თუკი რამე აშკარად ამუღავნებს ქალურობას, ეს, უპირველეს ყოვლისა — სიარულია. მარტო სიარულით გამოარჩევ ათას ქალში. სინარა საშუალოზე ცოტა მაღალი და შესამჩნევად გამსდარია. სიცივეში მობუზული ჩიტივით მსრები მუდამ აწეული აქვს. ამის გამო საკმაოდ მაღალი კისრის ნახევარიც არ უჩანს. მკერდიც ჩავარდნია, თითქოს მაღავსო. მოახლოებულ სინარას რომ ვაკვირდებოდი, უეცრად მარტო ამ წუთში დავფიქრდი იმაზე, როგორ ანსხვავებს სიარული ადამიანებს ერთმანეთისაგან. სინარას დანახვამ ბავშვივით გამახარა. ალბათ, ამის ბრალი იყო, რომ ადგილიდან აღარ დავძრულვარ... სინარაც დაუფარავი სისარულით შემომეგება... ხელი, გუშინდელივით, შორიასლოდან კი არ ჩამომართვა, სულ ახლოს მოვიდა ჩემთან... ხელის განთავისუფლება არ უცდია, სანამ მე თვითონ არ მივეცი ამის საბაბი.

— რა მოხდა? გუშინ კინოში არ იყავი, დღეს კი სამსახურშიც არ მოხვედი!

— მამაა ავად. ძალიან ფიცსი კაცია. ჯერ გაბრაზდება და მერე თვითონ ეცინება თავის თავზე. გული ხშირად ცუდად უხდება. გუშინ ჯერ სკოლაში უჩხუბია, შემდეგ — სილ-ბოს-ტნეულის მაღაზიაში. რას ეტყოდნენ, ჯონდო, თუ იცი?

— მაღლობის გარდა, ყველაფერს!

-- ჰოდა, ეს „ყველაფერი“ ხომ არის სავარაუდებელი? მა-
მაჩემი კი ამითაც არ დაკმაყოფილებულა და ტროლეიბუსშიც
გაფიცსებულა... შესვალ ტროლეიბუსში და ეს გვირაბივით
სუსულა პაპიროსის ბოლით დაგსვდება საესეო... თურმე მა-
მაჩემს კონდუქტორი გაულანძღავს, რატომ აძლევ ხალხს პა-
პიროსის მოწევის ნებასო, კონდუქტორს კი — მამაჩემი —
მოგცლია, ვიდაცა ხარო. მოდი ახლა და ელაპარაკე! მოვიდა
შინ მამა და მითხრა, რაიონის ექიმს მაინც დაუძახეო. მე გა-
მეცინა, დღეს გამოძახებული რაიონის ექიმი სვალ ამ დროს
მოვა-მეთქი. ისევ ამხანაგის მამას დაუურეკე მეზობლის ტე-
ლეფონით. მოვიდა, გასინჯა, წამალიც გამოუწერა, სასტიკა-
დაც გააფრთხილა — შენი მთავარი წამალი წყნარად, მოსვენე-
ბით ყოფნაო, მაგრამ ვერაფერი შეასმინა. მამაჩემი მაინც თა-
ვისას გაიძახოდა — ყოველდღე რამე უწესობას რომ არ წააწყ-
დე, შეუძლებელია. მივალ შინ და ვფიქრობ: რა უფრო სწო-
რია — ყველაფერზე რომ თვალი დახუჭო, გაჩუმდე, თუ სმა-
მაღლა თქვა?..

— რასაკვირველია, უნდა თქვა, ოღონდ ისე, რომ მაინცდა-
მაინც არ აღელდე!

მამაჩემს სიცილადაც არ ეყო ექიმის დარიგება: შე და-
ლოცვილო, ნერვები ცხენის სადავე სომ არ არის, ხან მოვზი-
დო, ხან მივუშვაო. ჰოდა, მეორე დღეა მამა წევს. ახლა ცოტა
უკეთაა, მაგრამ ადგომის ნებას მაინც არ ვაძლევ. ჯონდო, მა-
პატიე, კინოში ვერ შემოგყვები, თუმცა... ისე მინდა ვივიენ
ლის ნახვა, ისე, ისე...

სინარამ ამ სიტყვებზე მაჯაში ჩამავლო თითები. მისი ხე-
ლი ძალზე ცხელი მეჩვენა. ერთი წუთით ასე ვიდექით და
კდუმდით.

— მაშინ... სახლამდე მაინც მიგაცილებ! დღეს თუ არა, ხვალ, ზეგ, თუნდაც მაშეგ ენასოთ „ვატერლოოს ხიდი“.

სინარამ, როგორც იყო, გამიშვა ხელი. ორივენი გასას-
ვლელისაკენ გავეშურეთ. ნელა ავიარეთ მაღალი კიბის საფე-
ხურები. კიბისთავზე სინარა ბაღისაკენ შემობრუნდა, გადმო-
ხედა.

— ლამაზია, არა? უსარმაზარი შადრევნის თეთრი სექტი,
ლამპიონები, ხალსით სავსე მოედანი, სეივნები და მთის სი-
ლუეტი.

გზა განვაგრძეთ. არ გამიგია, როგორ მივადწიეთ სინარას
სახლამდე. ორიოდ კილომეტრი ფეხით შეუმჩნევლად გავი-
არეთ. ბევრი არ გვილაპარაკია. უფრო ვდუმდით, მაგრამ რაც
თავი მახსოვს, ეს იყო ყველაზე სასიამოვნო დუმილი. მე სი-
ნარაზე ვფიქრობდი, ის კი ალბათ ჩემზე. განსაკუთრებით სა-
სიამოვნო ყოფილა, როდესაც გვერდით გასლავს ის, ვისზედაც
ფიქრობ. ადრე კი მთელი დღე ისე გავიდოდა, ფიქრი რა იყო,
არ ვიცოდი. ყველაფერს ინერციით ვაკეთებდი. არასოდეს და-
მიწყია განსჯა. ახლა კი რამდენიმე დღეში სასწაულებრივად
გარდავიქმენი. და ამის მიზეზი იყო სინარა. მსოლოდ მან შე-
მაძლებინა, დამენახა და შემეცნო ჩემი თავი.

მამის ავადმყოფობის თუ სხვა მიზეზით მე და სინარა ეს
ორი კვირაა, გარდა სამსახურისა, არსად შევსვედრივართ
ერთმანეთს. რამდენადაც კი ეს შესაძლებელი იყო, დავანებე
თავი ფეხბურთზე გაუთავებელ ფიქრს. სინარას რჩევით შე-
ვიძინე რამდენიმე წიგნი. წიგნისათვის ერთი-ორი საათით
გულის დადება ჯერ კიდევ მიჭირს, მაგრამ მე მგონია, ამას
როგორმე დავძლევ. ახლა მიკვირს, რა უსარგებლოდ ვფლან-
გავდი და ვანიავებდი ჩვენი სიცოცხლის ასე განსაზღვრულ

და გამოთვლილ დღეებს, თვეებსაც და წლებსაც მარტო ლაზ-
ლანდარობასა და გართობაზე.

დღეს დაწესებულებაში დილიდანვე დაიწყო რაღაც უჩვე-
ულო ფუსფუსი და ჩურჩული. გამოირკვა, რომ ორი კვირის
შემდეგ ჩვენს დედაქალაქს ერთი უცხოური თეატრის დასი
უნდა სწევოდა. ბილეთების მსურველთა სია დაწესებულებაში
ჩუმად შეედგინათ. შესვენების დროს ეს ამბავი სინარას ვუ-
თხარი. მასაც გული დასწყდა და ეწყინა, რომ ასეთი რამ გა-
მოგვაპარეს; არც ერთმა თანამშრომელმა ამის შესახებ კრინ-
ტიც არ დაძრა. სინარამ განყოფილების უფროსს სთხოვა —
თუ შეიძლება ბილეთების სიაში ნუ გამოგვტოვებთო. უფრო-
სი შეჰპირდა, მაგრამ ეტყობა, ეს არ იყო საიმედო დაპირება.
ჩვენს დაწესებულებას ყოველ სპექტაკლზე ორმოცდაათი
ბილეთის მოთხოვნილება წარედგინა. თეატრმა კი მხოლოდ
ოც-ოცი ბილეთი მოგვცა. ბილეთის შოვნის იმედი, რა თქმა
უნდა, დავკარგე. მაგრამ გამაკვირვა სინარას ქცევამ. ის ამ
ამბავს ოდნავადაც არ აუღელვებია. პირიქით, ცდილობდა კი-
დეც თავი იმათზე უფრო მხიარულადაც დაეჭირა, ვინც დარ-
წმუნებული იყო, ბილეთი მერგებო. ასეთი კი ჩვენი განყო-
ფილების თანამშრომელთაგან მხოლოდ ორი იყო. მე რომ ხე-
ლი ჩავიქნე, სინარას თურმე მაშინ დაუმკლავებია. ერთი
კვირა ისე გავიდა, ბილეთსა და თეატრზე კრინტიც არ დამიძ-
რავს. ერთხელ, სამსახურის დამთავრების შემდეგ, სინარას
მაგიდას რომ ჩაფუარე, შემომხედა, უჯრა გამოსწია და თვა-
ლით მანიშნა — ნახე, რა მაქვსო: გადაშლილ წიგნში ორი ბი-
ლეთი იდო.

— როგორ იშოვე? — ხმადაბლა შევძახე და ღია უჯრისა-
კენ დავიხარე, — პირველი რიგია? ასე ახლოს რატომ აიდე,
სინარა?

— იმიტომ, რომ უკეთესად დაგვინახონ!

დღეს პირველად გამოამუღავენ სინარამ ქალური ამპარტავენობა. ვიცოდი, თეატრში მეტორმეტე რიგზე ახლოს ბილეთს არ ყიდულობდა. მაგრამ ახლა სინარასათვის თეატრში წასვლას, გარდა სპექტაკლისა და უცხოელი მსახიობების ნახვისა, სხვა მნიშვნელობაც ჰქონდა.

— ჯონდო, შენ, მგონია, მართლა დაიჯერე, რაც გითხარი! — დაუმატა ნათქვამს სინარამ, ძალიანაც რომ მნდომოდა, ვინ ამარჩევინებდა?

— მეც გამიკვირდა, — მივუგე ყოყმანით.

მიკვირდა, რომ ბილეთები ასეთ კრიტიკულ მომენტში იშოვა. არ ვიცი, რომელს აღმოაჩნდა გავლენიანი ნაცნობი — სინარას თუ მამამისს. ერთი კია — რაღაც საოცრად გამართლდა შორეულ წარსულში შეთხზული ანდაზა — ქალმა თუ გაიწია, ცხრა უღელი ხარ-კამეჩიც ვერ დააკაგებოს...

— რა აუცილებელია, თეატრში ერთად რომ მივიდეთ, არა, ჯონდო?

— როგორც გინდა. მე ერთად მისვლისაც არ მეშინია!

სინარამ მზერა მომაპყრო. მერე თვალები მოჭუტა და გამიცინა.

— ცოტა ნაადრევად სომ არ გათამამებულხარ?

— არ მესმის...

— კარგად გესმის ყველაფერი! იმათზე უკეთესად, ვისაც შენი და ჩემი, ასე ვთქვათ, დამეგობრება არაფრად ეპიტნავენება.

— ჩვენს დროში ნაკლებად უწევენ ანგარიშს „არამკითხეების“ აზრს. ვისი რა საქმეა, სად, ვისთან და როდის გავივლი?

სიტყვა არ დამემთავრებინა, რომ სინარამ კვლავ შემომხედა, მერე ღინჯად, გაბმით და დაცინვით თქვა:

— ვაჟ-კა-ცი!

სინარას უთუოდ აქვს იუმორის ნიჭი. როცა ეს ეკთხარი, იცით, რა მიპასუხა?

— შენც არ გიყვარს, ჯონდო, ისეთები, პირდაპირი მნიშვნელობით და პედანტური სერიოზულობით რომ აღიქვამენ სხვის ნათქვამს? მეც იგაუფრად მოლაპარაკე მირჩენია.

— რატომ, სინარა?

— იმიტომ, რომ... იგაუფრად მოლაპარაკე არასოდეს პრიმიტიულად არ აზროვნებს. იგი არ ჰგავს გალაზღანდარავებულ ხუმარას და მოსწრებული სიტყვის ჯამბაზს, რომელსაც მარტო ის მიზანი აქვს, რომ სიცილის საღერდელი აგიშალოს. თუ დაკვირვებისარ, ვინც თავს დებს მოსწრებულ სიტყვაზე, არასოდეს დიდი ჭკუით არ გამოირჩევა. ვერც რუსთაველს, ვერც შექსპირს ვერ უპოვი იაფფასიან და გასაცინებლად შეთხზულ სტრიქონს.

სინარას მუნჯივით და რაღაც შიშითაც კი ვუსმენდი. სულ იმას ვცდილობდი, უცაბედად პირი არ გამეღო და ისეთი რამ არ წამომცდენოდა, რომ სინარას თვალში ფასი დამეკარგოდა.

— დღეს რა დღეა, ჯონდო?

— პარასკევი.

— ხვალ შეიძლება სამსასურში ვერ მოვიდე. ზეგ კი თეატრში შეესვდებით...

— ხვალ რატომ ვერ მოხვალ, მამა ისევ ავადაა, თუ?..

სინარამ ჩემს კითხვას წაუყრუა.

— წადი, ჯონდო, თორემ ცოცხის ხმაზე ვატყობ, დამლაგებელი უკვე ჩვენს განყოფილებას უახლოვდება, — სიცილით მითხრა და საფულედან პატარა სარკე ამოიღო, წიგნის ყდაზე მიაყუდა და თმის ვარცხნას შეუდგა. უსიტყვოდ, სელის დაქნევით გამოვემშვიდობე და ღერეფანში გავედი. მეზობელ

ოთახს რომ ჩავუარე, ღია კარში თვალი მოეკარი დამლაგებელს.

გუშინ, შაბათს, სინარა მართლაც არ გამოჩენილა სამსასურში. თუ აქამდე ყურადღებასაც არ ეაქცევდი, მოვიდიდა თუ არა, ახლა პირიქით, შაბათი ძლივს დავაღამე. გათენდა კვირაც. ამ დღეს მოუთმენლად ველოდი. საღამოს თეატრში სინარას უნდა შევხვედროდი. ეს ახლა ჩემთვის ყველაფერი იყო.

სხვათა შორის, ყოველთვის მიკვირდა, რომ თეატრში ადამიანი რაღაც სხვაგვარი ჩანს: უფრო ფერმკრთალიც და უფრო მიმზიდველიც, იქნებ ეს განათების ბრალია, მთვარის შუქივით რომ ეფინება იქაურობას, ან იმისა, შეძლებისდაგვარად ყველა რომ გაკოსტავენული, უფრო თავშეკავებული და ზომაზე მეტად თავაზიანია.

სპექტაკლი რვის ნახევარზე იწყებოდა, მაგრამ მე შეიძლება უკვე თეატრში ვიყავი, რვის ოცდახუთ წუთამდე თეატრის ფოიე თითქმის უკაცრიელი იყო, მერე კი ხალხი ერთბაშად მოაწყდა შემოსასვლელს. კონტროლიორები ბილეთების მოხევას ძლივს ასწრებდნენ. ასეთი ალიაქოთი ახლა თეატრის წინ იშვიათად თუ იმართება ხოლმე, მოვიდნენ ჩვენი დაწესებულების თანამშრომლებიც. როგორც სდება ხოლმე, ბილეთი ყველას ეშოვნა. მე ახლა მართო ის მაკვირვებდა, რომ ამდენ ხანს სინარა არსად ჩანდა. როცა მისი მოსვლის იმედი თითქმის გადამიწყდა, ჩემს ადგილზე დავექეი. თან სულ იმისი შიში მქონდა, სინარას სკამზე დაჯდომა ისეთ ვინმეს არ მოეწადინებინა, რომ თქმა ვერ გამებედა — დაკავებულია-მეთქი. საბედნიეროდ, ასეთი ჯერჯერობით არავინ ჩანდა. სპექტაკლის დაწყებას აგვიანებდნენ. დანიშნულ დროს უკვე რამდე-

ნიმე წუთი გადააცილეს. მოულოდნელად არც ვაციე, არც ვაცხელე, ზეზე წამოვიჭერი და გვერდით კარით დერეფანში გავედი, იქიდან კი ფოიეში ამოვყავი თავი. ქვემოდან კიბეზე ვიღაც დაგვიანებული მაყურებელი მოისწრაფოდა. სიჩუმეში მკაფიოდ ისმოდა ქუსლების კაკუნი ცემენტის საფესურებზე. თვალში მისი მუქი ჟანგისფერი, მოდურად დაყენებული თმა და ტანზე მოხდენილად გამოყვანილი თეთრი გიპიურის კაბა. არ დაგვეკირვებივარ, რადგან მე ასლა სხვისი ჯავრი არა მქონდა. კიოსკს მივაშურე. საღამოს გაზეთებს რომ ვყიდულობდი, ვიღაცამ მკლავზე ხელი მომკიდა. მოვიხედე. ჩემ გვერდით სწორედ ის გოგონა იდგა, წელან კიბეებზე რომ ამოდიოდა. შევხედე და გაეშეშდი, თვალებს არ ვუჯერებდი: სინარა იყო. ჩემი გაკვირვება მან თითქოს ვერ შეამჩნიაო, უბრალოდ, საქმიანი კილოთი მითხრა:

— აქ რა გინდა, ჯონდო?! შენს ადგილზე რატომ არ ზიხარ. ჯერ სპექტაკლი არ დაწყებულა?

— ალბათ, უკვე დაიწყო, — მივუგე დაბნეულად, — გელოდი, გელოდი და ველარ გავჩერდი, გარეთ გამოვედი.

— იქნებ შეგვიშვან...

მკლავში ხელი ჩამავლო და ორივემ ჩქარი ნაბიჯით გავიარეთ გრძელი დერეფანი. პირველი რიგის დასაწყისში გვერდითი კარი ისევ ღია იყო. კარებში ხალსი იდგა, მაგრამ შესვლა კიდევ შეიძლებოდა, სპექტაკლი ჯერ არ დაწყებულიყო. დირექტორი მისასალმებელი სიტყვით მიმართავდა სტუმრებს. საბედნიეროდ, ჩვენი ორი ადგილიდან ერთი სკამი თავისუფალი იყო. სინარას თვალით ვანიშნე, შენ მაინც დაჯექი-მეთქი. არ გამძალიანებია. გუნებაში მომეწონა, რომ დამიჯერა და შეიფერა.

გათავდა თუ არა პირველი მოქმედება, სინარამ თვალით

მანიშნა, მოდიო. იმ კაცმა, რომელმაც ჩემს სკამზე დაჯდომა „დამასწრო“ და პირველი მოქმედება ფეხზე მაყურყურტა, დროზე ინება წამოდგომა. რაკი სინარა წამდაუწუმ ჩემკენ იცქირებოდა, ცხადია, მისვდა, რომ უნებლიეთ დაგვაშორა ერთმანეთს. მივუჯექი თუ არა გვერდით, სინარამ წამჩურჩულა:

— ჯონდო, ხედავ, რა ამბავია? მთელი ჩვენი დაწესებულება აქ არის!

— რა ვიცი, ოცი ბილეთის მეტს არ გვაძლევენო...

— ოცი ბილეთი მარტო ღირექტორს არ ეყოფოდა ნათესაეებისათვის.

— სინარა, როგორ გამოცვლილხარ!

— სუ, ბიჭო! — ჩურჩულით წამოიძახა სინარამ და უკან, მეორე რიგისაკენ მიმასხედა. — მაინცდამაინც გინდა გამაწითლო? ხომ ხედავ, აქა-იქ ნაცნობები სხედან და ჩვენი ჩურჩულიც კი ესმით.

მორჩილად გავუდიმე და თავი დავხარე. უნებლიეთ მომხვდა თვალში მისი გრძელი, მზით დამწვარი თითები და უფერო ლაქით გაპრიალებული, ლამაზად წამოზრდილი ფრჩხილები. მომეწონა მუქი იისფერი ტყავის საფულე და ასეთივე ფერის მოდური ფეხსაცმელიც. სინარა წამოდგა. მეც ავდექი, მაგრამ აღარ ვიცოდი, რა მექნა. ახლა მთლიანად მასზე ვიყავი დამოკიდებული. სინარამ თავმოძწონედ მოავლო თვალი წინა რიგებს, ბენუარის ლოუებს, ბელეტაუს. ბელეტაუიდან ვიღაც გოგონა მიესალმა, თან ხელით ანიშნა — ფოიეში გამოდიო.

— ჯონდო, გავიდეთ. მე ჩემი სკოლის ამხანაგს შევხვდები, შენც მონახე ვინმე ნაცნობი, მსოლოდ იცოდე — ვაჟი. მო-

დი, ნაცნობების ყურადღება რომ არ მივიქციოთ, ცალ-ცალკე ვისეირნოთ.

უმაღლესი დავითანსმე, რადგან ჯერ კიდევ, ცოტა არ იყოს, ვმორცხვობდი. მით უმეტეს ასლა, როცა სინარა ასე კოხტად და უკანასკნელ მოდაზე იყო გამოწყობილი. ფოიეში ერთად გავედით. იგი ამსანაგისკენ გაეშურა. როგორ განსსვავდებოდა ის ცისფერუკაკტიანი მოუქნელი გოგონა ამ ქალიშვილისაგან, ასლა რომ კოხტად მიაბიჯებდა ფოიეში. რა თქმა უნდა, სინარა რომ ამის მეტი არაფერი ყოფილიყო, ჩემს მოწონებას აგრე ადვილად ვერ დაიმსახურებდა, რადგან საოცრად არ მიყვარს ჩვრებს გადაყოლილი ადამიანი; მაგრამ მე ხომ მას უკვე საკმაოდ ვიცნობდი! ასლა ისიც მომეწონა, რომ მას ჩაცმის შნოც და გემოვნებაც ჰქონდა. ძალიან ძნელია, თუ შენში ბუნებით არ არის ეს მომადლებული, ასე ერთბაშად მოახერსო და შეიფერო კოხტად ჩაცმა-დახურვა.

დავშორდი თუ არა სინარას, დაბარებულივით ჩვენი განყოფილების თანამშრომლები შემომეფეთნენ. მე მგონია, ისინი მიდარაჯებდნენ და კიდევაც მომიხელთეს. შემომესვივნენ და ჩემ გარშემო ერთბაშად წრე ვიწროდ შეკრეს. დოდომ ოსტატურად წამოიწყო:

— ჯონდო, რომ ამბობენ... — და გოგონებს გახედა. ყველამ ხმამაღლა გაიცინა. გამიკვირდა, ჯერ ხომ სასაცილო არაფერი თქმულა და რა აცინებთ-მეთქი. თავი უხერხულად ვიგრძენი, რადგან მათს სიცილზე ფოიეში ყველამ ჩვენსკენ იწყო ცქერა.

— რას ამბობენ? — ცოტა არ იყოს, მწყრალად ვკითხე და მივისედ-მოვისედე. ვერ გადამეწყვიტა, საით გამერღვია წრე. სწორედ ამ დროს სულ ასლოს ჩაგვიარეს სინარამ და მისმა ამსანაგმა. მე სინარას გაუვლიმე, გოგონებმა კი დამდურებულივით მოარიდეს პირი.

— რას ამბობენ? — ვკითხე ხელმეორედ და დოდოს მაჯაში ჩავჭიდე ხელი.

— ცოლს თსოულობსო! — თქვა თამარმა.

გამეცინა. ცოლის თსოვაზე ჯერ არ მიფიქრია, მაგრამ ალბათ უფრო გამოსაჯავრებლად, ვიდრე სხვა რაიმე მოსაზრებით, ორაზროვნად მივუგე:

— თუნდაც ასე იყოს, გასაკვირველი რაა? — უკან რაზე უნდა დამესია. ეტყობა, გოგონებმა რაღაც „იყნოსეს“. მათ ამ საქმეში ალღო არასოდეს დალატობთ. იქნებ მეც არ ვიცი, ისე ვარ უკვე გაბმული „მასეში“.

— თუ მართლა ასეა, უჭკუო ყოფილხარ! — შემომბედა დოდომ.

— რატომ?! — შევეკითხე დინჯად.

— ცოლის თსოვას თუ აპირებდი, იმ ყვავის ბახალას მეტი ვერავინ დაინახა შენმა თვალებმა?! ვინ გეტყოდა უარს?!

დაკვირვებით გადავხედე ჯერ დოდოს, მერე — დანარჩენებს და ყველას თვალებში მხოლოდ გაოცება და უნებლიე წყენა ამოვიკითხე. სინარასადმი ჩემს მოწიწებასა და პატივისცემას ისინი ასლა პირად შეურაცხყოფად ღებულობდნენ, რადგან ყოველ მათგანს სინარაზე ათასჯერ უფრო მეტად მოჰქონდა თავი.

— არა შეჯდა მწყერი ხესაო! — ყველას გულის მოსაფხანად გადმომკრა ლეილამ. სწორედ იმან, ვისი პაწაწინა ცხვირი და თაფლისფერი თვალები აგრერიგად მომწონდა. მაგრამ ასლა რომ შევხედე, შურს ისე დაეუშნოებიან მისი სასე, ლამაზიაო, ველარ იტყოდით.

— მართლაც რომ მწყერებს ჰგავხართ, გოგოებო, და ისიც... მხოლოდ ჭკუით! — მოურიდეებლად ვუთხარი და გავიცინე. წრე ჩემ წინ ერთბაშად გაიხსნა. გულის სიღრმეში ყოველ

მათგანს ალბათ სასიკვდილოდაც კი ვემეტებოდი, მაგრამ ისინი მაინც მეცოდებოდნენ...

მე და სინარა თეატრიდან თითქმის ყველაზე ბოლოს გამოვედი, გვეგონა, ნაცნობები წასულ-წამოსული იქნებოდნენ, მაგრამ ჩვენი ვარაუდი არ გამართლდა. თითქოს საგანგებოდ გველოდნენო, მთელი ჩვენი განყოფილების თანამშრომლები თეატრის წინ, სის ძირას, იდგნენ და მხიარულად ლაზღანდრობდნენ. აქვე იყო ჩვენი უფროსი, ვეება ტანის კაცი კირილე უშვერიძე. ჩვენს დანახვაზე ყველა გაჩუმდა. მივუახლოვდით, რადგან დაგვინახეს თუ არა, თვალი ადარ მოუშორებიათ. „კირილე მაქსიმიჩმა“ სინარას ცნობისმოყვარეობით ახედ-დახედა. ეტყობა, თვალში მოუვიდა.

— სინარა, ნაწყენი ხომ არა ხარ ჩემზე, ბილეთი რომ ვერ გიშოვე?

სინარამ არაფერი უბასუხა. ღმობიერად გაუღიმა.

კირილე უთუოდ დააკმაყოფილა სინარას კეთილმა ღიმილმა, მხრებზე სელი მოსვია, თავისკენ მიიზიდა. სინარასაც გულის სიღრმეში უთუოდ ეამა უფროსის მამაშვილური ალერსი; ეამა, რადგან გამოჩენისთანავე ყურადღების ცენტრში აღმოჩნდა და ისედაც განაწყენებულ გოგონებს გული უარესად ატკინა.

შორს ავტობუსი გამოჩნდა.

— ვინ საით? — იკითხა კირილემ.

— მე აქეთ, ასლოს ვცხოვრობ, — თქვა სინარამ და თავით მარჯვნივ გვანიშნა.

— მეც აქეთ, — ვთქვი და ერთი ნაბიჯი სინარასაკენ გადავდგი.

— შენი გზა მაქეთ როდის იყო? — გამომწვევად ჩამეკითხა მანანა.

მე, რა თქმა უნდა, პასუხი არ დამიყოფნებია:

— ასლა აქეთ არის!

სინარამ ისე შემომსედა, უმაღლ მივსედი, ეს არ უნდა მეტ-
ქვა, მაგრამ გვიანდა იყო. კირილემ თვალი ჩამიკრა, გოგონე-
ბის გასაგონად კი შენიშნა:

— ვინც ჯენტლმენობის ფასი იცის, გაუგებს!

გოგონებმა სიტყვა ველარ შეუბრუნეს, თორემ მის შენიშ-
ნას ერთი მწარე ქათინაური მაინც მოჰყვებოდა.

სინარამ მოსდენილად დაუკრა თავი ჩვენს უფროსს, გოგო-
ნებს კი გამომწვევად შეანათა მზერა და ლამაზად შეაქცია
ზურგი.

რა მოსდენილად გამოსდიოდა სინარას ყველაფერი და რა-
რიგ არ ჰგავდა გუშინდელი სინარა დღევანდელს!

რამდენიმე წუთს მდუმარედ მივაბიჯებდი. შემდეგ სინა-
რამ მკითხა:

— მოგეწონა სპექტაკლი?

შევსედე, გავუცინე და გავუბედე:

— შენ უფრო მომეწონე.

სინარა არ ელოდა, თუ ასე ვეტყვოდი. გულწრფელად გა-
ოცდა და ცოტა თითქოს შეკრთა კიდეც.

— ეს რა პასუხია, ჯონდო?

— თურმე როგორ გისდება ჩაცმა, შენ კი თავს ძალით
იუშნობდი.

— მაინცდამაინც გინდა, ქათინაურები შევიფერო?

— ხომ მართალია და, გინდ ქათინაური დაარქვი და
გინდ...

— მართალი, იცი, რა არის, ჯონდო?

— რა?

შეეჩერდი, სინარას თვალებში ჩავაცქერდი. პასუხს მოუთმენლად ეელოდი.

— ის, რომ ქალიშვილები ყველაფერზე მეტად ყურადღებას აფასებენ და სწორედ ამ ყურადღების მსხვერპლნი სდებიან ხოლმე!

— ეს როგორ გავიგო?

— როცა არაფერს ყურადღებას არ გაქცევს, არც შენს თავს სცემ პატივს, არც შენს თავს აქცევ ყურადღებას და, ხარ როგორღაც უპატრონოსავით თავისუფალი. მაგრამ როგორც კი ყურადღების ღირსი გახდები, შენდა უნებურად ცდილობ, გაამართლო იგი! მეც ასე დამემართა...

— მერე, ცუდია?!

— ჯონდო, შენ ხომ ახლა სხვებზე უკეთ მიცნობ, იმიტომ კი არ გამოვეწყვე ასე, რომ კეკელუცობ და თავს გაწობ...

— მე ეს არც მიფიქრია...

— მეც იმიტომ გელაპარაკები ასე გულახდილად. თუ დამიჯერებ, უბრალოდ უხერხული იყო, თეატრშიაც იმ გამოსუნებულ ტანსაცმლით გამეგლო შენ გვერდით. მე უფრო შენი პატივისცემით მოვიქეცი ასე! თუ კაცს პატივს სცემ, მის გვერდით ხომ არც შენ გაივლი წვერგაუპარსავი და დაუდევრად ჩაცმული!

— მართალი ხარ, სინარა.

გზა განვაგრძეთ.

— მაგრამ ამის მერე კი... ვაი ჩემი ბრალი, ჯონდო! ისე ხომ ვეღარ გავივლი, როგორც აქამდე დავდიოდი. იცი? შენი ყურადღებით სწორედ დამღუპე! — ამ სიტყვებზე სინარამ ღონიერად ჩამავლო მკლავში ხელი.

ორივემ თვალებში ჩაესდეთ ერთმანეთს. ცოტა შეეკრთი. მისი ცრემლმორეული თვალები უჩვეულოდ ელავდნენ. სინარამ გამიცინა და მითხრა:

— ჯონდო, გახსოვს... როცა მზე პირს იბანდა?

მე მივხვდი, რომ ეს არ იყო იმ დღის უბრალო შესხენება.

— ყველაფერი მასსოვს და მესმის, სინარა!

მის სასლამდე ისე მივედით, ხმა აღარ ამოგვიღია სიჭაბუკის დიდი საიდუმლოს გამხელის მოლოდინში.

მოთიბული ბალახი

თუ პეტრე ბაგრატიონის სახელი ისტორიაში დარჩა როგორც დიდი, სასელოვანი მხედართმთავრისა; თუ ის იყო სუეოროვის ყველაზე საყვარელი მოწაფე და მის ბრძოლებში გამორჩეული სარდალი; თუ მან მოიხვეჭა დიდება ბოროდინოს ველზე და სახელი გმირისა; თუ ნაპოლეონმა ის აღიარა რუსეთის არმიის საუკეთესო გენერლად, ამას ყველაფერს უნდა გუმადლოდეთ დღევანდელი ჩეჩნების იმ გმირ წინაპრებს, რომლებმაც 1785 წლის ზაფხულში, ბრძოლის დროს მძიმედ დაჭრილი, 20 წლის უნტერ-ოფიცერი ბაგრატიონი სასიკედილოდ არ გაიმეტეს. სწორედ იმ ჩეჩნების სსოვნას ვუძღვნი ჩემს მოთხრობას — „მოთიბული ბალახი“, სადაც აღწერილია კავკასიური ბრძოლების ერთი დრამატული ეპიზოდი.

სუნჯის გამოდმა ასტრახანის პოლკის ორი ასეული იყო დაბანაკებული. ისინი ადალს იცავდნენ.

ნაშუადღევს მდინარემ ჩამოატარა უბედურების პირველი მაცნე. პირველს მეორე, მესამე და მეათეც მოჰყვა. მალე სათვალავიც დაკარგეს ჯარისკაცებმა; ასლა მთავარი იყო არა დაჭრილთა და გულგახეთქილთა დათვლა, არამედ გადარჩენა, თუ ყველასი არა, ზოგი მათგანისა მაინც. სუთმა-ექვსმა თვითონ მოასერსა ნაპირამდე გამოცურვა. ზოგს ადალის მცველი ასეულის ჯარისკაცები ჩამოეშველნენ და გამოიყვანეს. ნაპირზე თხუთმეტიოდე გადარჩენილს მოუყარეს თავი. მათ ჯერ კიდევ წურწურით ჩამოსდიოდათ სისხლნარევი წყალი. რაღაც სასწაულით სიკვდილს თავდაღწეული ჯარისკაცების შესახე-

დაობამ დამხედურებზე სასარელი შთაბეჭდილება მოახდინა. სახეშეშლილ, ტანსაცმელშემოფლეთილ ადამიანებს ჯერ ერთი სიტყვაც არ ეთქვათ, მაგრამ უთქმელადაც ცხადი იყო, რომ პოლკოვნიკ პიერის მხედრობას რაღაც დიდი უბედურება ეწია...

სწორედ ორი დღის წინ, ოთხ ივლისს, ნაშუადღევს ოთხ საათზე ნაურის ახლოს შეკრებილი ლაშქარი ჩეჩენტა აულ ალდისაკენ დაიძრა. ამ ლაშქრის — ასტრახანის ქვეითი პოლკის, ყაზარდოს ეგერთა ბატალიონის, ტომსკელ გრენადერთა ქვეითი პოლკის ერთი ასეულისა და თერგის მხედრობის კაზაკთა ერთი ასეულის მეთაურად გრაფ პოტიომკინის განკარგულებით დაინიშნა გულადობითა და სიმკაცრით ერთნაირად განთქმული პოლკოვნიკი ნიკოლოზ იურის ძე პიერი. ეს კაცი, თავად ბერძნული წარმოშობისა, შეყვარებული იყო ბერძნულ ფალანგაზე და ოცნებად ჰქონდა გადაქცეული რუსი ჯარისკაცებისათვის შთაებერა ბერძნული სული და თვითონაც ალექსანდრე მაკედონელს დამსგავსებოდა. პიერის ფუჭმა ოცნებამ, მედიდურებამ და სიშმაგემ ნაყოფი მალე გამოიღო, მაგრამ არა ისეთი, როგორსაც მოელოდა ბერძნულ ფალანგასა და ალექსანდრე მაკედონელზე მეოცნებე პოლკოვნიკი.

პიერის თავისი მხედრობით უნდა დაემოშმინებინა ჩეჩენტა აული ალდი, სადაც კვლავ იჩინა თავი მთიელთა მღელვარებამ.

სულ რაღაც ორიოდვე წლის წინ, 1783 წლის ზაფხულში ჩეჩნეთს ორგზის ლაშქრობამ თითქო სასურველი შედეგი გამოიღო. ჩეჩნებმა რუსის მხედრობის წინაშე ფიცი დადეს — მათ წინააღმდეგ ხელში იარაღს აღარ აიღებდნენ. ამ პირობას ისინი პირნათლად იცავდნენ კიდევ, სანამ აქაურობას მოძღ-

ვარი ვინმე უშურმა არ მოეგლინა. აულ აღდის მცხოვრებმა ასალმა „მოძღვარმა“ ორიოდ თვეში ისეთი სასელი მოისვეჭა, ისე მარჯვედ აუშალა ხალსს შფოთის სადერდელი, რომ მთელი აული მიიბსრო და რუსის მხედრობის წინაშე აღთქმული ფიცი გაატეხინა. ასალი მოციქული უშურმა დაუყოვნებლივ მონათლა იმამად და შეისად. ამ მაღალ წოდებათა შესაფერისად ისახელნართაულა კიდეც — უშურმის მაგივრად მანსურად იწოდა. არაბულად მანსური ძლევამოსილს ნიშნავს და ჩეჩნებმაც ადვილად ირწმუნეს ასალი იმამის ძლევამოსილება.

მანსურის აღტყინებულმა მოწოდებამ ჯერ მსოლოდ ერთი აული აამხედრა და დარაზმა სარწმუნოებრივი ბრძოლის — პაზავათისათვის; 1785 წლის გაზაფხულზე კი უკვე მთელი ჩეჩნეთი აიშალა. მანსურის გავლენა უფრო სწრაფად იზრდებოდა, ვიდრე ეს მოსალოდნელი იყო. ამას ახლა რუსის მხედრობაც თვალნათლივ ხედავდა; და რაკი ხედავდა, შეუძლებელიც იყო ამ გარემოებისათვის გულგრილად ცქერა და, მით უმეტეს, დაყოვნება.

ორმოცდაათიოდე კილომეტრის გავლის შემდეგ პოლკოვნიკ პიერის ლაშქარმა მსოლოდ მეორე საღამოს მიაღწია მდინარე სუნჯის მარჯვენა ნაპირს. აქედან აულ აღდიმდე ხუთიოდე კილომეტრი თუ იქნებოდა. პიერიმ ლაშქრის მთელი ალალი მდინარის გამოღმა დატოვა ასტრახანის პოლკის ორი ასეულისა და მის მეთაურად მიჩენილ პოლკოვნიკ ტომარის ამარა. უაღალოდ, ტვირთშემსუბუქებული ლაშქრით პიერის ეწადა ჩეჩენტა აულს სწრაფად და უეცრად დასსმოდა თავს. მათი სელახლა აშლისა და აფორიაქების სულისჩამდგმელი მანსური შეეპყრო. თავადი პოტიომკინის აზრით ეს საკმარის

სი იქნებოდა, აულში რომ კვლავ მშვიდობიანობა ჩამოიყარ-
დნილიყო, მაგრამ პოლკოვნიკ პიერის გულის სიღრმეში გა-
ცილებით მეტი ეწადა. მას არასოდეს არ აკმაყოფილებდა
მშვიდობიანი მოგვარება ამგვარი საქმისა და უმსხვერპლოდ,
უსისსლოდ მოგება ბრძოლისა.

მცირე შესვენების შემდეგ, საღამო ხანს ლაშქარი ფონით
მდინარეში გავიდა და მალე უღრან ტყეში გაუჩინარდა. ტყის
ერთადერთი ბილიკი სწორედ აულ აღდისაკენ მიემართებო-
და. ეს ბილიკი რუსის მხედრობას უკვე გატკეპნილი ქქონდა
და ამიტომაც ტყის გარემოცვაში, ისიც ღამით, ასე უშიშრად
მიაბიჯებდა. გზა-კვალის არევისა არ ეშინოდა. ჯარისკაცებს
მხოლოდ ის აწუსებდათ, რომ გზა ტყეში მეტისმეტად მიხვე-
ულ-მოსვეული და ძნელად სავალი იყო. განსაკუთრებით დი-
დი ჯაფა დაადგათ იმ ორი მომცრო ქვემესის მომსასურეთ,
რომლებიც ასლა ცხენების მაგიერობას სწყევდნენ. ალბათ,
ესეც იყო მიზეზი, რომ სულ რაღაც სუთიოდე კილომეტრის
გავლას მთელი ღამე მოანდომეს. როდესაც დილაადრიან
მსედრობა ტყიდან გავიდა, ყველამ შვებით მოითქვა სული.

გაურკვეველ, აუტანელ მოლოდინსა და შიშისფეთებაში
დაღამდა კიდეც. მდინარის გამოდმა, აღალის მცველი ორი
ასეული რა ხანია საომრად იყო განლაგებული. ირგვლივ
მყუდროება სუფევდა, და ეს მყუდროება მას შემდეგ, რაც
მომხდარა, კიდეც უფრო აძლიერებდა ავის მოლოდინსა და
მოუთმენლობას.

ერთი მოსულიერებული ჯარისკაცი, როგორც იყო, გონ-
საც მოვიდა, ლაპარაკის საღერღელიც აეშალა და ის უმაღ
პოლკოვნიკ ტომარის მიჰგვარეს. პოლკოვნიკი მდინარის გა-
მოღმა ნაპირიდან ას ორმოცდაათიოდე ნაბიჯის დაშორებით.

ერთი გოლიათი ცაცხვის ძირას იჯდა, გაშლილ ნაბადზე. აქედან სუნჯის როგორც გამოდმა, ისე გაღმა ნაპირი კარგად ჩანდა, უკანაც გადასახედი ჰქონდა. დღისით ისე ვერაფერი გაიჭაჭანებდა, რომ ვერ შეგენიშნათ; მაგრამ ასლა, ღამით ამ ადგილსაც უთუოდ დაკარგული ჰქონდა თავისი სტრატეგიული მნიშვნელობა. უსაფრთხოების მხრივ პოლკოვნიკი მხოლოდ თავისი ჯარისკაცების იმედად იყო, რომლებიც სიღრმითაც და სიგრძითაც თითქმის მთელი კილომეტრის მანძილზე იცავდნენ აქაურობას.

უქუდო, ნახევრად შიშველი, ჭრილობებზეხვეული ჯარისკაცი პოლკოვნიკს ხელებდაშვებული წარუდგა, წესისამებრ მოახსენა, ვინც იყო და რომელ ნაწილშიაც ირიცხებოდა. პოლკოვნიკი მარჯვენა, მუხლში მოკეცილ ფეხს იდაყვით ისე გადმოეყრდნო, როგორც მოაჯირზე სჩვევიათ და ჯარისკაცს დააკვირდა. ისე ბნელოდა, ორიოდ ნაბიჯზე მდგარი ადამიანის დანახვაც ჭირდა. პოლკოვნიკის განკარგულებით, ბანაკში აკრძალული იყო ცეცხლის დანთება.

— რა მოხდა?! — მოულოდნელად და მკაცრი კილოთი იკითხა პოლკოვნიკმა.

— უბედურება, თქვენო ბრწყინვალეზე! თითქმის მთელი მხედრობა დაიღუპა. პოლკოვნიკი მიხეილ იურის ძე პიერი მოკლეს. მაიორი კომარსკიც მძიმედ დაჭრეს. ჩემ თვალწინ მოკლეს უნტერ-ოფიცერი პეტრე ბაგრატიონიც...

მსედართუფროსის — პიერის — სიკვდილმა პოლკოვნიკი უეაკრთო და დააფიქრა, პეტრე ბაგრატიონის უდროო დაღუპვამ კი გული როგორღაც ატკინა.

პოლკოვნიკ პიერის ამ ლაშქრობაში ადიუტანტად ახლდა ოციოდე წლის ჭაბუკი, მუშპეტერთა პოლკის უნტერ-ოფიცერი პეტრე ივანეს ძე ბაგრატიონი. ბაგრატიონმა ჩერნეთზე წი-

ნა ორ ლაშქრობაშიაც მიიღო მონაწილეობა. თუ ჩეჩნებს სწყინდათ რომ ყიზლარში ჩამოსახლებული ივანე ბაგრატიონის ვაჟი პეტრე მათ წინააღმდეგ იბრძოდა, სამაგიეროდ ამ წყენას და მტრობას თითქმის აბათილებდა ახალბედა უნტერ-ოფიცრის ვაჟკაცური შემართება და მხედრული ნიჭი. ვაჟკაცობას კი, თუნდაც მტრისას, მთიელები ყოველთვის თავს დაბლა უხრიან.

პეტრე ბაგრატიონის სამხედრო ნიჭსა და ვაჟკაცობაზე ნაკლებად არ ანცვიფრებდა ჩეჩნებს მისი სამართლიანობა და, მართლაც, ერთადერთი, რასაც ბაგრატიონი ვერასგზით ვერ ურიგდებოდა, იყო უაზრო მსხვერპლი. ხანდახან თვითონაც უკვირდა ბაგრატიონს, ადამიანის სიცოცხლე მის თვალში ცხარე ბრძოლის დროსაც რომ ფასს არ კარგავდა და მტერიც კი სასიკვდილოდ არ ემეტებოდა, თუ მის დასამორჩილებლად სხვა საშუალებასაც სედავდა. ადამიანის მოკვლა ბრძოლაშიაც კი არასოდეს არ მიაჩნდა ვაჟკაცობის უმაღლეს გამოსატულებად, მაგრამ თავად არასოდეს სიკვდილისა არ შეშინებია.

თანამებრძოლთა დაღუპვის შეტყობაზე წამით მძიმედ ჩაფიქრებული პოლკოვნიკი ტომარი უეცრად ზეზე წამოიჭრა. თითქმის შეჰყვირა ჯარისკაცს:

— რას გაჩუმებულხარ, მერე, მერე? თქვი, თქვი, თქვი... — უნებლიეთ, ხმლის ტარისათვის რომ უნდა ჩაეელო, ხელი ერთბაშად შუბლზე იტკიცა და ნაბადზე კი არ ჩამოჯდა, კუნძივით დაეცა.

შეშინებული ჯარისკაცი კი ისევ დამუნჯდა; სანამ მუჯლუგუნი არა ჰკრეს, ენა ვერ ამოადგმევინეს.

— თქვენო ბრწყინვალეზავ... ის უდრანი ტყე წუხელ, როგორც იყო, მშვიდობიანად გავიარეთ, ამ დილით ტყიდან რომ გავედით, აულიც გამოჩნდა. უეცრად სროლა ატყდა. მე-

რე შევიტყვეთ — პიერის ადიუტანტს, ბაგრატიონს, სამი ჩე-
ჩენი შეუნიშნავს... ჩენი ბიჭები გაქცეულებს რომ ვერ დას-
წევიათ, სროლა აუტესიათ. ორი მოუკლავთ, ერთი გაქცეულა,
იმან აცნობა აულს ჩენი მისვლა... იმან დაგვლუპა...

სიბნელეში სრულიად არ აჩნდა მიწას ნაბდის სიშავე. გე-
გონებოდით, პოლკოვნიკი მიწაზე ზისო. ის მოულოდნელად
წამოიჭრა ზეზე, ერთი ნაბიჯი სწორედ ჯარისკაცისაკენ წად-
და წინ. შეშინებულ ჯარისკაცს კი სიტყვა კელავ გაუწყდა და
რამდენიმე ნაბიჯით უკან დაიხია. მას ეგონა, პოლკოვნიკი
მუქარით მე მიცქერისო, ტომარის კი მდინარის გაღმა მიეპყ-
რო მზერა, სადაც ეს წუთია უეცრად გამოჩნდა ანთებული
კვარი და კვარის სინათლეზე მოფუსფუსე რამდენიმე მამა-
კაცი.

— ჭოგრი! — იყვირა პოლკოვნიკმა და სელი ისე მოაფათუ-
რა სიბნელეში, წყალგაღმა მობრიალე კვარის ალსა და ლან-
დებივით ერთმანეთში არეული, აფუსფუსებული ფიგურები-
სათვის თვალი არ მოუშორებია.

სიბნელეში გაწვდილ ხელში შეაჩეჩეს თუ არა ჭოგრი,
უმაღ მარჯვენა თვალზე მიიბჯინა იგი პოლკოვნიკმა და მდი-
ნარის გაღმა იმ განათებულ ადგილს უსწორა.

რამდენიმე ფაფასიანი მამაკაცის სილუეტი კვარის შუქზე
გარკვევით ჩანდა ჭოგრში. ისინი რაღაცას ბჭობდნენ. მართა-
ლია, ლაპარაკი არ ისმოდა, მაგრამ ხელების მოძრაობა მსო-
ლოდ ამას გაფიქრებინებდათ. ბოლოს ჯგუფს სამი მამაკაცი
გამოეყო, როგორც კი კვარიანი მამაკაცი ჯგუფს წინ დაუდგა,
პოლკოვნიკმა ჭოგრით ახლა ზოგი მათგანის სახეც მკაფიოდ
გაარჩია სინათლეზე. ის, ვისაც კვარი ეჭირა, თხუთმეტიოდე
წლის ყმაწვილი ჩანდა. გამსდარ ყბებზე და საულვაშზე ჯერ
ღინღლიც კი არ აჩნდა. შედარებით მომცრო ფაფასი უკან ისე

გადაეწია, გეგონებოდათ, სადაცაა გადაუვარდებო, ვიწრო, ოთხკუთხი შუბლი მთლიანად უჩანდა. სწორი, გამოკვეთილი საწარბის ქვემოთ, სიღრმეში თვალების გარსს უფარავდა მეტად სპირი და, ალბათ, გრძელი წამწამები. ყმაწვილს მოძრაობაზე ეტყობოდა, რომ ღვედივით იყო მოქნილი და ღონეც ერჩოდა. ტანთ ეცვა ჩაშვებული სალათი უქამარხანჯლოდ სწორ ტოტებიანი შარვალი, წვივებზე მუსლამდე აკარწასებული და, უყელო წაღები შიშველ ფესზე. ჯგუფს გამოეყო ერთი მოხუცი, საკმაოდ წელგამართული, მაგრამ ბეჭებში შესამჩნევად მოხრილი. მოხუცს დიდი, ბოლოგაბრტყელებული ფაფახი ესურა. თეთრი, მოკლედშეკრეჭილი წვერის ჩარჩოში ჩასმულივით ჩანდა მისი ჩაშავებული, მზით დამწვარი სახე. ეს კოლორიტული მოხუცი პოლკოვნიკმა ჭოგრით თავით ფესამდე შეათვალიერა. ბეჭებში მოხრილი ჩეჩენი სხვებზე თამამად იქცეოდა და ეტყობოდა, რომ მბრძანებლობდა კიდეც. ის მივიდა ყმაწვილთან, რომელსაც კვარი ეჭირა და ორივე სელი დაუსვა ზემოდან ქვევით იდლიებიდან მუსლებამდე. შემდეგ ცალი სელი მკერდსა და მუცელზე მოუფათურა. ვერ გაიგებდით — ეფერებოდა, ღოცავდა თუ ჩხრეკდა. უცებ წინ წახრილი თეთრწვერა მოხუცის სელის მოძრაობა შეწყდა. წამით გარინდებული, მუცელზე ხელს არ აცილებდა ყმაწვილს. მერე დინჯად გასწორდა წელში, ყმაწვილს ერთი უეცრად ლეწა მარცხენა სელით ყბაში, მარჯვენათი კი ჩაშვებული სალათის კალთა აუწია და სვანჯარში გარჭობილი პატარა დამბაჩა წააძრო. დამბაჩა მოხუცმა უკანმიუხედავად ზურგში მდგომ ჩეჩენს გადასცა, რომელსაც მკერდზე აესოხოლავებინა ქამრებიანი ხანჯლები და პაჭიჭები. ამას ყველაფერს დიდი ცნობისმოყვარეობით უცქეროდა ჭოგრმომარჯვებული პოლკოვნიკი, თუმცა ჯერ ვერ მიმსედარიყო, რა ხდებოდა მდინა-

რის გაღმა. ბოლოს, ჯგუფს კიდევ ორი მამაკაცი გამოეყო. მათ აქამდე ძნელად გასარჩევი საკაცე ასწიეს და სახელურებით მსრებზე გაიდეს. უკან რომელიც შესდგომოდა მსრებით საკაცეს, მან ფაფასი მოიხადა და საფენის მაგიერ მარჯვენა მხარზე დაიდო საკაცის სახელურის ქვეშ. დვედივით მოქნილი, სილანაჭამი ყმაწვილი პირველი შევიდა მდინარეში. კვარიანი მკლავი განზე და მაღლა ეჭირა, რათა უკეთ გაენათებინა სავალი იმათთვის, რომელთაც საკაცე მოჰქონდათ. ყმაწვილი დროდადრო ჩერდებოდა წყალში, სანამ უფროსები წამოეწეოდნენ. საკაცეზე დაჭრილი იწვა, მაგრამ პოლკოვნიკი ტომარი მის სახეს ჭოგრშიაც ვერ არჩევდა. დაჭრილს სახესა და მკერდზე თივის ბულულის თხელი ფენა ეფარა.

პოლკოვნიკმა ერთი წუთით თვალი დაასვენა. ადიუტანტს უბრძანა — ჯარისკაცები გაეფრთხილებინათ, ჩეჩენთა ჯგუფისათვის სროლა არავის გაეხედა. მერე შემთხვევით იმ გადარჩენილი ჯარისკაცის სილუეტს მოჰკრა თვალი, წელან რომ პიერის ლაშქრის ამბავს ჰყვებოდა.

— მერე? განაგრძე...

— მერე... თქვენო ბრწყინვალეზავ, მისმა კეთილშობილებამ, პოლკოვნიკმა პიერიმ მაიორ კომარსკის უბრძანა, ყაზარდოს ეგერთა ბატალიონით აულისათვის მარცხენა მხრიდან სწორედ ტყისპირის გაყოლებით დაეწყო თავი, მარჯვნივ კი გაეგზავნა ტომსკელ გრენადერთა ქვეითი პოლკის ერთი ასეული და თერგის ჯარის კაზაკთა ერთი ასეული. თვითონ კი ასტრასანის ქვეითი პოლკითურთ გადაწყვიტა ადგილზე დარჩენა და აულის მისადგომის ამ მხრიდან დაცვა. მეც იქ ვიყავი...

პოლკოვნიკმა ტომარიმ ისევ გახედა ჭოგრიტით ჩეჩნებს, რომელთაც უკვე გამოეწვლოთ მდინარის მესამედი. მართალია,

ფონის გასწვრივ წყალი ღრმა არ ჩანდა, მხოლოდ მუხლამდე სწვდებოდა იმათ, რომელთაც საკაცე მოჰქონდათ, კვარიან ყმაწვილს კი ტალღა მუსლს ზემოთ სცემდა. წყალი ისეთი ჩქარი იყო, რომ დაბიჯებისთანავე ტერფქვეშ აცლიდა საკმაოდ მსხვილ ქვიშას და გლუვ, ბრტყელ ქვებსაც. მაგრამ ისინი, რომელთაც საკაცე ასე ფრთხილად მოჰქონდათ, ამ საქმეში გამოცდილები იყვნენ და ერთხელაც არ წაბორძიკებულან. შეჩერებით კი დროდადრო ჩერდებოდნენ. ეტყობოდა, სანამ ტერფს კარგად არ მოიმაგრებდნენ ფსკერზე, მანამდე ნაბიჯს წინ არა დგამდნენ. და თითქოს ინსტინქტი უკარნახებო, ფეხის ეს მომაგრება და ნაბიჯის გადადგმა ისე შეხმატკბილებულად სდებოდა იმ ორთა შორის, თითქოს ერთი კაცი მიაბიჯებო.

გადარჩენილი ჯარისკაცი სვენებ-სვენებით ლაპარაკობდა. პოლკოვნიკი თან ჭოგრით ათვალიერებდა უკვე ნაპირთან მოასლოებულებს, თან უსმენდა.

— ერთი საათის შემდეგ პოლკოვნიკ პიერს მოასსენეს, რომ აულის მთელი მოსასლეობა უკვე გასიზნულა, მანსურსაც მოუსწრია გაქცევაო.

ამის გაგონება და პოლკოვნიკის ცხენზე გაშეშება ერთი იყო. გაფითრებულს თვალები დაესუჭა. ამ წუთში დასანახავად ეჯავრებოდა ყველა და თვითონაც სირცხვილით იწვოდა, ასეთი მარცხის შემდეგ რა პირით უნდა სჩვენებოდა პოტიომკინს. ასეთ შემთხვევებში პოლკოვნიკი, სამწუხაროდ, მთლიანად ჰკარგავდა წონასწორობას და ანგარიშიუცემლად ისეთ რამეს ჩაიდენდა სოლმე, რომ გამოსწორებაც არასგზით აღარ შეიძლებოდა.

პოლკოვნიკმა ადიუტანტი ბაგრატიონი ისმო და ბრძანა:

— ჩემი სახელით გადაეცით მაიორ კომარსკის, გადაწვას მთელი აული!

ბაგრატიონმა ბრძანება კი მყის გაიმეორა, მაგრამ ცხენი ადგილიდან მაინც არ დაუძრავს. ბრძანებისთანავე პოლკოვნიკმა კელავ დახუჭა თვალი და, ცოტა არ იყოს, განცვიფრებულმა — აქამდე ცხენის ფლოქვების სმა რომ არ მოესმა — კელავ გაასილა. გაასილა და იქვე უძრავად მდგომი ადიუტანტი რომ დაინახა კინაღამ ჭკუა დაკარგა. ბაგრატიონმა იგრძნო, რომ ისედაც შმაგი სასიათის პიერთან ასლა ვერავითარი მუდარა და თხოვნა ვერ გასჭრიდა — შეემსუბუქებინა თავისი სასტიკი და შეუფერებელი ბრძანება, დაკმაყოფილებულიყო მარტო მანსურის სასლ-კარის გადაწვით, აულის მცხოვრებთათვის კი საშუალება მიეცა შინ მშვიდობიანად დაბრუნებულიყვნენ, ადიუტანტმა ერთხელ კიდევ მიიღო სელი საფეთქელთან და გაქუსლა. ბაგრატიონის ცხენის ფლოქვით ანატყორცნი ბლუჯა მიწა, რაღაც ეშმაკად, ზედ მკერდზე მოხვდა პოლკოვნიკს, რომელსაც აქ, კავკასიის მთებში, თავი უკვე ალექსანდრე მაკედონელად წარმოედგინა.

ამ შემთხვევამ პიერს საბაბი მისცა, შინ დაბრუნებისთანავე ადიუტანტი ბაგრატიონი სამაგალითოდ დაესაჯა, თავისი ჯავრი მასზე ეყარა. საბაბად ისიც კმაროდა, რომ ბრძანების მიღებისთანავე ბაგრატიონმა არ გაქუსლა.

ადიუტანტ პეტრე ბაგრატიონის აზრით პოლკოვნიკ პიერის პირველი შეცდომა ის იყო, რომ არ დაელოდა მაშველ ქალას, როგორც ეს მითითებული იყო, ისე გაეშურა აულისაკენ. მეორე შეცდომა იყო თავის ნაადრევად გამჟღავნება ტყიდან ერთბაშად გასვლით, რითაც მანსურს აულიდან გასწრების საშუალება მისცა. მესამე შეცდომა კი ის იყო, რომ პიერმა ბრძანა ოთხასკომლიანი აულის მთლიანად გაჟაწკა. რომ

ეს უკანასკნელი საბედისწერო ნაბიჯი არა, მსედრობა შეიძლება უვნებლად დაბრუნებულიყო უკან და მანსური სხვა დროს შეეპყროთ. მაგრამ აულის გადაწვამ ისე გააბოროტა უსასლკაროდ და უსარჩოსაბადებლოდ დარჩენილი ჩეჩნები, რომ მათ აღარაფერზე არ შეეძლოთ ფიქრი, გარდა შურისძიებისა.

საკაციანი ჩეჩნები მდინარის ნაპირს მოადგნენ. აქ წამით შეისვენეს. რაღაც წაითათბირ-წაიჩურჩულეს და ისევ დაიძრნენ. ამ უკიდევანო წყვდიადში მარტო ეს სამი აღამიანი ჩანდა და გეგონებოდათ, ქვეყნიერება მარტო ამ სამი აღამიანისაგან შედგებოდა. ჩეჩნებმა გეზი ისე სწორედ აიღეს პოლკოვნიკ ტომარის ადგილსამყოფელისაკენ, გაგიკვირდებოდათ ამ უკუნ ღამეში როგორ უნდა შეემჩნიათ, სად იჯდა მეთაური.

გადარჩენილი ჯარისკაცი კი განავრობდა:

— პირველად მანსურის სახლ-კარს წაუკიდეს ცეცხლი. მერე მთელი აული აბოლდა. კვამლმა დაფარა მოპირდაპირე მთაც და ცაც... მერე ალმა იძალა და კვამლი გაიფანტა... ასლა ცეცხლის ალი სწვდებოდა ცას. ასეთი ხანძარი იშვიათად მინახავს... ცხელი ჰაერის ტალღა ჩვენამდის აღწევდა... მალე უკან გამოვეშურეთ... ერთ საათში მთელი მსედრობა ტყეში მიიძალა. სასიამოვნოდ გრილოდა. თან ეს ვეებერთელა ტყე ისეთ დუმილს მოეცვა, გაგიკვირდებოდათ. ტყეში გზის ნასევარიც არ გვექნებოდა გავლილი, როცა ერთბაშად ატყდა სროლა. ისროდნენ ყოველი მსრიდან, ზემოდანაც კი... დენთის სუნსა და კვამლში უკვე სუნიქჟაც ჭირდა. ეს გარინდებული ტყე ერთბაშად ჯოჯოსეთურად ასმიანდა... ერთსა და იმავე დროს ალბათ ასგან და უფრო მეტგანაც იელვებდა თოფის

აღი და ტყვიასთან ერთად გვაცვიოდა დაკუწული ფოთოლი და სის ქერქის ნაგლეჯები...

მაიორმა კომარსკიმ ურჩია პიერს იქვე ასლოს, ტაფობში გასულიყვნენ, სუნჯის გაღმა კი შიკრიკი ეფრინათ. პოლკოვნიკ პიერს კარგად არც კი უგდია ყური კომარსკისათვის. ის დარწმუნებული იყო, მხედრობითურთ მალე გააღწევდა ტყიდან; მაგრამ სწორედ ამ დროს, სადღაც მაღლა, სეზე გასული და ფოთლებში კარგად შენიღბული ჩეჩნის ტყვიამ სასიკვდილოდ დაჭრა პოლკოვნიკი პიერი. ის გულაღმა გადაწვა ცხენის გავაზე. პიერის ცხენის გარშემო მჭიდროდ შეჯგუფულმა ქვეითებმა იგი ცხენიდან ჩამოვიდეთ, მაგრამ აღარ ვიცოდით, სად წაგვედო, ერთ წუთს გაშეშებული და დაბნეულნი ვიდექით, სანამ უნტერ-ოფიცერმა ბაგრატიონმა არ მიგვახვედრა, ბილიკის გადაღმა, სადმე სის ძირას დაგვესვენებინა მოკლული მხედართუფროსი. ერთი ჯარისკაცი იქ დარჩა. დანარჩენებმა ბრძოლა განვაგრძეთ. უხილავ მტრებთან ბრძოლით გართულებმა კიდევ გავიარეთ ორასიოდე ნაბიჯი; თანაც ყოველ ნაბიჯზე ვკარგავდით თითო-ორ-ორ ჯარისკაცს. ტყე, ალბათ, დასოცილებით და დაჭრილებით აივსო. ატყდა თუ არა სროლა, ბრძანების უმაღ ბილიკის ახლომახლო მივიფანტმოვიფანტენით. ხეებს ვეფარებოდით, ბუჩქებსა და ჯაგნარში მივძვრებოდით. ვინღა დაეძებდა ტანსაცმლის შემოსევასა და დაკაწვრა-დასისხლიანებას, ოღონდ უხილავი მტრის ტყვიისაგან დაგვეღწია თავი. ხმა გავრცელდა თუ არა, მაიორი კომარსკიც მძიმედ დაჭრესო, ჯარი სულ ერთიანად აირია... ბრძოლასა და წინააღმდეგობაზე უკვე აღარავინ ფიქრობდა. უმეთაუროდ დარჩენილი ხალსი პანიკამ შეიპყრო. გადბუგული აღდის მცხოვრებლებს სხვა აულებიდანაც რომ არ მიშველებოდნენ, იმოდენა მსხვერპლი მაინც არ მოგვივიდოდა... ჩემ

თვალწინ გაუღიჭა მტერმა ასტრახანის პოლკის ჯარისკაცთა ერთი ჯგუფი. მათ შორის იყო პეტრე ბაგრატიონიც. ის რა ხანია ჯარისკაცებთან ერთად ქვეითად იბრძოდა. ცხენი მაშინვე მიატოვა, რაწამს პოლკოვნიკი პიერი მოკლეს. ჯარისკაცები იმანაც შეაშინა და დააფრთხო კიდეც, რომ მტერს ვერ ხედავდნენ. გვებრძოდა უღრანი ტყე; ყოველი ხე და ბუჩქი ჩვენთვის საბედისწერო და საიდუმლო შურისმაძიებლად იქცა. ტყეში გაისმოდა განუწყვეტელი სროლის ხმა და ცხენის ჭიხვინისებური ყიჟინა უხილავი მტრისა. ასეთი ბრძოლა მე არ მახსოვს, თუმცა ოციოდე შეტაკებაში მიმიღია მონაწილეობა. დიდძალი ხალხი დაგვისოცეს... ტყვედაც ბევრი ჩაუვარდებოდათ ხელში ჩეჩნებს... შუაგულ ტყეში გამომწყვდეული სად გაექცეოდი. ასტრახანის პოლკიდან ჩემთან ერთად ოციოდე კაცმა დააღწია თავი იმ ჯოჯოხეთს, ტყიდან გასულები უმაღლ მდინარეში გადავცვივდით... დაჭრილთაგან ალბათ ბევრი დაიხრჩო. წყალი ჩქარია, მთის მდინარის ტალღები ნაფოტივით მიაქანებს ადამიანს... ცხონებული პოლკოვნიკის — ნიკოლოზ იურის ძე პიერის — განკარგულებით რომ აული პირწმინდად არ გადაგვეწვა, ეს არ მოხდებოდა... ბუნტის თავი, მართალია, ვერ შევიპყარით, მაგრამ ხალხი რა შუაში იყო, ხალხის ავლადიდებისათვის ხელი არ უნდა გვეხლო. მეთაური მეთაურია, ხალხს კი მშვიდობა უფრო მეტად უყვარს, ვიდრე მეთაური.

საკაცეზე მწოლიარე დაჭრილითურთ მდინარეში გამოსული ჩეჩნები პოლკოვნიკ ტომარისაგან ფერდობზე ოციოდე ნაბიჯზე შეჩერდნენ. ყმაწვილი ჩეჩენის კვარის შუქზე მოჩვენებებივით ჩანდნენ გარს შემოსეული ჯარისკაცები. საკაცე ფრთხილად დადეს მიწაზე.

- პოლკოვნიკი პიერია? — შორიდანვე იკითხა ტომარიმ.
- აზ ვაც¹. — მიუგო ხნიერმა, მაღალმა ჩეჩენმა.
- მაიორი კომარსკი...
- აზ ვაც.

პოლკოვნიკი ნელი ნაბიჯით მიუასლოვდა იმ ადგილს, სადაც საკაცე იდო. საკაციდან ორ ნაბიჯზე კი სამი ჩეჩენი იდგა. დაიხარა, საკაცეზე მწოლიარეს მკერდსა და სასეზე დაფენილი თივის ბულული გადააცალა. ყმაწვილმა ჩეჩენმა საკაცეს კვარი უფრო ასლო დაანათა.

— უნტერ-ოფიცერი პეტრე ბაგრატიონი! — ხმადაბლა წამოიძახა ტომარიმ. ის გააოცა იმ ამბავმა, რომ ჩეჩნებს თავი გაუმეტებიათ არა რომელიმე დიდი ჩინის გულისათვის და ასევე გაახარა იმან, რომ საკაცით ჩამოყვანილი დაჭრილი პეტრე ბაგრატიონი აღმოჩნდა. თუმცა მძიმედ დაჭრილს სახე საოცრად გაფითრებოდა, იერი შეცვლოდა, მაგრამ მაინც ადვილი საცნობი იყო კეხიანი ცხვირისა და ბაგრატიონთათვის დამახასიათებელი შავი, ზომაზე მეტად გრძელი წარბების წყალობით. ჯარისკაცებმა შეიტყვეს თუ არა, რომ ბაგრატიონი ცოცხალია, ალაღის მცველ ასეულში ეს ხმა სწრაფად დაირსა და ასლოს თუ შორს მარტო „ბაგრატიონი“ ისმოდა.

როდესაც ტყეში სროლის ხმა მიწყდა, ჩეჩნები დაესივნენ დაჭრილ-დახოცილებს და ვისაც როგორ სურდა, ისე იჯერა გული. გამკითხავი არავინ იყო. ერთგან დახოცილების დიდ გროვას რომ წააწყდნენ, მკვდრებიც, ცოცხალმკვდრებიც დაჩხრიკეს და აქეთ-იქით მიყარ-მოყარეს, მათ შორის უეცრად მოჰკრეს თვალი ნაცნობ სახეს... ზოგი ჩეჩენი პეტრე ბაგრატიონს ყიზლარიდან ბავშვობაშივე იცნობდა, ზოგს

¹ არა.

ბრძოლაში შესვედროდა და სამუდამოდ ჩარჩენოდა მეხსიერებაში მისი იერი. ჭაბუკი პეტრეს ვაჟკაცობითა და სამართლიანობით მოხიბლულმა ჩეჩნებმა გადაწყვიტეს, ამ საბედისწერო შესვედრის ჟამს სამაგიერო მიეზღოთ მისთვის. და თუ სხვებს — დაჭრილებსაც, დახოცილებსაც შურისძიების წყურვილით გააგებულნი განურჩევლად ფატრავდნენ ხანჯლით, პიერის ადიუტანტი, უნტერ-ოფიცერი პეტრე ბაგრატიონი, იქვე სახელდახელოდ გაკეთებულ საკაცეზე დააწვინეს, აქიმა მიჰგვარეს, უწამლეს, ჭრილობები შეუხვიეს და მძიმედ დაჭრილის რუსთა ბანაკში ჩაყვანა გადაწყვიტეს. ასეთი იყო როგორც უსუცესთა, ისე ჭაბუკ ჩეჩენთა ნება-სურვილი.

წინასწარი მოლაპარაკებისა და შეთანხმების გარეშე, ტყვეთა გამოსყიდვის თაობაზე, რუსთა ბანაკში გამოჩენას იმ ხოცვა-ჟლეტის შემდეგ რა მოჰყვებოდა, არავინ იცოდა. ჩეჩნები მოსალოდნელ ხიფათში თავის ჩაგდებასაც არ შეუშინდნენ ვაჟკაცის გულისათვის...

დაჭრილი ბაგრატიონი საკაცეზე ოდნავ შეირხა. აქამდე პოლკოვნიკი ტომარი ისე დასცქეროდა უძრავად მწოლარე დაჭრილს, თითქოს ეეჭვებოდა, რომ ცოცხალი იყო. ახლა კი შვებით მოითქვა სული, წელში გასწორდა და ჩეჩნებს გადახედა. გონს მოსულ ბაგრატიონს ის კი გაახსენდა, პოლკოვნიკ პიერის გვერდით აულისაკენ ცხენით მიმავალმა, გზად თივის ზვინს ერთი ბლუჯა ხმელი ბალახი რომ გამოჰგლიჯა და მისი მძაფრი სურნელი იყნოსა, მაგრამ ვერ მიმხვდარიყო, სად იმყოფებოდა და რატომ სცემდა ბალახის სუნს...

ჩეჩნებმა თავი დაბლა დაუკრეს რუსთა პოლკოვნიკს და წავიდნენ. იმ ორ მამაკაცს ადევნებული ჩირადღნიანი ყმაწვილი წამდაუწუმ უკან იცქირებოდა.

პოლკოვნიკმა ტომარიმ ადიუტანტს რაღაც გადაულაპარაკა. ადიუტანტი უმაღლეს ჩეჩნებს გამოუდგა, დაეწია, შეაჩერა ისინი და მათს ენაზე უთხრა:

— დუელსეაპ, ბაგრატიონა პოყიეჲ შუორთ ახჩა ლურ დარა ცაა რა, იეშუშ დააცარა შუნ!¹

მაღალმა, ბეჭებში მოხრილმა ჩეჩენმა თავი ამაყად ასწია, ჯერ თავისიანებს გადახედა, მერე პოლკოვნიკის ადიუტანტს და ღიმილით თქვა:

— ყუონახჲო ყუონახ ვუოხქურგ ვააც!²

კიდევ ერთწამს უხერხულ დუმილში იდგნენ ისინი პირისპირ. მერე ჩეჩნებმა გზა განაგრძეს. ყმაწვილი, ჩირადღნიანი ჩეჩენი კი, ისევ უკან იცქირებოდა წამდაუწუმ. ბოლოს მხარში ამოუდგა ბეჭებში მოხრილ, მაღალ ჩეჩენს და აცახცახებულმა საკმაოდ ხმამაღლა წამოიძახა:

— უერსიშა ბილგგად ხიისურმე თუეფაშ, სიჩუ მა ბეალჩა!³

მაღალი ჩეჩენი ხმას არ იღებდა. ყურადღებას არ აქცევდა უმცროსის დაუინებულ წამოძახილებს.

— ხიისურმე თუეფაშ ცაარა, სიჩუ მა ბეალჩა, ხიისურბუ... ცა თიეშიი შუნ, მურცალ, სავარბექ?⁴

წყალში რომ შევიდნენ, მაღალმა, მოკლედ წვერშეკრეჭილმა ჩეჩენმა უმცროსს კვარი გამოართვა, ბეჭებზე ხელი მოხვია, გვერდში ისე ამოიყენა, რომ მთლიანად ფარავდა მას.

¹ რომ მიდიხართ, გამოსასყიდი არ გინდათ? ბაგრატიონისათვის კარგ ფულს მიიღებთ.

² ვაჟკაცი ვაჟკაცით არ ვაჭრობს!

³ რუსები უსათუოდ გვესვრიან, შევალთ წყალში თუ არა, გვესვრიან!

⁴ გვესვრიან, წყალში შევალთ თუ არა, გვესვრიან! მურცალ, სავარბექ, არა გჯერათ?

დიდხანს მიაბიჯებდნენ ხელისხელგადახვეულნი ჩქარ წყალში. თითქო ასლა ხელცარიელებს უფრო უჭირდათ გასვლა, ვიდრე წედან, მძიმე ტვირთით რომ ეშურებოდნენ.

მდინარეში გაღმა ნაპირამდე ერთი მესამედი კიდევ ჰქონდათ გასავლელი, რომ მაღალი ჩეჩენი უცებ შეჩერდა, რუსების ბანაკისაკენ შებრუნდა და აბრიალებული კვარი ღონივრად მოიქნია. ცეცხლის ალმა გადასერა ღამეული სივრცე და საკმაოდ შორს, მდინარის ზედაპირზე დაცემის უმაღლ ჩაქრა.

ყველაფერი ისევ ბნელში გაუჩინარდა.

სადგურის მოედანს კახეთის მატარებლით ჩამოსული ხალსი მოეფინა. არ ვიცი, რატომ, მაგრამ ამ სიჭრელეში აქა-იქ თუშურქუდიანი პირმრგვალი მამაკაცები საოცრად გამო-ირჩეოდნენ და ყურადღებასაც სხვებზე მეტად იხინი იქცე-დნენ. ამ ჯმუხს, ხარისთვალემა მამაკაცებს ისე მსუბუქად მოჰ-ქონდათ სურჯინები და ტილოთი თავგადაკრული სავსე კალა-თები, თითქოს ცარიელიაო, თუმცა სიმძიმისაგან კალათებს სულ ჭრაჭუნი გაუდიოდათ. ერთ თუშურქუდიან, უღვაშშეჭა-ღარაგებულ გლეხს მარჯვენა მსარზე გადაეკიდა გატენილი სურჯინი. სურჯინის უკანა თვალიდან ბატკანს ამოეყო თავი. პატარაობაში ხომ თითქოს ყველაფერი ლამაზია, იხვის ჭუ-ჭულიც კი, მაგრამ ეს ბატკანი მაინც სულ სხვა იყო, სწორედ ამაზე შეგეძლო გეთქვა — ღვთის გაჩენილიაო და, აკი იმიტო-მაც გააყოლა თვალი მილიციელმა. გააყოლა და სწორედ იმ მიმართულებით, საითაც გლეხი ეშურებოდა, დაფერდებული გაზონის ბალახზე წამოწოლილი კაცი შენიშნა. მილიციელმა ამსანაგს რაღაც უთხრა და იქით გაეშურა. მძინარეს თავს წა-ადგა სასტვენნი მოიმარჯვა. არსეინად წამოწოლილ უცნობს ჩაეთვლიმა. წელში ოდნავ მოხრილს, მარცხენა ხელი ლოყის

ქვეშ ამოედო, მარჯვენა კი შარვლის ნაკერის გასწვრივ, ბარძაყზე ესვენა. მისმა გარეგნობამ მილიციელი ცოტა შეაყოვნა. ეს კაცი რაღაც არ ჰგავდა უცხოსა და გადმოსევწილს; თითქოს ეცნაურა კიდეც. დაიხარა, სახეზე უფრო დაკვირვებით დააქჟერდა. მილიციელი წელში გასწორდა, მაგრამ ასლაც იმის ფიქრში იყო, სად უნდა ენახა იგი.

მილიციელს სასტვენით მძინარის გამოფხიზლება არ დასჭირვებია. ანაზღად თვლემამორეული უცხო ერთი შეიმშუშნა, ქუთუთოები აახამსამა და თავს წამომდგარი კაცის სილუეტი რომ ეცა თვალში, ვერ იცნო. დინჯად წამოიწია, მაგრამ არ ამდგარა. მჯდომარე, მუხლისთავებს, მსხვილი, მკერდით თითებით მოეჭიდა და მილიციელს ირიბად ახედა.

— მეც არ გამიკვირდა, სულთამსუთავსაჲთ თავზე ვინ წამომდგომია-მეთქი... კაცო, მაშ ჩამძინებოდა? — ასლა მისი ყურადღებაც მიიქცია მოედანზე მოფუსფუსე ხალხმა. — რა ხალხია? რომელი მატარებელი ჩამოდგა თუ იცი?

— კახეთისა.

— ჰო, მე ხაშურისა ან ბორჯომისა მინდა... იმ სიზმრის მოთავება მაინც გეცლია, შე კაი კაცო!..

— უკეთეს სიზმარს ნახავ უბნის სამორიგეო კამერაში! — უცხოს გაკვირვებულ შემოხედვას მილიციელმა ყურადღება არ მიაქცია, — ე ბალახი რომ გემოზე მოგითელავს და მოგიჯეგავს, იცოდე, მამაშენის დათესილიც რომ ყოფილიყო, ჯარიმა არ ავცდებარ!

უცხომ მიაშიტად იკითხა:

— რათა?.. მე ვიცი, ირმის ჯოგი დაგიდის და მოთელილ ბალახს პირს აღარ დააკარებს.

— ირმისა? — გაიცინა მილიციელმა. — კაცი დაბერებულსარ და მაგ ბალახის ფასი კი არ იცი! — მილიციელმა აბ

უცხოში გარეგნობის მიხედვით გლეხი შეიცნო და სცადა თავისი შენიშვნათ გული ეტკინა მისთვის.

მილიციელის ნათქვამზე ცოტა შუბლშეკრულ და განაწყენებულ უცხოს შუბლიც გაეხსნა და კიდევაც გაეცინა. მილიციელმა კი გულსატკენ შენიშვნას მუქარაც მიაყოლა.

— აი, უბანში რომ მიგაბრძანებ, მაშინ გაიგებ მაგ ბალახის ფასს!

უცხო ხელისგულებს დაებჯინა, წამოდგა, გაზონიდან ტროტუარზე გადმოვიდა, მერე ხელისგულები გაიბერტყა და ბეჯითად თქვა:

— თუ კაცი ხარ, ნუ მიწყრები, ბაღლი სომ არა ვარ, შემეშინდეს... შენ დაბადებულიც არ იქნებოდი, რომ ემაგ ბალახის ფასიც ვიცოდი და... ჯიშიც. — ხალათი გაისწორა, ძილში განზე მოქცეული თუშური ქუდიც თავზე მჭიდროდ ჩამოიცვა, მერე, რაღაც მონანიების თუ დანაშაულის შესამსუბუქებელი კილოთი შენიშნა:

— რა იყო, წამოვწყეი... ბალახია... მომენატრა!

— შენ რა, სოფლიდან ახალი ჩამოსული ხარ?..

— ახალი ჩამოსული რად ვიქნები, ბარე ოთხი წელიწადია ამ მტკრიან ასფალტს დავცქერი, მაგრამ რა, ოთხი წლის შემდეგაც რომ მოგენატროს ეს ზურმუსტი, გასაკვირია? ის კი არა და...

— მაგისტანა ზღაპრებისათვის არა მცალია. ჯარიმას აქ გადაიხდი თუ უბანში?

უცხომ ერთი ისეთი ასედა მილიციელს, ვერ დარწმუნებულიყო, ემუქრებოდა თუ ესუმრებოდა.

— მაინც რაზედ მატყობ, რომ დასაბრეცებელი ბირი მიჩანდეს? ჯარიმის გადამსდელი არც აქა ვარ, არც უბანში. რათა, რისთვის, თორემ კი...

— მაშ, წავიდეთ და, აქ რომ იოლად გადარჩებოდი, სამაგიეროდ, იქ ოთხში ამოგიღებენ...

— მეც არ ამოველებინები.

მილიციელმა ერთსელ კიდევე შეისწორა ხალათის კალთები, ნაგანის ცარიელი ბუდეც მოსინჯა უცხოს დასანახავად (იარაღი წელან საგუშაგოზე შემცვლელს გადააბარა) და ანიშნა, წინ წამიძეხიო.

— არსადაც არ წავალ. — ისე თქვა უცხომ, დაგაჯერებდათ. ქამარში ცერა თითები ჩაჰყო და თეძოების გასწვრივ შემოატარა ხალათის შესასწორებლად. — შენ თუ გეჩქარება და საქმე გიფუჭდება, წადი, ჩემი ცქერა რას გარგებს... მე ხაშურის მატარებელს უნდა დავხვდე.

— მოქალაქე, შენი საბუთი! — ახლა კი წყრომით და ცოტა მოთმინებიდან გამოსული კაცის კილოთიც შეაწყვეტინა სიტყვა მილიციელმა გათამამებულ უცხოს.

— რომელი საბუთი? ჩემ სამშობლოში რა საბუთი მინდა, არ მეტყობა, ვინცა ვარ?!

სულაც რომ არ იყო მოსალოდნელი, მილიციელს ამ სიტყვებმა ერთბაშად გული მოუღბო და ახლა უცხოს სახეს ისე დააკვირდა, თითქოს უნდოდა დარწმუნებულიყო, გამოადგებოდა თუ არა საბუთად მისი გამომეტყველება და გარეგნობა.

თვალშისაცემი იყო თავზე მჭიდროდ ჩამოცმული თუშური ქუდი, ღრმა და მკაფიო ნაოჭებზემოვლებული ფოსოებიდან კეთილად მზირალი თვალები. სიამაყის ნაოჭი წარბების შესაყართან თითქმის არ აჩნდა, მზით დამწვარი სახის კანი ოდნავ გაფითრებოდა, და თუ სულ ერთიანად გათეთრებული, თავისუფლად გაშვებული მსხვილდეროიანი უღვაშები და მოკლე შეკრეჭილი, უღვაშის ბოლოების დასწვრივ ყბებზე ჩა-

მოპარსული წვერი მის სნოვანებას აშკარად ამსეილდა, კაცი სამოც წელს გადაცილებულს ჰგავდა, სამაგიეროდ მისი უნაო-
ჭო, მკვრივ კუნთებად შეკრული ლოყები გაფიქრებინებდათ,
ორმოცი წლისაც არ არისო. მილიციელმა ქუდი გადაიწია და
ქოჩორი მოიფსანა.

— წედან რომ თქვეი, ბარე ოთხი წელიწადია ასფალტის
მტვერს დავცქერიო, ისე მაინც... სადაური ხარ?

— სადაური და... ატოცი გსმენია?

ატოცის გაგონებაზე მილიციელს ერთბაშად ნირი წაუსდა,
შემცბარს სირცხვილის აღმურიც შემოენთო. ის ასლა ენაჩა-
ვარდნილი იდგა და თვალებში ვედარ შეესედა უცხო სათვის.

— განა არა, — ჩაიციანა უცხო, — ატოცის ასავალ-დასავა-
ლი საიდან გეცოდინება! — წყენით დაუმატა ნათქვამს.

— ასავალ-დასავალი კი არა... მეზობლები ეყოფილვართ, —
წაილულულა მილიციელმა. — გიორგიწმინდელი ვარ.

ესტატე გამოცოცხლდა.

— კილოზე ვითომ მიგისვდი, ოსია-მეთქი, გავიფიქრე,
მაგრამ თუ გიორგიწმინდელი იქნებოდი, ამას რა მაფიქრები-
ნებდა. — უცხო მილიციელს ხელი გაუწოდა, — მე ესტატე
ვარ! შენა?

— რაკი ატოცელი ყოფილხარ, იქნებ გიორგიწმინდელი
ქარქუზა ხარებოფიც გაგიგონია...

— გამიგონიაო?! — ესტატემ უღვაშზე ხელი გადაისვა,
ცალთვალმოჭუტულმა გახედა მილიციელს. — ქორწილსა და
ნათლობაში კი ერთად არ გვიქეიფია?! საერთო ძმაცაცების
შესანდობარიც კი ერთად არ შეგვისვამს... კარგი ერთი, თუ
ღმერთი გწამს, მაშ იმ ცალთვალა დევის ბიჭი ხარ?!

— იმის ბიჭი ვარ, თედოი!

— რას ამბობ, კაცო! ეს რა მესმის?

მერედა ქარქუშას ბიჭი დაჯარიმებით მემუქრებოდი?!

ორივეს გულიანად გაეცინა. ბეჭებზე ხელებიც კი შემოჰკრეს ერთმანეთს მეტიხმეტი სიამოვნებისაგან.

— მერედა, ძია ესტატე, აქ, გაზონის ბალახზე რას წამოწოლილხარ, ამ მტვერსა და ხმაურში, ამ სადგურის მოედანთან...

ესტატემ ამოიოხრა.

— მა სად წავიდეს კაცი... გულზედ ბელტივით გადაწოლილი დარდის გადასაგორებლად მოედანზე ხშირად ჩამოვდივარ, მატარებელს ვხედები, იქნებ იმ ლიანგში ერთი ჩემი თანახოფლელი მაინც გამოერიოს... იქაურ ახალ ამბებს გამოვკითხავ, ძველს გავისსენებთ... ჩემს დღეში მყოფ კაცს მეტი რა უნდა...

— თუ გული ისევ იქით მიგიწევს, ვეღარ გამიგია, აქ რაღა მოხელე ხარ, რას ელოდები?

— შენ ეგა თქვი! მაგრამ ვინ მოგასვენა. შვილები სულ აქეთ გადმოზარდნენ... ჰოდა... მეც დამიყოლიეს... დაყოლიება რასა ჰქვია... გამასულელეს. ჯერ იყო და უფროსმა ბიჭმა ქნა აქეთ პირი, მერე — მისმა მომდევნომ... გამესარდა, მე ხომ აქა ვარ და ვარ, რა უშავს, თუ ერთი-ორი შვილი ქალაქშიაც მეყოლება-მეთქი. მაგრამ თურმე იმ ანდაზისა არ იყოს, ერთ თითს რომ მოკაკავავ, დანარჩენებიც თავისთავად მოიკაკვებიანო, ისე ამისდა. უფროსს მომდევნომ მიბაძა, მომდევნოს — მისმა მომდევნომ და იმ რვა შვილში ბოლოს მარტო ერთი ქალიშვილი შემოგვრჩა ხელში... მერე ისიც გათხოვდა, და... დავრჩით მე და ჩემი დედაკაცი ასე იაქედ. შენ ისა თქვი, უფროსი რომ ქალაქს წამოვიდა, წელან რომ გითხარი, გამესარდა-მეთქი, გახარება რას მიქვია, უღელი ხარი რომ მყავდა, მივაყიდე და ერთი ოთახი აგერა, ცხრა ძმის ქუჩაზე შევიგუ-

ლე, ვუყიდე იმ ბიჭს და ჩავასასლე... მე კი ამის შემდეგ ტყი-
დან შეშას ზურგით ვეზიდებოდი. რა ვიცი... ჭკუას სხვები მე-
კითხებოდნენ, მაგრამ მე კი, როცა გამიჭირდა, ვერავის და-
ვესესხე და... ცხოვრებას, იცი, თედო, ორი კანონი ჰქონია —
დაწერილი და დაუწერელი... დაწერილ კანონს შეიძლება რა-
მე უეშმაკო და... გაჩუმდება, მაგრამ იმ დალოცვილი ღმერთის
დაწერილს რას მოუსერხებ... ღმერთს ვერც მოერევი, ვერც
მოისყიდი. აი, ღმერთის დაწერილი კანონის წაკითხვაში მოვ-
ტყუდდი.

— ძია ესტატე, მოტყუებული რათა ხარ... შენი ბედი, რომ
შვილებს თბილისში მოუსურვებიათ ცხოვრება და არა ციმ-
ბირში... მაშინ რაღა უნდა გექნა... ირკუტსკი გაგიგონია?..

— კარგი ერთი, თუ ღმერთი გწამს...

— ჰოდა რა, ეჭვი გეპარება, რომ შვილებს შენთვის სიკე-
თე არ უნდოდათ?..

— სიკეთე რომ უნდათ, მაგაში ეჭვი რომელ მშობელს ეპა-
რება, თუ თავიდანვე მშობლად ვარგოდა, მაგრამ... რა მომიხ-
დება და რა მაწყენს, ეს მე სხვაზე უკეთ არ უნდა ვიცოდე?

— უნდა იცოდე და, სშირად იცი კიდეც, მაგრამ ვინ უგ-
დებს ყურს, შენ რა იცი და რა არა.

— შენ ეგა თქვი! კაცო, შვილი რომ შვილია, შეიძლება
ისიც კი იმას ფიქრობდეს, კარგი მამა მაშინ ხარ, თუ მის
ჭკუაზე დადიხარ!

— ეგ კი, შენ რომ წედან თქვი, იმ კანონისა... დაუწერე-
ლის! მე დაწერილი კანონის მცველს, რომ შემეჭიდე, განა
დაუწერელი კანონის მცველიც გიორგიწმინდელია, ესტატეს
ხათრით თვალი დახუჭოს, რაკი ის ატოცელი ყოფილა!

— ჰოდა რა გინდა, თუ ბიჭი ხარ, გადი და გამოდი მუშაი-
თივით მაგ ორ კანონს შუა გაბმულ ცხოვრების თოკზე...

— ძია ესტატე, იცი, რა გითხრა?.. ბიჭობაც ეგ არის, რომ ე მაგ თოკზე თუ რაღაც ჯანდაბაზე მარჯვედ გადი-გამოდიოდე, და არა ისე... ზოგიერთივით მიწაზე ტაკიმასხარასავით იმეორებდე მუშაითის სახიფათო მოძრაობას და, თანაც კაცად მოგქონდეს თავი...

— ეე, ჩემო ძმაო... აი მეც მაგას ვჩივი! შერე იქ ვინ დაგაყენა, სადაც კაცად მოგქონდა თავი, სადაც მართლა ისე მარჯვედ გადი-გამოდიოდი მუშაითსავით!.. იცი რა, თედო?! მე ჩემი დღე და მოსწრება მთესველი ვიყავი. კარგი მთესველის სასელი მქონდა გავარდნილი და, ტრაბასით არ ვიტყვი, ამ საქმეში იმ „თოკზე“ ჩემსავით ვერაფერს გადი-გამოდიოდა. მე-ზობელი სოფლების კოლმეურნეობებიდანაც კი მაკითხავდნენ, ზოგი რჩევისათვის, ზოგი კიდეც რისთვის... ჩემი დათესილი მარცვალი რომ გაზაფხულზე წვერს ამოჰყოფდა, ასე მეგონა, ღმერთი მე ვარ, ეს სასწაული ჩემი მოსდენილია-მეთქი! ჰოდა, მიწაზედაც ისე დაჯერებული დავაბიჯებდი, თითქო ამისი უფლება ყველაზე მეტად მე მომეპოვებინოს. ახლა კი რა... თესე, ესტატე, ამ მტვრიან ასფალტზე... დავდივარ ამ უდაბნოსავით ქალაქში და ერთი კაცი რა არის, არ შემოგხედავს, ერთი ნაცნობი რა არის, არ შეგხვდება, რომ მოგესალმოს, გაგიღიმოს, გამოგელაპარაკოს, თავისი ჭირი თუ ლხინი გაგიზიაროს და შენც შენი უთხრა ამ შენს დარდებთან ჭიდილში გულგასიებულმა. იქ კი, ატოცში, სახლიდან გამოსვლა ერთი იყო, სალამი და მოკითხვა — ათასი, ყოველ ფეხის ნაბიჯზე დიდის, პატარის, ქალის, კაცის — ძია ესტატეს გაუმარჯოს, ძია ესტატეს ვახლავარ, სალამი და გამარჯვება, ესტატე!.. რას ამბობ, კაცო!.. როდისმე ხელით მოგისინჯავს მჭიდროდ მოწნული, ყურძნით, გინდაც სიმინდის ტაროთი პირთამდე სავსე გოდრის სიმაგრე?.. იქ, ატოცში, სწორედ იმ

გოდრის წნელივით მეკრა გარშემო ეს სალამი, ეს კაი გამარჯობა, ეს... სიტყვები კი არა, გულების გადაძახება... აქ კი, ის მჭიდროდ შეკრული გოდორი რომ გადმოაპირქევავო, დაცალო და დაფუშო, სწორედ ისე ვარ... ზოგისათვის იქნება მართლაც ბედნიერება იყოს მართო იმის გაფიქრებაც — ქალაქში ვცხოვრობო. იმას კი, ვის ხელისგულებსაც უფრო მეტი ჯაფა დასდგომია, ვიდრე ქალამნის ძირებს, უსაქმობას რა მოათმენინებს... ის კი არა, სანდასან აგრე მგონია, თითქოს მეღალატოს წინაპრებისათვის, ჩემი მიწა-წყლისათვის, თითქოს მე იქ ვიყავი გამწესებული და გამოვექეცი ჩემს მოვალეობას, მაცდუნეს... შვილებმა! ასლა ისიც რომ გამახსენდება, სადაც ჩემი ბავშვობა და ყმაწვილკაცობა გამიტარებია, მაშინ სომ გული ფოლაქივით მომწყდება და ვინ იცის, როდის-როდის ვიპოვი ხოლმე... აფორიაქებული როდის დავლაგდები და დავ-შოშმინდები... ჰოდა, სანდისსან იმასაც კი გავიფიქრებ ხოლმე შიშით, სომ არ გავგიჟდი-მეთქი... მაშ, რა, გიჟის მეტი იმ სამოთსეს დატოვებდა და ამ ასფალტის მტვერსა და მანქანების ბოლში იგანგალებდა!.. იქ კი, ატოცის შემოგარენი, სუფთა ჰაერი, შორს ლურჯად ჩაბურული ტყიანი მთები, ყურის ძირში კი ჩიტების გალობა, ანკარა წყაროები, მდინარის თევზი! ლაქვარდი ცა! ასლა მზეს აღარ იკითხავ? ეს დალოცვილი, იქ რომ სულ მწვავდა და მშუშხავდა, დამწვარ კანსაც ბრინჯაოსფრად გაუდიოდა ლაპლაპი, აქ, ხელში შემორჩენილი ცომივით არ ჩამომეკიდა ეს საცოდავად კანგაყვითლებული ლოყები?..

— შე კაი კაცო, ქალაქში ცხოვრობდე და მტვერს ჩივი!.. ზოგი ოღონდ ქალაქში მუდმივ მაცხოვრებლად გაწერე და, მაგ მტვერს თუ გინდა პეშვით შეჭამს.

ესტატემ გაოცებით შესედა თედოს.

— შენი არ მიკვირს? — თედომ მაჯის საათს დასედა. — სამშობლოში არა ხარ? მა თბილისი რა არის?.. ზოგი, ვინ იცის, საიდან ჩამოსეტებულა და აქაურობას უკვე თავისად თვლის, შენ კი უბრალოდ გაძლებაც კი გიჭირს, თუმცა შეილება გარს გასვევია... რა გასდა ის შენი ატოცი.

— მაშინ პერცხალზე რაღას იტყვი... ან კიდევ ისე რომ ისვია, იმანაც კი ზოგიერთ ადამიანზე უკეთ იცის თავისი მშობლიური კუთხის ფასი... ორი-სამი თვით ჩამოფრინდება ჩვენთან, დაჩეკავს ჭუჭყულებს და მერე ისევ გაუდგება გზას არაბეთსა ან აფრიკისაკენ... მიდის, მიეშურება ისევ იქით, საიდანაც მოფრენილა. ასლა ფერეიდნელი ქართველები? იმათი წინაპრები სამასი წლის წინ რომ გაურეკავს ძაღლთაპირ შაჰაბაზს, იცი, რას ამბობენ თურმე?.. ფერეიდანში დავიბადეთ, ცეცხოვრობთ, მაგრამ ჩვენი სამშობლო გურჯისტანიაო... ზოგს კი სამშობლო ისა ჰგონია, სადაც ან შემთხვევით დაბადებულა, ან მაძღარია... შეიძლება ენდო ასეთ ხალხს?..

— ძია ესტატე, შენ მართალი ხარ... უბანში მისასვლელი რომ არ ვიყო... ესლა მეჩქარება... რაკი სშირად აქა ტრიალებ, კიდევ შეგხედებით ერთმანეთს, თუ ვინმე ატოცელი დავიგულებ, ერთად გეწვევით...

— თედო, თუ მაგ სიკეთეს იზამ... ერთად მესტუმრეთ, აი იქა, ცხრა ძმის ქუჩაზე, აქედან მეთათე სახლი ჩვენია. ჩემს უფროს ბიჭს უბანში ყველა იცნობს, გაბრიელს იკითხავ თუ არა, მოგასწავლიან.

— ცხრა ძმის ქუჩა. ბარემ ნომერიც მითხარი... გაბრიელი ნომერი სომ არ არის, კაცის სახელია, შეიძლება სხვახადაც ერქვას...

— ე მაგ ნომრებისა არაფერი ვიცი... სახელით კაცს ცხრა მთას იქითაც მიაგნებ, ცხრა ძმის ქუჩაზე კი არა...

— მაშ, კარგად მენახე! — თედო მსედრულად გამოეჭიმა ესტატეს, მერე უბნისკენ გაეშურა.

ესტატე ერთხანს ისე უმწეოდ, მიტოვებულივით იდგა, ისეთი სინანულით გააყოლა თვალი გიორგიწმინდელს, თითქოს მოსუცს ცოტახნის წინ ნაპოვნი საბიჯგი ჯვოსივით, ის თედო ვინმეს ხელიდან გამოეტაცოს.

ესტატე დინჯად გაუყვა ფიროსმანის ქუჩას, შიდიოდა და ცოტახნის წინ საღერღელაშლილს, მოგონებები ახლა თავს ისე დასტრიალებდნენ, თითქოს ყველაფერს ცხადად ხედავდა.

...სამი ძმა ჯერ ისევ ერთ ჭერქვეშ ცხოვრობს... საღამოთი დიდ გლეხურ დარბაზში ორმოციოდე სული ვახშამს რომ მორჩება, ისეთი მყუდროება ჩამოვარდება, ბალახბულახში მიმაღული მწერების ხმაც კი მკაფიოდ ისმის გარედან... დიდი, პატარა, ქალი, კაცი სუნთქვაშეკრული, მონუსხულივით მისჩერებია ესტატეს... ის კი ისევ იქ, გრძელი სუფრის თავში ზის, სადაც ვახშამობის ჟამს იჯდა, დანარჩენები კი, ვისაც სად უმჯობინებია, იქ მოკალათებულა... ესტატე ზღაპრის მოსაყოლად ემზადება... და ამ ერთბაშად ჩამოვარდნილ მყუდროებას ესტატეც კიდევ უფრო მოჰყავს გუნებაზე, მაგრამ არ ჩქარობს... იცის, რაც უფრო ძლიერად აეშლებათ მსმენელებს ზღაპრის მოსმენის საღერღელი, ბოლოს მით უფრო კმაყოფილი დარჩებიან.

— ნიკა! — წყნარად უხმობს ესტატე უფროსის მომდევნო ვაჟიშვილს, — ლამფას არ ჩაუწევ? ეგ შუქი შიგ თვალებში მცემს და რაღაც მიშლის...

— რაღა ჩაგუწიო, სულაც ჩავაქრობ, ოღონდ არაფერმა შეგიშალოს...

— ბაღლებს თუ არ შეეშინდებათ... — ეჭვით კითხულობს ესტატე.

— სულ პატარებს სძინავთ კიდეც... ან არადა დედის კალთაში რისა შეეშინდებათ, — უპასუხებს ნიკო. სწრაფად აქრობს ბუსარზე შემოდგმულ ლამპას.

მოულოდნელად, იმ სიჩუმეში თითქოს სადღაც შორიდან მოესმათო, ისე დაირხა ესტატეს ნაცნობი ხმა... „იყო და არა იყო რა, ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა...“

და ასევე შეცრად ჩაესმა ესტატესაც უფროსი ვაჟის ნაცნობი ხმა:

— მამი, საით გაგიწევია?!

ესტატე გამოერკვა, მოიხედა და ჭიშკარში გაბრიელს რომ მოჰკრა თვალი, მაშინლა მიხვდა, რომ ოციოდე ნაბიჯით სახლს გაცილებული და ოციოდე წლით წარსულში გადაბარებული, იქ, ატოცში შინაურებს ზღაპარს კი არ უყვებოდა, თურმე ცხრა ძმის ქუჩაზე მიაბიჯებდა... მოსუცი უმაღლ ხედება ყველაფერს და თავი რომ იხსნას, მიზეზს მარჯვედ პოულობს.

— რა იყო, აგერა მაღაზიაში პატარებს კანფეტს ეუყიდი და... მერე მოვალ, მა რა იქნება...

გაბრიელს კანფეტის ზღაპარი არ სჯერა. თითქოს მამის გულში იჯდეს, ყველაფერს მიხვედრილია.

— მობრუნდი, კაცო, მაგათთვის უკანფეტოდაც ტკბილი ხარ. სადაცაა დავსხდებით, თორმეტს გადასცილდა. უშენოდ ხომ არ ვისაუზმებთ.

— უჩემოდა? — ესტატეს ჩაეცინა, თორემ მეც რა ანგარიშში ჩასაგდები გყავართ.

ესტატემ ნაბდის ქუდი მოიხადა და როცა იხურავდა, შუბლზე დარდიმანდულად წამოიწია. შინაურებს რახანია შემჩნეული ჰქონდათ — თუ შექეიფიანებული ან ხუმრობის გუნებაზე გახლდათ, ქუდი ყოველთვის ასე, შუბლზე წამოწეული ეხურა.

გაბრიელმა აცალა, სანამ მამა პირს მისკენ იზამდა და მო-
ახლოებულს საყვედურგარეული სააღერსო კილოთი შეაგება:

— აბა ეგ რა ლაპარაკია... ჩასაგდები რომელია... ჩვენი ჯი-
ლაგის ანგარიში ყველაფერში შენით იწყება... შენა სარ წი-
ნამძღოლი!

— წინამძღოლი, — კვლავ ჩაიციანა ესტატემ, — ატოცში
რომ გეთქვა, კიდევ ჰო, მაშინ რა გზა მქონდა არ დამეჯერე-
ბინა, ახლა კი... რის მაქნისი ვარ... შენ შენს საქმეს მისდევ,
ის თავის საქმეს, მე კი... მთესველი მქვია და ოთხი წელიწა-
დია ჩემი ხელი სორბალს არ დაჰკარებია... ერთი მარცვალი
რა არის, ისიც არ ჩამიგდია ხნულში, რომ ამოსული მენახა...
ახლა მოდი და პირი მომიქონე, ანგარიშში ჩასაგდები ხარო...
შენ რომ ჩამაგდო, მე დავიჯერებ?

— მაგისტანა საყვედური, რაც აქა ხარ, პირველად მესმის
შენგან!.. — გაბრიელმა მამის შუბლზე წამოწეულ ქუდს ირი-
ბად ჰკიდა თვალი, ჩაიციანა. — შენ, მგონია, სუმრობის გუნე-
ბაზე ხარ და მე კი ვერ მიგიხვდი...

ესტატემ უეცრად და გულმოსულად შეხედა გაბრიელს,
ქუდი დინჯად გაისწორა, ორივე ხელით მჭიდროდ ჩამოიცივა
თავზე.

გაბრიელს ნირი წაუხდა.

დღეს პირველი შემთხვევა იყო, რომ ესტატემ უფროს ეა-
უიშვილსაც კი თავის გულში ჩაახედა...

ესტატემ ის იყო დერეფნის ზღურბლს გადააბიჯა, რომ
ერთბაშად უკან მობრუნდა, კარის წინ დაფენილ სველ ტი-
ლოზე ფეხი რამდენჯერმე ისე გაუსვა, გულმოსულობა ამა-
შიაც კი შეეტყო.

გაბრიელი ფესდაფეს არ მიჰყოლია, ცოტა შეიცადა, ვი-
თომ ეზოს თვალიერებაში შეყოვნებულიყოს.

ის იყო, ყველანი სუფრას შემოუსხდნენ და პირველი თა-
ვის ჩამორიგებამდე მწვანილს, ყველსა და ნიგეზით შეკაზმულ
მამაპაპურ ღობიოს შეექცეოდნენ, რომ უეცრად მეზობლის
ქალის კივილმა მთელ სახლს ჟრუანტელივით დაუარა. ყველა
გაინაბა, პირისპირ მსხდომნი გაკვირვებით მისჩერებოდნენ
ერთმანეთს და რაღაც ავის მოლოდინში კრინტი ვერ დაეძრათ...

რა ხანია დაწვნენ, რა ხანია სინათლე ჩააქრეს, მაგრამ მი-
ლი არავის მიჰკარებია... შუაღამეს უკვე გადაცილებული იყო,
თუმცა უჩვეულო გარინდებას, რაც მთელ სახლში დასადგუ-
რებულიყო, არ შეიძლებოდა კაცი შეცდომაში არ შეეყვანა.
და ესტატეც ფიქრობდა, რომ მის გარდა ყველას ეძინა...

ომსა, ხვალინდელ დღესა და შვილების ბედზე ფიქრმა ეს-
ტატე შეუმჩნევლად წარსულში გადაისროლა. ერთი შემთხვე-
ვა მოაგონა, რაც რწმენასა და ერთგულებას უკავშირდებოდა...

ათიოდე წლის წინანდელი ამბავი იყო... ატოცის წმინდა
გიორგის ეკლესიაში არა მარტო ასლომახლო სოფლებიდან,
იმერეთიდან და კახეთიდან ჩამოსული მლოცველებიც მოსა-
დამოვებისთანავე გაიკრიფნენ ღამის გასათევ სადგომებში,
რომლებიც ეკლესიასთან იყო გამართული.

შინ მიმავალმა ესტატემ ანაზღად მოჰკრა თვალი ერთ
მლოცველს, რომელიც, ეტყობოდა, გვიან ჩამოსულიყო და ღა-
მის გასათევ სადგომში ადგილი ვეღარ ეშოვა. იქვე, მინდორში,
გზის პირას მოკალათებულიყო. ხურჯინზე მიწოლილს მაჯა-
ზე თოკით გამოხმული ბატკანიც ჰყავდა. ესტატე უცნობ
მლოცველს, ხმელ-ხმელ თმა-წვერშეჭალარავებულ კაცს გა-
მოელაპარაკა, შინ მიიპატიჟა. უცხო ჯერ უარობდა — არა მი-
შავს რა, ღამეს ღვთის წყალობით აქაც გავათევო, მაგრამ ეს-
ტატესთან უარი რომ არ გაუვიდა, აიბარგა და გაჰყვა.

ნავახშმევს სტუმარს მისი სურვილისამებრ ლოგინი აივანზე გაუშალეს, ესტატეს გვერდით.

სანამ დილით ეს შემთხვევითი სტუმარი გაიდვიძებდა, ესტატეს მეუღლეს უკვე მოესწრო სუფრის გაშლა. სტუმარს წყაროს წყლით ხელ-პირი დააბანინეს, სუფრასთან მიიწვიეს. ასეთი ყურადღებით, მასპინძლობითა და გულითადობით ნახიამოვნებმა სტუმარმა აღარ იცოდა, რით გამოეხატა თავისი კმაყოფილება... ესტატეც არანაკლებ კმაყოფილი და ნახიამოვნები ჩანდა, რაკი ამ უცხო კაცს ასერიგად პატიენაცემს ისტუმრებდა, მაგრამ მოულოდნელად ყველაფერი თაუდაყირა დადგა: სტუმარმა სამადლობელის შესმის წინ გულუბრყვილოდ თქვა:

— ჩემო ესტატე, ამ პატივისცემას რა დამავიწყებს, ან რით და როდის გადაგიხდი, მაგრამ კაცმა რომ თქვას, რა იქნება, მეც ჩემებურად აქვე გამოვხატო ჩემი მადლობა, თუნდაც იმით, რომ ის ბატკანი, წუხელის ეზოში რომ დავაბი და ღმერთისათვის უნდა შემეწირა, აქ დავკლა და... შეგეპცეთ...

ესტატეს ფერი ეცვალა. ჭიქა დადგა, სინანულით შეავლო თვალი სტუმარს.

— იცი, რა გითხრა, ძმობილო? შენ ნამდვილ მლოცველს არ ჰგავხარ! — ესტატე წამოდგა. — მე კი მეგონა, ნამდვილ მლოცველს გავათევიანე ღამე ჩემს ჭერქვეშ-მეთქი და... მოვტყუედი. შენ არ იფიქრო, ეკლესიაში სიარულით და წირვალოცვის მოსმენით გატაცებული ვიყო. ეკლესიაში სულაც არ დავდივარ, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, ვისაც სწამს, პატივს არ ვცემდე!.. იცი, რა დიდი რამეა, თუ გწამს?! აი, მე მთესველი ვარ, და ჩემი ხელით ხნულში მობნეულ მარცვლის აღმოცენება ისე მწამს, გოლვაც რომ იყოს, მარცვალს მარტო

ჩემი რწმენა გააღვივებს და აღმოაცენებს-მეთქი!.. შენ კი... ეს რამ გათქმევინა, ღმერთის შესაწირავი ბატკანი ჩემს ეზოში დაკლა და ჩემს სუფრაზე ჩამოარიგო!..

სტუმარი გაშრა, თავის გასამართლებლად ენა ვეღარ დაეძრა...

ესტატემ ბატკანი ახსნა, თოკის ბოლო სტუმარს ხელში შეაჩეჩა და ჭიშკრამდე უსიტყვოდ მიაცილა...

ესტატეს ფიქრი და მოგონება ერთბაშად შეწყდა ტახტის გაჭრიალებაზე... გაბრიელი წამომდგარიყო. დერეფანში უფროსი ბიჭი ფესაკრეფით გამოვიდა, ჭიქა აიღო და ეზოში, ონკანს მიაშურა, წყლის თქიშინმა ეზოს მყუდროება დაარღვია. გაბრიელმა ცოტა აცალა, სანამ მილში დაგუბებული წყალი გაცივდებოდა, მერე ჭიქა გამორეცხა, მაგრამ წყალი რატომღაც ტუჩშიშვერილმა ონკანიდან დალია. თვითონაც არ მიუქცევია ყურადღება, რომ ჭიქა ხელში ეჭირა. გამოყოლილმა ფიქრმა არათუ ჭიქა, თავიც კი გადაავიწყა...

დასველებული ფლოსტები დერეფანში დატოვა და შიშველი ფეხის ქუსლების ბჯენით ლოგინს მიაშურა; ესტატემაც სწორედ ამ დროს იბრუნა გვერდი, ჩაახველა, თითქოს შეიღს თანაუგრძნობდა — მეც არ მძინავსო...

გაბრიელს თითქოს მამის წამოხველება არც გაუგონია, არ შეყოვნებულა, საწოლს ისე მიაშურა და ერთხანს ჯიუტად ჭრიალებდა მისი ტახტი. მერე, როგორც იყო, მოისვენა, თავქვეშ ხელები მოხერხებულად შემოიწყო და სიბნელებაში ჭერს მიაშტერდა; თვალწინ ისე წარმოესახა ესტატეს სახე, თითქოს ცხადად ხედავდა... ჭაბუკს რატომღაც იმ დღეებმა შეახსენეს თავი, როცა მამა მხიარულ გუნებაზე იყო, სტუმრებს მასპინძლობდა, სადღეგრძელოს „მრავალუამიერ“ თუ „ჩავეუსტეთ ბარათაშვილსა“ ენაცვლებოდა... მერე მთვრალეებს, დაღლი-

ლებს დიდი გლეხური დარბაზისა თუ აივნის ფიცრულ იატაკზე გაუშლიდნენ ლოგინს და ყველა მოისვენებდა, ესტატეს გარდა: ესტატე კი საცვლებისამარა დადიოდა სტუმრების ლოგინებს შორის დატოვებულ ვიწრო გასასვლელებში. ცალ ხელში სელადა ეჭირა, მეორეში — თიხის ჯამი და ხან ერთ სტუმარს აუვსებდა იმ ჯამს, ხან — მეორეს... ჩაძინებულს აღვიძებდა, ჩათვლემილს აფხიზლებდა და კიდევ ერთხელ ალოცვინებდა ჭერს, ფუძეს, შინაურს და გარეშეს. ბოლოს ერთ ჯამს თვითონაც გადაჰკრავდა, ცოტა შეყონდებოდა და მოულოდნელად გაბრიელს უხმობდა. ხელადასა და ჯამს გადასცემდა, და უცებ წასასვლელად მომზადებულ უფროს ვაჟს გულში ჩაიკრავდა და ატირდებოდა. ბიჭს ერთხანს თავზე ხელს უსვამდა, შემდეგ საყვედურის კილოთი წამოიწყებდა და აღარ გაჩერდებოდა, ერთსა და იმავეს რამდენჯერმე უმეორებდა:

— შე უღმერთო, შენა, რამეს რომ დააშავებთ სოლმე, ნიკო თუ ხელდახელ მოკურცხლავს, თავს უშველის, შენ რა ღმერთი გიწყრება, რატომ ნიკოსავით თავს არ უშველი სოლმე, ბატკანივით რომ ჩამივარდები ხელში და ნიკოს წილსაც შენ გითავაზებ... რატომ, რატომ არ უშველი სოლმე თავსა!.. ეგრე უნდა, ბიჭო? შენც გაიქეცი, შენც ორი ფეხი გაქვს, იმასაც, ჯანით კა იქნებ ორჯერ მეტიც იყო...

იატაკმა სწორედ გაბრიელის ყურთან გაიჭრიალა და ფიქრი შეაწყვეტინა... წელან ჭერისაკენ მზირალს თვალი შეუმჩნევლად მოუსუჯავს. ასლა კვლავ გაახილა და სიბნელეში მიმოაცეცა თუ არა, კარის ზღურბლზე ნაცნობი სილუეტი დალანდა... ასლა ნიკომ მოძებნა ჭიქა და მანაც გაბრიელივით ეზოში ონკანისაკენ აიღო გეზი... ორი ჭიქა წყალი სულმოუთქმელად გადაჰკრა, გამოორეცხა, კვლავ აავსო და ქუჩის ბოძზე

მბეუტავი ელნათურის შუქზე გახედა. ზაფხულის ამ თბილ, ოდნავ შეხუთებულ ღამეში ცივ წყალს ჭიქა გაეორთქლა.

ნიკო დერეფანში შევიდა და გაჩერდა. დააყურადა. სიბნე-
ლეში სმადებლა დაიძახა:

— მამი... ცივ წყალს არ დალეე?

ესტატეს ხმა არ გაუღია, გაიფიქრა კია: ჩემს შვილებში, ალბათ, ყველაზე ეშმაკი ეს არისო.

ნიკომ არც დაიჯერა, არც მოეშვა.

— ეგრე რომ გაყურებულხარ, განა არ ვიცი... არა გძინავს
და... ამოიღე ბარემ ეგ ხმა!

და ესტატეს ხმაც სიბნელეში ისე მოულოდნელად გაისმა,
რომ ნიკო ცოტა შეკრთა კიდევაც.

— ჰო, არა მძინავს და... მიკვირს, რისგან არის, რომ ამ-
დენ ცივ წყალსა სვამთ ამ ღამეში შენა და გაბრიელი.

— ალბათ, გვცხელა და იმიტომ...

— გუშინღამაც აგრე არა ცხელოდა? ამის მეტად არ მახს-
ოვს, ღამე წყლის დასალევად ამდგარიყავი...

— მერე იმას აღარ ანგარიშობ, იმ სიცხეს სხვაც რომ და-
ემატა?.. ბიჭი სარ და დაიძინე... მთელი ქვეყანა, ალბათ, ფეხ-
ზე დგას და მე რაღა ეშმაკმა უნდა დამაძინოს!..

— შენ ეგა თქვი!..

ნიკომ ჭიქა მაგიდაზე დადგა. ესტატეს პირდაპირ, იატაკ-
ზე დაჯდა, მუხლმოკეცილმა ხელები წვივებზე შემოიჭდო, ნი-
კაპით მუხლისთავეებს დაებჯინა.

— აქ რას ჩამომიჯექი? — გაიკვირვა ესტატემ. — აჟად ხომ
არა ვარ, ღამე მითიო!..

— მამი, იცი, რა გამახსენდა?

— რა გაგახსენდა? — იკითხა ესტატემ.

— აი, შენ რომ გამთენიას წამოგვეყრიდი ბაღლებს და...

სათიბში არ შეშის ჩამოსაზიდავად მიგყავდით... რამდენი წლისა ვიქნებოდით? ექვსის, შვიდის?... რა საოცნებო რამე იყო ღამით მგზავრობა! შენც ურმის კოფოზე რომ იჯექი და ღიღინებდი... მერე ურემს რომ თივით დატვირთავდი, მე და გაბრიელიც ვითომ გესმარებოდით.

— რატომაც არ მესმარებოდით...

— მერე დატვირთული ურმით რომ წამოხვიდოდი სოფელში. ჩვენ კი იქვე, რომელიმე თივის ზვინის სასელდასელოდ გაკეთებულ ღრუში შეგვსხამდი, თივას აგვაფარებდი და მიდიოდით... ჩვენ ერთსანს, განაბულებს, შიშის ჟრუანტელი გვივლიდა ყოველ გაფაჩუნებაზე, შემდეგ ჩახუტებულებს ჩაგვეძინებოდა კიდეც, როდის-როდის ცარიელი ურმით სოფლიდან დაბრუნდებოდით, მოგვაკითხავდი, გვეძებდი, ხანდახან ადვილად ველარც კი მოგვაგნებდი, რომელ ზვინში შეგვალაღე და გვეძახდი სხამაღლა!.. რა დრო იყო! არა, მამი?

— კაი დრო იყო. რაზედ გაგასხენდა?

— რა ვიცი, გამასხენდა. ის კი აღარ გახსოვს?.. ზამთარში კუნძების მოსატანად ტყეში რომ მივდიოდით მარხილით და, თუ დაწინაურდებოდით, თოვლზე აწერდი ჯოხით — „აქეთ წამოდი“, ისრითაც მიმართულებას აჩვენებდით.

— შენ თუ გახსოვს, მე რაღამ უნდა დამავიწყოს!.. ასლა წადი, გამოიძინე, თორემ გათენებამდე ისე ცოტა დრო დარჩა, სულ ერთია, ატოცის მოგონებებს ვერ მოლევ...

უწყებას უწყება მოჰყვა და ორი ვაჟკაცი ერთმანეთის მიყოლებით გაისტუმრა ესტატემ ფრონტისაკენ.

თუ ბიჭების დედას — ნინოს — გაცილების წუთებში ცრემლმა გულისპირი დაუსველა, ესტატეს ერთი წვეთიც არ გადმოჰგორებია თვალიდან. კარგად იცოდა რა ომის სიმუხთლე,

შინაგანად შეშფოთებულს და აფორიაქებულს სახეზე არაფერი არ ემჩნეოდა. გულის დარღს სათნო ღიმილი და მხნეობის შთამნერგავი იერით ფარავდა. ეს ის წუთები იყო, როცა ჭირსა შიგან გამაგრების რწმენას და აუცილებლობას მკაცრი სინამდვილისათვის უნდა გაესწორებინა თვალი.

ფრონტზე შვილების გასტუმრების შემდეგ ესტატემ რამდენიმე დღე კიდევ ითმინა, იფიქრა, იბორგა და თავისი განზრახვა პირველად ნინოს გაანდო.

— განა არ ვიცოდი, — დინჯად უთხრა მეუღლემ, — შვილების წასვლა და შენი აშკება ერთი იქნებოდა...

— რაკი მეც უწყება არ მომსვლია, განა უმაგისოდ არ ვიცი, ამ ომში ჩემი ადგილი სად არის?! აქამდე თუ ყურადღება არავის მოუქცევია, ხეალ ქუჩაში რომ ატოციდან ჩამოსული შემხვდეს ვინმე, კოლმეურნეობაში, იცი, რა ამბავს ჩაიტანს? ი ჩვენი ესტატე თურმე თბილისში იმალებაო!..

— მარტო მაგან თუ შეგაშინა და აგაწრიალა, ნუ გეშინია, კარგად იციან, ვინ რა კაცია.

— ყელს კი გამოგჭრის და... ესეც რომ არ იყოს, შენა გგონია, რაკი დაისოცნენ, იმ ჩვენი მშობლების სული ჩვენზედ აღარ ზრუნავს, ჩვენზედ არა სწუსს? მაგრამ რა ქნას, რომ ვერ გუპოვნიათ... აქ როგორ მოგვაგნოს, იმათი სულები იქ, იმ ჩვენი ძველი მამაპაპური სასლის სხვენსა და დარბაზში დაბორიალობენ... დაბორიალობენ და ალბათ ძალიანაც წუსხან, რომ იქაურობა მარტო სულების ამარა დარჩენილა... ნინო, შენ როგორც გენებოს, მე კი დღეის ამას იქით აქ ერთი წუთითაც დამყოვნებელი აღარა ვარ... უსაქმოდ ყოფნის ნება აღარა მაქვს...

ატოცს რომ ჩავიდნენ, დადამებული იყო. გზად კაციშვილი არ შესვედრიათ. ჩაბნელებულ სოფელს რაღაც უცნაური გარინდებაც დასწოლოდა. სანამ შორს, სოფლის განაპირას ძაღლის ყეფა არ ატყდა, ესტატემ შიშით ისიც კი იფიქრა, სოფელი ხომ არ აყრილაო.

საგულდაგულოდ დაგმანული ჭიშკარი რის ვაი-ვაგლახით გააღო და ეზოში შევიდა. აქაურობას ვეღარ ცნობდა, თუმცა ამ ღამეში ბევრს ვერაფერს ხედავდა, მაგრამ საამისოდ ისიც კმაროდა, თავის ნებაზე მიშვებული, გაველურებული ბალახბულახი რომ წელამდე შემოსწვდა.

ბარგი ჭიშკართან დააწყო, ცოლსა და შვილიშვილს უთხრა — თქვენ ერთი წუთით მანდ დამიცადეთო და, ბერიკაცი რაღაც ჯიუტი გულმოდგინებით შეუდგა გადარეული ბალახის, ნორჩი ეკალბარდის დასტა-დასტა ფეხით გადაწვენას და ძირის მოჯეგვას, რომ ის გალალებული ბალახი წელში ვეღარ გასწორებულიყო.

ათ წუთში ერთი მეტრის სიგანეზე ბალახში გასასვლელი უკვე მზად იყო. ესტატე მობრუნდა, ჭიშკართან დაწყობილ ბარგს ხელი წამოავლო.

— აბა, ახლა მომყევით! — უთხრა ცოლს და შვილიშვილს.

— ამდენს რას წვალობდი ამ ღამეში, შე კაი კაცო, გათენდებოდა, ხვალ გათიბავდი ამ ბალახს და ის იქნებოდა.

— რა ვიცი, ხვალ დილამდე გული მომითმენდა ჯავრის ამოსაყრელად, ე ბალახი რომ ასე გათავსებდებულა!

ესტატემ პირველ სართულზე ამ სიბნელებში მარნის კარიც მოსინჯა. დიდ, ნახევარკილოიან ბოქლომს ხელი მოსჭიდა და დაეჯაჯგურა. გუნებაში ესიამოვნა, რომ აქაურობა ისევე ხელუხლებელი დასვდა, როგორც დატოვა. მერე გამხსნევებულმა და გახალისებულმა კიბის ძირას დაწყობილ ბარგს ხელი წა-

მოავლო და, უკვე მეორე სართულზე ასული, მეუღლისა და შვილიშვილისაკენ გაემართა.

ოთახის კარის გასაღები ესტატემ ხელის ფათურით მონახულ ხერელს უსწორა სიბნელეში.

— ეს ოხერი, საკეტის ენა დაუანგულა თუ რა, გასაღები ვერ შემომიტრიალებია.

— ფრთხილად, კაცო, ძალასაც ნუ დაატან, თორემ მე ვიცი, გასაღებს რამეს მოსტეხ და დამრჩები ხახამშრაღა... კარის მტკრევას ხომ არ დავიწყებ, ქვეყანა გაიგებს, ქურდები ვეგონებით.

— სწორედაც უნდა გაიგოს ქვეყანამ, რომ ესტატე ატოც-შია! ქურდები კი რაზედ ვეგონებით? რო გამოვლენ, ვერ გვიცნობენ?

— ამ ღამეში მეზობელი კი არა, ძაღლიც ვერ იცნობს პატრონს.

— ესტატე და ხმაზე ვერ იცნონ?.. იცნობენ, შენ არსენად იყავი!

ამ ლაპარაკში, ფრთხილად რომ არყევდა ხერელში გასაღებს ესტატე, ერთხელ კიდევ მოიღო ტკაცანი, მეორედაც გადაატრიალა გასაღები ესტატემ, უბიძგა და ჭრილით გაღებული კარის ღრიჭოშივე გამოვარდა რა ხნის დაგუბებული ბუდი. მაგრამ ახლა ბუდი დაახევინებდა უკან ესტატეს? კარი ფართოდ გააღო და ზღურბლზე, სიბნელეში, დოინჯშემოყრილმა ამაყად გაიხედ-გამოიხედა, — ამას რას მოვესწარი, ისევ ჩემს მამაპაპურ სახლში ვარო!

თბილისიდან წამოღებული კარტოფილის სანთელი აანთეს. დარბაზის კედლებზე და ჭერზე უმაღ აბორიალდა სამი ადამიანის ლანდი... იქაურობა ერთ წამში გამოცოცხლდა, ესტატე კი... თითქო ხელახლა დაიბადა. სხვა რამ გრძნობას

ახლა აღარ იწვევდა ის გარემოება, რომ ესტატე კვლავ მშობ-
ლიურ სოფელში იყო, მამაპაპისეულ ჭერქვეშ ათევდა ღამეს,
რომ სწორედ იქ ეგულებოდა თავი, სადაც ის თითქოს თავი-
დანვე ბედმა გაამწესა, სადაც მიწას აჩნდა მისი წინაპრების
ნატერფალი, ეცხო შრომაში დაღვრილი ოფლი და ბრძოლაში
დაღვრილი სისხლი.

ნინომ მაგიდის კუთხეში გაზეთი გაშალა, ზედ თბილისი-
დან წამოღებული სანოვაგე — მოხარშული ხორცი, პური, ყვე-
ლი — ჩამოარიგა თბილისიდანვე წამოღებულ მომცრო თეფ-
შებზე. მაგიდაზე ერთი ბოთლი ღვინოც გაჩნდა. კარადებში
არაფრისთვის ხელი არ უხლიათ. დამტვერილი ჭურჭლის გა-
სარეცხად ამ ღამეში ვის ეცალა. როგორმე ეს პირველი უჩ-
ვეულო ღამე უნდა გაეთენებინათ და ხეაღიდან დაიწყებოდა
სულ სხვა, წინანდელზე ერთიათად მეტი შრომით, ფუსფუ-
სით, ჯაფით, ზრუნვით, ომში წასულებზე ფიქრითა და წუხი-
ლით აღსავსე ცხოვრება.

ბებომ შვილიშვილი კიბის ბაქანზე გაიყვანა და უჩურჩუ-
ლა — ნუ გეშინია, პაპა არ გაგიჯავრდება, მორწყე ის გაველუ-
რებული ბალასიო...

ესტატე კი ისევ ისე, როგორც ძველად სჩვეოდა, იჯდა
სუფრის თავში და დინჯად აბოლებდა თუთუნს.

ნინომ მეუღლეს ჩვეულებისამებრ აივანზე გაუშალა ლო-
გინი. ზაფხულის მყუდრო ღამე იყო. მთვარე არ ჩანდა, ვარ-
სკვლავებს კი მაშინ შეამჩნევდი მრუმე ცაზე, თუ კარგად და-
აკვირდებოდი... და ეს მილიარდი, ოდნავ მოკიაფე, თითქოს
თანაბარი ზომის წერტილებად გაბნეული ცის სხეულები არა-
ფერს სანუგეშოს არ ეუბნებოდნენ მათი იდუმალების შეცნო-
ბით შეპყრობილ ადამიანებს, რომლებიც ახლა უფრო მიწიე-
რი ამბებით იყვნენ გაოგნებულნი. სანამ ბებია შვილიშვილს
მეორე ოთახში გაიყვანდა, ჰკითხა:

— ბიჭო, პაპას ძილის წინ არ აკოცებ?

შვილიშვილი უმაღლეს მუსლებზე მოეჭიდება პაპას და ლოყასაც მიუშვერს. პაპა აკოცებს, თავზე ხელს გადაუსვამს და რაღაც სულის შემძვრელი კილოთი დაადევნებს ლოცვასავით:

— შენ გენაცვალოს ესტატე პაპაი!

შვილიშვილი გრძნობს, რარიგ უყვარს იგი ესტატე პაპას, მაგრამ ახლა მისთვის აღარ სცალია, ბებოს მისდევს კვიცივით.

ნინო შვილიშვილს აწვენს. შემდეგ ერთხელ კიდევ მოადგება კარის ზღურბლს და იკითხავს:

— ესტატე, სანთელს შენ ჩააქრობ, თუ...

— ჩააქრე და ის იქნება. მე არ მჭირდება.

მეზობელ ოთახში მეუღლესა და შვილიშვილს სძინავთ, ესტატე კი ისევ ისე ზის და ფიქრობს, მარტოდმარტო, დიდ დარბაზში, ზის სუფრის თავში და ნელა აბოლებს თუთუნს.

ესტატეს ხსოვნაში საკვირველი სიცხადით ცოცხლდება წარსული... აგერ, მამა შემოვიდა, შორიასლოს დედის ლანდია, მარცხნივ ძმები დგებიან, მარჯვნივ — ძმისშვილები, სულ ბოლოში კი, მგონია, სიძეები უნდა იყვნენ. ყველა თავ-თავის, ერთხელვე ამოჩემებულ ადგილს იკაევენ დარბაზში, როგორც მაშინ, ოდესღაც... თითქო ეს-ეს არის უვასშმიათო, ქალებს სუფრა უკვე აულაგებიან, ბავშვები კალთაში ჩაუწვენიათ და მთელი ეს მრავალრიცხოვანი მრევლი დიდიან-პატარიანად ელოდება, როდის დაიწყებს ესტატე ზღაპრის თსრობას.

ის კი გახედავს თუ არა დარბაზს, მოლანდება უმაღლეს ქრება, ბნელ დარბაზში მარტოდმარტო მყოფი უნებლიეთ შეიმძუშნება... ვისღა უამბოს ზღაპარი, ვინ უგდებს ყურს, ვინ გაიგონებს მის ნათქვამს, ვის უნდა გამოადგეს ის ხალხური

სიბრძნე... მაგრამ ესტატე არ ემორჩილება ამ მარტოობის გრძნობას, ამ ულმობელ სინამდვილეს და თითქოს ეს დარბაზი უწინდელივით გაჭედილი იყოს მისი მრევლით, თავს ამაყად ასწევს, თვალს გამომწვევად გაუსწორებს ამ სიცარიელეს, ამ სიბნელეს, ამ სამარისებურ მყუდროებას და ხმადაბლა წამოიწყებს:

— იყო და არა იყო რა, ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა, — წამოიწყებს და დააყურადებს, თავისივე მკაფიო ხმა და ცარიელი დარბაზის ექო ტანში ჟრუანტელივით დაუვლის... წუთით კვლავ დააყურადებს — მეზობელ ოთახში მეუღლესა და შვილიშვილს ხომ არ გაღვიძებიათო და ისევ გრძელდება ზღაპარი... „იყო სამი ძმა, მოხნეს სამი დღის მიწა და დათესეს, ერთმა იქით, ერთმა აქეთ და ერთმაც შუაზე... მოვიდა ისეთი ჯეჯილი, რომ უკეთესი არ იქნებოდა...“

ჰყვება ზღაპარს ესტატე, ჰყვება სამი ძმის თავგადასავალს, და თავად ისე იტაცებს ზღაპრის პერიპეტიები, რომ ვეღარც კი გრძნობს დროის სრბოლას და ერთბაშად გაოცებას იწვევს მხოლოდ ის, თუ წელან, ზღაპარს რომ იწყებდა, ოთახშიაც, გარეთაც ისე უსაშველოდ ბნელოდა, ახლა ფანჯარას სიზმარივით განათებული ცა მოსდგომია, ხეთა კენწეროების ჩრდილები გადმოსულან ღია ფანჯარაში და მოპირდაპირე კედელზე ისე მისატყულან, თითქოს ისინიც ესტატეს ზღაპრის მოსასმენად შემოპარულიყვნენ... და ესტატემ ისე წარმოიდგინა, იმ ზღაპარს, მის დარბაზში რომ გაისმა წელან, მთელ სოფელს; მთელ ატოცს, მთელ ქართლს, მთელ საქართველოს, მთელ ქვეყნიერებას უამბობდა იმ რწმენით, რომ, სულ ერთია, ატოცს, ალგეთს, გრემს, უშგულსა თუ რუსთავს კიდევაც დაიზრდებიან... ესტატეები.

სულობას ქუდი

სურათზე მუშაობა მხატვარს დღეისათვის უკვე დამთავრებული ჰქონდა. ის იყო ატელიეს ალაგებდა, რომ კარზე კაკუნი გაისმა. კარი სწრაფად გააღო და სახტად დარჩა: სტუმარს არ იცნობდა, მაგრამ უმაღლეს მისვდა, ვინც უნდა ყოფილიყო იგი. კიბის ბაქანზე, კარიდან სამიოდე ნაბიჯის დაშორებით, იდგა წარმოსადგევი მამაკაცი. ეს იყო ნამდვილი ცოცხალი პორტრეტი — ველასკესის ფუნჯით დაწერილი ოლივარესის გათანამედროვეებული ორეული. მასპინძელს უმაღლეს თვალში ეცა მისი წარმოსადგეობაც, იერიც და ჩაცმულობაც — ფართოფარფლიანი შავი შლაპა, მზით გარუჯული ხორბლისფერი სახე, შავი თვალ-წარბი, შავი უღვაში. შავი მოსასხამი „კაბნუარის“ ერთი კალთა მარჯვნიდან მარცხნივ მხარზე მოხდენილად გადაგდებული, მარჯვენა ხელით შემოყრილი დოინჯი და ოდნავ წინ წადგმული მარცხენა ფეხი.

— თუ არ ვცდები, — დაიწყო სტუმარმა, მე მოვედი იმ მხატვართან, რომლის ნამუშევრებიც ენახე საშემოდგომო სალონში და საოცრად მომეწონა!... გუდ... გუდეა... — გვარის გამოთქმა გაუჭირდა, ერთბაშად ვერც გაიხსენა.

გუდიაშვილმა თითქმის შეჰყვირა:

-- ეს თქვენა ბრძანდებით, მაესტრო იგნასიო სულო-
აგა?! -- და თავის დაბლა დაკვერით, ქართულად ხელგაშლილმა
მასპინძელმა სასელოვანი სტუმარი შინ შეიწვია.

ეს მოსდა პარიზში, 1920 წლის შემოდგომაზე...

სულთაგამ ჭაბუკ მხატვარს და მასპინძელს თავის ოდნავ
დასრით თავაზიანი მადლობა გადაუსადა და ოთახში შევიდა.
ერთი შესედევით მის გაოცებას საზღვარი არა ჰქონდა, როდე-
საც ოთახის ოთხივე კედელი ფერწერული და გრაფიკული
ნამუშევრებით „გადატვირთული“ იხილა. რომელ კედლისკე-
ნაც კი შებრუნდებოდა ამაყად მზირალი სტუმარი, ამ გაოცე-
ბისა და კმაყოფილების ნიშნად უმაღლ აღმოსდებოდა ამოჩემე-
ბული -- „ო“!..

როცა კედელზე სურათებს თვალის ერთი გადავლებით
წინასწარ გაეცნო, მერე, განზე, თითქმის ზურგს უკან მორი-
დებით მდგარ გუდიაშვილსაც მიაპყრო მზერა. ამ ჭაბუკმა,
მართალია, პირველი დანახვისთანავე მოსიბლა სულთაგა თა-
ვისი მკვირცხლი თვალებით, განსაკუთრებული ღიმილით, მი-
უხედავად სიყმაწვილისა, ოდნავ უკვე შეჭაღარავებული თმი-
თა და უჩვეულოდ შავი, გრძელი და მოხდენილი წარბებით,
მაგრამ ასლა შთაგონების კიდევ უფრო მეტი ცეცხლი აღმო-
აჩინა მის იერში ესპანელმა და თვალის მოცილება, ცოტა არ
იყოს, გაუძნელდა...

-- არის რაღაც საერთო ამ სურათებსა და მის ავტორს
შორის! ჩემი აზრით, ეს გახლავთ მეტად თვალსაჩინო, უცნა-
ური თავისებურება! არც თქვენი იერის, არც თქვენი სურა-
თების მსგავსი ჯერ არაფერი მინახავს! -- თქვა სტუმარმა.

გუდიაშვილმა თავი უხერხულად იგრძნო და, ალბათ, აპი-
რებდა კიდევაც ეთქვა იგნასიოსათვის -- ეს მეტისმეტიყო,
მაგრამ იგნასიომ აღარ აცალა:

— მე თქვენგან არაფერს გამოველი, რომ პირში ქებით თქვენს თავბრუდასვევას და გულის მოგებას ვლამობდე! მე ესპანელი ვარ, თანაც ორმოცდაათ წელს მიღწეული... მრავალი ჭირ-ვარამის მნახველი და... საკმაოდ მდიდარიც! ასე რომ, მერწმუნეთ, რაც ჩემი სულისა და გულისათვის უცხოა, მის საქებრად ერთ სიტყვასაც ვერ გავიმეტებ! გულწრფელობა და კეთილსინდისიერება როგორც ამხანაგობაში, ისე ხელოვნებაში!

სულთაგა, მართალია, გუდიაშვილს ელაპარაკებოდა, მაგრამ სურათებს გასცქეროდა, თვალი ველარ მოეშორებინა მათთვის.

— თქვენს ნამუშევრებში ჩანს სწორედ ის გულწრფელობა, გატაცება, თავდადებული შრომის უნარი და თავმოყვარეობის გრძნობა, რასაც მხოლოდ პრინციპული შემოქმედის მუშაობაში ვსვდებით. რაც უფრო ნიჭიერია ხელოვანი, მით უფრო პრინციპულია და რაც უფრო პრინციპულია, მით უფრო ნიჭიერია! მლიქვნელობა და უპრინციპობა ერთიმეორეზე საძაგელი თვისებებია, რომლებიც ადვილად ააშკარავენ სელოვანის უმწეობას და უნიჭობას!.. გახსოვთ, ბეთჰოვენის ბიოგრაფიის დეტალი?.. თურმე, როცა წყალმანკიანს ნემსით მუცელი გაუჩხვლიტეს, ცუდ დღეში მყოფმა გენიოსმა ასე ისუმირა — უმჯობესია წყალი მუცლიდან გამოვიდეს, ვიდრე კალმოდანო!.. მაგრამ ასლა ასეთი სჯა-ბაასის დრო არ არის... თქვენი სურათების დათვალიერება დღის სინათლეზე უნდა მოვასწრო, დღე კი იწურება. არ გაგიკვირდეთ, სენიორ ლადო, მე გატაცების კაცი ვარ და... აი, ხომ ხედავთ, ახლაც ისე გამიტაცა ნიჭიერი უმცროსი კოლეგის ნამუშევრებმა, რომ ქუდის მოხდაც კი დამევიწყებია!.. — მან ხელის მარჯვე მოძრაობით მოიხადა შლაპა, ოთახს ერთხელ კიდევ მოავლო თვა-

ლი და შემოსასვლელთან შენიშნა თუ არა ტანსაცმლის საკი-
დი, უმაღლ მიაშურა. მასპინძელს, მართალია, ეწადა ქუდის ჩა-
მორთმევა, მაგრამ ველარც ამის თქმა მოასწრო, ველარც ხე-
ლის გაწოდება. სულთაგამ საკიდზე მასპინძლის ქუდის გვერ-
დით ჩამოჰკიდა თითქმის ისეთივე, თავისი ქუდიც და კვლავ
ლადოსაკენ გამოემართა, რომელიც შუა ოთახში შეჩერებუ-
ლიყო და აღარ იცოდა, რა ექნა...

სულთაგამ გუდიაშვილთან მიახლოებამდე მოიხსნა შავი
მოსასხამიც; მოსასხამმა უცხო ფრინველივით გადაიქროლა
ოთახში. იქვე სკამის საზურგეზე ხელოვანისათვის დამასასი-
ათებელი დაუდევრობით გადაჰკიდა იგი. ყოველი დიდი ხე-
ლოვანი ხომ მარტო ხელოვნების ქმნილებას უფრთხილდება
ამ ქვეყანაზე. ყოველი ხელოსანი კი ნივთის თაყვანისმცემე-
ლია...

რაც სულთაგას მოსვლიდან დრო გავიდა, ეს ის წუთე-
ბი იყო, როცა გუდიაშვილი ყველაზე ბედნიერ მხატვრად
თვლიდა თავის თავს... ეს ის წუთები იყო, როცა ახალგაზრდა
მხატვრის ხსოვნაში საკვირველი სისწრაფით და თანმიმდევ-
რობით გაცოცხლდა ყველაფერი, რაც ამ ცოტა სანში წინ უს-
წრებდა სულთაგას მოსვლას მის ატელიეში.

გუშინდელ დღესავით ასსოვს გუდიაშვილს ერთი თვის
წინანდელი ამბავი, როცა მონპარნასზე დაემშვიდობა ფერნან
ლეჟესა და მესენეეს. თუმცა იგი კაფე „როტონდისაკენ“ ეშუ-
რებოდა, მაგრამ ფრანგი ამხანაგები არ მიუპატიჟია; იცოდა,
შუადღისას პარიზელები კაფეში არ დადიან. საღამოს შვიდ-
რვა საათამდე, ვიდრე თავიანთ საქმეს არ მორჩებიან, მათ იქ
ვერ ნახავთ. თუმცა შუადღე იყო, მაგრამ ბულვარის გასწვრივ
გაჭიმულ კაფე „როტონდში“ არც ისე ადვილად შეგეძლოთ

თავისუფალი სკამის შოვნა. დედამიწის ყველა კუთხიდან პარიზს შემოხიზნული აუარებელი ხელოვანი, აუარებელი ცნობისმოყვარე კაფეების მუდმივი სტუმარი იყო.

ბულვარზე სწრაფი ნაბიჯით მიმავალი გუდიაშვილი კაფეში მაგიდებთან შეჯგუფულ ხალხსაც ათვალთვრებდა, მაგრამ ვისაც ეძებდა, ჯერ მისთვის თვალი ვერ მოეკრა. მან შენიშნა, რომ კაფეში, ბულვარის პირად მსხდომთა უმრავლესობა ცნობისმოყვარეობით აყოლებდა თვალს რაღაც სანახაობას, რაც ქუჩის გადაღმა, ბულვარის მეორე მხარეს ხდებოდა. გუდიაშვილმაც გაიხედა იქით და უმაღლესად ყველაფერს: ბულვარზე ღირსეულად მიაბიჯებდა საქვეყნოდ ცნობილი პაბლო პიკასო. მას ერთი ბოლოთი ხელთ ეპყრა ორი ცერის სიმსხოთოკი, რომლის მეორე ბოლო კისერზე ება მინიატურულ, თითქმის მუშტისოდენა ძაღლს, ძაღლი ძლივს მიათრევდა თოკს და მისი სიმძიმისაგან დროდადრო გვერდზე იქცეოდა კიდეც; მაგრამ ეტყობოდა, ამ ამბავს შეჩვეული იყო და თავის გასაჭირს არ იმჩნევდა, არც არად აგდებდა.

ახლა გუდიაშვილი სხვებთან ერთად გაფაციცებით ადევნებდა თვალს ამ სანახაობას და თუ მასში თოკის სიმსხოთი ასე გაწვალებული ფინია უნებლიე ღიმილს და სიბრაღულს იწვევდა, სამაგიეროდ, პიკასოს ხილვა მოწიწების გრძნობით ავსებდა მის გულს. როდესაც პიკასო ბულვარის მეორე მხარეს გადმოვიდა და საკმაოდ მიუახლოვდა, გუდიაშვილს ეუხერხულა აშკარად, მოურიდებლად მისთვის ცქერა. სწორედ ამ დროს კიდეც დაუძახეს და ლაღომ გაიხედა თუ არა კაფეს სიღრმისაკენ, დაინახა სუდბინინი, რომელიც ხელს უქნევდა. გუდიაშვილიც სწორედ მის სანახავად იყო წამოსული. ახლა ერთხელ კიდეც გახედა მოახლოებულ პიკასოს და სუდბინინთან მივიდა. მაგიდასთან თავისუფალ სკამზე უფროსი

კოლეგის გვერდით ჩამოჯდა და თავისდა უნებლიეთ კვლავ იქით გაიხედა, სადაც პიკასოს უკანასკნელად შეავლო თვალი. გუდიაშვილს იდუმალ გაესარდა, როცა დაინახა—პიკასო რომ სწორედ მათკენ ეშურებოდა. მთელი კაფეს ყურადღებაც ახლა აქეთ იყო მოპყრობილი. თავისუფალი სკამი სწორედ გუდიაშვილის ზურგს უკან, მეზობელ მაგიდასთან, აღმოჩნდა და პიკასოც სწორედ ამ სკამზე დაჯდა.

როგორც ახლომასლო მსხდომთა, ისე გუდიაშვილის ყურადღებაც ახლა პიკასოს მიეპყრო. გუდიაშვილი იმას წუხდა, რომ პიკასოსაკენ ნახევრად ზურგშექცეული იჯდა და არ შეეძლო უფრო თავისუფლად ეცქირა მისთვის.

ძალღი რომ ფერხთით ჰყოლოდა, პიკასომ მუხლზე გადაიგდო თოკი და მერე ოდნავ შესამჩნევი გაოცებით იწყო კაფეში მოზღვაებული ხალხის თვალიერება. ბოლოს იკითხა კიდევაც:

— განა რომელი საათია?!

რახან გუდიაშვილი ახლო იჯდა, პირველმა უპასუხა კითხვაზე.

პიკასომ მოიხედა, გუდიაშვილს თვალი შეავლო და თავის ოდნავი დაქნევით მადლობა გადაუხადა. მცირე დუმილის შემდეგ, თითქოს ახლა მარტო გუდიაშვილის გასაგონად ამბობსო, დასძინა:

— საკვირველია, რომ ამ საუკეთესო სამუშაო საათებში კაფე სავსეა მხატვრებით!

კვლავ მოწიწებით, მაგრამ ახლა უფრო თამამად მიუგო გუდიაშვილმა გაოცებულ პიკასოს:

— მაესტრო, ესენი სულ უცხოელები და ისიც ორი-სამი დღის ჩამოსულნი გახლავან. ჯერ საჭიროა პარიზის „ჰავას“ შეეჩვიონ და მერე დაიწყონ მუშაობა.

წამით პიკასოს ყურადღება მიიპყრო კაფეში წითელკანიანი ინდიელი მხატვრის — არისის — გამოჩენამ. მას ნაციონალური თავსამკაული ამშვენებდა. თუმცა ეს არ იყო იშვიათი სანახაობა. დედამიწის რომელ კუთხიდან ჩამოსულ მხატვარს არ შეხვდებოდი აქ!

— თქვენ სადაური ბრძანდებით? — მოულოდნელად ჰკითხა პიკასომ გუდიაშვილს.

ლადომ მოკლედ აუხსნა, საიდანაც იყო.

პიკასომ კვლავ დინჯად, კმაყოფილებით დაუქნია ოდნავ შემობრუნებული თავი. მეტი აღარაფერი უკითხავს, რადგან ამასობაში შეკვეთილი ყავაც მოართვეს.

გუდიაშვილიც ყავას შეექცა, თან სუდბინინთან და გრანოვსკისთან განაგრძო ბაასი. სუდბინინმა „სხვათა შორის“ ჰკითხა, სომ არაფერი შეგიტყვიაო, თუმცა წინასწარ იცოდა, როგორ პასუხსაც მიიღებდა. სუდბინინი წინანდებურად დარწმუნებული იყო, რომ გუდიაშვილმა იჩქარა „ჩამოსვლისთანავე“ სურათების გაგზავნა საშემოდგომო სალონში გამოსაფენად, მისი აზრით, მეტად ნაადრევი და სარიისკო იყო. ჯერ სომ პარიზის სალონებში სრულიად არ იცნობდნენ ამ ახალგაზრდა მხატვარს.

— არა უშავს! თუ გაიმარჯვებ, სომ კარგი, თუ არა და... გამარჯვებისათვის ისე ვის მიუღწევია, ერთხელ მაინც არ დამარცხებულიყოს!

„მამხნევებს, მაგრამ კილოზე ეტყობა, მტკიცედ სჯერა ჩემი დამარცხება“, — გაიფიქრა გუდიაშვილმა და სუდბინინს ისე შეხედა, რომ ამ ახალგაზრდა მხატვრის უჩვეულო მხნე იერმა, ცოტა არ იყოს, გააკვირვა პარიზის სალონებში კარგად ცნობილი ოსტატი.

კაფეში, უფროს კოლეგებთან გუდიაშვილი დიდხანს არ

დარჩენილა. იმ დღის შემდეგ, რაც საშემოდგომო სალონში გამოსაფენად სურათები გაგზავნა, მოუსვენრობამ შეიპყრო. გული ვეღარაფრისათვის დაედო. მის ეჭვებს, მღელვარებას, დამარცხების თუ გამარჯვების იღუმალ, გამოუცნობ მოლოდინს ისიც აძლიერებდა, რომ მისმა მეგზურმა პარიზში, ცნობილმა რუსმა მოქანდაკემ, სუდბინინმა წინასწარვე გააფრთხილა — არამც და არამც არ აჩქარდე, სულ ადვილი შესაძლებელია დამარცხება, დამარცხებულს კი პარიზი შემდეგშიაც აღარ შეივრდომებსო. მაგრამ გუდიაშვილმა მაინც არ შეისმინა ასეთი რჩევა და პარიზში სულ რამდენიმე თვის ჩამოსული ახალგაზრდა ქართველი მხატვარი გაბედულად მიენდო თავის ბედს და... თავის ნიჭს. პარიზის სწორედ იმ სალონში სურათების გაგზავნა, სადაც ყველაზე მკაცრი იყო გამოსაფენი ნაწარმოებების შერჩევა, ისიც პირველად, მართლაც დიდი გამბედაობა იყო და ახალგაზრდა ქართველ მხატვარს ეს გამბედაობა აღმოაჩნდა. მის გაბედულ ნაბიჯს „გამოცდილი“ მეგობრების საყვედურები და მწვავე მოლოდინი მოჰყვა. ზოგჯერ თუ წლებიც ისე გავა, რომ მოლოდინის ეს სიმწვავე გულს წამითაც არ შეაკრთობს, ზოგჯერ რამდენიმე დღე და საათი სულის სიღრმემდე ააფორიაქებს სოლმე ხელოვანის არსებას, ასე სულის სიღრმემდე აფორიაქებული ელოდა გუდიაშვილი სალონის ჟიურის განაჩენს.

დღე დღეს მისდევდა. პასუხი იგვიანებდა. ასეთ შემთხვევებში მოლოდინი ისე აუტანელია, ზოგჯერ კიდევ იფიქრებს გაწვალებული კაცი — ჯანდაბას, რაც იქნება, იქნება, ოღონდ ამ მოლოდინს დროზე ბოლო მოეღოსო; მაგრამ გუდიაშვილი ახლა სულის საოცარ სიმხნევეს იჩენდა. მისაღები ერთადერთი პირობა მისთვის — გამარჯვება იყო. გამარჯვება, თუნდაც უმნიშვნელო, მაგრამ მაინც გამარჯვება. ნუთუ ოთხ სურათში

ერთსაც აღარ მიიღებენ? — გაკვირვებით, ვინ იცის, მერამდენედ ეკითხებოდა გუნებაში თავის თავს და თვითონვე უპასუხებდა აკვიატებულ კითხვაზე: — როგორ შეიძლება, ორი თუ არა, ერთი სურათი მაინც არ მიიღონ... და ასლა გამოცნობის წადილი შეიპყრობდა მხატვარს — რომელი უნდა ყოფილიყო ის ერთი — „ქართული იდილია?“ თუ „ქეიფი გათენებისას“... ვინ იცის, იქნებ — „ქეიფი თბილისის გარეუბანში...“ ან „ქეიფი ქალთან“.

და ამ ფიქრებში ოთხივე სურათის ყოველი დეტალი თვალწინ ცოცხლდებოდა. ზოგჯერ ასეთ აკვიატებულ ფიქრებში წასულს ეჩვენებოდა, რომ მისი სურათების პერსონაჟები გაცოცხლდნენ... გაქრა ჩარჩო... ისმის დუდუკის სევდანარევი, გულჩათხრობილი ღუღუნი... მთელი ღამის ნაქეიფარი კინტოს მლაშე ქარაგმა, თუ გულის მოსაფხანო წამომღერება — „ბარაშკაჯან, არ შაგცივდეს“... კიდევ ერთი სადღეგრძელო ტვინგახსურებული თამადისა, ალავერდი, მიკიბულმოკიბული სიტყვები, სწრაფი და მოკლე ტუში, თითო ლუკმა მწვადი, ბოლოკისა და შუშა კიტრის ჩახრამუნება და კვლავ სევდიანი ღუღუნი დუდუკისა... ქეიფი გრძელდება... უეცრად: მედოლის შუბლზე დანერწყვილი ქაღალდის ფულის ტკაცანით აწებება და, ერთი-ორი ჯიგრიანი შეძახილი... თითქო მედოლეც გამოფხიზლდაო... დოლის ბაგუნს დილის ნიავი მიარწევს, დროდადრო ჩართული წკიპურტების ტკაცატკუცი ისმის გაყუჩებულ მიდამოში... ვიღაცას ცეკვის საღერდელი აშლია, ერთი ქუდს ისწორებს, მეორე ბეჭს ატოკებს. ჭრელი ბაღდადი ხოხობივით ავარდა ჰაერში. ხმელი სხეული არც კი ირხევა, მაგრამ კონვულსიურად ტოკავენ სახის კუნთები... რაღაც უცნაური პაექრობა გაუმართავს ორი მოცეკვავის ხელებს. ყოველი ჟესტის შესაბამისად იცვლება მიმიკაც... დიდ-

ხანს გრძელდება ამ უსიტყვო კამათის ოინბაზური იმპროვიზაცია...

პარიზში, მონპარნასზე, გუდიაშვილს აგონდებოდა ძველი თბილისი, მტკვარი, ორთაჭალა, კინტოების განიერი შარვალი, სიარულში უცნაურად ჩაქსოვილი ელასტიური მისრა-მოსრა, ბეჭების და თეძოების თამაში, ნახევარმთვარესავით, თუ ქართული უნაგირივით თავბოლო აპრესილი ვიწრო ქუდი, ვერცხლის ვიწრო ქამარი და შავ ხალზე ყოჩის რქასავით წაგრესილი ბალანი. აგონდებოდა და რაღაც გამოუცნობ ხალისთან ერთად სელახლა იბადებოდა რწმენაც გამარჯვებისა... რომ პარიზსაც შეიპყრობს ცთუნება, რომ გუდიაშვილის ყალმით გაპოეტურებულ თბილისელ კინტოებსაც გაატარებენ ხელოვნების ტრიუმფალურ თაღქვეშ...

კაფედან შინისაკენ მიმავალ გუდიაშვილს ანაზღად მოაგონდა თბილისში გატარებული ბოლო დღეები. 1919 წლის ოქტომბერი... კაფე „ქიმერიონი“... მუშაობა ფრესკაზე „ქიმერიონის“ ჩასასვლელში. ჩასასვლელის ერთ მხარეს კედლის მოხატვას ამთავრებს ლადო, მეორე მხარეს — სუდეიკინი. უეცრად კიბის თავში, ბაქანზე გამოჩნდა ტიცციან ტაბიძე. მის ასევე უეცარ ჩამოძახებას კედლებიც იმეორებენ: — ლადო! გადაწყდა შენი და დათიკოს პარიზს გაგზავნა. — გაოცებული გუდიაშვილი ასედავს და ტიცციანისათვის თვალის მოკერას ძლივს ასწრებს. მაცნე მოჩვენებასავით ქრება. გუდიაშვილის გულს სისარულით ავსებს ეს მოულოდნელი ცნობა, მაგრამ აბრაზებს ტიცციანის გაქცევა. ხარისიდან უმაღ ძირს ჩამოდის, კიბეზე ფუნჯებს ანარცხებს და საჩქაროდ ისდის ფერებით მოხერაილ ხალათს...

სუდეიკინი ერთხანს გაოცებით უცქერის.

— ლადო, რა მოხდა, ვინ გაგაბრაზა?!

— ტიცინანს თვითონ რაღაც გაუგია, შენ და ღათიკოს პარიზს გგზავნიანო, ჩამომძახა და გაიქცა... არ მაცალა, გამომეკითხა, რა და როგორ მოხდა...

— მაშ მომილოცავს! — თქვა სუდეიკინმა.

გავიდა დღეები, თვეები... მონპარნასზე იუგენსის ქუჩა გუდიაშვილისათვის ახლა მშობლიური ქალაქის ქუჩასავით ნაცნობი და ახლობელია. ახალგაზრდა მხატვარი გატაცებით მუშაობს, სულ ახალ-ახალი სურათები ჩნდება მისი სახელოსნოს კედლებზე. დგება დრო გაბედული გადაწყვეტილებისა — ოთხი სურათი გაუგზავნოს საშემოდგომო სალონის ჟიურის... კარგად ასსოვს, როგორ გაატანა შუახნის მამაკაცს თავისი ოთხი სურათი. ბერეტიანი მამაკაცი სხვა მხატვრების სურათებთან ერთად ორთვალაზე მარჯვედ ათავსებს გუდიაშვილის ტილოებსაც და რიქმსასავით მიარიხინებს ასეთი ტვირთით გაპატიოსნებულ ორთვალას. გუდიაშვილმა მასთან გასაუბრებაც მოასწრო. ახალგაზრდა მხატვარი უნებლიეთ გაოცდა, როცა „პორტიე და ტაბლომ“ სხვათა შორის, დასამშვიდებლად უთხრა — ნუ გეშინია, ამ ორთვალათი მიტარებია რენუარის, მონეს, პიკასოს, მატისის და თვით როდენის ნამუშევრებიცო...

სანუკვარ ფიქრებში გართული გუდიაშვილი ერთბაშად გონს მოვიდა. ის უკვე იუგენსის ქუჩაზე იყო; თავის სახლს უახლოვდებოდა. ადრე, სალონში სურათების გაგზავნამდე, მსიარულად გაირბენდა ხოლმე ქუჩას სახლამდე. ეს რამდენამე დღეა, რაც უფრო უახლოვდება სახლს, მით უფრო უძძაძს ნაბიჯის გადადგმა... ვიდრე ოთახის კარს შეადგბდეს, ცაღბცხელებიანივით კანკალებს... ყოველ წუთს, ყოველდღე გლახცნობას... კარს ნელა აღებს, თან იატაკს შიშით დახტქვრახ... კარის ჭრილში შეცურებული ბარათი ჩვეულგზავ აატაკზე ხვდება ხოლმე...

ასე ელოდა, ელოდა გუშინწინ, გუშინ, დღესაც. მართლაც... გააღო კარი და ელდასავით ეცა რაღაც. იატაკზე სალონის ჟიურისაგან გამოგზავნილი ფურცელი ეგდო. გუდიაშვილი ერთ წუთს გაშეშებული იდგა, დახრა და ფურცლის აღება ვერ გაეხედა... მაგრამ როცა აიღო, პირველ წაკითხვაზე თვალებს არ დაუჯერა:

„ქართული იდილია“ — admis¹.

„ქეიფი გათენებისას“ — admis.

„ქეიფი ქალთან“ — admis.

„კინტოების ქეიფი თბილისის გარეუბანში“ — admis.

ვერ გაეგო, რა მოხდა. ეს ამბავი დაუჯერებლად ეჩვენა. რამდენიმე წუთს გაშლილი ქაღალდით ხელში თავბრუდახვეული ბოლთასა სცემდა ოთახში. არ იცოდა, როგორ მოქცეულიყო. გულში სიხარული ვეღარ ეტეოდა, მაგრამ ეშინოდა მისი აშკარად გამოსატვისა... ანაზღად გაახსენდა, ამ ცოტა ხნის წინ კაფეში სუდბინინს რომ ებაასებოდა სწორედ სურათების მიღება-არმიღების თაობაზე. გაახსენდა და არც აცია, არც აცხელა, თავქუდმოგლეჯილი გარეთ გამოვარდა. იუგენსის ქუჩაზე გამვლელები თვალს უნებლიეთ აყოლებდნენ ახალგაზრდა მხატვარს, რომელსაც ცალ ხელში ქუდი ეჭირა, მეორეში — ქაღალდის ფურცელი. სუდბინინი ისევ კაფეში დახვდა. სუდბინინის გვერდით მჯდომი გრანოვსკი ისეთი გატაცებით უთვალთვალებდა ცნობილ მოდელს — ზანგ ქალს აიშეს, რომ ლადოს გამოჩენა ერთბაშად არც შეუმჩნევია.

სუდბინინმა კი თვალი მოჰკრა თუ არა გუდიაშვილს, უმაღლ წამოიწია. ლადო ცდილობდა თავი მშვიდად დაეჭირა, მაგრამ ახლა ვეღარ ახერხებდა ამას.

¹ მიღებულია.

— ლადო, რა მოხდა?! — ჰკითხა სუდბინინმა, როგორც კი გუდიაშვილი მის მაგიდას მიუახლოვდა.

— მეც არ ვიცი, რა მოხდა და სწორედ ამის შესატყობად მოვედი... იქნებ ამიხსნათ...

— რის შესატყობად, რა ამბავია?!

ჯერჯერობით მხოლოდ ერთი რამ იყო აშკარა — ის, რომ ლადო უცნაურად აღელვებული გამოიყურებოდა.

— თქვენი აზრით, რას უნდა ნიშნავდეს ეს ამბავი? — ამ სიტყვებზე ფურცელი, რომელიც სალონის ჟიურისაგან მიიღო, სუდბინინს გაუწოდა.

სუდბინინმა სწრაფად გადაიკითხა ფურცელი. ერთი წამით თავი ასწია, გუდიაშვილს უკიდურესად გაოცებული თვალით შეხედა და ისევ ფურცელს დააცქერდა. ბოლოს სკამზე წამოიწია, გუდიაშვილს ხელი გაუწოდა და უთხრა:

— ჩემო კარგო, სხვა არაფერი დამრჩენია, გარდა იმისა, რომ მხურვალედ მოგილოცო!.. ჩემი წინასწარმეტყველება არ გამართლდა. საკვირველი გამარჯვება მოგიპოვებია!

— მაშ, ეს... რაც აქა წერია, ნამდვილად ნიშნავს...

— დიახ, შენი ოთხივე სურათი მიღებულია, ჩემო ლადო!.. პარიზში ასეთი გამარჯვება სახუმარო საქმე არ არის! წარმოიდგინე ოთხმოცი ათასი ბედის მაძიებელი ხელოვანი! აქედან ნახევარი მსოფლიოს ყველა კუთხიდან ჩამოსული!.. ადვილია განა ამოდენა არმიაში თავის გამოჩენა?!

ეს დღე გუდიაშვილმა ძლივს დააღამა. დასაეჭვებელი აღარაფერი ჰქონდა, მაგრამ დღევანდელი ამბავი ჯერ კიდევ სიზმარი ეგონა. სადამო მეგობრებთან გაატარა. შინ რომ დაბრუნდა, მთელ თავის ავლადიდებას თვალი გადაავლო. ყოველი ტილო, ყოველი ნახატი გულდასმით, უცხოს თვალით გასინჯა და ზოგი რამ ასლა, ცოტა არ იყოს, გუნებაში თვითონაც

მოეწონა... ბოლოს აფორიაქებულმა და შთაბეჭდილებებით დაქანცულმა აწეწილი ნერვების დასამშვიდებლად დაძინება რომ სცადა, მალე შეატყო — ამ ღამეს თეთრად გაათენებინებდა დღევანდელი სისარული და მღელვარება. სიბნელეში თავ-ქვეშ ხელებამოწყობილმა შეუმჩნევლად გაიჯირითა მოგონებებში...

როცა მოგონებებით გული „იჯერა“, სინათლე კვლავ აანთო და ბალიშის ქვეშ ამოდებული ვან გოგის „წერილები“ მოიმარჯვა. დიდხანს ფურცლა... თავისი განწყობილების შესაფერის სტრიქონებს ეძებდა დიდი მხატვრის ინტიმური ცხოვრების მატრიანეში.

გათენდა ვერნისაჟის დღეც. როცა სხვა მხატვრების ნამუშევრებთან ერთად გუდიაშვილმა თავისი სურათებიც იხილა, საბოლოოდ დარწმუნდა, რომ საქმე მართლა კარგად იყო... მხატვრები ფუსფუსებდნენ თავ-თავიანთ სურათებთან; ერთი ლაქს უსვამდა, მეორე მტვერს აცლიდა, მესამე ინიციალების მაგივრად გვარს აწერდა მთლიანად და გარკვევით, მეოთხე ყირამალა დაკიდებულ სურათს ასწორებდა, სხვა კიდევ უკმაყოფილო იყო, რომ სურათები ასლო-ახლოს ეკიდა, ზოგს კი სულ არ მოსწონდა ის ადგილი, სადაც მისი სურათები დაეკიდათ და ენერგიულად მოითხოვდა მათ სხვაგან, უფრო ხელსაყრელ ადგილზე გადატანას... ამ ფუსფუსში მალე გუდიაშვილიც ჩაება. ის დიდხანს თავს დასტრიალებდა „ქართულ იდილიას“, „ქეიფს გათენებისას“, „ქეიფს ქალთან“ და „კინტობის ქეიფს თბილისის გარეუბანში“, რომლებიც სვალ უნდა წარმდგარიყვნენ პარიზის რჩეული საზოგადოების წინაშე.

ცოტა იქნებოდა იმის თქმა, რომ გამოფენის გასსნის პირველ დღეს გუდიაშვილს თვალები აუჭრელდა და თავბრუ და-

ესხაო. ყველაფერს მოელოდა, მაგრამ თუ გამოფენის გახსნა პარიზში ასეთი უჩვეულო სადღესასწაულო ელფერით იქნებოდა მოსილი, ვერც კი წარმოიდგენდა. მამაკაცები — უთვალავი სმოკინგების და ცილინდრების კორიანტელი... ქალები — ნამდვილი საშემოდგომო მოდეების ნიაღვარი, რაღაც ზღაპრული, თვალისმომჭრელი გამოფენა ნაირ-ნაირი კაბებისა... სწორედ კაბების ფასონის მრავალფეროვნება და ფერთა სიუსხე ჩრდილადა გამოფენილი სურათების ფერადოვნებას. როგორც გუდიაშვილმა შეატყო და დაასკვნა, აქ სალხი, განსაკუთრებით ქალები, უფრო იმისათვის მოსულიყვნენ, რომ თავიანთი კაბების ასალი ფასონები ეჩვენებინათ ერთმანეთისათვის, ვიდრე სურათები ეთვალთქრებინათ; და მართლაც, მთელი მათი ყურადღება ერთმანეთის ჩაცმულობისაკენ იყო მიპყრობილი, სურათებისაკენ კი მხოლოდ შემთხვევით და ისიც ერთი წამით თუ გაისედავდნენ სოლმე...

შეუძლებელი იყო ყურადღება არ მიგექცია ამ ლამაზმანებისათვის... მხატვრები მაინც ცდილობდნენ ამ ცთუნებისათვის გაეძლოთ... თავთავიანთი სურათის შორიასლოს გაჩერებულნი მორიდებით უთვალთვალეზდნენ, ვის ყურადღებას მიიპყრობდა რომელიმე მათგანის ნამუშევარი და როგორი გამომეტყველება ექნებოდათ სურათის თვალთქრების დროს.

შეუმჩნევლად გავიდა დრო. ამ აუწერელი სანახაობისა და დიდი შთაბეჭდილების დღეც მიიწურა. გუდიაშვილი შინ ისე დაქანცული დაბრუნდა, თითქოს ფეხით მთელი პარიზი მოეკლოს...

გამოფენა უკვე რამდენიმე დღის გახსნილი იყო, როდესაც გუდიაშვილს ასალი სასისხარულო ამბავი „დაატყდა“ თავს. სალონის უიურის მდივნისაგან ბარათი მიიღო... ატყობინებდნენ — შენი ერთი სურათის შექენა სურს სახელგანთქმულ

ესპანელ მხატვარს იგნასიო სულოაგასო... გუდიაშვილმა თავ-
ში ხელი იტაცა, თვალი დახუჭა და იქვე, სკამზე მოსხლეტით
ჩამომჯდარი იდაყვებით მაგიდას დაეყრდნო. რამდენიმე წუთს
თვალი არ გაუხელია... გაოცებული იყო ასეთი წარმატებით...
ელვის სისწრაფით გაირბინა მის ხსოვნაში ყველა ნაცნობი
თუ უცნობი მხატვრის მოღიმარმა სახემ... კაფეში შეხვედ-
რისთანავე რამდენმა უთხრა გუდიაშვილს — შენი სურათები
მოგვეწონაო... მაგრამ რა სასიხარულოც უნდა ყოფილიყო
თანატოლებისა თუ ხნიერი კოლეგების თანაგრძნობა, როგორ
შეედრებოდა იგი სახელგანთქმული ესპანელი ოსტატის არა
მარტო უბრალო ყურადღებას, არამედ... უცნობი ახალგაზრდა
მხატვრის ერთი სურათის შეძენის სურვილს...

ამ სიხარულით აფორიაქებული, უფრო მეტად გამხსნევე-
ბული და გულის სიღრმეში წარმატებით კმაყოფილი გუდი-
აშვილი უმაღლესად ეცა, მოხდენილად დაიხურა და გარეთ
გაიჭრა. გული ვეღარ უთმენდა, რომ ყველაფერი სასწრაფოდ
და დაწვრილებით არ შეეცდო...

სალონში ჟიურის კომიტეტის მდივანს გუდიაშვილი თავა-
ზიანად მიესალმა და მერე მორიდებით გაუწოდა ბარათი, რო-
მელიც ცოტა ხნის წინათ მიიღო.

მდივანმა თვალი შეავლო თუ არა ფურცელს, უმაღლეს-
ად გუდიაშვილს ასედა, მრავალმნიშვნელოვნად გაუცინა.

— თქვენ ბედნიერ ვარსკვლავზე ყოფილხართ დაბადებუ-
ლი... უპირველეს ყოვლისა, ხელოვნებაში!

— რაკი თქვენ ასე ფიქრობთ, მ-სიე...

— კომპლიმენტი არ გეგონოთ. ჟიურის მოწონებას რომ
თავი დაეანებოთ, განა მაესტრო სულოაგას ასეთი ყურადღება
საკმარისი არ არის?.. თქვენი სურათის გარდა, მას არც ერთი
სხვა ნაწარმოების შეძენა აზრადაც არ მოსვლია... გამოფენა-

ზე კი, თქვენ თვითონ ხედავთ, რამდენი ნაწარმოებია თავმოყრილი და ზოგიერთი მაინც, რარიგ მნიშვნელოვანი!..

გუდიაშვილი ყურადღებით უსმენდა, მაგრამ მოთმინება აღარ ჰყოფნიდა, შეეტყო, რომელი სურათის შემენის სურვილი გამოთქვა სულაგამ და საერთოდ რა ილაპარაკა მის ნაწარმოებებზე.

თითქოს გულისთქმას მიუხედავ, ამ ლაპარაკში მდივანმა გადაშალა კატალოგი, ადვილად მიაგნო ასო გ-ანს და შემდეგ ლადოს გვარსაც. გუდიაშვილის სურათის „ქალთან ქეიფის“ გასწვრივ ხაზი იყო გასმული.

— გამოფენის დათვალიერების შემდეგ მაესტრო სულაგამ გვითხრა, გუდიაშვილის „ქალთან ქეიფი“ მინდა შევიძინო და ჩემს საკუთრებად ჩათვალეთ იგიო. მე მოვახსენე, ავტორს გადავცემ თქვენს სურვილს და ფასზედაც საბოლოოდ შევუთანხმდები-მეთქი.

— მ-სიე, რომელ ფასზე შეიძლება ლაპარაკი, როდესაც ჩემი სურათი მაესტრო სულაგას მოსწონს?! გადავცით, რომ დიდად გახარებული ვარ მისი არჩევანით და ჩემს „ქალთან ქეიფს“ უფასოდ ვუთმობ.

— უფასოდ?! — უფრო მეტად გაიკვირვა მდივანმა, ვიდრე ამას გუდიაშვილი მოელოდა. — როგორ შეიძლება ასეთი რამ! სულაგა, გარდა იმისა, რომ სასელოვანი მხატვარია, მდიდარიცაა...

— რაც უნდა იყოს, მ-სიე... მე ერთი სურათის გაყიდვით ვერ გავმდიდრდები, ჩუქებით კი არ გავღარიბდები.

— დიდად მაოცებს თქვენი ხელგაშლილობა! მართალია, ალექსანდრე დიუმამ ქართველებს ბევრი რამ გიქოთ, მათ შორის, გულუხვობაც და ხელგაშლილობაც, მაგრამ... თქვენ ახლა პარიზში იმყოფებით. უცნაურობა ისე სად უყვართ, რო-

გორც პარიზში, მაგრამ როცა საქმე ფულს ეხება, ყოველგვარი უცნაურობისაგან თავი უნდა შეეიკავოთ პარიზშიაც კი, მ-სიე გუდიაშვილო!.. თუ ფასს არ სცვლით, დანარჩენი ჩვენი საქმეა. შეგიძლიათ „ქალთან ქეიფი“ გაყიდულად ჩათვალოთ.

— უკეთესი იქნებოდა გეთქვათ — მაესტრო სულთაგას საკუთრებად!

— თუ თქვენთვის არა, ჩვენთვის ასლა ეგ სულ ერთია! — სალონის ჟიურის მდივანმა ერთხელ კიდევ გაუღიმა გუდიაშვილს, ხელიც მხნედ გაუწოდა და შენიშნა: — პარიზი იშვიათად თუ შესვდება ვისმე ასე, როგორც თქვენ შეგხვდათ... ალბათ, თქვენც იშვიათი გამონაკლისი ხართ. ერთი წუთითაც არ იფიქროთ, რომ პარიზი ყველა შემთხვევაში მზად იყო თქვენთვის „თავზე ხელი გადაესვა“, თქვენ ის აიძულეთ!..

გუდიაშვილმა თავმდაბლობის ნიშნად ერთი კი სცადა მდივნის მოსაზრების გაქარწყლება, მაგრამ, შესედა თუ არა, დარწმუნდა, რომ ეს ის კაცი იყო, რომელსაც თქმა არა სჭირდებოდა, მოსაუბრის სახეზე ადვილად შეეძლო გულისნადების ამოკითხვა...

მდივნის ხელის ენერგიულად ჩამორთმევა ზედმეტად ადასტურებდა მის პატივისცემას და მოწიწებას აგრერიგად წარმატებული ახალბედა მხატვრისადმი.

ამ პირველმა წარმატებამ, ამ პირველმა აღმაფრენამ, მართალია, გუდიაშვილი გააბრუა, წონასწორობიდან კი მაინც ვერ გამოიყვანა. „გაბრუებაც“ სულ რამდენიმე დღეს გაგრძელდა. როცა ახალბედა მხატვარმა გამოფენაზე სიარულითაც, ქების მოსმენითაც გული იჯერა, ისევ მოიცა გონი, ისევ მოიკრიბა ძალ-ღონე და მუშაობასაც მიჰყო ხელი. სადამო-ობით კაფე „როტონდის“ მუდმივი სტუმარი იყო, იქ ძველ თუ ახალ გაცნობილ მხატვრებთან, მწერლებთან, მუსიკოსებ-

თან, მსასიობებთან ბაასობდა, ხანაც კამათობდა ყველაფერზე, რაც კი იმ დღეებში აღელვებდა პარიზის ხელოვანთა წრეებს.

ვიდრე სურათების გულმოდგინედ თვალიერებას შეუდგებოდა, სულაგამ ვერ მოითმინა, გუდიაშვილისათვის რომ არ ეკითხა:

— სადაური ბრძანდებით?

— ქართველი.

— თქვენი სამშობლო შორსაა?

— მაესტრო, თუ კავკასიის ქედი გაგიგონიათ.. ესქილეს მიხედვით, სწორედ ამ ქედზე ყოფილა მიჯაჭვული პრომეთე. ალექსანდრე დიუმამ თავის მოგზაურობას კავკასიაში სომ მთელი წიგნი მიუძღვნა; იქ მწერალი მოხდენილად ამბობს — ქვეყნად უფრო მაღალი მწვერვალებიც მოიპოვება, მაგრამ ესქილემ თავისი ტრაგედიის პიედესტალად სწორედ კავკასიის ქედი აირჩიაო!

— ჩანს, ეგ წიგნი არ წამიკითხავს, თუმცა მოგზაურობაც მიყვარს და მოგზაურობაზე დაწერილი წიგნიც. უსათუოდ ვიშოვი და გადავიკითხავ.

— თუ არგონავტების ლეგენდა გსმენიათ, მაშინ კოლხიდის შესახებაც გეცოდინებათ. ჯერ კიდევ ქრისტეს დაბადებამდე რამდენიმე საუკუნით ადრე საბერძნეთის გმირი იაზონი მისდგომია კოლხიდის ნაპირებს შავ ზღვაზე. კოლხიდა კი ჩემი სამშობლოს — საქართველოს დასავლეთი ნაწილია. ბერძნები რომ საქართველოში ყოფილან და შავი ზღვის სანაპიროზე ახალშენებიც ჰქონიათ, ეს ისტორიულად ცნობილი ამბავია. ჩრდილოეთით რუსეთი ჩვენი კავკასიის ქედგადაღმეული მეზობელია. სამხრეთით თურქები და სპარსელები „სადაჯობენ“ ჩვენი ქვეყნის საზღვრებს; შემოსევა, აწიოკება,

დიდი სისხლისღვრები სწორედ ამათგან ახსოვს ჩემს სამშობლოს, მაგრამ საქართველო მაინც მონგოლების მეტმა წელში ვერავინ გატეხა, ნუ ესუმრებით მარტო თემურ-ლენგის თორმეტ შემოსევას, მისი ერთი ლაშქრობაც კი ნაცარტუტად აქცევდა და მიწის პირისაგან ჰგვიდა უძლიერეს სამეფოებსაც. როგორც ისტორია გვაუწყებს, პირველ შემოსევას და თბილისის აღებას თვითონ თემურ-ლენგი მეთაურობდა. რა გვარის და ჯურის დამპყრობელი არ შემოსევია საქართველოს, ვისი სისხლი არ დაქცეულა მის მიწაზე!

— თქვენ რომ საქართველოზე ლაპარაკობთ, მე ესპანეთი მაგონდება... მართალია, როგორც ხელოვანს, აკვანი პარიზმა დამირწია, მაგრამ ესპანეთს ვერც ერთ სხვა მხარეზე ვერ გაეცვლი!

— სამშობლო ქართველებსაც ისე გვიყვარს, რომ მის გარეთ დიდხანს ვერა ვძლებთ!

— მაშ, ჩვენ ერთნაირი სულისკვეთება გვქონია!

— უფრო მეტიც, მაესტრო! ჩვენ შორეული წარსულით ძმები ვართ.

— როგორ?!

— ძველად, ოთხიოდე ათასი წლის წინათ ქრისტეს დაბადებამდე პირინეის ნახევარკუნძული ხომ იბერიად იწოდებოდა?.. სწორედ იმ ძველი იბერიელების ნაშთია დღევანდელი ბასკები და დღევანდელი ქართველების ერთი ნაწილი.

სულთაგა ერთ წამს გაბრუებულებით იდგა. მის სახეზე ადვილად ამოიკითხავდით გაკვირვებას — ეს რა მესმისო, ძე-რე კი ისე იკითხა, თითქოს ამ ბრუმ გაუარაო:

— ზღაპარს მეუბნებით?

— ეს ისტორიაა. შეგიძლიათ წაიკითხოთ.

— თუ ეგ მართალია, მაშ, კარგი ალღო მქონია, რომ ათას კაცში, გამოფენაზე, ჩემი „ძმა“ მიცვნია!

სულთაგა ამას თუმცა სუმრობის კილოთი ამბობდა, მაგრამ სინამდვილეში არა სახუმაროდ იყო ჩაფიქრებული და შეეჭვებული — იქნებ მართლა ეს ყველაფერი სინამდვილეაო.

— დიდი ხანია, რაც პარიზში ცხოვრობთ?

— სულ რამდენიმე თვეა, მაესტრო.

— ეს ნამუშევრები თან ჩამოიტანეთ?

— არა. რასაც კედელზე შედეათ, სულ აქ, პარიზში დაწერილი და დახატულია.

— დავიჯერო? ამდენი და... ასე კარგი!

გუდიაშვილმა თავისებური თავაზიანობით და მორიდებით გაუდიმა სტუმარს.

— ერთი ამდენი შენასული მაქვს. განა ეს ბევრია?

— სწორედ! დიდად ნიჭიერი საერთოდ დიდად ნაყოფიერიცაა!

სულთაგას ასეთი შეფასება, ასეთი გაოცება არ იყო სუმრობა საქმე და გუდიაშვილსაც ახლა მეტი კმაყოფილებით ეღიმებოდა.

სტუმარმა ხელები უკან შემოიწყო და მარცხნივ, კედლის კუთხეში დაკიდული ფერწერული სურათისაკენ გაეშურა. სურათის წინ სამიოდე ნაბიჯის დაშორებით შეჩერდა თუ არა, ხელები ახლა მკერდზე შემოიჭდო და უკან ამაყად გადახრილმა „მწყემსებს“ თვალი გაუშტერა.

„გასაოცარი ტიპაჟია. ამ ადამიანების იერში არის რაღაც თავისებური მხილება ტემპერამენტისა, — ფიქრობდა სულთაგა, — არსად, არც ერთი თანამედროვე მხატვრის ქმნილებებში არ მინახავს ასეთი კოლორიტი, ასეთი კომპოზიცია, ასეთი პლასტიკა!..“ — ამ სურათს რა უწოდეთ, სენიორ ლადო?

— „მწყემსები“, — მიუგო გუდიაშვილმა.

— მაშ, თქვენს ქვეყანაშიც ყოფილა მორეეში ნებივრობის მოყვარული კამეჩები?

— დიას. როგორ არა.

— ეს რა ხურავთ ამ ჭაბუკებს?

— ნაბდის ქუდია. ჩემი სამშობლოს ერთი კუთხის სახელსაც ეძახიან — კასურ ქუდს, რადგან ყველაზე მეტად იქ არის გავრცელებული, თუმცა აღმოსავლეთ საქართველოს სხვა მკვიდრნიც ატარებენ. ამბობენ, ძველად ასეთ ქუდს ჯაჭვისებურად ნაქსოვი რკინის ჩაბალახის ქვეშ იფენდნენ თავზე ხმლის დაკვრის ძალის შესასუსტებლადო. შემდეგ, როდესაც ჩაბალახები ხმარებიდან გადავარდნილა, ეგ ნაბდის საფენი ქუდად ქცეულა.

— საინტერესოა.

სულთაგა ერთხანს კიდევ აკვირდებოდა „მწყემსებს“, სურათისათვის თვალი ვეღარ მოეცილებინა, მაგრამ უკვე ბნელდებოდა, დასათვალიერებელი კი ჯერ ბევრი ჰქონდა, ძალაუნებურად უნდა აჩქარებულიყო. ახლა მზერა მეზობელ სურათს მიაპყრო.

— ეს გახლავთ „ქეიფი ბუნების წიაღში“, — შენიშნა გუდიაშვილმა, — მოქეიფენი შემოსხდომიან პატარა მაგიდას. ღვინო, „ცოცხალი“, მწვადები, მრგვალად მოხარშული დედალი... უკანა პლანზე, როგორც ხედავთ, მაესტრო, ორი კინტო ცეკვავს „კინტოურს“. მაღლა აფრიალებული ბაღდადისათვის ერთს ერთ ყურში, მეორეს მეორე ყურში ჩაუვლია ორი თითი და ცეკვის რიტმს აყოლებს მკლავების მოძრაობასაც. იქვე, შორიახლოს, მეეტლეს ცხენები ეს-ეს არის დაუოთხებიან და ეტლში მსხდომი კინტოებიც აქნეული ხელებით და შეძახილებით ამხნევენ მოცეკვავეთ.

სულთაგა ყურადღებით უსმენდა. თან სურათს სინჯავდა, ხან ასლოდან, ხან — შორიდან, ტიპაჟით და კომპოზიციით მას ეს სურათიც მოსწონდა.

გუდიაშვილმა აღარ აცალა, ვიდრე სულთაგა ბუნების წიაღში მოქეიფეთა თვალიერებით იჯერებდა გულს და წინ წაუსწრო სტუმარს. ახლა შემდეგ სურათზე გადაიტანა მისი ყურადღება.

— ეს კი „ნადირობა“ გახლავთ, მაესტრო. თემა აღებულია საქართველოს წარსულიდან, როცა ჩვენი უფლისწულების საუკეთესო გასართობი ნადირობა იყო.

სულთაგამ ეს სურათიც ინტერესით გასინჯა. წინა პლანზე პირტიტველა ჭაბუკის გამომეტყველება და მარჯვენა ხელის უცნაური მოძრაობა, უკანა პლანზე კი შველი, უფრო შორს ხეები და მთები ისეთი პოეტური განცდით იყო აღბეჭდილი, რომ არ შეიძლებოდა მღელვარება არ გამოეწვია მნახველში.

ვიდრე სტუმარი „ნადირობას“ გულმოდგინედ გასინჯავდა, მასპინძელს უკვე მეზობელი სურათისაკენ გადაენაცვლებინა და ელოდა, როდის მიაპყრობდა იქით თავის ყურადღებას მაესტრო სულთაგა.

მიუხედავად იმისა, რომ სულთაგა დიდი ინტერესით ათვალიერებდა გუდიაშვილის სურათებს, ცდილობდა უბრალო წვრილმანიც არ გამორჩენოდა მხედველობიდან, მასპინძელი მაინც არ აპირებდა სასელოვანი სტუმრის დიდი ყურადღების ბოროტად გამოყენებას. სულთაგა ადვილად მიხვდა ამას და უფრო მეტი მოწიწებით და სიყვარულით განიმსჭვალა ამ პოეტური ხილვებით აღსავსე და თანაც ასეთი ფაქიზი ბუნების მქონე მხატვრისადმი.

— მაგას რა უწოდეთ? — მოულოდნელად იკითხა სულთა-

გამ იმ სურათის შესახებ, რომლის წინაც გუდიაშვილი შეჩერებულიყო.

— „ცოცხალი“, მაესტრო! — სურათის სასელწოდება ქართულად დაუსახელა მსატყვარმა.

— „ცოცხალი?!“ — შედარებით ადვილად, თან გაკვირვებით გაიმეორა სულოაგამ გაუგებარი სიტყვა.

— „ცოცხალს“, მაესტრო, ჩვენში დაჭერის უმაღლესი მოსარშული ერთი ჯიშის თევზს ეძახიან. ადუღებულ მარილწყალში ყრიან თევზს, რომელიც ის იყო სულს ღაფავდა... თევზი ხუთ წუთში მზადაა. შემდეგ ჩელტზე აწყობენ, აცივებენ და გემრიელად შეექცევიან. ადუღებულ წყალშივე ყრიან ცოტა შაბსაც, რომ მოსარშულ თევზს მოლურჯო, სასიამოვნო შესახედავი ფერი დაჰკრავდეს. „ცოცხალი“ ყველას სუფრას ამშვენებს, უმაღლესი წოდებისა იქნება იგი თუ უმდაბლესისა.

სულოაგას ყურადღება ყველაზე მეტად სწორედ ამ სურათმა მიიპყრო. სურათის ცენტრალური ნაწილი — სამი ფიგურა — მოძრაობით, მიმიკით, ჟესტიკულაციით მართლაც რომ შეუდარებელი იყო.

„ცოცხალისა“, „ნადირობისა“, „ქეიფი ბუნების წიაღში“ და „მწყემსის“ გარდა, სულოაგამ დაღამებამდე მოასწრო კიდევ ათიოდე ფერწერული სურათის გასინჯვა. სურათებს ის სინჯავდა არა ზერელედ, უბრალო ცნობისმოყვარეობის ან ზრდილობისათვის, არამედ როგორც უკიდურესად დაინტერესებული, განცვიფრებული, აღტაცებული და თანაც ასირებული მუსტარი... სურათებთან ერთად მოასწრო აგრეთვე უამრავი გრაფიკული ნამუშევრის გადათვალიერება.

როგორც ფერმა, ისე უცნაურად ფაქიშმა და ელასტიკურმა ხაზმა განცვიფრებაში მოიყვანა სულოაგა. მისთვის ეს იყო მეტად ორიგინალური და ზოგჯერ კი ნამდვილად პოეტური

ქმნილებები; პირველი „აღმოჩენის“, სალონში გამოფენილი სურათების დათვალიერების შემდეგ, შთაბეჭდილება მას კიდევ უფრო გაუძლიერდა.

ბოლოს მაგიდას მოუსხდნენ. სულთაგა ასლა უფრო შთაბეჭდილებებით იყო დაღლილი, ვიდრე ფეხზე დგომით. გუდიაშვილმა სტუმარს წინ დაუდო მუყაოს საქაღალდე, რომელშიაც ჩალაგებული იყო გრაფიკული ნამუშევრები.

სულთაგა დაუფარავი აღტაცებით სინჯავდა ყოველ ფურცელს — გუდიაშვილის გრაფიკული ჩანახატების ერთიმეორეზე უკეთეს ნამუშევრებს.

გრაფიკული ნამუშევრების თვალიერებისას დროდადრო „ცოცხალისაკენაც“ გაიხედავდა ხოლმე. გუდიაშვილმა მოკლედ უამბო ესპანელ მხატვარს კინტოს ამბავი — ვინ იყო იგი, რას წარმოადგენდა, რას აკეთებდა, რა ზნისა და ჭკუისა იყო... უამბო, რომ კინტო მთელი თავისი ავლადიდებით თბილისში ქალაქური ფოლკლორის განუყოფელ ნაწილს შეადგენდა. მათ შორის, ვისაც კი შეიძლებოდა შეხვედროდათ ქალაქის ქუჩებსა და ბაზრებში, კინტო იყო ერთ-ერთი ყველაზე კოლორიტული ფიგურა თავისი ჩაცმულობით, სიტყვა-პასუხით, მიმიკით და ჟესტიკულაციით.

გრაფიკული ნამუშევრების მისედვითაც სულთაგა აშკარად სედავდა, რომ ამ ქალაქური ტიპის — კინტოს პლასტიკურად უაღრესად საინტერესო და მრავალფეროვანი მოძრაობა მართლაც მდიდარ მასალას წარმოადგენდა მხატვრისათვის; გუდიაშვილის შემოქმედების ალღოს კარგად მიეგნო ამ „მადნისათვის“, პოეტური სული შთაებერა და საოცარი ოსტატობით გამოეწროთ იგი თავისი ფანტაზიის ქურაში.

სულთაგა თან ათვალიერებდა გრაფიკული ნამუშევრების წყებას, თან ზოგიერთს, რომელიც კი თვალს განსაკუთრებით

სტაცებდა, განზე აწყობდა. როცა მუყაოს საქალღდეში თავ-
მოყრილი გრაფიკული ფურცლები გასინჯა, სელები გაშალა
და წრფელი ხმით შენიშნა:

— რა გაეწყობა, სენიორ ლადო! დღეს შენი ორიგინალუ-
რი კინტოების, შენი პოეტური ფანტაზიის, შენი გასაოცარი
ნიჭის ტყვე ვარ!

— მეტისმეტია, მაესტრო!.. მართალია, ჩვენში მასპინძლის
ქება სტუმრის მიერ მიღებულია, მაგრამ... პარიზში თქვენ
უფრო ხართ მასპინძელი, თუმცა ჩემს სასელოსნოში იმყო-
ფებით.

— მე ახლა მარტო ის მაინტერესებს, თუ შეეღეოდით
ამათ? — სულაგამ განზე გადაწყობილ ფურცლებს გაშლილი
ხელისგული დააფარა.

გუდიაშვილმა დაუფარავი კმაყოფილებით გაუღიმა.

სულაგამ ნამუშევრები ფრთხილად გადათვალა.

— სულ ათი ფურცელია.

— რამდენიც უნდა იყოს, თქვენთვის, სულ ერთია, მემე-
ტება!

სულაგამ მოსიბლული კაცის თვალთ შეხედა ახალგაზ-
რდა მხატვარს და პიჯაკის ჯერ მარჯვენა, მერე მარცხენა
გულისჯიბიდან ამოიღო ფრანკების ორ-ორი დასტა, ფული
ერთიმეორეზე დააწყო, ამორჩეული ნამუშევრების გვერდით.

— ეს რას ნიშნავს, მაესტრო?! — გულწრფელი გაოცებით
იკითხა გუდიაშვილმა, ადვილად შეატყობდით, რომ ფულის
დანასვამ უხერხულ მდგომარეობაში ჩააგდო და აღარ იცოდა,
რა ექნა.

— ეს იმას ნიშნავს, რომ... თქვენი ნამუშევრები მე შევი-
ძინე და...

— კი მაგრამ... მე ხომ არ მომიყიდე!

სულოაგას გაეცინა. გულწრფელად შეწუხებულ გუდია-
შვილს მან მხარზე მეგობრულად დაჰკრა ხელი და მამამე-
ლურად შენიშნა:

— თქვენ არა მარტო ძალიან ნიჭიერი და კეთილშობილი,
ძალიან... ასალგაზრდაც ყოფილხართ! აქ პარიზია, ჩემო კარ-
გო! ესეც რომ არ იყოს, ვინ იქცევა ახლა აგრე?... სომ არ გინ-
დათ, ასე ნაადრევად გახდეთ ჩვენი სახელოვანი სერვანტესის
საქვეყნოდ ცნობილი „მწუსარე სახის რაინდის“ მეშვედრე?

— მაესტრო, განა მე თქვენგან პატივისცემა და ყურადღე-
ბა მაკლია, რომ...

— რაღა გვიჭირდა, ჩემო უმცროსო კოლეგა, მარტო წამ-
ქეზებელი სიტყვებით რომ შეგვეძლოს ცხოვრება! ყველაფერს
თავისი კანონები აქვს! მე ბევრი რამ გამომიცდია და ვიცი
გაჭირვების სიმწარეც და დახმარების ფასიც!.. აგრე ნუ მი-
ყურებთ! მთელი ესპანეთი მოვლილი მაქვს ჯერ კიდევ ჩემს
სიჭაბუკეში! სან კანტორის მოხელე ვყოფილვარ, ხან ტორეა-
დორი, მაგრამ ყველა საქმეს ვღალატობდი, გარდა ერთისა —
გულით მიყვარდა ფერწერა და ჯერ კიდევ ბავშვობაში თუ
ვფიქრობდი, რომ პრადოზე უკეთესი ადგილი ქვეყანაზე არ
იყო, მგონია, რომ არ ვცდებოდი. აქ იყვნენ ჩემი სათაყვანო
ველასკესი, გრეკო, გოია!.. ბავშვობიდანვე მუდამ ასლოს ვი-
ყავი ხალხთან და კარგად ვიცნობდი თითქმის ყველა წრისა
და სელობის ადამიანს. მათთან თავიდანვე მაკავშირებდა ის
უშუალო სიყვარული და სიმპათია, რომელიც არ იცნობს არა-
ვითარ ზღუდეებს, არც წოდებრივს, არც ქონებრივს. როცა
ფუნჯის მარჯვედ გასმა ვისწავლე, ესატავდი მოსეირნე ქალებ-
ბით სავსე ქუჩებს, თეთრ, შავგვრემან და წითურ ანდალუზი-
ელებს, ბოშებს, ამაყად თავაწეული, ღიმილით გასხივოსნე-
ბული სახით, წითელი მანტოებით, შავი შარფებით და გან-

თქმული მარაოებით... ასეთივე გატაცებით ვხატავდი უსაქმურობის დღით აღბეჭდილ მშვენიერ შიშველ სსეულებს. ერთნაირად მიყვარდა განათებული მოედნებისა თუ ჩაბნელებული საკურთხევლების ხატვა. არ მაგიწყდებოდნენ ტორეადორები და ჯამბაზებიც კი... ყველაფერი მაინტერესებდა, სადაც კი ცხოვრების მაჯისცემას გგრძნობდი... ვინ მოთვლის, რამდენი სურათი დამიწერია მდამიო სალსის ცხოვრების სიუჟეტზე! ჩემი სამშობლოს სხვადასხვა კუთხის კოლორიტული ფიგურებისა და ტიპების დასაწერად ხომ მუდამ მიმიწევდა გული!

გუდიაშვილი მოჯადოებულივით უსმენდა სულთაგას, რომელიც დინჯად, ძუნწად, მაგრამ გატაცებით ჰყვებოდა თავისი ცხოვრების თავგადასავალს...

ჩამოხსენლდა. სტუმარ-მასპინძელს ეს არ შეუმჩნევია; შეიძლება იმიტომაც, რომ ეს სიბნელე ხელს უწყობდა მათს საუბარს.

— მაესტრო, ვინ შეგაყვარათ მსატერობა? ვინ იყო თქვენი პირველი მასწავლებელი? — ფრთხილად ჰკითხა გუდიაშვილმა.

— ელ გრეკო! — უმაღვე მიუგო სულთაგამ. — მადრიდის სასელგანთქმულ პრადოში პირველად შევასრულე გრეკოს ერთი სურათის ასლი. მთელი ჩემი ცხოვრების მანძილზე ვაგროვებდი და ახლაც ვაგროვებ ამ დიდი ოსტატის ნამუშევრებს... არა მგონია, მისი სურათების უკეთესი კოლექცია, ვიდრე მე მაქვს, სხვა ვინმეს საკუთრად მოეპოვებოდეს!

— ეს უკვე ვიცი, მაესტრო... თქვენი ნამუშევრების რეპროდუქციებს და თქვენს ბიოგრაფიას მე ჯერ საქართველოში გავეცანი.

— მაშ, კარგად მოქცეულხართ, რომ პარიზშიაც ჩამოსვე-

დით... რასხან შორიდან მიცნობდით, ბოლოს და ბოლოს პირა-
დადაც სომ უნდა გაგვეცნო ერთმანეთი! — სუმრობით თქვა
სულაგამ და გუდიაშვილს გაუცინა.

— მაესტრო, მამათქვენიც მსატვარი იყო?

— მამაჩემი პლასიდო სულაგა იყო ლითონზე მომინან-
ქრების განმეახლებელი ესპანეთში. ამ საქმეში დიდი სასე-
ლიც მოიხვეჭა. მისი საუკეთესო ნამუშევრები ევროპის ყვე-
ლა დიდ კოლექციაშია დაცული. ჩემი ერთ-ერთი წინაპარი
სახელგანთქმული გოიას მეგობარი და „არმერია რეალის“ კო-
ლექციის მცველი ყოფილა, ბიძაჩემი დანიელი კი მთელ სე-
გოვიაში თავისი მსატვრული კერამიკით განთქმული.

— მაესტრო, თქვენ ხელოვნებისათვის თავდადებული წა-
ნაპრები გყოლიათ!

— სწორედ აგრეა!.. მამაჩემს კი რატომდაც არ უნდოდა,
რომ ფერმწერალი გაემხდარიყავი. ჩვეულებრივ, როგორც
ხდება, მშობლები სწორედ იმ შვილების მისწრაფებას უყუ-
რებენ ეჭვით, რომელთაც თავიანთი მოწოდება „აკვანშივე“
აქვთ გარკვეული... სენიორ ლადო, ჩვენ კიდევ ბევრ რამეს
ეუამბობთ ალბათ ერთმანეთს! მაშ, ჯერჯერობით ეს ვიკმა-
როთ! ჩვენი შემდეგი შეხვედრა მოვაწყოთ ჩემს ატელიეში. ძა-
ლიან გამეხარდება თქვენი მოსვლა. რამდენიმე ასალ სურათს
მეც გაჩვენებთ.

სულაგა წამოდგა.

— მაესტრო... არ შემიძლია დაგეთანსმით... არ შემიძლია
მოგყიდოთ ჩემი უბრალო ნამუშევრები. რასხან მოგეწონათ, მე
უფრო მესიამოვნება, რომ გაჩუქოთ...

— მაგის შესასებ სიტყვას ნუღარ გავაგრძელებთ. საქმე
გაათავებულის. ყურადღება — ყურადღებად, ფული — ფულად!..

— აღარ ვიცი, რა ვთქვა... არ მინდოდა მეორედ შევრცხვე-

წილიყავი თქვენ წინაშე. განა ის არ კმაროდა, სალონში გამოფენილი ჩემი ერთი სურათი რომ შეიძინეთ?.. მე ხომ მისი უსასყიდლოდ მორთმევაც მეწადა, მაგრამ... სალონის ჟიურის მდივანმა მაშინ ჩემი სიტყვის მოსმენაც კი არ ისურვა...

— სწორადაც მოქცეულა. ასე რომ არიგოთ თქვენი ნამუშევრები, რითღა უნდა ირჩინოთ თავი, როგორღა უნდა იმუშაოთ?!

— ეგ მართალია, მაგრამ... ჩემი პატივისცემა რითღა გამოვხატო, მაესტრო, თუკი ნამუშევარი მოგყიდეთ...

— რად მინდა ისეთი პატივისცემა, თუ თქვენ ის შიმშილით მოგკლავთ! თქვენ პატივს იმით გვცემთ, რომ ასეთ საუცხოო ტილოებს წერთ და ესთეტიკურ სიამოვნებას გვანიჭებთ! სამაგიეროდ, ჩვენი თქვენდამი პატივისცემა ის იქნება, თუ მხარს დაგიჭერთ მორალურად და მატერიალურად! მაშ ასე, ჩემო ასლო მეგობარო! აიღეთ ეს ფული და დაგვისატეთ კიდევ უფრო უკეთესი სურათები.

იგნასიომ ამ სიტყვებზე ქაღალდში გაასვია არჩეული გრაფიკული ნამუშევრები და ილღიაში ამოიღო. „კაპ ნუარსაც“ რომ ხელი წაატანა, გუდიაშვილმა შეაჩერა.

— მაესტრო, სულ დავიბენი და ესაა... იქნებ კიდევ შეიცადოთ ცოტა ხანი, საქართველოში წესად გვაქვს, სტუმარი პატივუცემლად არ გავუშვათ!

— ესპანეთშიც ასე ვიცით, — ღიმილით მიუგო სულოგამ, — მაგრამ ახლა ამ წესის დარღვევა მაინც მოგვიხდება. ჯერ ერთი, ჩემი წასვლის დროა, მეორეც, უკვე დიდად პატივნაცემი ვარ! ხელოვანისათვის იმაზე მეტი პატივისცემა არ არსებობს, თუ კოლეგა თავისი ახალი სურათების ჩვენებით გაუმასპინძლდება!

— იქნებ... კაფე „როტონდს“ ვეწვიოთ? სწორედ დროა,

მაესტრო! ჩვენ გარდა, ალბათ, ყველა ჩვენი ნაცნობი ხელო-
ვანი იქაა!

სულოაგამ მაგიდაზე დაწყობილი ფრანკების დასტას ხელი
დაადო და მრავალმნიშვნელოვნად თქვა:

— ეს ფული კაფესათვის არაა დანიშნული! — ამ სიტყვებ-
ზე იგნასიომ „კაპ ნუარი“ მკლავზე გადაიკიდა და კარისკენ
გაეშურა.

— მაესტრო! დიდად ბედნიერი ვარ თქვენი სტუმრობით,
მაგრამ მწყინს, რომ ასე უბრალოდ გიშვებთ...

— ჩვენ კიდევ ბევრჯერ შევსვდებით ერთმანეთს! მაშ, მო-
მავალ კვირაში ჩემს ატელიეში გელოდებით!

— უღრმეს მადლობას მოგახსენებთ ამ პატივისათვის!
თქვენი სიკეთე არ დამავიწყდება!

კარებთან შეჩერებულმა სულოაგამ შლაპა სწრაფად ჩამო-
იღო საკიდიდან და ისიც ხელში დაიჭირა. როცა კიბის ბაქან-
ზე გავიდა, გამოსამშვიდობებლად ხელი ასწია, მაგრამ მასპინ-
ძელი სულაც არ ფიქრობდა ასე ადვილად გაეშვა სტუმარი...
სულოაგა უარზე იყო, მაგრამ გუდიაშვილმა მაინც ჩააცვილა
ორ სართულზე. აქ კი ორივენი ხელისქნევით დაემშვიდობნენ
ერთმანეთს.

გუდიაშვილს ერთი სული ჰქონდა, ვიდრე ოთახში შემო-
ბრუნდებოდა. მან სწრაფად ამოირბინა კიბე. ოთახში დაფეთე-
ბულივით შეიჭრა, სინათლე აანთო და თვალებს არ დაუჯე-
რა, როცა მაგიდაზე ფრანკების ოთხი დასტა კვლავ იხილა.
წარმოუდგენელი იყო მისთვის ასეთი წარმატებაც და ასე მო-
ულოდნელად გამდიდრებაც. ყველაზე მეტად გუდიაშვილს ახ-
ლა ის უხაროდა, რომ ეს ფულის დასტები სულოაგას ხელით
იყო შემოთავაზებული. სულოაგას ხელის შესება თითქოს ამ
„ხელის ჭუჭყსაც“ კი ასპეიტაკებდა.

მეტისმეტი სიხარულისაგან ლადომ აღარ იცოდა, როგორ მოქცეულიყო. ამ წუთში ის სიხარულის კანკალს აეტანა... სან ფულს დასედავდა, სან სურათებს შეათვალიერებდა... თუ აქამდე უცხო ქვეყანაში, სელოვანთა ოკეანეში — პარიზში თავს ნაფოტივით გრძნობდა, რომელიც „ზვირთს“ ყოველ წუთში შეეძლო, საითაც მოესურვებოდა, გადაესროლა, სულაგას სტუმრობის შემდეგ ახალგაზრდა მსატყვარმა ფესქვეშ პირველად იგრძნო „ნიადაგი“ და „გულს იმედი ჩაესახა“. ერთი წუთი გუდიაშვილი მოუსვენრად სცემდა ოთახში ბოლთას, მერე სწრაფად მოიფიქრა და გადაწყვიტა — კაფე „როტონდში“ გაქცეულიყო... იქ თავისი ნაცნობ-მეგობრებისათვის ეამბნა ყველაფერი — სასელოვანი სულაგას სტუმრობის, ნახატების შეძენის და... გამდიდრების შესახებ. ფულის ერთი დასტა ჯიბეში ჩაიდო და ქუდს ეცა, მაგრამ დაიხურა თუ არა, რაღაც ესამუშა. როცა შლაპა სინათლეზე გასინჯა, მისვდა, რომ სულაგას ქუდი შეცვლოდა... გუდიაშვილმა უმაღ კარი გამოიკეტა და კიბეზე კისრისტეხით დაეშვა. გადაწყვეტილი ჰქონდა, სულაგას დასწეოდა და შინაურებთან „შერცხვენი-საგან“ ესხნა.

იუგენსის ქუჩა ჩაირბინა და მონპარნასის ბულვარზე გასული უნებლიეთ შედგა... საგონებელში ჩავარდნილი ამაოდ აცეცებდა თვალს. ვინ იცის, საით წავიდა სულაგა... ბევრი ფიქრის დრო არ იყო. ბოლოს გუდიაშვილმა გადაწყვიტა, მარცხნივ განეგრძო გზა და ჩქარი ნაბიჯით ბულვარზე მოფუსფუსე ხალხში თვითონაც შეიჭრა... თავისი მკვირცხლი თვალებით გაფაციცებით იყურებოდა აქეთ-იქით, თან ბოდიშს იხდიდა, თუ ვინმეს უხერხულად მსარს გაჰკრავდა... ასიოდე ნაბიჯი რომ გაიარა, უცებ სიხარულისაგან გული უცნაურად შეუტოკდა. მან იცნო შორიახლოს მიმავალი სულაგა. გუდი-

აშვილმა ნაბიჯს კიდევ უფრო მოუჩქარა და როცა სულ-
აგას საკმაოდ დაუახლოვდა, მოწიწებით, მაგრამ აღელვებით
უხმო:

— მაესტრო!..

სულთაგა ამაყად შემობრუნდა. გუდიაშვილის დანასკაზე
გაოცდა.

— რა მოსდა?! — იკითხა.

გუდიაშვილმა გაუღიმა და ქუდზე ანიშნა.

— მაესტრო! როგორ მოგწონთ ეს პატარა შეცდომა? თქვენ
ჩემი ქუდი გხურავთ, მე კი — თქვენი!

სულთაგამ გაკვირვებით აზიდა წარბები და გაიცინა.

— ნუთუ მართლა? — ამ კითხვაში იგრძნობოდა სისარუ-
ლიც, გაკვირვებაც და ბავშვური კმაყოფილებაც იმით, რაც
მომხდარიყო.

— დიას, მაესტრო!

— მერე ამისათვის შეწუსდით? გეტყობათ, გირბენიათ კი-
დეც!

— დიას, ცოტა...

— უნდა გამოგიტყდეთ, რომ თქვენი საქციელი დიდად მა-
ოცებს! სხვა ასე არ მოიქცეოდა. ცნობილი ადამიანების ნივ-
თებზე სწორედ რომ ნადირობენ სოლმე, თქვენ კი შემთხვე-
ვამ სელში ჩაგიგდოთ ჩემი ქუდი და...

— მაესტრო... — ცოტა დარცხვენით, უხერსულად წამო-
იწყო სიტყვა გუდიაშვილმა. იფიქრა — ჩემს ძვირფას სტუ-
მარს უნებლიეთ ხომ არაფერი ვაწყენინეო, მაგრამ სულთაგამ
ეჭვი უმაღ გაუფანტა. მისი ქუდი, რომელიც მაესტროს შეც-
დომით თვითონ დაეხურა, კვლავ გუდიაშვილს დაახურა. ასევე
მოიქცა ლადოც, ეს იყო მეტად უცნაური და მსიარული წუთი

ქულების საზუიშო გაცვლისა — დიდების მწვერვალზე ასულ
ესპანელ იგნასიო სულოაგასა და ამ მწვერვალისაკენ მიმავალ
ქართველ ლადო გუდიაშვილს შორის...

— სენიორ ლადო! ის, რაც მოხდა, კარგის მომასწავებე-
ლია! — ამას რომ ამბობდა, სულოაგას ერთბაშად რაღაც აზრ-
მა სახე კიდევ უფრო გაუბრწყინა, მან გაშლილი ხელი გუდი-
აშვილს მხარზე დაადო და ნათქვამს ბეჯითად დაუმატა: —
სხვანაირად არც შეიძლებოდა! როგორც გივლია, კვლავაც ისე
იარე — შენი ქუდით, შენი რწმენით და შენი გზით!

შპელი ბადაჭრილ ხესთან¹

ამ ღამეში ქუჩის ერთი ფარანიც არ ბუუტავდა. ოღრო-ჩოღრო, ქვის ფილებიანი ტროტუარი კი შორი-შორს, სიგანეზე სინათლის ზოლებით იყო გადაკვეთილი. სინათლე მისურული დარაბის ღრიჭოში ვიწრო ზოლად გამოკრთოდა, ფართოდ — ტრაქტირის ღია კარიდან ეფინებოდა ტროტუარს. სანამ ამ განათებულ ზოლში არ „შეაბიჯებდა“, ბნელ ქუჩაში მიმავალი მაღალ-მაღალი, გამხდარი კაცი სილუეტად ჩანდა და შეიძლება ადვილად ვერ გეცნოთ, ნიკოს ბეჭებში შესამჩნევად დაეწროებული პიჯაკის ჯიბეებში ჩაეყო ხელები. გუნებაში იმ ჰანგების ტაქტზე ღიღინებდა, რიყის ამ ერთმანეთზე უსწორმასწოროდ წაბმული ტრაქტირებისა და ღვინის სარდაფების ჯურღმულებიდან რომ ისმოდა. თუმცა არღნის, დუდუკის თუ დოლის ხმა ერთმანეთში ისე იყო არეული, ჰანგის კეთილსმოვანებისაგან აღარაფერი რჩებოდა.

მართალია, ნიკო ჩქარა არ მიაბიჯებდა, როგორც სჩვეოდა, მაგრამ ჭრაქუას ტრაქტირის წინ ფარნის დანახვაზე ნაბიჯს უფრო უკლო. ფარანი ეს წუთია გამოჩნდა, როგორც კი

¹ ერთი თავი რომანისა: „ფიროსმანი“

ნიკომ მარცხნივ გაუხვია. ის ახლა თვალს აღარ აშორებდა მოსატულ ფარანს, რომელიც მაღლა, პარაპეტთან ეკიდა. შორიდან სომ თითქმის არ ჩანდა, მაგრამ, მკრთალად განათებული, თვალს არც ახლოდან სჭრიდა. ფარნის შუშები შიგნიდან დაფარული იყო თეთრი საღებავის შსეფით, და მის სიმქრქა-ლეში ოდნავ ატანდა ნათურის კვერცხის გულივით ყვითელი, თანაბარი შუქი. ბურუსის დარად გამქრქალებულ შუშაზე კი ნახატი საუცსოოდ ჩანდა. ფარნის მარცხენა გვერდის შუშაზე ესაბა დიდი თვალის ჭრილი შავი გუგით და თამამად მოსა-ზული ზედა ქუთუთოები. ეს მსუყე, შავი მონასში მარტო ქუ-თუთოს მოსაზულობისა კი არა, წამწამების სშირი მარაოს შთაბეჭდილებასაც ტოვებდა. ნახატი ამ მსრივ ძალზე ლამაზი იყო და არ ჰგავდა სელოსნის უსულგულო ნაცოდვილარს, ყო-ველ ნაბიჯზე რომ შესვდებით თბილის-ქალაქის არა მარტო გარეუბნების ტრაქტირებისა და ღვინის სარდაფების აბრებსა, სარეკლამო ფარნებსა თუ ჩამტვერილი ფანჯრის მინებზე. ფარნის ქვეშ შეჩერებულმა ნიკომ ორივე სელი კეფაზე შე-მოიდო და მაღლა აიხედა. მერე ფრთხილად უკან-უკან დაი-სია, ქვაფენილზე გადავიდა და შუა ქუჩაში შეჩერდა. ის ახლა ფარნის წინა მხარეს უცქეროდა. წინა შუშაზე ბოლოებგადას-კვნილი ორი ყანწი იყო გამოხატული კონტურით; ყანწებს შუა კი ყურძნის მტევანი ჩანდა, ნახევრად წაფარებული ფოთ-ლით ოქროსფერ, მსხვილ მარცვლებზე. ყანწების და ყურძნის მტევნის მაგივრად მას სულ სხვა რამის დახატვა ეწადა, მაგ-რამ ტრაქტირის პატრონმა ნიკოს ჭირი მოსჭამა და დაიყო-ლია. ეტლის ხმაზე ნიკომ ისევ ტროტუარს მიაშურა. ერთი კიდევ ახედა განათებულ ფარანს და ნახატს, გაქანებულმა ეტლმა ბორბლების დგრივლით და ცხენის ნალების ტკაცა-ტკუცით ჩაიქროლა. ჩაიქროლა და ამ ტკაცატკუცში, ერთი

წუთით რომ დაასმო მუსიკის არეული პანგები, მკაფიოდ გა-
ისმა გაჟიჟიანი სმით გამოძახილი — „ჰეი, გრაფო!“. ეტლში
მსხდომნი ასლა აქეთ იცქირებოდნენ. ერთი მათგანი, ეტლის
კოფოსკენ ზურგით მჯდარი, ფესზე წამომდგარიყო და სელს
უქნევდა ფარანთან შეჩერებულ ნიკოს. ის კი არც განძრეულა,
თითქოს წამოძახილი არ გაეგონოს, არც თვალი გაუყოლებია
ეტლისათვის, რომელიც სან გამოჩნდებოდა განათებულ ზოლ-
ში, სან ისევ ბნელში უჩინარდებოდა. ნიკომ მსოლოდ გაიფიქ-
რა — „ვიღაცამ მიცნო!.. ქვეყანა მიცნობს, მა რა იქნება!.. ის კი
არა, ამ წინეებზე რა მითხრეს იმ ყმაწვილებმა, — შენ ასლა
ფრანციაშიც გიცნობენო!.. მაშ, დავიჯერო? კაცო, ქვეყანაზე
რა არა სდება და, ეგეც რომ მოსდეს, რა დაშავდება!“ — ამ
ფიქრში ერთი წამით ისევ შეავლო თვალი ფარანს წინიდან,
შემდეგ მარცხნიდან. გაკვირვებით აზიდა წარბები... „ეს თვა-
ლი რომელი ქალის მზერას უნდა მაგონებდესო“, — ისე მია-
მიტად იკითხა გუნებაში, თითქოს მართლა არ ასსოვდა.

თავი დახარა. დაფიქრებულმა წამით თვალეები დასუჭა და
მიშლილ-მოშლილ თმაზე მარცხენა სელი რამდენჯერმე გა-
დაისვა, ტრაქტირის ალაყაფის კარისკენ გაეშურა. სამიოდე
ნაბიჯიც არ გადაედგა, რომ ისევ უკან მობრუნდა, ისევ ფა-
რანს გაუშტერა მზერა. ფარნის შუქზე გამსდარ სახეს არაამ-
ქვეყნიური სიფერმკრთალე დაჰკრავდა, სიგამსდრის შთაბეჭ-
დილებას აძლიერებდა სამიოდე დღის გაუპარსავი წვერი და
ოდნავ დაშვებული ფართო უღვაში. დაღონებული კაცის ერთ-
ბაშად გამოცოცხლებულ მზერაში უკვე იმდენი სითბო იყო
ჩაქსოვილი, ისეთი სიყვარულით შესცქეროდნენ ასლა მისი
დიდრონი, წყლიანი თვალეები ამ ნახატს, კაცი გაოცდებოდა.
იმ „თვალისთვის“ მზერა არ მოუშორებია, სანამ მაღლა ცქე-
რით კისერი არ ეტკინა. მერე ისევ ჩაიყო ბეჭებში დავიწრო-

ვებული პიჯაკის ჯიბეებში სელი, და თავდასრილმა, მოგონებებში გადასულმა, ბორძიკით გადადგა რამდენიმე ნაბიჯი... ერთბაშად გამოაფხიზლა რაღაც ღრიანცელმა; მიისედ-მოისედა და ანაზღად შეამჩნია, რომ სახადილოს ფასადის შუშებზე რაღაც ლანდები ირეოდნენ. ასლა ღუდუკის ხმაც მკაფიოდ გაარჩია. არეულ, ნაწყვეტ-ნაწყვეტად წამომღერებაზე მიხვდა, მთვრალი მოქეიფენი პურობას ამთავრებდნენ... ნიკომ სელი ჩაიქნია და გზა განაგრძო. ალაყაფის კარმა გაბმით გაიჭრია. ეზოში უფრო ბნელოდა, ვიდრე ქუჩაში, ტრაქტირის წინ, მაგრამ ტრაქტირის რომელიღაც ვიწრო სარკმელში რომ შუქი გამოკრთოდა, ისღა ანათებდა ოდნავ აქაურობას და გზის გაგნებაში შეელოდა კაცს.

იმ ნახევრად ბნელში ერთი კი შეათვალიერა იქაურობა და თავდასრილმა ორსართულიან შენობას მიაშურა. პირველ სართულზე, ბაკში სიწყნარე იყო. ეტყობა, დღეს კარგი ვაჭრობა ჰქონიათ სოფლებიდან ჩამოსულებს, სელი გაუცლიათ... გუშინ მთელი დღე, და დღესაც უთენია აქ ისეთი გნიახი იდგა, ყურთასმენა აღარ იყო. ცხვარი, თხა, გოჭ-ინდაური და ქათმები ერთმანეთში არეულიყო. სადღაც ძროხაც ბღაოდა. კაცი ძალაუნებურად შეეჭვდებოდა, დესიმონოვის მოედნიდან ბაზარი აქ, ჭრაქუას ტრაქტირის ეზოში ხომ არ გადმოუტანიათო. შაბათობით, კვირის ბაზრობის წინ, აქ ყოველთვის ალიაქოთია. მერე ისევ ყველაფერი მიწყნარდება, თუ შეიძლება მიწყნარება ეწოდოს დღე და ღამე არღნის გამაყრუებელ კუტ-კუტს, დოლის ბაგუნს და მთვრალების ერთ ღრიანცელად შენივთებულ უთავბოლო სიმღერას. ნიკო კიბეს მიადგა. პირველ საფეხურზე ფეხი შედგა თუ არა, შეჩერდა. სანამ მეორე საფეხურზე ავიდოდა, მარცხენა ხელი მაჯის სიმსხო სახელურს ჩაავლო და ცოტა შეტორტმანდა, მეორე თავისუფალი ხელი

ჰაერში გაასხვსავე. მორყეული სასელური რომ განზე გადაქანდა, შეეშინდა, თან არ გადაყვეო. მას ასლა ისიც გაასხენდა, რომ შუაწელში კიბის ერთი საფესური ჩატეხილი იყო. ვიწრო აივანზე ასულმა წინა, დიდ ოთახში შეიხედა. აქაურობას ხუთი თითივით იცნობდა, მაგრამ რატომღაც ერთ წამს ზღურბლზე მაინც შეყოვნდა... ოთახს ჭრაქი ძლივს ანათებდა... ნარებზე კი ხალხი ისე მიყრილიყო, გეგონებოდათ, გრძლად შეკრული ტვირთი აწყვია თაროებზეო. კარებშივე იგრძნობოდა — ჰაერი ბოლით იყო დამძიმებული, და იმ ნახევრად ბნელშიაც გაარჩევდა კაცი, როგორ დაფრინავდა ჭვარტლი. თუ ნიკო რომელიმე მიკიტანთან, ან ტრაქტირის პატრონთან დროებით არ იყო „ჩამომსტარი“, ღამეს აქ, რიყეში, ჭრაქუას ტრაქტირის „სასტუმროში“ ათევდა შაურად. თუ არაყს და საჭმელს უფასოდ სთავაზობდნენ, ღამის გასათევ შაურს ჯიუტად იხდიდა. სხვაგან კი, ცალკე ნომერს ვინ ჩიოდა, საერთოშიც ღამეს ორ აბაზ ნაკლებად არ გაგათევიანებდნენ; თუმცა ესეცაა, იქ ლოგინში მაინც ჩაგაწვენდნენ და ადამიანურად გამოიძინებდი. აქ კი, ამ საკმაოდ მოზრდილ ოთახში, ნალისებურად სამი კედლის გასწვრივ გაურანდავი ფიცრის ნარები იყო გამართული. არც სხვა დროს იყო ხალვათობა, მაგრამ შაბათ-კვირას ნარებზე ისე მჭიდროდ იწვა ხალხი, ცალ მხარს ვერ ჩასტევდი, თუ ვინმეს არ შეებრალებოდი, ან ხათრით ცოტა არ შევიწროვებოდა. ნიკოს ამ კვირა ღამესაც აქაურობა გაჭედილი დახვდა. ერთი პირობა კიდევ გაიფიქრა, — წავალ, იქნებ ასლომასლო რომელიმე მედუქნემ შემიშვას ღამის გასათევადო, მაგრამ უკან გაბრუნება დაეშარა, ამისი თავიც აღარ ჰქონდა. ოთახში შევიდა. მკვდარივით ჩაძინებულებს ჩაუარა. აქა-იქ მძინარენი მოუსვენრად იშმუშნებოდნენ და იქექებოდნენ. ერთგან შეჩერდა. ჩაცმულ-

ბით ვიღაც მთიულის გვერდით გრძლად ჩაკეცილი ნაბადი შენიშნა. იფიქრა, თუ ამ ადგილს დამითმობს ნაბდის პატრონი, მეტიც არ მინდაო. დაისარა, მძინარეს ფეხის ცერზე ორი თითი მოსჭიდა. წინდა სველი ეჩვენა; დაინახა, ჭრაქის სუსტ შუქზედაც კი როგორ იელვა გაღვიძებული მთიულის ანაზდად გასულილი თვალების თეორმა გარსმა. მან გამოღვიძებულ მთიულს ფეხის ცერზე ხელი უშვა და წელში გაიმართა. მთიულმა ჯერ თავი წამოსწია, მერე სწრაფად იდაყვებს დაეხრწინა და თავზე წამომდგარ უცხო კაცს სმადაბლა, მაგრამ გულმოსულად ჰკითხა:

- ვინა ხარ, რა გინდა?!
- ნაბადი შენია, ძმობილო?
- მაშ ვისი იქნება?
- არა, გეკითხები... თუ დამითმობდი...
- ნაბადს?
- ნაბადს კი არა, ადგილს.

მთიულმა გვერდით მწოლარეს გადასედა, მაგრამ ის ჯერ კიდევ არ იყო გამოფხიზლებული და ვერ მიმსვდარიყო, რა ხდებოდა. მერე კვლავ იმ უცხოს მიაპყრო გამჭოლი, ეჭვნარევი მზერა და წყნარად თქვა:

- ეს ადგილი მაინც რით მოგეწონა? თუ დაეტევი...
- როგორც იქნება... რა ჩასუქებული მე ვარ!..

ნიკო ჭრაქისაკენ ზურგით იდგა და, მთიულის წინ სილუეტად წამომართული, უფრო გამსდარი ჩანდა, ვიდრე იყო.

მთიულმა ნაბადი მოკეცა, ხურჯინს და ქალამნებს, თავქვეშ რომ ეწყო, ზედ დააფარა. უცხო კაცს ადგილი გაუთავისუფლა. იმ უცხო კაცმა აღარ დააყოვნა, ჩაიჩოქა და შეწვა მთიულსა და ვიღაც ქალაქელ, გულდაღმა ჩამსობილ მძინარეს შუა. რამდენადაც შეიძლებოდა, მთიულმა ამსანაგისაკენ

წაიწია, ისიც შეაეწიროვა და ნიკო ასლა კი გაიშოტა გულ-
აღმა, მუსლიც გაშალა, სელები თავეცეშ ამოიღო, კლიეს, მოს-
ვენებული კაცის კმაყოფილებით მოითქვა სული.

მთიულმა გადასედა და ჩაიცინა. ნიკომაც ქვემოდან შეაე-
ლო თვალი, ამადლებულ სასთუმალზე წამომჯდარივით მი-
წოლილ მთიულს. „ნეტავი რა აცინებსო“, — გაუკვირდა.

— კაცო, ეგრე მაინც როგორ მოასერსე გასდომა, ერთი
თვის დამშეულსა ჰგავსარ!

ნიკომ არაფერი უპასუსა, მსოლოდ გაიფიქრა: „საქმე თა-
ვია. ცარიელი ტანი ლეშია. მსუქანი ლეში კი მჭლეზე ათჯერ
უარესია“.

— წელან თავზე რომ წამოგვდგომოდი, — განაგრძო მთი-
ულმა ცოტაოდენი დაყურადების შემდეგ, — ნეტავ გენასა, რა-
სა ჰგავდი... მოჩვენება მეგონე. სასეც არ გიჩანდა... ე რა სათ-
ნო იერი გქონია!..

ნიკომ მთიელს მზერა მოარიდა, თვალი მოპირდაპირე კე-
დელს უსწორა, შექებით ნასიამოვნებს ჩუმად ეღიმებოდა.

— რა გქვია?

ნიკომ ისევ ასედა მთიულს.

— მეგონა, მიცანი...

— სით უნდა მეცვნე?..

— შენ რა გქვია?

— მე — ქავთარ! — ამაყად თქვა მთიულმა. — ა, ეს ჩემი ძმავა,
იანვარაი!

— მე კი, აბა, რა გითხრა, ხან ნიკოს მეძახიან, ხან ნიკა-
ლას, ხანაც „გრაფს“, ვინ რა გუნებაზეა, ჭკუა იქით იყოს...

— ნამდვილ ვინა ხარ, ვისი გორისა?

— ნამდვილად? ნამდვილად — ნიკო ფიროსმანაშვილი ვარ.
ქიზიყი გაგიგონია?

— მაშ არა?

— მირზაანი?

— ებეცა.

— ჰოდა, ე მაგ მირზაანიდანა ვარ... ვას, იწყება შემოსე-
ვა, — უეცრად წამოიძახა აქამდე წყნარად მოუბარმა ფიროს-
მანაშვილმა, თანაც კისერზე ხელი იტკიცა და მოისრისა. შემ-
დეგ ხელისგული დაეცნოსა და კვლავ წყნარად შენიშნა, — ის
არის...

მთიული გაოცებული დასცქეროდა.

— ვინ არის, ე მანდ ხომ არ გახურეებს კაცო?!

ნიკომ თავის ხელისგულზე ახლა მთიულს აყნოსვინა.

— ბაღლინჯო! ჰო, ეგა ყოფილა, ეგ წყეული. იქ, მთაში,
ჩვენსა რწყილი მძლავრობს, აქ — ბაღლინჯო!

მაგრამ ნიკოს უმაღლ დაავიწყდა ბაღლინჯოც, ქავთარიც,
მირზაანიც და ყველა, ვინც კი ახლა აქ ჩუმად ფშვინავდა, თუ
ძალუმად სვრინავდა... დაავიწყდა, რაწამს ჭრაქსა და დოქს
შეავლო თვალი. მოპირდაპირე კედლის წინ, პატარა, დაბალ
მაგიდაზე, ჭრაქის გვერდით, წყლით სავსე დოქი იდგა. ისე
როგორ იქნებოდა, რომ ნადვინევს, თუ ღვინის მოძულეს, წყა-
ლი არ მოსწყურებოდა... ამ ღამეში კი სად უნდა წასულიყო...
შაურიან ღამის გასათევში ეს იყო ერთადერთი შეღავათი. რო-
ცა ჭრაქის ალი შეირხეოდა, გრძელ, ყომრალ კუდს მოიქნევ-
და, დოქის მუცელზე ცალ მხარეს სინათლის ლაქაც და
ჩრდილიც უცნაურად იცვლიდა იერს, განათებული არე ხან
მატულობდა, ხან კლებულობდა. ნიკოს ანაზდად მოაგონდა
„ღათვი მთვარიან ღამეში“. ერთბაშად ზეზე წამოვარდა, მაგი-
დაზე დოქი ცოტა წინ წამოსწია, უკან კი ჭრაქი შემოუდგა,
ორი ნაბიჯით დაიხია, დოქის მუცელი ჭრაქს უკვე მთლიანად
ფარავდა, სამაგიეროდ, ჭრაქი ახლა თანაბრად ანათებდა უკა-

ნიდან როგორც მარცხენა, ისე მარჯვენა მხარეს, დოქის ამობურცული წინა ნაწილი კი ერთ მრგვალ, შავ ლაქად ჩანდა.

იანვარამ ქავთარს შესედა, მერე ტუჩი თითქმის მისი ყურის ბიბილოს შეახო და ჩურჩულთ იკითხა:

— წელან მთვრალსა ჰგავდა, მაგრამ ე მანდ გიჟი არ იყოს ეგა!

— გიჟი რად იქნება, სინათლე თვალში სცემდა და დოქი მოაფარა.

ნიკო ისევ დაწვა. ცოტა გვიან მოულოდნელად ქავთართან ბოდიში მოიხადა, მერე თავქვეშ ხელები შემოიწყო და ერთხანს გაშტერებული უცქეროდა უცნაურად განათებულ დოქს. ნიკალას ძლიერ მოსწონდა ამ წესით განათებული საგანი, თუმცა არ იცოდა, რომ მას კონტრაქტური ჰქვია და, არც სჭირდებოდა ამის ცოდნა. უნდოდა წასძინებოდა, მაგრამ ის განათებული დოქი აღარ ასვენებდა. „ეგაჰ, ერთი ფუნჯი და საღებავები მქონდეს ხელთა,“ — გაიფიქრა და უცბად შუბლში იტკიცა ხელი. სულგანაბულმა და განგებ თვალეზდასუჭულმა ქავთარმა გულმოსულად წამოიძახა:

— კიდევ ბაღლინჯო?

— არა, კაცო, რის ბაღლინჯო, — მიუგო ნიკომ, — იმ დამთხვეულ მისაკას გადამკიდემ მთელი ჩემი ხელსაწყოები, ბაღდადში გამოკრული ფუნჯები, სადღაც მივკარგე...

ნიკო რამდენჯერმე წამოჯდა და ისევ მიწვა. ვეღარც თვითონ იძინებდა და მეზობელსაც სულ გაუფრთხო ძილი. საკმარისი იყო, ჭრაქით განათებული დოქისათვის მოეკრა თვალი, რომ უმაღლეს წყნარდებოდა, გულს უმაღლეს მოეშვებოდა ფუნჯების დაკარგვით შემოწოლილი ბოლმა და იმაზე ფიქრობდა — როგორ უნდა გაჩენილიყო შავ მუშამბაზე ამ დოქის ორეული. ფუნჯის რამდენიმე მოქნევა და ეგ შენი დოქი თავისი წუთი-

ერი ჩრდილ-განათებით სულ სხვა სიცოცხლით იცოცხლებდა, ვინ იცის, როდემდის... მაგრამ ცალკე ფუნჯების სადღაც მიკარგვით ზოდმამორეულს, ცალკე იმ დოქის დახატვას მოწყურებულს, დაღლილ-დაქანცულს ბოლოს მაინც ჩაეძინა, ქავთარი კი ფსიზლობდა. ძილი გაუტყდა. „ჯერ ეგეთი კაცის მნასველი არა ვარო“, — ფიქრობდა თავისთვის. დროდადრო მალულად ნიკოს შემოდან გადმოსედავდა. ნიკო წყნარად ფშვინავდა, გეგონებოდათ, უღვაშებს სულს უბერავსო. წელან ქავთარმა თავქვეშ ნაბადი რომ ამოიღო, მისი სასთუმალი ისე ამადლდა, ახლა ის წამომჯდარს უფრო ჰგავდა, ვიდრე წამოწოლილს. ნიკოს ძილში გაშლილი მკლავები გამხდარ ბარძაყებზე ედო. ფანჯრები ღია იყო და, თუ შალის ტანსაცმლიანი მთიული სექტემბრის ღამის სიგრილეს არად აგდებდა, ნიკო ძილში დროდადრო ისე აისვ-ჩაისვამდა ხელებს ბარძაყებზე, აშკარად ეტყობოდა, სციოდა. ეს ქავთარმაც შენიშნა. ერთხანს უცქირა, უცქირა, მერე როგორც იყო მოიფიქრა და, იმიტომ, სასთუმალი დაედაბლებინა, ამ უცნაური, მაგრამ სათნო კაცის მადლიც მოესხა, ორად მოკეცილი ნაბადი, წელან თავქვეშ რომ შემოიღო, ისევ გამოიღო, სიგრძივ დაკეცა და ლაჯებს შუა ჩაიღო, მერე ერთი კალთა გამოუშალა და ნიკოს წელამდე გადააფარა. მძინარეს არაფერი გაუგია. მხოლოდ ის კი უთუოდ ესიამოვნა, რომ მოულოდნელად დასთბა. მალე ქავთარსაც ისე ჩაეძინა, ტრაქტირის მზარეულის წითელბიბილოანი, უსასოდ შავი მამლის ყვილსედაც არ გაღვიძებია.

აგრერიგად ჩამთბარ ნიკოს დილით ერთბაშად შესცივდა და გაეღვიძა. ისევ მოიკრუნჩხა, მერე თვალი როგორც იყო, გაასილა, და გაუკვირდა, რომ ოთახში ნარებზე მის მეტი ადარავინ იწვა. უკვე ყველანი წასულ-წამოსულიყვნენ. იმ კედლის გასწვრივ გამართულ ნარზე, სადაც ნიკო იწვა, სამ-ოთხ-

გან ეიწრო ლეიბის ზომის მოთელილი თივა იდო. საქონლისათვის წამოდებულ თივას, რაც მორჩებოდა, გლეხები ლეიბის მაგივრად იგებდნენ და სხვებთან შედარებით ცოტა უფრო რბილადაც იწვნენ და თბილადაც; დილა უთენია ზესე წამომდგაროთ გვერდები. ისე არა სტკიოდათ, როგორც დანარჩენებს.

ნიკომ ეს ღამეც ტანჯვით გაათენა. წარამარა აღვიძებდა ვიდაც-ვიდაცეების ძალუმი ხველა, თუ ყელში სელწაჭერილივით უსაშველო ხროტინი, თუმცა ასეთი რამეები მისთვის უცხო სულაც არ იყო. იმ არღნისა და დუდუკების ხმაც სომ მთელი ღამე ათასი კოლოს ერთობლივი ზუზუნით ჩაესმოდა ძილღვიძილში. მგონია, ალიონზე მიწყდა, მაგრამ რა, ჭრაქის ბოლით მოწამლული ჰაერი მძინარისათვის უფრო აუტანელი არ იყო? და განა მარტო ჭრაქის ბოლი. ტანთ ყველას ეცვა, ვინც აქ ღამეს ათევდა. საკუთარი ტანსაცმელი იყო ლეიბიც და საბანიც. ფესთ კი ნასევარზე მეტს ჩექმა, წულა თუ ქალამანი გაეხადა, თავქვეშ ამოედო და... ოთახში დამდგარიყო ოფლით გაუღენთილი წინდისა და ტყავის სუნი.

მთელ ღამეს ბოლავდა ჭრაქი და დაფრინავდა ჭვარტლის ფთილა. ვინც აქ ღამეს ათევდა, დილით რომ შეგეხედათ სასეზე, ყველა ერთნაირად მოსვრილი იყო გასრესილი ბადლინჯოს წუსეღ შეწოვილი საცოდავი ხალხის სისხლით და ჭვარტლით... ყველა დედ-მამის სულს უტრიალებდა ტრაქტირისა და ღამის გასათევის პატრონს, ღამის გასათევში კი მეორე დღესაც ტევა არ იყო. ყველაფერი შაურიანის ბრალი გახლდათ. შაურიანი აბრიყვებდა, შაური იზიდავდა, შაური აიძულებდა ხელმოკლე ხალხს, ხმელ ფიცარზე მოესვენებინა სხეული და დაეტანჯა სული.

ოთახში დამლაგებელი შემოვიდა, მსუქანი რუსის ქალი.

ცალ სელში ხის გრძელტარიანი ცოცხი ეჭირა, მეორეში წყლიანი ვედრო. ზღურბლზე ანაზღად შედგა. ოთახში აღარავინ ეგულებოდა.

— შენ კიდევ აქა ხარ, გრაფო?! ძილი გყვარებია.

ნარის ნაპირზე ჩამომჯდარმა ნიკომ სახე ორივე ხელით ისე მოისრისა, თითქოს საპონს ისვამსო. მერე თმაც მიივარცხნ-მოივარცხნა გრძელი, ხმელი თითებით და დამლაგებელს მიუგო:

— ეეჰ, ვისაც ძილი უყვარს, ის აქ მოვა?!

დამლაგებელს მის პასუხში სიმართლე ენიშნა და ნიკალას გაოცებით შეხედა, უცებ თვალი ჭყიტა და გულიანად გადაიკისკისა.

— გრაფო, რასა ჰგავხარ... ის ჩემი სარკის ნატეხი მაინც მქონდეს თანა, რომ... ჩაგეხედა...

ნიკომ ეს კისკისი და პასუხი იწყინა. ერთბაშად წამოიმართა, დაჭმუჭნული პიჯაკი ხელისგულით ერთი-ორჯერ ჩამოისწორა.

— შენ თვითონ რასა ჰგავხარ! — დაგვიანებით შეესიტყვა დამლაგებელს და წასვლა დააპირა, მაგრამ ქალმა ცოცხის ტარით გზა გადაუღობა, შეაჩერა.

— რა ფიცხი ვინმე ხარ!.. მე შენკენ, შენ კი — ეშმაკებისკენ. კაცო, სახე იცი რას გიგავს? აგრე გამურული ჩვენი ბუხრის მიღების მწმენდელი პროხორიც არ დადის...

ნიკომ გაოცებით და უკვე ღმობიერი თვალით დახედა დამლაგებელს.

— ჰოო? მა რა იქნება, მთელ ღამეს ბოლავდა ის ვერანა ჭრაქი, შუშა რომ შემომედგა, ერთ გირვანქა მურს დავაგროვებდი... იცი, რა კუნაპეტი შავი ფერი გამოდის ზეთში გაღე-

სილი ეგეთი ჭვარტლისაგან? ეახ, რომ იცოდე, წუხელ როგორ მთხოვდა, დამხატეო!

— ვინა, კაცო?!

— აი, ის... დოქი! იცი, როგორ იყო უკანა მსრიდან ჭრავით განათებული!.. მაგრამ, ეჰ, შენ საიდან გეცოდინება! — ნიკომ ერთი კიდეც დახედა დამლაგებელს, მისი გამომეტყველება ზედმეტად უდასტურებდა თავის ვარაუდს, რომ ამ ჩასუქებულ ქალთან მხატვრობაზე ლაპარაკი წყლის ნაყვია იყო. ამიტომაც დააბოლოვა თავისი სიტყვა ნიკომ ასეთი სასოწარკვეთით, — რა გელაპარაკო... მოდი, ერთი მაღლი მოისხი, ე მაგ ვედროში ხელ-პირი ჩამაბანინე. განათებული დოქის ამბავითუ არა, ის მაინც სომ გაიგე, რომ ნიკო ფიროსმანაშვილი ქუჩაში სახეზე მურწასმული არ უნდა გავიდეს... იმ ოსრებს მეტიც არ უნდათ — ნიკალაი გოდროვიჩო, ხარხარით რომ მომძასიან... მაინც რამდენი დამთსვეული დადის ამ ქვეყანაზე!.. — დოქს ყელში ხელი წაავლო, შეანჯღრია, — იმდენი წყალი კიდეც დარჩენილა, დასაბანად მეყოს... მართლაც, ქალაქში ეგრე როგორ გავიდე, ქვეყანა მიცნობს!..

დამლაგებელმა უსიტყვოდ გამოართვა დოქი. „გრავს“ რომ ქვეყანა იცნობდა, ეს მანაც კარგად იცოდა.

— მერე, უსაპნოდ მური გადაგეცლება?

— მურია, ზეთის საღებავი სომ არ არის... დამისხი.

წელში მოსრილი და წინ პეშეებგაწედილი ნიკო ერთბაშად გასწორდა.

„დამისხი, დამალევინე, ე ღვინო იხერტიალი, ეგება წაღმა ვიფიქრო სოფლის უკუღმა ტრიალი!“

დამლაგებელმა ქალმა გაოცებით შესედა, მაგრამ არაფერი უთხრა. გაგონილიც ჰქონდა და თვითონაც ხედავდა, ნიკალა უცნაური კაცი იყო, არავის ჰგავდა. ასეთი გულკეთილიც მეორე არ ეგულებოდა.

ნიკომ სელ-პირი გემოზე დაიბანა, დამლაგებელს მადლობა უთხრა. ეს მადლობა და თავაზიანობა დამლაგებელს ძალიან ესიამოვნა.

— ამაყი კაცი ხარ და, შენი ფასიც იცი, მაგრამ ოჯახს რომ მოჰკიდებოდი, უფრო არ დაფასდებოდი?

— ეეჰ... ზოგისთვის ემაგ ლაპარაკივით ყველაფერი ადვილია ამ ქვეყანაზე — დაოჯახებაც, შვილის გაჩენაც და... კაცის მოკვლაც!.. მე კი რა ეშმაკიცა მყავს შემოჩენილი... შენ რა გესმის!..

იმის მაგიერად, რომ ნიკალას „შენ რა გესმის“ დამლაგებელს საწყენად მიეღო, უშნოდ გაიჭყანა.

— ისა... რა ჰქვიოდა? — დამლაგებელმა შუბლზე თითი დაირჭო.

— რა გელაპარაკო! ამათ ეშმაკი მარტო ქალის სასიით ჰყავთ წარმოდგენილი... მე ჩემს სულთამსუთავ ეშმაკს ვენაცვალე!.. აი იმისი კვალი, — ნიკომ შარვალზე დაიხედა... ზეთის რა საღებავი გინდოდათ, რომ ჯიბეების დასწვრივ არ იყო დაგლეხილი — მწვანე, ლურჯი, ყვითელი, წითელი...

ნიკო ოთახიდან სწრაფად გავიდა. კიბეს ამაყად წელგამართული ჩაუყვია... ის მორყეული კიბის სახელური ყოველ შექანებაზე ისევ იდუმალ შიშს ჰგვრიდა.

ამ დილაუთენია ეზოში მარტო მზარეულის შეგირდები ფუსფუსებდნენ. ერთმა სიფთაზე ცხვრის. თავ-ფეხი სწორედ ნიკალას ცხვირწინ ჩაატარა. ბიჭს ცხვრის თავი ყურით ეჭირა. ნიკოს გასისხლიანებული თავის დანახვაზე გააჟრჟოლა: სისხლს ვერ იტანდა. ცოტა მოშორებით, ჯირკთან, მიგდებული ნაჯახის პირს კატა წკიპად ლოკავდა. იქ ქათმებსა და ინდაურებს აყრევიანებდნენ თავებს. ამ სანახაობასაც თვალი მორიდდა და შორს, ეზოს ბოლოსაკენ გაიხედა. იქ, კუთხეში, აკა-

ციის სესთან, საუენი სიგრძე-სიგანის შემოღობილი იყო. დროდადრო რას არ ნასავდით ამ შემოღობილში — სბოს, ცხვარს, თხას. შემოღობილში ჭრაქუა გლეხებისაგან ნაყიდ შინაურ ცხოველებს ამწყვდევედა, სანამ დაკლავდნენ... ზოგჯერ დამწყვდეული გოჭების ჭყვიტინისაგან ყურთასმენა აღარ იყო.

ნიკომ შემოღობილის სარებს შუა ასლა თვალი მოჰკრა რომელიღაც ცხოველის რქებსა და მაღლა აწვილ კოსტა ყურებს. დაინტერესებული კაცის ნაბიჯით იქით გაეშურა. ნელა უახლოვდებოდა. გარკვევით გაარჩია სარებს შორის მზირალი ცალი თვალის დიდი, შავი გუგა. „ასეთი შველის მნახველი არა ვარ... მართლა რომ ღვთის გაჩენილია... კაცო, სიზმარია, თუ ცხადი!“ ნიკომ თვალები მოსუჭა, უმაღ ფართოდ გაახილა და შემოღობილიდან ორიოდ ნაბიჯის სიშორეზე შეჩერდა. შველი ისევ ისე უძრავად იდგა და ნიკოს კი არა, თითქოს სივრცეს გასცქერისო, ისე გამოიყურებოდა, რაღაც გარინდებით შეპყრობილი. შავ გუგებზე სინათლის ანარეკლი უცმიციმებდა, რამაც უმაღ მიიქცია ნიკოს ყურადღება. შველს წინ მოთიბული ბალახი ეყარა, მაგრამ, ეტყობოდა, პირიც არ დაეკარებინა. ბუზების მოსაგერიებლად ზურგზე რამდენჯერმე კანი ისე შეუცახცახდა, გეგონებოდათ, აურჯოლებსო. ერთი-ორჯერ თავიც ოდნავ დაიქნია და დიდრონი თვალები ისევ რომ შეანათა რაღაც სევდიანად და შესაბრაღისად, ნიკოს რეტი დაესხა. თავზე წამით სელი შემოიღო, მერე ის სელი სარისაკენ ბრმასავით გაიწოდა და შემოღობილს ზედ მიადგა.

შველმა ნიკოს აგრერიგად მიახლოება ასლა კი იუცხოვა და განზე კოჭლობით გაიწია. ნიკომ შეამჩნია, რომ შველს იქითა კანჭზე სისხლი ეცხო, უკვე ნახევრად მიმხმარი. „დაჭ-

რილი ყოფილა ეგ საცოდავი, ეგა“, — გაიფიქრა და იქვე აკაციის ხეს მიაშურა. ფოთლებიანი წკებლა მოსტესა, უკან სწრაფად მობრუნებულმა სარებს შუა თავი გაყო და სიგრძეზე გაშლილი ხელით ტოტი შველს გაუწოდა, მის ღრუნჩთან ორი თითით დააბზრიალა. შველმა თავი მოაბრუნა და ტოტი დაყნოსა. ნიკომ თითებზე ისეთი ცხელი სუნთქვა იგრძნო, ეგონა, თავმოხდილი ქვაბიდან მღუღარე წყლის ორთქლი ამოვარდაო. მერე თითები მის კისერს, ყბის ნაპირს შეახო და გაუბედავად დაფხანა. „რა სეშეში ყოფილა ეს აგურისფერი ბეწვი“.

ნიკოს გული სიაშითა და სიბრაღულით ერთნაირად ევსებოდა. დროსაც უქმად არ კარგავდა. ასლა უკვე ხარბად აკვირდებოდა უცნაურად დამუხლულ, ჯერ კიდევ ნორჩ რქებს, რქების ასწვრივ ლამაზად, შეიძლება კეკლუცად აზიდულ გრძელ, მაგრამ მოხდენილ ყურებს, ნაპირზე ირგვლივ შავარშიაშემოვლებულს, შიგ კი თითქოს თეთრი აბრეშუმის სარჩულგამოკრულს, დიდ შავ-შავ გუგებს, უძრავს, მაგრამ უძირო სევდით სავსეს. მოწონებისა და გაოცების ღიმილს ჰგვრიდა ნიკოს მისი შავი ღრუნჩის ცქერა, რომელსაც ცხვირისა და ყბების ირგვლივ შემოვლებული თეთრი არშია კიდევ უფრო მკაფიოდ აჩნდა. არც ისე მაღლა, მაგრამ ლამაზად მოღერებულ კისერს აგრძელებდა ასევე მოხდენილი მკერდი, წელი... მაგრამ ეს რაღა? გავაზე დიდი, კვერცხის მოყვანილობის თეთრი ლაქა, უცნაური ბეჭედივით. „რაა მაინც ეს ბუნება“. თეთრი ზოლი გასდევდა მუცელს მთელ სიგრძეზე.

ნიკომ სარებს ორივე ხელი მოსჭიდა, ზედ წამით თავი მიასვენა და თვალიც მოხუჭა. მწარე ვარაუდზე დაფიქრებამ გული ატკინა — „ამ საცოდავს სვალ ამ დრომდე, ალბათ, სულს გააცხებიანებენ და სამუდამოდ გაქრება ღმერთის ნებით ესე

დიდებულად მოსატული სულიერი“... ნიკომ თავი ასწია. ერთხელ კიდევ ხარბად შეავლო თვალი შველს, დრუნჩიდან გამედე აათვალ-ჩაათვალიერა. „ღმერთო, ნუ მიწყენ, და... ოსტატობაში უნდა გაგეჯიბრო, მხოლოდ... მუშამბაზე!.. მაშ, მე ფიროსმანაშვილი არა ვყოფილვარ“... ამას რომ ფიქრობდა, ერთბაშად სხვა აზრიც წამოეშველა და... ერთხელ კიდევ გაყო თავი სარებს შუა, შველს სულ ასლოდან თვალებში ჩახედა, უცქირა, უცქირა, და მერე ადგილიდან ერთბაშად მოსწყდა. სიჩქარეში თავი ადვილად უკან ველარ გამოეცა და ცალი ყური ნიკალამ ხარს ისე გამოჰკრა, ძალიან ემწვავა, მაგრამ ახლა ყურისთვის აღარ სცხელოდა, მთელი მისი არსება მართო იმაზე ფიქრს შეეპყრო, რაც მოულოდნელად გადაწყვიტა გუნებაში. „მზარეული ნეტავ აქ იყოსო“, ამის გაფიქრებაც ვერ მოასწრო და ტრაქტირის უფროსი მზარეულიც სწორედ კარებში შეეფეთა.

— რა იყო, შე კაი კაცო! — დინჯის, შემწყნარებელის კილოთი თქვა მაღალმა, ნაპატივებმა მზარეულმა. — შენი ბედი, ნიკალა, ხელში ცხელ შეჭამანდიანი ქვაბი არ მეჭირა, ან ქათმის გასაფუფქი მდუღარე, თუ არა...

— მაღაქია, ის შველი ვისია?

— შველი? ეგერ, შემოდობილში?.. ვიცი, მოგეწონებოდა. გუშინ ფშავლებისაგან ჭრაქუამ იყიდა.

— მერე?

— მერე, რა? მერე დავეკლავთ და... მაგის მწვადი შენც გერგება!

— დაიცა, კაცო! ის მწვადი კი არა, მაგის ცოდვით სორცი მგონია დღეის ამას იქით სულაც აღარ შეეჭამო!

— შენ თუ სორცს აღარ შეჭამ... — მზარეულმა ჩაიხიბთხითა. — მაგისთანები დაგვიკლავს! თოთო ბატკანი რა, უფრო

ცოდნა არ არის? ჩვენი სტეპკო ყელში გველის ენასავით მოქნილ დანას რომ გაუყრის სოლმე...

— დაიცა, თუ ღმერთი გწამს... რეებს მელაპარაკები. შენ ის მითხარი, დღეს დაკლავთ, თუ იცი?

— დღეს არა მგონია. ეგ რომ დავკლავთ, რაც სორცი გვაქვს, გაგვიფუჭდება. ყველა მაგის მწვადს მოგვეთხოვს... თუმცა, რა იცი, ტრაქტირის ვინ ოსერი მოადგება ეტლით თუ ქვეითად. სომ შეიძლება ასირდეს — თუ გინდა, ას მანეთს დავდებ, ოღონდ ე მაგ შვლის მწვადებით გამილამაზეთ სუფრაო!

ნიკალამ თავი ასწია, მზარეულს შიშნარევი მზერა შეაფეთა:

— შენ ეგა თქვი! ოსერს კი რა გამოლევს! — ნიკომ ისევ დასარა თავი, მკლავები კი გულზე დაიკრიფა და ჩაფიქრდა. გამოსავალს ვერ ხედავდა. მაღაქიამ ერთი გასედა გარინდებულ ფიროსმანაშვილს და ზურგი შეაქცია, გზა განაგრძო. ნიკო ერთბაშად გამოერკვა, თვალები ისე აასამსამა, თითქოს სიბნელიდან დიდ სინათლეზე გამოსულაო და მიმავალს სიტყვა დაადევნა.

— მაღაქია! შენც ერთი, კაცს რიგიანად არ მოუსმენ!

მაღაქია მობრუნდა, სახემომღიმარმა, უწყინარი კაცის კილოთი მიუგო განაწყენებულ ნიკალას:

— შენ ის თქვი, მცალია?

— ჰოდა გეთქვა... ჭრაქუა ტრაქტირშია?

— ვიცი? ტრაქტირშია, თუ ჭირში. წუსანდელი გაბრაზებული, ამ დილასაც ცოფს ყრიდა. დასლიდარს ეუბნებოდა, — ეტლმა თუ ჩამოიაროს, დააყე, პოლიციაში უნდა წავიდეთ... დედას ვუტირებ ი მიკიჩასო...

— მიკიჩას, კაცო? ის და ჭრაქუა სულ ერთმანეთის პირის კოცნაში იყვნენ და...

— გუშინ იჩსუბეს... მერე მიკიჩამ შამპანურას ბოთლს წამოავლო სელი და გარეთ გაეარდა. ერთიც ვნასოთ, ისეთი სმამოისმა, მეგონა, ტრაქტირის მეხი დაეცა-მეთქი. თურმე იმ მუტრუკს ის ბოთლი, ტრაქტირის წინ რომ ფარანი არ ეკიდა, აი შენი მოსატული, იმისათვის უთსლეშია.

— მერე? — იკითხა ნიკომ.

— მერე ის, რომ ფარანი დილას ქუჩის გადაღმა რომ წუმპეს თსრილი არ არის, იმ თსრილში უპოვიათ. შუშები სულ ნამსხვრევეებად იყო მობნეული ტრაქტირის წინ.

ნიკოს ზურგს უკან ერთბაშად ჭრაქუას ნაცნობი ხმა გაისმა:

— ვაჰ, ესეც იღბალი, კაცო!

ნიკო ერთი შეტოკდა. ცალკე იმის ჯავრმა, რომ მისი მოსატული ფარანი წუხელ გაუტიალებიათ, ცალკე იმ კაცის სმის გაგონებამ, ვისი ნასვაც ეწადა, ნიკო ერთი წამით დააბნია. როცა მობრუნდა, დაინახა, რომ ტრაქტირის უკანა კარის ზღურბლზე სელგამოწვდილი ჭრაქუა იდგა. მან საჩვენებელი თითი მოკაკვა, ნიკალას თავისთან უსმო.

ნიკო დინჯად გაეშურა სიმსუქნისაგან ამ საფრთხობელად ქცეულ კაცისაკენ. შორიახლოდან ამაყად გამართული მიესალმა და მერე ხელიც ჩამოართვა, რაკი წინ გამოწვდილი მკლავი ისევ ისე ეჭირა მიკიტანს. ეს დაბალი, სიგანეში წასული, ჩასუქებული კაცი ძლივს სუნთქავდა. მისი რუმბივით ტანი დიდ ბურთს ჰგავდა და, თავიც ამ დიდ ბურთზე პატარა ბურთივით იდო. კისერი კი სადღაც ამ ორ ბურთს შუა გამქრალიყო. მუდამ წამოწითლებულ, მსუქან სახეზე მკაფიოდ მოსასული შავი, მსხვილი წარბები და უღვაშები ისე ჩანდა, თითქოს მიუწებებიანო. ზედმეტი სიმსუქნე თვალების ფართოდ გასელასაც უშლიდა.

— ნიკალა, იცი, როგორ გამახარე ასე სიფთაზე გამოცხადებულმა! კაცო, მე რომ რამეს არ ვინატრებ? განა ისეთი შემთხვევა ყოფილა, არ ამსრულებოდეს?

— მაინც შენი ნატვრის სათვალავში რამ ჩამაგდო?

— ერთი, აქეთ მოდექ!.. ტრაქტირში შემობრძანდი... სტუმარი სარ, თუ ვინმე უცხო ვიგინდარა, კარის ზღურბლზე რომ ამდენს მაღაპარაკებ! — მიკიტანი საკმაოდ სწრაფად შეგოგმანდა ვიწრო, ნახევრად ბნელ დერეფანში და დარბაზში გასულმა შორიდანვე უხმო დახლიდარს, — ერთი, ნიკალას არაყი მისცხე თავისი შესატანებლით!

დახლიდარს ამასწინანდელი წყენა უკვე გადაყლაპული ჰქონდა, ნიკალამ რომ მუტრუკად მონათლა, და ამიტომაც, ხაზეინის ხათრითაც ნიკალას ახლა ისეთი თბილი ღიმილი შეაგება არაყით გაპიპინებულ ჭიქასთან ერთად, გეგონებოდათ, მზე ამ კაცზე ამოსდისო.

ნიკალას ხმა არ ამოუღია. ერთი მორცხვად აიჩეჩა მხრები, თანაც სინანულით გაიფიქრა — „რაში მჭირდება ამ დილა უთენია კუჭის ამოწვა და ტვინის გახურება, ხელში რომ ფუნჯი მეჭიროს, კიდეც ჰოო“, და თეფშით გამოწოდებული ჭიქა ფრთხილად ასწია... ნიკაპთან რომ მიიტანა, მეორე ხელიც შეაშველა. თავის მიუბრუნებლად, მაგრამ მიკიტნის გასაგონად, ხმადაბლა თქვა:

— ამ ჭერქვეშ, მარტო ხეირი გენახოთ!

— აი სადოლ! — ჩაიხითხითა მიკიტანმა.

ჭიქის ტუჩთან მიტანა და თავის უკან გადაკიდება ერთი იყო... არყის გადაკვრის ოსტატობა ნიკალას ფუნჯის მოსმის ოსტატობას არ ჩამოუვარდებოდა. ნიკალა ერთი შეიჭმუნხნა, თავი წუთით მხრებში ჩამალა და ჭიქა დახლზე დადო. იქვე, თეფშზე, ეწყო მისთვის შესატანებლად მომზადებული ღოშის

და თონის პურის ნაჭერი. ნიკომ გაშლილი სელისგულით დახლიდარს ანიშნა, შესატანებელი არ მინდაო და, მიკიტანს მიუბრუნდა:

— გისმენ!

ჭრაქუა მისრა-მოხრის შესაბამისად მკლავების ენერგიული და თანაც ცოტა სასაცილო ქნევით გაუძღვა გარეო ქუჩაში ნიკალას.

— ამას ხედავ? — კარებთან მოქუჩებულ შუშის ნამტვრევებსა და თუნუქის ფარნის მიჭყლეტილ ჩონჩხზე აჩვენა ხელით.

ნიკო დაისარა, ცერის სიფართე შუშის ნატეხი აიღო. მტვერი გადააცალა და დააცქერდა. იცნო თავისი დასატული თვალის ქუთუთო და შუაზე გადამსხვრეული შავი გუგა.

— ფარანი იქით იყოს, — წამოიძახა მიკიტანმა, — შენი ნახელავის ასე გავერანებას იმ მუდრეგ მიკიჩას კი არა, გოროდოვოისაც არ შევარჩენდი... ერთი დროზე მეპოვა ის არშინიანი შამფური... ნახავდი, წამოვაგებდი თუ არა იმის ჯიგარს სამწვადესავით... — მიკიტანმა არშინის სიგრძე-სიგანე ბაღდადი ამოაფრიალა. შუბლსა და ნიკაპს ქვემოთ ოფლი შეიწმინდა, მერე ბაღდადი, თავისი მოკლე, დაბერილი თითებით, ზედ სახსრები რომ არ ეტყობოდა, აუჩქარებლად დაკეცა და მარცხენა ჯიბეში ჩასტენა.

— მახლას, რაც იყო, იყო. მეთუნუქე ნაშუადღევს ასალ ფარანს მომიტანს, შუშებს ჩავსმევიანებ და, ერთხელაც, შენს გახარებას, ნიკალა, შენებურად მომისატე იმ ფერებით... გასსოვს, რა ესატა?..

ნიკომ მწარედ გაიღიმა. ის ჯერაც იმ ფარანზე ფიქრობდა, წუხელის რომ ისე საგულდაგულოდ აკვირდებოდა, ისევ ის თვალი ელანდებოდა...

მიკიტანმა გაკვირვებით შესედა ნიკალას. კითხვა გაუმეორა:

— გასსოვს-მეთქი, რა ესატა?

— მასსოვს, რომელია... მაგასე თანასმა ვარ, მაგრამ აი... — ნიკო შეეყოყმანდა, ჭრაქუას მუდარის გამომსატველი მზერა მიაპყრო. მას კი ნიკალას ყოყმანი რაღაც არ ეჭაშნიკა და იმის გაფიქრებაზე, ვაითუ უარი მითხრასო, სასეზე და ყურებზე კიდევ უფრო მომეტებულმა სიწითლემ გადაუარა.

— რის მაგრამ... როდის იყო, ვერ მოვრიგებულყავით!..

— მორიგება იქით იყოს!.. მეც ერთი სათსოვარი მაქვს.

— ვას! ჩემი თავი შენ გენაცვალოს. როდისმე შენთვის რამე მიწყენინებია? — მიკიტანმა დოინჯი შემოიყარა და გაიხედგამოიხედა.

— აი, ის შველი, — წამოიწყო და თვალებში შეაცქერდა ნიკალა ჭრაქუას, — შენთვის რომ მოუყიდიათ იმ ფშაველებს...

— მეცა ვთქვი, რა სათსოვარი აქვს-მეთქი! — მიკიტანმა კმაყოფილების ნიშნად გაშლილი სელისგული შემოიდო ლოყასე. — მაშ მოგწონებია? გადამისატავ? მაგრამ იცოდე! კედელზე არა... მუშამბაზე ყაბულსა ვარ, სადაც მინდა, სან იქით ჩამოვკიდო, სან აქეთ...

— გადაგისატავ რომელია! რა უნდა მთსოვო, არ შეგისრულო, ოღონდ, იცი, რა?.. არ დაკლა!

მიკიტანმა ლოყას უცებ სელი მოაშორა, ჰაერში გაიქნია და გაოცებით წამოიძასა:

— მაშ, მოკვდეს? ვერა ნასე, მარჯვენა ბარძაყში რო დაკოდილია?!

— შენცა თქვი, რაღა!.. რა მოკლავს, შენ რა გინდა, ოღონდ გაუშვი და... რამდენი სურათი უნდა მთსოვო...

ცოტა დაშოშმინებულმა მიკიტანმა მამაშვილური კილოთი

უსაყვედურა სულ რაღაც უცნაურობის მოყვარულ ნიკო-
ლას.

— ე მაგ შენი გულჩვილობით, იცი რა გითხრა? ერთსელ
ხომ გაკოტრდი! მეც რომ შენს ჭკუაზე ვიარო, როგორა ფიქ-
რობ, უკეთესი დღე დამადგება?

ნიკალა წელში კიდევ უფრო გაიმართა.

— ის ჩემი საქმე არ იყო... მე ჩემს სელობაში არ გავკოტ-
რებულვარ... არც გავკოტრდები... რადგან მიყვარს და... იმა-
საც ვუყვარვარ! ჩემი ფუნჯისათვის ყველაფერი ემეტება, —
არც ერთ საიდუმლოს არ მიმალავს!..

— შენ რა, აღარ გასსოვს? მარგარიტაც ხომ გიყვარდა,
მაგრამ... გიღალატა!

მარგარიტას სსენებამ და უადგილო საყვედურმა, — გიღა-
ლათო, — ნიკოს ლამის გონება დაუბნელა. „მიღალატა? თქვენ
რა გესმით! მე თუ მკითხავთ, იმან ერთად ერთი სწორი გადა-
წყვეტილება იპოვა, — მოსალოდნელ უღელს გაექცა... სწორედ
რომ არ უღალატია, არც ჩემთვის, არც თავის თავისთვის...
თავისი ქალური ბუნებისათვის. ის ხომ ჩვეულებრივ, მეოჯახე
ქალებს არ ჰგავდა... ვთქვათ, გვექორწინა, მარგარიტა და
ოჯახი? მარგარიტა და ბავშვები? მარგარიტა და სარეცხი?
მარგარიტა და ცოცხი? მარგარიტა ბულბულივით სიმღერი-
სათვის დაიბადა... სიმღერა იყო მისი ოჯახიც, ბავშვიც, ქმა-
რიც...“

მარგარიტაზე ფიქრმა ნიკოს ენა დროზე დაუბა, ჭრაქუას
აღარ შესიტყვევბია, საქმე არ გაუმწვავევბია. ის რომ წელან
მარგარიტას სსენებაზე წამოენთო, წუთიც და, შეიძლებოდა
ხელი ჩაექნია შეელზედაც, მის გადარჩენაზედაც... მერე კი
ისე ცხადად წარმოუდგა, ისე გადაიხლართა ერთმანეთში იმ
შეღისა და მარგარიტას გამოხედვა, რომ ახლა ვედარც გაერ-

ჩია, რომელი რომლისა იყო. დიდრონი სევდამორეული შავი გუბები, გაშლილი ხელები, მოღეღილი მკერდი, დიდი თეთრი ლაქა გავაზე... თეთრარშიამოვლებული ნესტოებგაფართოებული შავი დრუნჩი, ერთნაირად ცხელი სუნთქვა ქალისა, თუ შვლისა... როგორც მოულოდნელად წამოენთო, ისევე მოულოდნელად დაწყნარდა ნიკო და ხმადაბლა თქვა:

— მაშ, არა?

— ყაბულსა ვარ. — მოკლედ მოსჭრა მიკიტანმა. — ერთი ე მაგ შვლისა და, სხვაც, ათიოდე ნასატი მე. შველს ხელს არ ვასლებ!..

— ათი, კაცო? გინდა, წელში გამწყვითო?

— შენ არა თქვი, — წამოიწყო მიკიტანმა, მაგრამ თანხმობის ნიშნად აწეულმა ნიკალას ხელმა სიტყვა გააწყვეტინა.

ნიკო წელში გასწორდა. თავაწეულმა, გამარჯვებით გამხნეებულმა, ამაყად და თანაც გამომცდელის თვალით შესედა ასლა ჭრაქუას.

— სიტყვას მაძლევ?

— გაძლევ რომელია. მე მოგეცი! შენ გინდა აიღე, გინდა არა!

— მაშ კარგი! ესლავ გავიქცევი, აგურისფერი მაკლია. ცისფერიც დამჭირდება. ვიყიდი და დავბრუნდები... რაღაც გაასხენდა, წელში ოდნავ მოიხარა, მაგრამ თავი არ მოუსაწყლებია, თანაც ბეჭებში დავიწროვებული პიჯაკის ზედა და ქვედა ჯიბეები ისე მოიჩხრიკა, თითქო რამეს ეძებო.

— იცი, რა... მანეთსაც თუ მასესხებ... არა და... ნისიად რომ არ მომცეს ელიოზმა?

ჭრაქუამ გასიებულივით წამოხერხილ მკერდქვეშ ხელი შეაცურა და გულჯიბიდან გაქონილი საფულე ამოიღო. ნიკალას მანეთიანი გაუწოდა. ნიკომ ფული გამოართვა და მუჭში

დაუდევრად, თუ ბრაზით მოჭმუჭნა. ჭრაქუას როგორ გაუმხელდა, საღებავების საყიდლად სად ეცალა. არც მიკიტნის ფიცი უწამებია. გადაწყვიტა — დიდუბეში გასულიყო, იქ ამას წინათ დაბინავებული ზოოპარკის პატრონი ენახა და შესვეწნოდა — ის შველი ზოოპარკისათვის ეყიდა მიკიტნისაგან და მთელი ქვეყნიერებისათვის ერეენებინა, თავის მსეცებთან ერთად. ძვირი არ დაუჯდებოდა, მით უმეტეს დაჭრილი. „მაგრამ დაჭრილს იყიდის?“ — თან ამასაც ფიქრობდა.

ქუჩაში გაჩქარებით მიმავალს, თვალწინ სულ ის შველი ედგა, ერთხელ სმამაღლაც კი წამოსცდა, რასაც ფიქრობდა: „ვაჰ, როგორის თვალებით მიცქეროდა“, მერე ჩუმად, თავისთვის განაგრძო ფიქრი. „ცხოველისთვის ღმერთს ენა არ მიუცია, მაგრამ რა ენა შეედრება იმის მეტყველ გამოსხედვას, ცოდვით დაიწვები და ეგ არის. მაინც როგორ გამომაყოლა მზერა. იმის თვალეში დაგუბებული სევდის ამოსაკითხავად არის კია საჭირო კაცი მინდია იყო? ეგ საცოდავი ასლა მარტო ჩემს იმედად რომ დარჩენილა, იცის?“

ბურჯებზე შეხეთქებული ტალღების შხუილმა და ტლაშუნმა ქვეყნის უსამართლობასა და დაჭრილი შვლის გადარჩენასე ფიქრით შეპყრობილი გამოაფხიზლა.

ფიროსმანაშვილი კუზიან ხიდზე მიაბიჯებდა.

ფიროსმანაშვილი ეკლიანი მავთულის ღობეს მიადგა. მოხეტიალე ზოოპარკი უკვე აყრილი დახვდა. ძალიან ეწყინა. გულში რაღაცამ ტკივილივითაც კი გაჟარა, დანადგლიანებული ნიკო ეზოში აღარ შესულა. გარედანაც ყველაფერი ნათლად ჩანდა. მაღალ ფარდულში მარტო ორი გალია-და იყო დატოვებული; ლომები ჯერ არ გაემგზავრებინათ საბარგო ვაგონში დასაბინავებლად. ფარდულს იქით კი თავისუფლად

გაშვებული ჟირაფი დააბოტებდა ცაში უცნაურად კისერაწ-
ვდილი. ნიკომ ჟირაფი იცნო. პირველად შარშანწინ ნახა. „ხე-
დავ, კიდეც ცოცხალი ყოფილა!“ ფარდულის პირას რომ გა-
ლია იდგა, იმას მზე აცსუნებდა და ლომის ჩაღისფერ ბეწვს
მზეზე სიყვითლე მომატებოდა. მეორე გალია ჩრდილში იყო.
ზემოდან რაღაც უსეში ტილოს ჩვრები ეყარა. ნახევრად ჩაბ-
ნელებული გალიის სიღრმიდან მწყრაღად იმზირებოდა
ბნელში მჯდარი, ტორებზე დაბჯენილი ბებერი ლომი. ნიკოს
ყურადღება უმაღლ მიიქცია ამ კონტრასტმა — მზეში ყვითლად
ბეწვათიმთიმებულმა და ბნელში სილუეტად ქცეულმა ბებერ-
მა ლომმა. მხოლოდ თვალები უელავდა ყვითლად. ბებერი
ლომი ნიკოს რატომღაც შეეცოდა; იქნებ იმიტომაც, რომ ბე-
ბერი იყო, განძრევაც კი ეზარებოდა, მაშინ, როდესაც ის
მზით გასსივოსნებული ყვითელი ლომი მოუსვენრად წრია-
ლებდა ვიწრო გალიაში; გეგონებოდათ, საკუთარი კუდის ბო-
ლოზე ფოჩის დაჭერას ლამობს და ვერ მოუსერხებიათ.

ნიკომ ისევ ბებერ ლომს მიაპყრო მზერა. „ეგ ბედშავი!“,
გაიფიქრა და უცებ, მოწონების ნიშნად, სახეზე გაოცება და
სიხარული გამოესატა — რა კარგი აზრი მომივიდა! თუ მარ-
თლა შავი არ არის ეგა, მაგის სული სომ დელავს შავად!.. მო-
დი ერთი, შავი ლომი დავხატო?! ის მეორე კი, როგორც მზეს
არ გაუნათებია და გაუსსივოსნებია? ყვითელი იყოს. იმას
მზისფერი უფრო მოუსდება! ახალგაზრდაა, კიდეც დიდხანს
უწერია მზისთვის ცქერა! — წუთით ჩაფიქრდა, მერე მარცხე-
ნა ხელი ბოძს მოსჭიდა, რაზედაც ლომის მავთულის რამდე-
ნიმე წყება იყო დამაგრებული თითო მტკაველის დაშორებით.

— ე, რა იღბალი მაქვს, რასაც ხელს მოვჭიდებ, ყველაფე-
რი ირყევა! — ბოძმა უნებლიეთ ჭრაქუას კიბის სახელური გა-
ახსენა. ჩაეცინა — „კაცო, ამ ლომებმა შეელი სულ არ გადამა-

ვიწყებს?!” თითქოს თვალი ახლა აესილაო, სადღაც, ფარდულის ბოლოში მოფუსფუსე უცხო კაცი დალანდა. უხმო: — პეი!

იმ კაცმა მოიხედა, მაგრამ თავი მაინც არ შეუწუხებია იმის შესატყობად — ვინ მეძახის, ან რაზე მეძახიანო. სელის ერთბორბლიან საზიდრით ნაგავი, ნესვი და რაღაც სარახურა ფარდულიდან მავთულით შემოდობილი ეზოს შორეულ კუთხეში მიჰქონდა, იქ ორმოში ყრიდა და ისევ სწრაფად ბრუნდებოდა უკან. მისი დაუსარელი და გულმოდგინე გარჯა გაგოცებდათ. უკან მობრუნებულს ერთხელ კიდევ უხმო ფიროსმანაშვილმა, თუმცა გამოსარკვევი აღარაფერი ჰქონდა — ზოოპარკიც და მისი პატრონიც აქედან უკვე აბარგებულიყო. ის უცხო, დაბალი კაცი მოულოდნელად მოწყდა ადგილიდან. თითქოს საცემრად მოდისო, ისე გამოეშურა ღობეზე მომდგარი ფიროსმანაშვილისაკენ. მოღრეცილ ფეხებს და მოხრილ მკლავებს, ბეჭებში ცოტა აწურული, ნამგალივით იქნეედა. ნიკოს რომ დაუახლოვდა, მოულოდნელად ცხვირი ისე მოიხსოცა, გეგონებოდათ, ნესტო გაუსკდაო. ხელი შარვლის უბეზე შეიწმინდა. ღობესთან რომ მივიდა, ორივე სელი ბოძის შუაზე გაჭიმულ, ეკლიან მავთულს ჩააელო და ფიროსმანაშვილს მდუმარედ, ოდნავ ელაში თვალებით შეაქცერდა. ნიკომაც თვალი გაუსწორა. ორივენი მდუმარედ მისჩერებოდნენ ერთმანეთს — ნიკო დიდრონი, მომდიმარი და კეთილი, თაფლისფერი თვალებით, ის უცხო შავი, ოდნავ წამოცვენილი, ავად მოელვარე თვალებით. ამ უცხო კაცის თავი გაჭყლეტილივით სიგანეში იყო წასული. თითქოს თავის ამგვარი ფორმის ბრალი იყო, ცალი თვალი რომ ფართოდ ჰქონდა გასელილი, მეორე კი ნასვერად მოჭუტული და კილოჩაწითლებული. მავთულზე წაელებულმა მისმა უჩვეულოდ დიდმა მუშტებმაც მიიქცია ნიკოს ყურადღება. ტანად ასეთ პატარა, თუმცა მარ-

ყუჟივით მჭიდროდ გამოსკვნილი კაცისათვის, ნამდვილად არაპროპორციული ჩანდა ეს თითებდაკოშრული მუშტები. ნიკო, ცოტა არ იყოს, გაოცდა და კიდევაც შეკრთა, უცხო კაცი რომ ასე დაჟინებით შემოსცქეროდა და ხმას კი არ იღებდა. უცებ თითქოს იმის ნიშნად — ამ უცხო კაცს სურდა ეკითხა ნიკოსათვის — რა გინდაო, მარჯვენა ხელი მავთულს მოსწყვეტა, სახის წინ სწრაფად სამ-ოთხჯერ გაიქნია და ხმადაბლა, არაადამიანურად დაიყმუვლა. ვიდრე ნიკო მისვდებოდა, თურმე ყრუ-მუნჯთან ჰქონდა საქმე, მანამდე თავაზიანად ჰკითხა ამ უცხო კაცს.

— ზოოპარკის პატრონის ნახვა მინდოდა...

მუნჯი, ჩანს, სანახევროდ მაინც მისვდა, რასაც ეკითხებოდნენ და მავთულს მოწყვეტილი ხელი ისე აიქნია, ადვილი მისასვედრი იყო, რისი თქმაც ეწადა — ეს ვინა ყოფილა, ახლა გაიგო, რომ ზოოპარკი თავისი პატრონიანად ორი დღეა აქედან აიბარგაო!.. — მერე ხელით გზაზე ანიშნა, წავიდა და აღარ დაბრუნდებოა. თვითონაც ზურგი შეაქცია ნიკოს, რომელმაც თვალი ისე გააყოლა, ეტყობა, მისმა სიმახინჯემ უფრო მსატერის ცნობისმოყვარეობა აღუძრა, ვიდრე შესძრა. ყრუ-მუნჯმა შუაგზიდან ერთი კიდევ მოიხედა, უცხო კაცი ისევ ღობესთან დგას თუ არაო და, ეტყობა, გაუკვირდა, რომ ნიკო იქაურობას აღარ შორდებოდა, ისევ ისე უღიმოდა. ყრუ-მუნჯს მეტად იქით აღარ გაუხედავს, გამალებით შეუდგა საქმეს. ყრიდა ნაგავსა და ხარახურას ხელის საზიდარზე და მტერის კორიანტელში ისე არსეინად გრძნობდა თავს, მეტი რომ არ შეიძლებოდა.

ნიკოს იმ ყრუ-მუნჯის დანგრეულნაკვთებიანი სახის ვეებერთელა გამოსახულება ჯერ კიდევ თვალწინ ედგა გამჭვირვალე მოჩვენებასავით, რომ მისი ყურადღება ამ ხილვაში შე-

მოჭრილმა სხვა სანახაობამ მიიქცია... ეზოს იმ მხარეს, სადაც ნიკო იდგა, ჟირაფი უახლოვდებოდა. ის ნელა, გაუბედავად მოაბოტებდა, თანაც წაფერდებული ბოძივით გაწვდილ მაღალ კისერზე სასაცილოდ დასკუპებულ პაწაწინა თავს აქეთ-იქით აბრუნებდა და დაცქვეტილ ყურებსაც თავის მიბრუნ-მობრუნების შესაბამისად ამოძრავებდა.

„ე მაგ ღმერთგამწყრაღმა ხომ არ მიცნო... საიდან ეცოდინება, თორემ კი... სამი წლის წინ რომ დავსატე!“

ჟირაფი შორიასლო შეჩერდა. ვერ შეატყო, იმ უცხო კაცს რამე შესაჭმელის შემოთავაზება სურდა, თუ რა...

მართალია, ნიკო გაოცებული იყო, ასე მწყრაღად და დაჟინებით მაინც რატომ უნდა გადმომცქეროდესო, მაგრამ ისიც გაახსენდა, ასეთ რამეზე ფიქრისათვის რომ ახლა არ ეცალა. ჟირაფს ერთხელ კიდევ გახედა, მერე ხელიც დაუქნია და დინჯად, დაღონებულია და დაღლილი კაცის ნაბიჯით გაუყვა გზას. იმ ყრუ-მუნჯისა, ლომებისა და ჟირაფის ხილვამ მცირესნით თითქოს გადაავიწყა, მაგრამ შველზე ფიქრს მაინც რა წაშლიდა მისი გონებიდან. უბედურება ახლა ის კი არ იყო, რომ იმ შველზე ფიქრი კვლავაც არ ასვენებდა, უბედურება ის იყო, რომ აღარ იცოდა, რა ეღონა... ჭრაქუას თავისი სიტყვა კიდევაც რომ შეენახა, ნიკოს მისთვის ათი სურათი თუნდაც დღესვე გადაეცა, ამით იმ შველს რა ეშველებოდა... როდემდის გადასდებდა მიკიტანი იმის დაკვლას... როდემდის აუვიდოდნენ მარტო ნერწყვის ყლაპვას, იმ შველის მწვალების მონატრულნი და მომლოდინენი.

უკვე შორიდან, ნიკომ ერთხელ კიდევ მოიხედა. მოიხედა და გაოცდა. ჟირაფი მავთულის ღობეს მოსდგომოდა, კისერი გარეთ გადმოეყო და, როგორც სამი წლის წინ დასატა ნიკომ, სწორედ ისე იცქირებოდა მისკენ მწყრაღად და აჟად, „კეუბ-

ნები, ნამდვილად მიცნო“, — გაიფიქრა და ახლა თვითონაც დაიჯერა, რომ ჟირაფმა ნიკო ფიროსმანაშვილი იცნო. ეს არც იყო გასაკვირი. ცხოველებმა იციან ადამიანის დამახსოვრება, როგორც ავის, ისე კეთილი სამსახურის შემთხვევაში. ნიკომ პირველად სამი წლის წინ ხომ სწორედ აქ ნახა ის ჟირაფი. მეთვალყურის ნებართვით კიდევაც გაუმასპინძლდა; მეეზოვისაგან ასალი, უსმარი ცოცხი იყიდა და ჟირაფს გაუწოდა. ზოოპარკის დათვალეერების შემდეგ გასასვლელისაკენ მიმავალი ნიკო ჟირაფმა თავისი ყურადღების ღირსად სცნო და... ისე დაჟინებით და დიდხანს აკვირდებოდა, ნიკო მისკენ მზირალ ჟირაფს, და ჟირაფი — ნიკოს, თითქოს აინტერესებდა და ეკითხებოდა, თუნდაც ისეთი უბრალო მოსაკითხით, როგორც ცოცხია, კიდევ როდის მოხვალო... ეს შესვედრა სამი წლის შემდეგ მართლაც შედგა, მაგრამ... თუ ძველ მეგობართან და ნაცნობთან შესვედრა ბევრ მოგონებას აღვიძებს და აცოცხლებს სელასლა, ჟირაფთან „ანგარიში“ უკვე კარგახნის გასწორებული ჰქონდა ნიკო ფიროსმანაშვილს. ახლა იმ შვლის ჯერი იდგა. მხოლოდ შვლის ბედი აწუსებდა და აფიქრებდა დილიდანვე რატომღაც აგრერიგად აფორიაქებულ მსატყარს. ამ სიშორეზე სწორედ შვლის გულისათვის არ წამოვიდა? მაგრამ... ადგილზე აღარც ზოოპარკი დასვდა, აღარც მისი პატრონი. „ყველაფერი იღბალია, კაცი ბჭობს, ღმერთი კი იცინისო“, — ფიქრობდა ნიკო და მიდიოდა. მიდიოდა, მაგრამ უკვე ატყობდა, ფესით რიყემდე ველარ ჩააღწევდა. რკინიგზის სადგურს ქვემოთ ტრამვაის დაუცადა. ვორონცოვის ძეგლამდე იმით იმგზავრა. ვაგონიდან გადმოსულს, ზედ ვორონცოვის ძეგლთან ჩია ტანის მიტო შეეფეთა, საღებავების სავაჭროს ნოქრის შეგირდი, შეეგება და სულმოუთქმელად დაასალა, — ნიკალა, მისაკა გეძებს — რას გეძებს! მოელი რიყე გადაუჩხ-

რეკია. წუსელ, ავლაბარში ერთად უნდა მოგველსინა, შუა ქე-
იფში ტრაქტირიდან თვალსა და სელს შუა გამიქრა, თავისი
სელსაწყობები კი ღვთის ანაბარა დატოვაო...

— რას ამბობ, ბაღდადში გამოკრული ფუნჯები? — ნიკო
დაფიქრდა. — ჰო, მარტო ფუნჯები მქონდა თან! ესეთი სეირი
გაგონილა? მე ფუნჯებს ვეძებ, მისაკა კი თურმე მე მეძებს!..
მივატოვე. წამოვედი. მა რა იქნებოდა. ჯერ ლუდს, მერე
არაყს, ჯერ არაყს, მერე — ლუდს, მონაცვლებით, რა... ეგ უბე-
დური სულ ხარივით ხვრეპდა!.. მეც რა, თავისი ამყოლი მნა-
ხა... მაგას თავი მობეზრებული აქვს. იქნებ გუნებაში კიდეც
სწადიათ მისაკასა და სხვა მისთანა ლაყე მღებავენს, ფიროს-
მანაშვილი სმაში გავეჯიბრო და მერე მაგათსავით მეც ხელ-
ფეხი მიკანკალებდეს. სადა მცალია, არა, მიტო? მაგათ რა
იციან, კიდეც რამდენი რამე მაქვს დასახატავი... საითაც გავი-
ხედავ, თითო საკბილო მაინც მელოდება... აი წელანაც... იცი
რა ლომები ენახე? შავი და ყვითელი!

— შავი?! — გაუკვირდა მიტოს.

— მე ეგრე დავინახე! შენ ის მითხარ, მერე იმ ჩემს ფუნ-
ჯებს რა უყო იმან? კაცო, მაინც როგორ დამრჩა! არა, ერთი
სული მქონდა, ხანამ ხელიდან დაეუსხლტებოდი, და როცა
დრო არ ვიხელთე, ფუნჯები გამახსენდებოდა, ფუნჯების ჯავ-
რი მქონდა?.. ჭრაქუას „სასტუმროში“ რომ ღამის გასათევად
ავედი და მოვისვენე, სწორედ მაშინ გამახსენდა... შემოვიკარ
შუბლში ხელი, მაგრამ რაღა დროს!.. ის კი აღარ მახსოვდა,
ზად დამრჩა, ტრაქტირში, თუ საღებავების მაღაზიაში, სადაც
ადრე ყუთი და საღებავებიანი ქილები მივაბარე...

— წელან მისაკამ ჩვენთან მაღაზიაში შემოიარა, ზეთის სა-
ღებავები ავუწონე — თეთრი და ცისფერი. სადღაც ტრაქტი-
რის ჭერის შეღებვა დაუვალებიათ. ამ წინეებზე დიდი თქემის

დროს წყალი ჩამოსვლიათ. შენი ფუნჯების ამბავი დუქანში გვიამბო, სანამ საღებავებსა ეწონიდი. რიყეში, შავნაბადასთან დაუტოვებია, სანდო კაცია, ნიკალსაც სხვაზე მეტ პატივსაცემს, იმასთან არაფერი დაეკარგებო. მანამდე მისაკას ჭრაქუასთან შეუვლია. იმას უთქვამს — ფუნჯები ჩემს დასლიდარს მიაბარე, ნიკალა, სულ ერთია, აქ მოვაო. მისაკას უთქვამს, ვერ გენდობი, რო დაკარგოთ, მე უნდა ვზლოო.

— მიკვირს... მართალი გითხრა, არ მეგონა, თუ მისაკას მაგდენი ჭკუა კიდევა ჰქონდა. — ნიკომ ჯიბეები მოიჩხრიკა. — მამ შავნაბადას მივაკითხო? შენ კი... აი ესა... რაც მამადია... სამახარობლო! — მიტოს ჭრაქუასაგან ნახესხები მანეთიანი გაუწოდა. ბიჭმა არასგზით არ გამოართვა ფული ნიკოს. შორს გადგა და ისე უარობდა. ნიკო არ მოელოდა. სასტად დარჩა. ბიჭისაკენ გაწვდილი ხელი საჩვენებელსა და შუა თითს შუა მოქცეული მანეთიანი, ყურით ასე ეჭირა, სანამ მიტო ამასობაში დაძრულ ტრამვაის არ შეასტა. ნიკომ ტრამვაის თვალი ნადვლიანად გააყოლა, ნამუსიან ბიჭს სელი დაუქნია. მერე მაღალ კვარცხლბეკზე აღმართულ, წვერით პირს შიშველ სმალდაბჯენილ ვორონცოვის ძეგლს ასედა. ნიკომ გადმოცემითაც იცოდა და წაკითხულიც ჰქონდა, ვორონცოვი განათლებული კაცი იყო, და უკვირდა, სმალი რაზედ დააჭერინეს ხელშიო. რუსთ ხელმწიფეს რა ხელს აძლევს თავის ეგრე მოწონება — კავკასია იარაღით დავიპყარიო. მაგრამ ვორონცოვს სმლის დაჭერა მაინც შეჰფეროდა. ნიკომ სომ ყველაფერი არ იცოდა. თუ, ერთი მსრივ, კავკასიის მთავარმართებელთაგან ვორონცოვი პირველი იყო, რომელმაც მოისურვა იტალიური ოპერის თბილისში აუღერება, თუ მისთვის სულიერი მოთხოვნილება იყო მანანა ორბელიანსა, ჭავჭავაძეებსა და სხვა წარჩინებულ ქართველ გვარიშვილებთან თავის სალონ-

ში საათობით საუბარი ფრანგულად ლიტერატურასა და ხელოვნებაზე, სამაგიეროდ, წარსულში ნაპოლეონის არმიებთან ევროპაში თუ ბოროდინოსთან ბრძოლებში არაერთგზის ნათლობა მიღებულისათვის, არც სმალი იყო უცხო.

შავნაბადას სასტუმროს გვერდით, საცხოვრებლის იმ ოთახში ნიკო არ შეუშევს, სადაც მისი ფუნჯები შეენასათ. ჯერ ერთი, სასტუმროს პატრონი — შავნაბადა შინ არ იყო, ოჯახობაც სოფელში ჰყავდა გასტუმრებული, რთელობის მიწურული იყო. თანაც შინამოსამსახურეებისათვის დაებარებინა პატრონს — სტუმარმა მთხოვა, ძმაცაცების მოსვლამდე ცოტას თვალს მოვატყუებო. მეც სანამ არ დავბრუნდები, არავინ გაადვიდოსო. სხვა რა გზა იყო, ნიკოც დაემორჩილა შავნაბადას განკარგულებას. მეორე სართულზე, კიბის თავში ჩამოჯდა. ფიქრს მიეცა. საფიქრალი ბევრი ჰქონდა. ყველაზე მეტად მაინც იმ შვლის ბედ-იღბალი აწუხებდა. რატომღაც აიკვიატა გუნებაში — უსათუოდ დაკლავენო, და ამაზე ჯავრი ვეღარ მოიშორა. „ეგ შველი გამაგიჟებს“ წამდაუწუმ ხმადაბლა წამოიძახებდა, თან აქეთ-იქით იცქირებოდა — ხომ არავინ გაიგონაო.

ეზოში ნიკომ თვალი მოჰკრა შავნაბადას იმ ერთ მოსამსახურე ბიჭთაგანს, რომელმაც წედან გააფრთხილა — განაპირა ოთახში შესვლა არ შეიძლება — ხაზინის სტუმარს სძინავსო. ნიკომ ხმადაბლა გადასძახა:

- ვანო, შენს გაზრდას, ერთი ამოირბინე, სიტყვა მაქვს...
- ვის ეძახი, ძია ნიკალა?
- შენ გეძახი!
- აკი, ვანო? მე სოსო ვარ!
- კარგი, სოსო იყავ...
- ბიჭმა კიბე ამოირბინა.

— რა გნებავს?

— ე, ვინ დაგამასინჯა აგრე უღმერთოდ? ქიზიყში ცხვარს უფრო სუფთად და კოსტად კრეჭენ სოლმე...

მართლაც ისე უშნოდ გადაეკრიჭათ ბიჭისთვის თმა, თითქოს ეინმეს ჯავრის ამოყრა ეწადაო.

— კაცო, ღმერთი არა გწამთ, ვანო... არა, სოსო! ლოდინის დრო მაქვს? ან ის შენი საზეინი როდის დაბრუნდება, ან სტუმარი როდის გაიღვიძებს, მაგას ველოდო? რაღა მაინცდამაინც მაგ ოთახში მოესურვა შავნაბადას იმ ფუნჯების შენახვა? არა, ჩემი ავლადიდება — ფუნჯები რომ ეგრე საგულდაგულოდ შეუნახავთ, მაგისთვის მაღლობა, მაგრამ თუ დროზე არ დამიბრუნებთ, ეგეთი შენასვაც რა შავ ქვად მინდა!

ბიჭმა პასუხის უთქმელად დააბირა გაცლა. ნიკომ ეს დროზე შეამჩნია და სარტყელში სელი სტაცა. გაქცევის საშუალება აღარ მისცა.

— შენც ერთი, ძია ნიკალა, ან ცოტა ადრე მოსულიყავ, ან ცოტა გვიან... ეგრე როგორ უსწორე...

— ვუსწორე და, ასლა რა ვქნა!

— ცოტაც დაელოდე. ის სტუმარი უბრალო კაცი არ გეგონოს. რო შემოგხედავს, მუხლებში ღონე გამოგეცლება. საზეინს ხომ მზე ამოსდის ზედა. როცა ეგ აქ, ჩვენსა გამოჩნდება, შავნაბადამ აღარ იცის, როგორ შეეგებოს, რით ასიამოვნოს! მაგის ცხენისთვის ბალახი იცი საიდან მომატანინა?

— რა ჰქვია... არც გვარი იცი?

— გვარი არ მასსოვს, მაგრამ... შენ, მგონია, უნდა იცნობდე!

— რაც მე ხალსს ვიცნობ... შენცა თქვი რაღა! მიმასვედრა! — გაიცინა ნიკომ.

— მაშ არა? აი, შენ არ გვიაბე?... შელის ნუკრის ამბავი რო დაუწერია...

კიბისთავში ჩამომჯდარი ფიროსმანაშვილი მტკაველზე შესტა. ბიჭს სარტყელზე სელი უშვა. სწრაფად წაშიმართა.

— გესმის, რა მითსარი?... რა სანია მაგის ნახვა მინდოდა! — მაგრამ გაოცება და აღტაცება ერთბაშად დაეჭვებამ გაუნელა და ბოლოს სულ გაუქრო სასეზე. — მეც რა ბაღლივით დავიჯერე... ეს ლაწირაკიც რომ მე მატყუებდეს....

— ლაწირაკი რათა ვარ!.. თუ ტყუილს ვამბობდე... — სიმწრისაგან ბიჭს კისრის ძარღვები დაეძაბა.

ბავშვის გამომეტყველებამ ნიკოს რწმენა დაუბრუნა.

— მაშ მართალია? — ყოყმანით იკითხა ნიკომ. — ნამდვილად ის არის?!. ვაჟა-ფშაველა!

— ჰო, ეგ არის... არა, ძია ნიკალა, შეენაბადა სხვა სახელს ეძახის...

— სხვა სახელს? — ნიკო ჩაფიქრდა. — ლუკასა? ვაჟა-ფშაველა — ლუკა რაზიკაშვილია!

— ლუკაა... ლუკას ეძახის, ძია ნიკალა!

ნიკო ერთი წამით კიდევ შეეჭვდა, ჩაფიქრდა.

— მართლა ის არის, თუ... ურევ? მერე ის რომ არ გამოდგეს? ეს გაგიუებაც რომ გატუტუცებად მექცეს...

— გეუბნები, ძია ნიკალა... ეგ არის-მეთქი და... დედას გეფიცები, შეენაბადა სულ მაგ სახელს ეძახის... თუ არ გჯერა, აქ არ ვიქნები? თუ გინდა, მცემე... როცა გაიდვიძებს და გამოვა, სომ დაინახავ, სომ იცნობ!.. იცი, ა, ემ სიფართე ხანჯალი ჰკიდა! — ბიჭმა გაშლილი სელისგულეები ნეკით ერთმანეთს მიატყუბა და ისე უჩვენა ნიკოს.

ფიროსმანაშვილი ისევ ჩამოჯდა კიბისთავზე, მაგრამ თავს უკვე შეატყო, ადგილზე წინანდებურად ველარ ისვენებდა; წამ-

დაუწუმ იმ განაპირა ოთახისაკენ იცქირებოდა. მოუთმენლად ელოდა კარის გაჭრიალებას, ზღურბლზე ვაჟა-ფშაველას გამოჩენას... „კაცო, ვაჟა-ფშაველას სომ ვნახავ და გავიცნობ... თუ მაგან შვლის ნუკრის ნაამბობი დაგვიწერა, ახლა მე ვუამბობ ჩემი შვლის ამბავს... იქნებ მაგან იყიდოს ჭრაქუასაგან ის შველი... მაგრამ მეცა ვთქვი, რა... მთაში შვლის მეტი რა ეგულვება... რა წამსაც მოისურვებს, დაიჭერს!.. არა ეგ სსვია... დატყვევებულს, დაჭრილს რომ ნახავს, გული არ მოუთმენს, იმ ყოფაში დატოვოს!.. ერთიც ვნასოთ, ჭრაქუასთან ვერ მორიგდეს და... ხანჯალი იშიშვლოს!.. ამოდენა კაცი შვლის გულისთვის ეგეთ შარში გავხვიო? მაინც ვეტყვი... ვნასოთ, რას მირჩევს! მაგრამ არა! არა, ვერ ვეტყვი... მთელი ქვეყნიერების ცოდო-ბრალი გულში უტრიალებს და ახლა კიდევ ეგ ეჭირვება, იმ საცოდავ შველზედაც იფიქროს? ერთ შველს იქნებ როგორმე უმაგისოდაც გავწვდე...

ბიჭმა დრო იხელთა და კიბეზე ჩაირბინა. ნიკოს ქვემოდან ამოსძახა:

— ძია ნიკალა, იცოდე, სტუმარი არ გააღვიძო, ე მანდ ფრთხილად იყავ, იატაკს ნუ აჭრაჭუნებ, თორემ... შავნაბადა სიგრძის სიბრტყეს მოგცემს... რა იცი, ლუკაა თუ ვილაც, არ ეტყვის, ძილი არ მაცალეს, არ მომასვენესო.

ნიკომ სელით ანიშნა — არხეინად იყავიო.

იმის შეტყობამ — ვაჟა-ფშაველას ეგერ, კუთხის ოთახში სძინავსო, ნიკოს სულ დაუკარგა მოსვენება და მოთმინება, უბრალო გაფაჩუნებაც კი გულს ისე აუძგერებდა ხოლმე, თვითონაც ვერ მიმხვდარიყო, ვაჟა-ფშაველასთან შესხედრის მოლოდინს მაინც რატომ უნდა ემოქმედა მასზე... მაშინ კი, რაღაც ფსაჭუნი რომ ჩაესმა, უმალ გაიფიქრა „სადაცაა, უნდა გამოჩნდესო“, და ზეზე მორჩილად წამოდგა, ტანსაცმლის

გასწორებაც კი დააპირა, მაგრამ ხელები არ დაემორჩილა... ამასობაში კარი ოდნავ გაიღო და ღრიჭოში ჯერ თათი გამოჩნდა, შემდეგ ჭრელმა კატამ თავიც გამოჰყო, ოდნავ გასაგონად დაიკნავლა, მოქნილი ტანიც უხმოდ გამოაცურა, უდარდელად გაიშმორა და „ცივწყალგადასხმულ“ ნიკოს მიაშურა... ამ მოულოდნელობამ ფიროსმანაშვილის ნერვული დაძაბულობა გააქრო. ნიკომ სული მოითქვა და ჩაილაპარაკა:

— დასეთ ამ ვერანას!.. რაო, სტუმარმა გაიღვიძა და... გამოგაბრძანა? — კატამ ერთი შეკნავლა და წვივზე გაეცმასნა.

კარის ამ ოდნავ გაღებამაც კი ნიკოს გაბედულება გაუორკეცა, უბიძგა, გაამსწევა. ხელის სიფართესე გაღებულ კართან ნიკო ფეხაკრეფით მივიდა. თანაც თავი ისე ღირსეულად ეჭირა, იფიქრებდით — შებრძანება სთხოვესო. დააყურადა. ოთახში სიწყნარე იყო... ტახტმა მსოლოდ ერთხელ გაიჭრიალა მოწყვეტით და ისევ მყუდროება ჩამოვარდა. კარს არ მოსცილებია, ეზოში ისე გადაისედა ნიკომ. ახლომახლო არავინ ჩანდა. დრო ისეელთა, გაბედა, ოდნავ შედებული კარის სახელურს ხელი ფრთხილად მოსჭიდა, კარი ზემოთ ასწია, ანაზღად ჭრიალი რომ არ მოედო. ლანდივით შეიპარა და გაქრა... აქაურობა მისთვის ნაცნობი იყო. შარშან მისაკასთან ერთად იატაკი და კარ-ფანჯრები ზეთის ფერებით გადაუღება პატრონს. მაგრამ ახლა, გარედან შემოსულს, ოთახი ძალზე ჩაბნელებული ეჩვენა... ცოტა დაიბნა კიდევაც; ერთბაშად ვერაფერი გაარჩია; ვერც მძინარე სტუმარს მოჰკრა თვალი. მარჯვნივ, მიხურული დარაბის ღრიჭომ მიიქცია მისი ყურადღება, მკაფიოდ განათებულ ზოლად რომ ჩანდა ამ სიბნელეში. იქით გაეშურა. ფანჯარა სულ ორ ნაბიჯზე აღმოჩნდა. ნიკომ ფანჯრის დარაბა ხელის სიფართესე გააღო და ოთახიც ერთბაშად ისე განათდა, სად რა იყო, ახლა უკვე ყველაფრის გარჩევა შეიძლე-

ბოლა. ნიკოს ასლა ისეთი გრძნობა დაუფლებოდა, თითქოს გამოუცდელი ქურდი ყოფილიყო და არა მთის პოეტის სანა-საყად შემოპარული. მთის პოეტი კი სწორედ ოდნავ გაღებუ-ლი დარაბის პირდაპირ, კედელთან მიდგმულ ტასტზე იწვა. ოთასში ისმოდა მისი ძალუმი, თუმცა არათანაბარი სუნთქვის ხმა, რომელიც სან მიჩუმდებოდა, სანაც ისევ ძლიერდებოდა. ნიკომ კიდევ გადადგა ორი ნაბიჯი, სინათლის ზოლს მოერი-და, დარაბის უკან დადგა. მძინარე კაცს დააკვირდა. ვაჟას ძილში ფესი ფესზე ედო. შავ წინდებზე ქალამნები ეცვა და ამ ბინდბუნდში ყველაზე მკაფიოდ ის ჩანდა უფორმო თეთრ ლაქებად. წვივებს პაჭიჭები ფარავდა. თითქოს ერთბაშად ვა-ჟას სასის დანასვისა ეშინიაო, ქვემოდან მოჰყვებოდა ნიკო. ჩოსის ცალი კალთა ტასტის ნაპირზე იყო გადმოფენილი. მარ-ჯვენა სელი თავქვეშ ამოედო მძინარეს, მარცხენა კი, ნახევ-რად მოსრილი, ლაჯებს შუა მოქცეული სანჯლის ქარქაშზე ედო გაშლილი თითებით. შავი ჩოსა უნდა სცმოდა. სინათლე ბუნდოვან ზოლად სერავდა მის მკერდს და ძლივს გაარჩე-დით, რომ მოლურჯო, თუ მომწვანო ასალუხი ეცვა. სახე ნა-სევრად კედლისაკენ ჰქონდა მიბრუნებული. წინ ჩამოშვებუ-ლი და წარბებს ცოტა ზემოთ, ერთი თითის დადებაზე შეკ-რეჭილი თმა განიერ შუბლს უფარავდა. თვალბუდის ღრმა ფოსოში ჩრდილი ეფინა. ყველაზე მეტად ყვრიმალის ძვალი ჰქონდა განათებული. ეს ყვრიმალის ძვალი თავისუფლად ძირს დაშვებულ უღვაშთან ერთად სიამაყის იერს ჰფენდა მძინარის შესამჩნევად გამსდარ, მკაფიოდ გამოკვეთილნაკ-ყოებიან სახეს. ნიკო წელში გამართული, მაგრამ მაინც გაშე-შებულივით უხერხულად იდგა მძინარისაგან სუთიოდე ნაბი-ჯის დაშორებით. მონუხსულივით იცქირებოდა... გონს ჯერ კიდევ ვერ მოსულიყო. ეს ყველაფერი სიზმარი ეგონა და

სადღაც გულის სიდრმეში თავისთავს უწყებოდა კიდევაც ასეთი საქციელისათვის — აქ როგორ შემოსევდიო. სიზმარი ეგონა თავისი სითამამეც, სიზმარი ეგონა ვაჟა-ფშაველას ხილვაც, მაგრამ რაწამს ისიც გაიფიქრა და გაიკვირვა — „ეგა, დასწერდა, მა რა იქნებოდა „ბასტრიონსა“ და „სტუმარ-მასპინძელსო“, დაწყნარდა. აქამდე ძირს უმწეოდ დაშვებული, გაციებული სელის თითები აამოძრავა, მუშტად შეკრა და გაშალა... „სტუმარ-მასპინძლისა“ და „ბასტრიონის“ გასსენებამ სულ სხვა მხრით წარმართა მისი ფიქრი. აქამდე შებოჭილივით ბედს დამორჩილებულმა ერთბაშად ლაღად იგრძნო თავი, წათამამებული, რას არ წააწყდა სსონაში... „ისა?“ — „ვერ მააწონებთ კარგ ყმასა, რაც არ უჯდება ჭკვაშია!“, „ისა?“ — „რამ შემქმნა ადამიანად? რატომ არ მოვედ წვიმად... რომ ვყოფილიყავ მუდამა ღრუბელთ გულმკერდის მძივად“... „ისა? ილიაზედა“, „ვინაც თავისი სამშობლო თვით ღმერთზე მეტად იწამა?..“ „ისა?“ — „შენ და შოთაის მარჯვენას ვემისევი ზედაზედაო“... აქ კი ფიროსმანაშვილიც ველარ გაერკვა, რა მოსდა. იმ ბოლო სტრიქონის გაფიქრებაზე, გუნებაში წარმოთქმასზე, ერთი რომ შეაჟრუოლა, ცრემლიც მოადგა და თვალი აუბრჭყვიალა... ვერ მიხვდა, რატომ, რისთვის, რა ძალამ გადაადგმევინა მძინარის საწოლისაკენ ის სუთიოდ ნაბიჯი... ნიკომ ლანდივით ჩაიჩოქა ცალ მუსლზე, მთელი ტანით აცასცასებულმა ხელი შეავლო ტასტის ნაპირზე გადმოფენილ ვაჟას შავი ჩოსის კალთას და... აკოცა...

ნიკოს ის კი ასსოვს, სწრაფად, მაგრამ დარეტიანებულივით რომ წამოდგა და უცებ ვერ მოიხაზრა, კარი საით იყო. შემობრუნებულს, ხელის სიფართოზე გაღებული დარაბიდან შემოსული შუქი რომ მოხვდა თვალში, გონს მოვიდა, სწრაფად მიისედ-მოისედა... თავს რომ ასეთი აფუსფუსება შეატყო,

გაუკვირდა, თითქოს სასიათი შეუცვალესო... ნეტავ სად გაქრა ის სიღინჯე და მედიდურება, რისთვისაც „გრაფად“ მონათლეს. იმ უშნოდ თავგადაკრეჭილი ბიჭის ნათქვამი კი ერთი წუთითაც არ დავიწყებია — ბაღდადში შესვეული ფუნჯები შუა ფანჯრის პირას, პატარა სკამზე დევსო. ნიკომ ნახევრად ბნელში, ფანჯრის რაფის ქვემოთ ხელი მოაფათურა... ის ბიჭი მართალი გამოდგა. ფუნჯები უმაღლ იპოვა და სანამ ოთახიდან გავიდოდა, გულმა არ მოუთმინა, ერთსელაც რომ არ გადაეხედა ვაჟსაკენ. მის სახეს ასლა უფრო დაჟინებით და ყურადღებით დააცქერდა. ახლად შენიშნა — რა ძალუმად უცემდა ძილში, სახით კედლისაკენ ნახევრად მიბრუნებულ მთის პოეტს ოდნავ დაჭიმული კისრის ძარღვი. ნიკომ მარჯვენა ხელით ჩაბლუჯული ფუნჯები მკერდზე მიიკრა და ოთახიდან ისე გავიდა, მშინარისათვის თვალი არ მოუშორებია. კარი რომ გამოიხურა, ყველაფერი, რაც ერთი წუთის წინ იხილა, რაღაც საიდუმლოებასავით დარჩა იქ, ნახევრად ბნელ ოთახში, რომლის სამარისებურ მყუდროებას მხოლოდ ვაჟის სუნთქვის სმა არღვევდა. გარეთ გამოსულმა ნიკომ თვალები ისე აახამსამა, თითქოს, ეს-ეს არის გამოადვიძესო და, ნახულსა თუ განცდილს ასლა მართლაც სიზმარივით იგონებდა.

კიბეზე დინჯად ჩავიდა. გუნებაში ღმერთს მადლობა შესწირა, რაკი ეზოში არავინ დაუხვდა. მაგრამ ღია ალაყაფის დაბალ თაღქვეშ რომ გადიოდა, მოულოდნელად ჩაესმა წვრილი სმით დადევნებული — ძია... ნიკალა...

ნიკო შეყოყმანდა... სხვა გამოსავალი რომ ვერ იპოვა, მოიხედა.

— მიდისარ?! — მოესმა ისევ იმ უშნოდ თავგადაკრეჭილი ბიჭის ნაცნობი სმა.

ნიკო დაიბნა. აღარ იცოდა, რა ეთქვა, როგორ დაეღწია თავი...

— მიდისარ? ძია ნიკალა...

ნიკომ ველარ მოითმინა, მობრუნდა და ანგარიშმიუცემლად, გაჯავრებული გაეპასუსა:

— ვერა ხედავ?! მივდივარ, მაშ მოვდივარ?! — და წავიდა. რაკი ბიჭს თავი დაადწია, შვებით მოითქვა სული. „ასლა აუსხენი, გააგებინე, მივდივარ, მაგრამ... რატომ, რისთვის არ დაველოდე ხაზინის დაბრუნებას, ვაჟა-ფშაველას გაღვიძებას, ფუნჯები რომ გამომეტანა... ვაჰ, იღბალია, მა რა არის! მძინარე ვაჟა-ფშაველა ვნახე!.. მაინც როგორ უცემდა ოდნავ განათებულში განზე თავგადაწეულს დაჭიმულ კისერზე ის ძარღვი!.. ღონივრად, განა! კაციც ჯიშინია და ლექსიც ძარღვიანი აქვს!.. როგორც იმ ძარღვში სისხლი არა ჩქეფდა, ეგრე ჩქეფს მაგის ლექსის სტრიქონშიაც... რა ეთქვა... აი, მე რომ ფუნჯს არ მოვუსვამ?... ასლა, შენც მარაქაში გაერიეო, იტყვი... თავს უყადრებ! სად ვაჟა-ფშაველა, სად ნიკო ფიროსმანაშვილიო!..“ — ნიკო ერთბაშად შედგა. ჩაფიქრდა, გაეცინა. ბეჭებში უფრო გაიმართა, პიჯაკიც გაისწორა და ამაყად გაიხედ-გამოიხედა... „ვეითომ რატომაც არა! არც ეგრეა საქმე... მაგრამ, იცი რა გითხრა? თავმდაბლობა მაინც სჯობია. ეგრე რომ არ იყოს, სახარებაშიაც არ ეწერებოდა — „ვინც თავი დაიმდაბლოს, ის ამადლდესო!“ გაჟას რომ ჰკითხონ ჩემზე, თუ გინდა ნიძლავს ჩამოვალ... როგორა ფიქრობთ, არ გამაპატიოსნებს, არ იტყვის? ჩემს სტრიქონს ფიროსმანაშვილის ფუნჯის მოსმა არ ჩამოუვარდებაო! მოდით, გულზე ხელი დავიდოთ და ვთქვათ, მაშ, ჩამოუვარდება?...“ ნიკო მოეშვა, მხრები ჩამოჰყარა, თავიც დახარა, თვალები კი რაღაც მორცხვად აახამსამა.

„ეჰ, ნეტავი კი ვიცოდე, რა მომდის... ასლა არ იყო, სასარების სიტყვებმა რომ შემაჩერეს!.. არა, განა სტყუიან — ნიკოფიროსმანაშვილი ამაყი კაციო... ის „გრაფობაც“ რომ მომაკერეს... განა მე მიწა, მაგრამ რაღაც ეშმაკია თუ ანგელოზი, თავს კი მაღლა მაწევინებს და... შენს თავზე დიდი წარმოდგენისა სარო!.. ის გლახები, წვრილფეხა მღებავები რომ ლაფივით წარამარა მესვრიან ამისთანა საყვედურებს!.. ვითომ რატომ არ უნდა მქონდეს?! რომ არა მქონდეს, ალბათ, არც ის ვიქნებოდი, რაცა ვარ!.. სწორედ მაგის ბრალია ჩემი თავის ეგრე ამაყად დაჭერა და არა იმ ფუჭი დიდგულობისა, ზოგიერთი რომ შეუბყრია და გაუსულელებია!.. სედავთ, სად წამოვედი, კაცო... იმ ვაჟას სტრიქონს რა ამბავი მოჰყვა...“ გაგონილა? გონდაკარგული მორწმუნესავით მისი ჩოსის კალთას რომ ვემთხვიე... მერე რა, სხვის დასანახავად სომ არ გამოიკეთებია... არც ვაჟა-ფშაველამ, არც სსვა რომელიმე სულიერმა არაფერი არ იცის... აი სწორედ ეს მომწონს! რომ იცოდეს, რომ დაენახა, სომ შეიძლებოდა ეფიქრა, მეპირფერებო. მეც თავს ასლა უფრო ამაყად ვგრძნობ, ჩემი თავმოყვარეობაც არაფერს შეუღასავს! არა, ეგრე ჩუმად სჯობდა. კაცს რომ თავის მოსაწონებლად ესეთ რამეს გაუკეთებ, არ არის ლამაზი... და მაინც მიკვირს გული ეგრე რას უნდა აეჩუყებინა!.. მე და ჩემმა ღმერთმა, სულ იმ ლექსის ბრალია, თამარ მეფეზე რომ უთქვამს — „შენა ხარ ერის სიცოცხლე, თავი არ მომიკვდებო, მოწყალედ გვექმენ ქართველთა, ჩვენო ლამაზო დედაო!“ რას ამბობთ, ამას რომ გულში ვიტყვი ხოლმე — „ჩვენო ლამაზო დედაო“ და თამარ მეფეს წარმოვიდგენ... შარშან არ იყო, იმის ფრესკას ბეთანიაში რომ თვალი ვეღარ მოვაშორე და... ვიტყვი! დიასაც უნდა მეამბოროა ვაჟას კალთისათვის, ვინც თამარზე თქვა „ჩვენო ლამაზო დედაო“. არ გაგიგონიათ?

დედა ნახე, მამა ნახე, შვილი ისე გამოწახეო! ეგეთი დედ-მამა რომ არა, მაშ ან ილია ან ბარათაშვილი, ასლა კი ვაჟა, გვ. ყოლებოდნენ?”

ამ ფიქრსა და სჯაში ის ორასიოდე ნაბიჯიც შეუმჩნევლად გაიღია, უკან დარჩა. ის კი არა, ათიოდე ნაბიჯით ნიკო გასცილდა კიდეც ჭრაქუას ტრაქტირს, „ვაჰ, დღეს რა მომდის“... გაიფიქრა ნიკომ და უკან მობრუნდა. ჭრაქუას ტრაქტირის დანახვაზე, მისი გასიებული პატრონიც უმაღლეს თვალწინ წარმოუდგა, მაგრამ ეს მოლანდება უმაღლესი დაწრდითა შევლის გასხენებამ... „არა უშავს, თუ ზოოპარკის პატრონი ადგილზე არ დამიხვდა... სულ ერთია, ჭრაქუა თავის სიტყვას არ გადავა. ამასობაში ერთ-ორ სურათს დავუხატავ... გულს მოვუღებო, მერე რა ღმერთი გაუწყრება უკან დაისიოს!?. მაგრამ ათი სურათი!! ეს რა ყოფაში ჩამაგდო იმ ღვთის დასატულმა შველმა... არა სჯობდა, წუხელ ღამე სსვაგან გამეთია? თუ გინდა ტრა-ალი მინდორიც რომ ყოფილიყო“...

ნიკომ თვალი შეასწრო, შაურიანი სასტუმროს კიბეზე ხალხი ადი-ჩადიოდა. ზოგი დაბინავებულიყო, ზოგს კი აქა-ურობა, ალბათ, არ მოსწონებოდა. მზარეულის შეგირდებსაც რაღაც საგანგებო ფუსფუსი ასტყდომოდათ. იმათგან, ვინც კი ნიკოს შემოხვდა, არც ერთმა არ შესხდა, ზოგმა თავი ჩაღუნა, ზოგმა განზე გაიხედა. ვითომ საქმეში გართულები ნიკალას ვეღარ ამჩნევდნენ. ნიკომ მხრები აიჩიჩა. მართალია, საქციელი გუნებაში დაუწუნა, მაგრამ ასლა იმათთვის არ ეცალა. გაუკვირდა კია... სსვა დროს ნიკალას გამოჩენა და სალაზღან-დაროდ იმათი საღერღელის აშლა ერთი იყო. ასლა კი ყველა დამდურებულივით უქცევდა გვერდს. ნიკომ გზა განაგრძო. თავი ამაყად ეჭირა... ვაჟა-ფშაველას ნახვამ, მის ჩვეულ სია-

მაყეს უფრო მეტი შუქი მოჰფინა, ვაჟას ჩოხის კალთაზე ამ-
ბორი კი ისე ენიშნა, თითქოს მთის პოეტის სულისა და ვაჟ-
კაცური შემართების თანაზიარი გამხდარიყოს, მისი კაცობის,
ნიჭის მაღლი ეწამებინოს და უფიცვერცხლოდ იდუმალ ძმო-
ბის ფიცი დაედოს მასთან.

წელან ეზოში შემოსვლის უმალ ის გაიფიქრა — ჯერ ჭრა-
ქუა მოვიწასულო და ერთხელ კიდევ დავანამუსო, თუ შევლს
მივხედოო. გულმა ისევ შელისაკენ წასძლია, მერე გზადაგზა
ის ბიჭბუჭობაც შემოსვდა და იმათი ტუჩის აბზუებაზე გუნე-
ბაში გაეცინა. წინათ თუ უსაყვედურებდნენ, რა ამაყად დააბი-
ჯებო, ის ახლა უნდა გენახათ, აგრე ამაყი და ბედნიერი ნიკო
ფიროსმანაშვილი არასოდეს არ ყოფილა. „რას ამბობთ, კაცო,
ვაჟა-ფშაველა ვნახე“, წამდაუწუმ იმეორებდა გუნებაში. უფ-
რო მეტად ის უხაროდა, რომ ბედმა რაღაც განგებით სწორედ
მძინარე ვაჟასთან შეასვედრა. „კაცო, ვინ იცის, რა სიზმარს
სედავდა... იქნებ მინდისავით დევებს ტყვედ ჰყავდათ... იქ-
ნებ... ის იყო... მოხარშული ქვეწარმავლის ერთ ნაჭერს უნდა
მისწვდომოდა და... გაგულთმისნებულიყო! მაინც, როგორ
იწვა წარბშეკრული... ეგ დასწერდა, მა რა იქნებოდა“...

ამასობაში ნიკო ეზოს კუთხეში შემოღობილს ოციოდე ნა-
ბიჯზე მიუახლოვდა. ის ოციოდე ნაბიჯი ერთ წამში თხუთმე-
ტიოდედ იქცა, მერე ათიოდედ და... ერთბაშად ფიროსმანა-
შვილმა შევლს რომ შემოღობილში თვალი ვერ მოჰკრა, ფე-
რი ეცვალა... აჟად ენიშნა ეს ამბავი. „ჭრაქუამ ხომ არ გადა-
მალა, ფასს რომ მოუმატოს. იქნებ ახლა ათს კი არა, თხუთ-
მეტ სურათსაც აღარ დასჯერდეს, გამიკვირდება? ჭკუა დაუშ-
ლის? სინდისი შეაწუსებს, თუ რა?.. ვაჭარია, მიკიტანია“...
ამის გაფიქრება და შემოღობილის სარეზზე გადაკიდებული
იმ შვლის ტყავის დანახვა ერთი იყო...

გონს მაშინ მოვიდა, როდესაც ყაყანი და სიცილი ჩაესმა. თვალი გაასილა და თავს წამომდგარი ხუთიოდე უცხო და ნაცნობი დაინახა... ზოგი რას ეუბნებოდა, ზოგი რას სუბრობდა და იცინოდა... მაღაქიამ წინსაფარიც კი გაიმეტა, ნიკოს ტალახში მოსვრილი მარცხენა ხელის შესაწმენდად. მერე სინანულით ჩაილაპარაკა — ამისთანა გულჩვილმა კაცმა ამ გაუტანელ ქვეყანაზე რაფერ უნდა იცხოვროსო. ვიღაცამ ისუშრა — ნიკალა იმ კუჭივითაა — ყველაფერს რომ იტანს, ღორის ხორცის მეტსო... მაგასაც იმ ღორის ხორცივით რაღაც საწყენი შესვდრიაო.

— მაინც ეგრე როგორ დავარდა... დაინახე? ერთბაშად გასვრეტილი ჰაერის ბუშტი რომ დაიჩუტება, ეგრე არ წავიდა ეს ამსიგრძე კაცი?! — თქვა ამფსონებთან ერთად საქეიფოდ მოსულმა მეთუნეუქემ, რომელიც ამ ამბავს შეესწრო.

ნიკალას იღლიებში ხელი მოსჭიდეს და ნელა წამოაყენეს.

— პა, დადექ ფეხზე, რა წაქცეულ ჭიშკარივით გვეყუდები. — სრინწიან ხმაზე ნიკალამ ადვილად იცნო მეფურნე წყალობა. ნიკო ჯერ ისევ ტორტმანებდა, თავბრუდახვეულივით იყო, და ამიტომ ვერ გაეშვათ ხელი, ისევ მსრებში ედგნენ მაღაქია და წყალობა. ეტყობოდა — თანაგრძნობა და შებრალება ამათ სხვებზე ცოტა მეტი ჰქონდათ, და ასლა, ძუნწად, მაგრამ მაინც ხარჯავდნენ ამ სიკეთეს ნიკალასთვის.

ნიკომ შუბლზე ხელი ისე გადაიხვა, თითქოს სიმწრის ოფლს იწმენდსო, მერე შემოდლობილის მსარეს რომ იდგა და ეფარებოდა, იმ უცხო, სეირის მოყვარულს ანიშნა — განზე დადექი, ჩამომეცალეო. ერთსელ კიდეც შიშით შეავლო თვალი გავაზე თეთრლაქადაყოლებულ შელის ტყავს და სინანულით ჩაილაპარაკა:

— სწამს ღმერთი ასლა იმასა?..

— ვისა, ნიკალა? — იკითხა წყალობამ.

ნიკომ შესედა და არაფერი უთხრა. მხოლოდ გულის სიდრემში გაეპასუსა წყალობას — „იმას, ვინც დაკლა“. მაღაქიასა და წყალობას სელი გააშეებინა, შემოღობილისაკენ ბორძიკით გაემართა. სარებზე გადაფენილ, სველ ტყავს თეთრ ლაქაზე აკანკალებული სელი თითის წვერებით შეახო... და თითქოს ტილოზე ფერს უსვამსო, თეთრი ლაქის ნაპირი საჩვენებელი თითით ნელა მოხაზა...

— ე მანდ, არ გაგიუდეს... — წაიჩურჩულა წყალობამ. მისმა ვარაუდმა მაღაქიაც დააფიქრა. სხვებმა კი მოულოდნელად და მოურიდებლად გაიცინეს. სიცილზე ნიკომ მოისედა და... ეს მოსედვა ძვირად დაუჯდა... სანამ სიცილის სადერღელაშლილებს შესედავდა, იქვე, თუთის სის ძირას, თვალი მოჰკრა დაუდევრად მიგდებულ შვლის მოჭრილ თავს. ცალი რქა უკვე მოტესილი ჰქონდა, ეტყობა, თავის ჯალათებს გასძალიანებია, ფართოდ გახელილი თვალები კი გაოცებული მზერით თითქო ცის ლაჟვარდს მიშტერებოდნენ.

ნიკოს სახეზე აშკარად გამოსატულ მწუსარებას ისევ არავინ შეუძრწუნებია, როგორც იმ შვლის მოჭრილ თავს.

ყველაფერს, რაც კი ადამიანის ხელიდან გამოსულიყო, ეს სალსი უკვე დიდხანია არა მარტო შერიგებოდა, იმასაც მისჩვეოდა, გულგრილად ეცქირა. თითქოს მარტო ის ერთი ადამიანი — ნიკო ფიროსმანაშვილი გამოემეტებინა გამჩენს სსვისი ტანჯვისა, ტკივილისა თუ უსამართლობის გასაზიარებლად, გულთან ახლოს მისატანად. სსვა კი ყველა თავისუფალი იყო ამ „სახჯელისაგან“ და, რა თქმა უნდა, უგრძნობელისა და უგუნურის პირობაზე, ბედნიერიც. თუ ქვასავით ყოფნა ბედნიერებაა ასეთ შემთხვევაში, თუმცა, ვინ იცის, ამ საზარელ

წუთებში ნიკო ფიროსმანაშვილი არც იმასე იტყოდა უარს, რომ გაქვავებულიყო.

ნიკალას დაბრუნება ჭრაქუამაც შეიტყო, მუშტრის ღსინ-სა და ტრაქტირის ორომტრიალში იმას ახლა სად ეცალა ვი-დაც ნიკალასათვის, მაგრამ ანაზდად იმ ფარნის მოსატყვის საჭიროებამ და ბედ გაცემულმა მანეთიანმა ტრაქტირის პატ-რონი ეზოში გამოახედა, თან სამიოდე შეზარხოშებული არი-ფიც გამოჰყვა. იმათთვის ჭრაქუას უკვე მოესწრო ეთქვა — აი, თქვენ რომ შვლის მწვადს არა სჭამთ? ნასეთ, იმ ღვთის გლახა მღებავმა — ნიკალა გოდროვიჩმა რა დღე დაგვაწიოსო. არიფებს, რა თქმა უნდა, გული ყელში მოებჯინათ და ჭრა-ქუას უმაღ მსარში ამოუდგნენ.

ნიკომ შორიდანვე დაინახა, რომ ის ოთხი კაცი — ერთი ყველაზე გამსდარი და მაღალი, დანარჩენი სამი, მეტნაკლები სიმაღლისა, მაგრამ ერთნაირად ჩასუქებული, — ტრაქტირის უკანა შესასვლელთან გამწკრივებული, თანაც სასაცილოდ გა-ფუყული და დოინჯშემოყრილი იდგა.

ნიკო ნელა მოაბიჯებდა. ცალ სელში ფუნჯები ეჭირა, მე-ორე სელს კი ღროდადრო რატომღაც თავზე ჩამოისვამდა სოლმე, თითქოს თმა დასველებია და წყლის ჩამოწურვას ლა-მობსო.

ჯიუტად თავდახრილ, აგრე მწყრაღად გამომზირალ ნიკა-ლას რომ შესედა, ჭრაქუას შიში მაინც შეეპარა, თუმცა არც იმშიშარა იყო და, ახლა მით უმეტეს, არც მარტო გახლდათ... მაგრამ იმ უნამუსობამ, რაც ჩაიღინა, იმ უპირობამ, ნიკალა-სათვის ზარზეიმით მიცემული სიტყვა რომ ასე მალე გასტე-სა, გათამამებული მიკიტანი შეუმჩნევლად და ერთბაშად და-აძაბუნა. მაგრამ იმის გაფიქრებამ — „ეგრე ვითომ რას უნდა შევეშინებინე, ძმაკაცებისა მაინც არა მრცხვენინაო?“, სული

მოათქმევინა. ჭრაქუამ ერთი რიხიანად ჩაახველა და მოახლო-
ებულ ნიკალას ისე ურცხვად შეაგება თითქოს აქ არაფერიაო:

— კაცო, ნიკალაი... — უნდოდა, სახელისათვის ზედ გოდ-
როვიჩიც დაეყოლებინა, მაგრამ გადაიფიქრა. — სად დაიკარგე,
შე ღმერთბაღლო, შენა, ა?!

ნიკოს გადაწყვეტილი ჰქონდა, ისე ჩაეველო, სმა არ გაეცა,
„რა ღირსიაო“. მაგრამ ჭრაქუას იმ ხმელ-ხმელი და მაღალ-
მაღალი არიფის მკლავი ერთბაშად შლაგბაუმივით გამოტყ-
ერა და ნიკალას გზა გადაუკეტა. ნიკომ თავი ასწია და უკიდუ-
რესად დანადვლიანებული თვალებით შესედა იმ მაღალ, წი-
თელასალუხიან კაცს. შესედა და უმაღ იცნო, თუმცა სახელი
ვერ გაიხსენა.

ნიკალას წუთიერი შეყონებით ჭრაქუამ ისარგებლა, მოს-
წრებული სიტყვა მარჯვედ ესროლა დარდისაგან გათაყებულ
მსატყარს.

— კაცო, გესმის, რა დღეში ჩამაგდე? აქეთ რომ შენს ლო-
დინში ლამის არ გავგიჟდი? იქით, ამასობაში შველი კვდება!
ერთი მითხარი, რა მექნა? შენ არა თქვი, ახლავე მოვალო!..

— გესმის, ნიკალა! ჭრაქუას რაღა უნდა ექნა?

— ხომ იცი, — სიტყვა პირშივე გამოსტაცა ჭრაქუამ
არიფს, — თუ არ დაასწარ, სანამ პირუტყვი მოკვდება, თუ
სისხლი არ გამოუშვია, მორჩა, იმოდენა სოროცი გადასაგდებ
ლეშად იქცევა! შენ ხომ იცი, არა? ერთი მითხარ, რა მექნა!

— ჰა, რა ექნა, — ჩაუერთო მაღალმა.

— მეთქი, რა ექნა? ვაჰ! — მაღალს მსუქანი წაეშველა.

— ჭრაქუას რა ექნა? — არც მეორე მსუქანმა დააყოვნა,
ჭრაქუას წაშველებოდა.

ნიკალა ცოტა კიდევაც გააბრუა ამ შეძახილებმა, ცოტა

გულზედაც მოეშვა, მაგრამ არც ისე, რომ ყველაფერი დაეჯერებინა და ჭრაქუასთან შერიგებაზე ეფიქრა: იდგა და, რომ ეგონათ — ჩვენ გვისმენსო, ისევ შველზე ფიქრობდა... სან ცოცხალი ელანდებოდა, სან სარეზზე გადაფენილი იმისი ტყავი, ხანაც ის მოჭრილი თავი და ღიად დარჩენილ თვალთა ცისკენ მიქცეული, გაციებული მზერა...

ჭრაქუამ სამიოდე სწრაფი, მოკლე ნაბიჯი გადადგა. ნიკალას ბეჭზე ხელი დაჰკრა. ფიროსმანაშვილი შეკრთა და გამოერკვა. ჭრაქუას ისეთი სევდაჩაგუბებული მზერა შეაგება, გაციებულ გულსაც კი შესძრავდა. ტრაქტირის პატრონი ერთი კი შეცბა, მაგრამ ნირი მაინც ვერ აცვლევინა ამ შემოსევაში. ყელში აყიჭყიჭებული კილოთი წამოიწყო:

— შენც ერთი... აგიჩემებია რაღა, ე მაგ მსეცების სატვა!.. ხან აქლემიო, ხან დათვიო, ხან დედაღორი და გარეული ტახიო... კარგი რა, ნამუსი აღარ არის?! მაგათ რა შველა და არიფობა უნდა გაგიწიონ? გასმევენ, გაჭმევენ, სამუშაოს გიშოვნიან, თუ ღამეს ჭერქვეშ გაგათევენებენ?! იცი, რა ნიკალა? თუ კაცი სარ, მოეშვი, დამიჯერე, როგორც წელან არა ვთქვი? პოეშვი! ე მაგ მსეცების ქომაგობასა და სატვას არ გირჩევენია...

ნიკომ თავი ისე მოულოდნელად ასწია და ასლა უკვე გამომწვევად შეაცქერდა ჭრაქუას, რომ სიტყვა ერთბაშად შეაწყვეტინა.

— მაგათ მოვეშვა და... შენ დაგხატო? — ნიკომ ისე იკითხა, ჭრაქუასათვის მზერა არ მოუშორებია, რაღაც ავი თვალით აათვალ-ჩაათვალეირა და მზერა მის ღიბზე შეაჩერა, — იცი, რა გითხრა, მე ეგეთ მსეცებს არა ვხატავ! — თქვა და ადგილიდან ერთბაშად მოსწყდა. წავიდა.

არიფები სახტად დარჩნენ. ერთმანეთს კი გადასედეს, თვა-

ლები მიატრიალ-მოატრიალეს, მაგრამ პირდაღებულებს სიტყვა ვერ დაეძრაოთ. ჯერ ვერ მიმსვდარიყვნენ, თუ ყველაფერს მისვდნენ და არ იციან, რა მოიმოქმედონო, იდგნენ ასე გაშტერებულები. ჭრაქუაც სსვებზე არა ნაკლებად გაოგნებული გამოიყურებოდა და სანამ არიფები გონს მოვიდოდნენ, ნიკო როგორც წავიდა, ისევე უეცრად მობრუნდა უკან ალაყაფთან და ჭრაქუას ასლა დამუქრებულივით მიაშურა. თანაც მარჯვენა ხელი ბეჭებში დავიწროვებული პიჯაკის ჯიპში ჩაიყო და არიფებს რომ ეგონათ, დანა ხომ არ უნდა ამოიღოსო, მოულოდნელად ნიკომ ის მანეთიანი, წედან ჭრაქუასაგან რომ ისესხა, მოჭმუჭნული სახეში მიახალა გაფითრებულ მიკიტანს და, აღარც შეუსედავს, ისევე სწრაფად შემობრუნებულმა გასასვლელს მიაშურა.

ფიროსმანაშვილმა ჩქარი ნაბიჯით ჩაუარა ყაყანით აკლებულ ქარვასლას. ღვინის აღმართის დასაწყისში, დარია დედოფლის მრგვალი აივნის ქვემოთ მუხლი შეასვენა. აქამდე ისე მოიჩქაროდა, თითქოს მოსდევდნენ. რომც გამოჰკიდებოდნენ, გასაკვირი იქნებოდა? ქალაქელი კინტო იქნება, ნაყარა-ჩოსალი, თუ სხვა ვინმე, შეურაცხყოფას ფსიზელიც ვერ იტანს და, ვის გაუკვირდება, თუ ნადვინევი არ გაპატიებს. მაგრამ მდევარი არ ჩანდა. ნიკო ნახევრად შებრუნდა, ქვემოთ, მტკერის პირისა და ავლაბრის აღმართს შუა კონცხივით შემოჭრილ თითო, ორ-ორ სართულიანი სასლების, ტრაქტირების, ღვინის სარდაფების თუ სარასურის ჩამტვერილი სავაჭროების მწკრივს გადასედა და ისე თქვა, — „მშვიდობით რიყეო“, თითქოს გამოქცეული პატიმარი ციხეს ემშვიდობებოდა. ღვინის აღმართს ნელა შეუყვია... მეთუნუქის დუქანს რომ ჩაუარა, ცალ ყურზე ხელი აიფარა, თუნუქზე მომუშავეთა ჩაქურების ჭახუნს, თუნუქის ჟღრიალს რა სმენა გაუძლებდა...

თუმცა გაძლებასე მეტი არ იყო იმათთვის, ვინც იმ დუქანში თვიდან თვემდე, წლიდან წლამდე მუშაობდა?

ნიკოს ღვინის აღმართის ბოლოში, მარცხნივ, ბალისაკენ უნდა აედო გეზი. იფიქრა, იქნებ სადმე განმარტოებით ჩამოვჯდე და სული მოვითქვა იმ სულძაღლების გადაკიდემო. გონიც მოეკრიბა, გადაეწყვიტა, რა გზას დასდგომოდა. მაგრამ... ქუჩაში მიმავალს. ერთბაშად გული აუჩუყდა... იმ შელის ცალრქამოტეხილი თავი აეკვიატა, ცისკენ მიბყრობილი უსიცოცხლო, ღიად დარჩენილი თვალებიც გონებიდან ვეღარ ამოეშალა, გამჭვირვალე ლანდივით თვალწინ ესატებოდა. ისე ცხადად ხედავდა, თითქოს იმ მოჭრილ თავს ხელახლა გადასწყდომოდეს... მერე შეელი მის თვალწინ ისევ გაცოცხლდა... მისი ხეშეში, მუქი აგურისფერი ბალანის შესებისას ისევ ისე გრძნობდა სხეულის სითბოს. თუ წედან, იქ, ჭრაქუასთან ყელში რაღაც გაეჩხირა უშველელბელ ბოლმად და აღარც სმა ამოაღებინა, აღარც ცრემლი გადმოადინა, ასლა უეცრად იმ მოჭრილი თავის, თუ შელის ცოცხლად მოლანდებამ ცრემლით თვალები აუბრჭყვიალა, ერთბაშად დაბრმავებულივით ფეხი ვეღარ გადადგა. საგონებელში ჩავარდა. „რაღა ესლა ირევა ამოდენა სალხი ქუჩაში... ისე როგორ იქნება, ნაცნობს ვისმე არ გადავეყარო და... ხომ შევრცხვი... ფიროსმანაშვილი ტირისო, არ გაუკვირდებათ? წყენით ვის უნდა ეწყინოს, გახარებით კი, ვინ იცის, რამდენს გაუხარდება... ეგეთი სალხი კი ისე მომრავლდა... შესედავ, სახე ადამიანისა აქვს, გული კი ქვისა!.. მართალია, მე კი არა „ვეფხისტყაოსნის“ დევგმირებიცა ტირიან, მაგრამ ის სსვა ხალხი და სსვა დრო იყო... თუ აქ სადმე თავი არ შევაფარე, ხვალ მთელ ქალაქს ეცოდინება ჩემი ამბავი“...

სადაც კი შეიხედავდა, ნიკოს ყველგან მხიარული შეძახი-

ლით ეგებებოდნენ, მაგრამ... ეს შეძასილი ყველგან ერთი იყო — აბა ნიკალას არაყი — დიდი ჭიქით, შავი ღვინო — მომცრო ყანწით, ლუდი — ნასევარლიტრიანი ჭიქით...

„რა მეარაყება და მეღვინება... მაგათ რა იციან, გულში რა ბოღმა ტრიალებს და ქვეყანაზე რა ცოდვის კითხვაა. თუმცა როგორ არ იციან! იციან და ე მაგ ცეცხლივით არაყით ფიქრობენ გულზე მოდებული ცეცხლის ჩაქრობას... მეც რამდენჯერ მიფიქრია და მიცდია, მაგრამ თურმე ეგეთ ცეცხლზე, დარდსა და ბოღმას რომ გაუჩენია, არყის დასსმა გაგონილა? ისიც ჩვენებურისა!“.

ბოლოს ნიკომ ისევ ოქრუას შეაფარა თავი და ღამის გათევაც რაჭველების ჭერქვეშ გადაწყვიტა.

ოქრუა, ბედად, სწორედ ღუქნის ზღურბლზე შემოხვდა ნიკოს, და ეს თავით ფეხებამდე გათეთრებული მოხუცი თვალში სასიამოვნოდ ეცა. ოქრუას თავი ახლაც თეთრი ხილაბანდით ჰქონდა წაკრული. მტკაველის სიფართო და სიგანე, გაფუებული წვერიც თეთრად უქათქათებდა დაუდევრად მოღეღილ მკერდზე. თეთრი პერანგის სახელოები ჩამოშვებული ჰქონდა მოხუცს. თეთრი წინსაფარი კი ცალი ყურით აკეცა. აკეცილი წინსაფრის მხარეს ჩანდა მსოლოდ მისი გადახუნებული, ფეხის ირგვლივ წრიულად დანაოჭებული სევანჯრიანი შარვლის ცალი ტოტი. ფეხები, მართალია, შავ ჩუსტებში ჰქონდა წაყოფილი, მაგრამ ისიც სულ ფქვილით იყო გადათეთრებული. ერთადერთი, ოქრუას ღია ცისფერი გუგები ვერ დაეფარა ფქვილის მტვერს.

თუმცა ჭერთან ერთად ღვინოც გულით იყო შემოთავაზებული, მაგრამ მას არც ვასშმად მიჰკარებია ნიკო. რაჭველი მეპურეები წინდაწინვე ამაოდ აგულიანებდნენ ფიროსმანაშვილს:

— ნიკალა, რაკიდა გვესტუმრე, ჰო რა ღვინოს დაგაყოლე-

ბინებთ ბატკნის მწვადზე! ამ კასელეებმა ყურები კი გაგვის-
ვრიტეთ თქვენი საფერავის ქებით, მარა ყიფიანურისთანა
ღვინო, ტყუილია!

ნიკოს კეთილად გაეღიმა.

— ასლა რომ ვთქვათ, თქვენ ყიფიანური მოგწონდეთ, კა-
სურმა საფერავმა რა დააშავა! — დინჯად შენიშნა ნიკომ. —
იმას თავისი მსმელი ჰყავს. საფერავის მოყვარულს თქვენე-
ბური ღვინო წყალგარეული და დაშაქრული ეგონება!

— ბიჭოს, ქვე არ მოგვსპო ჩვენი ღვინიანად ამ კასელმა!
ოქრუა, გესმის?

— მე კი მესმის, შენ თუ გაიგე, სპირიდონა, რა ჩავიქა-
რაგმა — მე მარტო კასურ საფერავს ვსვამო...

— შე კაცო! ღვინის აღმართზე ვართ, წყლის სომ არა.
თვალის დასამსამებაში გადავირბენ ეგერ, მაჩხანელთან და...
ნიკალას საყვარელ საფერავს სელად გავაჩენ! ქვე ის მითხა-
რი, ნიკალა, ერთი ლიტრა გეყოფა?

ფესზე წამომსტარ სპირიდონას ცარიელ ბოთლზე ნიკომ
ხელი უტაცა.

— როგორც კაცი, გეუბნები, ერთი ლიტრის დამლევი კი
არა, დღეს ერთი წვეთის გამსინჯავიც არა ვარ!

— კაი, მეეშვი... რა იცი, კაცი რა გუნებაზეა, ვერ ხედავ?
გულით ამბობს...

ოქრუას შენიშვნამ სპირიდონა ისევ თავის ადგილზე
დასვა.

ღვინოს აღარც მეპურეები მისძალებიან. რაც სადღეგრძე-
ლოებს ეყო, ოთხ-ოთხი მომცრო ხის ჯამით და თითო ჭინჭი-
ლით მოიკლეს წყურვილი. მართალია, არ დამთვრალან, მაგ-
რამ სიმღერაზე მაინც ვერ თქვეს უარი. „ქვედრულა მოდი-
დებულა“ ჩვეულებრივ ასლაც სპირიდონამ წამოიწყო...

ნიკომ იფიქრა — სანამ რაჭველები „ქვედრულას“ ჩაათავებდნენ, კაცი აქვე, ახლოს, საღებავების დუქანში მისვლასა და უკან გამობრუნებას კი არა, მთელი ამ უბნის შემოვლას მოასწრებსო და წამოდგა.

რაჭველებმა სიმღერა შეწყვიტეს.

— ნიკალა, თუ არც სიმღერის გუნებაზე ხარ, ეგერ, კუთხეში გეიგე ტომრები და წამოწეკი, მე შენ გეტყვი, არ გვაქვს თავსაყრელად, — წყნარად შენიშნა ოქრუამ.

— არა, კაცო, ძილისთვის სადა მცალია, — იუარა ნიკომ, — თავზე ცეცხლი მიკიდია...

— ცეცხლი ჩვენ უნდა გვეკიდოს... თავი სულ იმ თორნეში გვაქვს გადაყოფილი.

„ეგ სსვა ცეცხლია“, — გაიფიქრა ნიკომ და გუნებაში იმის ვარაუდს შეუდგა — როგორ აჯობებდა — რაღა დილისათვის გადაედო, სამუშაო ყუთი და უკვე გაზაფხულსაღებავებიანი შუშის ქილები, ერთი ნასევარლიტრიანი ზეთი აქვე ახლოს, საღებავების დუქანში რომ ჰქონდა მიბარებული, ახლავე ამოეტანა. თან ცისფერი და აგურისფერი ფხვნილიც გამოეყოლებინა, თუ ნისიად მისცემდნენ. „არა სჯობია? ყველაფერი ხელთა მქონდეს... ხვალ რა ვიცი, საით გამიწევს გული... დილაადრიან კი შეიძლება საღებავების დუქანი ღია არ დამხედეს... საქმე რათ გავიმძნელო“.

ხელახლა წამოწყებული „ქვედრულა“ რაჭველებს აღარ შეუწყვეტიათ. გასასვლელისაკენ მიმავალ ნიკოს მხოლოდ თვალი გააყოლეს და, თითქოს მიაცილებენო, ხმას უფრო აუწიეს. გასასვლელთან ნიკო მობრუნდა.

— ემ წუთში დაებრუნდები. ის ჩემი ფუნჯები მანდ, სკამზე, იდოს.

ოქრუას თვალი არ მოუცილებია. სანამ ნიკომ შუაკარი

არ გაიხურა. მერე სამფესა სკამზე ბაღდადში გამოკრულ ფუნჯებს დააცქერდა და ისე, რომ სიმღერა არ შეუწყვეტია, დარწმუნებულმა გაიფიქრა — „მოვა აბა სად წავა... თუმცა, ერთხელ სწორედ ასე არ გამოგვაგლო ჩალა პირში?“

ოქრუას ნიკალა უყვარდა. ნიკოც პატივს სცემდა, ამის დასადასტურებლად ისიც კმაროდა, ამ ორიოდ წლის წინ ცხელ-ცხელი შოთი პურიტ ხელში რომ დასაბა და აჩუქა. ოქრუამ ის სურათი სოფელში გაგზავნა, მეზობლებთან თავის მოსაწონებლად — აქაო და თქვენს ოქროს ქალაქელი მხატვრები ისე დიდ პატივს სცემენ, რომ კიდევაც ხატავენო.

რაჭველ მეპურეებს „ქვედრულა“ დასრულებული არ ჰქონდათ, რომ ნიკომ მართლაც მოასწრო დაბრუნება.

— ყოჩაღ, ნიკალა! — გაოცებით წამოიძახა, მერე კეთილი ღიმილიც დააყოლა ოქრუამ ამ წამოძახილს.

ნიკომ არაფერი უპასუხა, მხარზე ტყავის ქამრით ჩამოკიდებული ყუთი მოისხნა და ქაღალდის დიდ პარკში ჩაწყობილ შუშის ქილებთან ერთად კუთხეში დააწყო. ბაღდადში გამოკრული ფუნჯებიც შუშის ქილების გვერდით ქაღალდის პარკში ჩადო. სამფესა სკამზე კი თვითონ ჩამოჯდა.

— ნიკალა, აქეთ მოიწი. წედან რომ ერთი ლუკმა გახინჯე, შე კაცო, ის გეყოფა? მართალია, შვლის არ არის, მაგრამ ბატკნის მწვადი რა, დასაწუნია?

შვლის ხსენებაზე ნიკალას კრიჭა უფრო შეეკრა, შავი ფიქრიც ერთბაშად ისევ წინანდებური ძალით შემოაწვა. თავისი სამფესა სკამით მაგიდას კი მიუჯდა, მაგრამ პირი არაფრისათვის დაუკარებია.

რაჭველები თავიდან იწყებდნენ „ქვედრულას“ და ნიკალასათვის ჯერ არ ეცალათ. ნიკალას კი ისევ თვალწინ დაუდგა ის უღვთოდ დაკლული შველი... ჯერ გავაზე შეფენილი

თეთრი ლაქა მოელანდა, მერე რქაწატესილი მოჭრილი თავი, მერე დიად დარჩენილი თვალების უსიცოცხლო მზერა.

— ეგ მე აღარ მომასვენებს! — თავისდაუნებლიეთ წამოიძახა ნიკალამ და შეცბა... მეპურეებმა სიმღერა ისევ შეწყვიტეს. ნიკალას შეაცქერდნენ.

ნიკო უხერსულობაში ჩააგდო სამი კაცის ამ გაოცებით მოპყრობილმა მზერამ. თავის დასასხნელად რაღაც დარცხვენით თქვა:

— გამასხნდა რა, ისა... რაღა ეს ქვეყნიერება და რაღა კაცის გონება!.. დადისარ და რას არ ფიქრობ... ამდენი რამე მაინც სად ეტევა!..

— კაცო, ნიკალა, ჩვენ ღვინოს ვსვამთ და არ დავმოგრაღვართ, შენ კი, რა მთვრალივით ლაპარაკობ...

— როგორ ფიქრობთ, ე მაგ თქვენი ყიფიანური ღვინო, ჩემს დარღზე უფრო მაგარია? — ნიკალა შეიშმუშნა, წამოდგომა დააპირა. — თუ აქ ღამეს მათევინებთ, გამათევინეთ, თუ არა და... მიედივარ!..

— ნიკალა! — ოქრუამ მკლავი შემართა, საჩვენებელი თითიც გამაფრთხილებლად ასწია. — ყიფიანური დაგვიწუნე? დაგვიწუნე, ბატონის მწვადი დაგვიწუნე? დაგვიწუნე. ჰოდა, თუ ამ ჭერქვეშ ყველაფერს ასე დაგვიწუნებ... ეგერ, სასთუმალს ქვეშ ბაბუაჩემის ნაქონი სატევარი რომ მიდეგს, თუ არ გავაძრო... ქვე მოგიკედეს ოქრუა!

კრინტი აღარავის დაუძრავს. უსმოდ დაასრულეს პურთობა. უსმოდ ააღაგეს სუფრა, უსმოდ გაიგეს თავთავის ნაჩვევადგილზე ფქვილის ტომრები და უსმოდ წამოწვნენ ყველანი. თორნის დუქნის უკანა თვალში, სადაც პურის მოსახელი დიდი სის ვარცლი იყო გამართული, და სადაც ასლა ოთხი კაცი იწვა ტომრებგაგებულ მიწის იატაკზე, სამარისებურ სიჩუმე-

ში მსოლოდ ოქრუას სვრინვა ისმოდა. მას, ჩვეულებისამებრ, სასთუმალზე თავის მიდების უმაღლ ჩასძინებოდა. ნიკო კი თავქვეშ სელებშემოწყობილი სიბნელეში ფართოდ თვალეზ-გასეფილი მისჩერებოდა ფქვილით შეთეთრებული ჭერის კოჭებს, ლანდად რომ ჩანდა, მაგრამ იქაც იმ შვლის მოჭრილი თავის მეტს ვერაფერს ხედავდა. მისჩერებოდა და დაუსრულებლად, უცნაურის ასირებით სულ ერთსა და იმავეს იმეორებდა გუნებაში — „ეგ მე აღარ მომასვენებს!“

როდის-როდის ნიკოსაც ჩაეძინა, მაგრამ მისი ძილი და ერთბაშად ჩამოვარდნილი მყუდროება, რასაც მსოლოდ მრავალსმოვანი სვრინვის დისონანსი არღვევდა, დიდსანს არ გაგრძელებულა. იმ დამეში ნიკო უეცრად წამოიჯდა ლოგინში და ნამძინარევი სმით დაიძახა:

— სად არის... ისა... კაცო, არ გესმით?!

სპირიდონა და იონა უმაღლ წამოცვიდნენ ზეზე. დაფეთებულიებს გული საგულედან ამოვარდნოდათ. სიბნელეში დინჯად გაისმა ცოტა მოგვიანებით გაღვიძებული ოქრუას სია, რომელსაც ძილში მკაფიოდ ჩაესმა ის უეცარი წამოძახილი.

— ვინა, ნიკალა?..

— გინდა დაიჯერეთ, გინდა-არა... მეძახდა, კაცო... ბლავილი მომესმა... ის იყო!..

ამ „განმარტებამ“ ყველას ენა დაუბა და ჩააფიქრა. ვერ გაეგოთ, რა ამბავი იყო ნიკალას თავს.

სპირიდონამ ლამფა აანთო, ნიკალას წინ ჩაიჩოქა და სახეში მიანათა. გულის სიდრმეში დაეჭვებული მეთორნე შესინებული თვალეზით მიაშტერდა ნიკალას, რომელიც ტომრების ლოგინზე წამომჯდარიყო, ორივე ხელი მოკეცილ მუსლებზე შემოესვია და რაღაც შეძრწუნებული გამოიყურებოდა.

ნამძინარეს, მართალია, სინათლე თვალს სჭრიდა, მაგრამ მაინც არ ეშუებოდა. ფართოდ გახელილი თვალის გუგებზე შუქის ანარეკლი უცნაურად ელავდა... სპირიდონა მის დანახვაზე ცოტა კიდევაც შეცბა — „ხომ არ გაგიჟდა ეს ღმერთგამწყრალი... რომ დაგვერიოს, სად გინდა გაასწრო“. მაგრამ ისიც ასსოვდა მეთორნეს, ნიკალაზე უფრო თვინიერი, სათნო და წყნარი კაცი მეორე არ მოიძებნებოდა. იქნება ამიტომაც უნებლიეთ აღძრული ეჭვი „გაგიჟებისა“ თავისთავად გაიფანტა.

— რა იყო, რას დაგვაფეთე ამ შუალამეზე ეს ნაჯაფი და „ნასვამი“ ხალსი... ვის ელაპარაკებოდი, რა თქვი, ვინ ბლავისო?!

ნიკომ დასრილი ქუთუთოები უმაღ შეატოკა და ანთებულ მზერა მეპურეს შეაფეთა.

— შველი კაცო, აი ისა, რო დაკლეს...

— სად, ვინ დაკლა?!

სპირიდონა თითქო კიდეც რამემ შეაეჭვა — რას ლაპარაკობს ეს კაციო — ლამფა ხელმეორედ მიანათა ნიკალას, მაგრამ ის ასლა უფრო დაწყნარებული და „დალაგებული“ გამოიყურებოდა. ლამფის შუქს ხელის მოჩრდილებით მზერა მოარიდა.

— სპირიდონა, ჩააქვრე მაგ ლამფა და დეეგდე შენთვის, — ძილმორეულისა და გაჯაერებულის ხმით წამოიძახა გვერდშებრუნებულმა ოქრუამ, — რა დროს ზღაპრებია... კაცს რაღაცა დასიზმრებია... თქვენც იშოვეთ კუდის გამოსაბმელი... ქვე აღარ მომასვენოთ ეს დროული კაცი... — ნათქვამს მუქარასავით დააყოლა: — ის კი არ იციან ამათ, უთენია რომ წამოგყრი ზეზე... ძილგატესილი კაცი რა ცომს მოზილავს, თუ იცით!..

ერთ ძალუმ ამოქშენაზე ყველა მისვდა, რომ ოქრუამ მი-
ისვენა და ძილისთვის მოემზადა.

სპირიდონამ უსმოდ შეასრულა ოქრუას ნება. კიდევ რამ-
დენიმე წუთი და ყველაფერი მიწყნარდა. ნიკოს გარდა ძილი
ყველას უმაღლ მოეკიდა და კვლავ გაგრძელდა უნებლიე-
შეწყვეტილი, სხვადასხვა ტემპისა და ტონალობის სამხმოე-
ნი ხვრინვა თავისი დისონანსით.

ფიროსმანაშვილი კი იწვა ასე, ჭერისაკენ მზერამიციებუ-
ლი და მარტო იმის ნატვრაში იყო — ნეტავი მალე გათენდე-
სო. სიცხე, მართალია, არ ჰქონდა, მაგრამ აეადმყოფს კი ნამ-
დვილად ჰგავდა თავისი გუნებაგანწყობილებით და რაღაც უც-
ნაური შეგრძნებით სიცხიანის მოუსვენრობისა. ჩუმად ბორ-
გავდა და იშმუშნებოდა. სულშეგუბებულებით, დროდადრო
ჩუმადვე ამოიოხრებდა, თან ყოველ ამოოხვრაზე სიბნელეში
იქით იცქირებოდა, სადაც რაჭველი მეთორნეების ხვრინვის
ეს რაღაც უცნაური „ფუგა“ სრულდებოდა.

ნიკო ხან თავქვეშ შემოიწყობდა ხელებს, ხან მკერდზე და-
იკრეფდა, თვალდასუჭული განაგრძობდა ფიქრს. მერე უცებ
ორივე ხელისგულს ყურებზე მჭიდროდ აიფარებდა, მაგრამ
ის საბედისწერო აკვიატებული ფიქრი და ხილვა მაინც ჯიუ-
ტად ეძალებოდა. მართალია, აღარც სმადებლა, აღარც გუნე-
ბაში იმ ამოჩემებულ — „ეგ მე არ მომასვენებსო“ — აღარ იმე-
ორებდა, რადგან უკვე აშკარად ატყობდა, იმ შვლის სატების
წყალობით ნაშუადღევს აქეთ მოსვენება სამუდამოდ დაკარგა
და ახლა ფიროსმანაშვილს მეპურეების ეს გემრიელი, თუმ-
ცა სმაშეუწყობელი ხვრინვა, აგრერიგად რომ აღიზიანებდა
და სტანჯავდა, არ შეეძლო შეეწყვიტა, მუჯლუგუნით გაედ-
ვიძებინა სამივენი და ეყვირა — ღმერთი არა გწამთ, რა დროს
ძილია, კაცი ლამის გავგიჟდეთ. არ შეეძლო და რა ექნა... ამი-

სი ჩამდენი ნიკო ფიროსმანაშვილი არ იყო, არ იყო განა იმიტომ, რომ ეშინოდა — ცემით არ გამაგდონ აქედანო. არა. უბრალოდ, ეს პატიოსანი, მთელი დღის ნაჯაფი ხალხი ებრალებოდა. მათი ბედნიერება სომ ამ გემრიელი, უდრტვინველი ძილით ამოიწურებოდა და ნიკო ფიროსმანაშვილისთანა შემწყნარებლური გულის პატრონს ის ერჩია, მოთმინებით აეტანა ამაღამინდელი ტანჯვაც, თუმცა „ფიალაში“ მოთმინების წვეთზე მეტი აღარც იყო დარჩენილი.

სსვა რომ ველარაფერი იღონა, წელან ისე უღონოდ და უნუგეშოდ ძირს ჩამოყრილი სელები კვლავ სუფებივით შემოაჭდო ყურებს და ერთხანს ასე დაყო ასლა ცოტა ცნობისმოყვარეობააღმძრულმაც კი... ისეთი შსუილი და გუგუნნი ჩაესმოდა ყურებზე სელისგულებშემოჭდობილს. ეს უცნაური და იდუმალი შსუილ-გუგუნნი უფრო ადვილი ასატანი იყო, ვიდრე მძინარის უდარდელი ხვრინვა. ნიკო იმ ყოვლის დამთრგუნველი უდარდელობის მეტს ყველაფერს ადვილად იტანდა და ეგუებოდა. ცსოვრებაში მისთვის არაფერი ისე აშკარად არ ამსელდა ადამიანის გრძნობისა და გონების სიცარიელეს, როგორც ეს უცნაური უდარდელობა. მაგრამ ასლა რა საყვედური უნდა გეტქვა მძინარისათვის, რომელიც თავისთავს არც კი ეკუთვნის.

ამ ღამემ არა ნაკლებად გატანჯა ფიროსმანაშვილი, ვიდრე იქ, ჭრაქუას „სასტუმროში“ გათეულმა. თუმცა რა შედარება იყო... სად ის ჭრაქის ბოლით მოწამლული ჰაერი და სად კაცთა უპირობით, გულცივობითა და უნამუსობით მოწამლული სისსლი. ჭრაქუას უპირობამ სწორედ სისსლი მოუწამლა ნიკალას. და სწორედ ამან ამოწურა ისედაც მოუსვენარი და აგრერიგად აფორიაქებული კაცის მოთმინება. ამიტომაც ნატრობდა მალე გათენებას, რომ იქნებ დღის სინათლეს მაინც მოჰყოლოდა მცირეოდენი შვება.

ინათა იუ არა, ნიკოს ბევრი აღარ უფიქრია; წამოუსვა სელი თავის ავლადიდებას და ისე ჩუმად გაიპარა ოთახიდან, მეპურეებს არაფერი გაუგიათ. მსოლოდ დუქანში შემოსასვლელი კარის ურდულის დაძრობისას, რაღაც სრიგინისებური რომ ჩაესმა ძილშიაც ფსიზელ იონას, ჯერ დააყურადა, მერე ოქრუა და სპირიდონაც მუჯღუგუნით გააღვიძა და უჩურჩულა — დუქანში ქურდები შემოპარულანო. ოქრუამ, ინსტინქტურად ბალიშს ქვეშ ამოდებული სატევრის ტარს წაავლო სელი, მერე იქითაც გაიხედა, სადაც ნიკალა ეგულეობდა, ყველაფერს მიხედა, გაეცინა. ლოგინი ცარიელი იყო.

— გაპარულა. — თქვა რაღაც უდარდელად, ყბის ამოგდებამდე ფართოდ გააღო პირი, მადიანად დაამთქნარა და კვლავ სასთუმალზე მიდო თავი.

სწორედ ამ დროს დაიძახა ნიკალამაც:

— მივდივარ, დუქანს მიხედეთ...

კარი ისე გაიჯახუნა, დუქანი დარაბებიან-კოჭებიანად შეინძრა.

— ე! — წამოიძახა ოქრომ, — ქვე ღმერთი გამიწყრეს, თუ მეორე მაგისტანა კაცის მნახველი ვიყო.

ოქრო მართალს ამბობდა, თუმცა არ იცოდა, რომ მისი პედნიერება სწორედ ის იყო, რომ ასეთი კაცი ნასა და ამ კაცმა... დასატა.

ფიროსმანაშვილი მეტესის ხიდით გაღმა გავიდა. თათრის მოედანზე ბაზარი ის იყო, იესებოდა. ხმაური წუთი-წუთს მატულობდა. მუშტრის მისაზიდად რა შეძახილს არ გაიგონებდით. ქართული, თათრული, სომხური მასვილსიტყეაობის

კორიანტელში, დასლებსა, მერხებსა თუ პირდაპირ მიწაზე დაფენილ ბაღდადზე სილისა, სანოვავისა თუ ათასნაირი სარახურის გროვა კაცს გააბრუებდა და თვალს აუჭრელეზდა.

ნიკოს კინალამ წასძლია სულმა იმ ღიანგში გარეულიყო, ბაზარში აეცლ-ჩაეცლო. თვალი გაეძლო ამ სიუხვით, ეყნოსა ატმისა თუ კომშის სურნელი, მაგრამ თავისი დარდი სხვა მხრით ეწეოდა და ისიც აჰყვამ, დაემორჩილა ამ იდუმალ ლტოლვას...

ორთაჭალისაკენ მიმავალს, სანამ ეტლი წამოეწეოდა, ჯერ კიდევ შორიდან მოესმა არღნის ხმა. და რაც უფრო ახლოვდებოდა ეტლი, ხმაც თანდათან ძლიერდებოდა.

საკვირველი იყო, რომ ახლა არღანი თავისებური გამყივანი სმით არ აყრუებდა ჯერ კიდევ დილის ბინდბუნდში გაყუჩებულ ქუჩას, ქუჩაბანდებს. მეარღნე ნელა ატრიალებდა სასელურს და მიდამოს ეფინებოდა რაღაც საამო ღუღუნის მსგავსი, თვლემის მომგვრელი ჰანგი სიმღერისა — „საყვარლისა ეშხითა“... ეტლში მარტო ერთი კინტო და მეარღნე სხედან პირისპირ. მეარღნე ფსიზელი ჩანს, კინტო კი გასავათებული მთევრალია. დროდადრო რაღაც წამოუფლის ხოლმე, ზეზე რწევითა და ტორტმანით წამოიმართება, ჰაერში წითელ ბაღდადს აფრიალებს და სიმღერის ტაქტს თავისი სრინწიანი ხმის აყოლებით ფლეთს. არღანზე წამოფოფრილ კინტოს ჭიპთან ხელის მიბჯენით ნელა უბიძგებს მეარღნე და ისიც უგონოდ ჩაენარცხება სავარძლის ბალიშში. ერთხანს გაყუჩებულია, მერე ისევ მოუფლის ჟინი, ისევ წამოიჭრება ზეზე.

ნიკოს არღანი არ უყვარს, „ყურს მჭრისო“, — იტყვის ხოლმე. მაგრამ თურმე რა არღნის ბრალია, როცა მეარღნეს სმენა ღალატობს.

ნიკო ყურს უგდებს, ახლა რაღაც ზედმეტად სევდიანი ეჩ-

ვენება „საყვარლისა ემსითა“ და დროდადრო თვალსაც კი სუჭავს, რომ მარტო პანგი ჩაესმოდეს და არაფერს სედავ-ღეს...

ეტლი ნელა მიირწევა, და საკვირველია, ახლა ამ პანგს ცხენის ნალები ტკაცატკუციც არ უშლის...

ნიკომ ნაბიჯს მოუჩქარა, ეტლს რომ დიდად არ ჩამორჩეს. იმ პანგმა ისე გაიტაცა, თან რაღაც ისეთი უცნაური შფოთვა დაეუფლა, თითქო რამეს იგონებსო და ვერ გაუხსენებია, გუ-ლიდან გადავარდნია და დაკარგული ნივთივით ეძებს სადღაც ჯურღმულებში თავისი გონებისა. და უეცრად პოულობს, სვდება... აი თურმე რამ გაათენებინა ღამე თეთრად ოქრუას იმ საოცარი მყუდროებით მოცულ ღუქანში, რამ ააკრევეინა ისე უდროო დროს გულა-ნაბადი, რა აწუხებდა, რამ დაუკარგა მოსვენება... მისვლა, რომ იქ, ოქრუას ღუქანში, იმ სიჩუმემ ხატვის ჟინი გაუნელა. ფიროსმანაშვილი არ იყო მიჩვეული უმუსიკოდ, პანგების თანხლების გარეშე ფიქრსა და მუშაო-ბას, და ახლა, როცა თუნდაც ის „საყვარლისა ემსითა“ მოეს-მა, თითქო სული მოათქმევინესო, სწორედ რომ მონათლა ფიროსმანაშვილი იმ პანგმა; თითქოს მის პოეტურ სულს ფრთები გამოესხა და ცაში აიჭრა...

ფიროსმანაშვილის მისვლა „ელდორადოში“ მზარეულის მეტს არავის შეუტყვია. ნიკო მთავარ შესასვლელს მოერიდა. შორიასლოდან შეავლო თვალი დიდ აბრას და ბაღის ბოლოს, პატარა სათადარიგო ჭიშკრით შესულმა სანოვავის და ღვინის კასრების საწყობის უკანა მხარეს შეაფარა თავი. ნაცნობ მზა-რეულს — ყაბარდოელ სოლოსას, ბიჭი გაუგზავნა — აქა ვარ, საქმე მაქვს და ახლავე მინახულებო.

სოლოსას რამე საჩქაროდ მოსაგვარებელი საქმე არა

ჰქონდა, ყველაფრის თადარიგი უკვე დაეჭირა და ნიკოს სანახავად მაშინვე გაეშურა. ბიჭი წინ მირბოდა.

— ნიკო! რას იმალება? კაცი ხომ არ მოგიკლავს? — სიცილში დაკრეჭილმა მთიელის კბილებმა თეთრად იელვა. — საწყობის უკანა კედელთან გადაჭრილ მორზე ჩამომჯდარ ნიკოს მაღლა აწეული მარჯვენა ხელით თეატრალურად მიესალმა. — კაცო, დღე ერთია და ნატვრა ათი! ის ღმერთძალდი ნიკალა ხად დაგვეკარგაო, სულ ამას გაიძახის ჩვენი საზეინი. აფსუსი არ არის, მაგის სურათები ელდორადოს მაგიერ ქეციანი რიყელებისა თუ სხვა ვიგინდარების ტრაქტირებსა და ხარდაფებს ამშვენებდესო...

სოლოსას მისვლისთანავე ფესზე წამომდგარი ნიკო თავდასრილი უსმენდა... ეს მისი დიდი ღირსება იყო — მოსმენის უნარი. სულელი არასოდეს არ გაცლის, სათქმელს წარამარა გაწყვეტინებს, ჭკვიანი კი ბოლომდისაც მოგისმენს, თვითონაც ჩაფიქრდება და ჭკვიანურ პასუხსაც გავცემს... თუ პასუხი საერთოდ საჭიროდ ჩასთვალა, ზოგჯერ დუმილიც ხომ პასუხია.

— ჰოდა, როგორც ხედავ, მოვედი. — დინჯად თქვა ნიკომ. მზარეულისათვის არათუ არ შეუცინია, არც შეუსხედავს. თავდასრილი, თითქო პასუსს ელისო, გაბუტულივით გარინდებული იდგა. მერე იქვე მორის გვერდით დაწყობილ თავის ყუთსა და სქელი ქაღალდის პარკს მიუბრუნდა, მიქექ-მოქექა... უცებ წელში ისევ გასწორდა და ცოტა მწყურალად უთხრა, მისი მოსვლით ნასიამოვნებ სოლოსას:

— თუ მაბინავებ, დამაბინავე, მეჩქარება... სადა მცალია... სამუშაოდ მოვედი...

— სად გინდა, ნიკო? აგერ, კასრების საწყობში, თუ იქ, თივისა და შეშის ფარდულში...

-- სადაც მეტი საღვათობა და... სინათლეა.

— მაშინ, ფარდული გირჩეენია.

ნიკომ ყუთსა და ქაღალდის პარკს სელი წამოაეღო და ფარდულისაკენ გაემართა... რაზა გადასწია, ფიცრის უბრალო, მაგრამ მძიმე კარი ჭრიალით გაიღო. თივის სუნი ეცა. ესიამოვნა. ჯვარედინად, ერთი არშინის სიმაღლეზე დაწყობილ, ერთ ზომაზე დაჭრილ შეშაზე ნიკომ ყუთი და პარკი დადო. მერე დონეზე შემოყრილმა იქაურობის აეკარგით დაინტერესებული კაცის თვალით მიისედ-მოისედა. ამასობაში რაღაც გაახსენდა, კარის ზღურბლთან აჩქარებით მიიჭრა და სამზარეულოსაკენ მიმავალ სოლოსას მიაძახა:

— დაიცა, კაცო! სად გარბისარ...

მზარეულმა ნიკოს სასიათის ასავალ-დასავალი კარგად იცოდა. გაეცინა და მისკენ თვითონ გაეშურა.

— იცი, რა გითხრა, — სმადაბლა დაიწყო ნიკომ, — თუ ამას მადლად სთვლი, მაშინ მარილიც... ისე, ბლომად რა, მოსარშულ ბეჭს რო მოაყრი სოლმე...

— გისმენ, ნიკო.

— მუშამბა მჭირდება, მსოლოდ... შავი! ხუთ მტკაველზე ნაკლები არ იყოს სიგრძითა და სიგანით. სომ იცი, სამაგიეროს ან გიყიდით, ან რამე სურათში გამომიქვითავთ და ის იქნება! აგერ, ბიჭს გამოატანე.

— ეგ დასლიდარს სთხოვე, ან დამლაგებელ სონას. ძველ მუშამბებს ის ინასავს ხოლმე.

— ძველი რად მინდა... შენცა თქვი...

— მაგიდის კუთხეებზე ჩამოფარებული ადგილი თუ გაცვეთილი იქნება, რა უჭირს, ნაპირს გარშემო შემოაჭრი და, შუაგული სომ მთელია.

— იცი, რა, სოლოსა! ესლა სალაპარაკოდ არა მცალია.

ბაღში გამოჩენისა და სალამ-ქალამის თავიც არა მაქვს... სონას ჩემს მაგივრად უთხარი...

სოლოსამ იცოდა, ნიკოს ბევრი ლაპარაკი არ უყვარდა, როცა მუშაობის უინი მოუვლიდა, მაშინ სომ არც შემოგვდავდა, გულჩათსრობილი დუმდა. ამიტომაც უსიტყვოდ გატრიალდა. თან ბიჭსაც ანიშნა, გამომყევით. ნიკო კარებში რომ შებრუნდა, ერთბაშად ისევ გარეთ გამოიჭრა, მზარეულს დაეწია. ფეხის სმაზე სოლოსამაც მოიხედა და გაუკვირდა, ნიკო ფარდულში ეგულებოდა.

— რა მოხდა, ნიკო?

— არაფერი. იცი, კიდეც რა სათსოვარი მაქვს? — არავინ უსმენდა, მაგრამ ნიკომ მაინც ყურთან უჩურჩულა მზარეულს, — ა-იქ, მეზურნეები რომ სხედან, როცა მოქეიფენი სუფრაზე მიიწვევენ, ნეტავი რამე მუსამბაზივით დააკვნესონ...

სოლოსას არ გაჰყვირებია.

— ეგ რა არის!.. იმ ქოსას ერთი რომ ვუთხრა, მეტი არ უნდა...

— გესმის, ისე არ უთხრა, მთელ ბაღში სმა დაირხეს...

— რას ლაპარაკობ... ჩავუვლი და წავჩურჩულებ... ეგ ჩემზედ იყოს.

ნიკომ გაიფიქრა და გაოცდა:

„მეც არ ვიცი, რა მემართება... როცა ჩემი გუნების შესაფერის ჰანგს ვუსმენ, უკეთესად ვმუშაობ... მაგათი ბრალია, ეგრე მიმაჩვიეს!..“

— სოლოსა! მყუდროება მიყვარს, მაგრამ სიჩუმეს ვერ ვიტან... სიცარიელესავით არის!. სიცარიელე კი რა ხეირია, გულში იქნება თუ გარეთ, ჩვენ გარშემო!..

— გინდა, ჯიბეში!.. — თავისი შენიშვნით კმაყოფილმა მზარეულმა ისე გადაიხარხარა, ახლა ვის რა უნდა ეთხოვა, რომ

არ შეესრულებინა. — კარგი, ნიკო! — თქვა მოკლედ და ბიჭს ხელი წამოუქნია, გამომყევით.

— სოლოსა! — მზარეულს სუთი ნაბიჯიც არ გადაედგა, კელავ უსმო ნიკალამ, — სომ იცი, ლოდინი არ მიყვარს.

— ვიცი! — მიუგო ნასევრადშემობრუნებულმა სოლოსამ „გაჭირვებულ“ ფიროსმანაშვილს, მაღლა აწეული ხელითაც ანიშნა — არსეინად იყავით და, გზა განაგრძო.

სოლოსას უკვირდა, ეს მღებავი ასე როგორ გვიმორჩილებს უმცროსსაც, უფროსსაც... რასაც იტყვის, თითქოს მაგისი შეგირდები ვიყვნეთ, ყველაფერს უსიტყვოდ ვუსრულებთო.

ყველა გრძნობდა, რომ ნიკოს სურვილის შესრულებას იმათ არც შიში უკარნახებდა, არც რაიმე სხვა იძულება, პირიქით, საკვირველი ის იყო, ყველას სიამოვნებდა, თუ ფიროსმანაშვილს რამეს გაუკეთებდნენ, თუ მის გულს მოიგებდნენ.

სწორედ იმ დროს, ნიკომ ხელში ფუნჯი რომ აიღო და ჯაგრის მოქნილობა ხელისგულზე მოსინჯა, ბაღში, შორიასხლოს, გაისმა მუსამბაზის ჰანგი. მეზურნეებმა ნელა ჩაჰბერეს თავიანთ დუდუკს და საამო ბგერაც შემპარავად, კვამლივით გაიკლანა, გაიშალა და წამოეფინა იქაურობას. თითქო იმ ჰანგის ბგერებად შეკრული თაიგული ვინმეს უხილავ ხელს ნიკოსთვისაც მიერთმიოს, ფარდულსაც ისე მოეფინა მისი „სურნელი“. წუთით დაყურადებულ ფიროსმანაშვილს უცებ ისე მოეჩვენა, თითქოს ბგერა შოლტივით მოიქნიესო, როცა ჰანგი გაძლიერდა, მაღლამაღლა წავიდა და ჟრუოლის მომგერელად დაირსა...

სქელი შუშის ორბიტაკავლიან ნაჭერზე გახსნილი საღებავე-

ბიდან ცისფერს სამი თითის სიფართე ფუნჯი წამოუსვა ნიკომ და ხელის პირველი მარჯვე მოქნევით ფუნჯმა და ფერმა მუშამბა ცისფრად გადახერა...

ნიკოს უკვე აღარ ესმოდა მუხამბაზის ჰანგი, დუდუკების ნელი წაბმული კვნესა... ის ასლა სხვა მუსიკას, სხვა ჟრუოლას აეტანა, სხვა სილვას შთაენტქა ფიროსმანაშვილის მთელი არსება. მისთვის უკვე არაფერი აღარ არსებობდა ფუნჯისა, საღებავებისა და იმ შელის მოლანდებასავით გამჭვირვალე გამოსახულების გარდა, ასე მკაფიოდ რომ აღბეჭდილიყო მესსიერებაში...

ნაშუადღევს, ოთხიოდე საათის შემდეგ, სოლოსამ ფარდულს რომ ჩაუარა, ნიკოც გაახსენდა. თუმცა საქმეზე მიეჩქარებოდა, ცნობისმოყვარეობამ მაინც მიაბრუნა უკან და ფარდულში შეახედა. მუშაობაში გართულმა ნიკომ კარის ჭრიალზე მოიხედა, მაგრამ, მგონია, ვერც კი იცნო, ზღურბლზე თუ სოლოსა იდგა. თავისი გაშმაგება ფიროსმანაშვილს ჯერ არ განელებოდა და სიცხიანივით მის ანთებულ მზერას ასლა არაფრის გარჩევა არ შეეძლო იმ ერთადერთი შინაგანი სილვის გარდა. ეს სილვა მუშამბაზე იბადებოდა საოცარი სისწრაფით და სასტად დარჩენილი მზარეულიც ისე იდგა კარის ზღურბლზე, თითქო სასწაულს შეესწრო.

ამ სანასაობით მონუსხული სოლოსა მალე მისვდა, რომ აქ ზედმეტი იყო, მსატვარს ალბათ ხელს უშლიდა, მაგრამ სანამ იქაურობას გაეცლებოდა, გულმა მაინც ვერ მოუთმინა ფიროსმანაშვილისათვის არ ეთქვა:

— ნიკო! ღმერთი გამიწყრეს, თუ შენი ფასი, ჯერ იმ ღმერთის გარდა, ვინმემ იცოდეს!

3 0 3 6

არბვეთის მთავრები

ტრაპეზია 2 ნაწილად

მთხმელი პირები

დავით
კოსტანტინე
დიდი გვანცა
მარვან
ლოტოს-რა
ბიძინა
სილიბისტრო
შოშიტა
შავშე
ფურმან
ბარაქია
საურმაგ
კვირიკე
დათუ
ფოცხვერა
ბაქარისძე
აბუ-ტააბატა
აღ-სანაუბარი
აღ-აბდალლასი

აღ-ქათიბი
აბუ-ლ-ვარდი
იბნ-ბუღბუღი
აბუ-ლ-საჯი
აღ-ფარაქტი
აბუ-შავარიბა
ივლიტი
ბუმბუღისძე
კვანჯლა ჩოლაბურისძე
I აზნაური
II აზნაური
I სილუეტი
II „—“
III „—“
IV „—“
სარკინოზი მეომრები
ასისტანტები
მაღე მსრბოლები
და სხვანი

საქართველო. მოწამეთა, მეოცე საუკუნე. არგეთი, მერვე საუკუნე.

1

მოწამეთას მონასტერი. წელმოწევეტილივით ნელა დგება აქამდე ბჭეს-
თან მიწოლილი ბერი. შესვლას აპირებს. მოდის ბიძინა. ერთხანს ჩუმად
დგას. შერე ჩაასვლეებს. ბერი მობრუნდება, უნდობლად აკვირდება.

ბ ი ძ ი ნ ა. გამარჯობა!

შო შ ი ტ ა. (მოდის მისკენ ნელი ნაბიჯით. რაღაცას ჩურ-
ჩულებს. უსმოდ ჩერდება.)

ბ ი ძ ი ნ ა. ხელი სომ არ შეგიშალე? მგონია, ლოცვით
იყავი გართული, თუ... წყევლით. ა?! (იცინის).

შო შ ი ტ ა. (თავდახრილი უსმენს. დროდადრო ქვეშ-ქვეშ
იცქირება უნდობლად)

ბ ი ძ ი ნ ა. რა გქვია?

შო შ ი ტ ა. შოშიტა, შვილო ჩემო!

პაუზა.

ბ ი ძ ი ნ ა. (იქაურობა მიათვალ-მოათვალიერა) ამბავი ჩა-
მომიტანეს... მოწამეთას მონასტრის ბერს აწყენინესო! გაუ-
გებრობაა! მაინც... რა მოხდა?

პაუზა.

შო შ ი ტ ა. უბედურება, შვილო ჩემო!

ბ ი ძ ი ნ ა. მაინც?!

შოშიტა. ქუთაისიდან ბოლშევიკ სილიბისტროს წინამძღოლობით დილა უთენია მეწვია გუნდი კომკავშირლები-სა. სანამ ვიცნობდი, მეგონა, სალოცავად, მუხლმოსაყრელად თუ მოვიდნენ-მეთქი. ალბათ მოგესხენება, შვილო ჩემო, მოწამეთას მონასტერი მრავალი საუკუნეა სავანედ იქცა მურვან-ყრუს მიერ წამებული მთავრების — დავითის და კოსტანტინესი!.. საქართველოს რომ სარკინოზები შემოსევია...

ბიძინა. (სიტყვა შეაწყვეტინა) ეგ ვიცი!.. მერე რაო სილიბისტრომ?!

შოშიტა. ვერ მივსვდი, შვილო ჩემო. მთვრალეებს არ გავდნენ, მაგრამ...

(აღელვებით ეჩურჩულება ბიძინას, რომელიც გაოცებას ვერ მალავს. უეცრად შემოიჭრა დაფეთებული, აქოშინებული სილიბისტრო ორი კომკავშირელის თანსლებით.)

სილიბისტრო. ამსანაგო ბიძინა! ქვემოთ რომ შენი მანქანა და მძღოლი არ დამსვედროდა, ვერ დავიჯერებდი...

ბიძინა. ამსანაგო სილიბისტრო!.. გამარჯობა დაგავიწყდა?!

სილიბისტრო. გამარჯობა კი არა, თავიც გადამაგიწყდა, რომ მითხრეს — ამსანაგი ბიძინაო... მე, კაცო, წყალტუბოში სამკურნალოდ მეგულვებოდი და... შენ, მოწამეთაში...

ბიძინა. (სიტყვა გააწყვეტინა) მერე? მაცალე მკურნალობა? (პაუზა) დალაგებული, კაცმა რომ თქვას, არასოდეს არ მასხოვდი, მაგრამ ასეთი გადარევა მაინც რას გავს?!

სილიბისტრო. (წელში ამაყად გასწორდა. მაუზერის ხის ბუდე, ქამარი რომ ძირს დაექაჩა, წინ წამოსწია.) აქ, ამსანაგო ბიძინა, მე ვარ საბჭოთა სელისუფლება და, ვიცი, რას ვაკეთებ!.. რაღა დროს წირვა-ლოცვაა!

ბიძინა. შენი აზრით, ასლა მაუზერი უნდა განაგებდეს

თავს, თუ... თავი მაუშერს? (პაუზა) წუთით რომ გააცოცლა, რამდენს იცინებდა ლუდოვიკო მეთოთხმეტე!..

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. ვინ ეშმაკია, ლუდოვიკო, არ ვიცი მე...

ბ ი ძ ი ნ ა. რომ იცოდე, არ გაწყენდა! ლუდოვიკო მეთოთხმეტე ცოტა შენზე უფრო დიდი უფლებების კაცი იყო, რომ თქვა — სახელმწიფო მე ვარო! ასლა შენც გინდა, გამოიყო ფეხი...

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. ბოლოს და ბოლოს, ვინ იყო მაგ შენი ლუდოვიკო!

ბ ი ძ ი ნ ა. საფრანგეთის მეფე!..

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. (წინ წამოწეული მაუშერის ხის ბუდეზე სელისგულს ტკაცანი გაადენინა) რავა ბედავ ბოლშევიკ სილიბისტროს შედარებას ვიღაცა მე-ფეს-თან!

ბ ი ძ ი ნ ა. დაწყნარდი (იცინის. ბეჭზე ხელი დაჰკრა). ეს მითხარი, სილიბისტრო, მართალია, რასაც ამბობენ?..

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. რას, მაგალითად?

ბ ი ძ ი ნ ა. რას და... ისე გაცხარებულხართ... შენ და შენს ამაღას ჯერ დაგიკარგავთ წონასწორობა, მერე აქაურობა თითქმის მიგინგრევიათ და ბოლოს... თითქმის გაგიძარცვავთ...

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. (აფეთქდა) ვინ ამბობს მაგას? ხომ არ უნდა, ამოვადრო სული ნაქურჩალის საცობივით? (შოშიტას გადახედა).

ბ ი ძ ი ნ ა. მომისმინე. ჯერ ხატების მოჭედილობით დავიწყოთ... აგიძვრიათ ოქრო-ვერცხლი, წაგიღიათ შემოწირულებანი... ძვირფასი ნოსი და რაღაც ნივთები...

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. (ერთბაშად დაწყნარდა. გაიცინა) ეგ... რაც მართალია, მართალია, სრული ჭეშმარიტებაჲ!

ბ ი ძ ი ნ ა. არ გადაპრიო! რაა ამ საქციელში ჭეშმარიტი და... ბოლშევიკური?!

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. ის, რომ... ნოსი კაბინეტში დავიგე და ზედ ფეხით გავდი-გამოვდივარ... ღდინზე ვცვითავ! ოქრო-ვერცხლი კი საზინას ჩავაბარე ჩემი ხელით. აქტივ შევადგინე. შევიპლია, თბილისიდან მოავლინო ამსანაგები, ყველაფერი მისსალ-მისსალ აწონონ და შეამოწმონ!

ბ ი ძ ი ნ ა. შეამოწმონ! ასლა ის მითხარი, ამ ღვეითისა და კონსტანტინეს ნეშტს რაღას ერჩოდით?

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. რაგა, არ მქონდა შემოწმების ნება?

ბ ი ძ ი ნ ა. რისი შემოწმების?

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. იმ ფიტულებში რამე ნაეშმაკარი სომ არ იყო, იქნება განძს ინასავდნენ...

ბ ი ძ ი ნ ა. მერე, რა აღმოჩნდა?..

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. არაფერი. ისე, მაგი ასლა ყველაფერი რომ ტყუილია, შენც კარგად მოგესხენება! კაცმა არ იცის, ამისთანა (შოშიტას გადასედა) თაღლითებმა ვისი ძვლები ჩაყარეს იმ ყუთში, დავითისა და კოსტანტინეს სახელობაზე!

ბ ი ძ ი ნ ა. იცი, ვინ იყვნენ ისინი?

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. ვინ ისინი?

ბ ი ძ ი ნ ა. არგვეთის მთავრები.

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. მაგი მე კი არა, ამ შენობის ქვებსაც არ ემახსოვრებათ!.. რა ვიცი, რამდენი ყრია მაგისთანა უპატრონო ძვლები. ეს ბერები რომ კვდებოდნენ, თუ სოცდი არა, ძვლები სომ რჩებოდა. ჰო, და...

ბ ი ძ ი ნ ა. (სინანულით) საქმე ძვლები არ არის, ამსანაგო სილიბისტრო, საქმე ადამიანის კეთილი სასელი, ღვაწლი და ხსოვნაა!.. გააჩნია, რა მიზანს ისასავს კაცი ცხოვრებაში, და მერე როგორ გადადის მისი სახელი ისტორიაში. რისთვის

ინახავს ზოგის სსოვნას ხალხი ასე ჯიუტად. დავითისა და კოსტანტინეს ისტორია ჩვენი ერის საძირკვლის ერთი მოზრდილი, სისსლით შეღებილი ლოდია! არგვეთის მთავრები იცავდნენ სამშობლოს შემოსეული მტრისაგან. აუწერელ ტანჯვას გაუძლეს მურვან-ყრუს ტყვეობაში, რწმენას არ უღალატეს! სომ გესმის, რას ნიშნავს — არ უღალატეს!

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. რა იცი შენ? ისე ლაპარაკობ, თითქოს მაშინ იქ იჯექი და ოქმს წერდი!

ბ ი ძ ი ნ ა. ოქმს, არა? (მწარედ გამეცინა) ჯერ ის მითხარი, შენ რა იცი და... თუ გჯერა რამის საერთოდ!

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. რასაც ბოლშევიკები აკეთებენ, ყველაფერი მჯერა!

ბ ი ძ ი ნ ა. ჰოდა, ბოლშევიკების გაკეთებული საქმეა ასლასან გამოსული წიგნის — „საქართველოს ისტორიის“ გამოცემა! სწორედ ამ წიგნში წერია არგვეთის მთავრების ღვაწლიც სამშობლოს წინაშე!

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. რა შუაშია ასლა აქ, წიგნის გამოცემა? წიგნი, ამხანაგო ბიძინა, რევოლუციამდეც გამოდიოდა! ვერ იშლით ეს განათლებული ხალხი ინტელიგენტობას!.. ამ ხელისგულს ხომ უყურებ, რაფერ გამიკაჟა ჯერ თოხის, მერე ამ. მაუზრის ტარმა რევოლუციისათვის ბრძოლებში...

ბ ი ძ ი ნ ა. შენ, როგორც გლეხი, სასოფლო-სამეურნეო იარაღს უფრო მეტ პატივს უნდა სცემდე და, მიკვირს... (მაუზრის ხის ბუდეს ხელი შეავლო) ინტელიგენტიო, ა! რა დაუშავა ინტელიგენტობამ ლენინს! თუ ინტელიგენტი იყო, მითმაც ვერ გასდა მუშათა კლასის ბელადი! (იცინის) ა, სილიბისტრო! ხომ ჩაგივარდა ენა მუცელში (პაუზა) ყველაფერი რომ გაპატიონ, ამ ტაძრის დაზიანებას არ გაპატიებენ!.. ეს, ამხანაგო სილიბისტრო, კულტურის ძეგლია, ჩვენი ხალხის

ნაოფლარია და, რაც აშენებულია, რაზე დავანგრით?! ბო-
ლოს და ბოლოს, სსკა დანიშნულებისათვის გამოდგება,
ეთქვათ... ეთნოგრაფიულ, მხარეთმცოდნეობის მუზეუმად!
რუსეთში, ლენინის განკარგულებით, თუ სადმე სასასლევებში
მსატკრული ღირებულების ნივთებია, სათითაოდ აღრიცხავენ,
კულტურის ძეგლებს კი რესტავრაციას უკეთებენ და... ჩვენ
აქ ვანგრით, ეს რა ბოლშევიკობაა!

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. აბა, რა ექნათ ახლა?

ბ ი ძ ი ნ ა. მე კრინტს არსად დავძრავ, შენ კი გირჩევ...
სვალვე მისცე მითითება, შეაკეთონ მონასტრის სასურავი, და
შიგ რაც ლურსმნით გიჩიქნიათ კედლებსა და სვეტებზე...
წესრიგში მოიყვანონ აქაურობა!

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. მე მაგას, ამხანაგო ბიძინა... ცოცხალი
თავით არ გავაკეთებ... თუ ვყოფილყარ ბოლშევიკი! ეკლესია
ეკლესიაა!

ბ ი ძ ი ნ ა. (დინჯად) გააკეთებ!

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. არა, ამხანაგო ბიძინა!

ბ ი ძ ი ნ ა. მაშინ... იძულებული ვიქნები, დავაბარებინო
შენი თავი თბილისში ამხანაგებს და...

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. ეს უკვე მუქარაა, ამხანაგო ბიძინა!
ამისთვის ვიბრძოდით გვერდი-გვერდ რევოლუციაში?

ბ ი ძ ი ნ ა. ჰოდა, ამ საქმეშიაც „გვერდი-გვერდ“ უნდა ვი-
ყოთ. დამიჯერე. სჯობს, აქვე შევთანხმდეთ.

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. (გაცხარებით სცემს ბოლთას) მაგაში
ვერ შევთანხმდებით, რასაც ვერ გავაკეთებ, ვერ გავაკეთებ!..

ბ ი ძ ი ნ ა. (დაფიქრდა) იცი, რა გითხრა, ამხანაგო სილი-
ბისტრო? როგორც ვატყობ, ყველაფრის გათვალისწინება შენ-
თვის ახლა ძნელია, მაგრამ... იცოდე, რასაც შენ ახლა არ გა-
აკეთებ, მოვა დრო და... შენი შვილები გააკეთებენ!

ს ი ლ ბ ი ს ტ რ ო. ა, ბოდიში, რაყა არა!..

ბ ი ძ ი ნ ა. თუ შენი შვილებიც შენსავით გაჯიუტდებიან, მაშინ... შენი შვილიშვილები გააკეთებენ!

ს ი ლ ბ ი ს ტ რ ო. რატომ გგონია, ამხანაგო ბიძინა, შვილები, ან შვილიშვილები ჩემზე უფრო სულელები და უპრინციპოები იქნებიან...

ბ ი ძ ი ნ ა. ისინი გააკეთებენ იმიტომ, რომ შენზე უფრო განათლებული, შეგნებული და პრინციპულნიც იქნებიან, კულტურული მემკვიდრეობის უკეთ დამფასებელნიც! (პაუზა) დღეს წარსულიც ჩვენია, როგორც მემკვიდრეობა, და ამ მემკვიდრეობიდან, რაც კარგია, რაც აწმყოსა და მომავლისთვის გამოგვადგება, ჩვენს საგანძურში შევიტანთ!.. წარსული აწმყოს საძირკველია. შენ გსმენია, უსაძირკველად შენობა ვისმეს აეგოს?

შ ო შ ი ტ ა. (ბიძინას მუხლზე კოცნა დაუპირა).

ბ ი ძ ი ნ ა. ა, ეს მაკლია ასლა! (ბერი წამოაყენა).

შ ო შ ი ტ ა. შვილო ჩემო, ვინა ხარ, ასეთი ღვთისნიერი! თუ ქრისტიანობა სელს არ შემიშლის, დღესვე ჩავეწერები შენს პარტიაში.

ბ ი ძ ი ნ ა: (იცინის, მერე სილიბისტროს გადახედა) ამისი არ გეშინია?

შ ო შ ი ტ ა. ღმერთი, შვილო ჩემო, განა ყველას წაღმა შობს, ზოგი უკუღმა იბადება! მაგასთან მე არაფერი მესაქმება... შეუნდოს უფალმა ყოველივე...

ბ ი ძ ი ნ ა. როგორ თუ არ გესაქმება, ჩვენ ერთ პარტიაში ვართ!

შ ო შ ი ტ ა. სუმრობ, შვილო ჩემო?! ეგ... შეუძლებელია!

ბ ი ძ ი ნ ა. რატომაა შეუძლებელი? ზოგი ფიცსია, ზოგი დინჯი. ეს, ჯერ, რევოლუციის რაშიდან არ ჩამომსტარა!

შო ში ტ ა. სიფიცსე და სიღინჯე არაფერ შუაშია, შვილო ჩემო! უნდა გესმოდეს...

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. ამ ცხელ გულზე, ასლა, ჩემო ბაბუა, თავი არ გამაგორებო... (მაუზრის ბუდე ქამარზე შეისწორა)

ბ ი ძ ი ნ ა. ყური მიგდე, ამსანაგო სილიბისტრო! მე დიდ პატივს ვცემ იმას, ვისაც გულწრფელად, ზოგჯერ გულუბრყვილოდაც სწამს რამე, არ ფარისევლობს. რწმენა, ფიცი და ანგარება შეუთავსებელია! ასლა საქმე ისაა, დააჯერო, თუ კაცი ცდება! მაგრამ, ვისაც ადვილად შეუძლია ერთი რწმენის შეცვლა მეორეთი, ის მეორესაც ასევე ადვილად შეიცვლის მესამით! არ გაგიგონია? ჩვეულება რჯულზე უმტკიცესიაო! ასლა ჩვენ ყველაფერი სიფრთსილით, წინდახედულებით უნდა ვაკეთოთ! ადამიანის ბუნება ისეთია, ზოგჯერ, რასაც უგინებ, თუ გადააჭარბე, ის შეუყვარდება და, რასაც უქებ, თუ გადააჭარბე, ის შესძულდება! კარგი, სეირიანი, ერთბაშად არაფერი არ კეთდება, ყველაფერს დრო უნდა, ადამიანის დაბადებასაც, ნაყოფის დამწიფებასაც!.. აგერ, ეს ჩვენი მოსუცი ბერიკაციც, როცა დარწმუნდება ჩვენს რწმენაში, ჩვენს ქადაგებაში სალსის სიკეთისათვის ზრუნვის მეტი არაფერია, თავის რწმენას ნელ-ნელა გამოსშირავს ბალახბულასისაგან... დაიმასსოვრე ჩემი სიტყვა, ამსანაგო სილიბისტრო... და მოვა ჩვენთან, ბოლშევიკებთან!

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. მერე? ვინ მოუშვებს სათოფეზე! სუცები და ბერები აკლია პარტიას!

ბ ი ძ ი ნ ა. შენ აგრე ფიქრობ? (პაუზა) რაღაც განსაკუთრებულ შემთხვევაში, როგორც გამონაკლისი, შეიძლება სასულიერო პირიც კი იყოს პარტიის წევრი!

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. (სიტყვა მოუჭრა) არ თქვა მეორედ!

ბ ი ძ ი ნ ა. შენ, თუ გინდა, ნუ იტყვი, ის კი... ამბობს!

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. ვინ?

(პაუზა. პასუსის დამაბუღი მოლოდანი).

ბ ი ძ ი ნ ა. ლენინი!

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. (დაიბნა) კაი, თუ კაცი ხარ!

ბ ი ძ ი ნ ა. (გაბადრულია) კაი თქვი, შენ! ოჯახში თუ არა, კაბინეტში სომ მაინც გაქვს ლენინის ტომები? გადაშალე და წაიკითხე. (პაუზა) სილიბისტრო, ხედავ, რა ხედაი! რა სანა-საობა იშლება აქედან და... ხედავ, როგორ ბრუნავს... წუთი-სოფელი!

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. რაზე ამბობ მაგას?

ბ ი ძ ი ნ ა. იყო დრო, წელი შვიდას ოცდაჩვიდმეტი, მერვე საუკუნე ქრისტეს აქეთ, როცა... იქნებ ამ მაღლობიდანაც მურვან-ყრუ, ან მისი რომელიმე სარდალი გადასცქეროდა ჩვენს ზღაპრულ მხარეს! ვინ იცის, იქნებ სწორედ ეს სილამა-ზეც უმღვრევდა სისხლს და გონებას, აქ, ამ წიაღში აღზრდი-ლი ვაჟკაცები რომ არ ეპუებოდნენ მის ურიცხვ სპას, სისას-ტიკეს, უმოწყალო ჟღეტას, სანძრებს, შიმშილს!.. ასლა! სასი-ამოვნოა აქ დგომა, არა?

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. არ უნდა ლაპარაკი.

ბ ი ძ ი ნ ა. და რა ადვილია, არა?

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. არ უნდა ლაპარაკი.

ბ ი ძ ი ნ ა. აბა, მაშინ მდგარიყავი ასე არსეინად! ირგელივ, სანამდე თვალი მისწვდებოდა, მთა, გორაკი, ხევი, მინდორი საესე რომ იყო სარკინოზებით. დაფრიალებდა მათი შავი დროშები თეთრი წარწერით — „მაჰმადი მოციქული ალაჰისა“. დაფრიალებდა ათასნაირი ჭრელი სამოსი!.. წითლად რომ იყო შეღებილი ბორცვი, ხევი. მდინარის ნაპირსაც წითლად გას-დევდა სისხლის ზოლი, აქა-იქ, შორს თუ ახლოს, იწვოდა სახლ-კარი, ტყე!.. წარმოგიდგენია, თავისი მიწა-წყლის რა

ფანატიკური სიყვარული უნდა ნთებოდათ გულში მაშინდელ ქართველ ჭაბუკებსაც, რომ პირისპირ დასტაკებოდნენ იმ ურიცხვსა და მძვინვარე მტერს, არგვეთის მთაგრების — დავითისა და კოსტანტინეს წინამძღოლობით, ვისი სსოვნაც აქ, მოწამეთის მონასტერშიაც შემოგინახეს! შენ კი...

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. პირდაპირ ველარ გცნობ!.. რევოლუციონერი და, ასეთი ლაპარაკი?

ბ ი ძ ი ნ ა. არ შეფერის, ხომ? მერე, ვინ არის რევოლუციონერი? სამართლიანობის, ძმობის, ვაჟკაცობის, სამშობლოს სიყვარულის, მშრომელი ხალხის ინტერესების განსახიერება, ხომ?

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. კი!

ბ ი ძ ი ნ ა. ჰოდა იცოდე, ვინც რევოლუციის გამარჯვების შემდეგაც არ დარჩება რევოლუციონერად, ის არც მანამდე ყოფილა რევოლუციონერი!

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. მაგაში მართალი ხარ! ცოტა იმ... დავითის და კოსტანტინეს საკითხში გეშლება რაღაცა! აბა ამას კითხე (შოშიტაზე უთითებს) წმინდანები იყვნენო!

ბ ი ძ ი ნ ა. სანამ წმინდანებად მონათლავდნენ, ისინი მსედართმთაერები იყვნენ და, გვერდს ვინ უმშვენებდათ, ვინ იბრძოდა მათთან ერთად, იცი? მთელი მშრომელი მოსასლეობა, გლეხობა, სელოსნები... გაწმინდანების ზღაპარს კი, ჩემო სილიბისტრო, არ ჭირდება არც პროპაგანდა, არც მტკიცება... ეს რელიგიური სამოსელი უკვე შემოძარცულია. გამოვხშიროთ ჭეშმარიტი ისტორია, ხალხის თავდადება ზღაპრისაგან და დღეს სამშობლოსადმი იმ შორეული ერთგულების მაგალითსაც ვცეთ ღირსი პატივი!

პაუზა.

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. (თითქმის შერიგებულის კილოთი) რა

თქვი, როდის მომხდარა ევ ამბავი, ამხანავო ბიძინა! ერთი დალაგებით მიაბზე, ამ ბიჭებმაც გაიგონონ, (კომკავშირელებზე ანიშნა) რა ქნეს იმ, არგვეთის მთაერებმა იმისთანა, რაზე უნდა სცეს პატივი მუსლმოდრეკით დავითსა და კოსტანტინეს ბოლშევიკმა, სილიბისტრო ბაბუაძემ?!

პაუზა.

ბ ი ძ ი ნ ა. (თუთუნის გაასვია, სილიბისტროს მიწოდებულ ასანთზე მოუკიდა. გააბოლა) არგვეთი. მერვე საუკუნე ქრისტეს აქეთ! შვიდასოცდაჩვიდმეტი წელი...

2

ზარების საზეიმო რეკვის ხმა ჯერ შორიდან ისმის, შემდეგ თანდათან პლიერდება.

შავ ცაზე ჩანს დიდი წითელი მთვარე, მისი დისკო ნელა ილევა ნამგლისებურ ნახევარმთვარემდე.

სცენაზე ხალხის ჩოჩქოლია. ნახევრად ბნელში ცივად ელავენ მაღლა აწვდილი დაშენები. ისმის ომახიანი შეძახილი:

I ს ი ლ უ ე ტ ი. სარ-კი-ნო-ზე-ბი.

II ს ი ლ უ ე ტ ი. სა-რას ძალ-ლე-ბი.

III ს ი ლ უ ე ტ ი. სარ-კი-ნო-ზე-ბი.

IV ს ი ლ უ ე ტ ი. სა-რას ძალ-ლე-ბი.

წუთიერი საზეიმო დუმილი. დიდი ზარის თანაბარინტერვალიანი გუგუნის აკომპანემენტზე კვლავ გრძელდება ომახიანი შეძახილები:

I ს ი ლ უ ე ტ ი. ქართველთა ლაშქარმა

II ს ი ლ უ ე ტ ი. არგვეთის მთაერების

IV ს ი ლ უ ე ტ ი. დავითისა და კოსტანტინეს

III ს ი ლ უ ე ტ ი. წინამძღოლობით

I ს ი ლ უ ე ტ ი. სძლია, მოსრნა

IV ს ი ლ უ ე ტ ი. სარკინოზთა

II ს ი ლ უ ე ტ ი. რჩეული მსედრობა!

III ს ი ლ უ ე ტ ი. იპლივინენ სარკინოზები

I ს ი ლ უ ე ტ ი. სარას ძაღლები!

IV ს ი ლ უ ე ტ ი. სარკინოზები

II ს ი ლ უ ე ტ ი. სარას ძაღლები.

ზარის გუგუნს შეერთვის ძველი ქართული მსედრული სიმღერა

3

ქართველ მეომართა ერთი ჯგუფი. სამი არაბი ტყვე.

შ ა ვ შ ე. ჰო, ჰო, ჰო, რა ამბებს მოგუთსრობ ჩემს შვილებს და შვილიშვილებს... როცა მეყოლებიან!

თ უ რ მ ა ნ. (უეცრად გადაისარხარა) ამას ჯერ ცოლიც არ პყოლია და, უკვე შვილიშვილებს უყვება ზღაპარს!

შ ა ვ შ ე. ჩვენ რომ დაგვიმარცხებია, ის თურმე სარკინოზთა ლაშქრის მეოთხედი ყოფილა!

თ უ რ მ ა ნ. მერე? ეს გამარჯვება, თუ იცი, სადამდე გვიყოფა? გეაცლის, ურჯულო, დაცოლშვილებას?

შ ა ვ შ ე. ხვალ... რა მოგველის, არა?

(შემორბიან მალემსრბოლები)

I მ ა ლ ე მ ს რ ბ ო ლ ი. არგვეთის მთაგრეხი — უფალი დავით და უფალი კოსტანტინე მოგიწოდებთ — თვალი ფხიზლად გეჭიროთ უღელტეხილისაკენ!..

II მ ა ლ ე მ ს რ ბ ო ლ ი. წამი-წამს მოსალოდნელია გამ-
ძენვარებულ სარკინოზთა შემოსევა... (ჩაიარეს. მათი სმა, —
იგივე გაფრთხილება, ისმის სცენის გარეთაც).

შ ა ვ შ ე. სედავ! (შორს იცქირება) მთელი ეს მსარე იხიზ-
ნება... ქალი, ბავშვი, მოსუცი!.. რა სოფლები რჩება მტერს
ასაოსრებლად!

(მოისმის გასიზნულთა ცრემლით და ვაებით აღსავსე
სმები)

თ უ რ მ ა ნ. ეს ჩვენი ჭაბუკები ამდენსანს რატომ არ ჩა-
ნან? სომ არ გაექცათ ტყვეები?

შ ა ვ შ ე. ძალით გინდა გამაცინო?.. ორ შეიარაღებულ
ქართველს, სამი სელშეკრული სარკინოზი რანაირათ უნდა
გაქცეოდა?!

თ უ რ მ ა ნ. რა იცი! მაინც რა მარჯვედ ისერიან ისარს ის
შეჩვენებულები!

შ ა ვ შ ე. ისრის სროლა და ცხენსე ჯდომა ზღაპრულად
იციან, ნამეტნავად იმ ბედუინებმა!

(შემოდის ბარაქია).

შ ა ვ შ ე. სად ხართ, კაცო?! დანარჩენები?

ბ ა რ ა ქ ი ა. ვინ, დანარჩენები?!

შ ა ვ შ ე. საურმაგ, კვირიკე, ტყვე-სარკინოზები!..

ბ ა რ ა ქ ი ა. საურმაგ, და კვირიკე მოდიან ნელა-ნელა,
სარკინოზმა ტყვეებმა კი... ჭირი მოგჭამეს!..

თ უ რ მ ა ნ. რა მოსდა?!

ბ ა რ ა ქ ი ა. გაქცევა დააპირეს და... გაბრაზდა საურმაგ!..
რას მირბიხართ, თუ ასე გინდათ, მე თვითონ „გაგისტუმ-
რებთო“!

თ უ რ მ ა ნ. სად, კაცო?

ბ ა რ ა ქ ი ა. თვალის დახამხამება ვერ მოვასწარი...

შ ა ვ შ ე. რას ამბობ... ტყვეები დასოცეთ, თქვე... წყევ-
ლებო? მოდი და ჩააბარე, ენდე ამათ!..

(შემოდიან საურმაგ, კვირიკე. უკან მორჩილად მოსდევენ
ხელებგაკრული ტყვეები).

შ ა ვ შ ე. (გაოცებისაგან, აღარ იცის, რა ქნას) რა სუმრო-
ბაა... აბა ესენი ვინ არიან?!

ბ ა რ ა ქ ი ა. (თითქოს ასლა შეამჩნიაო, გაოცებული) უჰ,
გაცოცსლებულან ეგ შეჩვენებულები? არაბებმა თურმე ისეთი
წამლობა იციან...

შ ა ვ შ ე. ვერ მოვიშალე და ვერა, ეს გულუბრყვილობა...

თ უ რ მ ა ნ. მოდი და ნუ გაოცდები! მაინც რა იყო, ამ
სარკინოზი ტყვეების ცოცსლად დანახვაზე რომ გულს ასე
მომეშვა! ქართლში ქვა ქვაზე აღარ დაუტოვებიათ ამ წყევ-
ლებს, რაკი სალხი გახიზნული დახვედრიათ, ასლა აქაურობას
შემოესივნენ და, მაინც... რომ გავიგონე, საურმაგს ტყვე სარ-
კინოზები დაუსოციაო, გული საშინლად მეტკინა!

ბ ა რ ა ქ ი ა. მეტი არაფერი მინდა, ერთი ასლა ქართველი
კაცის გულში ჩაახედა იმ მურვან-ყრუს! ჩვენი დედაბუდიანად
ამოგდების მსურველიც ვერ გაგვიმეტებია!

შ ა ვ შ ე. შენ ის თქვი, ეგ ჩვენი გულის სიბო, ასე ყვე-
ლასთვის რომ გვემეტება, საბოლოოდ აგვაშენებს, თუ... გა-
დაგვაშენებს?

ბ ა რ ა ქ ი ა. თუ ვერ გადაგვაშენებს, ვერც... აგვაშენებს!

თ უ რ მ ა ნ. (სის ფოთლებზე საჭმელი დააწყო) გაუხსე-
ნით სელი მაგ მამაპაღლებს, ლუკმას მე სომ არ ჩაუდებ
პირში!..

ს ა უ რ მ ა გ. ნურც ხელს გაუხსნით, ნურც ლუკმას მია-
წოდებთ, რა ღირსნი არიან, ეყარნენ აგრე, მშივრები.

თ უ რ მ ა ნ. ყველაფერი შემოიძლია, მაგრამ მშიერმა კაცმა რომ მიყუროს, მე როგორ ვჭამ, ამას ვერ ავიტან!

ს ა უ რ მ ა გ. დღეს ეგენი არიან, ხვალ შენ იქნები ალბათ, მაგათ ყოფაში და, ნასავ, რას მოგართმევენ...

თ უ რ მ ა ნ. მე გადამისადონ! (ტყვე სარკინოზებს სათითაოდ უხსნის უკან გაკრულ ხელებს)

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. ეს რას ნიშნავს?

შ ა ვ შ ე. ქართულ კაცთმოყვარეობას!

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. მაგრამ... ჩვენ სომ მტრები ვართ?

თ უ რ მ ა ნ. ჩვენ, ეს უბრალო სალხი არასოდეს მტრები არ ეყოფილვართ! მიცნობთ, გიცნობთ? მტერი ისაა, ვინც წამოგასხათ საშოვარზე, თანაც ალაჰის სახელით!

ა ლ-ს ა ნ ა უ ბ ა რ ი. მართალია!

შ ა ვ შ ე. მგონია, მისვდნენ!..

ს ა უ რ მ ა გ. მეტი არაა ჩემი მტერი! მაგათ უკვე იმდენი ცოდო აქვთ ჩადენილი, სიკეთის ქადაგებას სისულელედ ჩაგითვლიან და, იქნებ კიდევ იფიქრონ... გვეშველაო!

თ უ რ მ ა ნ. შენ რა გქვია?

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. მე? აბუ-ტააბატა!

ბ ა რ ა ქ ი ა. ტაააბატა! შენ იმ გარეულ ბატებს სულაც არ გავსარ, ჩვენში კვერცხების დასადებად და ჭუჭულების გამოსაჩეკად რომ ჩამოფრინდებიან ხოლმე არაბეთიდან.

ს ა უ რ მ ა გ. ნუ გეშინია, თუ ჩვენებური გოგო... მოიხელთა, ეგეც დააჩეკინებს „ჭუჭულებს“ და დაგიტოვებს სარკინოზებს!..

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. მართლა ბატი ვიყავი, ტომის მეთაურს რომ დავუჯერე და აქეთ წამოვყევი...

ს ა უ რ მ ა გ. ასლა მოხვედი ჭკუაზე? მერედა რატომ წამოყევი?..

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. ეჰ, რა მექნა! თუ ჭეშმარიტი მაჰმადი-
ანი ხარ, საღვთო ომში მონაწილეობისაგან თავს ვერ დაიზღ-
ვევ, ალაჰს იარაღით უნდა მიეხმარო, ასე გვეუბნება მაჰ-
მადი!

თ უ რ მ ა ნ. შენ სუფთა წყლის არაბი ხარ, თუ ნუბიელი...
მონა?

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. ნუბიელი მონა რატომ ეიქნები?! ჩვენ
სამთავე ნამდვილი არაბები ვართ. მე სპარსეთის ყურეში და-
ვიბადე, დასასთან. მყვინთავის საქმე ბავშვობიდანვე შევის-
წავლე, მარგალიტის ნიუარებზე ნადირობაში გავიწაფე... მძი-
მე სელობაა... ამიტომ გადავწყვიტე სხვებსავით იოლ საშო-
ვარზე გამეცვალა, მაგრამ დავრწმუნდი, იოლი არაფერი ყო-
ფილა ამ ქვეყანაზე, ყველა სელობა ძნელია, თუ გულს დაუ-
დებ!..

ს ა უ რ მ ა გ. მშობლები, ცოლ-შვილი თუ გყავს?

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. მოსუცი დედა. ორი ძმა. ცოლიც მყვან-
და, მაგრამ ლაშქრობაში წამოსვლის წინ გავუშვი.

ბ ა რ ა ქ ი ა. აგრე ადვილია თქვენთან ცოლის გაშვება?

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. მე ერთი წლის ვადით მყვანდა ნათხო-
ვი... ზოგი სამი თვითაც თხოულობს. ბედუინი, შორეულ
მგზავრობაში რომ მისდევს აქლემების ქარავანს... ცოლი ვის
დაუტოვოს, რა იცის, როდის დაბრუნდება?..

შ ა ვ შ ე. რას არ გაიგონებ ამ ქვეყანაზე!..

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. ვინც მომთაბარე ცხოვრებას ეწევა...
ცოლს დროებით თხოულობს... ჩვენთან აგრეა!

ს ა უ რ მ ა გ. შენ რა სელობის კაცი ხარ?

ა ლ-ს ა ნ ა უ ბ ა რ ი. მე? ალ-სანაუბარი, ბედუინი. ცხენის
გამოზრდასა და გასედგნაში ადამიანის შვილი ვერ მჯობია!

(თურმანის მიწოდებული მწკადის თითო ნაჭერს სის შამფურიდან ამოღებენ).

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. პო, პო, პო, თუ გშია, საჭმელს გემო ერთი ათად ემატება!

შ ა ვ შ ე: რა ბედნიერება იქნებოდა, ჩვენს უცნაურ პურობას გუშინდელი სისხლისღვრა არ უძლოდეს წინ, ა? რა ვართ, მაინც, ეს აღამიანები?! (ყანწი დაადრო) თითო დავლიოთ!

ს ა უ რ მ ა გ. სანამ ამ ქვეყანაზე დადისარ, ხან სისხლის ღვრა მოგიწევს, ხან ღვინის სმა!.. დაასხი!

თ უ რ მ ა ნ. განსსვავება ისაა, სისხლს სხვისი ნებით ღვრი, ღვინოს კი შენი ნებით სვამ! საურმაგ, შენ უფროსი ხარ ამ სუფრაზე, ა, ყანწი და ვინც გინდა ღალოცე, ვინც გინდა დაწყევლე!

ს ა უ რ მ ა გ. (ყანწი ჩამოართვა) ქართველი კაცი რომ ღვინით სავსე ყანწს აიღებს ხელში, თავი მოკვდავად აღარ მიაჩნია, ის მაშინ ღმერთია! ღმერთი კი არავის არ წყევლის!

შ ა ვ შ ე. არ წყევლისო, რომ თქვი, ამ სარკინოზებას შეშოსევა დაწყევლაზე მეტი არ არის?

ს ა უ რ მ ა გ. საქართველოს გამარჯვებისა იყოს ყველა გაწნაცდელში აწ და მარადის!

(ყანწი შავშეს გადასცა. ის უესებს და რიგრიგობით სთავაზობს ყანწს დანარჩენ ქართველ მეომრებს. ბოლოს თვითონ დააპირებს შესმას, მაგრამ გადაიფიქრებს და სავსე ყანწს აბუტაბატას მიაწოდებს.)

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. მე ღვინოს არა ვსვამ.

ს ა უ რ მ ა გ. არ სვამ, თუ... არ გინდა გვადღეგრძელო! ჰა, დალიე და გუნებაში, თუ გინდა, დაგვწყევლე, შენს სინდისზე იყოს!

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. ჩვენს ლაშქარში ასეთი წესია: ალაჰის

სასელით ნაბრძანები გვაქვს — ღვინოს არ მივეყაროთ. ჩვენც წმინდად ვასრულებთ. განა ეს დასაძრახია, ან საწყენია?!

ა ლ-ა ბ დ ა ლ ლ ა ჰ. ამ სასტიკ წესს ყველა მაჰმადიანს იცავს ლაშქრობაში.

თ უ რ მ ა ნ. ღვინო ღვინოა და, შენ, მგონია, მწვადსაც არ დააკარე პირი.

ს ა უ რ მ ა გ. აქამდე რა ჩუმად იყავი?! შენი სასელი?

ა ლ-ა ბ დ ა ლ ლ ა ჰ. ალ-აბდალლაჰ!

ს ა უ რ მ ა გ. აბდალლაჰ? აჰ, აბდალი? ბიჭო, ომში დაღვრილი სისხლი რით უნდა შეივსო, თუ ამისთანა წითელ ღვინოს არ შესვამ!

ა ლ-ს ა ნ ა უ ბ ა რ ი. განა ჯინებთან წილნაყარნი, ცბიერები, ჩვენთანაც არ არიან!.. დიდკაცობა ჩუმ-ჩუმად კიდევაც სვამს და უარესსაც აკეთებს... ეს, ჩვენ, უბრალო სალხს გვწამს ყველაფერი ასე გულუბრყვილოდ!

ს ა უ რ მ ა გ. თქვე... საცოდავებო!

თ უ რ მ ა ნ. ერთი ეს მითხარი ალ-სანაუბარ! თუ მართლა ბედუინი სარ, ცხენი... სადა გყავს?!

ა ლ-ს ა ნ ა უ ბ ა რ ი. ცხენი... სომხეთს, ლაშქრობაში მომიკლეს შარშან. აქლემები კი, შინ დავტოვე, ძმები უფლიან.

შ ა ვ შ ე. თქვენსკენ ასეთ სამოვრებს და წყაროებს. თუ შესვდება კაცი?

ა ლ-ს ა ნ ა უ ბ ა რ ი. ასეთი სამოვრები და წყაროები არაბს ჩვენს მხარეში, არც დაესიზმრება, მიტომაც ცხენი აქლემთან შედარებით ძნელი მოსავლელია. მთავარი საკვები ჩვენთან ცხენისა—ქერია, ძნელად კი იშოვება. ვაჭმევთ ფინიკსაც. იუ საქმე გაჭირდა, ზოგან კალიითაც კვებავენ. ბედუინს აქლემის რძე ხანდახან ცოლშვილისთვისაც არ ემეტება, ცხენს არ მოაკლდესო. იმას ასმევს.

ს ა უ რ მ ა გ. ცხენი რა, ცოლ-შვილზე მეტად უღირს?
ა ლ-ს ა ნ ა უ ბ ა რ ი. ცხენის ყოლა, ცოლის ყოლაზე ნაკ-
ლებს პნელი საქმე არ არის ჩვენთან. ამიტომაც უთქვამთ ძვე-
ლებს — ვისაც ცხენი და ცოლი ჰყავს, მან არ იცის, რა არის
მოსვენებაო!

კ ვ ი რ ი კ ე. ჰო, რა სჯა-ბაასი გააჩაღეთ! (პაუზა) ასე ახ-
ლოს მაინც არ ვიყოთ მურვან-ყრუს მთავარ ბანაკთან!.. სომ
არ გვითვალთვალევენ ნეტავი მისი მსტოვრები ზეკარის
უღელტეხილიდან?!

ს ა უ რ მ ა გ. წელან, ღვინოს არ დაუთფერივარ, მაგრამ ახ-
ლა შენმა სიტყვებმა კი გამომაფხიზლეს! ორ-ღამე-ნათეიი,
წაძინებას ვაპირებდი და...

ბ ა რ ა ქ ი ა: როგორც ითქვა, პირის შეშლა არ იყოს! სომ
შეგვპირდა კვირიკე, უძილობა მჭირს და, ღამე მე ვუთვალ-
თვალეებ ქედსო!

ს ა უ რ მ ა გ. მაგან აგრე იცის ლაპარაკი. თუ არა, ნასავ,
პირველს ჩაეძინება და დაგვღუპავს! მურვან-ყრუს მოსვლამ-
დე ეს ძაღლი-მამაძაღლები გამოგვჭრიან ყელს და „მოგვასვე-
ნებენ“. სომ იცით, როგორ „ეცოდებიო!“

ბ ა რ ა ქ ი ა. აჰ, მაგას როგორ „იკადრებენ...“

(იცინიან).

ს ა უ რ მ ა გ. რომ არ დაგვეძინოს, სჯობს, ეგენი ხელებ-
შეკრული ვიყოლიოთ.

ბ ა რ ა ქ ი ა. აგრე აჯობებს, თორემ მაგათი შემყურე, ჩვენ
გვაგართ ხელფესშეკრულებს!..

თ უ რ მ ა ნ. ეს, ერთი — აბუ-ტააბატა, ის მეორე, ალ-სანა-
უბარი... მესამე... მესამე, მესამე სადღაა?!

შ ა ვ შ ე. მესამე...

კ ვ ი რ ი კ ე. ეგეც შენი კაცთმოყვარეობა!..

ა ლ-ს ა ნ ა უ ბ ა რ ი. თუ ა ლ-აბდალლაჰმა გაგვასწორო, ცუდი დღე მოგველის!

ს ა უ რ მ ა გ. რა ექნათ?

ა ლ-ს ა ნ ა უ ბ ა რ ი. დავედევნოთ. მომყევით! (ა ლ-ს ა ნ ა უ-ბართან ერთად გარბიან საურმაგ და კვირიკე).

თ უ რ მ ა ნ. ტყუილად არ გაგვაფრთხილეს მალემსრბო-ლებმა — თვალი გეჭიროთო!..

შ ა ვ შ ე. მაინც, ისე, ცოცხალ ლიფსიტასავით როგორ გაგვისხლტა სელიდან?

ბ ა რ ა ქ ი ა. რა მქვიანო?

შ ა ვ შ ე. ა ლ... აბდალლაჰ!

ბ ა რ ა ქ ი ა. მოგვიხდება! ვინ ყოფილა ასლა აბდალი? ის, თუ ჩვენ?

(ხელცარიელი ბრუნდებიან საურმაგ, კვირიკე და ა ლ-ს ა-ნ ა უ ბ ა რ ი)

ს ა უ რ მ ა გ. გაგვასწორო...

ა ლ-ს ა ნ ა უ ბ ა რ ი. (ვედრების კილოთი) საურმაგ! შენ ყველაზე წარმოსადეგი და შეუპოვარი მეომარი ჩანხარ, ვაჟ-კაცი! ერთის წუთით მათხოვე ეგ სმალი. გულში, იცოდე, ავი ზრახვა არ მიძევს!

ს ა უ რ მ ა გ. (თანამებრძოლები შეათვალიერა. ა ლ-ს ა ნ ა უ-ბარს) ვინ აძლევს მტერს თავის ნებით იარაღს?!

ა ლ-ს ა ნ ა უ ბ ა რ ი. მე ერთი ნაღდი ბედუინი ვარ!.. ალაჰს ვფიცავ, თქვენი მტრობა გულში არ მიძევს!.. (უეცრად ამო-ცალა სმალი ქარქაშიდან გვერდით მდგომ თურმანს)

(ამის დანახვაზე ოთხივემ — საურმაგმა, კვირიკემ, შავშემ და ბარაქიამ ერთად იშიშვლეს სმლები)

ს ა უ რ მ ა გ. დააგდე სმალი!

ბ ა რ ა ქ ი ა.

შ ა ვ შ ე.

კ ვ ი რ ი კ ე.

(გაოცებულნი უცქერიან).

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. ალ-სანაუბარ! გაგიჟდი?! გინდა პურ-მარილს მიაფურთხო?!!

ა ლ-ს ა ნ ა უ ბ ა რ ი. პურ-მარილიც მასსოვს, კაცური კაცობაც!.. მე თქვენ არ გერჩით!.. ალ-აბდალლაჰისაგან მარვან ამირასათვის ამბის მიტანა, ჩვენი შეპყრობა და ცოცხლად გატყავება ერთი იქნება... მე იმ ტანჯვას ვერ ავიტან... (სმლის წვერს მკერდზე მიიბჯენს და ზედ აეგება.)

(ყველამ ერთად დაუშვა სმალი და თავი დასარა).

ს ა უ რ მ ა გ. (სინანულით დასცქერის ალ-სანაუბარის გვამს) რარიგ უნდა ეშინოდეთ, რა სასტიკი უნდა იყოს ეგ მურვან-ყრუ, რომ იმისი სასელის ხსენებაზე სარკინოზებსაც კი ტანში ზარავთ!

4

მარვანის მეფური კარავი ახალციხესთან. არაბული პანგის აკომპანე-მენტზე პოეტი განაგრძობს ლექსის კითხვას

პო ე ტ ი. „განა აქამდე არ იცოდი,

აგრე ლამაზი, ლექსში რომ დაგხატა,

მას ერვენები, ვისაც უყვარხარ!

თქმა და გაფიქრება ერთი იყო

იმ ასულის მეგობრებისა —

ჩვენ ამას ეჭვი გვალაპარაკებო.

ეჭვი ხომ ადამიანებში

უსსოვარი დროიდან ცოცხლობს!“

მ ა რ ვ ა ნ. ეგ დაშეული მომწონს, მაგრამ... შენი უპირატესობა პოეტურ შეჯიბრში უნდა დამიმტკიცო! მაშინ... ალლაჰს ვფიცავ... (მც. პაუზა) თუ ჰალიფმა ელ-ჰადიმ, პოეტს — იბრაჰიმ ელ-მაუსილის 150.000 ოქრო უწყალობა, მე ორასი ათასს გპირდები!

პოეტო. მაჰმადის დისწულო! ალაჰს ვთხოვ — ორ რამეს მაღირსოს — შენს ასვლას, რაც შეიძლება მაღლე, ჰალიფას ტახტზე და... ჩვენს გამარჯვებას პოეტურ შეჯიბრში!

(შემოდის აბუ-ლ-საჯი.)

აბუ-ლ-საჯი. ამირ ალ-ალამ, ქართველი აზნაურები დაბრუნდნენ... აურაცხელის ნადავლით!

მ ა რ ვ ა ნ. მე მათი დაბრუნება უფრო ძვირად მიღირს, ვიდრე ნადავლი!..

აბუ-ლ-საჯი. ჭეშმარიტი ბრძანებაა! ნადავლის შოვნა ყველგან შეიძლება, სანდო კაცის პოვნა კი ყოველთვის ჭირს!

(აბუ-ლ-საჯი ანიშნებს სარკინოზ მეომარს — უსმოს აზნაურებს. შემოდის ის ორი, გამაჰმადიანებული ქართველი აზნაური.)

I აზნაური. დიდო ამირავ, თუკი სადმე ამ მსარეს, ტამრებსა, მონასტრებსა და მდიდართა სახლებში ოქრო მოიძევებოდა, გავძარცვეთ ყოველი, ხატი, თუ კაცი, და აქ მოგართვით. სამი აქლემიც ვერ ზიდავს!

II აზნაური. რაც ოქროა, ორი იმდენი ვერცხლი იქნება!

მ ა რ ვ ა ნ. (აბუ-ლ-საჯს) სომ არ ჰგონიათ ამ ბრიყვებს, რომ დიდად მასიამოვნეს! ჯერ ერთი, რას ნიშნავს ნაძარცვის ზორთმევა? მე ხარკს მოვითხოვ. კანონიერ გადასახადს! მაგას თავი დავანებოთ, რაც სამ აქლემს აეკიდება, ეგენი აურაცხელს ეძახიან? სასაცილოა! სამი მაგდენიც არ ყოფნის სა-

ლიფას სასასლეს ერთი დღის ხარჯად! ეხლავ დაუბრუნონ ყველას, ვისთვისაც რა წაუგლეჯიათ, და წესისამებრ მოს-
თსოვონ ის, რასაც სარკი ითვალისწინებს!..

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ. სომ კარგად გაიგეთ, რაც დიდმა ამირამ
ბრძანა! გასწით, ნუღარ აყოვნებთ! (აზნაურები ყურებჩამოყ-
რილი გადიან. მარვანს:) მაჰმადის დისწულო, რაც ოქრო-
ვერცხლი მოუტანიათ, ვინ იცის, რის ვაი-ვაგლასით, ასლა
უკან ატან?! სულ არ დავკარგოთ!

მ ა რ ვ ა ნ. საქმეც ეგ არის! (მც. პაუზა) ხალხის გული შე-
იძლება სულ უბრალოდ მოიგო! გულში რა გიძევს, ამას ის
ვერ მისვდება! რას ეუბნები, რა ესმის, აი, საკენკი მისთვის!
ხშირად, მოწამლული! რაც შეესება... ნუ გეშინია! ჩემი მსტოვ-
რები არც იმ აზნაურებს გაუშვებენ ხელიდან, არც იმ ოქრო-
ვერცხლს!

(გარეთ, კარავთან ახლოს, ისმის ჩოჩქოლი და ყაყანი).

მ ა რ ვ ა ნ. აბუ-ლ-საჯ, რა ამბავია?!

(აბუ-ლ-საჯ სწრაფად გადის. ერთი წუთის შემდეგ ორ
სარკინოს მეომარს შემოჰყავს ცოცხალმკედარი, სამოს-
შემოფლეთილი ალ-აბდალლაჰ. უკან მოჰყვება აბუ-ლ-საჯი.)

ა ლ-ა ბ დ ა ლ ლ ა ჰ. (სურს რაღაც თქვას, მაგრამ ძალა არ
ყოფნის).

მ ა რ ვ ა ნ. ეს რას ნიშნავს?!

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. ამირ ალ-ალამ! ჩვენი მეწინავე მხედრო-
ბის... სრულს გაუღეტას არგვეთში! სარდლები შუბზე აუგიათ!

(მარვანის გაოგნებას და გაცოფებას საზღვარი არა აქვს.
ზეზე წამოიჭრა, საზარლად მოავლო თვალი იქაურობას, მერე
სახეში უეცრად ხელი ითსლიშა. ამან ერთბაშად გონს მოიყ-
ვანა. დაჯდა).

მ ა რ ვ ა ნ. ვინ, ვინ გაბედა, ვინ ჰკადრა წინააღდგომა დე-

ღაჩემის ძმას, დიდს მოციქულს — მაჰმადს, და მის ლაშქარს?!
(ზ.ც. პაუზა) ეინ?!

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. არგვეთის მთავრებმა, ამირ ალ-ალამ!
ქართველები არა სცსრებიან. (მ.ც. პაუზა) არგვეთი, ანუ მარ-
გვეთი. მრგველნი და არა აღმომფსვრელნიო!

მ ა რ ვ ა ნ. მრგველნიო, არა? მე კი... მაგათი დედაბუდი-
ნად აღმომფსვრელი ვიქნები!

(კვლავ ჩოჩქოლი და ყაყანი კარავთან. სარკინოზ მეომ-
რებს შემოჰყავთ ის ორი, გამაჰმადიანებული ქართველი აზ-
ნაური, რომელთაც წელან ნაძარცვი ოქრო-ვერცხლი მოარ-
ღევეს მარვანს).

ს ა რ კ ი ნ ო ზ თ ა ა ს ი ს თ ა ვ ი. ამირ ალ-ალამ! ჩვენი
რჩეული, მეწინავე მსედრობის არგვეთში დამარცხების შე-
ტყობის უმალ, გაქცევა სცადეს, ცოლ-შვილიც თან მიჰყავ-
დათ. შეტაკების დროს მოჰკლეს ასისტავი აბუ-რაბია.

მ ა რ ვ ა ნ. (ბოროტად შეიჭმუსნა. პაუზა) ერთიც, მეორეც
მყის სარზე ჩამოაგოს ალ-ფარაჰტმა. მათი ბავშვები გასელე-
ბულ სპილოს მიუგდონ ფესქვეშ. დაე მოსრისონ! ცოლები...
ხელებშეკრულნი, ყელზე გამობმული თოკით მდინარის პი-
რას დააბან, პირი მარილით გამოუვსონ... დაე წყურვილმა გა-
აცოფოს და დაასრქოს ისინი!

(ტირილ-ღრიალით მუხლებზე დაცემული გამაჰმადიანე-
ბული აზნაურები მარვანის ტასტისაკენ მიხოსავენ. მათ წინ
გადაუდგება სარკინოზების ასისტავი).

ი ა ზ ნ ა უ რ ი. ღმერთი არა გწამთ?! სად გაგონილა, მშობ-
ლის თვალწინ ხუთი შვილი სპილოს გაასრესინოთ!..

ს ა რ კ ი ნ ო ზ. ა ს ი ს თ. თუკი გუშინ ალაჰის სჯულზე
მოქცეული ქრისტიანები, დღეს მას უღალატებენ...

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. მაჰმადის დისწული თავის სიტყვას აღარ
364

გადავა. (თითოთ ბეჭსე შეეხო I აზნაურს.) არა სჩვევია. რა წარსთქვამს რასმე. შემდგომ ამისა, იგი სმენადასშულს ემსგავსება! (სარკინოზ მეომრებს, ვინც აზნაურები შემოიყვანა, თვალთ ანიშნებს — გაიყვანეთო. აზნაურებს ფეხებში სწედებიან და კარავიდან გაათრევენ).

მ ა რ ვ ა ნ. აბუ-ლ-საჯ ალ-ქათიბს აუწყე — სუფიებმა სალსში სმა დაარსიონ — თითქოს იმ აზნაურებისა და მათი ცოლ-შვილის დასჯის მიზეზი გაპარვის ცდა, ღალატი კი არა, სალსისა და მონასტრების გაძარცვა იყოს! სალსის ძარცვას ამირა ვერ მოითმენს, ის კანონიერ ხარკს მოითხოვს-თქო! ას-ლა კი უსმე სარდალს — აბუ-შაფარიბას! (აბუ-ლ-საჯ გადის) ვინც თუნდ მილიონის საღირალი ოქრო-ვერცხლი მოგართვა, მოხერხებულ დროს კი გიღალატა, ის გროშიც არ ღირს! ვი-საც, გროში რა არის, ისიც არ მოურთმევია, მაგრამ განსაც-დელის უამს მსარში ამოგიდგა, ის თავის წონა ოქროზე მეტი ღირს! (პაუზა)

(აბუ-ლ-საჯი შემოუძღვება სარდალ აბუ-შაფარიბას).

მ ა რ ვ ა ნ. (აბუ-შაფარიბას) აგერ, ჩემთან ასლოს დაჯექი!

ა ბ უ-შ ა ვ ა რ ი ბ ა. ნება შენია, ამირ ალ-ალამ! (მარვანის ასლოს დაჯდა.)

მ ა რ ვ ა ნ. ამ მხარის ბატონ-პატრონად გტოვებ, ხუოი-ათასი მხედრითურთ!

ა ბ უ-შ ა ვ ა რ ი ბ ა. წყალობა ნუ მოგეაკლოს ალაჰმა!

მ ა რ ვ ა ნ. გახსოვდეს მუდამ: არ დაიხიო უკან სისასტი-კესა და უღირსების დაფასებაში!

ა ბ უ-შ ა ვ ა რ ი ბ ა. უეცრად გაღვიძებულსაც კი შენი და-რიგება მემახსოვრება!

მ ა რ ვ ა ნ. არ დაიშურო წყალობა, ჯილდო, უხვად დასა-რუქრება, ვინც მაჰმადის სჯულს იწამებს! ვინც ძირს გამო-

უთხრის თავისი ერის ძლიერებას და ჩვენი დროშის ქვეშ დადგება! უღირსნი იმით არიან საშიშნი თავიანთი ერისათვის, რომ ღირსეულებს მტრობენ. მტრობენ აშკარად, ფარულად, როდის როგორ მოუხერხდებათ, რათა გზიდან ჩამოიშორონ, თავად აღზედნენ, დაფასდნენ, გამოჩნდნენ! რაკი ერს ღირსეულები აღარ ეყოლება, ეს იგივეა, სხეულს რომ თავი აღარ ებას!

ა ბ უ-შ ა ვ ა რ ი ბ ა. ჭეშმარიტებაა: უღირსი, შინაგამცემელი აბეზღებს ყოველთვის ნიჭით შემკულს, რჩეულთა შორის რჩეულს, სასელოვანს!.. აბა გლახაკთან რა სელი აქვს, რას გამოირჩება?

მ ა რ ვ ა ნ. შენთან ასეთს კაცს მოღალატედ ასაღებს, თვითონ კი შენის ხელით თავიდან იშორებს იმას, ვინც მის წინ გოლიათივით იდგა და ჩრდილავდა! ეს ჭირი, თუ სადმე ქვეყანაზე გამორჩეული ხალხია, ყველას სჭირს!.. ამიტომაც, ერთგან მიღებული გაკვეთილი, სხვაგანაც გამოსადეგია! მაშ ასე, აბუ-შაჰარიბა! არ დაისიოთ უკან შენ და შენმა ხელქვეითებმა სისასტიკესა და უღირსების დაფასებაში! იცოდე, მხოლოდ ეს ასხამს წყალს შენს წისქვილზე უცხო მხარეში! (წამოდგა. საზეიმო წუთი.) აბუ-ლ-საჯ! უბრძანე, აიყაროს მთელი ბანაკი და მსედრობა! აანთონ ათიათასი ჩირაღდანი. მთელის ჩემის ლაშქრით მივდივარ არგვეთზე! დაე, ამ წყვდიადში საომარ გზას გვინათებდეს ალაჰის დიდება იმ ჩირაღდნებთან ერთად! სვალინდელი დღე ქართველებისათვის არ გათენდება მანამდე, ვიდრე არ იწამებენ სჯულს დედაჩემის ძმის — მაჰმადისა!

(სცენა ჩაბნელებდა თუ არა, ერთადერთი ზარის მძიმე, ყრუ გუგუნზე აკომპანემენტივით ისმის იარაღის ჩახაჩუსი, არაბულ-ქართული გამყივანი შეძახილები. ცხენების ჭიხვინი. სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაა ქართველებსა და არაბებს შორის).

სრამის პირას დახოქილი, უკან ხელმბჰეკრული ორი ქართველი ტყვე-
მოხუცი და ჭაბუკი. უკვე ოთხმოცდაჩვიდმეტი ტყვე ქართველისათვის მ.უ-
კვეთიათ თავი. დარჩენილან ორნი — მოხუცი (98-ე ტყვე) და ჭაბუკი
(99-ე ტყვე) თავს ერთი მეომარი ადგათ, შუბმოღერებული.

ბ უ მ ბ უ ლ ი ს ძ ე. (99-ე ტყვეს — ფოცხვერას) ხედავ,
ათისთავს ისევ მოჰყავს ჯალათი! არც ჩვენ გვტოვებენ ცო-
ცხალს. რაში ენადვლებათ ქრისტიანის თავი, სადაც სხვები,
ეგენიც იქო, ფიქრობენ ალბათ. მაგრამ შენ სხვებსავით მოქ-
ცევა აღარ გმართებს! მისმინე მოხუცს და... დამიჯერე. სხვა
გზა აღარ არის, მიაფურთხე სატს ისე, რომ გულში ეს არ გა-
ივლო, თითქოს განზე გაგეფურთხებინოს სარკინოზების თვა-
ლის ასახვევად. მერე შენ იცი... იმ შენი ოთხმოცდათვრამეტი
თანამემამულის ჯავრი იყარე მაგათზე. აქამდე ეს არ შეიძლე-
ბოდა, სხვას მაგალითს მისცემდი ღალატისას. ასლა... ერთი
მოწმე მაინც, ჩვენი ამბის მიმტანი ხომ უნდა დარჩეს. შენ
გერგო წილად ეს მძიმე ხვედრი! დამილოცნისხარ!

ფოცხვერა. ეს უფრო დიდი სასჯელია!.. თუ შური
სრულად ვიძიე... მოვალ და ამ წმიდა ადგილს ჩემი ხელით
მოვიკლავ თავს!

ბ უ მ ბ უ ლ ი ს ძ ე. გახსოვდეს: ოთხმოცდათვრამეტი...

ფოცხვერა. გევედრები, მეც მიმათვალ ამ მოწამებ-
რივად სისხლდათხულებ... ოთხმოცდაცხრამეტი!

(შემოდინან სარკინოზთა ათისთავი და ჯალათი).

ათისთავი. აბა, რას იტყვით, გონს მოეგეთ, თუ არა?
(ბუმბულისძე და ფოცხვერა სდუმან) ოთხმოცდაჩვიდმეტი
თავი თქვენი თანამოძმეებისა უკვე სრამში ჩავორდა. სხეულ-

თაც იქით გადაეუძახებთ. მალე ყვავებიც მოფრინდებიან. თქვენ რაღას ისურვებდით? იქ, თავმოკვეთილებთან ერთად აყროლებას, თუ... მსრებზე თავის შენარჩუნებას?

ბ უ მ ბ უ ლ ი ს ძ ე. (მიაფურთსა ათისთავს) იქ, ურჯულოე!
ა თ ი ს თ ა ვ ი. (ჯალათს) გაისტუმრე!

(ერთი წამით დაბნეულება და განათდება. ბუმბულისძე იქ აღარ ჩანს. ჯალათი სმალს წმენდს ჩვრით).

ა თ ი ს თ ა ვ ი: (ფოცსვერას) შენ?

ფოცსვერა. (კისერი წაიგრძელა, ხრამში გადაისედა.)
მე... აქ დავრჩები.

ა თ ი ს თ ა ვ ი: (გაოცდა, გამოცოცხლდა) მიაფურთსებ?!

ფოცსვერა. ახლა... კი.

ა თ ი ს თ ა ვ ი: რაღას უცდი?!

ფოცსვერა. შენს ბრძანებას!

ა თ ი ს თ ა ვ ი. პოდა, მიაფურთსე შენს სალოცავს!

ფოცსვერა. (აფურთსებს ხატისკენ, განზე) აჰა!

ა თ ი ს თ ა ვ ი. ალლაჰ! იცი, რა დიდად მასიამოვნე! (ჯალათს) შენ აღარ გეჭირდები. (ფოცსვერა წამოაყენა, ბეჭზე სელი დაჰკრა.) ოთხმოცდაცხრამეტიდან ძლივს არ აღმოჩნდა ჭკუა ამ ერთი ქრისტიანის გოგრაში! ასეა, ათასი ნიუარიდან, მხოლოდ ერთშია სოლმე მარგალიტი! შენ ღღეს იმ მარგალიტზე უფრო ძვირად მიღირსარ! ალაჰი უთუოდ გამირისხდებოდა, ერთი ქრისტიანიც რომ ვერ მომექცია მის სჯულზე!

ფოცსვერა. ახლა შემოსეთ თქვენებურად, როგორც შეჰფერის ალაჰის მსახურს! შემაიარადეთ და, მერე მე ვიცი. ნახეთ, როგორ გემსახუროთ!

ა თ ი ს თ ა ვ ი. (შუბოსან მეომარს) გასწი, მოიტა სამოსი. ქვემოთ, კარავში უნდა წარგუდგინო ეს გამუსულმანებული

ქრისტიანი ჩემს მეგობრებს! (ფოცსვერა) შენ ამიერიდან ჩემი განუყრელი თანაშემწე იქნები! სასელი?

ფოცსვერა. ფოცსვერა.

ათისთავი. ამიერიდან, ალ-ფოცსვერ!

(შუბოსანმა მეომარმა სამოსი და იარაღი მოიტანა).

ათისთავი. ეს სამოსი! მოგწონს? ეს ხმალი, ეს შვილდ-ისარი. აბა, მოირთვე ალ-ფოცსვერ! (მეომარს) მოესმარე.

ფოცსვერა. არ მინდა მოსმარება. თქვენ მსოლოდ იქით მიისდეთ, სანამ გავისდიდე და ჩავიცვამდე.

(ათისთავი და ჯარისკაცი ფოცსვერასაგან ზურგშექცევით სხდებიან იქვე. ფოცსვერა უმაღლ შვილდს ეცემა. ერთ ისარს კბილებით დაიჭერს, მეორეს შვილდს მოარგებს და ათისთავს ესერის. მეორე ისრით მეომარს დასჭრის).

ფოცსვერა. ორი ქრისტიანის სისხლი აღებულა! (გარბის).

მეომარი. მიშველეთ, მიშველეთ, მიშველეთ!..

(დაჭრილი მეომრის პასილზე შემოცვივდებიან ისინი, ეინც კარავში ილხენდა).

მეომარი. ათისთავი მოჰკლა, მე დამჭრა. აი, იქით გა-იქცა ის ურჯულო!

ოცისთავი. (მეომრის მიერ ნაჩვენები მიმართულებით იცქირება.) კაცი არ ჩანს, რას ვესროლოთ?! (პაუზა) მუდამ ასეა! სიტყვით ერთგული, საქმით ყოველთვის ორგულია!

(მოულოდნელად, მოპირდაპირე მხარეს, სარკინოზების ზურგში ამოჰყოფს თავს გაქცეული ფოცსვერა. ერთი ისარი კვლავ კბილებით უჭირავს, მეორე, მოზიდული შვილდის ლარით. ესერის ჯერ ოცისთავს, შემდეგ მის ამხანაგს და გარბის).

ქართველი ლტოლვილი მეომრები ტყეში. აქვეა მათთან თითქმის ძმად-
შეფიცულივით სანდოდ მინეული აბუ-ტააბატაც.

და თუ. ესაა საქართველოს ბედი — წუთიერი სისარული
და საუკუნო ტანჯვა.

ბოცო. მართლაც! რა ერთ წუთში წაგვამწარეს ის გა-
მარჯვება, ის სისარული...

საურმაგ. ვინ, ვინ დაგვამარცხებდა, ერთი პირი რომ
გვექონდეს, ერთსულოვნების ფასი რომ გვესმოდეს!.. (პაუზა).
ეგერ, ქართლი ცალკე შეებრძოლა და... ნაცარტუტად იქცა.

და თუ. ქართლი რახანია მიტოვებულივითაა და დამარ-
ცხდებოდა, აბა რა!

ბოცო. სარკინოზები სომხეთშიაც არ იყვნენ შესული,
სტეფანოზს რომ აუკრავს გუდა-ნაბადი, წაუსსამს უფლისწუ-
ლები და ჯერ კიდევ ამ ოთხი წლის წინ შეუფარებია თავი
ეგრისისთვის...

შავშე. მერე?! თუ სარკინოზები ეგრისის ბოლოშიაც
გავიდნენ, მაშინ...

და თუ. რომ გავლენ, ეჭვი არ შეგეპაროს...

შავშე. მაშინ... სომ ნახავენ სეირს ქართლიდან გადასვე-
წილი მეფე, უფლისწულები და დიდებულები...

საურმაგ. მეფე რაღას ნახავს... შარშან არ მიიცვალა?

შავშე. უფლისწულები და დიდებულები? გინდა, ცისე-
გოჯისთვის შეუფარებიათ თავი, გინდა, ცხუმისთვის...

და თუ. დიდებულებმა ჩემო შავშე, დიდებულად იციან,
როდის სად შეყონ თავი! შენ, ჩვენისთანა უბრალო სალხი
იკითხე! (მც. პაუზა)

ს ა უ რ მ ა გ. უბრალო ხალხის ბედი ყოველთვის უბრალოდ წყდება!

შ ა გ შ ე. მაინც...

ს ა უ რ მ ა გ. ან „უბრალოდ“ წაგაცლიან თავს, ან უბრალოდ გადაგარჯულებენ!

კ ვ ი რ ი კ ე. არა, ბიძია! აგრე რომ იყოს, საქრისტიანო საქართველო ახლა რახნის გადარჯულებული იქნებოდა, მაგრამ... ხომ ხედავს მტერიც, მოყვარეც... ვდგავართ ფეხზე!

ს ა უ რ მ ა გ. საქმე ყოველთვის გაძლებაზეა! მტერიც ხედავს და მოყვარეც — სულს და რწმენას მახვილი ეერაფერს აკლებს!

და თ უ. იქნებ მართლა ვერ დააკლოს, თუ... კარგი წინამძღოლი და მაგალითის მაჩვენებელი გეყოლება!

ს ა უ რ მ ა გ. დათუს თქმის არ იყოს, შენ ჭეშმარიტი ერისკაცი თქვი! ჰოდა რამსიმადლეც ის არის ხოლმე, ერიც ყოველთვის მისი ტოლი ჩანს!

ბ ო ც ო. რა ციხე დაანგრიეს ამ წყეულებმა!

ს ა უ რ მ ა გ. ციხეს დაეძებენ? ნეტავი ტყეების ნახევარი მაინც გადაურჩებოდეს ხანძარს!..

ბ ო ც ო. სახლ-კარი დაქცეული, ტყე-ველი გადაბუებული, ვენახი, პურის ყანები აოხრებული! ჩვენ თუ არ ვენადვლებოდი, თვითონ ჭამა აღარ უნდათ?!

ბ ო ც ო. კაცმა რომ თქვას, პირუტყვი და ხეხილი ჩვენი ხალხის ამ გასაჭირთან რა სახსენებელია...

კ ვ ი რ ი კ ე. შენ ეგ თქვი! ვინც გადახვეწა ვერ მოასწრო და ტყვედ ჩავარდნით სარკინოზებს, თურმე უღმერთოდ „არჯულებენ“.

ბ ო ც ო. გამაჰმადიანებაზე უარის თქმა და, თავის მოკვეთა ერთი ყოფილა!

შ ა ვ შ ე. აუჰ, არ გავგიჟდები სადმე სრამში თურმანის, ან ბარაქიას თავს რომ წავეწყდე!..

ს ა უ რ მ ა გ. ასლა რა ექნათ? შავშე, ერთი ეს ჭრილობა ხელასლა შემისვიე...

შ ა ვ შ ე. (გასინჯა) წედანდელი შესვეული უკვე მოშვებულა? შეგაწუსებდა, აბა რა! (უსვენს)

ს ა უ რ მ ა გ. ოცი დღისა და ღამის უმოწყალო სისხლის-ღვრა, მგონია, შეწყდა! ჩვენი დიდებული არგვეთის ქართველობა კი... თუ მთლიანად არა, ნასევარი სომ მაინც გაწყდა ალბათ...

ბ ო ც ო. ქვეყანა... ულაშქროდ დარჩენილა!

ს ა უ რ მ ა გ. მარტო ულაშქროდ? უმეთაუროდაც! არგვეთის მთავრები, როგორც თქვენს, ცოცხლად შეუპყრიათ.

შ ა ვ შ ე. დავითი და კოსტანტინე?!!

ბ ო ც ო. თუ მართალია... მტრისას... მაგათ რომ ტანჯვა მოეღიო!

შ ა ვ შ ე. მაგ ტანჯვასთან შედარებით, ალბათ ბედნიერებაა, ბრძოლაში უეცარი სიკვდილი!

ს ა უ რ მ ა გ. ბრძოლაში უცაბედად შეიძლება ჭიანჭაც გამოიჩინოს თავი, ტანჯვა-გვემაში გამძლეობას კი ნამდვილი გმირი სჭირდება!.. თუ ის მართალია, დავითი და კოსტანტინეო... მე მჯერა, გაუძლებენ!..

შ ა ვ შ ე. მურვან-ყრუს სელში ჩავარდნილს რომ გაეძლოს, ჯერ არავის უნახავს!

ს ა უ რ მ ა გ. ღმერთმა ნუ ქნას!

ბ ო ც ო. ხედავთ, მდინარის გაღმა ნაპირს რამხელაზე მიჰყვება წითელ ზოლად ქრისტიანების და სარკინოზების სისხლი?!

შ ა ვ შ ე. (მდინარეს ანაზღად გახედა. თვალებზე ხელი აიფარა.) ნეტავი არ დაგენახებია...

ბ ო ც ო. ჩვენ რომ გვეგონა, შეწყდაო, სადღაც, ზემოთ, ეტყობა კიდევ ბრძოლაა, ან... თავებს კვეთავენ სარკინოშები...

ს ა უ რ მ ა გ. ამ ერთმა მსეცმა ხედავთ, რა უმოწყალოდ დაგვრია ხელი! როგორ ზიდავს ადამიანის შვილი ნეტავი ამ-სელა ცოდვას!

დ ა თ უ. მაგისტანა მსეცს საქართველოში აკიდებული ცოდვის ზიდვა გაუჭირდება? აქ ჩამოსვლამდე, ნახევარი ცის-ქვეშეთი აუკლია!

შ ა ვ შ ე. (შესვევა მოათავა) საურმაგ, კიდევ გტესავს?

ს ა უ რ მ ა გ. გამიყუჩდა. რა ხელი გაქვს! (წამოღება) ამ მსარეს გავყვეთ ტყე-ტყე. რას იტყვიო?

ა ბ უ -ტ ა ა ბ ა ტ ა. შებინდებაამდე რომ დავიცადოთ?

ბ ო ც ო. მე ფესს ვერ მოვიცვლი, სანამ... აქეთა ნაპირსაც სარას ძაღლების სისხლით არ შევღებავ!

ს ა უ რ მ ა გ. მაგისტანა ტრაბასის დროა? თუ ჭკუიდან... გადახვედი? ეს არემარე რომ მოჩხრიკო, ათ-თხუთმეტ ქრის-ტიანზე მეტს მოუყრი თავს? აბა, ჰე, დახვდით მურვან-ყრუს ასიათასიან ლაშქარს!

დ ა თ უ. ასიათასი თავიდან ყოფილა. მეოთხედი ხომ პირ-ველ შეტაკებაზე გაგვიჟუჟია. ერთი იმდენი ვითომ ამ ბრძო-ლაში არ გაწყდებოდა?..

შ ა ვ შ ე. ვინ და რამდენი გადარჩა ან აქეთ, ან იქით, ჯერ არ ვიცით. (მც. პაუზა).

ბ ო ც ო. ჩვენ ხომ ვართ აგერ, ხუთნი! მეექვსე — სარკინო-შია, მაგრამ ესეც ჩვენთანაა!

ს ა უ რ მ ა გ. მერე?

ბ ო ც ო. მერე... ხუთი ქართველი ცოტაა?!

ს ა უ რ მ ა გ. (სიცილით გადაიქცა. ძლივს იბრუნებს სულს) ამ დაქცეულ დამარცხებულ-გაუბედურებულს აღარ მეგონა, თუ სიკვდილამდე ერთხელ გაცინება კიდევ მეღირსე-ბოდა! (სელახს ატკივებულ მკლავს მკერდში ისუტებს).

შ ა ვ შ ე. შე კაცო! მთელმა ქვეყნიერებამ რომ ყველაფრის იმედი გადაიწუროს, ქართველ კაცს ის მაშინაც უნდა შერ-ჩეს!

ს ა უ რ მ ა გ. მარტო წამლით კი არა, კაცს სიტყვითაც უმ-კურნალებ, თუ გაჭირდა!

შ ა ვ შ ე. წამალს — რომელიღაც ბალასს, ძაღლიც პოუ-ლობს, თუ რამემ აწყინა. შენ მოსწრებული სიტყვის მიგნება თქვი!

ა ბ უ -ტ ა ა ბ ა ტ ა. (უეცრად) სედავთ?! აქეთ მოდიან!

ბ ო ც ო. (აბუ-ტააბატას თითს თვალი გააყოლა) ვითომ შეგვამჩნევდნენ?

ს ა უ რ მ ა გ. (აკვირდება) არ ეტყობა. წელანდელ სიცილს მაინც და მაინც ეს უნდა მოჰყოლოდა?

შ ა ვ შ ე. ნეტავი გამაგებინა... ეს საქართველო მაინც ისე-თი რა ქვეყანაა, ყველა სჯულიანი და უსჯულო რომ აქეთ მო-ესეტება? როგორც ბუზი თაფლს, ისე გვესევა!..

კ ვ ი რ ი კ ე. თუ თაფლია, მაშინ რაღა გასაკვირია...

ბ ო ც ო. რაკი მოდიან... „შევეკითხოთ“...

ს ა უ რ მ ა გ. მოემზადეთ. თქვენი არ ვიცი და, ჩემი პირ-ველი „შეკითხვა“ ეს იქნება! (შვილდისარი მოიმარჯვა).

შ ა ვ შ ე. კი მაგრამ, ასე რომ ვემზადებით, რამდენს ელით? მე ერთის მეტს ვერ მოგკარი თვალი...

კ ვ ი რ ი კ ე. გაგიმწკრივდებიან, შენმა მზემ, დასათვლე-ლად! (ყველანი იმალებიან. შემოდის სარკინოზთა ათისტავის სამოსიანი ფოცსვერა. მიმალული ქართველებიდან, პირველი,

საურმაგი წამოიმართება. შემდეგ, რიგრიგობით, დანარჩენები).

ს ა უ რ მ ა გ. (დაცინვით) აქაც მობრძანდით, მაჰმადის მოციქულო?!

ფ ო ც ხ ე რ ა. (ცოტა შეკრთა) მაჰმადის მოციქული? მოსასხამით. ჰო, მაგრამ... გულით — ქართული, სარწმუნოებით ქრისტიანი! (მოსასხამი და თავსაბურავი მოიძრო).

7

მარვანის მეფური კარავი არგვეთში.

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. ამირ ალ-ალამ! მთელი არგვეთი უკვე შენს ძლევამოსილ მხედრობას უპყრია!

მ ა რ ვ ა ნ. ამ ადგილს, ამ სოფელს რა ჰქვია?

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. აღარაფერი! მიწის პირისაგან აღგვილი ნასოფლარია...

მ ა რ ვ ა ნ. ეწოდოს... ბაღდადი! გაშენდეს დაბა, კარგი ბაზრითურთ, მესოპოტამიის ბაღდადის დარად!

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. ნება შენია, ამირ ალ-ალამ!

მ ა რ ვ ა ნ. ბაღდადი! ეს სახელი კარგად მაქვს დაცდილი! იქ, მესოპოტამიის ბაღდადის ასლოს გადახდილმა ბრძოლამ ბევრ რამეზე ამიხილა თვალი!

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. მაშინ იქ არ გახლდი, მაგრამ ყველაფერი მსმენია, ამირ-ალ-ალამ!

მ ა რ ვ ა ნ. მაშინ ჯერ კიდევ ლმობიერად ვიქცეოდი, მაგრამ შევატყვე თუ არა, ადამიანებს ლმობიერებისა არაფერი გაეგებოდათ, ბევრი აღარ მიყოყმანია... და მას შერე, აგერ,

რასანია გრძნობა-დასშულივით გავცქერი სარზე დაგების, ცოცხლად გატყავების, სელ-ფეხისა, თუ თავის მოკვეთის სა-ნასაობას!..

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. რას იზამ, ასეთია ომის კანონი და ურჩთა სვედრი! ეგ ყოველივე აქაურებმაც მწარედ იგემეს!.. მიტომაც ზეიმობ ამირ ალ-ალამ, კიდეც ერთს გამარჯვებას!.. (მც. პაუ-ზა) არ დაგვიტოვებია არც სოფლად, არც ქალაქად, მთასა, თუ ბარში, ცისე თუ შენობა, თვით ქოსიც კი საძირკვლამდე და-უქცეველი და მიწასთან გაუსწორებელი! ხრამები ქრისტიან-თა თავებით აივსო. ჯერ გონს ვერ მოდიან, ვერ მიმსვდარან, რომ ჩვენს რჯულზე მოქცევა ისხნის ქვეყანას ამ განსაცდე-ლისაგან! გასაოცრად ჯიუტი ხალხი ჩანს.

მ ა რ ვ ა ნ. ეგ არაფერი. ჯიუტი თავის გზით წავა, მორჩი-ლი თავის გზით! შენ... მთავარი მითხარ!

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. მთავარი?! (დაიბნა, ვერ მიმსვდარა მარ-ვანის შეკითხვის აზრს.) დამარცხებულია... კიდეც ერთი... ძლიერი მტერი!..

მ ა რ ვ ა ნ. მთავარი-მეთქი!

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. (კანკალებს) ამირ ალ-ალამ...

მ ა რ ვ ა ნ. რა იქნენ წინამძღოლები?

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. (ჭირის ოფლი მოიწმინდა) დავით და... კოსტანტინე! მთავრები არგვეთისა...

მ ა რ ვ ა ნ. მთავარი სწორედ ეგ მთავრებია! მაგათი ბედი მაინტერესებს!

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. ამირ ალ-ალამ! არგვეთის მთავრები — დავით და კოსტანტინე შენი გამორჩეული სარდლის, ეს-სე-ბუას ათასეულის მერმრებმა ცოცხლად... შეიპყრეს! მცირე ხნის შემდეგ ამას თავათ ეს-სებუა მოგასსენებდა!

მ ა რ ვ ა ნ. (სისარულისაგან ზე წამოიჭრა) აბუ-ლ-საჯ!

მაგის უკეთესს ვერაფერს მეტყოდი! (პაუზა) სარდალ ეს-სე-
ბუას მივიღებ ღირსი პატივით! ჯერ კი მთავრები მომგვარეთ!

(აბუ-ლ-საჯი გადის. სარკინოზ მეომრებს შემოჰყავთ სი-
მელოდ გაბაწრული არგვეთის მთავრები დავით და კოსტან-
ტინე. მათს სილვაზე მარვანს აშკარად შეეტყოთ გაოცება და
თითქოს აღტაცებაც. გულმოდგინედ აკვირდება. ეტყობა, მო-
წონა. არგვეთის მთავრების იერმა მზერა მოსტაცა. ეს წამი-
ერი გარინდება ეუსერსულა მარვანს, და რომ არ ეფიქრათ,
ამ უსასტიკეს დამპყრობელსაც კი, ადამიანური სისუსტე მო-
ერიოთ, მოულოდნელად მჭახედ გადაიხარხარა.

დავითმა უნებლიეთ ასწია თავი და გაოცებით შეავლო
თვალი ხარხარისაგან ნასევრად სახემეშლილ სარკინოზთან
ამირას).

მ ა რ ვ ა ნ. ვინა ხართ თქვენ, ქვათა და ძელთა მსახურ-
ნო?! რამ გაგაბედვინათ წინაგანწყობა ჩემი?! აქამდე არა
გსმენიათ, რომ მე დიდის მოციქულის — მაჰმადის დისწული
ვარ?! (მც. პაუზა.) მაჰმადის სჯულს კი ჰმონებს ყოველი არა-
ბეთი, მესოპოტამია, სირია, პალესტინა, ირანი, ეგვიპტე, ნუ-
ბია, სპანია, შუა აზია, დიდი ნაწილი ჩრდილო დასავლეთ ინ-
დოეთისა, სომხეთი, აზერბაიჯანი. (მც. პაუზა. აბუ-ლ-საჯი
გადახედა.)

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. დიდი ამირა-მარვან ამ უკიდევანო სასა-
ლიფატოს ერთი უპირველესი სარდალი, მაჰმადის დისწული,
კიდრე აქ შემოვიდოდა, ძლევამოსილად განვლო მიუვალი და-
რიალანი, დაამარცხა საზარნი, დაიმორჩილა და გაამაჰმადიანა
სრულიად დაღისტანი, საზარებთან ერთად... მერმე, აქეთ აიკ-
ლო ქართლი და დაიბანაკა — რა ახალციხეს, თქვენსკენ, არ-
გვეთს წარმოგზავნა ლაშქრის მეწინავე, რჩეული მხედრობა,
რათა თქვენც მუსლმოდრეკილი შემოვედრებოდით სიცოცხ-

ლის შენარჩუნებას!.. თქვენ კი, უგუნურნო მონანო... გიმძლავ-
რნიათ, ჩვენს მეწინავე მსედრობაზე! (მც. პაუზა)

მ ა რ ვ ა ნ. მაგრამ... იცოდეთ, ალაპი სულგრძელია და
მიმტევებელი! (წამოიშართა) თუ მის სჯულს აღიარებთ, ყო-
ველივე გეპატიებათ! (მც. პაუზა) რას ღუმსართ?!

(დავითი და კოსტანტინე თავდასრილი დგანან. კრინტს
არა სძრავენ)

მ ა რ ვ ა ნ. რას ღუმსართ?

(დავით და კოსტანტინე არც თავს სწევენ მაღლა, არც
სმას იღებენ.)

მ ა რ ვ ა ნ. (ჯდება. აბუ-ლ-საჯს) მუნჯები არიან?

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. არა, დიდო ამირავ!

მ ა რ ვ ა ნ. რა იცი? იქნებ ბრძოლაში...

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. არა, დიდო ამირავ! მე თავად ვარ მოწმე,
წელან ერთმანეთს ელაპარაკებოდნენ.

მ ა რ ვ ა ნ. მაშ ასლა სმას რად არ იღებენ?

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. დიდო ამირავ!.. შიშისაგან კრიჭა შეეკ-
რათ. ცოტა ვაცალოთ! (დავითსა და კოსტანტინეს:) გონს მო-
დით, შეიგნეთ, შეიფერეთ, თვით მაჰმადის დისწული გელაპა-
რაკებათ! კეთილგონიერებისაკენ გისმობთ!..

მ ა რ ვ ა ნ. ჰოი, უგუნურნო, თუ ჩემმა ხილვამ დაგამუნ-
ჯათ, მსედრობას როგორღა შეჰბედეთ...

და ვ ი თ. (მოთმინებიდან გამოსულივით, უეცრად შეაწყ-
ვეტინა სიტყვა ამირას) არა, მტარვალთა ამირავ! შენ რასაც
გვირჩევ, იმის გამგონე ქრისტიანი როგორ არ დაყრუვდეს,
თუ სპენა აქვს, როგორ არ დამუნჯდეს, თუ მეტყველია?!.

მ ა რ ვ ა ნ. თუ ჩემს რჩევას ყურად არ იღებთ, განა თქვენ-
თვის ეს სხნა იქნება?! ან, სადღა ხედავთ უკეთეს გამოსა-
ვალს?!

კო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. ვსედავთ, მტარვალო, და ისე ცხადად.
როგორც ჯვარცმულ ქრისტეს!

მ ა რ ვ ა ნ. რა შეუპოვარი ჩანსარ ეს უწვერული ჭაბუკი!
დავიჯერო, შენ უფრო გიჭრის გონების თვალი?! სად, რაში
ხედავ იმ გამოსავალს? იესოსავით ჯვარცმაში?

კო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. რწმენისადმი ერთგულებაში!

მ ა რ ვ ა ნ. მაგ გზას თქვენს მდგომარეობაში კაცი მხო-
ლოდ საიქიოსაკენ მიჰყავს!

დ ა ვ ი თ. უნდა, თუ არა, ადრე, თუ გვიან, საიქიოს გზას
ყველა ერთნაირად დაადგება! განა იქ პირშავად მისვლას, პირ-
ნათლად წარდგომა არა სჯობია?

მ ა რ ვ ა ნ. პირნათლად! (იცინის) გააჩნია, სად მიხეაღო...
სამოთხესა თუ ჯოჯოხეთში?..

დ ა ვ ი თ. სამოთხეში! საჯოჯოხეთოდ რა დაგვიშაგებია?

მ ა რ ვ ა ნ. (წარბი შეიკრა) თქვენთვის სამოთხეს არა სცა-
ლია. ეგ სულ ერთია, ქრისტიანები იქ პირნათლად წარდგე-
ბით, თუ პირშავად! სამოთხე ჭეშმარიტი მაჰმადიანის სვედ-
რია!

დ ა ვ ი თ. თქვენისთანა მსაჯულების წყალობით განუკი-
თსავობა აქ სუფევს! იქ კი, თვალის ასახვევად, ბოროტი, კე-
თილის სამოსით ვერ შეიმოსება!

მ ა რ ვ ა ნ. (გამომწვევად, გამაღიზიანებლად, შეურაცხყო-
ფელად იცინის) თქვენი გულუბრყვილობა მაჰმადიანს სა-
ცინლადაც არ ეყოფა!

დ ა ვ ი თ. რა აღზევებულიც უნდა იყოს, ჩვენს მდგომარე-
ობაში მყოფზე სიცილი და ქადილი ადამის ძეს არ შეფერის!..
შენი დიდება არა გვჭურს. გეწამს, ის უდღეურია! ჩვენ დაგვა-
მარცხა არა შენმა ძლევამოსილებამ და ჭეშმარიტებამ...

კო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. რაღაც შევცოდეთ უფალს!

დავით. სოლო დედაშენის ძმა — მაჰმადი, როგორც გვე-
უწყა, ფრიად მაცდური და ნათესავთა წარმწყმედელი ყო-
ფილა...

მარვან. (შეურაცხყოფილი და განრისხებული ერთი წუ-
თით იმის განსჯაშია, თუ როგორ დასაჯოს მაჰმადის აუგად
მომსხენიებელი არგვეთის მთავრები) უხმეთ ალ-ფარაჰტს
ხელქეითებთან ერთად!

(აბუ-ლ-საჯი ალ-ფარაჰტის მოსმობას ავალებს სარკინოზ
მეომარს. ერთი წუთის შემდეგ კარავში შემოიჭრება ხელკე-
ტოსანთა ჯგუფი ალ-ფარაჰტის მეთაურობით. ანიშნებს თუ
არა მარვან, ისინი წაესევიან გაბაწრულ დავითსა და კოსტან-
ტინეს. უმოწყალოდ სცემენ კეტებით. ერთხანს არგვეთის
მთავრები აღარ ჩანან თავს წასეულ ბრბოში. შემდეგ, როდე-
ხაც ხელკეტოსნებს ანიშნებენ — კმარაო, განზე დგებიან. და-
ვით და კოსტანტინე კი ნაცემ-ნაგვემი წვანან, მერე ძლივს
დგებიან, ერთმანეთს ზურგით მიბჯენილნი).

მარვან. (მედიდურის მონანიებით) აი, რა მოჰყვა მთა-
ვარნო არგვეთისა თქვენს უგუნურ სჯას!? (პაუზა) ერთბაშად
სისხლი ამემღვრა! ჯერ იყო და იმძლავრეთ ჩემი ლაშქრის
მეწინავე, რჩეულ მსედრობაზე, მერე ურცხვად აგინეთ დიდე-
ბული, სახელგანთქმული მოციქული — მაჰმად, ჩემი დედის
ძმა, ვისაც აქებ-ადიდებს ნასევარი ცისქვეშეთი!..

კოსტანტინე. (ჭაბუკური, დაუოკებელი სიფიცხით).
ცისქვეშეთში, ნახევარი, უწმინდურია!

დავით. ძალადობით, ცბიერებით, მახვილით მოპოვებუ-
ლი ქება-დიდება, რა აღიარებაა! და ვინც სიცრუის თაყვანის-
ცემას გაიძულებს, ქრისტიანს ვით შეუძლია მისი შეყვარება!
ის შეიძლება მხოლოდ გპულდეს!

(მარვან მოიხმობს აბუ-ლ-საჯს. ეჩურჩულება. აბუ-ლ-

საჯს კარვიდან გაჰყავს ყველა, გარდა დავითისა, კოსტანტინესი და მარვანის პირადი მცველებისა. ამირას პირად მცველებს შორის ლანდივით ჩანან მოღალატე, გამაჰმადიანებული ქართველი აზნაური კვანჯღა ჩოლაბურისძე და მოგვი ალქათიბი).

მ ა რ ვ ა ნ. დავით, და შენც კოსტანტინე, ეგ თქვენი ენა რაგინდ მომაკვდინებელ გესლშიაც არ ჩააწოთ, აწ მიზანს ვერ მიაღწევს, მასვილის მაგივრობას ველარ გაგიწევთ!..

და ვ ი თ. მასვილი აგვართვით და ჩვენი სილვა შიშს აღარ გერის სარკინოზებს. ახლა, ვიდრე ენას ამოგართმევდუ, ჩვენ ჩვენსას ვიტყვიტ!

მ ა რ ვ ა ნ. რა მაგის პასუსია და... ჩემმა სარდლებმა, იცით, რა მითხრეს... (ტასტიდან ჩამოდის) დიდად გამოცდილი, გონიერი სარდლები, იშვიათის მაღლით ცსებული წინამძღოლები ყოფილსართ!.. (ასლოს მისული, გაშტერებით უსწორებს თვალს ხან დავითს, ხან კოსტანტინეს) ასეთი სალხი ქვეყანაზე ცოტაა! (დავითს ბეჭზე ხელი მოსჭიდა, შენჯღრევა სცადა, მაგრამ ძვრა ვერ უყო.) ჩვენ ისინი გვჭირდება! კიდევ რამდენი ქვეყანა, სალხი გეყავს მაჰმადის რჯულზე მოსაქცევი! (კოსტანტინეს აბურდულ თმაში ხელი შეაცურა, მიეფერა) თქვენისთანა სარდლებს კი ჯეშმარიტად დიდი სამსახურის გაწევა შეუძლიათ!

და ვ ი თ. შორს ჩვენგან ასეთი მაცდური აზრიც კი... არათუ საქმე!

მ ა რ ვ ა ნ. (წონასწორობას არ კარგავს) მაჰმადის სახელით მოქნეულ სმალს განა მეტი ძალა არ ექნება?!

და ვ ი თ. რწმენა ნივთი არ არის, მით ივაჭრო, არც სამოსია, რომ გამოიცვალო! როდის ყოფილა, შინაგამცემლის მრუდე ხელით, თუნდაც ძლიერად მოქნეულ სმალს კეთილი ნაყოფი გამოედო?!

კო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. თქვენი ლაშქარი გამყიდველთა თავშესაფარია? იმათი ხელით გსურთ ცისქვეშეთის გაერთიანება მაჰმადის დროშის ქვეშ?!

მ ა რ ვ ა ნ. ჭაბუკო სარდალო! გამყიდველი არ ეთქმის, ვინც უკეთესისა და ძლიერისაკენ ილტვის!.. ისლამი ყველა რჯულზე უკეთესი და უმაღლესია! ჩვენი ვალია, ამ ჭეშმარიტებას ვაზიაროთ!

დ ა ვ ი თ. ეგ ჩვენთვის ჭეშმარიტება არ არის. ვერც ვეზირებით. სომ დაინახეთ მაგ ზიარებას რა მოჰყვა?.. იმ ორი, ქრისტეს მემობელი აზნაურისათვის სარზე დასმა რომ მიგისჯია!

მ ა რ ვ ა ნ. ამ ქვეყანაზე ყველაფერი გაკვეთილია! გაკვეთილი იყო ის სარზე დასმაც აზნაურებისა. გაკვეთილი იქნება თქვენი მოქცევაც მაჰმადის სჯულზე!

დ ა ვ ი თ. ისეთივე გაკვეთილი, როგორც იმ ორი უღირსი ქართველი აზნაურისა!..

მ ა რ ვ ა ნ. სად ის უნებისყოფო, ლოკოკინასავით უხერხემლო კაცუნები და, სად თქვენ!

დ ა ვ ი თ. ჩვენს თავგანწირვას, ერთგულებას, და გვემისათვის მზადყოფნას, ტანჯვის მოლოდინისათვის თვალებში ცქერას რა შეგვაძლებინებდა, ან რა აზრი ექნებოდა, მართო სორცის გადარჩენა რომ იყოს ჩვენი საზრუნავი! შენ გინდა, მტარვალთა ამირავ, ჩემს სალხს, ჩემს სამშობლოს ქრისტიანული სული დედაბოძივით გამოაცალო, დაამსო მისი ტაძარი და სხვა სალოცავში შეუძღვე!.. გვიანდაა! ჩვენი რწმენისთვის ბრძოლამ იმდენი ღირსეული შვილი შეიწირა, იმდენი ზისხლი დაიღვარა, მე იმ გმირებს, იმ სისხლს ვერ შევურაცხყოფ... ვერ შევურაცხყოფ ხსოვნას დიდის მირიანისა და ვასტანგისა!

კო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. გვირჩევნია იმ გმირთა სასელებს, თუ ღირსნი ვიქნებით, ჩვენი სასელი, იმ სისხლს ჩვენი სისხლი მიემატოს! (პაუზა)

მ ა რ ვ ა ნ. ნასევარი ცისქვეშეთი ცეცხლით და მასვილით მომითარეშნია და... ალაჰს ვფიცავ, ასე, ერთი მუჭა, თანაც ამაყი სალსი იშვიათად შემსვედრია! გესმით კია, რით გეშუქრებათ, რად გიჯდებათ ეს სიამაყე? ასეთ რაინდებს რომ შემოგცქერით, ვშიშობ, თქვენი სახსენებელი სულ არ აღგავოს ამ შეუპოვრობამ პირისაგან მიწისა!

(გაუფრთხილებლად შემოიჭრება მარვანის ულამაზესი ასული. უკან შეშფოთებული კარვის მცველი მოხდევს. მამა ასულს აღმაცერად გადახედავს).

მ ა რ ვ ა ნ. ლოტოს-რა!

ლ ო ტ ო ს - რ ა. მამა... მაჰმადის დისწულო... (მისი ტასტის წინ წამოიჩოქებს, თითქმის მიწას განერთხო) ნუ გამიწყერები... ერთი წუთით (გაუწოდა ორი ვარდი — წითელი და თეთრი.) რომელი უფრო მოგწონს?!

მ ა რ ვ ა ნ. აქ შენ ახლა არაფერი გესაქმება, მე კი... ვარდებისათვის არა მცალია!..

ლ ო ტ ო ს - რ ა. (ვარდები კვლავ მისკენ გაწოდებული უჭირავს, მაცდურად უღიმის) რომელი?

მ ა რ ვ ა ნ. ვინც აქ შემოგიშვა, საკმარისია, ერთი სიტყვა დაეცდეს, თავი მოჰკვეთონ!..

ლ ო ტ ო ს - რ ა. მაჰმადის დისწულო, შენ ისე გიყვარვარ, ასე უბრალოდ თუნდ მონის ცოდოში როგორ გამრევ! (მც. პაუზა. ვარდები ისევ მარვანისკენ გაწვდილი უჭირავს) რომელი?

მ ა რ ვ ა ნ. გეტყობა, არ მომეშვები! (გაიღიმა) ორივე კარგია, ერთი მეორეზე უკეთესია! ერთმანეთს ისე ამშვენებენ,

როგორც ზღაპრული ქალ-ვაჟი! ვინ მოგეწონა?.. წითელშის ვის გულიხსმობ?!

ლოტოს-რა. არავის... მაგრამ... წედან, მისანი ალ-ქათიბი შემსვდა და...

მარვან. რაო?

ლოტოს-რა. შეერთა... წითელი ვარდის ხილვაზე...

მარვან. რაო?!

ლოტოს-რა. არაფერი. მისნურ ასსნას მოერიდა. მთა-ქარია — შენ მოგეწონა! (სწრაფად შემობრუნდა, გასაქცევად მომზადებული, უეცრად კოსტანტინეს მზერას წააწყდა. ამ მზერამ, ასოვანებამ, ჭაბუკურმა ცნობისმოყვარეობამ მარვანის ასულზე ისე იმოქმედა, რომ მამის ტახტთან ჩაიკეცა. მისცვივდნენ, წამოაყენეს, საფეთქლები დაუსრისეს, წყალი მიაწოდეს. მოსულიერებულმა გაკვირვებით მიმოიხედა...)

მარვან. (ყველაფერს მისვდა.) როგორც ყველა ქალი-შვილი ამ ასაკში, ჩემი ასულიც... ქარაფმუტაა!.. დაინახა თუ არა ეს ასოვანი ჭაბუკი... მოეწონა, შეუყვარდა და გულიც წაუვიდა! (მც. პაუზა) ასე, ერთ წუთში როგორ ასწრებს ყველაფერს ქალთა მოდგმა! (ლოტოს-რას) ასლა წადი, და სანამ არ გისმო, ჩემს კარავს არც კი მოუახლოვდე! (წელზე მოსვეულ სეღს ჯერ არ უშვებს) ჩემი ოცდაოთხი ასულიდან, მხოლოდ ამ ერთმა, ჯერ კიდევ სრულიად ნორჩმა, შემაწუსა უცნაური თსოვნა-ვედრებით — ლაშქრობაში გამოგყვებით! რა ვიცი, რა სურვილი იყო ეს სურვილი! ბევრი ეუშაღე, მაგრამ მაინც თავისი გაიტანა. ეტყობა, სასიათში რაღაც მამისეული გამოჰყოლია! იმ წელიწადს დედაც გარდაეცვალა და... თუ დავუთმე, ალბათ ესეც იყო მიზეზი... უფრო მეტად კი იქნებ ის, რომ ეგვიპტის ფარაონთა ნაშიერი ზღაპრულად ლამაზი იყო!.. მისი გახსენება ასლაც მგერის რაღაც უცნაურ, აუხსნელ, სევდა-

ნარეე სისარულს და... ღრუბელივით არბილებს ჩემს სასი-
აოს!.. ლოტოს-რა კი, დედას საოცრად გავს!.. (ლოტოს-რას)
ასლა... წადი!

ლოტოს-რა. (მამას აკოცა) მივდივარ! (მსწრაფლ მობ-
რუნდა და სანამ იქაურობას გაეცლებოდეს, მოულოდნელად
ორივე ვარდს მარჯველ ესვრის კოსტანტინეს. კოსტანტინე
ოდნავ შეირხა მოულოდნელობისაგან, ვარდები კი მის ფერ-
ხთით დაცვივდა!)

მარვან. (გაკვირვებულს ეღიმება) სედავთ, ამ... მთავა-
რო არგვეთისა — კოსტანტინე, სედავ, რა თამამად გამოგიწ-
ვია?! როგორ დავიჯერო, შენ ეს გამოწვევა არ მიიღო! ასლა...
რომელი გირჩევნია შეგართო: ჩემი ასული — მაღრიბის ლო-
ტოსი, მზე საქალეთისა, თუ... ტანჯვით სიკვდილი?

კოსტანტინე. თუ კელავ რწმენის უარყოფას არ მიმ-
თსოვ, თუ... ქრისტიანად დამტოვებ, მაშინ, შენი ასული, არა
და... სიკვდილი!

მარვან. დავიჯერო? ჩემს ასულს სიკვდილი გერჩივ-
ნოს!?

კოსტანტინე. შინაგამცემლის, რწმენის გამყიდველის
სიცოცხლეს, დიასაც გვიჯობს ქართველებს თუნდ ტანჯვით
სიკვდილი!

მარვან. რას ფიქრობდით, ცოცხლად რომ სელთ მი-
ვარდებოდით? თუ მაჰმადის სჯულზე არ მოინათლებოდით!
მასხილი თქვენს სელთ არ იყო, უკანასკნელ წუთში, ვიდრე
შეგიპყრობდნენ, ზედ წამოგებულყავით?

დავით. განა ცოტა იყო მაგნაირი თავგანწირვის მაგა-
ლითიც? ჩვენი ცოცხლად დარჩენა კი, ალბათ თვით უფალმა
ისურვა!

მ ა რ ვ ა ნ. მერე? მაღლობელი სართ უფლისა, ამ მძიმე სვედრისათვის?

დ ა ვ ი თ. ვართ, თუ არა, ვინა თქვა — ხალსის წინამძღოლობა, რწმენის ერთგულება, სამშობლოს სიყვარული, წამებისათვის მზად ყოფნას არ ვარაუდობს!

მ ა რ ვ ა ნ. ჭეშმარიტად მაოცებს თქვენი საღი გონება, არგვეთის მთავრებო!

დ ა ვ ი თ. ჩვენ მზად ვართ...

მ ა რ ვ ა ნ. ნუ ჩქარობთ! (მც. პაუზა) მეგონა, ჩემი შექება დაგაფიქრებდათ! თქვენ კი, რამ გაგამხნევათ?!. ტყუილად გგონიათ, მაჰმადის მგმობელმა იმ ტანჯვას გაუძლოს, რაც მას ამისთვის ელის!..

დ ა ვ ი თ. ხალსმა იცის, რომ ცოცსლები ვართ და ასლა ჭირშიაც ჩვენი მაგალითის შემყურეა!

მ ა რ ვ ა ნ. სადღაა ხალსი?!

დ ა ვ ი თ. მთებში, მღვიმეებში, მიუვალ ადგილებში გასიზნული... და ის დაბრუნდება!.. დაბრუნდება და, ან სანთელს აგვინთებს, ან... შეგვაჩვენებს!.. რასაც დავიმსახურებთ!

მ ა რ ვ ა ნ. გასიზნულს რაღა დააბრუნებს! თქვენ ეს ზღაპარი მართლა გჯერათ?!

დ ა ვ ი თ. ერთსელ ქცეულა ცხადად ეგ ზღაპარი, თუ ორხელ? ახლაც, ადრე თუ გვიან, კვლავ აღსდგება სარკინოშთაგან წალეკილი, ერთი შესედვით მიწის პირისაგან დედაბუდინად აღგვილი ქართლიც, არგვეთიც! დღევანდელი თქვენი ზეიმიით ხალსის რისხვის მეტს, რას მოიმკით?!

მ ა რ ვ ა ნ. (დაჯერებით) ფუჭი ოცნებაა!

დ ა ვ ი თ. მანამდე კი, ჩვენი ვალია, სიცოცხლის ფასად შევინარჩუნოთ, რაც წმიდაა!

კ ო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. უბრალო ხალსისაგან განსსვავებით,

ღმერთს ჩვენი გამოცდა სიმტკიცესა და ერთგულებაში, როგორც წინამძღოლებისა, უფრო სასტიკად სწადია. იყოს ნება ღვთისა! შენი ქადილი კი, მტარვალთა ამირავ, ამოა! (პაუზა).

მ ა რ ვ ა ნ. ალაპს ვფიცავ, დიდად მწყინს და მაკვირვებს თქვენი ესე ამაოდ დაშვრომის წადილი! ერთის წუთით სძლიეთ მაგ სიჯიუტეს, და წარმოიდგინეთ, მაჰმადის დროის ქვეშ რა სასწაულები გელით! საქვეყნო სასელი, მხედრული დიდება, სიმდიდრე — აურაცხელი, პარამხანა — უთვალავი ტურფა ასული!.. (პაუზა) გამიგონია და, თქვენს მსილველს კი მიკვირს... ქართველები მართო ბრძოლასა შიგან უებრო შემმართებლები კი არა... პატივმოყვარენიც არიანო!

და ვ ი თ. მაგ ჯურის ადამიანებიც გვირეცია! (პაუზა).

მ ა რ ვ ა ნ. თქვენი თავი თუ არ გებრალებათ, ქვეყანამ, ხალხმა რაღა დააშავა?! გინდათ მაიბულოთ მაგ სიჯიუტით თქვენს წამებასაც არ დაეჯერდე და არგვეთშიც ქვა ქვაზე აღარ დავტოვო?!

კ ო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. (რაკი ხელები ზურგს უკან გაკრული აქვს, ფეხსაცმლის ჭვინტით წასწია წინ ჯერ თეთრი, მერე წითელი ვარდი, წედან რომ ლოტოს-რამ ესროლა) სარკინოზთა ამირავ, აგერ, ხედავ ამ ორ ვარდს? ერთი წითელია, მეორე თეთრი! რას უშლის თეთრს ამისი სიწითლე, და წითელს ამისი სითეთრე?! როგორც შენ ბრძანე წედან, მართლაც როგორ უსდებიან ერთმანეთს! ცალ-ცალკე ალბათ აგრე ლამაზი არც იქნებოდნენ!.. განა სარწმუნოებაც ასე არ არის? იყოს ქრისტიანობაც, ისლამიც, ამ ორი სხვადასხვა ფერის ყვავილივით, თუ ხალხს ასე სურს...

მ ა რ ვ ა ნ. (მზაკვრულად გაიკრიჭა) ორი ღმერთი ერთი ცის ქვეშ?! შენი ნათქვამი ალბათ ჩემს კარის პოეტს უფრო მოეწონებოდა! აფსუს, მგონი დაიღუპა! მაგრამ სარწმუნოება

სხვა... ისლამი მორჩილებას ნიშნავს! და მას უნდა მორჩი-
ლებდეს ყოველი სულიერი ცისქვეშეთში! ისლამი მოგვიწო-
დებს ჰაზავათისათვის, ყურანი კი გვასწავლის — თუ გინდა
ისლამს მსახურებდე, იარაღით უნდა ამტკიცებდე მის ერთგუ-
ლებასო! და ჩვენც, მისი მიმდევარნი...

და ვ ი თ. სიკვდილამდე დავრჩებით ჩვენი რწმენისა და
საღსის ერთგულნი!

მ ა რ ვ ა ნ. რა საღსის ერთგულებაა, თუ მაგნაირი სიჯი-
უტით მას სულ ერთიანად გამაჟღერებდით!?

და ვ ი თ. შენ მსოლოდ ჩვენზე შეგიძლია იყარო ჯავრი,
საღსზე სელი ვერ მიგიწვდება, ის გასიზნულია! (პაუზა).

მ ა რ ვ ა ნ. (ეტყობა, მოთმინებას კარგავს) აწ, ერთხელ
კიდევ ისმინეთ ჩემი კეთილი რჩევა — დაემორჩილეთ სჯულს
ჩემი დედის ძმის — მაჰმადისა! თქვენ შეიქმნებით მთავარნი
და დიდებულნი სრულიად არაბეთსა და სპარსეთს ზედა! და-
ვით, შენ გყოფ სპასალარად და წინამძღვრად მთელი ჩემი
ლაშქრისა, სოლო მაგ ყრმას — კოსტანტინეს, მივაგებ დიდ
პატივს — სხვა დიდებულებთან ერთად იშვებდეს და ილხენდეს
ჩემს პალატებში. (პაუზა).

და ვ ი თ. თუ შენი თანამემამულე — არაბი, სჯულს უარ-
ყოფს, სამშობლოს გაყიდის, შინაგამცემლად მოინათლება,
მტრის სამსახურს შეაღწევს მკლავის ძალას, ხომ ააგებთ შუბ-
ზე ასეთ კაცს?

მ ა რ ვ ა ნ. ისე, რომ არც დავფიქრდებით... თუ ეს ვაკმა-
რეთ!

და ვ ი თ. მაშ, მე რატომღა მპირდებით აღზევებას, პა-
ტივს, დიდებას სწორედ იმისთვის, რისთვისაც თქვენს თანა-
მემამულეს შუბზე აგებაც არ გინდათ აკმაროთ?!

მ ა რ ვ ა ნ. (დაფიქრდა. შემდეგ მზაკერულად გაიღიმა)

ადამიანის ცხოვრების ბადე თავიდანვე ე-მაგ წინააღმდეგობებით მოუქსოვიათ, და ის ჯერ ვერავის გაუგლეჯია თავის დასაღწევად! ადამიანი, არგვეთის მთავარი — დავით, ბუნების შეილია, მაგრამ ცხოვრობს ადამიანისავე დაწერილი კანონით! და რა გიკვირს, თუ ის სრულყოფილი არ არის! იქნებ ამიტომაც ცხოვრება სშირად დასცინის ქაღალდზე დაწერილ კანონ-სამართალს! ცხოვრება სცნობს მარტო ძლიერსა და სუსტს! ამ მსრივ გამჩენის სამართალი მხოლოდ სუსტის შეხედულებითაა უსამართლობა! თუ არ გჯერა, ჰკითხე ამის თაობაზე ჯერ კურდღელს, შემდეგ — მგელს და, დასკვნა ისე გამოიტანე!

კო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. ზოგს იქნებ მგლის შეხედულებაც მოსწონს, მაგრამ არსებობის უფლების კანონმდებელი ხომ მგელი არ არის, ადამიანია!

მ ა რ ვ ა ნ. არსებობის უფლების კანონმდებელი ალაპია! ადამიანმა ეს კანონმდებლობა მხოლოდ შერყვნა და... რომ გამართლოს თავისი ნახელავი, რას არ სჩადის! თავს ზედმეტად ინებიერებს, ირგვლივ ყველაფერს იმონებს, და... სპობს, როცა საამისო ძალა ჰყოფნის!

დ ა ვ ი თ. ეს რას ნიშნავს? გინდა, საკუთარ თავს გამოუტანო განაჩენი?!

მ ა რ ვ ა ნ. ეს განაჩენი დიდხანია გამოტანილია, და მისი მსხვერპლი მარტო მე და შენ არა ვართ!.. გიკვირს, განა?! მეც სომ ადამიანი ვარ, და... რაღა ადამიანი ვიქნები, თუ სხვას არ ვაჯობე, თუნდაც მოსპობაში!

დ ა ვ ი თ. ჩვენი სარწმუნოება ამას არ ქადაგებს! იქნებ ამიტომაც, ამ ჩვენს სამოთხესავით მხარეში დაბადებული კაცის სულს, სასიათს, ბუნებას ქრისტიანობა ასე მოერგო!..

მ ა რ ვ ა ნ. როგორ?! მაჰმადიანობა კი სცადეთ და... არ

მოერგო? სომ არ გიცდიათ? თავს წინასწარ რად ირწმუნებო...

და ვ ი თ. რისთვისღა ვცადოთ? (მცირე პაუზა) მტარვალთა ამირავ, ქრისტეს სარწმუნოების უარყოფა და მაჰმადიანობის მიღება სომ ნიშნავს მშობლიური ენის უარყოფასაც?

მ ა რ ვ ა ნ. ცხადია! და განა წააგებთ რასმე?! სად ქართულია ხიტყვა, სად არაბული!

და ვ ა თ. (ყურში ისე ჩაესმის, თითქოს ზეცაში კითხულობდნენ ქართულ ხელნაწერს.) არა, არა, არა.

მ ა რ ვ ა ნ. რამ შეეაშფოთა?!

და ვ ა თ. მაჰმადის სჯულის მიღება სომ ნიშნავს ქართულ საგალობლებას დავიწყებას, უარყოფას, შეგინებას?

მ ა რ ვ ა ნ. განა არაბულ ჰანგს ქართული შეედრება?!

და ვ ა თ. (ჩაესმის ყურში ქართული საგალობელი) არა, არა, არა! რა გამაცვლევეინებს ამ ენას, ამ ჰანგს სხვათა ენასა და სხვათა ჰანგზე ცოცხალის თავით...

მ ა რ ვ ა ნ. (მწარედ ეცინება. კოსტანტინეს:) შენ რაღას იტყვია? (პაუზა).

კ ო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. მე და უფალი დავით, ერთს რწმენას ვიღიარებთ, ერთი რჯულითა და სარწმუნოებით ვართ განსწავლულნი და მისთვის მოვკვდებით!

მ ა რ ვ ა ნ. (კოსტანტინეს ნათქვამზე რისხვა მოერია) აბუ-ლ-საჯ! (აბუ-ლ-საჯი დაფეთებული შემოვარდა) მიბრძანებაა: დავით და კოსტანტინე, მთავრები არგვეთისა, ათ დღემდე ამ ყოფეთ უსმელ-უჭმელი, და სტანჯეთ შეუსვენებლივ, რათა ჭირითა მით და ტანჯვით აიძულოთ აღიარონ სჯული დედაჩემის მმის — მაჰმადისა!

(გაჰყავთ დავითი და კოსტანტინე. მათთან ერთად ყველანი გადიან, გარდა მარვანის ორი პირადი მცველისა და კვანჯლა ჩოლაბურისძისა.)

8

მარეანთან კარავში არიან ორი შუბოსანი პირადი მცველი და კვანჯალა ჩოლაბურისძე.

კ ვ ა ნ ჯ დ ა. (გამოისედა თუ არა მისკენ მარეანმა, მოლა-
ლატე, გამაჰმადიანებულმა ქართველმა აზნაურმა არ დააყოყ-
ნა, ფესაკრეფით, მოწიწებით მიეასლა და მოეპირფერა) ძლ,
ვამოსილო ამირავ! როგორც ვატყობ, არგვეთის მთავრების
მოქცევა მაჰმადის რჯულზე შენ ძვირად გიღირს!

მ ა რ ვ ა ნ. (მცირელი დაფიქრების შემდეგ) ახლა ეგ ჩემ-
თვის ყველაფერია! მტრის დამარცხება იარადით, რა გამარ-
ჯეებაა, თუ ის სულიერადაც არ შეარყიე!

კ ვ ა ნ ჯ დ ა. ჭეშმარიტი ბრძანებაა!.. მაგრამ... რაღა არ-
გვეთის მთავრებით იწყებ ქართველთა რწმენის შერყევას?

მ ა რ ვ ა ნ. (გაოცებით შესედა, გაეცინა) შენ ცხვრის ფა-
რას დაკვირვებიხარ? საითაც მისი წინამძღოლი — შავი თხა
წავა, ისიც იქით მიდის, მიჰყვება, როგორც ბრმა, თუგინდ
წინ უფსკრულიც იყოს! აი, სწორედ ეს შავი თხაა თავი და
თავი! თუ ის წინდაუხედავად ჩამოაშორე, ფარა შეიძლება ისე
აირიოს, შენც გადაგთქეროს, მაგრამ თუ შავ თხას გეზს შენ-
თვის ხელსაყრელად შეაცვლევენებ, ფარაც თავისთავად გეზ-
შეცვლილი აღმოჩნდება!

კ ვ ა ნ ჯ დ ა. მარტივი სიბრძნეა, მაგრამ... ნაღდი!

მ ა რ ვ ა ნ. შენ გგონია, ხალხმა იცის, რა სწამს, რა სი-

ღია ყურანი, თუ სასარება? შენ გგონია, იცის, რატომ სწამს?... ის ხომ უწიგნურია და მაშასადამე... ბრმა!

კ ვ ა ნ ჯ ღ ა. ძლევამოსილო ამირავ, თუ არ გამირისხდები... შემოგებდავ და... გეტყვი!

მ ა რ ვ ა ნ. ეს ბაასი არც საქმის ვითარებას სცვლის, არც ჩვენს ურთიერთობას!.. მე ბრწყვ მეფეებს არა ვგავარ, იმის შიშით, ვაი-თუ პასუხი ვერ გავცეო, შეკითხვის მოსმენა სულაც რომ არ სურთ! (პაუზა) თქვი!

კ ვ ა ნ ჯ ღ ა. აი, საქართველო! რამდენმა მეფემ, მთავარმა, დიდებულმა შეიცვალა რწმენა დასაბამიდან დღემდე, მაგრამ... სომ ვიცით, ის „უწიგნური“ ხალხი არც აჰყვა, არც დაჰყვა და... არც გაჰყვა „წიგნიერ“, „შავ თხებს“, როგორც შენ ბრმანე! გამოქვაბულებსა და ტყეებს მიაშურა, თავისს სინდისსა და ალღოს უფრო ენდო!

მ ა რ ვ ა ნ. თხასაც გააჩნია! თუ ფარა გაბარია და არ მოგყვება, უნდა მიხვდე, შენ ის თხა არა ხარ!.. აი, არგვეთის მთავრები კი ისეთი „თხები“ ჩანან, მაგათი, ფარას სჯეროდა! ასლა მაინც მიხვდი, რისთვის მსურს არგვეთის მთავრების მოქცევა მაჰმადის სჯულზე! ეს რომ მოხდეს, ნახავ, როგორ გამაჰმადიანდეს მთლიანი საქართველო!.. ჩემმა სარდლებმა დიდად შემიქეს ეგ, მართლაც სწორუპოვარი რაინდები — დავით და კოსტანტინე! რა არ იღონეს, რომ ცოცხლად ჩაგვეგდო ხელში, დიდი, მეტად დიდი მსხვერპლის ფასად! მართო მაგ ორ კაცს, ჩემი ლაშქრის ხუთასამდე მეომარი აუჩეხია! (პაუზა).

კ ვ ა ნ ჯ ღ ა. ძლევამოსილო ამირავ, რაკი ასე ძვირად ვიღირს მაგათი თავი, მაშინ... ნება მომეცი, საიდუმლოდ გამცნო...

მ ა რ ვ ა ნ. (სიტყვა გააწყვეტინა) ახლოს მოდი! (შერბუთიანი ჯამი გაუწოდა.)

კ ვ ა ნ ჯ ღ ა. (ჯამი ჩამოართვა) მაგ წყეული და ჯიუტი დავითისა და კოსტანტინეს წამოჩოქება, გადმოხილება არ მოხერხდება, არც სიმდიდრის, კარგად ვიცნობ მაგათ, არც ჯილდოს, კარგად ვიცნობ მაგ პირშავეებს, არც აღზევების დაპირებით, ჩემზე უკეთესად მაგათ ვინ იცნობს! არის მსოლიდ ერთი გარემოება, რაც... უეჭველად გასტეხს თვით არგვეთის მთავრების სიმტკიცესაც კი...

მ ა რ ვ ა ნ. რა? სტქვის ჩქარა!

კ ვ ა ნ ჯ ღ ა. მაგათი დედის... შეპყრობა! (შერბუთი ნეტარებით შესვა).

მ ა რ ვ ა ნ. (დაფიქრდა) დე-დის შეპყრობა!

კ ვ ა ნ ჯ ღ ა. ერთადერთი, რაც... საწამლავივით გასჭრის!

მ ა რ ვ ა ნ. რაღაც არ მჯერა...

კ ვ ა ნ ჯ ღ ა. ძლევამოსილო ამირავ, ჩემს სიცოცხლეს გაძლევ თავმდებად!

მ ა რ ვ ა ნ. ჭკუა და მზაკვრობა ხშირად ძაფის ორი წვერივითაა ერთურთს შეგრესილი (გამჭოლ მზერას არ აცილებს კვანჯლას.) ხომ არ ეშმაკობთ ქართველები?! ხომ არ არის ავი რამ ზრახვა შენს ამ რჩევაშიაც? აქ, არგვეთს განგებ ხომ არ მაყოვნებთ?

კ ვ ა ნ ჯ ღ ა. ძლევამოსილო ამირავ! ჩემს მტერს, შენი დაეჭვება! მენდე შენს ბედაურსა და შენს ძაღლზე უფრო მეტად!

მ ა რ ვ ა ნ. თუ მაგ აღსარებაში გულწრფელი ხარ, დამიმტკიცე!..

კ ვ ა ნ ჯ ღ ა. რითაც გსურს, ძლევამოსილო... (მც. პაუზა)

მ ა რ ვ ა ნ. შენ ითავე დავითისა და კოსტანტინეს დედის... ჰო, რა ჰქვია?

კვანჯლა. დიდი გვანცა!

მარვან. დიდი გვანცა! შენ ითავე მაგის პოვნა და ჩემ-
თან მოგვრა!

კვანჯლა. ჭეშმარიტად ძნელ საქმეს მავალებ, ძლევა-
მოსილო ამირავ, მაგრამ... თუ ვყოფილვარ კვანჯლა ჩოლაბუ-
რისძე, და ღირსი მაჰმადის მრევლში ყოფნისა, შეგისრულებ
მაგ სურვილს!

მარვან. ეს ყველაფერი მალე უნდა მოხდეს! მე ბევრი
ცდა აღარ შემიძლია! ლაშქრის ერთ ადგილზე დაყოვნება სა-
შიშია. უსაქმობა მეომარს ადუნებს და რყენის!

კვანჯლა. ყველაფერი ისე იქნება, როგორც შენ გსურს,
ძლევა-მოსილო ამირავ! (გადის).

მარვან. (ორი პირადი მცველის ამარა, მათ გასაგონა-
დაც იტყვის) თუ არ სჯერა და, მაინც გპირდება, ასეთი კაცი
საშიში მატყუარაა! თუ სჯერა, რასაც გპირდება, ჩანს, ანდაზა
აღარ ასსოვს — კაცი ბჭობს, ღმერთი იცინისო! ენახოთ, ყვე-
ლაფერს დრო და ვითარება გამოამზეურებს!

(გამოჩნდა ლოტოს-რა; შემკრთალია. თავდახრილი დგას
და ელოდება, რას იტყვის მარვან).

მარვან. ლოტოს-რა! დღეს შენ წერას ხომ არ აუტანი-
სარ!.. მართალია, არის ხოლმე წუთი, როცა შენი დანახვა მო-
მენტატრება...

ლოტოს-რა. მართლა? რატომ...

მარვან. ალბათ იმიტომ, რომ... ასე საოცრად გავხარ...
დედაშენს!

ლოტოს-რა დედა... (ტირის).

მარვან. ახლა კი... შენთვის მცალია? ო, ეს ცრემლე-
ბიც...

ლოტოს-რა. მამა... ვიცი, რომ... არგვეთის მთაერებზე

ფიქრი არ გასვენებს!.. ცოცხლად შეიპყარ და... მაინც არ გემორჩილებიან!.. (პაუზა) მეც დამეკარგა მოსვენება. არ ვიცი, რატომ... იქნებ ესოდენ რისხვამორეულს რომ გხედავ...

მ ა რ ვ ა ნ. ეგ სიტყვები, ეგ გულისტკივილი ის თილისმაა, ჩემს გულს რომ არ ეკარება, უფრო კი მასელებს!..

ლ ო ტ ო ს-რ ა. მამა... გევედრები, აგრე ადვილად ნუ დამწამებ, რაც გულში არ გამივლია.

მ ა რ ვ ა ნ. (სასე ორივე ხელით დაუჭირა და თვალებში ჩააშტერდა) შენი გულისტკივილის მიზეზი ამჯერად ადვილი მისახვედრია! კარგახანია ვისწავლე ადამიანის თვალებში მისი ფიქრის და ზრახვის ამოკითხვა.

ლ ო ტ ო ს-რ ა. ეგ მე კარგად ვიცი! ხმლის მარჯვედ ხმარებით შეიძლება ვაუკაცის სახელი მოიხვეჭო, მაგრამ გულთმისნისა ვერა. გულთმისნობის სარჩული სიბრძნე და გონების გამჭრიახობაა!

მ ა რ ვ ა ნ. მაგით შენ ვის შექებას ღამობ, აგარიანთა ამირასი, თუ... მამაშენისა?

ლ ო ტ ო ს-რ ა. აგარიანთა ამირა ხომ მამაჩემია! (იცინის).

მ ა რ ვ ა ნ. გინდა, გითხრა სიმართლე! მეგას შენ არც აგარიანთა ამირას, არც მამაშენის სიყვარული არ გალაპარაკებს!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. ღმერთმა დამიფაროს! (პაუზა) მამა! თუ ერთი მალამო ორთავეს გულისტკივილს გააყუჩებს, ხომ ცხადი იქნება, რა სიკეთეც მალაპარაკებს...

მ ა რ ვ ა ნ. შენ რომ გულისხმობ, იმ წყეულ მალამოს, ადამიანის მოდგმისათვის ჯერ სიკეთე არ მოუტანია! მართალია, სშირად გაუყუჩებია ტკივილი, მაგრამ... გაყუჩება სომ მორჩენა არ არის!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. შემოდავება ვის გაუბეღია, რომ მე გაგიბეღო!..

მ ა რ ვ ა ნ. მით უკეთესი შენთვის!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. მაგრამ რა იქნება, მომისმინო მაჰმადის დისწულს!.. მსურს გაგანდო საიდუმლო...

მ ა რ ვ ა ნ. საიდუმლო! (უნდობლად ეღიმება).

ლ ო ტ ო ს-რ ა. ჰო, საიდუმლო... ჩემი გულისა! დაე ერთად განსაჯონ, ასწონ-დასწონონ იგი აგარიანთა ამირამ და... მამა-ჩემმა!

მ ა რ ვ ა ნ. (პასუსს აყოვნებს) ასაწონ-დასაწონი აღარაფერია. საიდუმლო ჩემთვის უკვე ამოხსნილია! შენ... ის ქრისტიანის არგვეთის მთავარი გიყვარს! არ გაბედო ტყუილის თქმა!.. ხომ მართალია, ხომ აუტანისხარ წერას! (გადის).

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (მარვანის მხილვებამ თავზარი დასცა) მამა! (სურს გაეკიდოს. შეჩერდა. მობრუნდა. მარტოა. მოულოდნელად ლოტოს-რას ზურგს უკან გამოჩნდა მარვან. სულგანაბული უსმენს) ძლიერო მარვან... შენ ბოლომდე სასტიკი ხარ ყოველთვის, მაგრამ... არასოდეს არა ხარ ბოლომდე ღმობიერი! (მარვანს მზაკვრულად ეღიმება. შეუმჩნევლად გადის. მცირე პაუზა). აგარიანთა ამირავ, თუ ჩემი სიყვარული იმ ქრისტიანის გულს დაიმონებს, ეს, ერთ მოგებულ ბრძოლაზე ნაკლებია? ამით შენ განა რამეს ჰკარგავ? შენი მიზანიც ხომ ესაა!

(აღ-ქათიბის ხმა): კარგავს... ასულს — მაღრიბის ლოტოსს... (გამოჩნდა).

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ...და ლოდინში გასულ დროს!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (შემკრთალი და გაოცებულია) შენ აქ რა გინდა? საიდან გაჩნდი?! (თავისთვის) მამაჩემის უპირველესი, ჭკვიანი, საშიში მსტოვარი! (აღ-ქათიბს) რატომ ჰკარგავს ან ასულს ან დროს?

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. (უდარდელი სიწყნარით) არა სჯერა... მაგ სასწაულისა! (მხრები აიჩეჩა) არა სჯერა! ეგ არ მოხდება!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (უკიდურესად აღგზნებული, ქალური გაკაპასებით) რატომ არ მოხდება, რატომ, რატომ?!

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ახლა მას...

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (თავს ველარ ერევა) ვის, ვის...

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. (დინჯად) არგვეთის მთაყარს, კოსტანტინეს, დამარცხებით თავსარდაცემულს, შენებრ ტურფა ასულე-ბისთვისაც არა სცხელა, მაღრიბის ლოტოსო! (პაუზა) ესეც რომ არ იყოს, კოსტანტინე ის კაცი არ არის, ქალის სიყვარულმა სარწმუნოებაზე ხელი ააღებინოს! (მც. პაუზა) მე ჯერ ადამის-ძე არ მინახავს, მაჰმადის დისწულის რისსეაზე ფერი არ წასვლოდეს, არ აცახცახებულიყოს! კოსტანტინეს კი... წარბიც არ შეუხსრია! შენ გინდა, ასეთი კაცი სიყვარულმა დაიმორჩილოს? (ოცნებაში წასული კაცის კილოთი) ო, რა ქალი იყო დედაშენი... ულამაზესი ეგვიპტელი მხევალი მარვანის პარამხანაში... და ისიც კი უძლური იყო.

ლ ო ტ ო ს-რ ა. დე და... (ტირის. მერე თავისთვის ჩურჩულებს:) აქამდე არ ვიცდი... მართლა მამაჩემმა მოჰკლა, როგორც ამბობენ, თუ... თავი მოიკლა?

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. (ვითომ ებრალება) მე მაგისთვის არ გამიხსენებია.

ლ ო ტ ო ს-რ ა. ალ-ქათიბ, სიყვარული... სარწმუნოებაზე უფრო ხნიერია, და იქნებ... უფრო ძლიერიც! (მც. პაუზა) როცა ჩემისთანა მაღრიბის ლოტოსების სიყვარული გამარჯვებას — გამარჯვებაზე ზეიმობდა, სარწმუნოება მაშინ დაბადებულიც არ იყო! შენ თუ ამას უარყოფ...

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ეგ არავეინ უწყის, რომელი როდის დაიბადა. ადამის-ძე რომ სიყვარულის ნაყოფია, ამისი უარყოფა კი

თვით მაჰმადსაც არ შეუძლია, არა-თუ დისწულს და მის მონაშორჩილ მისანს — ალ-ქათიბს! (მც. პაუზა) მაგრამ... წესრიგს მხოლოდ სარწმუნოება ამყარებს! არა, ისე არ გაიგო... ქვეყნიერებაზე წესრიგის დამყარება ზღაპარია!.. რა მოსპობს შურს, მტრობას, გულისჯავრის ამოყრის ჟინს, სისხლის წყურვილს!.. წესრიგი სულში სჭირდება ადამიანს! უპირისპიურწედომელი და შეუცნობელი მხოლოდ სულია!

ლოტოს-რა. (დაფიქრებული, სინანულით:) ყველაფრის მწამს... სიყვარულით დამყარებული წესრიგი, და არა სხვა რწმენის ადამიანთა მოსპობით, სიძულვილით, ცეცხლითა და მასეგლით!

ალ-ქათიბი. შენ განუკითხაობასა და ურჩობას ქადაგებ! ეგ კი... გონიერისა და ძლიერის სიყვარულს არ იმსახურებს! იფიტომაც სპობენ... ურჩებს!

ლოტოს-რა. (დაფიქრებული, სინანულით) ყველაფრის ასხნა, ან გაგება რომ შეიძლებოდეს... (მც. პაუზა) ნახევარი ქვეყნიერება უსიყვარულოდაა გაჩენილი. ამიტომაც ამდენი უღირსი და დამთხვეული! პარამხანის ასეულობით ტურფა ასული იმ ნიჟარას მაგონებს, სადაც მარგალიტი არ ძევს!..

ალ-ქათიბი. გეთანხმები... (მც. პაუზა) მაგრამ... სავალდებულო არ არის, ზოგი რამ ქალსა და კაცს ერთნაირად ესმოდეს. ამას ალაჰი არ დაუშვებს!

ლოტოს-რა. მისანო ალ-ქათიბ, როგორ დავიჯერო, ალაჰმა სიყვარულის შესახებაც იცოდეს რამე? მას სომ ცოლი არა ჰყავს!

ალ-ქათიბი. თუკი ყველაფერი ალაჰის გაჩენილია და მის ნება-სურვილს ემორჩილება... სჯობს ბოროტი ჟინის საკადრის ფიქრს თავი ანებო!.. ყველაზე უკეთესს, რასაც ქალები მოიმოქმედებთ, ის იქნება, თუ მაჰმადის ძლევა მოსილ

მხედრობას, მომავლისთვისაც, რაც შეიძლება მეტ მეომარს გამოუზრდით...

ლოტოს-რა. მე მზადა ვარ! მხოლოდ ნება მომეცი, ის ქრისტიანი დავიმორჩილო... მეომრების გამოსრდა ჩვენზე იყოს!

ალ-ქათიბი. მეომრების გამოსრდა! (ეჭვნარევი იუმორით) ქრისტიანთან ერთად! მერე და, ვისთვის?

ლოტოს-რა. ვისთვის?! (დაფიქრდა) ეგ თვითონ იმ მეომრებმა გადასწყვიტონ!

ალ-ქათიბი. როგორ ფიქრობ, ასეთ ორჭოფულ პასუსს მოგიწონებს მაჰმადი ან მისი დისწული? მაღრიბის ლოტოსო გულში რა გიძევს, მისი გამოცნობა ძნელია! შეიძლება მოგვატყუო მეც, მარვანიც, მაგრამ ალაჰს სომ ვერ მოატყუებ? ის ხედავს — რას ვაკეთებთ, ესმის — რას ვლაპარაკობთ, იცის — რას ვფიქრობთ!.. ერთგულება მავალებს გაგაფრთხილო — შენ მაგ თამაშს იმ ქრისტიანთან... უფრთხილდი, არ შეეწირო!

ლოტოს-რა. შევეწირო, მერე რა?! მაგრამ არა ისე, როგორც აქამდე შეუწირავს მამაჩემს მრავალი სხვა... ჯალათის დაშნის ერთი მოქნევიტ!.. თუ სიყვარული შემადლებინებს იმას, რასაც მამაჩემმა სისასტიკით ვერ მიაღწია... (მც. პაუზა) გევედრები, დაარწმუნე მაჰმადის დისწული, რომ ღირს ამ საქმისთვის ჩემი... გამეტება!

ალ-ქათიბი. (ღრმად ამოიოხრა) მამაშენის დარწმუნება შეუძლებელია! მან ყოველივე თვითონ უნდა მოიფიქროს და მოისურვოს! და მოისურვებს კიდევაც, თუკი თავად დარწმუნდება, რომ კოსტანტინეს მორჯულება სსვაგვარად შეუძლებელია!

ლოტოს-რა. ალ-ქათიბ! (ადგზნებული, ოცნებით შეპყრობილი) ჰო, რა ზღაპრულად დაგასაჩუქრებდი...

მარმანის კარავი

მ ა რ ვ ა ნ. მისანო, შენ არ იფიქრო, ჩემს დიდ ზრახვას ერთი ქალიშვილიც ვერ შეეწირო! ათი იყოს! მე დრო მაფიქრებს... დრო არ მყოფნის ლოდინისათვის!.. (აბუ-ლ-საჯს) უხმონ ჩემს ასულს! (ალ-ქათიბს:) შენის ფიქრით ქალის თილისმა უფრო გასჭრის, ვიდრე ჯალათის შანთი, ისიც... სითეთრემდე გავარვარებული?..

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ვინ უწყის... ზოგზე რა მოქმედებს, ზოგზე რა! კოსტანტინე ჯერაც ნორჩი, უწვერული ჭაბუკია, შენი ასული კი... ასალი გაფურჩქენილი ლოტოსი მადრიბისა, ზედ მზე რომ დაჰნათის... დედამისმა იცოდა, რასაც არქმევდა! (მც. პაუსა) გცადოთ!

მ ა რ ვ ა ნ. ეგ არის ცეცხლი. აკი ვთქვი: ცდაში დრო მიდის... იმ უწვერულ ჭაბუკს კი აგრე ნუ უყურებ! არგვეთის სასელოვანი მთავარია, თანაც უებრო სარდალი!.. როდის ასწრებენ ეს ქართველები დაგაუკაცებას? სმალ-შუბით სომ არ იბადებიან?!

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. სულ ამ დღეში ყოფნის მადლია... ხან რომი, ხან საბერძნეთი, ხან სპარსეთი, ხანაც ბიზანტია... გაუთავებელი ბრძოლები, სისხლი, ხანძრები, აწიოკება!.. ეტყობა, თაობიდან თაობას გადაეცემა ომში შემართების გამოცდილება! რაღა ქართველები. მაგისტვის ჩვენი მაგალითი არ კმარა? განა ჩვენი ბედუინები ისეთი მსედრები, ერთი სიტყვით, ნამდვილი ჯადოქარი ცხენოსნები და სწორუბოვარი მეომრები იქნებოდნენ ასლა, თავის დროზე რომაელებს რომ არ ეზი-
400

რეპინათ სამსედრო საქმეში? ქვეყანამ იცის, მაჰმადის დისწულო, რომაელთა ლეგიონების საუკეთესო ცხენოსანი ათასეულები პედუინები იყვნენ. მაშინ ეს ჩვენი სალსის უბედურებად ითვლებოდა!.. სედავ, ის გამოცდილება რამდენი საუკუნის შემდეგ გამოგვაღება?!

(კარავში ლოტოს-რა შემოიჭრა. მამას მორჩილად მიესალმა).

მარვან. (ასულს გამომწვევი, დაჟინებული მზერა მიაპყრო) შენი გამოცდა მწაღია!

ლოტოს-რა. ნება შენია, მაჰმადის დისწულო!

მარვან. ერთი ჩემი მეომარი, თურმე ტრაბასით იკლებს თანამოძმეთ, თქვენ, ბრძოლაში ხმლის მოქნევისა რა გესმით, ლოტოს-რას უნდა ეფარიკავებოდეთო! თუ იმ მეომარს შეერკინები და ხმალს გააგდებინებ... მე, მარვან, ნებას მოგცემ ჩემთან დარჩე და ყოველი ნაუბარი მოისმინო. აქ ასლა დილეგიდან მომგერიან არგვეთის მთავარს — კოსტანტინეს. (მც. პაუზა) ალაჰს თუმც ქალად უნებებია შენი ამ ქვეყნად მოსვლა, მაგრამ დამიმტკიცე, მარვანის ასულო, რომ ვაჟკაცის გული გერჩის!..

ლოტოს-რა. (ცოტა შემკრთალი ჩანს. დამუშტული სელი სახესთან მიიტანა და მაჯა რამდენჯერმე გადალუნ-გადამოლუნა) იყოს ნება შენი! უხმონ მეომარს!..

(შემოჰყავთ ის ტრაბასა მეომარი).

მარვან. (მეომარს) ამ ასულთან შერკინებაზე რას იტყვი? თუ ხმალს სელიდან გაგაგდებინებს, იცოდე, ხმალთან ერთად თავსაც ჰკარგავ!

მეომარი. (აშკარად შეშინებულია) ამირ ალ-ალამი ეს სომ შენი ასულია? მე რომ მაგას ხმალი გაგაგდებინო სელიდან, განა მაშინ კი შემრჩება თავი მსრებზე?

მ ა რ ვ ა ნ. მაგის პირობას გაძლევ! მაგრამ, იცოდე: გაბრაზებულ ქალზე უფრო საშიში ამქვეყნად თვით ღაჭრილი ავაზაც არ არის!

ა ლ - ქ ა თ ი ბ ი. გაბრაზებულზე უფრო საშიში და... შეყვარებულზე უფრო თავგანწირული!

ლ ო ტ ო ს - რ ა. (ალ-ქათიბს, ჩუმად) შენი მისნობის მაღლი ვის მხარეზე იხრება?

ა ლ - ქ ა თ ი ბ ი. ვინ უწყის პედის ასავალ-დახავალს და ალაპის ნებასურვილს!

ლ ო ტ ო ს - რ ა. მოიტათ ორი სმალი, თანაბარი სიგრძის და ცოტა სუმბუქიც, თუ ჩემი მოქიშპე თანახმაა?

მ ე ო მ ა რ ი. არჩევანი შენია! მე მონა ვარ... (მარვანს) მაშ, თავს გამაგდებინებთ, თუ...

მ ა რ ვ ა ნ. ძალიან გიყვარს ეგ ქეცციანი თავი? ამჯერად იქნებ თავის შერცხვენა გაკმარო. ენახოთ, არ ვიცი, რით დასრულდება ეს შერკინება, ან მე რა მომესურვება...

(მოიტანეს ხმლები. ერთს ლოტოს-რას გაუწოდებენ, მეორეს — მეომარს. იწყება ბრძოლა. მეომარი ჯერ შიშით იქნევს სმალს და წამდაუწუმ უკან ისევს. შემდეგ აზარტში შესულს გაბედულება ემატება და ახლა ლოტოს-რა ისევს უკან უფრო ხშირად. ბრძოლა მწვავედება და საშინელ თავგამეტებაში გადადის, მაგრამ ერთ-ერთი, მორიგი შერკინებისას მეომრის სმალი უეცრად ჰაერში გაიფრევს და ძირს უღრიალით დაეცემა. გამარჯვებულ ლოტოს-რას სისხარულს საზღვარი არა აქვს. დამარცხებული მეომარი კი გაოგნებული დასცქერის ძირს დავარდნილ სმალს. თითქოს არ სჯერა, რაც მოსდა.)

მ ა რ ვ ა ნ. (გაოცებული) არა, ეს შეცდომაა!

ლ ო ტ ო ს - რ ა. (თავზარდაცემული მამის ტახტთან მიიჭრა, მუხლებზე დაეცა) მამა...

მ ა რ ვ ა ნ. შეცდომაა-მეთქი, შენი... ქალად დაბადება!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (უმაღ ზეზე წამოიჭრა. თავს ძლივს იკა-
ვებს, რომ მამას არ მივარდეს და სელები არ დაუკოცნოს.
მხოლოდ ჩურჩულებს: კოსტანტინე, კოსტანტინე).

მ ა რ ვ ა ნ. (მეომარს) მიკმარებია შენთვის ეს შერცხვენა.

მ ე ო მ ა რ ი. ა! (გარბის გახარებული).

მ.ა.რ.ვ.ან. (თვალი ზიზღით გააყოლა.) ღირსი კია დახჯი-
სა, ასე რომ გაახარა... შერცხვენილი თავის მხრებზე შერ-
ჩენამ! (აბუ-ლ-საჯს) ალ-ფარაჰტს უთხარით, წაიყვანოს და მაგ
უღირს გოგრაზე ადუღებული ზეთი გადაასხას! დაიცა! წელან
ხომ გააფრთხილეს მედილეგენი — წესრიგში მოეყვანათ არ-
გვეთის მთავრები!?

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. ყველაფერი რიგზეა, ამირ-ალ-ალამ!

მ ა რ ვ ა ნ. დროა მომგვარონ შემოსილი უმცროსი მთა-
ვარი არგვეთისა — კოსტანტინე!

(აბუ-ლ-საჯი გადის).

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ამირ ალ-ალამ, კიდეც დიდხანს დაგრჩე-
ბით არგვეთს?! |

მ ა რ ვ ა ნ. შენ რაღა გაწუხებს?!

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ყველაზე მეტად... გვამების სუნი და, ღამ-
ღამობით ტურების კივილი... მხეცნი ვერ აუდიან ადამიანთა
ლემს!.. ირგვლივ მთაც, ბარიც, ყოველივე ყარს! მრავლად
არიან დასოცილნი, როგორც მაჰმადიანი, ისე ქრისტიანი მე-
ომრები! ასლა, უბრალო ხალსი! მაჰმადის რჯულს, როგორც
ცეცხლს, ისე გაურბიან ეს ქრისტიანები!.. ხრამები იმ ურჩთა
მოკვეთილი თავებით აივსოო!..

მ ა რ ვ ა ნ. გიკვირს?! ვიდრე ომია, არ გაქრება ლემის სუ-
ნი, არ შეწყდება თავების კვეთა, ციხეების დაქცევა, სოფლე-

ბისა და ქალაქების ნაცარტუტად ქცევა!.. ქართლში არ გახსოვს? ის დიდებული უფლისციხე როგორ აოსრდა? გამოქვაბულების უცხოდ მოხატულ დარბაზებში შეშა შევაზიდვინე, და... იმ ღამეს ცეცხლის ალით განათებული კვამლი ცასა სწვდებოდა...

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. არგვეთს კი ნაკლები დღე დაადგა? თუ იქ, უფლისციხეში ცეცხლის ალი და კვამლი სწვდებოდა ზეცას, აქ სალხის ვაი და ვიში სწვდება!

მ ა რ ვ ა ნ. ჩანს, არ იკმარეს!.. ჩემის დაკვირვებით, არ-გვეთს სულიერად მოდრეკა აკლია! ამისი ნიშანი იქნება მთა-ვრების მოქცევა მაჰმადის სჯულზე! აი, როდის დავძრავ აქედან ჩემს ლაშქარს ეგრისისაკენ! (პაუზა) ის გამაჰმადიანებუ-ლი ქართველი აზნაურიც რომ არა ჩანს!?

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. კვანჯლა ჩოლაბურისძე! მთავრების დე-დის მოგვრას რომ შეგპირდა? საკვირველია! წუხელ სიზმარ-ში გამომეცხადა...

მ ა რ ვ ა ნ. როგორ ასდება ეგ სიზმარი?

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ვშიშობ, რომ... ცუდად!

მ ა რ ვ ა ნ. ვისთვის?..

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ჯერ გამხელა არ ეგების!..

(შემოდის აბუ-ლ-საჯი).

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. თუ მიბრძანებ, არგვეთის მთავარს უმაღ-გაახლებს!

მ ა რ ვ ა ნ. მომგვარე!

(აბუ-ლ-საჯი გადის. შემოჰყავთ კოსტანტინე. უკან ორი შეილდოსანი მოჰყვება, მარცხნივ და მარჯვნივ, უფრო დაშო-რებით მოჰყვებიან შუბოსნები. სინით მონას შემოაქვს ორი ჯამი შერბეთი..

მარვან ჩამოდის თავისი საბრძანებლიდან. აიღებს ერთ

ჯამს და კოსტანტინესაკენ გაეშურება. ჯამს გაუწოდებს. მანამდე მისი ბრძანებით კოსტანტინეს უკან გაკრულ სელებს გაუსხნიან. კოსტანტინე მაჯებზე წაივლებს სელებს და სრესავს. ჯამს კი არ გამოართმევს მარვანს).

მარვან. იქნებ იფიქრე — მოწამლულიაო? (მარვან უსიტყვოდ სვამს იმ ჯამით შერბეთს და უკან ბრუნდება).

კოსტანტინე. არა, მე ეგ არ მიფიქრია...

(ლოტოს-რა მამას რაღაცას ანიშნებს. მერე სინიდან მეორე ჯამს აიღებს და კოსტანტინესთან მივა. ჯამის გაწოდებისას მაღრიბის ლოტოსის მზერაში იმდენი ეშხი და სიყვარულია ჩაქსოვილი, კოსტანტინე ანგარიშმიუცემლად გაუწვდის სელს თვითონაც და ჯამს ჩამოართმევს. დინჯად სვამს შერბეთს. თასს უბრუნებს ლოტოს-რას და თავის დახრით, უსიტყვოდ მადლობას ეუბნება).

ლოტოს-რა. (ჯამი სინზე დადო. მამას შიშით შეავლო მზერა. არ იცის, რა მოჰყვება კოსტანტინეს საქციელს).

მარვან. (ლოტოს-რა თავისთან მიისმო. ასული უმაღლი მიიჭრება. მის ფერსთით მოიკალათებს, მუხლზე აკოცებს.) დღეს შენ მარტო იმ მეომარს კი არა, მეც მაჯობე! სასაცილოა, ალაჰის მზემ! ტყვე მთავარი არგვეთისა არ კადრულობს ჩემი შეთავაზებული ჯამით შერბეთის შესმას, მაგრამ სიამოვნებით ართმევს თასს ჩემს ასულს! როგორ გავიგოთ?! მარტო კადნიერება?

კოსტანტინე. შენს გამოწოდებულ თასს ვერ მივიღებდი, რადგან ვიცოდი... იმ შერბეთში ფარული სიძულვილი იყო გარეული. მეორე თასი კი ფარული სიყვარულით იყო შემოთავაზებული და არ შემეძლო... უარი მეთქვა შენი ასულისათვის!

მარვან. იქნებ როდისმე მიხვდე, თუ, რასაკვირველია,

ცოცხალი გადამირჩი, რომ თავის მოკვეთას ამ პასუხისთვის იმსასურებდი! მაგრამ... ალაპი ღმობიერია! (პაუზა) ჯერ ეს მითხარი, როგორ მოგისდათ შენ და დავითს ათი დღის შიმშილობა, გვემა, გავარვარებული შანთი?..

კო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. (კრინტს არ ძრავს, მაგრამ გამომწევეად უცქერის).

მ ა რ გ ა ნ. ვხედავ, სორცად იმ კოსტანტინეს აღარ გავხარ, რაც ამ ათი დღის წინ იყავი, შიმშილს დაუდნისხარ!

კო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. უფრო ჯავრმა დამადნო... დამნა რომ ხელთ აღარ მიპყრია, გარშემო კი მტრები ილსენენ. საქართველოსთვის ყორნების ქეიფის დღე გათენდა!

მ ა რ გ ა ნ. ვისი ბრალია? ალაპი მოწყალეა, თუ მას უსმენენ! ყველას ბედი მისივე ხელთაა! ტყუილად ფიქრობ, მე და ჩემი მხედრობა ვიყვნეთ თქვენი ამ, აუწერელი უბედურების მიზეზი! საკმარისია არა ჩემი, არამედ შენი ერთი სიტყვა — დიდება ალაპს — რომ საქართველო გათავისუფლდეს ამ ტანჯვისაგან, შენ კი გახდე...

კო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. (სიტყვა გააწყვეტინა) შინაგამცემელი!

ლ ო ტ ო ს - რ ა. (მოულოდნელად წამოიჭრა ზეზე, რა შეატყო, კოსტანტინეს საქციელს, სიტყვა-პასუხს შეიძლებოდა გაცოფებამდე მიეყვანა მარვან) მამა! ქართველებს არაბებზე ნაკლებ ფიცხი სასიათი არა ჰქონიათ! არც თავიანთ მდგომარეობას ითვალისწინებენ. ტყვე ისე იქცევა, როგორც მბრძანებელი! ეს რა სიკეთეს მოუტანს...

მ ა რ გ ა ნ. (ჩანს, ასულის ჩარევამ მოულოდნელად დააწყნარა) ქალი რომ არ იყო, ასლა შენ ჩემი პირველი ვეზირი იქნებოდი! ან, ყადი...

ლ ო ტ ო ს - რ ა. (მამას გაუცინა, მუსლზე აკოცა. იქ

ყოფთ:) მამაჩემი, სახელოვანიამირა მარვან, მაჰმადის დისწული, დიას, მეტისმეტად სასტიკია! ასე რომ არ იყოს, ალბათ ომაიანელთა გვარეულობა ვერ დაიმორჩილებდა რაღაც ერთ საუკუნეში იმ ხალხებსა და ქვეყნებს, რომელთაც დღეს საჰალიფატო აერთიანებს და, ჩრდილო მაღრიბიდან სამარყანდამდეა გადაჭიმული.

მ ა რ ვ ა ნ. (ლოტოს-რას თავზე ხელი გადაუსვა) ალაჰს ვფიცავ, ჭეშმარიტებას ღაღადებ, მაღრიბის ლოტოსო!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (კვლავ მუხლზე აკოცა მამას.) ხალხს ღმობიერი წინამძღოლი უყვარს. მაგრამ, როცა საჭიროა, არ ემორჩილება! სასტიკი სძულს, მაგრამ... როცა საჭიროა, ემორჩილება! მაშ, ამ სიშორეზე, უცხო მხარეს, ომიანობის დროს შეიძლება არ იყოს სასტიკი აგარიანთა ამირა — მარვან, მაჰმადის დისწული?

მ ა რ ვ ა ნ. (გაოცებული შეჰყურებს ლოტოს-რას. მერე კოსტანტინეს მიაპყრობს მზერას) ასეთი რამ გსმენიათ?! სამი წელიწადია ჩემი ასული თან მახლავს და, თურმე დღემდე არ ვიცნობდი!

(უეცრად გაჩნდა აბუ-ლ-საჯი, უკიდურესად ადელეგებული.)

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. ამირ ალ-ალამ! ცუდი ამბავი უნდა გამცნო! (ყველა შეკრთა, შიშმა აიტანა.) ალ-სირაფის ათასეული აჯანყდა! ათასისთავი მოჰკლეს! ალ-სირაფს დავიწყებია უბრალო ჭეშმარიტება: დაპირებულისა და კუთვნილის გადასდა მეომრისათვის ერთგული სამსახურისა და მორჩილების დაფასება! ოქროს დასარბებულმა, სიკვდილი მოიმკა!

მ ა რ ვ ა ნ. (აქამდე საკვირველად თავშეკაფებული, ასლა კი სახეშეშლილი წამოიმართა და, რომ ეგონათ, მისი შეყვირება შეგვზარავსო, მეტად დინჯად სთქვა:) ცხენი! (სანამ გავიდო-

და, მობრუნდა და ნათქვამს მუქარის კილოთი დაუმატა:) ფესი არავინ მოიცვალოს... მალე დაგბრუნდები! (გადის).

(შორიშორს დგანან და, რაც მარვან გავიდა, ალ-ქათიბი და ლოტოს-რა თვალს არ აშორებენ, დაჟინებით უცქერიან ერთმანეთს. შემდეგ ალ-ქათიბი ნელი ნაბიჯით გაეშურა ლოტოს-რასაკენ).

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. მარვანის ასულო, სწორედ დროა, თუ რამ სათქმელი გაქვს, ახლა უთხრა... არგვეთის მთავარს!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (გაოცებული და შეშინებული შესცქერის მოგვს) მერე... მამა?

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ეგ... მე ვიცი! (სელი მაჯაში ჩასჭიდა, მიჰყავს. ლოტოს-რას მოულოდნელობისა და შიშისაგან მუხლები ეკეცება. ალ-ქათიბი და ლოტოს-რა კოსტანტინესაგან სამიოდე ნაბიჯზე შეჩერდებიან. მათს შუა, აქეთ იქით დგას ორი შუბოსანი.) არგვეთის მთავარო, კოსტანტინე! ვიდრე დიდი ამირა დაბრუნდებოდეს, მის ასულს ორი სიტყვა აქვს სათქმელი შენთან! სურს... რჩევა მოგცეს! მაჰმადიან ქალს ქრისტიანთან დალაპარაკების ნებას მე ვრთავ, მე ვაგებ პასუსს ამირასთან!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (შესამჩნევად დელავს, ენა ვერ მოუბრუნებია, აღარ იცის, რით დაიწყოს) მთა... მთავარო არგვეთისა, კოსტანტინე! (ალ-ქათიბს გადახედა. მან ეშმაკურად და გამამსნეველად გაუღიმა, შემდეგ თავი შეუმჩნევლად ჩამოუქნია. ლოტოს-რა კვლავ კოსტანტინეს მიუბრუნდა:) თუ არ გინდა, რომ ეს იყოს ჩვენი უკანასკნელი შესვედრა... (სული ღრმად მოითქვა) მე ახლაც არ მჯერა, თუ მაჰმადიან ქალს, ქრისტიან ჭაბუკთან დალაპარაკების ნება დამართო მისანმა? და რაკი ასე ინება განგებამ, მე მსურს...

კოსტანტინე. (მოსიბლული უცქერის) ნუ ღელავ!...
თუმცა... ეს აღელვებაც რარიგ გიხდება!

ლოტოს-რა. (უფრო აღელდა) თუ... თუ შენს სიტყვას
არ გადასვალ, თუ არ უარყოფ რჯულს, იცოდე...

კოსტანტინე. (არ აცლის სიტყვის დასრულებას) სი-
ცოცხლეს გამომასალმებს, თავს მომკვეთავს... მტარვალთა
ამირა!

ლოტოს-რა. არ ვიცი, მე მაგას... ვერ მოვესწრები...
თავს უმაღ მე მომკვეთავს, თუ ვერ დაგაჯერე... აი რა შეიძ-
ლება მოჰყვეს შენს უარს!..

კოსტანტინე. (ერთბაშად მოიწყინა.) რამ გაუიქრე-
ბინა, რომ შენი თავი, საქართველოზე მეტი ღირს ჩემთვის!
(პაუზა)

ლოტოს-რა. კოსტანტინე, შენ ჩემს წმინდა გრძნობას
ნუ ეხუმრები!.. მე შენი გადარჩენა მწადია, რაკი... შემიყ-
ვარდი!

კოსტანტინე. ერთი კაცის შეყვარება საქართველოს-
თვის ხსნა არ არის!..

ლოტოს-რა. რატომ არ არის, თუ შენი ხსნა საქართვე-
ლოს ხსნაც იქნება!

კოსტანტინე. რა გზით... გამაჰმადიანებისა?! შორს
ჩვენგან ასეთი ხსნა და... ასეთი მხსნელი!

ლოტოს-რა. რა არის, რას მივაწერო ასეთი სიფიცსე
და სიჯიუტე? ჭაბუკური სისხლის დუღილს, გამოუცდელო-
ბას, დიდგვაროვანის ამპარტავნობას...

კოსტანტინე. (სიტყვა შეაწყვეტინა) სიძულვილს!
ვინც ამ დღეში ჩაგვაგდო აყვავებული არგვეთის მკვიდრნი!
(პაუზა).

ლოტოს-რა. ჩემმა სიყვარულმა რა დაგიშავა?! განა ის

წვიმის, ან ცრემლის წვეთია, რომ მიწას დაეცეს და იქვე ამოშრეს? სიყვარული ზღვაა, კოსტანტინე! შეყვარებული კი ისა, ვინც ცურვა არ იცრდა და განგებამ უცაბედად ზღვაში გადაისროლა! (მც. პაუზა) კოსტანტინე, შენ ზღვა ალბათ არ გინახავს და არც გისინჯავს შესვლა მის სიღრმეში! არის ზღვა, სადაც ნაპირიდან ას ნაბიჯზედაც წყალი მსოლოდ მუს-ლამდე შემოგწვდება, მაგრამ... როდის ყოფილა, ზღვაში მუს-ლამდე შესული შეჩერებულიყოს!.. და როცა ეს ვეებერთელა, თვალის მომჭრელად მოლიეღივე საოცრება მკერდს გაუს-წორდება, შეგატორტმანებს, როცა ტალღა მკერდზე გაწევა და ხუნთქვას გიშლის... აი, სიყვარულიც მაშინ იმ ტალღას გავს... და თუ ვინმემ დროსე ხელი არ შეგაშველა...

კო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. შენ მარტო მოსიბლული ჩიტი კი არა, თავისუფალიც ხარ ამ წუთში, მე კი... დატყვევებული, ათი დღის ნაშიმშილევი, ნაგვემი, დამცირებული...

ლო ტო ს-რ ა. ო, რარიგ მტკივა გული, რარიგ მებრალე-ბი და... რომ შემეძლოს, შენს ჯალათებს... (პაუზა) არა, არა სარ გულწრფელი, კოსტანტინე! განა ტყვეობა ,შიმშილი, გვე-მა გიშლის ხელს სამშობლოს სიყვარულში? თუ კაცს უყ-ვარს, რაც გინდა იყოს იგი — უყვარს მიუხედავად იმისა — ტყვეა, თუ თავისუფალი!

კო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. ეგ... მართალია!

ლო ტო ს-რ ა. განა მარტო ესა?!. რისთვის არ გჯერა ჩე-მი ბოლომდე! რისთვის? (მც. პაუზა) კოსტანტინე, ნუ აგვიან-ნებ შენს დასტურს! ვინ იცის, იქნებ ყოყმანში წყდება არა მარტო ერთი კაცის, მთელი შენი ხალსის ბედი! იქნებ შენი ჯიუტი უარით მას სრულს მოსპობას უმზადებ...

კო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. არა, ლოტოს-რა!

ლო ტო ს-რ ა. დაფიქრდი, წინამძღოლს, გაუკაცს სწო-

რედ ეს უნდა ანსხეუებდეს დედაკაცისაგან: დედაკაცს შეუცდომლად შეუძლია მიიღოს სწორი გადაწყვეტილება წუთიერის თვალსაწიერზე. მას საამისო ალღო ყოველთვის აქვს. შენ კი, წლების, საუკუნეების მიღმა უნდა გადაიხედო, განჭვრიტო შენი გეზისა და ვარაუდის სისწორე!

კო სტანტინე. გადაწყვეტილება მიღებულია! (მც. პაუზა).

ლოტოს-რა. (ოითქოს კოსტანტინეს ნათქვამი არ გაუგონია. შემპარავად, ნანახავით:) ო, რა ჭაბუკები, რა ასულები გვეყოლებოდა, კოსტანტინე! შენ არაბეთის სალიფობა არ აცდებოდა. ო, რა სალიფა იქნებოდი! სასელოვანი, სწორუპოვარი, სამართლიანი, უსვი! საქართველო კი იბრწყინებდა, როგორც ერთი ლამაზი, თვალისმომჭრელი ზურმუსტი ოქროს გვირგვინზე! საქართველოს შვილი — ნახევარი ცისქვეშეთის მბრძანებელი, მფარველი! გესმის, ეს რა არის?! გვედრები, ნუ დაჰკარგავ ამ ბედნიერ შემთხვევას, ამ ღვთის ნაბოძებივით სასწაულებრივად მოვლენილ წყალობას! ჩემს სიყვარულს გაფიცებ! (მც. პაუზა) თუ შენ არგვეთის მთავარი ხარ, მე ეგვიპტელი დიდებულის შთამომავალი გელაპარაკები! გვედრები, აიხილე თვალი გონებისა, განჭვრიტე მომავალი! (მც. პაუზა).

კოსტანტინე. ნეტავ იცოდე, ქართველებსაც როგორ გვიყვარს ოცნება, სახელი, დიდება! მაგრამ... ეგ რომ მოვიმოქმედო, რაც შენ გწადია, მე მომნათლავენ... შინაგამცემლად! (მც. პაუზა) გაეა დრო და... ტკივილები გაყუჩდება. სარკინოზებიც საქართველოდან წაილეკებიან. სალიფობის და ამირობის ფესვი ამოხმება. ჩემი სალსის მოწამებრივი ცხოვრებისა და თავდადების წიგნში კი მემამათიანე საკუთარი ძარღვიდან გამოწურული სისილით შეუღდება წერას, თუ ასო-

მთავრულისათვის ჭიაფერი ვერ იშოვნა, ... რომ — წელსა შვი-
დას ოცდაჩვიდმეტს, მთავარმან არგვეთისა — კოსტანტინე,
უღალატა რწმენას, გაყიდა საკუთარი თავი, თანამოძმენი, ან-
გარების ეშხით მთვრალი შეეკედლა ისლამს და გახდა მაჰმა-
დის დისწულის — მარვან მტარვალის და მისი ასულის ყურ-
მოჭრილი მონა...

ლოტოს-რა. (ვედრებით, საყვედურით) კოსტანტინე...
კოსტანტინე...

კოსტანტინე. შემდგომ ბედმა გაუდიმა და იმეფა დი-
დებულად, განცხრომით წელსა მრავალს... მაგრამ უცხო ტო-
მის შვილი მაინც ვერ იგუეს ბოლომდე... და ამ დიდებულმა
ხალიფამ და სარდალმა თავისი სიცოცხლე დაასრულა სამარ-
ცხვინოდ არაბეთის ქვიშიანი უდაბნოს, თუ გინდ მესოპოტა-
მიის, თუ გინდ მაღრიბის ტრამალებში... შეიპყრეს აჯანყე-
ბულთა, მოჰკვეთეს თავი, და ლეში მისი ჩამოჰკიდეს ძელსა
ზედა!..

ლოტოს-რა. (ლოცვასავით წარმოთქვამს საყვარელ სა-
ხელს...) კოსტანტინე...

კოსტანტინე. არ მოგწონს ასეთი აღსასრული?
ეთქვათ, დიდებულადაც დაასაფლავონ, მაგრამ შემდგომ მო-
თხარონ და მისი ძვლები დასწვან, ან ძაღლებს მიუყარონ
სათრევად!.. ყველაფერი შეიძლება მოხდეს... და თუ წაშლის
დრო და ჟამი მის საფლავს, რა ამოშლის მას, რასაც მემამუ-
ლანე ჩასწერს განკითხვის წიგნში! (მც. პაუზა) ყოველი აღზევე-
ბული ბედნიერი მაშინაა, თუ თავისი ხალსის, თავისი ერის
ჭკვიანი წინამძღოლია, თავისი რწმენის ერთგულია! არა
მსურს მე ხალიფობა და სპასალარობა სარკინოზთა, ჰინდო-
თა, სპარსთა, გინდ მესოპოტამიელთა და ეგვიპტელთა... ერი
და დედა ერთია! შენ შენი დედა უნდა გყავდეს და გიყვარდეს!

ვინ დაგიჯერებს, დედაჩემზე მეტად ა — იმ უცხო ტომის კაცის დედა მიყვარსო!

ლოტოს-რა. კოსტანტინე, კოსტანტინე...

კოსტანტინე. და თუ კაცს ამას რამე ათქმევინებს, ათქმევინებს ანგარება, ფარისევლობა და არა სიყვარული! (მც. პაუზა) უღამაზესი ასული ხარ და ნუ გარდაისახები ეშმაკად, ავსულად!

ლოტოს-რა. (შეშფოთებული) კოსტანტინე!..

კოსტანტინე. თუ მართლა შეგიყვარდი, გევედრები, ნუ იქმ ამ საშინელებას, ნუ შეეხები რწმენას! მეც... თუ მეყვარები შენ, მაღრიბის ლოტოსო, მეყვარები მხოლოდ მაშინ... თუ არ ამიმღვრევ გონებას...

ლოტოს-რა. (ღონემიხდილი, შემდეგ უეცრად აღგზნებული) კოსტანტინე! მაშინ... მაშინ მე ვიწამებ... შენს სჯულს!

ალ-ქათიბი. (აქამდე მოთმინებით რომ უსმენდა, გაიგონა თუ არა, რაც ლოტოს-რამ თქვა, შეპრწუნებულმა სასესე ხელები აიფარა).

კოსტანტინე. რას ამბობ, გაგიჟდი? მაჰმადის დისწულს განა რამე დაუშლის? საკუთარი ხელით მოგკვეთს მაგ ლამაზ თავს! არა, მაღრიბის ლოტოსო, ქრისტე მაჰმადი არ არის! ქრისტეს არ სჭირდება ასეთი მსხვერპლი (დაწყენარდა, დაფიქრდა) შენ... ხუმრობ!

ლოტოს-რა. არა, არა, მე არ ვხუმრობ!.. სანამ შევიშლებოდე, თუ გინდა, მოვახმობინებ ყადს, სუფიებს და გამოვუცსადებ, რომ ვეზიარები ქრისტეს სჯულს!

კოსტანტინე. (შეშფოთებული) არა, შენ ნამდვილად გაგიჟდი, შენ ნამდვილად... გყვარებივარ! გვიშველე, ღმერთო, ისენი მაღრიბის ლოტოსი!

ლოტოს-რა. კოსტანტინე...

კოსტანტინე. (უეცრად, დაეჭვებული:) იქნებ... მცდი! იქნებ ამ გზით ლამობ იმის მიღწევას, რასაც სხვა გზით ვერ ეწე!

ალ-ქათიბი. (სახე გაუნათდა. ლოტოს-რას მოწყალებს თვალთ გადახედა, თავმოწონედ მოიხვა წვერზე სელი).

ლოტოს-რა. (სასოწარკვეთილი კილოთი) კოსტანტინე!..

კოსტანტინე. სთქვი... რა ზის მაგ შენს უძირღ. სულ-ში... ტურფა ასული — ხატება მადრიბის ლოტოსისა, თუ... მო-რიელი?!

ლოტოს-რა. რამ გაფიქრებინა ეგ საშინელება! (მც. პა-უზა. სრულიად დამშვიდებული:) ნუ გეშინია, კოსტანტინე! რაც გითხარი, მე იმას ვერ ვიქმ! ეს ხომ ორივეს დაგვლუპავ-და? შე კი, შენი გადარჩენა მწადია!

კოსტანტინე. გადარჩენა! მერე და, რის ფახად? (მც. პაუზა) შენ არა გსმენია იუდას არაკი? გაყიდა მოძღვარი, გა-ყიდა რწმენა... შემდგომ მოინანია მწარედ ყოველივე. წავიდა და საკუთარის ხელით სეზე თავი ჩამოიხრჩო! (მც. პაუზა) ან რად გავყიდო ჩემი მოძღვარი და რწმენა, ან რად გავიხადო საქმე მოსანანიებლად, ან რად ჩამოვიდრჩო თავი ჩემის ხე-ლით?!

ლოტოს-რა. (ოთხად მოკეცილი მთლად გასაცოდავე-ბული გამოიყურება) კოს-ტან-ტინე! (მომაკვდავსავით მწარედ ამოიოხრა) გარედან ისმის ჯერ გაურკვეველი, შემდეგ მკაფიო, მაგრამ შიშნარევი და გამაფრთხილებელი შეძასი-ლები:

... მარვან ამირა.

... ძლევამოსილი მარვან...

... მაჰმადის დისწული მარვან...

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. დიდი მარვან, დაბრუნდა... ლოტოს-რა, გესმის?..

ლოტოს-რა. (არც განძრეულა).

(შემოდის მარვან, აბუ-ლ-საჯი და მსლებლები. მარვანს გამარჯვებულის იერი აქვს).

მარვან. (ლოტოს-რას დანასვასე გაოცებამ შეიპყრო) ლოტოს-რა?! რას ნიშნავს თავის ესე დამცირება... ქრისტიანის წინაშე?!!

კოსტანტინე. მადრიბის ლოტოსი ცუდად არის.

მარვან. (ერთბაშად აიძვრა. ყველაფერს მისვდა) აბუ-ლ-საჯი! ალ-ფარაჰტს აუწყეთ — წაიყვანოს მთავარი არგვეთისა — კოსტანტინე და დავითთან ერთად... თავდაყირა დაჰკიდოს! და ეკიდნენ აგრე, სანამ არ შესთხოვენ შველას და წყალობას მაჰმადის სჯულზე მოქცევისა და მის მონად შერაცხვისა!

ლოტოს-რა. (გონსმოსულს ჩაესმა თუ არა მარვანის განაჩენი, თავს ძალა დაატანა, ძლივს წამოდგა) მამა! ნუ იქმნავას (და ჩაიკეცა).

(კოსტანტინეს ხელებს შეუკრავენ და გაჰყავთ, მონა მხეველები კი წინ გაწვდილ მკლავებზე გადაისვენებენ ლოტოს-რას და ისე გადიან).

მარვან. ქალთა მოდგმას არასოდეს არ შესწევს ძალა დაიმორჩილოს! მას შეუძლია მხოლოდ... დაემორჩილოს!

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ამირ-ალ-ალამ, დიდად გწუხვარ, რომ მაგ ჭეშმარიტებას ვერც შენი ასული გადაურჩა!

მოგვების სერობა. ფესმორთხმულებს წინ უწყვიათ სასმელ-საჭმელი.

ა ბ უ-ლ-ვ ა რ დ ი. ალ-ქათიბ, გაიგე?!

ა ლ-ქ ა თ ი ბ. იბნ-ბულბულ, გაიგე?!

ი ბ ნ-ბ უ ლ ბ უ ლ ი. აბუ-ლ-ვარდ, გაიგე?!

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. წუსელ, მთვარის ამოსვლამდე გამქრალა
კვალი ლოტოს-რასი!

ი ბ ნ-ბ უ ლ ბ უ ლ ი. სასწაულია!

ა ბ უ-ლ-ვ ა რ დ ი. მოიტაცეს?!

ი ბ ნ-ბ უ ლ ბ უ ლ ი. ვინ გაბედა?! (მც. პაუზა).

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. თავი მოიკლა?!

ა ბ უ-ლ-ვ ა რ დ ი. რატომ, რისთვის?!

ი ბ ნ-ბ უ ლ ბ უ ლ ი. გაიქცა?!

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ეგ... ყველაზე მეტად მჯერა, მაგრამ... სად?

ა ბ უ-ლ-ვ ა რ დ ი. მთელი ბანაკი შეშფოთებულია...

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ვინ გაუბედავს ამირას მაგ ამბის თქმას?

ა ბ უ-ლ-ვ ა რ დ ი. რას გაუწყებთ თქვენი მისნური დაკ-
ვირვება?

ი ბ ნ-ბ უ ლ ბ უ ლ ი. კარგს არაფერს...

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. კარგს არაფერს...

ა ბ უ-ლ-ვ ა რ დ ი. სანუგეშოს ჯერჯერობით ვერც მე
ეჭვრეტ...

(მათს ზურგს უკან გამოჩნდება მარვან, ორი შუბოსანი
მცველის თანხლებით. მოგვები რომ მოიხედავენ, გაოცებულ-
ნი უმაღ ზესე წამოცვივდებიან).

მ ა რ ვ ა ნ. მისანო, იქნებ ასლა მაინც იღონოთ რამე, იქ-

ნებ, ასლა მაინც, ნაშიმშილარ-ნაგეკმ-ნაწამებ არგვეთის მთაერებზე გასჭრას თქვენმა მჭვერმეიტყველებამ, რჩევამ, ქათინაურმა...

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ღირსო დისწულო მაჰმადისა... ბრძანე, გვაუწყე შენი გულისთქმა!

მ ა რ ვ ა ნ. წასვალთ და მოისილავთ დილეგს მეოფ დავითსა და კოსტანტინეს! დიდად გაკიცხავთ ალ-ფარაჰტს, ხელქვეითებითურთ! არგვეთის მთაერების გასაგონად ეტყვიტ—რად, რად გიკადრებია, ანუ ესრეთ რად შეურაცხგიყოფია კაცნი დიდებულნი და ქველნი ფრიად, ბრძოლასა შინა! არა უწყითა, რამეთუ ყოვლისა არაბეთისა და სპარსეთისა დაღადისა, დიდსა ამირას — მარვანს, ფრიად სწადია ამათი შვება და ფუფუნება! (მც. პაუზა) დაიმახსოვრეთ?

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. გავიმეოროთ?

მ ა რ ვ ა ნ. აბა!

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ალ-ფარაჰტ! რად, რად გიკადრებია, ანუ ესრეთ რად შეურაცხგიყოფია კაცნი დიდებულნი და ქველნი ფრიად ბრძოლასა შინა... აბუ-ლ-ვარდ, განაგრძე!

ა ბ უ-ლ-ვ ა რ დ ი. არა უწყითა, რამეთუ ყოვლისა არაბეთისა და სპარსეთისა დაღადისა... იბნ-ბულბულ, განაგრძე!

ი ბ ნ-ბ უ ლ ბ უ ლ ი. დიდსა ამირას—მარვანს, ფრიად სწადია ამათი შვება და ფუფუნება!

მ ა რ ვ ა ნ. (კმაყოფილმა გაუდიმა) არიან აქიმნი, საღ კბილსაც ისე აძრობენ თურმე, კაცი ვერას ტყობილობს! იმ აქიმთა საკვირველი ხელოვნებით უნდა დააძროთ ეგ საღი „კბილები“ — დავით და კოსტანტინე — არგვეთსა და საქრისტიანოს! ნუღარ აყოვნებთ. მყის დილეგს წვევა მიბრძანებია! (მოგვები სწრაფად გადიან).

ქართულ მეომართა ჯგუფი ტყეში... ყველა საშინლად გამსდარი და სამოსშემოსარცულია.

შ ა ვ შ ე. ვერც სამშვიდობოს გავსულვართ, ვერც მტრისთვის დაგვიკლია რამე! ის კი არა, ტყიდან ღამითაც ძლივს ვბედავთ თავის გაყოფას, შორიდან, ისრით ხუთიოდე სარკინოზს მაინც რომ გამოვუყვანოთ წირვა...

ბოცო. ესაა ცხოვრება?

ს ა უ რ მ ა გ. ეგეც ცხოვრებაა, მაგრამ... რად გინდა, ან ასეთი ცხოვრება, ან ასეთი სიცოცხლე!

შ ა ვ შ ე. და მაინც, იცით რას გეტყვოდი? ღმერთი არ გავარისხოთ ასეთი ლაპარაკით! თუკი არგვეთის მთავრები იმ საარაკო ტანჯვასა და გვემას იტანენ, სულით მაინც არ ეცემათ, ჩვენ რა ღმერთი გაგვიწყრება...

ს ა უ რ მ ა გ. ეს ტყეები რომ იწვის აქა-იქ, ნადირი სულ დაფრთხა. წამლად ვეღარ შესვდები შეელს და გარეულ ღორს...

ბოცო. უჰ, ამ გასხენებაზე, ერთი, გარეული ღორი დამანახვა თვალით... თუ ისარი ვესროლო, კაცი არ ვიყო... ისე ვარ დამშეული, დედას გეფიცებით, ვერ გამასწრებს, შეწევას არც დაველოდები, უმად შევჭამ მის სორცს.

შ ა ვ შ ე. გაგაველურებენ, აბა რა იქნება, ეს სარკინოზები... მეორედ მოსვლაა!

ბოცო. რა ქვეყნები არ დაუპყრიათ და... იმდენი ნაძარცვი ნეტავი სად მიაქვთ?..

ა ბ უ - ტ ა ა ბ ა ტ ა. შენ შემოსავალი გიკვირს... ერთი გასავალიც იკითხე!

შ ა ვ შ ე. ეს ამოდენა უცხო ჯოგი ჩვენს კისერზე რატომ უნდა იჯდეს, რისთვის უნდა ვარჩინოთ? გამაგებინეთ, ხალხო... სიკვდილითაც რომ გემუქრება!?

ს ა უ რ მ ა გ. ერთი რომ მოგაჯდება კისერზე, მერე აღარ უნდა ჩამოსვლა... რა სჯობია მაძღრად, რბილად და თბილად ყოფნას?!

(მოისმა ტოტების მტვრევის სმა. თითქო მსეცი მოშლი-გინებდეს. უეცრად შემოვარდა თავწაკრული უცხო, რომელსაც მართო თვალები უჩანს. ყველანი წამოცვივდებიან. უცხო, სახეს გამოაჩენს. აბუ-ტააბატა იცნობს ამირას ასულს — ლოტოს-რას).

ლ ო ტ ო ს-რ ა. მიშველეთ, მომდევნ...

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. ეს ხომ ლოტოს-რაა!.. მარვან ამირას ასული! შენ აქ რა გინდა?! ვინ მოგდევს?

ლ ო ტ ო ს-რ ა. ქართველი, გამაჰმადიანებული აზნაური და მისი მსლებლები... ჩვენები...

ს ა უ რ მ ა გ. მაგის დრო არ არის... ზეერნი არიან?

ლ ო ტ ო ს-რ ა. სამნი!

ს ა უ რ მ ა გ. ათნიც რომ იყვნენ... გეყოფით! ქალო, შენ აქ დარჩი. იმათი ყურადღება მიიქცე, შეიყოლიე... არ შეშინდე! ჩვენ დავიმალებით და... უეცრად დავესსმით თავს!..

(ლოტოს-რა ბუჩქის ძირას წაწევა, ვითომ მიმალული. დანარჩენები სწრაფად იმალებიან. გადის რამდენიმე წუთი. კვლავ ისმის ტოტების მტვრევის სმა. შემდეგ შეძახილი — „აქ არის“. რიგრიგობით შემოდიან ჯერ ერთი სარკინოზი მეომარი, შემდეგ მეორე, ბოლოს — კვანჯლა ჩოლაბურისძე).

კ ვ ა ნ ჯ ღ ა. ააა... აი თურმე ვინ ყოფილა! ღმერთმა მთლად არ გამიმეტა... სელცარიელი არ დავბრუნდები. (სარკინოზ მეომრებს) იცანით? ეს ხომ ძლივამოსილი მარვან-ამირას ასულია!

მ ე ო მ რ ე ბ ი. (ერთად) ალლაპ!

კ ე ა ნ ჯ დ ა. ეს მაინც მიგვგვარო, ჩემზე ალბათ უკვე გამ-
წერალ მაჰმადის დისწულს! გოგო, გამოიქეცი, -თუ... მოგი-
ტაცეს...

(ლოტოს-რა ხმას არ იღებს).

I მ ე ო მ ა რ ი. ამოიღე ხმა, ძლევაშოსილი ამირას
ასულო...

კ ე ა ნ ჯ დ ა. აცალე, შეშინებულია... ცოტა ჩვენც მოვით-
ქვათ სული... ისე დავიღალე... ისე მომშვივდა... (ლოტოს-რას
გარშემო წრიულად შემომსხდარ, ფესმორთხმულ სარკინოზ
მეომრებსა და კვანჯლას უეცრად თავს წაადგება ოთხი, დაშ-
ნაამართული კაცი).

ს ა უ რ მ ა გ. არ გაინძრეთ!

ბ ო ც ო. იარაღს სელი არ დააკაროთ.

ა ბ უ - ტ ა ა ბ ა ტ ა. თორემ...

შ ა ვ შ ე. აგჩესავთ...

(ბოცო და შავშე სელებს შეუკრავენ ზურგსუკან კვანჯლა-
სა და იმ ორ სარკინოზ მეომარს. იარაღს აართმევენ და შო-
რიასლოს დაჰყრიან.)

ს ა უ რ მ ა გ. (დაშნა ჩააგო ქარქაშში) ესეც ასე. ახლა
თქვით, ვინა ხართ, რას დაძრწით, ვის ეძებთ?..

კ ე ა ნ ჯ დ ა. ამ გოგოს. სარკინოზთა ამირამ გამაფრთხი-
ლა — თუ ჩემი ქალიშვილი არ გიპოვნია, შენს ცოლ-შვილს
ცოცხლად გატყავებულს დაგახვედრებო... რა მექნა?

ლ ო ტ ო ს - რ ა. ტყუის! ეგ გამაჰმადიანებული ქართველი
აზნაურია... და იცით, რისთვისაა წამოსული? არგვეთის მთავ-
რების დედის სამალავს უნდა მიაკვლიოს, შეიპყროს და მამა-
ჩემს მიჰგვაროს.

ს ა უ რ მ ა გ. „ყოჩაღ“, აზნაურო!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. მთავრების დედის შეპყრობა მაგან ურ-
ჩია მამაჩემს. თავად იკისრა ეს საქმე, სამაგიეროდ, მამა დიდ
წყალობას პირდება!

ს ა უ რ მ ა გ. ერთი შესედეთ, კარგად დააკვირდით, ბოცო,
შავშე... ეს შინაგამცემელი სულ ამ ცოტა ხანში გარეულ
ღორზე უფრო არ გასუქებულა? მხოლოდ ესაა — არ იჭმება.
ბოცო, წელან ტყუილად კი არ ინატრე...

ბ ო ც ო. მე მაგისტანა გასვრილი ღორი კი არ მინატრია,
სუფთა ვინატრე, სუფთა...

შ ა ვ შ ე. ჰო, ჰო, ჰო, რა გამოწყობილა!..

ლ ო ტ ო ს-რ ა. გემუდარებით, დროს ნუ ეკარგავთ... არ-
გვეთის მთავრების სიცოცხლე ბეწვზე ჰკიდია!.. როგორმე
დღესვე, მალე, მალე უნდა მაჩვენოთ დავითისა და კოსტან-
ტინეს დედა!

ს ა უ რ მ ა გ. მერე? მისი ადგილსამყოფელი რომ არ ვი-
ციოთ...

შ ა ვ შ ე. აბა, მე კიდევაც რომ ვიცოდე, არ წავუძღვებო-
დი, საურმაგ! კაცო, სარკინოზებს ვენდოთ?

ბ ო ც ო. აგერ, ეს (აბუ-ტააბატაზე ანიშნა) სარკინოზი არ
არის?

შ ა ვ შ ე. მაგათი გვარი გამუსულმანებამდე ქრისტიანი
ყოფილა, ასლა უკან ბრუნდება... ეგ სხვაა!.. ესენი კი... რა
იციოთ, ეს ყველაფერი საეშმაკოდ არ გაითამაშეს...

ს ა უ რ მ ა გ. აბუ-ტააბატა, რას გაჩუმებულხარ? ვენდოთ
ამ შენს თანამემამულეებს ჩვენი გადაგვარებული აზნაურის
წინამძღოლობით რომ... „გვესტუმრენ“?

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. ქართველები კეთილი ხალხი ყოფილ-
ხართ და, ნდობაც ამიტომ გიყვართ, მაგრამ ასლა... ძმასაც
ადვილად არ უნდა ენდოს კაცი! აქამდე ვერ ამიხსნია ამა

ქვეყნის ძლიერთა საქციელი... როგორ ენდობიან ხოლმე მო-
ღალატეს!!! (კვანჯლას გადასედა).

ს ა უ რ მ ა გ. მოღალატეს კი არ ენდობიან, რიგიანად ხმა-
რობენ, მერე... გასვრილი ჩვარივით გადაგდებენ... მაგათი
ბოლო ესაა!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (ჩუმად ტირის).

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. ამირას ასულო...

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (იკივლებს) შევიშლები!.. თქვენ რომ არა-
ფერი არ იცით, ეს მოსათმენია! მაგრამ რომ არაფერი არ გეს-
მით, არ გრძნობთ, არ გტკივათ, ეს მაგიუებს!..

ს ა უ რ მ ა გ. (იწყინა) ვერ დაინახე, გარშემო, რა ჯოჯო-
სეთია? თვალასვეული სომ არ მოდიოდი?! ამაზე მეტი რა
მოხდება, რაღამ უნდა შეგვაძრწუნოს!?

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (გამომწვევი ზიზლით) ადა-მია-ნები! (მც.
პაუზა) ეს ბალასი ამოვა, ის ხე ისევე ამოიყრის და გაიზრდება,
ეს ცისე კვლავ აშენდება, მაგრამ... ვინ შობს სელახლა, ვინ
გაწრდის მეორე დავითსა და კოსტანტინეს?! გესმით თუ არა...
თავს გჭრიან და... რა დროს ამდენი სჯა და ლაპარაკია...

ს ა უ რ მ ა გ. ბოლოს და ბოლოს, ვინ არის ეს გოგო?!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (გაბრაზებულმა გაფაციცებით მიმოიხედა,
წელან შეპყრობილთა შორიასლოს დაყრილი იარაღებიდან
ხმაღს სტაცა ხელი, საურმაგს მოუღერა) ასლავე წამიყვანეთ
არგვეთის მთავრების დედასთან, თუ არა...

ს ა უ რ მ ა გ. არ გავგიუდე?! (ლოტოს-რას) დააგდე სმალი!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (საბრძოლო პოზა მიიღო) ჩემის ნებით?
არა.

ბ ო ც ო. ბიჭოს!..

შ ა ვ შ ე. საურმაგ, შენ გამოგინწვია, მაგრამ... ქალს როგორ
ვაპყვე ხმაღში ვაუკაცი...

ს ა უ რ მ ა გ. იარაღი, ქალის ხელშიაც იარაღია!.. (ხმალი იძრო).

(პირველ შერკინებაზე სმლებს ჰაერში ისეთი ნაპერწკლები გასცვივდათ, სიმარჯვით, ქალის მოქნეულს არ გავდა).

ბ ო ც ო. (განცვიფრებული) უჰ! ყოჩაღ, ქალო!

(ლოტოს-რას მარჯვე, მოსაზრებული ილეთები და ხმლის დახვედრა საყოველთაო გაოცებას იწვევს...)

ს ა უ რ მ ა გ. მართლა ქალია?

ბ ო ც ო. რაღაც არ გავს...

ა ბ უ - ტ ა ა ბ ა ტ ა. საურმაგ! მარვანის ასულო!.. ამისი დროა? (მოფარიკავეთა შუაში ჯერ დაკუზული შეეარდება, შემდეგ წელში გაიმართება.) ქართველებო, მე მენდეთ, მე ეუდგები თავდებად ამირას ასულს!.. მე ვაგო პასუსი, თუ რამ ცბიერებაა, თუ მახეს გვიგებენ!..

ბ ო ც ო. შენი პასუსისგება მოგვრჩება!.. კაი დროს იქნება, თუ თავი წავაგეთ!..

ს ა უ რ მ ა გ. ქალი და ასეთი ფიცსი, ასეთი მარჯვე, ასეთი მორკინალი... (პაუზა) შუაღამემდე, სულ ერთია, აქედან ცხვირს ვერ გავყოფთ... ნაშუაღამევს დავიძრათ. თუ, რასაკვირველია... ფოცხვერა გამოჩნდა!

ლ ო ტ ო ს - რ ა. (დაქანცულმა შუბლზე ხელი გადაისვა, ხმალი იარაღების გროვისკენ მოისროლა. უეცრად ორივე ხელი მაღლა ასწია) მოდი მაღე, შუაღამევ! ესენი ვერ ხედავენ, მაგრამ... მე ხომ ვიცი... არგვეთის მთავრები თავდაყირა ჰკიდიან!.. სახეში სისხლმოწოლილებს ალბათ ლამის თვალე-ბი წამოსცვივდეთ, საფეთქლის ძარღვები დაუსკდეთ!.. როდემდის!! მოდი მაღე, შუაღამევ! (დაჩოქილი იწყებს ლოცვას. თან ჩურჩულებს) კოსტანტინე... კოსტანტინე...

ს ა უ რ მ ა გ. (გაოცებული) კი, მაგრამ... ეს გოგო მაჰმა-
დიანია, თუ... ქრისტიანი?!

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (ლოცვას განაგრძობს. პირჯვარს იწერს)
ამიერიდან უკუნისამდე, მე... ქრისტიანი!

ა ბ უ-ტ ა ა ბ ა ტ ა. მარვანის ასულო... (ატირებული მი-
ეარდება, თავზე ფრთხილად ეამბორება.) გაგიუდა!..

კ ე ა ნ ჯ დ ა. სასწაულია, თუ... მეჩვენება?!

12

დიდი გვანცას სამალავი

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. რა ხანია უნდა გამოჩენილიყო! ფოცს-
ვერას დაყოვნება ავს რასმე ხომ არ მოასწავენბ?

(მც. პაუზა).

ი ვ ლ ი ტ ე. დედა... გემუდარები, მომეცი ნება!.. ჩემზე
უკეთ ვერავინ შესძლებს დავითისა და კოსტანტინეს დუხჭირი
ბედის შესუბუქებას!..

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. ეგ შენ გგონია მხოლოდ!.. გამოუცდე-
ლობით მოგდის!.. თორემ... სსვა არა მინდა რა!

ი ვ ლ ი ტ ე. რა გამოცდილება უნდა სარკინოზთა ამირას
ფერხთ ქვეშ ჩავარდნას, ცრემლითა და ღაწვების სოკვით შე-
ვედრებას და, თუ საჭიროდ ვცან...

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. ეგ რა სთქვი...

ი ვ ლ ი ტ ე. ...ოღონდ არგვეთის მთაერები, ჩემი ღვიძლი
მშეპი, ვისხნა!

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. არგვეთის მთაერებს მაგით შენ ვერ

იხსნი, თავს კი წარიწყმედ საუკუნოდ... (პაუზა) საჭიროა გონიერება, მოთმინება, გაძლება. ახლა ჭირის ღამეა!..

ი ვ ლ ი ტ ე. მაპატიე დედავ ბატონო, მაგრამ... რაღა ეთენება იქნება უდავითოდ და უკოსტანტინოდ! (პაუზა).

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. სახარებაში სწერია — „პრქუა იესუ: უკეთუ სოფელმა თქუენ მოგიძულოს, უწყოდეთ, რამეთუ პირველ მე მომიძულა“... თუ ერთხელ ისიც კი მოიძულეს, ჩვენს მოძღვარზე უკეთესნი რითა ვართ? განგების ნებას კი წინ ვინ აღდგომია?!

ი ვ ლ ი ტ ე. აქ განგების სელი არ ურევია! მურვან-ყრუ განგებას არ მოუვლენია!..

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. ვინ უწყის!.. ახლა მისმინე. მწამს გაღაიკრიფება შავი ღრუბელი... კვლავაც ამოვა საქართველოს სანატრი მზე... ის გაათბობს სალხს, ჭრილობებს მოუშუშებს ქვეყანას! შენ... ტოლს მოსძებნი... არგვეთს შესძენთ ძეთა და ასულთ! სომ არ გგონია, საქრისტიანო საქართველოს მტერი გამოელევა! სომ არ გგონია, ქვეყანას, ერს აღარ დასჭირდება მზეჭაბუკები მომავალი მტრების შესამუსრაად! (პაუზა) დღეს კი, ამ დიდი განსაცდელის ჟამს, ჩვენი ყოველი ნაბიჯი ათჯერ მეტ სიფრთხილესა და გონიერებას მოითხოვს! გულისტქმას აყოლა, თავდადების უინი მხოლოდ ზედმეტ მსხვერპლს ნიშნავს!.. მსხვერპლი კი, როგორც ხედავ, საკმარისზე მეტია!.. (პაუზა) სარკინოზთა ამირასთან წასვლა, როგორც ვატიყობ, ისევ მე მომიწევს...

ი ვ ლ ი ტ ე. დედა! რას ამბობ...

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. შეილებს ისე ვერაფერი და ვერაფერ შთაბერავს ძალას, მხნეობას, როგორც დედის სიახლოვე!

ი ვ ლ ი ტ ე. მერე?! შენ... შენ კი თავზე ხელს გადაგისვამს მურვან-ყრუ, ან... შეილებთან მიგაკარებს, დედავ ბატონი?!..

(ფეხის სმა.)

ი ვ ლ ი ტ ე. მოდის... ფოცხვერა!

(შემოიჭრა ფოცხვერა).

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. ო, შენს გასარებას... მშვიდობით მოს-
ვედი... გული კი გადაგველია... ლოდინით...

ფ ო ც ხ ვ ე რ ა. კაცი ბჭობს, ღმერთი იცინისო!.. მოვედი,
მაგრამ... მარტო არა ვარ... მასლავან!

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. გასლავან?!

ფ ო ც ხ ვ ე რ ა. კო, მასლავან... სტუმრები... სასურველი
და, არა სასურველი...

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. რა ამბავია? ავის მაცნეობას ვერ გა-
ტყობ და...

ფ ო ც ხ ვ ე რ ა. ავი გვაშოროს... თუ ნებას დამრთავ დიდო
კვანცავ, ყველას აქ მოგვვრი!

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. რაკი აქამდე მოგიყვანია...

(ფოცხვერა გაქრა).

ი ვ ლ ი ტ ე. რა ამბავია ჩვენს თავს?.. ვინ სტუმრებია, სა-
სურველი და არა სასურველი?!

(ფოცხვერა შემოუძღვა თვალეხსვეულ კვანჯლა ჩოლაბუ-
რისძეს და მის ორ მსლებელ — სარკინოზ მეომრებს. აგრეთვე
ლოტოს-რასა და აბუ-ტააბატას.)

ფ ო ც ხ ვ ე რ ა. ეს, დიდო გვანცავ, დედავ ბატონო (კვან-
ჯლაზე ანიშნა) მოღალატე აზნაური, გამაჰმადიანებული კვან-
ჯლა ჩოლაბურისძეა. ეს ორი სარკინოზი მეომარი, მისი
მსლებლები. მურვან-ყრუს, სამალავის აღმოსაჩენად და შენს
წასაგვრელად წარმოუგზავნია... მაგრამ ჩვენებურებს კი ჩაუ-
ვარდათ სელში და... განაჩენის დასადგენად თქვენთან გამოგ-
ვატანეს. ეს კი, მაღრიბის ლოტოსი, თვით იმ მტარვალ მურ-
ვან-ყრუს... ასულია! ძლივს ვაკავებდით!.. შენთან დიდი სა-
თხოვარი აქვს... ბანაკიდან გამოქცეულა!..

დიდი გვანცა. (თავისი ხელით ასხნის თვალებზე აკრულ ნაჭერს და ერთი ნაბიჯით უკან დასევასაც ვერ მოასწრებს, რომ ლოტოს-რა დაიჩოქებს და მუსლზე კოცნის.) მურვან-ყრუს ასულს... სათხოვარი?!. (წამოაყენა).

ლოტოს-რა. ამიერიდან ჩემი დედაც ხარ, თუ ღირსს მეოფ!

(ძლივს მოაშორეს ლოტოს-რა დიდ გვანცას. მაინც მისკენ იწევის.)

აბუ-ტააბატა. (თვითონ მოიძრო თვალებზე აკრული ნაჭერი.) ლოტოს-რა... ხომ არ გაგიჟდი... ეს ქალბატონი, იცია ვინ არის?

ლოტოს-რა. ეგ ჩემზე უკეთ ვინ იცის?

დიდი გვანცა. რა გქვია, ჩვენთვის საძულველი ამირას ასულო?

ლოტოს-რა. ლოტოს-რა, დიდო ქალბატონო! მოგესხენება — ლოტოსი ჩვენებული ყვავილია, „რა“ კი, მზე ეგვიპტურად!.. დედამ მიწოდა ასე!..

დიდი გვანცა. შენ ისე ლამაზი ხარ, რა ყვავილი შეგედრება! არა მგონია, რომელიმე ყვავილმა გაჯობოს!.. ასლა თუ ცოტას მადროვებ... (ფოცხვერას ანიშნა, კვანჯლასა და მის მსლებლებზე) აუსხენი თვალები, დამანახვეთ რა კაცია. (ფოცხვერამ აუსხნა თვალები. კვანჯლა ერთხანს თვალებდასუჭული დგას, შემდეგ ფართოდ გაასელს და დიდ გვანცას მიაშტერდება. დიდი გვანცაც გაოცებული შესცქერის...) ო, რა ურცხვად იცის მოღალატემ შემოსედე! (მზერა დინჯად გადაიტანა დანარჩენებზე.) ეგენი? (აბუ-ტააბატას და იმ ორ სარკინოზ მეომარზე ანიშნა).

ფოცხვერა. ეს ჭაბუკი აბუ-ტააბატაა. საურმაგ გითვლით, შეიძლება ენდოთ, პატიოსანი სარკინოზია, გაქრისტი-

ანებას აღარაფერი უკლიაო, ჩემს ძმადნაფიცად მიიღეთო!..
საურმაგის ჯგუფთან ერთად უკვე მრავალ თავდასხმანში მიუ-
ღია მონაწილეობა სარკინოზთა მცირე ჯგუფებზე... უკან და-
სახევი გზა არა აქვს!.. ეგ ორი სარკინოზი მეომარი კი ამ ჩეე-
ნი პირშავი აზნაურის სელქვეითია... (პაუზა).

დიდი გვანცა. (დაჯდა.) აზნაურო კევანჯღა ჩოლაბუ-
რისძევ, რამ გაიძულა განსაცდელის უამს სული სარკინოზე-
ბისთვის მიგეყიდა?!

კვანჯღა. (მცირედ შეყოყმანდა) მიზეზი... ბევრია!

დიდი გვანცა. მაინც? განა რამე შეიძლება გამარ-
თლებდეს?!

კვანჯღა. როგორ არა!..

დიდი გვანცა. რა?!

კვანჯღა. აღამიანის უჭკუობა! თავის გადასარჩენად...
ხავსს მოვეჭიდე!

(პაუზა).

დიდი გვანცა. არც ისე უჭკუო ჩანხარ, როგორც ირ-
წმუნები... სარკინოზთა ამირა ხავსად მიგეჩნია! შენს საქცი-
ელს უღირსო... შინაგამცემლობა პქევია! სოლო შინაგამცე-
მელსა და სამშობლოს გამყიდველზე უარესი ამ ქვეყნად არა
არის რა!..

(მოულოდნელად წინ წამოიწია და გამოჩნდა აქამდე ბნელ-
ში გაუჩინარებული აზნაური, დიდი გვანცას თანამებრძოლი,
გამხდარი, ტანსაცმელშემოფლეთილი, მაგრამ წარმოსადეგი
და მიმზიდველი ბაქარისძე).

ბაქარისძე. მე მაგისი ხმაც კი ტანში მზარავს... სი-
კვდილი შინაგამცემელს!

ფოცხვერა. სიკვდილი და შეჩვენება მოძმეთა ჯა-
ლათს!

დიდი გვანცა: აღელვება არა გშენით! (პაუზა) აგერ, ხედავ, (ბაქარისძესე ანიშნა) ესეც აზნაურია, ესეც ქართველია, ესეც ადამის ძეა და სიცოცხლე სსვაზე ნაკლებად არ უყვარს, მაგრამ მტრისთვის სული არ მიუყიდნია! სამშობლოს სიყვარულს შესწირა მოსუცი დედა, მეუღლე, შვილები! შენ..?

კვანჯღა. (ღუმს).

ბაქარისძე. შენ?!

კვანჯღა. (ღუმს).

ფოცხვერა. შენ?!

კვანჯღა. (ღუმს).

აბუ-ტააბატა. შენ?!

კვანჯღა. (აბუ-ტააბატას ბრაზით შეავლო თვალი. დიდ გვანცას მიუბრუნდა) სახელოვანო დედავ არგვეთის მთავრებისა! ტყეში რომ გაივლი, რა ჯიშის სეს არ შესვდები? განა ყველა ხე ერთნაირი სიმაგრისაა? აზნაური ბაქარისძე იქნებ მუხის ჯიშისაა, მე კი... თხმელისა!.. ჩემი ბრალა?

დიდი გვანცა. ეგ არ გამართლებს! თავის მოვალეობას, რაც ღმერთს დაუკისრებია, განა სეც კი, მუხა იქნება, ოუ თხმელა, პირნათლად არ ასრულებს?

კვანჯღა. ეგ, ვთქვათ აგრეა, მაგრამ... ჩემი ცოლშვილისთვის ყელის გამოჭრას რა უფლებით მთხოვთ, ამას რომელი ღმერთი გავალებთ?!. მე რომ მარვან ამირას ასისტავს ფესეპში არ ჩაგვარდნოდი... როგორ ვზიდავდი ჩემი სამი ბიჭისა და ერთი, სულ პატარა, ექვსი წლის გოგოს ცოდვას!..

დიდი გვანცა. (წამოდგა) გეყოფა! შენის ფიქრით მთლიანი სამშობლოს ცოდვა უფრო ადვილი საზიდავია! სხვის ცოლშვილს თუ გამოსჭრი ყელს, ეს ცოდვა უფრო ადვილი

ჩასადენია!.. საკუთარის სიბრაღულმა სხვისი შვილების ჯალათი როგორ უნდა გაგსადოს?! ამას რომელი ღმერთი მოითმენს?!.

ფოცხვერა. სიკვდილი მოძმეთა ჯალათს!.. ეგ იყო სწორედ, სარკინოზთა ათისტავს რომ აქეზებდა, არც ერთი ქართველი ქრისტიანი, არც დიდი, არც პატარა, ცოცხალი არ გაუშვაო!.. (მძიმე წუთი. ყველა უხმოდ და ზიზღით შესცქერის კვანჯლა ჩოლაბურისძეს).

დიდი გვანცა. ვინც სამშობლოზე ადვილად ცოლ-შვილს იმეტებს, ის მამულიშვილია! ვინც ცოლ-შვილზე ადვილად სამშობლოს იმეტებს, ის შინაგამცემელი და სულწაწყმედილია!..

კვანჯღა. შევცოდე... დამსაჯეთ... ღირსი ვყოფილვარ... ერთი თავით გინდ მეტი ყოფილა ქართველობა, გინდ ნაკლები!..

დიდი გვანცა. ქართველობასთან შენ ხელი აღარა გაქვს!.. (მც. პაუზა) ხოლო თავიც არის და თავიც!.. როცა ეს თავი გორგასალისაა, მაშინ... იმ ერთი თავით ნაკლები ქართველობა, უბედურია! როცა ის ერთი თავი კვანჯღა ჩოლაბურისძისაა... ასეთების ერთი თავით ნაკლები ქართველობა — ბედნიერია!

ბაქარისძე. გორგასალი ბუმბერაზია! ჩვენ ერთ, უბრალო, კეთილ კაცსედ ვთქვათ!.. ერთი კეთილი იმდენს ვერაფერს გააკეთებს, რამდენსაც ერთი მისი ტოლი — ბოროტი გააფუჭებს!..

კვანჯღა. მტრის ხელში ვიყავი... სხვა რა გზა მქონდა, უნდა მელაქუცნა. ძლიერს მარტო ეს გვრის კმაყოფილებას!..

დიდი გვანცა. სალაქუცოდ ძაღლის კუდიც კმარა. ადამის-ძეს ეგ არ შეშვენის!

კვანჯღა. როცა ადამიან-სე ძაღლის სელშია, თუ მას ენაზე არ გამოხატა მორჩილება, თავს წააგებს, მეტი რა!..

დიდი გვანცა. და მერე ძაღლის კუდად ქცეულმა, სინდისზედაც აიღე ხელი და შეუდექი... მოძმეთათვის მუსრის გავლებას!..

კვანჯღა. გულის სიღრმეში, მართალია, ურჩობა მეღო, მაგრამ... ურჩობას ადვილად მიგისვდებიან, თუ ჯერ ამა ქვეყნის ძლიერთა ნდობა მორჩილებით არ მოიპოვე! მერე... ურჩობასაც ისე შესედავენ, კიდევაც რომ დაგწამონ იგი, დაგაბეზღონ, როგორც მოქიშხეთა შურიანობას!.. ჩემს იღბალს რი ვუთხრა!.. რომ დამცლოდა ნახავდით, ქართველის თვითეულ თავს, რაც ჩემის თანხმობითაც მოიკვეთა, შემდგომში სარკინოზთა რამდენი თავი შეეწირებოდა!.. ასლა ვინ დამიჯერებს...

დიდი გვანცა. შინაგამცემელს ღმერთი ყველაფერს ართმევს — ვაჟკაცობას, სინდისს, თავმოყვარეობას, მაგრამ უტოვებს ერთს — მჭევრმეტყველების უნარს!.. და მის ანაბარად მიტოვებულიც კი, სედავთ, რა საშიშია!.. ფარისეველნი მჭევრმეტყველნი ენას ისე იქნევენ, როგორც ვაჟკაცი ხმალს!..

ბაქარისძე. მერე როდემდის ვუსმინოთ ფარისეელობას?!

ფოცხვერა. სიკვდილი მოძმეთა ჯალათს!

დიდი გვანცა. უღირსო, შინაგამცემელო! ვინც თავისი სიცოცხლის, თავისი ტყავის გადარჩენაზე ზრუნავს, სწორედ ის კარგავს სოლმე მას სხეებზე ადრე!

ბაქარისძე. ო, გადაგვარებულო ქრისტიანო!..

ფოცხვერა. ერისა და სჯულის მოღალატე!..

დიდი გვანცა. სედავ რას დაგვამსგავსა ამ განსაცდელმა, ამ საარაკო სისხლისღვრამ და ენით აუწერელმა უბე-

დურებამ, გუშინ ქართლს, დღეს კი არგვეთს რომ დაატყდა
და, სვალ ეგრიისსაკენ გადაინაცვლებს...

ბ ა ქ ა რ ი ს ძ ე. მშიერ-მწყურვალნი, სამოს შემოფლე-
თილნი, ლამის სანახევროდ გაუუუულნი, მაინც რომ არ ვე-
მორჩილებით განგების ამ მერამდენედ მოვლენილ რისსვას
და განსაცდელს, სან რომაელის, სან სპარსელის, თუ ბერძე-
ნის სასით...

ფ ო ც ს ვ ე რ ა. უკანასკნელ სისხლის წვეთამდე, უკანას-
კნელ ამოსუნთქვამდე ქართველებად, ჩვენი რწმენის ერთგუ-
ლებად, კაცურ-კაცებად ვრჩებით!..

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. შენ კი, უღირსო, ამ დროს უფრო მე-
ტად გასუქდი, დამშვენდი! სარკინოზებისაგან ნაბოძები ძვირ-
ფასი ქსოვილის სამოსელითაც შეიმოსე, მათი ნაბოძები სამ-
კაულებითაც მკერდი დაიმშვენე და... ილსენ ჩვენი სისხლის
მსმელების სუფრაზე!

ბ ა ქ ა რ ი ს ძ ე. სარკინოზთა ამირას, მსახური სჭირდე-
ბა... რაც შეიძლება, მეტი! და ჯილდოც, სამოსი იქნება, თუ
ოქრო, ასეთებისათვის არასოდეს არ შურს!..

ფ ო ც ს ვ ე რ ა. მაშ არა და, მტერი საღათს მამულიშვი-
ლობისა და კაიკაცობისათვის ვიბოძებს!

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. კვანჯლა ჩოლაბურისძევე, რაც მოისმი-
ნე, ყველაფერი ჭეშმარიტია! შენ საქართველოს მტერმა აგავ-
სო ყოველი სიკეთით იმათ დასანახავადაც და წასაქეზებლა-
დაც, ვინც ჯერ კიდევ ყოყმანობს, თავს იკავენს ღალატისა,
რწმენის უარყოფისა, გადაგვარებისაგან!.. აი, რა მაგალითს
აძლევ, რაზე ამხნევებ შენს თანამემამულეებს!..

ბ ა ქ ა რ ი ს ძ ე. ამ დროს დავით და კოსტანტინე კი...

ლ ო ტ ო ს - რ ა. (უეცრად შეჰკივლა) კოსტანტინე...

დიდი გვანცა. ლოტოსო ეგვიპტისა, ასულო ამირასი, ასეთი ნაზი სული ვინ შთაგბერა?!

ლოტოს-რა. დედისმაგიერო!.. ლამის გაეგიუდე... სულ თავდაღმა დაკიდებული კოსტანტინე მელანდება!.. და იქნებ ელის სხნას... ჩემგან!.. მე კი, რა შორსა ვარ!..

(აბუ-ტააბათა ლოტოს-რას ეფერება. ივლიტეს ლოტოს-რა გაჰყავს ხელმოსეული).

ბაქარი სძე. დავით და კოსტანტინე კი მთელი ჩვენი დაწიოკებულ-დაქცეული ქვეყნის შვილთა სამაგალითოდ, წამებით სიკვდილსაც რა შეუპოვრად ჩასცქერიან თვალებში...

დიდი გვანცა. ო, რა მადლობელი ვარ ღვთისა, რომ ასეთი, კვანჯლასებრ ქვეწარმავალი არ მაშობინა!..

კვანჯღა. მე ვიცი, ჩემი აღსასრული მოახლოვებულია!.. მონანიებაც უკვე გვიანდაა!.. ერთს რასმე გთხოვთ...

ბაქარი სძე. არ მოვისაჯოთ მარტო თვალების დათხრა, ცოცხალი არ მოესწრო ჩვენს ლხენას, და ამით ტანჯვა არ გაიგრძელო... არა?

კვანჯღა. მე მაგას არ გთხოვთ!.. თუ ხელებს შემისხნით და დაშნას მომცემთ, ჩემი ცოდვების გამოსასყიდად, აქვე, თქვენს თვალწინ მოვიკლავ თავს!

ფოცხვერა. (აჩქარდა) ო, რა კარგი იქნება, თუ შენს სისხლში ხელს არ გაგვასვრევენებ... (ზურგს უკან შეკრული ხელები შეუსხნა და დაშნაც მისცა).

კვანჯღა. (ხმალი ჯერ ზურგს უკან უჭირავს, თითქოს ხელებიც არ შეუსხნიათო.) გვანცა! სულ იმ შენი შვილების ბრალია არგვეთის მოთხრა სარკინოზთაგან... დროზე რომ დავენებოდით მტერს...

ბაქარი სძე. (უეცრად ზეადმართულ დაშნას მოკრა თვალი) ფოცხვერა, გესმის, რა ჩაიდინე?

კვანჯღა. (დაშნა ელვის სისწრაფით მოუქნია დიდ გვანცას, მაგრამ აბუ-ტააბატამ დაასწრო წინ აფარება და, სასიკედილოდ დაჭრილი დაეცა... ბაქარისძემაც არ დააყოვნა, ვიდრე კიდევ ვინმე გასდებოდა კვანჯღას დაშნის მსხვერპლი, მარჯუედ განგმირა იგი. კვანჯღაც დაეცა. სამალავის უკანა მხრიდან გამოცვივდებიან ლოტოს-რა და იელიტე!).

დიდი გვანცა. საურმაგს მართალი უთქვამს: სანდო ყოფილა ეს სარკინოში! უხმეთ აქიმს, და თუ რამ საშუალებაა, არ დააკლოს ცდა გადასარჩენად!

13

მარჰანის კარავი

აბუ-ლ-საჯი. ამირ ალ-ალამ, მოგვები დაბრუნდნენ...

მარვან. უხმეთ!

(შემოდის სამი მოგვი. თაყვანს სცემენ და მღუმარედ თავდასრილნი ელოდებიან, რას ბრძანებს მარვან).

მარვან. რას ნიშნავს ეს ღუმელი?! როგორ დამთავრდა თქვენი წვევა დილეგს... თქვენი მისნობა!

ალ-ქათიბი. მთავარნი არგვეთისა — დავით და კოსტანტინე... ჯიუტობენ. არა სწადიათ შენი წყალობა მაჰმადის დისწულს! (მც. პაუზა) დავითმა გვაუწყა: აქამდის ვეწამეთ ფრიად, და კვლავაც მსადა ვართ ვეწამოთ ჩვენის რწმენისა და სამშობლოსათვის — სიმშვილით იქნება თუ წყურვილით, ცეცხლითა თუ მახვილით! ჩვენო, თქვენი პატივი და დიდება გინებად შეგვირაცხებიანო!

მარვან. კოსტანტინე?

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ფრიად შეძნელება კოსტანტინეს მიერ უწყებულის განმეორება...

მ ა რ ვ ა ნ. მე ყველაფერი უნდა ვიცოდე მისანო, ალ-ქ ა-თიბ!

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. კოსტანტინე... მაჰმადის დისწულო! მიჭირს და მეშინია... რაც ითქვა...

მ ა რ ვ ა ნ. გაიმეორებ! სიტყვა-სიტყვით!

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. კოსტანტინე ფრიად შემოგვწყრა... როგორც მოსულხართ, ისევე წადით და უთხარით ესე ყოველი მომვლინებელსა თქვენსა — მაცთურსა და მზაკვარსაო!

მ ა რ ვ ა ნ. (დიდად შეადრწუნა ამ ცნობამ) უნდა გაგიმხილოთ... იმედს არ ვკარგავდი!.. თუ ათის დღის სიმშვილი არა, მაშინ... ტანჯვა და გვემა, და თუ ტანჯვა და გვემა არა, მაშინ... თავდაღმა დაკიდება... და თუ თავდაღმა დაკიდება არა, მაშინ... სიყვარულის ბანგი... გამოიღებდა სასურველ ნაყოფს. ყოველივე ამაო აღმოჩნდა... ასულიც დავკარგე!.. ვერა და ვერ ვარწმუნე, ვერც ვაცდუნე არგვეთის მთავრები გინდ სულით, გინდ ხორციით!.. ამ საარაკო სიმტკიცემ საგონებელში ჩამაგდო მე, ვის წინაშეც ქედს ისრიდნენ თვით დიდი და ძლიერი სამეფოების მესვეურნი!..

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. მაჰმადის დისწულო, განა მარტო შენ, არც ჩვენა ვართ მომსწრე ამგვარი საკვირველების... ესეთი სიმტკიცე სულისა, ესეთი სიყვარული და ერთგულება რწმენისა, არა მსმენია...

ა ბ უ-ლ-ვ ა რ დ ი. საკვირველია მაგათი გამძლეობა!

მ ა რ ვ ა ნ. ალაჰს ვფიცავ, სხვა დროს, სხვაგან, სხვათა მიმართ, ჰო, მაგრამ ახლა... ვერ დამწამებს ძე-ხორციელი სისასტიკეს, უსამართლობას, სისხლის წყურვილს! რა არ ვიღონე მისნებო, იმ ასოვანი, სწორუპოვარი, ბრძოლასა შინა

უეპროდ შემმართებელი არგვეთის მთავრების გადასარჩენად! მაგრამ, აკი ვთქვი, ამოა აღმოჩნდა ყოველი... არ ინებეს ყურად ეღოთ რჩევა კეთილი! (პაუზა) მტრები მივრცელებენ — სასტიკი ხარო, უსამართლო! რა ესმით მაგ უგუნურთ, თუ რას ნიშნავს მთავარსარდლობა სასაღიფატოსი, (მც. პაუზა) როცა სელთ ძალაუფლება გიპყრია, სამართლიანობას უნდა გამოეთხოვო, არა და სულ მალე გამოეთხოვები ძალაუფლებას! ვერა, ვერ გავსდები ღმობიერი იმ ზომამდე, რომ... მტრების სასაცილო შევიქნე! (პაუზა) აბუ-ლ-საჯ, დაუყოვნებლივ წარგზავნი მალემსროლს და აუწყებ ალ-ფარაჰტს — არგვეთის მთავრებმა დავით და კოსტანტინე — მაიძულეს სამაგალითოდ დავსაჯო ურჩნი! აწამონ იგინი, როგორც ჯერ არს!.. გავარვარებული შანთით ამოსწვან ბეჭებზე ერთსაც, მეორესაც სასელი მოძღვრისა — ქრისტე, შემდგომ დააკრან ზურგზე ლოდი და ჩაჰყარონ მაღლობიდან მდინარე ფაზისს! აღსრულდეს ნება ღვთისა! დრო აღარ ითმენს! ეგრისზე ლაშქრობა მიღშიაც აღარ მასვენებს!

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. მიედივარ, გაუწყო ალ-ფარაჰტს ეს განჩინება! (მიდის).

მ ა რ ვ ა ნ. დაიცა! შემდგომ ამისა, მოიწვიე სათათბიროდ ჩემი სარდლები — აბუ-შავარიბა, იბნ-ბააქია, ეს-სეზუა.

ა ბ უ-ლ-ს ა ჯ ი. რისი ბრძანებაც ინებე, დიდო ამირავ, დაუყოვნებლივ შესრულდება! (გადის).

მ ა რ ვ ა ნ. (დაფიქრებულია. მოგეები კი ადგილიდან ვერ დაძრულან.) მისანო, მე თქვენ... არ გემდურით, არც არას გერჩით!.. ყველაფერში, ბედი იქნებ თვით მაჰმადსაც არ სწყალობდა! ქართველები კი, უცნაური ხალხია...

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ჭეშმარიტებას დადადებ, ამირ-ალ-ალამ!

მ ა რ ვ ა ნ. მე ისინი დაჟამარცხე ერთ თვეში, მაგრამ და-

მორჩილებას შეიძლება საუკუნეც არ ეყოს! თქვენ რას ფიქრობთ?..

ა ლ-ქ ა თ ი ბ ი. ძნელი და სასიფათოა წინასწარ თქმა!.. ვნასოთ, რას გვამცნობს ფრინველთა ხმა და მოძრაობა მათი... ცაში!

მ ა რ ვ ა ნ. მიკვირს, მაგ თქვენი მისწობით, ჩვენს თვალწინ რაც ხდება, ისიც ვერ აგისხსნიათ!?. აქამდე ვერ მიგიკვლევიათ...

ა ბ უ-ლ-ვ ა რ დ ი. თუ ამ საყვედურში, დიდო ამირავ, ლოტოს-რას ასავალ-დასავალს გულისხმობ, მისი უკვალოდ გაქრობა, როგორც ფრინველთა ხმამ გვაუწყა, თვით ალაპის ნებაა!

(გარეთ ჩოჩქოლია. უეცრად კარავში შემოიჭრა ლოტოს-რა. გაოგნებულმა, მაგრამ უმაღ გონს მოსულმა მცველებმა გზა მარვანისაკენ შუბებით გადაუღობეს).

ლოტოს-რა. მაჰმადის დისწულო... მამა!

მ ა რ ვ ა ნ. (განცვიფრებული წამოდგა. თვალს არ უჯერებს) ვინა სარ შენი? ჩემი ასული, თუ ჯინი?

ლოტოს-რა. შენი ასული, მაჰმადის დისწულო!

მ ა რ ვ ა ნ. გზა!..

(მცველები შუბებს უმაღ შეეულად დააბჯენენ მიწას, ლოტოს-რას გზას უსხნიან).

ლოტოს-რა. (ტახტისაკენ ისწრაფვის) მაჰმადის დისწულო, მე ავსული ჯინი არა ვარ, და არც ჩემი გამოჩენა... სასწაული! ყოველივეს წვრილად მოგითხრობ სხვა დროს, ახლა კი უფრო სასიხარულო ამბავი მინდა გავცნო: შენს საბრძანებელში იმყოფება დიდი გვანცა! დედა დავითისა და კოსტანტინესი! აი, სასწაული!

მ ა რ ვ ა ნ. დიდება ალაჰს!.. (პაუზა) ის აზნაური სადღაა,

ვინც გვანცას მოგვრას მპირდებოდა? გამარჯვების მახარობელი კი შენა ხარ, მაგრამ... ვინ მიაკვლია, ვინ შეიპყრო დიდი გვანცა?

ლოტოს-რა. დიდი გვანცა არავის შეუპყრია, არავის მოუგვრია. ის თავის ნებით გამოცხადდა შენს საბრძანებელში!

მარვან. რას ნიშნავს. თავისი ნებით?! გამაგებინეთ რა სდება!! შენ სად დაიკარგე და ასე უეცრად როგორ გაჩნდი?..

ლოტოს-რა. ეს წერილმანია. მე მსოლოდ იმას ვცდილობდი, ვიდრე დიდი გვანცა შენს ბანაკამდე მოაღწევდა, აუგად სელი არავის ესლო!

მარვან. ყოჩაღ! უსმეთ აბუ-ლ-საჯს!

(ელოდებიან აბუ-ლ-საჯის გამოჩენას. შემოდის აბუ-ლ-საჯი. აფორიაქებულია).

მარვან. აბუ-ლ-საჯ, ალ-ფარაჰტს ჩემი ნება უკვე ეუწყა?

აბუ-ლ-საჯი. წარგზავნილი მალემსრბოლი უთუოდ მიღწევდა დიღეგს... საუკეთესო არაბული რაშით ვაფრინე!

მარვან. აფრინეთ მეორე მალემსრბოლიც, კიდევ უფრო სწრაფი რაშით! ხელი არ ასლონ, ალ-ფარაჰტმა და მედიღეგეებმა არგვეთის მთავრებს! საკუთარის სიცოცხლით აგებთ პასუხს!

აბუ-ლ-საჯი. ასლავე ვაფრენ მალემსრბოლს თქვენის ნების საუწყებლად!

მარვან. მაგას რომ მორჩები, აბუ-ლ-საჯ, საზეიმო ჰანგით მთელს ჩემს ბანაკს ეუწყოს დიდის გვანცას მობრძანება! ასისტაგებმა მოაცილონ იგი ღირსი პატივით ჩემს კარვამდე! (აბუ-ლ-საჯი გადის.) (ლოტოს რას:) მომიასხოვდი! მეგონა ცოცხლებში... აღარ ეწერე. რა არ ვიფიქრეთ, ისიც კი... სომარ მოიტაცეს-მეთქი... ჩემი სისასტიკის სამაგიერო შურის სა-

ძიებლად! მითსარი, რა მოხდა, როგორ შესძელი ჩემი ურიცხ-
ვი მსტოვრის თვალის ასვევა და ბანაკადან უკვალოდ გაქრო-
ბა, ან... სით მიაგენ ბუნაგს დიდის გვანცასი?! მე შენ ღლე-
იდან მსტოვართ-უსუცესად გამწესებ...

(მოისმის საზვიამო პანგი).

ლ ო ტ ო ს-რ ა. თუკი ამდენსაც ვერ შევძლებდი, მაშინ
არც ვიქნებოდი ასული მაჰმადის დისწულისა! ყველაფერი
წვრილმანია, გარდა იმისა, რომ ღღეს აქ იმყოფება დიდი
გვანცა, ღირსი დედა არგვეთის მთავრებისა!

მ ა რ ვ ა ნ. სასწაულია! არა, შენგან ამას არ მოველოდი!..
შენთვის ორივე ჯინის სული შთაუბერია გამჩენს, როგორც
კეთილის, ისე ავის! შენ მე დამაფიქრე! ლამის გადავთქვა...
თუ ადრე მჯეროდა — ქალს არასოდეს არ შეუძლია დაიმორ-
ჩილოს, მას შეუძლია მხოლოდ დაემორჩილოს მეთქი!..

ლ ო ტ ო ს-რ ა. მორჩილებისთვის მსევლებიც კმარა!

მ ა რ ვ ა ნ. ჭეშმარიტად!

(შემოდის აბუ-ლ-საჯი):

ა ბ უ -ლ-ს ა ჯ ი. ამირ ალ-ალამ! შენს წყალობას ელოდე-
ბა დედა არგვეთის მთავრებისა!

მ ა რ ვ ა ნ. მსად ვარ, მივიღო ღირსი პატივით, ეგ უშიშა-
რი ქალი!

(ასისტანტები შემოუძღვებიან დიდ გვანცას სარკინოზ მო-
ისართა თანხლებით. მარგან ამირა ხაზგასმული სიდარბაის-
ლით წამოდგება).

მ ა რ ვ ა ნ. დიდო გვანცა! შენს მობრძანებას ალაპის წყა-
ლობად ვთელი მე, დისწული მაჰმადისა, და გიძღვნი სალამს,
შენი ღირსების შესაფერისს!

დ ი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. ჩვენს ხალხს უთქვამს ძველად — სა-
ლამს მტერსაც არ დაუკავებენო!.. რა გაეწყობა, სალამზე სალ-

მით უნდა გიპასუხო, მაგრამ... თუ ჩემს მოსვლას ამ კარავში ალაჰის წყალობადა თვლი, შენი მოსვლა საქართველოში, ჩვენი სალსისთვის ნამდვილი ღვთის რისხვაა! (პაუზა).

მ ა რ ვ ა ნ. ღვთის რისხვად ის თქვენმა დასვედრამ აქცია! სადა თქმულა, სარკინოზთა ურიცხვ მხედრობას ერთი მუჭა ქართველობა იარაღშემართული შეეგებოს!..

ღ ი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. თუ შეეგება, მიტომაც ვერ დაამარცხა პირველ ბრძოლაში შენი რჩეული მხედრობა!

მ ა რ ვ ა ნ. ბრძოლაში შემართებას ვერავინ დაუწუნებს შენებრ დედების მიერ აღზრდილ მეომრებს, მაგრამ... მეტისმეტად ცოტანი ხართ ჩვენს დასამარცხებლად!..

ღ ი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. მაგასაც ვნახავთ, სარკინოზთა ამირავ! (პაუზა) ჩემმა გადაწყვეტილებამ უთუოდ გაგაოცა, მაგრამ... სად თქმულა, ძუ ლომს განსაცდელში ჩავარდნილი ბოკვერები მიეტოვებინოს?!. მე აღვასრულე ჩემი ვალი. ქვეყანას აღვუზარდე ორი ძე და ერთი ასული!

მ ა რ ვ ა ნ. მსგავსი მსგავსს შობსო, ბრძენნი ამბობენ!.. შენ ჭეშმარიტად გავხარ შენს შვილებს... ისინი შენ!

ღ ი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. შენ კი, სარკინოზთა ამირავ, რა დედამ გშობა... ვინ აღგზარდა აგრე სასტიკი, ულმობელი, კაცთმოძულე! (მც. პაუზა) რატომ, რისთვის... ჩვენ სომ ყველანი ადამის ძენი ვართ...

მ ა რ ვ ა ნ. დიდო გვანცა, მე ის მიკვირს, რომ შენ ეს ყველაფერი გიკვირს! განა ალაჰმა, სისხლში კლანჭებ ამოვლებული ვეფხის გვერდით ბალახის მძოველი, უცოდველი ირემი არ გააჩინა?

ღ ი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. შენ მიგაჩნია, რომ ესეც უფლის კანონია, ვეფხმა ირემი უნდა დაფლითოს?!.

მ ა რ ვ ა ნ. რაღა აქმა უნდა! ესეც ალაჰის დაწესებულაა, მისი ნებაა!

დ ი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. არა, სარკინოზთა ამირავე! შენ რომ გენახა, ჩემს სასახლეში პატარაობიდან ერთურთს შეზრდილ ვეფხს და ირემს რა მეგობრობა ჰქონდათ, მაშინ მაგას აღარ იტყოდი!.. (მც. პაუზა) ღეთის კანონი — გაჩენაა!.. აღზრდა — სხვაა!

მ ა რ ვ ა ნ. არ ვიცი... არ მესმის...

დ ი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. ყოველი ცოცხალი არსება როგორც ცეცხლს, ისე გაგირბის, და ალბათ ფიქრობდი, შენთან პირისპირ შესვედრა მეც შემზარავდა. არა! ქართველები ჯერ არ გადაჩვეულან გაბედულად გაუსწორონ თვალი საშიშროებას, განსაცდელს!.. მე მარტო იმან შემაპრწუნა, რომ ჩემს ქვეყანაში შენი წყალობით დღეს ერთი სელისდადება ადგილი ვერ ეპოვე, როცა აქეთ მოვეშურებოდი... მშრალზე ფეხი დამებიჯებიან! მთელი ეს კურთხეული მიწა დაღვრილია სარკინოზი მტარვალებისაგან დაქცეული ქართველი სალსის სისხლით, ცრემლით, და რა გული უნდა ჰქონდეს ადამიანს, რომ არ შესძრას ასეთ მიწაზე გავლამ!

მ ა რ ვ ა ნ. რა გაეწყობა... უსისხლო ომი ჯერ არ თქმულა!

დ ი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. შენი ასულის — ლოტოს-რას მეგზურობით მე ამ საშინელებასაც გავეუძელი და მოვედი აქ, რათა გაუწყო ჩემი უკანასკნელი სურვილი!

მ ა რ ვ ა ნ. ბრძანე!

(პაუზა).

დ ი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. მაჩვენე არგვეთის მთავრები — დავით და კოსტანტინე!

მ ა რ ვ ა ნ. (პასუხს აყოვნებს) ეგ... შეუძლებელია!

დიდი გვანცა. სარკინოზთა ამირავ, მარვან, მე მსურს შეილებს უკანასკნელი რჩევა მივცე!

მარვან. რჩევა! რა რჩევა? შენს შეილებს მხოლოდ ერთი რჩევა შეიძლება მისცე, თუ რასაკვირველია, მათი სიცოცხლე შენთვის ეგოდენ ძვირფასია... იწამონ მაჰმადი!

დიდი გვანცა. დედა კეთილის მეტს რას ურჩევს შეილებს!

მარვან. (დაფიქრდა. ყოყმანობს) აბუ-ლ-საჯ! უბრძანე ჩემის სახელით, აქ, კარავში მოჰგვარონ დიდს გვანცას არგვეთის მთავრები!

დიდი გვანცა. თუ ნებას დამრთავ, თვით ვინახულებ!.. მათ იქნებ ემძიმოთ აქ მოსვლა...

მარვან. (დაფიქრდა) მოჰგვარეთ ტაიჭი უკეთესზე უკეთესი! (გაახსენდა) აგერ, ლოტოს-რა, ჩემი ასული! დიდს გვანცას რჩეულის ამალით შენ მიაცილებ დილეგამდე!

ლოტოს-რა. გმადლობ, მაჰმადის დისწულო!

მარვან. მხოლოდ უბრძანე, მაღრიბის ლოტოსო, შეგმოსონ უძვირფასესად! რას დამსგავსებებისარ ტყე-ღრეში ნამყოფი?!

ლოტოს-რა. გმადლობ, მაჰმადის დისწულო!

(დიდი გვანცა, ლოტოს-რა, აბუ-ლ-საჯი და სარკინოზი მოისარნი გადიან).

მარვან. (თვალი გააყოლა ლოტოს-რას) რა ლამაზია ეს, მართლაც მაღრიბის ლოტოსი! ჭკუა არ გინდა? აფსუს, რა სარძლოზე ამბობს უარს საქართველო! მე კი, რა სარძლებს ვკარგავ! მაგრამ ჯერ ენასოთ, რით დამთავრდება დიდის გვანცას შესვედრა არგვეთის მთავრებთან!

ლოტოს-რა ორი ასისთაყის თანხლებით და ალ-ფარაბტის წინამძღოლობით შემოუძღვება დიდს გევანცას, სცენის სიღრმეში დათვის ტყავებზე წევანს დავით და კოსტანტინე, დაოსებულ-დაუძლურებულნი ტანჯვა-გევით, შიმშილით და, ბოლოს, დროდადრო თაედაღმა დაკიდებით. დიდს გევანცას სურს მათთან მისვლა, მაგრამ შუაგზაზე მას შეაჩერებს სარკინოზ მეომართა გადაჯვარედინებული შუბები.

ა ლ - ფ ა რ ა ბ ტ. დიდო ქალბატონო, აკრძალული მაქვს... უფრო ახლოს მისვლა არგვეთის მთავრებთან არ შეიძლება!

დ ი დ ი გ ე ვ ა ნ ც ა. (დააკვირდა — რა, თუ როგორ ტანჯვაში ამყოფებენ მის შვილებს, ძლივს იტყვის:) დავით, კოსტ... (ნახევრადგულწასული გადაჯვარედინებულ შუბებზე დაეყრდნობა. ლოტოს-რა უმაღ მიიჭრება მასთან და მხარში შეუდგება).

ა ლ - ფ ა რ ა ბ ტ. (დავითსა და კოსტანტინეს) მთავარნო არგვეთისა, შეიბრაღეთ დედა თქვენი, ახლა მაინც იწამეთ ბრძნული რჩევა მარვან ამირასი, მოიქეცით ძლევაშობილი მაჰმადის სჯულზე, რათა მყის ყოველივე კეთილად წარიმართოს თქვენთვის!

და ვ ი თ. (წამოიწია. მისუსტებული სმით.) დედავ ბატონო... ჩვენს უბედურებას ეს-და აკლდა!? შენ მაინც როგორ ჩაუყარდი სელში იმ მტარვალს!?

კ ო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. მითქმა-მოთქმამ ჩვენს დილეგამდეც მოაღწია... თურმე, გეპებდნენ გაუფაცოცებით სარკინოზთა მსტოვრები... და იმათი სულისჩამდგმელი ამ აუგს საქმეში ყოფილა... კვანჯლა ჩოლაბურისძე!..

დიდი გვანცა. (მოსულიერდა, წელში გასწორდა) ტყუილად არ უთქვამთ, კოსტანტინე: შენთვის ყველაზე საშიში მტერი თანამემამულეთა შორის გეგულეებოდესო! მე კვანჯლა ჩოლაბურისძეს არ ეუპოვნია. პირიქით, ის თვითონ ჩაგვიყარდა სელთ. მომგვარეს სამალავს, მაგრამ... განაჩენის აღსრულებამდე შემოაკვდა ბაქარისძეს...

(პაუზა).

კოსტანტინე. რა ბედი ეწია ჩვენს სანატრელ დას — ივლიტეს?

დიდი გვანცა. ივლიტე სამშვიდობოსაა. შეემოსეთ მამაცურად სარკინოზის სამოსით, აღვჭურვეთ მარვან ამირას ფარმანით, რომელიც კვანჯლა ჩოლაბურისძეს აღმოაჩნდა და გავისტუმრეთ მღვიმეებისაკენ ერთგული ჭაბუკის — ფოცსვერასა და ბაქარისძის თანხლებით, ვითომ როგორც ჩემი სამალავის მძებნელნი.

დავით. ივლიტე, ივლიტე... ამ სარკინოზმა მტარვალმა რა ყველაფერს დაგვანატრულა, რარიგ წაგვამწარა... ნეტავი ივლიტე მაინც დაუსხლტებოდეს...

ლოტოს-რა. ის გადარჩენილია, მაგრამ... მე რას მიპირებთ, თქვენთან ერთად დაღუპვას?.. იცოდეთ, მაჰმადის დისწულისათვის დანდობა უცხოა!..

დიდი გვანცა. (მკერდში იკრავს, ეფერება) შვილო ჩემო... გააჩნია როდის, როგორ გადარჩები და... როდის, როგორ... დაიღუპები! შენი სალხის, შენი რწმენის, შენი ღირსეული თანამემამულეებისათვის მსხვერპლად შეწირულს, დაღუპული არ ეთქმის! დაღუპული და საუკუნოდ შეჩვენებული კვანჯლა ჩოლაბურისძისთანებია!

ლოტოს-რა. ჩემის დედის მაგიერო! ასლა ჩვენი ბედი —

დავითისა, კოსტანტინესი, შენიც, ჩემიც შენს ხელთაა!.. შენა
სარ ჩვენი უკანასკნელი ნუგეში!

დ დ დ გ ვ ა ნ ც ა. მეც სწორედ მაგისტვის მოვედი!.. მის-
მინე, ეგვიპტის ყვავილო! გამოსავალი ორია: დაედუპოთ,
წარვიწყმიდოთ სული, გადავარჩინოთ სორცი! თუ დაედუპოთ
სორცი და... ქვეყნის სამაგალითოდ გადავარჩინოთ სული! რა
მაგალითი მივცეთ ჩვენს ერს, შთამომავლობას?

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (ჩაფარდნილის სმით) კოსტანტინე... შენ
რას იტყვოდი?

კ ო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე. მაღრიბის ლოტოსო... მოვუსმინოთ ბო-
ლომდე დიდს გეანცას!..

(პაუზა).

დ დ დ გ ვ ა ნ ც ა. დავით, კოსტანტინე... ვსედავ, რა დი-
დი ტანჯვაც გამოგივლიათ! შვილნო არა მარტო თქვენის
დედ-მამისა, ღირსეულო მემკვიდრენო დიდის გორგასალისა
და ფარნავაზისა! და თუ სარკინოზთა ამირამ სორციელად
დაგვამარცხა, შეუბრალებელს მტერს ვძლიოთ სულის სიმად-
ლით, სიწმინდით, გამძლეობით! ყველაზე საშინელი ამა ქვეყ-
ნად არის ადამის-ძის სულით დაცემა! მტერი, სულით მა-
ღალთ, მხნეთ, შეურიგებელთ, ტანჯვასა და გვემას არ მოგაკ-
ლებთ!.. სამაგიეროდ, არც ლოცვა და ცრემლი მოგაკლდებათ
თქვენი ხალხისა და მთელი საქრისტიანოსი!.. მერმე კი სახე-
ლოვნად მოგიხსენიებთ იგი უკუნისი-უკუნისამდე! შენ კი,
ლამაზო ყვავილო, თუ სიყვარული ამის შემდეგაც სიძულვი-
ლით არ შეგეცვლება, გიწამებ საქართველოს ღირსეულ სარ-
ძლოდ!..

ლ ო ტ ო ს-რ ა. (აქამდე დიდს გეანცასთან მკერდს ჩაკრუ-
ლი თავს ასწევს და მხურვალედ წამოიძახებს) ვეზიარები არა
მარტო ბედს კოსტანტინესი, რწმენასაც, სჯულსაც! (უეცრად

ხელს აუკრავს სარკინოშებს გადაჯვარედინებულ შუბებზე და კოსტანტინეს მივარდება, ძლივს-ძლივობით წამოაყენებს, აკოცებს ბეჭზე) კოსტანტინესთან ერთად მე მოვკვდები ქრისტიანად!

(იქ მყოფი სარკინოშები დიდად შეიცხადებენ ამ ამბავს, მაგრამ არ იციან, რა იღონონ).

15

მარვანის კარავი

შემოჰყავთ დიდი გვანცა და ლოტოს-რა. მარვანის ასულს ხელები გარული აქვს, სამოსი შემოპარცული.

მ ა რ ვ ა ნ. დიდო გვანცა! მე შენ აქამდე მართლაც დიდად გრაცხდი! ეს რა ჩაიდინე?! კეთილი რჩევის, გადარჩენის მაგიერ, გასწირე სასელოვანი შვილები! შენ რა დედა ხარ!

დი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. როგორც ბრძანე... თუ სასელოვანი შვილები გამიზრდია, და არა უღირსი, მსგავსნი კევანჯლა ჩოლაბურისძისა, დახარბებულნი ამქვეყნიურ, წარმავალ სიკეთეზე, სხვა რა უნდა მერჩია დავითისა და კონსტანტინესათვის, სასელოვნად აღსრულების მეტი?! (პაუზა).

მ ა რ ვ ა ნ. ალ-ფარაჰტი! არგვეთის მთავრები კვლავ აწამონ, როგორც ჯერ არს! გავარვარებული შანთით ამოსწვან ბეჭებზე სასელი მათის მოძღვრისა — ქრისტიე!.. შემდგომ... დააკრან ზურგზე ლოდები, ატარონ ასე, დილეგიდან მდინარემდე და მაღალი ნაპირიდან გადაჰყარონ... ფაზისს! (პაუზა) დიდი გვანცა კი, დედა არგვეთის მთავრებისა, მობრძანებული

თავის ნებით ჩემს ბანაკში, გამითავისუფლებია! (იქ მყოფ სარკინოზთა საერთო განცვიფრება) შენ კი, ჩვენგან ესე განეზივრებულღო მაღრიბის ლოტოსო, დღეიდან ჩემს ასულად აღარ გრაცს! (პაუზა) იმისთვის გატარე ამ სიშორესე, ბოლოს არგვეთში მომეკვეთა შენთვის ეგ ლამაზი თავი? (დიდი გვანცა მკერდში ჩაიკრავს შეშინებულ ლოტოს-რას) მაგრამ... ეს ცოტა ხომ არ იქნება მაჰმადის სჯულის მგმობელისა და ქრისტიანად მოქცეულისათვის?

ლოტოს-რა (გონებას მოიკრებს, სულს მოითქვამს) მაჰმადის დისწულო... ყველას მიმართ ერთნაირად სასტიკო და განუკითხავო! მე... სიყვარულმა გამაგიჟა! შენ... სიძულვილმა! რა უფრო საშინელი იქნება? შურისძიება სიყვარულით გაგიუებისათვის, რაც მერგო წილად შენგან, თუ... შურისძიება რომელიც მოგელის შენ, სიძულვილისათვის!.. ასე უსვად რომ სთესავდი ყველგან, ვის ქვეყანაშიაც ფეხი დაგიდგამს, სადაც შენს ცეცხლსა და მახვილს უთარეშნია! ვის იმედად სარ, ვინ, ვინ უნდა გამოგიწოდოს სელი განსაცდელის ჟამს!..

მარვან. მაგის ჯავრი ნუ გაქვს, გამოჩნდებიან!.. შენ ერთგული და კმაყოფილი სთქვი, თორემ უკმაყოფილოსა და მოღალატეს — შინაგამცემელს, ყველგან იპოენი. მაგათ რა გამოლევს ამ ქვეყანაზე!

ლოტოს-რა. მერე ეგ არის კაცის ღირსება, მაგის იმედად უნდა იყო?..

მარვან. (ხმა აიმაღლა) კმარა! ენა ხეს გავს, სიტყვა — ნაყოფს, იმ განსხვავებით, რომ სან მწარეს ისსამს, ხან — ტკბილს! საკმარისად ვიგემეთ მაგ ხის ნაყოფის სიმწარე! აღფარაჰტი, დროა, წაიყვანო და... მოჰკვეთო თავი, ვიდრე სხვა სატანჯველი არ დამიმატებია!..

დიდი გვანცა. (უფრო მაგრად ჩაიკრა გულში ლო-

ტოს-რა) საქართველოს მტარვალად მოვლენილო ამირავ, წი-
დან შენ პრძანე, რომ მათავისუფლებ!.. შენ ასე გესმის სიკე-
თე? შვილებს სიცოცხლე მოუსპო, დედას კი შეუნარჩუნო? ეს
სომ ყოველგვარ სასჯელზე მეტია! უბრძანე — მე და ლოტოს-
რას, არაბეთის ულამაზეს ასულს, თავი ერთად მოგვკვეთონ...
თუ ეს გარდუვალია! (ეფერება) ეს სომ ჯერ კიდევ პატარაა!
ცოდოა, მარტო...

მ ა რ ვ ა ნ. ალლაჰ, ეს წყალობაა, თუ შეჩვენება!.. ამ სალხს
ჩემი არ ესმის, მე ამ სალხის არა მესმის-რა! თუ სასტიკად
მოიქეცი — მტარვალი სარ, თუ ლმოზიერად — მაინც მტარ-
ვალი!

დ ი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. მტარვალი თუ მოიღებს, ისევ თავის-
თვის სელსაყრელ წყალობას! ეს კი ყოველგვარ სასჯელზე
უარესია! (პაუზა).

მ ა რ ვ ა ნ. ყველაფერი რომ დავივიწყო... საქართველო,
აღბათ, მაშინაც არ დამავიწყდება!

დ ი დ ი გ ვ ა ნ ც ა. არც შენ დაავიწყდები საქართვე-
ლოს — მისი შვილების წმიდა სისსლით მოსვრილი ამირა, აწ
და მარადის წოდებული მურვან-ყრუდ!

16

ლაშქა. ნამგალა ჰთვარე ნელ-ნელა ივსება. შემოდის ორი, ჩირადღნია-
ნი გზის გამნათებელი სარკინოზი მეომარი. მათ მოჰყვებიან ზურგზე ლო-
ღებდაკრული დავითი და კოსტანტინე. აქეთ-იქით მათ ამოსდგომიან
სარკინოზი მეომრები და იღლაებში მკლავამოდებულებს მიჰყავთ ასე არ-
ვევთის მთავრები, ძალაგამოცლილებს უამისოდ აღარ შესწევთ აღარც ფე-
სის გადაღება და აღარც ზურგზე დაკრული ლოდის ზიდვა.

არგვეთის მთაერებს ჩაატარებენ თუ არა. სარკინოებს შემოჰყავთ დიდი გეანცა და ლოტოს-რა, მათ ორი სმაღამოწედილი ჯალათი უდგათ გვერდით. გაისმის ამაღლებული, ტრაგიკული პანგი. სარკინოებმა მოსაქ-ნეგად შემართეს სმლები. ჩირაღდნები ქრება. ტრაგიკულ პანგს ერთვის დიქტორის სმა: არგვეთი. წელი შეიდასოცდაჩვიდმეტი.

17

მოწამეთას მონასტარი

ბ ი ძ ი ნ ა. (საზეიმო დუმილს არღვევს. სილიბისტროს:) რას გაჩუმებულხარ?

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. რა ვთქვა...

ბ ი ძ ი ნ ა. როგორი ვაჟკაცები და მამულიშვილები ყოფი-ლან ის ჩვენი შორეული წინაპრები?

ს ი ლ ი ბ ი ს ტ რ ო. ასლა, რომ ვთქვათ... მაგათი ვაჟკაცო-ბით გინდა გამაკვირო?!

ბ ი ძ ი ნ ა. (შოშიტას გადასედა. მც. პაუზა. სილიბისტროს:) ვერ გაიგებ, მაგრამ... მაინც გეტყვი... ერთი რომ იყო, რო-გორმე ალბათ მოგერეოდით იმ დავითისა და კოსტანტინესთა-ნა გმირების მემკვიდრე ბოლშევიკები, მაგრამ... საერთოდ, კაცმა რომ თქვას, რა დათვლის, რა გამოლევს, რა მოერევა სილიბისტროებს!

ბიძინა გამოუმშვიდობებლად, სწრაფად გადის.

შეურაცყოფილი სილიბისტრო და გაოცებული შოშიტა უაზროდ შეს-ცქერიან ერთმანეთს.

ფარდა

1974

მ რ წ ყ მ ბ ი ლ ი

კომპოზიცია

ცხრა პიანო

კომპოზიციის პიანო

ოხიკო
რუსიკო
კეისარა
ქუკუ
მიტაგვა
ეკა
სოკრატი
კესარია

პროკლე
აეაზა
ზალიკო
ბონდო
გაიანე
ბადრი
ცაცა
გოგუცა

შემოდის მითაგვა. აქეთ-იქით იხედება. მხრებს იჩეჩს.

მ ი თ ა გ ვ ა — სხვა თუ არა, ლიფტის მძლოლი მაინც იყოს თავის ადგილზე. (მითაგვას ზურგს უკან მოულოდნელად გამოჩნდა კეისარა).

კ ე ი ს ა რ ა. ნეტავი ყველა ჩემსავით იყოს!

მ ი თ ა გ ვ ა. ეს რა ყოფნაა? ლიფტი გაჩერებულია.

კ ე ი ს ა რ ა. მე სომ არ გამიჩერებია.

მ ი თ ა გ ვ ა. ვინც გააჩერა, არც ის იქნება სრულ ჭკუაზე! ასლა დენის გამოთიშვა გაგონილა?!

კ ე ი ს ა რ ა. რა იცი, რა შემთხვევაა?

მ ი თ ა გ ვ ა. რაღა ამ დროს შეემთხვევათ ხოლმე ყველაფერი! კაცი სამსახურიდან დაღლილი მოდის, ეგენი კი...

კ ე ი ს ა რ ა. უკაცრავად ბატონო მითაგვა! ჩვენს სამსახურში კაცი არ იღლება!

მ ი თ ა გ ვ ა. გესმის, რა თქვი?

კ ე ი ს ა რ ა — რა ვთქვი?!

მ ი თ ა გ ვ ა. თუ არ დაღლილსარ, არც გიმუშაენია!

კ ე ი ს ა რ ა. მერე?! სომ გავს მართალს! (გამომწვევად, დამცინავი კილოთი იცინის).

მ ი თ ა გ ვ ა. ჩემთვის არ გავს! სამსახურში რომ ვერ ვასწრებ, სახლში მომაქვს სამუშაო.

კ ე ი ს ა რ ა. თითო სულელი არ გამოიღევა!

მ ი თ ა გ ვ ა. ჭკუას რაღაცა ვერც შენ გატყობ... სულაც რომ არ მოსულიყავი ამ ქვეყანაზე, ეს ლიფტი მაინც იმოძრაებდა.

კ ე ი ს ა რ ა. კაცისთვის რომ დიდსა და ხეირიანს არაფერს გამოიმეტებ, რაღა ლიფტს მიმაჭყლიტე, დედამიწა მაინც გეთქვა.

მ ი თ ა გ ვ ა. ეჰ, შენთან ლაპარაკის გუნებაზე კი არა ვარ, მაგრამ...

კ ე ი ს ა რ ა. რას იზამ!.. სანამ დენი არ მოვა...

ქემოდის გაიანე.

მ ი თ ა გ ვ ა. აგერ, დენის მაგიერ, ჩემი ოჯახობა არ მოცილა?!

კ ე ი ს ა რ ა. ცოლი, რა, ოჯახში დენზე ნაკლებია?!.

გ ა ი ა ნ ე. რა შაბათის გლახებივით ჩამომსხდარხართ მაგ კიბეზე?

მ ი თ ა გ ვ ა. ფესზე ჩამოწყდომას, მე მგონია, კიბეზე ჩამოვდომა სჯობია.

გ ა ი ა ნ ე. ან ჩამომჯდარი რას მიკეთებ აქა? მორჩი სამსახურს, მოდი დროზე სახლში. არ მოგშივდა მაინც?

მ ი თ ა გ ვ ა. აგერ, თუ გინდა, კეისარას კითხე, ქამარი ორჯერ მოვიჭირე. ვერ ხედავ, ლიფტის კაბინა ჩამოსრჩობილივით კიდეა? ფეხით მეშვიდე სართულზე რა ამომიყვანდა ამ წნევამორეულ კაცს!

გ ა ი ა ნ ე. შენ არ იყავი, გუშინწინ რომ გამომიტყდი — საქეიფოდ მე და ჩემი მშაკაცები მთაწმინდაზე ფეხით ავედი-თო? რავა, მთაწმინდა შვიდ სართულზე დაბალია?

მ ი თ ა გ ვ ა. ბარათაშვილი თუ ადიოდა, მე რა, არ მეკადრება მთაწმინდაზე ფეხით ასვლა?

გ ა ი ა ნ ე. ეს ლაპარაკი შორს წაგვიყვანს. მაინც როდემდის გიცადოთ სადილად?

მ ი თ ა გ ვ ა. თქვენც რას მიცდით? თუ ამ ცოტასანში დენი არ მოვიდა, ავდგები და ერთი-ორი საათით ქალაქში გავივლი. ამასობაში დენიც მოვა...

გ ა ი ა ნ ე. დენი კი მოვა, მაგრამ შენ ველარ მოსვალ.

მ ი თ ა გ ვ ა. რატომ რა...

გ ა ი ა ნ ე. რა ვიცი, შეგხედება ვინმე ოსერი და... გამო-
გათრობს.

მ ი თ ა გ ვ ა. ყველა ღვთისნიერს რომ ქალები ოსერს ეძა-
ხიან. კაცმა ღვინო დაგაღვინოს...

გ ა ი ა ნ ე. წნევამორეული, ღვინოს სვამ და კიბეზე ასვლას
ერიდები?

მ ი თ ა გ ვ ა. შენ რაღაზე ჩამოდიოდი, როდის იყო, სამსა-
სურიდან დაბრუნებულს ეზოს კარებთან მეგებებოდი?

გ ა ი ა ნ ე. შენს შესაგებებლად არ ჩამოვსულვარ, გაზეთე-
ბი ამოვიღე ფოსტის ყუთიდან. წერილიცაა შენს სახელზე.

მ ი თ ა გ ვ ა. რა წერილია?

გ ა ი ა ნ ე. რა ვიცი (გაზეთების დასტა და წერილი წინ და-
უყარა).

მ ი თ ა გ ვ ა. ჩემი სოფლიდან ყოფილა (კონვერტი გასსნა)
აუჰ, ბიძაჩემის სიკვდილი მეჭირვებოდა ამ უფულობაზე!..

გ ა ი ა ნ ე. ბიძაშენი მომკვდარა?!. საწყალი, რამდენსაღს
იავადმყოფა!..

მ ი თ ა გ ვ ა. (კითხულობს) მეუღლე — კლეოპატრა, შვი-
ლები ქაიხოსრო, ქსენოფონტე, ევრიბიდე, იედიტი, არისტო-
ტელე, ელპიტე, ტუტანჰამონი, შვილიშვილები: კოკი, ანზორი,
ზელიმსანი... დეიდაშვილის ქმარი — ბისმარკი, დეიდაშვილის
მაზლი — ჭიჭიკო, მაზლისშვილი — ნაპოლეონი...

კ ე ი ს ა რ ა. რა ამბავია, მსოფლიო ისტორიაა, თუ სამ-
გლოვიარო განცხადება?

მ ი თ ა გ ვ ა. ...მწუსარებით იუწყებიან იუსტინე სტრაბო-
ნის ძე ჭეფსვაძის გარდაცვალებას...

შემოდის ზალიკო ცეცხლაძე. ორივე ხელით უჭირავს მუ-
ცელზე ჩამოღებული, უზომოდ გაბერილი პორტფელი.

ც ე ც ხ ლ ა ძ ე. (კეისარას გამგმირავად შეხედა. გამყივანი
ხმით იყვირა) რაა ბიჭო აგი?!. სირცხვილი აღარ არის?..

კ ე ის ა რ ა. (სხვებთან ერთად აქეთ-იქით ისელება დაფეთებული) რა, ბატონო ზალიკო?!

ზ ა ლ ი კ ო. რა და... ლიფტი კიდეც არ მუშაობს?!

კ ე ის ა რ ა. ეს „კიდეც“ რაღას ნიშნავს, ბატონო ზალიკო? დილიდან აქამდე არ მუშაობდა თუ?

ზ ა ლ ი კ ო. გუშინ ამ დროს?

კ ე ის ა რ ა. გუშინდელი ამბავი რაღა გასახსენებელია.

ზ ა ლ ი კ ო. რა გელაპარაკო, შლუ ხარ და მეტი არაფერი!

კ ე ის ა რ ა. მე თუ შლუ ვარ, მაშინ თქვენ... შლიაპა ყოფილსართ.

ზ ა ლ ი კ ო. (უსერსულად ჩამოფსატული შლიაპა შეისწორა) სედავთ, რა მაკადრა მეცნიერების კანდიდატს ამ ციგანმა?

კ ე ის ა რ ა. მართლა ციგანი უნდა იყო, ჩემი ხნის კაცს რომ ეგ უთხრა! აღარც წვერიანს სცემთ პატივს, აღარც გაპარსულს!.. ამას რას შევესწარი!

ზ ა ლ ი კ ო. გააჩუმეთ ვილაცამ ეს კაპიტალიზმის გადმონაშთი, თუ არა, მე ვიცი... (ზალიკოს აკავებენ).

კ ე ის ა რ ა. ერთი, ფესი გადმოგიდგამს! ტყუილად არ შეურქმევიათ შენთვის მუგუზალი... ზალიკო ცეცხლადისაგან ცეცხლის შეკეთებულა გვეჭირება? (ლიფტის კაბინიდან გამოიტანა რკინის გრძელი ნაჭერი).

(კიბეზე ჩამოდის დაფეთებული კესარია).

კ ე ს ა რ ი ა. რა იყო, ხალხო! კეისარ, ღმერთო მომკალი... რა ამბავია ბატონო ზალიკო?

მ ი თ ა გ ვ ა. არაფერი, კესარია. აგერ, ჩვენმა ზალიკომ ცოტა იწყინა, ლიფტი რომ გაჩერებული დახვდა...

კ ე ს ა რ ი ა. მერე რა მოხდა? მაგისტოვის ტესთ ამხელა ალიაქოთს?! ლიფტი გაჩერებულა, დედამიწა ხომ არა?!.

ზ ა ლ ი კ ო. შენი ასტრონომიული განმარტებაღა მაკლდა სწორედ. (ჯიქურ აპირებს კიბეზე ასვლას, მაგრამ არ უშვე-
ბენ).

მ ი თ ა გ ვ ა. ზალიკო, დედამის სულს ვფიცავ, ვერ აგი-
შვებთ.

კ ე ი ს ა რ ა. ასე ერთად რომ მიახარჯე ეს დედამის სუ-
ლი... ჯერ ერთის დაგეფიცა, მერე მეორის. აღარ დაგჭირ-
დება?

ზ ა ლ ი კ ო. გამიშვით, ბატონო! ჩემს სასლში აღარ მი-
შვებთ?!

მ ი თ ა გ ვ ა. გაბრაზებული, ჯერ კეისარას რომ კინალამ
შეასკდი, მერე შენს გულს, ახლა მაგ გულით როგორ გინდა
მეშვიდე სართულზე აასკდე!

გ ა ი ა ნ ე. რამე რომ მოგივიდეს...

ზ ა ლ ი კ ო. მერე, რა გენადგლებათ, თქვენი დასამარხი
ვიქნები თუ?

კ ე ს ა რ ი ა. ასე რატომ გვიწყრები, ან თავს რისთვის იმე-
ტებთ, თუ არა, კი! ცოტა შეიცადეთ და ლიფტიც ამუშავდება.

მ ი თ ა გ ვ ა. კესარია რასაც იტყვის, უმალ კიდეც ასრულ-
დება ხოლმე.

ზ ა ლ ი კ ო. ელოდეთ სასწაულს!..

კ ე ს ა რ ი ა. კესარია რა შუაშია? წედან კეისარამ ბარე
სამჯერ დარეკა და უთხრეს დენი მთელ რაიონშია გამოთიშუ-
ლი, მაგრამ მალე იქნებაო.

ზ ა ლ ი კ ო. სანამ დენი მოვა, პაცანივით კიბეზე ვიჯდე და
ამ დამთხვეულს ეუყურო? (ავად გადახედა კეისარას).

კ ე ს ა რ ი ა. ყოჩაღ, შენი სიტყვა-პასუხის ჭირიმე!

ზალიკო ცეცხლაძე წამოიჭრა ზეზე და გაიქცა. პორტფე-
ლიც აღარ გაახსენდა.

მ ი თ ა გ ე ა. ლიფტის რა მოგახსენო და, ეგ კი მართლა მოშლილია!

კ ე ი ს ა რ ა. ყოველი შენი სიტყვა ერთ ბოთლ საფერავად მაინც ღირს!

მ ი თ ა გ ე ა. რატომ ქინძმარაულად არა?

კ ე ი ს ა რ ა. უფულობას რა ვუთხრა, თუ არა... (დინჯად ჩამოდის კიბეზე, ფრთხილად იღებს ცეცხლადის უზომოდ გაბერილ პორტფელს. სინჯავს. პორტფელი უეცრად გადაიხსნება) ხედავთ?! ეს ჩვენი მეზობელი ყოველდღე ასე გაბერილი პორტფელით რომ ბრუნდებოდა სახლში, მეგონა, სამსახურის ქაღალდებით იყო დატვირთული...

მ ი თ ა გ ე ა. აბა, რაა?

კ ე ი ს ა რ ა. რა, და... კომბოსტო, ჭარხალი, სორცი, კარტოფილი, მწევანილი, სილი!

მ ი თ ა გ ე ა. პორტფელი კი არა, საკუჭნაო ყოფილა! კაცმა რომ თქვას, ასლა ყველაფერი შეთავსებითა! შინამოსამსახურეობას მოუკვდა პატრონი. სამსახურში — თანამშრომელი, შინ — მოსამსახურე...

გ ა ი ა ნ ე. თქვენ მაინც ნულარ დასცინით მაგის გაჭირვებას, იმ ვეშაპი ცოლისაგან ისედაც დაბრიყვებულია.

(კიბეზე კისრისტესით ჩამორბის ბონდო).

მ ი თ ა გ ე ა. ბონდო, ბიჭო!

გ ა ი ა ნ ე. ბონდო...

კ ე ს ა რ ი ა. ბონდო...

ბ ო ნ დ ო. (მოუბრუნდა) რა იყო, რა გინდათ?

გ ა ი ა ნ ე. რა მოხდა, რა ამბავია?

კ ე ი ს ა რ ა. აგერ, მამაშენმა სანოვაგე დატოვა, აურბენინე დედას, სადილი გვიან მაინც მოესწრება...

ბ ო ნ დ ო. რას ამბობ, ბიძია, სად მცალია.

კეისარა. რა დაემართათ ამ ცეცხლაძეებს, მამიან-შვილიანა რომ სულ ცეცხლი უკიდიათ? შენ სადღა გარბიხარ?

ბონდო. ხვალ, უთენია, ფესბურთის ბილეთები უნდა გაყიდონ სტადიონის სალაროში. თუ ახლა არ ჩავდექი რიგში, არ მერგება.

გაიანე. ეგ პალტო რაღათ გინდა ამ კვირიკობის თვეში, ბილეთში ცვლი თუ?!

ბონდო. ღამე უნდა გავათიო. უპალტოდ სომ შემეცოდა.

კეისარა. ღმერთო, ნუ გადამრევ.

მითაგვა. ასე ყველა დიდთან-პატარიანა, რამ გააგიჟა იმ ფშუტე ბურთისათვის!.. ღამე, კაცო, შეყვარებულის მოლოდინში არ მითევია!

გაიანე. ნეტა ვის უყვარდი...

მითაგვა. სიყვარულით ბევრს ეუყვარდი, მაგრამ სომ გაგიგონია — სიყვარული კაცს აბრმავებსო, მეც სხვისგან დაბრმავებულმა უცაბედად შენ ჩაგაწლე ხელი.

გაიანე. გაჩუმდი შე... ხალსს მართალი ეგონება.

კეისარა. რა იყო, გაიანე? სიბერეში ამისთანა შეცდომებიც ტკბილად მოსაგონარია.

გაიანე. რა გელაპარაკოთ. შენც მაგის ამხანაგი ხარ!

ბონდო. გამიშვი რა, ბიძია მითაგვა.

მითაგვა. ჯერ გაგვაგებინე ასე რამ გადაგრიათ...

ბონდო. რა იყო, მარტო მოჯირითის და ბუღალტრის ოსტატობაა გასაკვირველი? ფესბურთელის ოსტატობამ რაღა დააშავა?

მითაგვა. ხედავთ სად გეიკაკუნებს! მე ჩემი ბუღალტრობის არ მრცხვენია, ბიძია! ეს ცხოვრება ბუღალტერიაა!.. მერე, მერე?

ბონდო. თქვენ რა იცით... ამას წინათ, ჩვენმა მარცხე-

ნა გარემარბმა შემოტრიალებით რომ დაარტყა ასე კარში (ბონდომ უცაბედად კეისარას ამოკრა ფესი. კეისარა წაიქცა. ბონდო თავქუდმოგლეჯილი გაიქცა. მითაგვა სიცილით კედელზე. ქალებმა კი ერთხმად შეიცხადეს).

კეისარა. ხედავთ, რა მიყო მაგ ცეცხლადის ტრიკმა?

მითაგვა. შენ რომ მამამაგისი გააბრაზე, იმისი სამაგიერო იყო...

კეისარა. ნახავთ, რა სამაგიეროსაც მიიღებს! ლიფტით ასვლა აღარ უნდა? (უცებ შეიცვალა, გამოცოცხლდა, დაფაცურდა) კაცო, რა გლახებივით ჩამორიგებულხართ მაგ კიბეზე!.. იქით მიდექით, გზა დაუთმეთ სოკრატ ფილიმონოვიჩს!

(შემოდის სოკრატი. უსიტყვოდ, მხედრულად მიესალმება იქ მყოფთ და კიბეზე ეშურება).

კეისარა. (უკიდურესი მამებლური კილოთი) სო-კრატ ფილი-მონოვიჩს! ლიფტი არ მუშაობს, მაგრამ... თუ ინებებთ, სელის საკაცით ერთ წამში აგიყვანთ მესამე სართულზე (მითაგვას სელი გაუწოდა, მკლავები წამში გადააჯვარედინეს).

სოკრატ. მაგ ხნის კაცს ვითომ შეგფერის... პაღსალი-მომა?

კეისარა. სოკრატ ფილიმონოვიჩს, აბა თექვსმეტი წლის ბიჭმა რა იცის მაგის ფასი?

სოკრატ. არ გირჩევ, არა! (სიცილით ადის კიბეზე).

პაუზა.

კეისარა. ამ დიდ ხალხს, კაცო, მოეფერები, სწყინს, არ მოეფერები, სწყინს...

მითაგვა. მოფერებისას გამოსატული წყენა მოჩვენებითია.

გაიანე. სოკრატი დიდი კაციც რომ არ იყოს, მაინც კაი აღამიანია!

მ ი თ ა გ ვ ა. მაგასაც მალე ვნახავთ...

კ ე ი ს ა რ ა. რაფა, ხსნიან, თუ?

მ ი თ ა გ ვ ა. ეგ არ ვიცი, მაგრამ... ხომ გაგიგონია — ნიჩ-ტო ნე ვეჩნო პოდ ლუნოი!

კ ე ი ს ა რ ა. კაცს რომ დიდ ადგილზე გაამწესებენ, ეგ როდისღა ახსოვს...

(შემოდის პროკლე).

პ რ ო კ ლ ე. დარწმუნებული ხართ?

მ ი თ ა გ ვ ა. ფილოსოფოსი აკლდა ჩვენს შეკრებას და ესეც...

პ რ ო კ ლ ე. რაღაც არ ეტყობათ, რომ არ ახსოვდეთ...

მ ი თ ა გ ვ ა. მართლაც... მაშინვე ბინის გამოცვლა.

კ ე ს ა რ ი ა. თუ მანამდე არ ჰქონდა, რა ქნას?

კ ე ი ს ა რ ა. მაშინვე... აგარაკი!

გ ა ი ა ნ ე. თუ მანამდე არ ჰქონდა, რა ქნას?

პ რ ო კ ლ ე. მაშინვე... კინალამ ისეთი რამე წამომცდლა...

კ ე ი ს ა რ ა. მაინც?..

პ რ ო კ ლ ე. მაშინვე თუ არა, ცოტა გვიან... ცოლის გა-მოცვლა!

მ ი თ ა გ ვ ა. თუ მანამდე არ ყავდა დიდი კაცის შესაფერი-სი, რა ქნას?

კ ე ი ს ა რ ა. მითაგვა, შენ და პროკლემ პირი თუ გააღეთ, ხანდახან ისეთ რამეს იტყვით, ჰაერი მოიწამლება!

მ ი თ ა გ ვ ა. შენ პირის გაღებაც არ გჭირდება, ისე წამ-ლავ ჰაერს...

გ ა ი ა ნ ე. კარგი, თუ ღმერთი გწამთ, ნამეტანსაც ნუ იზამთ. ისე, გახსოვს, მითაგვა? ერთ ნაცნობ დიდკაცს კი შე-ემთხვა, რაც პროკლემ თქვა, მაგრამ... ეს ხომ გამონაკლისია?

მ ი თ ა გ ვ ა. გამონაკლისია თუ არა, ხომ ნაკლია?

პ რ ო კ ლ ე. ზოგს შეიძლება კიდევ აკლია და... ესეც ნაკლია, მაგრამ ყველაზე სომ ვერ იტყვი?

მ ი თ ა გ ვ ა. რატომ! ცოტ-ცოტა ახლა ყველას გვაკლია!

გ ა ი ა ნ ე. შენც იტყვი სოლმე... თუ გვაკლია, რისთვის ვერ ვამჩნევთ?

მ ი თ ა გ ვ ა. სწორედ, იმისთვის, რომ ყველას გვაკლია!

კ ე ი ს ა რ ა. თქვენი არ ვიცი და მე არაფერი არ მაკლია! (შენიშნა კიბეზე მომავალი ეკა) ქალბატონო ეკატერინე, მოგწყინდათ მეზობელთან ლოდინი? რაღაცა ძალიან იგვიანებს რუსუდან.

ე კ ა. არა უშავს, სხვა დროს შემოვივლი.

კ ე ი ს ა რ ა. დავიწყებით არ უნდა დაგვივიწყოთ, სხვა დროსაც უნდა შემოიაროთ, მაგრამ რაკი მოსული ბრძანდებით...

ე კ ა. (ყველას მიესალმა შორიასლოდან, თითქო აქამდე ვერ ამჩნევდაო) სალამი, სალამი ყოფილო მეზობლებო!..

პ რ ო კ ლ ე. თქვენ, რა, აქ აღარ ცხოვრობთ?

კ ე ი ს ა რ ა. კაცო, შენ ჭურში სომ არ მჯდარხარ?

მ ი თ ა გ ვ ა. ჭურში არა და ჭერში კი ზის! ფილოსოფოსებს მაღლიდან უყვართ ცქერა!

პ რ ო კ ლ ე. ბოდიში, დროზე ვერ შევიტყვე, ქალბატონო!

კ ე ს ა რ ი ა. მგონია, ვაკეში გადაბრძანებულხართ...

ე კ ა. დიას, ვაკე ვამჯობინეთ. ახალ ბინაში გადავედით... ეს რაიონი ძალზე ჩავარდნილი ადგილია.

მ ი თ ა გ ვ ა. კაცი ნუ იქნება ჩავარდნილი, თუ არა ადგილს რა უშავს!

კ ე ი ს ა რ ა. რა თქმა უნდა ფხალაძისთანა მაღალი თანამდებობის პირს ცხოვრებაც მაღლობ ადგილზე შეეფერება!

პ რ ო კ ლ ე. (მითაგვას — კეისარაზე) ნესჩასტნი პადხალიმ.

ეკა. როცა გვეწვევით, პატივცემულო მითაგვა, თქვენც მოგეწონებათ.

მითაგვა. ალბათ... ვერ გეწვევით.

ეკა. რატომ, რატომ?

მითაგვა. მეც რომ ეგ რაიონი უფრო მომეწონოს, სად-ღა წავიდე? მე ვინღა მომცემს...

პროკლე. ასალ ბინაშიო, რომ ბრძანეთ ქალბატონო ეკა, ეს რა, ძველია? სუთი წელიწადიც არ არის, რაც აშენდა.

ეკა. სუთი წელიწადს ერთ სახლში ცხოვრება გაგონილა? მით უმეტეს თუ არც მოგწონს! ასლა სომ ყოველწლიურად სულ უფრო და უფრო კომფორტაბელური ბინები შენდება!

პროკლე. როგორც ვატყობ, თქვენ ალბათ, ერთ-ორ წელიწადში ისევ... გადახვალთ!..

ეკა. თუ უკეთესი აშენდა, რატომაც არა!

პროკლე. კი მაგრამ, რაფერ?! (იქ მყოფთ გადახედა).

ეკა. „რაფერ“ რა ქართულია?

პროკლე. ბოდიში, როგორ, რანაირად?!

ეკა. ჩემი ქმარი ნომენკლატურული მუშაკია! (მც. პაუზა).

პროკლე. მოქალაქე თუა? (ყველამ გაოცებით შეხედა პროკლეს).

ეკა. როგორ?! თქვენ გესმით რას ლაპარაკობთ?

პროკლე. ჩემს ნათქვამს კი არა, ჰეგელის „სულის ფილოსოფიას“ ვგებულობ!

ეკა. (წყენით, აღელვებით მიმართავს იქ მყოფთ) ერთი ამისხნას, რას გულისხმობს...

პროკლე. ახსნა ცოტა ძნელია... თანამდებობა და მოქალაქეობა ზოგჯერ შორიშორსაა.

ეკა. ჩემს ქმარს ქვეყანა ემადლიერება! თქვენ რა გამოხ-

ვედით ისეთი, მის მოქალაქეობრივ ღირსებაში ეჭვი გეპარებათ?

მ ი თ ა გ ვ ა. აქ საწყენი არაფერია, ქალბატონო ეკა. ისე იკითხა.

კ ე ი ს ა რ ა. წამოცდა.

ე კ ა. (პროკლეს) შენ ხომ თავიდან აქ ცხოვრობ? განა ჩემს ქმარს არ იცნობდი?

პ რ ო კ ლ ე. სალამის მოცემა არ უნდოდა... როგორ გამეცნო?

ე კ ა. ეს... ცილისწამებაა! თქვენ არაფერი არ გცოდნიათ! (მც. პაუზა).

პ რ ო კ ლ ე. სად რა მიიღო სხვაზე ადრე და დაუმსახურებლად, ამის ცოდნა და ნიჭი მართლაც არ გამაჩნია.

მ ი თ ა გ ვ ა. რას ამბობ, კაცო?!! სადოქტორო ხარისხის დასაცავად ემზადები ფილოსოფიაში და... მაგდენიც არ იცი?!

ე კ ა. მაგან ჯერ ზრდილობის ხარისხის მოსაპოვებლად უნდა იზრუნოს... ქალთან ისე უსესმად ლაპარაკი შეიძლება?

კ ე ი ს ა რ ა. ქალბატონი ეკა მართალია, რაღა შეიძლება ისე ტლიკინი ნომენკლატურული მუშაკის ცოლთან! (პროკლე იცინის).

ე კ ა. (იქ მყოფთ) გიჟია?!

კ ე ი ს ა რ ა. ფილოსოფოსებისას რას გაიგებ!

ე კ ა. მაგისტანა „ფილოსოფოსები“ როდისმე მიხვდებიან ცხოვრების ფილოსოფიას?

კ ე ი ს ა რ ა. მართალი ბრძანებაა! მაგალითად, ნათქვამია, კაცი კაცითო, ღობე ქაცვითო! რომ დამჭირდეს რამე, რას მიშველის პროკლეს ფილოსოფია, მესტვირიშვილის პოეზია, ჩმუტოვის ისტორია. ისევ თქვენს ქმარს უნდა ვთხოვო დახმარება! რათ უნდა ამას ლაი-ლაი!

მ ი თ ა გ ე ა. სრული ჭეშმარიტებაა!

ე კ ა. აი, სწორედ მაგაზედ მოგასხენებლით! თქვენ ხარის-
ხის მოუნიჭებლადაც შესანიშნავად გესმით ცხოვრების ფი-
ლოსოფია!

კ ე ი ს ა რ ა. უშველებელი მადლობა ქალბატონო ეკატე-
რინე! კესარია, ადი ერთი, მეორე სართულზე, თხოვე სკამი
რომელიმე მეზობელს და მოართვი ქალბატონს... ჩაუდგა და
ესაა, წყალი, მუხლებში ამდენი ღოდინით ჩვენს ძვირფას
სტუმარს!

ე კ ა. რასა ბრძანებთ. ასე შეწუხებას მირჩევნია ახლავე
წავიდე.

კ ე ი ს ა რ ა. რას ქვია შეწუხება! ნომენკლატურული მუ-
შაკის ცოლისთვის, თუ გინდა, ჭაში კისრით გადავეშვები!

ბ რ ო კ ლ ე. (იცინის) შენ ავაშენა ღმერთმა, კეისარ!

ე კ ა. (კეისარას) წავალ, თორემ... ამ ტიპის ყურება აღარ
შემიძლია!

კ ე ი ს ა რ ა. ნუ აქცევთ ყურადღებას. თუ ცოტასაც მო-
ითმენთ, სადაცაა გამოჩნდება...

ე კ ა. არც კი რცხვენია რუსიკოს, ამდენხანს რომ არ მი-
ნახულა. ასალი ბინა მაინც არ უნდა მოელოცა?

კ ე ი ს ა რ ა. თქვენი უნახაობა მართლაც არ იქნებოდა სა-
პატიებელი, რომ...

ე კ ა. რა?

კ ე ი ს ა რ ა. მაგ მოწყობილებს ისე აერიათ ამ ბოლოს
ოჯახი, რაღა გითხრათ...

ე კ ა. რა იყო, რა მოსდა?!

კ ე ი ს ა რ ა. დიდი გლახა საქმე დაემართათ. ერთი სიტყ-
ვით თვითონ რუსუდანი გეტყვით ყველაფერს...

ე კ ა. კიდევ კარგი... რაზედ წავიდოდი! მაინც რა იყო, რა
ამბავია?

კეისარა. ამას წინათ... თუმცა რაღა ამას წინათ, სამი თვეა მას მერე... რუსიკოს ქმარი მარცხენა. ფეხზე ამდგარა!

ეკა. თუ რამე ძალიან ცუდია, ნუ მეტყვით, აქ, პროკლეს წინ. გული არ წამივიდეს.

კეისარა. არა, ყველა ცოცხალია... მხოლოდ ესაა. ოსიკომ რაღაც არა საკადრისი დასწამა ცოლს და გაზეთშიაც...

ეკა. არ გამაგიჟო... ეს როგორ გამომრჩა წაუკითხავი...

კეისარა. კი ბატონო, გამოაცხადა... ვეყრებიო.

ეკა. ეს რა მითხარით?! მერე?

კეისარა. არ გაყარეს, მაგრამ... ვეღარც შეყარეს. დარჩნენ ისე...

ეკა. ოსიკოც აქ არის?

კეისარა. აქ რუსიკო დარჩა ბავშვით. ოსიკო დას შეკედლებია.

ეკა. არა, რუსუდანის უნახავად ახლა სწორედ ვეღარ წავალ.

კეისარა. ასეთ დროს უნდა სწორედ ადამიანს მონახულება, გამსწავლება, დარიგება. იქნებ ისეთი რამე ურჩიოთ...

ეკა. გავიგო ერთი რა მოხდა! თუ რამე სჭირდება, ბოლოს და ბოლოს ჩემი ქმარი ნომენკლატურული მუშაკია!

კეისარა. ა! რუსუდანიც აგერ არ მოდის!

(ეკა და რუსიკო ერთმანეთს მსუბუქად გადაკოცნიან).

რუსიკო. როგორა ხარ, როგორ მოეწყვე ასალ ბინაზე?

ეკა. საუცხოოდ.

რუსიკო. აქ რას ელოდები?

ეკა. შენს სანახავად მოვედი. რაკი შინ არ დამხვდი, რა მექნა, წასვლას ვაპირებდი, მაგრამ... აგერ, თქვენი ლიფტის მძღოლმა ისეთი რამ მითხრა, ადგილზე გამაშეშა.

რუსიკო. (გამგმირავად გადახედა კეისარას).

კ ე ი ს ა რ ა. ქალბატონო რუსუდან, იცის ღმერთმა, რა-
ფერ მიყვარხარ...

რ უ ს ი კ ო. გეტყობა, გეტყობა.

(რუსიკო და ეკა კიბეზე აღიან. შემოდის ერთი წუთით გა-
სული გაიანე).

მ ი თ ა გ ვ ა. აღი, აბა, შენ, ნელ-ნელა, გაიანე, გააცხელე
საჭმელი და ამასობაში ალბათ მეც ამოვადწევ. ისედაც არ ვი-
ყავი აწყობილი და ამ ბიძაჩემის სიკვდილის ამბავმა სულ დამ-
შალა კაცი...

კ ე ი ს ა რ ა. ნუ გეშინია, გაიანე, მითაგვას აღარსად არ გა-
ეუშვებ... ლიფტი სულ მალე ამუშავდება. (გაიანე გაზეთებს
გამოართმევს მითაგვას და მიდის).

მ ი თ ა გ ვ ა. ისე დარწმუნებით ამბობ, თითქოს შენზე
იყოს დამოკიდებული.

კ ე ი ს ა რ ა. კაცმა რომ თქვას... მეზობელი კი ხარ, მაგ-
რამ სანდოც თუ ხარ?..

მ ი თ ა გ ვ ა. შე კაცო, აგრე მიცნობ?.. ჩვენს გვარში შეიძ-
ლება ბითური ბევრი იყოს, მაგრამ, მოღალატე და მოენე ჯერ
არ თქმულა!

კ ე ი ს ა რ ა. კარგი აბა... გეტყვი. დენს მე ვთიშავ ხოლმე,
ჩუმად.

მ ი თ ა გ ვ ა. რატომ ბიჭო, მერე რას გვერჩი ამ გადალას-
ლასებულ, სამსასურიდან მომავალ ხალხს...

კ ე ი ს ა რ ა. რას გერჩით და... მე თქვენსკენ, თქვენ კი ეშ-
მაკებისკენო — სწორედ ასეა თქვენი საქმე!

მ ი თ ა გ ვ ა. მაინც, რატომ?

კ ე ი ს ა რ ა. სიცოცხლის მესამედს ხომ ატარებთ დაწესე-
ბულებაში?

მ ი თ ა გ ვ ა. კი.

კ ე ი ს ა რ ა. ნახევარსაათიანი შესვენების დროსაც ხომ არ ტოვებთ შენობას?

მ ი თ ა გ ვ ა. არა.

კ ე ი ს ა რ ა. სომ ხარბად ხუნთქავთ ოთახებისა და დერეფნების დამყაყებულ ჰაერს, წლობით რომ არ იწმინდება?..

მ ი თ ა გ ვ ა. კი ბატონო. საპირფარეშოს ხუნი დაგავიწყდა, დერეფნის ბოლოდან რომ საკმეველივით მოდის!..

კ ე ი ს ა რ ა. დღის ბოლოს გამოხვალთ თუ არა გარეთ, სომ ტუცავთ უმაღლესს გაჭედებულ ტროლეიბუსსა, ან ავტობუსში და ახლა იქ იხრჩობით!

მ ი თ ა გ ვ ა. რაც მართალია, მართალია!

კ ე ი ს ა რ ა. ტროლეიბუსიდან გადმოსული, რამდენიმე ნაბიჯს გაივლით თუ არა, ხომ შეძვრებით სოლმე იქვე რომელიმე მაღაზიაში?

მ ი თ ა გ ვ ა. აბა რას იზამ...

კ ე ი ს ა რ ა. ხომ დგესხართ სანოვაგის რიგში, სანამ ფეხზე არ ჩამოწყდებით?

მ ი თ ა გ ვ ა. მაგ ოჩერედის მომგონის... თუ კაცი სარ, ნულარ მომაგონებ...

კ ე ი ს ა რ ა. მერე ბანცალ-ბანცალით რომ მოადწევთ სასლამდე, ამ ჩემი ლიფტის წინ, ერთი წუთითაც არ გინდათ შეისვენოთ, სული მოითქვათ, სუფთა ჰაერი გადაყლაპოთ!.. მაშინვე ლიფტში შეძვრებით, ლიფტიდან ოთახში და... ესაა თავის გაფრთხილება, ესაა ცხოვრება, ესაა კულტურა?.. ამას მე უნდა გასწავლიდეთ?!

მ ი თ ა გ ვ ა. რამდენჯერ უნდა გაგაფრთხილო, მასეთი ლაპარაკისათვის?

კ ე ი ს ა რ ა. რა ვთქვი ისეთი? მე თქვენსკენ, თქვენ კი უშმაკებისკენ... ხომ გავს მართალს?

მ ი თ ა გ ვ ა. გავს კი არა... მართალზე მეტიცაა, მაგრამ...
ხომ სედავ შენს სიმართლეს გასაველი რომ არ აქვს...

კ ე ი ს ა რ ა. მართალია, გასაველი და შემოსაველი თით-
ქმის გათანაბრდა.

მ ი თ ა გ ვ ა. შემოსაველი რაღაა?

კ ე ი ს ა რ ა. ტყუილი.

მ ი თ ა გ ვ ა. ეგ შენი შემოსაველ-გასაველი იცი რას გავს?
თავს ირთობ ბიძია! მთელი დღე მოწყენილი ზიხარ და...

კ ე ი ს ა რ ა. მისხედრილობა არ გაკლია. ერთი მითხარი,
ყოველდღე ასე თავს სად მოუყრი ხალხს, რომ მოგისმინონ,
მოუსმინო... მიყვარს ხალხთან სჯა-ბაასი...

მ ი თ ა გ ვ ა. თუ მიგისვდნენ ეშმაკობას... იცოდე ვერ გაას-
წრებ...

კ ე ი ს ა რ ა. თუ მისვდნენ კი, მაგრამ რომელი გავს მის-
ხედრილს?...

მ ი თ ა გ ვ ა. აბა ახლა კი დროა გამისტუმრო. გაიანე მე-
ლოდება.

კ ე ი ს ა რ ა. შენც სუ, მეც სუ.

(გადის. ლიფტის კაბინაში სინათლე აინთო).

ოსიკოს დის ბინა

ოსიკო წევს ბავშვის საწოლში. შემოდის დისშვილი — ავაზა. სასხეს
იმშრალეებს პირსასოციო. ჩართავს მაგნიტოფონს. გაისმის ზანგური სა-
ცეკვაოს უცნაური პანგი. ავაზა თან ცეკვავს, თან იცვამს. ჩაცმაც თვალ-
მისაცემი და თითქმის გიჟურია. ოსიკოს ელვებიდა. ავაზა საწოლთან მი-
დგმული სკამის საზურგეზე გადაფენილ ხალათს აიღებს. გამოჩნდება სკამ-
ზე გადებული ოსიკოს ფეხები, რომლებიც საწოლის ბადიდან გარეთ გა-
მოუყვია. ოსიკოს ბავშვის საწოლი მუსღებამდე წედება. ავაზას ჩაცმულო-

ბა ერთბაშად აუეთებს ახალგაღვიძებულს; აკვირდება დისშვილს: უცნაურად შუბლზე დაყენებული თმა, წითელ-ყვითელ-შავი ლაქებით აჭრელებული მოკლესახელობიანი ჩაშვებული ხალათი, რეიტუზივით ვიწრო შარვალი, ჭრელი წინდები, დაბალქუსლიანი, ქალის ტუფლივით ფესსაცმელები. ავაზა მუსიკის ტაქტზე სარკის წინ ცეკვავს და თავს იკოსტავენს

ო ს ი კ ო. ერთი საათია სარკეში ისედეები და მაინც ვერ სედაე შენს თავს, რას გაესარ?!

ა ვ ა ზ ა. მოდას არ უნდა ჩამორჩე! აბა ჩარლსტონით ვი-არო?

ო ს ი კ ო. ისე იარე, ეკალივით თვალში არავის ეცეს შენი გარეგნობა!

ა ვ ა ზ ა. მაშ ყველას ერთნაირად ეცვას?! ჯარში ვართ? თუ არა-და ჯარშიაც სომაა განსხვავება! გენერლის ლამპასებზე უფრო თვალშისაცემი რითაა ჩემისტანების ჩაცმულობა?

ო ს ი კ ო. თქვენ ალბათ, ზოგიერთები სტილიაგების გე-ნერლები სართ...

ა ვ ა ზ ა. მამალი სოსობი გინასავს?

ო ს ი კ ო. რატომაც არა.

ა ვ ა ზ ა. მამალი ინდაური?

ო ს ი კ ო. შე კაცო...

ა ვ ა ზ ა. მერე?

ო ს ი კ ო. მერე რა?

ა ვ ა ზ ა. რა და... მამალ სოსობს რომ თავი დავანებოთ, მამალ ინდაურსაც კი ესმის, თუ სურს დედალს თავი მოაწონოს, უფრო მორთული უნდა იყოს! რატომ გგონია, მამალ ბიჭებს მამალ ინდაურზე ნაკლები ჭკუა გვქონდეს? (ლაპარაკის დროს არ წყვეტს მუსიკის ტაქტზე ცეკვას და სარკეში ცქერას).

ო ს ი კ ო. (ერთხანს გაოცებული უცქერის) წაფალ, თორემ... გაგვიყდები!.. აქ ცხოვრება შეუძლებელია. ბავშვის სა-

წოლში წოლას რომ მივეჩვიო, ამ გიჟთან ყოფნას მაინც ვერ ავიტან!

ა ვ ა ზ ა. ყოველგვარი სიახლე თავდაპირველად სიგიჟედ მაჩნიათ. ასე ყოფილა, ასლაც ასეა! (განაგრძობს ერთი წუთით შეწყვეტილ ცეკვას).

ო ს ი კ ო. ვაი დედაშენის ბრალი! (საჩქაროდ ადგა, ტანსაცმელი გაისწორა) ვაი შენს პატრონს! (გარბის).

ა ვ ა ზ ა. (აინუნშიაც არ აგდებს ბიძის აღშფოთებას. ცეკვით ამთავრებს ტუალეტს).

(შემოდინან გოგუცა და ოსიკო).

გ ო გ უ ც ა. სად მირბოდი, სომ იცი, სამსახურიდან ამ დროს მოვდივარ. უკვე ისადილე სადმე, თუ რა?..

ო ს ი კ ო. სად ვისადილებდი. მართალია, ძალიან მშოიდა, დაღლილიც ვიყავი... მოვედი თუ არა, ვიფიქრე, ცოტას წავიძინებ-მეთქი. ამასობაში შენც მოსვიდოდი, მაგრამ ვინ მოგასვენა! ის იყო, ჩავთვლიმე, რომ ერთბაშად ამ შენი ბიჭის საყვარელმა გიჟურმა ცეკვამ დამაფეთა. დღედაღამე სულ მაგას უკრავს!..

გ ო გ უ ც ა. მაგას ვენაცვალე!

ო ს ი კ ო. მაგ ცეკვას და კაკაფონიას?

გ ო გ უ ც ა. ჯერ ჩემს ბიჭს, მერე მაგ ცეკვას! ყველაფერს ვენაცვალე, რაც ჩემს ბიჭს უყვარს!

ო ს ი კ ო. მაგის ჩაცმულობასაც?!

გ ო გ უ ც ა. ჩაცმულობასაც!

ო ს ი კ ო. მაგის ვარცხნილობასაც?!

გ ო გ უ ც ა. ვარცხნილობასაც!

ო ს ი კ ო. მაგის უსაქმობასაც?!

გ ო გ უ ც ა. თქვენ სომ თქვენი საქმიანობით ქვეყანას აშე-

ნებთ! ინსტიტუტში სომ სწავლობს, მაგ სნის ბავშვმა მეტა-
რა ქნას!

ო ს ი კ ო. ჰო, სწავლობს, მაგრამ რას, ღმერთმა იცის! მო-
დი და ნუ იტყვი, ოჯახი სელს არ უწყობს შვილებს გადაგვა-
რებაში, მართო ქუჩა, ფესბურთი და ამხანაგებია დამნაშავეო!

გ ო გ უ ც ა. გადაგვარება რა შუაშია?! მოდა, მოდაა!.. ასლა
ასეა. ჩემი შვილი სსვას რაზე უნდა ჩამორჩეს!

ო ს ი კ ო. კაი საქმეში ნუ ჩამორჩება.

გ ო გ უ ც ა. რას ეძასი კაი საქმეს? ყამირზე ჯირითს, თუ
ატომურ ლაბორატორიაში მოშხამვას?

ო ს ი კ ო. ყამირზე თუ შვიდი პირი ტყავი გადაგპერება,
ან ატომურ ლაბორატორიაში დაშავდები, იტყვი მაინც, საქ-
მეს ვემსახურებოდი, მიზანი მქონდაო! აბა თუთიყუშივით
ჭრელად შემოსილი ქუჩაში რომ დილიდან საღამომდე იდგე
და ილაზღანდარო, რა შეგრჩება ხელში? შენ შვილს დაკარგავ,
ის თავს!

გ ო გ უ ც ა. ავაზა, გესმის?

ა ვ ა ზ ა. არ მესმის. ეგეთ ლაპარაკს ყურს არ ვუგდებ
ხოლმე! (გავიდა მეზობელ ოთახში).

გ ო გ უ ც ა. ყოჩაღ! (თვალი გააყოლა). გიპასუხა თუ არა?
ჩემს შვილს რომ აკრიტიკებ, გეგონება, შენ თვითონ საქმე
ბროწეულის მარცვლებივით გაქვს დალაგებული! საში თვეა
ცოლთან გაყრის ქაღალდი ვერ დააწერიანე მოსამართლეს.
ცხოვრებაში ასე მოუწყობელი, გვარად რომ მოწყობილი ხარ,
ეს მოსათმენია, გვარს რას მოუსერსებ, მაგრამ იმას როგორ
ითმენ... ვერ იქნა და ვეღარ მოიშორე ის გომბიო... ის ბოზი!

ო ს ი კ ო. რას რომავ, გესმის?

გ ო გ უ ც ა. შენ არ გესმის, თორემ მე დიდი ხანია, გაგე-
ბული მაქვს!..

ო ს ი კ ო . რა გაქვს გაგებული! ახლა რომ ვუფიქრდები, ყველაფერი შენი მოგონილია... არ მოგწონდა რძალი, ერთმანეთში კინკლაობდით და... გადაუსაღე! მეც... აგყევი...

გ ო გ უ ც ა . მერე?

ო ს ი კ ო . მერე? სულელს რომ აყევი სისულელის მეტს რას ჩაგადენინებს...

გ ო გ უ ც ა . თუ მე სულელი ვარ და მეჩვენება, პკითსე ვისაც გინდა...

ო ს ი კ ო . რა ვკითხო? კაცი ქალს, ქალი კაცს ქუჩაში შესვდება, აბა რა იქნება?

გ ო გ უ ც ა . მე რატომ არ მსვდება?

ო ს ი კ ო . ესეც რამე საბუთია?

გ ო გ უ ც ა . შენ ის თქვი, მოშორება ვერ მოგიხერხებია!

ო ს ი კ ო . მე ის მწყინს, ვინც უნდა იყოს, ადამიანზე ზრდილობიანად ლაპარაკი ვერ მოგიხერხებია...

გ ო გ უ ც ა . როგორ ვილაპარაკო მაგისტანებზე ზრდილობიანად...

ო ს ი კ ო . ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, რუსიკო ჩემი ათი წლის ბიჭის დედა!

გ ო გ უ ც ა . მაგისტანა დედა!.. არც მტერი იცის, არც მოყვარე, არც კარგი, არც ავი. ერთსელ არ მომხმარებია სამზარეულოში როცა კი სტუმრები მყოლია.

ო ს ი კ ო . ცოლი შენი ჭურჭლის მრეცხავად კი არ მომიყვანია!

გ ო გ უ ც ა . წესით არც უნდა ვაკადრო ჩემს ჭურჭელს მისი სელის დაკარება! (მცირე პაუზა).

ო ს ი კ ო . მართლა ცუდიც რომ იყოს ჩემთვის, რუსიკო შენ მაინც გჯობია!

გოგუცა. თუ რუსიკოც მე მჯობია, ჩემთან რაღას მოდიოდი? ამის მერე აღარ გაამხილო რომ შენი და ვარ!

ოსიკო. ეს რა დობაა, ცოლს წამკიდე! თურმე ნუ გაგიჭირდება, თუ არა, ცეცხლზე წყლის მაგიერ ნავთს დაგისხამენ!.. კარგად რომ შეიტრუსები, მოგეშველებიან და ბოლოს დაგაყვედრებენ — მე რომ არა, ვინ იცის, გადარჩებოდიო?

გოგუცა. ლაფის დასხმას, ისევე ნავთის დასხმა გირჩევენოდეს!

ოსიკო. რას მშველის ასლა შენი გონებამახვილობანი? პატიოსნად მივედიოდი, რაღაზე დამაბრუნე?

გოგუცა. დაგაბრუნე თუ არა... კარი ღიაა, ჯანდაბამდი გზა გქონიათ შენც და იმ შენს ჩაღსანასაც!

ოსიკო. შენთან, შენს ავაზასთან ახლო ყოფნას და ბავშვის საწოლში წოლას, ჯანდაბა იქნებ კიდევაც სჯობდეს! (მიდის. სანამ გავიდოდეს, შეფიქრიანებული თავისთვის იტყვის) სად წავიდე, აღარ ვიცი! ცოლს ვეყრები, დას ვეჩხუბე... და მაინც „მოწყობილი“ ვარ! სხვა თუ არაფერი, მარტო ეს ჩემი გვარი გამაგიჟებს!

ძ უ ჩ ა

ოსიკო. არ მეგონა, თუ ამ საღამოსაც შეგხვდებოდი!

ცაცა. არ გესიამოვნა?

ოსიკო. ვერ ვიტყვოდი, რომ არ მესიამოვნა, მით უმეტეს, როდესაც ქუჩაში მიმავალი თურმე იმ ადამიანზე ფიქრობ, რომელსაც შემთხვევით უნდა შეხვდე!

ცაცა. შემთხვევით არაფერი არ ხდება!

ოსიკო. დარწმუნებული ხარ?

ც ა ც ა. შენ თვითონ განსაჯე: თურმე შემთხვევით არ ფიქრობდი იმ ადამიანზე, რომელიც, ასე ეთქვათ, შემთხვევით უნდა შეგსვედროდა...

ო ს ი კ ო. დამაფიქრებელი განმარტებაა.

ც ა ც ა. გავიაროთ...

ო ს ი კ ო. საით?

ც ა ც ა. საითაც გსურს...

ო ს ი კ ო. იცი, რა... სიარულში ფიქრს ვერ ვახერხებ...

ც ა ც ა. როგორც გინდა...

ო ს ი კ ო. ცოტასანს აქ ვიდგეთ. არ მოგწონს? მყუდრო აღგილია.

ც ა ც ა. რა უშავს.

ო ს ი კ ო. გახსოვს? „იდგნენ და ელოდნენ... ამაოა მათი ლოდინი“.

ც ა ც ა. იმ მთების შემყურე ვაჟა ნეტავი თუ ადამიანებზე ამბობდა მაგას?

ო ს ი კ ო. ვინ იცის! თუმცა... რაც უსულო საგნებზე თქმულა, ისიც ხომ ადამიანური სიდუსჭირის ნაკარნასევია! (პაუზა).

ც ა ც ა. და რამდენი ადამიანიცაა, ყველა თავისებურად ელოდება, ვინ რას, ვინ რას...

ო ს ი კ ო. (ეჭვით და გაოცებით შესედა) შენც ელოდები?

ც ა ც ა. სამწუსაროდ...

ო ს ი კ ო. რას?..

ც ა ც ა. ჩვენ მართალია, ერთად ემსახურობთ, მაგრამ ჯერ კიდევ ისეთი ნაცნობები არა ვართ, ყველაფერი გულახდილად ვუთხრათ ერთმანეთს.

ო ს ი კ ო. ეს მართალია, მაგრამ...

ც ა ც ა. რასაც მორალის კოდექსი გვიკრძალავს, იმას ჩვე-

ნი ინსტინქტები მსოლოდ ფარულად და ამაოდ ეურჩებიან...
'ადამიანი საიშედოდ არის შებოჭილი!..

ო ს ი კ ო. ესეც მართალია, მაგრამ... ცაცა, შენ ჩემს დის-
შვილს ავაზას იცნობ?

ც ა ც ა. ვიცნობ, ერთსელ შენ გამაცანი.

ო ს ი კ ო. თუ ჩემი დისშვილისთანებმა ისე აიშვეს, რით
არიან მოგებული ან ისინი, ან მათი მშობლები, ან ნათესავე-
ბი, ან ხალსი, ან ქვეყანა?!

ც ა ც ა. მაგისტანები იშვიათი გამონაკლისია. ჯერჯერო-
ბით საზღვარი მარტო სახელმწიფოებს კი არა, ყველაფერს
აქვს, რაც ამ საზღვრების ფარგლებშია... უსაზღვროება მარ-
ტო სამყაროს მშვენებაა!

ო ს ი კ ო. სამყაროს რა უჭირს... შენ ის თქვი, ჩვენს ტკი-
ვილებს რა ეშველება?

ც ა ც ა. რომელ ტკივილებს?

ო ს ი კ ო. შენ თუ არ ამხელ, მე რატომ უნდა ვიყო გულ-
ახლელი? შენზე სულელი გგონივარ?

ც ა ც ა. მარტო სულელები არიან გულახდილები?

ო ს ი კ ო. ან სულელი უნდა იყო, ან ძალიან დაასლოვე-
ბული, ვინმეს რომ შენი გასაჭირი შესჩივლო... თორემ, ხომ
გაგიგონია — სხვისი ჭირი ღობეს ჩხირიო!.. უცხო, ან ეგო-
ისტს რაში ენადვლები!?

ც ა ც ა. მართლაც რაში ენადვლება, თუ...

ო ს ი კ ო. თუ ოსიკო ცოლს ადვილად ვერ გაეყრება, თუ
ცაცა დროზე ვერ გათხოვდება, თუ... თუ... თუ... და კიდევ ათა-
ხი — თუ!!!

ც ა ც ა. საქმე მარტო გათხოვება ხომ არ არის...

ო ს ი კ ო. მართლაც...

ც ა ც ა. გათხოვდები და... საპაემანო ადგილებს უეცრად შესცვლის... სამზარეულო...

ო ს ი კ ო. საქორწინო კაბას — მუშაობის წინსაფარი.

ც ა ც ა. რომანტიულ საუბრებს — ოჯახური კინკლაობა...

ო ს ი კ ო. თეატრსა და კინოს — ბაზარი...

ც ა ც ა. დამოუკიდებელ ცხოვრებაზე ოცნებას — ოჯახური უღელი...

ო ს ი კ ო. კიდევ არა უშავს, თუ ქმარი მეუღლე გამოდგა და არა მეურმე!

ც ა ც ა. წაყვები უცხო კაცს და უცხო ოჯახში დაგხვდება დედამთილ-მამამთილი ძველმოდური შესედულებებით და მოდური ავეჯით.

ო ს ი კ ო. ასე ედება ბოლო ოცნებას!..

ც ა ც ა. მაგრამ ყოველთვის სომ ასე არ არის...

ო ს ი კ ო. ალბათ არა.

ც ა ც ა. მაგალითად... ჩვენ რომ ერთად გვეცხოვრა.

ო ს ი კ ო. ცაცა! (პაუზა) სომ საკვირველი და გამოუცნობი არსებაა ადამიანი! რის გამოც ერთს სძულსარ, სწორედ იმის გამო უყვარსარ მეორეს! (დიდხანს უცქერიან ერთმანეთს. ოსიკო საათს დასედავს მაჯაზე) დროა, წავიდე.

ც ა ც ა. საით, ვისთან?

ო ს ი კ ო. იმასთან, ვინც არ მელოდება და ვისაც არ ესაი-მოვნება ჩემი მისვლა!

ც ა ც ა. ადვილი მისასვენდრია.

ო ს ი კ ო. (ცაცას ხელი გაუწოდა).

ც ა ც ა. (ხელს არ ართმევს) არასოდეს არ გვინდა ის, რაც ვაკეთებთ და, არასოდეს არ ვაკეთებთ იმას, რაც გვინდა! (თვალი გააყოლა, სიბრაღულით და ირონიით შენიშნა): „მო-

წყობილი! ღმერთს რომ შარტო ეგ ერთი გაეწირა!.. მაგრამ ყოველი ჩვენგანიც სომ მეტნაკლებად ასეთივე „მოწყობილია“?

რუსიკოს ბინა

ეკა. შენი ვაჟი, რუსუდან, ამ სამ თვეში, რაც არ მინახავს, კიდეც უფრო გაზრდილა, ცაში ასულა!

რუსიკო. ასვლით, მართლა აპირებს ასვლას... შენ ის თქვი, რას იპოვნის...

ეკა. რასაც სხვა პოულობს...

ბადრი. თუ რამეს ვიპოვნი, შენ მოგიტან!

რუსიკო. ერთი მამაშენმა მომიტანა, მეორე — შენ... წადი სამეცადინო არაფერი გაქვს?.. იცოდე, კიდეც არ გამოაძახებინო ჩემი თავი მასწავლებელს!

ბადრი. შენც ნუ მისვალ... (გადის).

რუსიკო. მოდი და თქვი, გაზრდილაო! მე, მაგათ ენის გარდა, ვერაფერში ზრდას ვერ ვატყობ! რა უნდა უთხრა, სამაგიერო არ გითავაზოს.

ეკა. მაგათი ბრალია?! მახსოვს, ბებიაჩემი დღეში სიტყვასაც არ შეუბრუნებდა ბაბუას, დედაჩემი კი... მამა რომ სამჯერ შენიშნავდა რამეს, ის ორჯერ მაინც უპასუხებდა. ჩემი ქმარი ორ სიტყვას რომ მეტყვის, მე ოცდაორს ვეუბნები, ისიც ყველა მკვასხეს!.. ხელავ, რა პროგრესია...

რუსიკო. შენს მტერს მაგისტანა პროგრესი... (პაუზა).

ეკა. ყველაფერს ვიფიქრებდი და, თუ ოსიკო... ასეთ სისულელეს ჩაიდენდა... რა კარგად, რა წყნარად, რა შეხმატკბილებულად ცხოვრობდით...

რ უ ს ი კ ო. გარეშესათვის ყოველთვის აგრე ჩანს!

ეკა. რა ჩანს, ქალო? თქვენი სმა ერთხელაც არ გამიგონია! ეს სახლი ისეა აშენებული, კედელში მეზობლის ჩურჩულიც კი ატანს!..

რ უ ს ი კ ო. ვინც ყვირის და ჩსუბობს, ის არასოდეს არ იყრება!.. თუ გულს იჯერებ ლანძღვით და ცემით, მეტი რაღა გინდა?.. იმ ვაჟბატონს ჩემთვის ერთხელაც არ დაუყვირნია... ისე, ჩუმად, წყნარად, „ზრდილობიანად“ გამოქექა სადღაც გადანახული ქორწინების მოწმობა და ასევე წყნარად გამომაჭენა გაზეთში!

ეკა. რა სიგლახეა, რა ვერაგობა... ზურგიდან...

რ უ ს ი კ ო. აწი რაც უნდა იყოს, ეს შემთხვევა არ დამავიწყდება! ისე კი... უნდა გითხრა, კაცი ოჯახში რამდენსაც გესმარება, სამაგიეროდ იმდენივეს გიშლის!.. სანამ ის ეგდო შინ, გიტარის დაჭიმული სიმით სულ გაწყვეტაზე ვიყავი!.. ახლა კი, რას ამბობ... (შვებით გადაწვება სავარძელზე) ძლივს არ მოვისვენე!

(შემოდის ცოტა შემკრთალი და გაოცებული ბადრი).

რ უ ს ი კ ო. რა იყო, ბიჭო?..

ბ ა დ რ ი. მამა... მოვიდა.

რ უ ს ი კ ო. (ცივად წამოიჭრა სავარძელზე) ვინ მამა? ზომ არ მოგელანდა?!

ბ ა დ რ ი. რა მომელანდა, მამას ველარ ვიცნობდი? (პაუზა) შემოგუშვა?

რ უ ს ი კ ო. მაცალე! ეკა გესმის?

(გადის).

ეკა. რუსუდან, დაიცა... (ბადრის) ჩვენ, აქ, მეორე ოთახში მაინც გავიდეთ...

(ბადრი და ეკა გადიან. ოთახში შემოდიან რუსიკო და ოსიკო...)

რ უ ს ი კ ო. ჯერ არ ვიცი, რა უფრო მოგენატრათ და რა აზრი აქვს თქვენს მოსვლას!

ო ს ი კ ო. შენ თუ დედა ხარ, მე მამა ვარ... გასაკვირველია, მამას შვილის ნახვა მოენატროს?

რ უ ს ი კ ო. ჩემთვის ახლა ეგეც ძნელი დასაჯერებელია...

ო ს ი კ ო. რუსუდან, მაპატიე, მაგრამ...

რ უ ს უ დ ა ნ. არაფრის პატიებას არ ვაპირებ!.. იმის მერე, რაც ჩაიდინეთ, ალბათ ისიც არ მეპატიება... სახლში რომ შემოგიშვით!

ო ს ი კ ო. (იცინის) ჯერ ხომ... არ გავყრილვართ! ამ სახლში ცხოვრების უფლება მეცა მაქვს!..

რ უ ს ი კ ო. უკაცრავად!..

ო ს ი კ ო. გაწერილიც აქა ვარ, ფართობის ნახევარი თუ არა, მესამედი ხომ მაინც მეკუთვნის...

რ უ ს ი კ ო. თქვენი აზრით, იურიდიული უფლება მორალურზე მაღლა დგას?

ო ს ი კ ო. არა, ეს ისე ვთქვი...

რ უ ს ი კ ო. თქვენთვის ყველაფერი „ისეა“!.. „ისე“ თქვით, „ისე“ მომჭერით თავი საქვეყნოდ, „ისე“ შემოიარეთ...

ო ს ი კ ო. თუ ხათრი გაქვს, თქვენობით ნუ მელაპარაკები (ხელი დაადო ბეჭზე) მით უმეტეს, ახლა, ეგ თავაზიანობას არ ნიშნავს...

რ უ ს ი კ ო. თუ შეიძლებოდა... თავი შეიკავეთ... (განზე გაიწია). ყოველგვარი შესების უფლება დაკარგული გაქვთ!..

ო ს ი კ ო. რუსიკო, სწორედ ველარ გცნობ(იცინის).

რ უ ს ი კ ო. მაგას მე უფრო უნდა ვამბობდე!..

ო ს ი კ ო. ქალები რომ ასე, ყველაფერში უფლებამოსილებას იჩემებთ, რისი უფლება გვრჩება ჩვენ, მამაკაცებს... (მცირე პაუზა).

რუსიკო. ქალების პატივისცემის...

ოსიკო. სულ ეს არის?

რუსიკო. ცოტაა? თქვენ პირადად კიდეც გაქვთ ეროი უფლება...

ოსიკო. სახელდობრ?

რუსიკო. გაზეთში, ჩემი სახელისა და გვარის კიდეც ერთხელ გამოცხადების...

ოსიკო. გაზეთში? არ მესმის... რატომ, როდის?..

რუსიკო. როცა მოგკვდები...

ოსიკო. (იცინის) საიქიოს გაქვითულნი რომ შევსვდეთ ერთმანეთს, მაგის უფლება ახლა მარტო შენა გაქვს!

რუსიკო. გაქვითვას როდის გედავებოდი... ნეტავი მოგეკალი და ისე გამოგეცხადებინე! უფრო ნაკლები არ დაგიჯდებოდა?

ოსიკო. გამოცხადება კი დამიჯდებოდა უფრო ნაკლები, მაგრამ... ჩვენებურ ქელესს, ორმოცსა და წლისთავს აღარ ანგარიშობ?

რუსიკო. ერთი განცხადებით და შედარებით ნაკლები ხარჯით გინდოდა, სულ გაგესტუმრებინე?

(შემოდის ბადრი. მამის ზურგს უკან შეჩერდება; ოსიკომ ლარნაკიდან აიღო ვაშლი, მოკბეჩა დააპირა).

ბადრი. (მოულოდნელად შენიშნავს) მამა, გაურეცხავს ნუ შეჭამ, არ გაწყინოს.

რუსიკო. (დამცინავად გადახედა ბადრის) ნუ გეშინია, არ აწყენს! თუ ვაშლი გაურეცხავია, სამაგიეროდ, თვითონ არის გარეცხილი!..

ოსიკო. (ვაშლი ლარნაკზე დადო) ბავშვთან ასეთი რამის თქმა შეიძლება?

რუსიკო. მაგ ბავშვებს, სწორედ მამებისაგან უარესიც

ესმით ხოლმე! აქამდე იცოდა, რა იყო „გაყრა“...? ასლა კი, თუ გინდა, ლექციას წაგიკითხავს!

ო ს ი კ ო. მოდი, ბადრი, ჩემთან...

რ უ ს ი კ ო. (ბადრის) მიბრძანდი ასლავე შენს ოთახში, კარიც მოიხურე!.. მე შენ გიჩვენებ როგორ უნდა უფროსების ლაპარაკში ჩარევა! (ბადრი გადის. რეკავს ტელეფონი).

რ უ ს ი კ ო. გისმენთ... სალამი, ბიძია სოკრატ... სიამოვნებით გეახლებოდით, მაგრამ... სტუმრები მყავს... ვინ და... ოსიკო მოწყობილი... დიას, კიდეც, თუ გახსოვთ ჩემი მეზობელი ეკა, სამი თვის წინ ვაკეში რომ გადასახლდნენ... სულ ვაპირებდი შემოვლას, მე რომ გთხოვეთ, იმის შეტყობაც მინდოდა... მობრძანდებით და ყველაფერს მეტყვით?... (ლაპარაკი შეწყდა. მილაკი ხელში შერჩა).

ო ს ი კ ო. რომელი სოკრატია?

რ უ ს ი კ ო. დი-დი კაცი!

ო ს ი კ ო. ეგ ჯერ შენი ნათესავია, შემდეგ დიდი კაცი.

რ უ ს ი კ ო. (ირონიით) დიას, დიას, დიას!.. (მცირე პაუზა).

ო ს ი კ ო. ზოგჯერ, თუ მეც აგრე ადვილად მატყუებდი, როგორც ასლა ეგ დიდი კაცი მოატყუე...

რ უ ს ი კ ო. რა მოვატყუე?!

ო ს ი კ ო. ჩემი მეზობელიო...

რ უ ს ი კ ო. (დამცინავად) შენც სწორედ ასე გატყუებდი (ოთახის კარი გააღო, ეძახის:) ეკა, გამოდი, ერთ კაცს სურს თქვენი ნახვა!

(შემოდის ეკა).

ო ს ი კ ო. (გაწბილებულია, უხერხულად დგება ზეზე. ეკას ხელს გაუწოდებს) გამარჯობათ...

ეკა. (ხელს არ ართმევს) რუსუდანმა მართალი სთქვა... თქვენ ის არ ყოფილხართ, ვინც გვეგონეთ!..

ო ს ი კ ო. მაინც... ვინ გეგონებო ქალბატონო?!

ე კ ა. ყოველ შემთხვევაში არა ის, ვინც ყოფილხართ!..

ო ს ი კ ო. მე აქ ბავშვის სანასავად მოვედი, თქვენ კი დის-კუსიას მიწყობთ? (მცირე პაუზა) დაგავიწყდათ, ანდაზა? ნუ დახტინი სსეასაო...

ე კ ა. (წამოიჭრა, აბილბილდა) რაო? ესე იგი მე... ტიტე გამეყრება?! ცოტა გეშლებათ ამსანაგო მოწყობილო! ტიტე ფხალაძე ნომენკლატურული მუშაკია! ის არასოდეს არ ჩაიდენს ისეთ რამეს, რაც... თქვენ, თქვენს თავს, თქვენს ცოლს, თქვენს ოჯახს და პატივისმცემლებს აკადრეთ! ასეთი რამ სასელმწიფო ინტერესების...

ო ს ი კ ო. ბოდიში... რა ხანია მინდოდა მეკითხა: ტიტე ფხალაძეს თქვენ სომ არ უწერთ სოლმე მოსხენებების ტექსტს?

ე კ ა. (რუსიკოს) რას ლაპარაკობს ეს კაცი?.. (ოსიკოს) კადეე კარგი ჩემი ქმარი არ გისმენთ, თორემ... ტიტე ფხალაძემ უმაღლესი ჩემზე ადრე დაამთავრა!..

ო ს ი კ ო. მერე რა ვუყოთ?.. თქვენ სომ ლიტერატურული გაქვთ დამთავრებული!

ე კ ა. დიას... სალიტერატურო!

ო ს ი კ ო. თქვენი ქმარი კი განათლებით... აგრონომია, მაგრამ... კულტურის სფეროში მოღვაწეობს!.. რა გასაკვირველია, განათლებით აგრონომს...

ე კ ა. უკაცრავად! ტიტე ფხალაძეს ჩემი შველა არა სჭირდება!

ო ს ი კ ო. მაშ, რატომ ჰგავს ასე მისი მოსხენებების სტილი, ლიტერატურული ფორმა და შესედულებები თქვენსას?! აგერ, ასლა რომ ლაპარაკობდით, მეგონა, ფხალაძის მოსხენებას ვუსმენ მეთქი!

ეკა. შესედულებები ჩვენს ხალხს ახლა საერთო აქვს!..
ეს, თქვენ გსურთ იყოთ ყველასაზეან გამორჩეული, განსხვავებული მოაზროვნე! თქვენს შესედულებებს რაღაც ისეთი სუნი უდის...

ოსიკო. (იცინის) ძესედულებებსაც თუ ყნოსვით არჩევთ... (კარებში ეაძოჩნდა სოკრათი).

სოკრათი. რუსუდან, შენმა ბიჭმა უნებართვოდ შემომიშვა!..

რუსიკო. ბიძია სოკრატ! (შეეგება) ჩემი სასლიც სომ დიდი კაცის კაბინეტი არ არის?..

სოკრათი. ჩვენს შორის რომ ითქვას, ეს უკვე კრიტიკაა! აქ ყველა ჩემი ნაცნობი შეკრებილა!? (ეკას) მოგვილოცავს სელმეორედ დასასლება!.. ტიტე სომ ყოჩაღად არის? (ოსიკოს) თქვენ, გარეგნულად კი იგივე ხართ, მაგრამ „ცოტა“ სასიათი გამოგიცვლიათ!.. (რუსიკოს — ოსიკოზე ანიშნებს:) მაშ... დაბრუნდა?..

რუსიკო. რა მოგასხენოთ, ბიძია სოკრატ... წასვლა მაგის ნება იყო, დაბრუნებაზე კი... უკაცრავად!..

სოკრათი. რატომ, შე ქალო?! მართალია, გადააჭარბა, მაგრამ... ერთი სიტყვით, თუ კი მოინანიებს, შეცდომა უნდა აპატიო!

რუსიკო. შეცდომას გააჩნია...

ეკა. აპატიებთ და... მერე მაგ ერთს ათი მიბაძავს პატიების იმედით!

ოსიკო. ეგ ფრაზაც მასსოვს თქვენი ქმრის ამასწინანდელი მოხსენებიდან...

ეკა. რუსუდან... (ზეზე წამოიჭრა) წავალ, მეჩქარება...

რუსიკო. დაიცა, შენთან საქმე მაქვს, ჯერ ვერ გავიშვებ...

სოკრატე. ხელი სომ არ შეგიშალეთ?

რუსიკო. რასა ბრძანებთ, ბიძია სოკრატე...

სოკრატე. ქალბატონს თუ ეჩქარება...

ეკა. სიამოვნებით დავრჩებოდი, მაგრამ... რუსიკო! თუ ცხოვრებაში მოწყობას აპირებ, ერიდე, თუ კაცი გვარად... მოწყობილია (ოსიკოს გადახედა) ნახვამდის... (რუსიკომ ეკა გააცილა და ისევ მალე შემობრუნდა).

სოკრატე. (რუსიკოს) წელან მგონია, რაღაც საწყენი უთხრა ოსიკომ ქმრის მისამართით... (ოსიკოს) უნდა იცოდე, ცოლები ასეთ რამეს ვერ მოითმენენ!

ოსიკო. ვითომ? ოღონდ ახლა ვინმემ მაგინოს და, ჩემი ცოლი საწოლთან დაიკიდებს მის სურათს...

სოკრატე. (რუსიკოს გადახედა) რატომ არაფერი უპასუხე?..

რუსიკო. საქმით სომ დაამტკიცა თავისი ჭკუა, ახლა სიტყვითაც ამტკიცებს... მოვუსმინოთ...

სოკრატე. აგრე არ ივარგებს! მართალია, შერიგება ზოგჯერ ლანძღვით იწყება, მაგრამ... ერთი სიტყვით, სჯობია უმაგისოდ!

(პაუზა).

რუსიკო. ბიძია სოკრატე, ოსიკო მოწყობილის მოსვლას სულაც არ ვთვლი შერიგების დასაწყისად, და, საერთოდ... არც ვაპირებ ასეთ რამეს!..

სოკრატე. მაგას ნუ იტყვი! თუ მოხდა ის, რომ გაყრა-ზე მიდგა საქმე... ერთი სიტყვით ოსიკომაც ცოტა იჩქარა... შეიძლება... შერიგების საკითხიც დადგეს!

რუსიკო. ნუ გამლანძღავდა საჯაროდ და არც შერიგებისთვის თავის დამცირება დასჭირდებოდა.

სოკრატე. შერიგება თავის დამცირებას არ ნიშნავს!

რ უ ს ი კ ო. ბიძია სოკრატ, ამასწინათ მე გაყრის თაობაზე ვთხოვეთ დახმარება, თქვენ კი შერიგებას მირჩევთ?

ს ო კ რ ა ტ ი. მე ვალდებული ვარ ის გირჩიო, რაც სჯობია.

რ უ ს ი კ ო. ასლა ჩემთვის ის სჯობია, რაც უფრო შორს იქნება ეს ვაუბატონი და... თვალითაც აღარ დამენახვება! მაღლობა ღმერთს, ჩვენს ქვეყანაში ქალს ისეთი პირობები შეუქმნეს, შეგვიძლია, მამაკაცს თავი არ დავანაგვრინოთ, სელებში სამოწყალოდ არ ეუცქიროთ!..

ო ს ი კ ო. რა მომისენებლის კილოზე ლაპარაკობ...

ს ო კ რ ა ტ ი. ცალ-ცალკე რა უფლებამოსილიც არ უნდა ვიყვნეთ, ძალა მაინც ერთობაშია... მით უმეტეს, ოჯახში, ქალი და კაცი ერთად — წარმოუდგენელი ძალაა!

ო ს ი კ ო. მაგაში კი დავრწმუნდი!.. წარმოუდგენელი ძალაა მაშინაც, თუ თანსმობა აქვთ და მაშინაც თუ... უთანსმობა აქვთ!.. ოჯახი კი არა, შეიძლება... სასლიც დაინგრეს!..

ს ო კ რ ა ტ ი. (უკმაყოფილოდ გადასედა ოსიკოს) თუ ოჯახი სახელმწიფოს უჯრედია... ერთი სიტყვით, გესმით, რა მნიშვნელოვანი რამ არის ამ უჯრედის სიმტკიცე!..

ო ს ი კ ო. ოჯახის სიმტკიცეს რჩევა-დარიგება არ შეეღლის! თუ ცოლს ქმრის არ სჯერა, ქმარს ცოლისა, რომელ სიმტკიცეზე შეიძლება ლაპარაკი?!

ს ო კ რ ა ტ ი. მაგალითად?.. (მცირე პაუზა).

ო ს ი კ ო. მაგალითად... სომ უნდა იცოდეს ქმარმა, სად დადის ცოლი! სომ უნდა ჰქონდეს საზღვარი კინოში, თეატრში: კონცერტებზე და, საერთოდ გარეთ ხეტიანს? (მცირე პაუზა) ბებიჩემი რომ იტყოდა — მივდივარო, ბაბუამ იცოდა, ბოსტანში მიდიოდა მისი მეუღლე, ასლა კი ცოლი რომ გეტყვის — მივდივარო, კაცმა არ იცის, სად მიდის...

სოკრათი. რუსუდანი, მე მგონია, მასეთი ცოლების კატეგორიას არ ეკუთვნის!.. როგორ, თქვენ არ იცოდით... სად დადიოდა რუსუდანი?! (მცირე პაუზა).

ოსიკო. მაგის თქმა... ძნელია!

სოკრათი. რატომ?

ოსიკო. ვთქვათ, მეტყოდა — ამხანაგს უნდა გავუარო, თეატრში მივდივართო... ყოველთვის ვერ დაიჯერებ, როცა კილოზედაც ატყობ... ესეც რომ არ იყოს, მე სამსახურიდან მოვდივარ, ეგ სასეირნოდ მიდის...

სოკრათი. შენც წაყვებოდი...

ოსიკო. ყოველთვის ვერ წაყვები... თქვენც კარგად იცით... სანდახან ისე დაღლილი ხარ, ერთი წაძინება... ყოველგვარ გასართობს გირჩევნია!

სოკრათი. შენ გინდა სთქვა: ქალებმა აიშვეს... რომ ეს ურჩობაა!..

ოსიკო. ეს აშვებას და თავგასულობას უფრო გავს, ვადრე... ურჩობას!

სოკრათი. სულ ერთი არ არის?

ოსიკო. მგონია, არა. მე, მაგალითად, მართალ ურჩს უფრო პატივს ვცემ, ვიდრე მტყუან მორჩილს!

სოკრათი. შენ პროკლეს მოწაფე სომ არა ხარ? გაუგებარი ფილოსოფიაა!

ოსიკო. არც ფილოსოფიაა, არც რამე გაუგებარია!.. არ გახსოვთ უაილდის ნათქვამი?

სოკრათი. უაილდი ვინ არის, მისი ნათქვამი რა უნდა იყოს?!

ოსიკო. უაილდი ნიჭიერი მწერალია!..

სოკრათი. ახლა, რასაც მწერლები იტყვიან, ყველაფერს სომ ვერ დავიჯერებთ!..

ო ს ი კ ო. მწერალს გააჩნია. მესტიერიშვილსაც მწერლად თვლიან, რასან კავშირის წევრი ყოფილა, მაგრამ... მის ნათქვამს რა ფასი აქვს?... გაუთოვებულ შარვალს გავს!..

ს ო კ რ ა ტ ი. მესტიერიშვილის ლექსები სშირად იბეჭდება, არც ერთ თარიღს არ ტოვებს... უაილდი კი... რაღაც არ მახსოვს მაგის წიგნი ჩემი კარადის თაროზე... (მცირე პაუზა) უა-ილ-დი!.. მაინც რაო, რა მინდაო?..

ო ს ი კ ო. მე მგონია, სჯობს დავანებოთ თავი...

ს ო კ რ ა ტ ი. რატომ... რაკი სიტყვა ჩამოვარდა... მით უმეტეს, არ მახსოვს, რა უთქვამს.

ო ს ი კ ო. რა და... პროგრესი სორციელდება ურჩების ხარჯზეო!.. (პაუზა) მოგწონთ?

ს ო კ რ ა ტ ი. მერე მართალია, რაც უთქვამს?

ო ს ი კ ო. რატომაც არა! (პაუზა).

ს ო კ რ ა ტ ი. ასე როგორ დავმთხვა მკრესელ უაილდის შეხედულება ოსიკო მოწყობილისას?!

ო ს ი კ ო. მაშ, თქვენი აზრით პროგრესის მოციქულები მორჩილები და მონები არიან?!. ისეთები უფრო მოგწონთ, თხასავით რომ ყველაფერზე თავს გიკრავენ?

ს ო კ რ ა ტ ი. შენ როგორ გგონია?

რ უ ს ი კ ო. მე მგონია... კომუნიზმი ეგვიპტის პირამიდა არ არის, რომ... მონებს ააშენებინო! დიასაც—უნდა ეურჩებოდე უსინდისობას, უწესობას, უნიჭობას, პადსალიმობას... პირველი მტერი, მე თუ მკითხავ, მლიქვნელი და...

ს ო კ რ ა ტ ი. თავგასულობა ის კი არ არის თუ შენი ცოლი ყოველდღე თეატრსა და კინოში დადის... თავგასულობა ისაა, უაილდისა რომ გვჯერა!

ო ს ი კ ო. უაილდის კი — არა, ყველაფერი ტოლსტოისაც არ გვჯერა.

სოკრატე. ასლა ტოლსტოი!.. რა გინდათ ვერ გამიგია?! ქორწილი გადაგისადეთ? გადაგისადეთ. ბინა გაგისერსეთ ამ ასალ სასლში? გაგისერსეთ. უცხოური ავეჯი გაშოვნინეთ? გაშოვნინეთ. სამსახურში მოგაწყვეთ? მოგაწყვეთ. საჭმელ-სასმელი გაქვთ? გაქვთ!

ო ს ი კ თ. რაც ბრძანეთ, მართალია, მაღლობელიც ვართ, მაგრამ... ცოცხალი ადამიანისათვის ეგ ყველაფერი როდია!..

სოკრატე. მეტი რაღა გინდათ!! იცხოვრეთ და იაზროვნეთ კომუნისტურად... იკითხეთ ის მწერლები, რომლებიც სოციალისტური რეალიზმის მეთოდით სწერენ. ერთი სიტყვით, შეასრულეთ ოჯახში შვილების გაჩენის, სამსახურში კი ზასელმწიფო გეგმა!.. მორჩა და გათავდა!

რუსიკო. გეგმის შესრულებაზე ყველა პასუხისმგებელია, ადამიანის ბედზე კი...

სოკრატე. გაჩუმებული რომ იყავი, ჯობდა!

რუსიკო. ადამიანს ენა იმიტომ აქვს...

სოკრატე. მაგისტანა ენას... აჯობებდა სულ არ გქონოდა!

რუსიკო. რატომ, ბიძია სოკრატე! სამი თვე რომ გაყრის თაობაზე კაცს ატარებენ, მერე აღარ უნდა გაგიკვირდეთ, რაც უნდა თქვას!..

სოკრატე. იმიტომ გატარებენ... იქნებ როგორმე თვითონ მოხვიდეთ ჭკუაზე. ერთი სიტყვით, ჩვენი მიზანი გაყრა კი არ არის, შეყრაა...

ო ს ი კ თ. თუ შემთხვევით ერთ ჭურჭელში ნავთი და წყალი აღმოჩნდა რამდენიც უნდა ეცადოთ ერთმანეთს არ შეერევა...

სოკრატე. სიძნელეებს გაურბისხართ? მაინც, რომელია თქვენში ნავთი, რომელი წყალი? კაცო, ყოველდღე რამდენი

ცოლ-ქმარი იჩხუბებს, იმდენი თუ გაყარეს, სასამართლოს შტატს საბჭოთა კავშირის მოსასლეობის ნასევარი არ ეყოფა! (პაუზა).

ო ს ი კ ო. რა გინდა რომ ქნა! წინეთ ეკლესია უშლიდა ხელს განქორწინებას, ასლა... რაი-საბჭო...

ს ო კ რ ა ტ ი. (გაოცებით უცქერის) რაისაბჭო რაღა შუაშია?!

ო ს ი კ ო. ცოლს თუ გაეყარე და წახვედი, ხელმეორედ ბინას აღარ მოგცემენ! ისე, რომ წასვიდე, სად წახვალ, ბედურა სომ არა ხარ, პროსპექტის ჭადარსე ათიო ღამე!

რ უ ს ი კ ო. რატომ... ბინიანი ქალი ცოტაა?

ს ო კ რ ა ტ ი. დაანებეთ მაგ სისულელეებს თავი!.. ერთი სიტყვით, იცხოვრეთ ისე, როგორც ცხოვრობდით აქამდე.

ო ს ი კ ო. ეს ყველაფერი იმიტომ მოსდა, ისე ცხოვრების გაგრძელება შეუძლებელი იყო...

რ უ ს ი კ ო. მეც... ვეთანხმები!

ს ო კ რ ა ტ ი. თქვენ მარტო სისულელეებში ეთანხმებათ ერთმანეთს!

ო ს ი კ ო. პატივცემულო სოკრატ, რატომ არის სისულელე?! რუსუდანი იმიტომ ეთანხმება, თავის-თავის იმედი არა აქვს!

რ უ ს ი კ ო. არც შენი იმედი მქონდა მაინც და მაინც...

ო ს ი კ ო. ასლა, რაც გინდა სთქვა... ფაქტია!.. როგორც ცივ კეცზე ჭადი არ გამოცხვება, ისე გულცივი ქალის ხელში ოჯახი არ შეიქმნება!

რ უ ს ი კ ო. მე ვარ, გულცივი? (მცირე პაუზა) კეცი რომ გასურდეს და ცომი გამოცხვეს, ცეცსლია საჭირო, ბიძია სოკრატ! ეს ვაუბატონი რომ ნედლ შეშას გავდეს, რა ჩემი ბრალია?! მარტო შიშინებს და ბოლივით მწარე სიტყვით ლამის დამადრჩოს და თვალები დამივსოს!..

სოკრატე. ასეთი სიტყვა-პასუსი ჭურს გაბზარავს! (ერთბაშად წამოდგა. ნაწყენია) შენი ამბავი არ მიკვირს?!. კაცი თავის ფეხით დაბრუნებულა, ბავშვი, ოჯახი, ერთი სიტყვით, თავისიანები მონატრებია, შენ კი... კოპებს უჩვენებ!

რუსიკო. ბიძია სოკრატე, იმის მაგივრად, დატუქსოთ და კინწისკერით გააგლოთ, ასე საქვეყნოდ რომ შეურაცხყოფა მომაყენა, თქვენ, ლამის თავზე სელი გადაუსვამთ!..

სოკრატე. დატუქსეა მერე იყოს! ასლა კი, ერთი სიტყვით ცეცხლზე ნავთს ვერ დაგისხამთ!..

რუსიკო. მაგან თუ ლაფი გადამასხა...

სოკრატე. მერე მოგეწონა? (პაუზა) ერთი სიტყვით, როგორც გენებოთ!.. უყურონ თქვენს სეირს!

ოსიკო. ცხოვრების წესრიგს ჩვენ ვერ მოვშლით!.. რა ვუყოთ... სან ჩვენს სეირს უნდა უყურონ, სან ჩვენ უნდა ვუყუროთ სხვის სეირს... (პაუზა).

სოკრატე. (რუსიკოს) როგორ მოგწონს „მოწყობილას“ ფილოსოფია? იცოდეთ, გაყრის თაობაზე ჩემი ჩარევის იმედინუ გექნებათ! (ოსიკოს) კიდევ დაფიქრდი! რომ მიდიხარ, სად მიდიხარ? ვის უტოვებ შენს ცოლშვილს, ძლივს მოწყობილ ოჯახს? გაყრა, შეებულება სომ არ გგონია?! (რუსიკოს) ერთი სიტყვით, სვალდან მე კი მივდივარ შეებულებაში... თამარი ორი კვირაა მელოდება აგარაკზე. ჩემი ქალ-ვაჟის ნახვაც მომენატრა...

რუსიკო. მომიკითხეთ დეიდა თამარი, გურამი და ლეილა. ლეილას უსათუოდ მივწერ საპასუხო ბარათს (გააცილა).

(რა წამს რუსიკო და სოკრატე გავიდნენ, ოსიკომ ჯერ სელით მოსინჯა სამბარებიანი დაბალი ტახტი, მერე, როგორც ადრე ჩვეოდა, ისე გაიშოტა ზედ. პაუზა. შემოდის რუსიკო).

რუსიკო. სადა ხართ, თუ იცით?! ესაა ზრდილობა?!

ო ს ი კ ო. (ივინის) ცოტა მაცალე, სახსრებში გაეშალო... რაც წავედი, ჩემს დასთან, ბავშვის საწოლში ოთხად მოკეცილს მძინავს...

რ უ ს ი კ ო. ჩემი ბრალია!?. ადექით ახლავე! მეზობლებისთვის არ დამაძახებინოთ!..

ო ს ი კ ო. (უხალისოდ დგება) ის იყო, უნდა მოეწყობილიყო და... კიდეც რომ გინდოდეს და შეგეძლოს, თურმე ვინ გაცლის მოწყობას! გვარად, სიტყვით, კი ბატონო, საქმით, ბოდიში! ისე მელაპარაკები, თითქო მართლა... უცხო ვიყო!

რ უ ს ი კ ო. ჩემთვის ახლა უცხოზე უარესი სარტ!..

ო ს ი კ ო. რა სასიათი გაქვს, რა სასიათი... ჩემი მტერი შეგირიგდა!

რ უ ს ი კ ო. თქვენ, მგონია, ჩემს გამოსაცდელად უფრო მოხვედით, ვიდრე... ბავშვის სანახავად...

ო ს ი კ ო. შენი გამოცდა რაში მჭირდება?

რ უ ს ი კ ო. რა ვიცი, იქნებ ახლა... შერიგების გუნებაზე სარტ!..

ო ს ი კ ო. რა უფლებები აქვს მოქალაქეს, ყველამ ვიცით, მაგრამ აქამდე არ ვიცით, რა უფლებები აქვს ადამიანს!!!

რ უ ს ი კ ო. თუ ადამიანია, მოქალაქეც უნდა იყოს, მოქალაქის და ადამიანის უფლებები ვინ გაჰყო?!

ო ს ი კ ო. თუ დამაცლი, მაგაზედაც ვიფიქრებ! (ისევ დააპირა წამოწოლა). ცხოვრებაში თუ არა, ამ სავარძელზე მაინც მაცალე მოწყობა!

რ უ ს ი კ ო. აქ მაგ საკითხის მოსაფიქრებელი ადგილი არ არის!.. გარეთ, სუფთა ჰაერზე, ცოტა რომ გამოფხიზლდებით, უფრო სწორ გადაწყვეტილებას იპოვით!..

ო ს ი კ ო. ახლა ისეთ გუნებაზე ვარ, არაფერზე არ შემოიძლია ფიქრი!..

რ უ ს ი კ ო. ეგეც მე ვიდარდო?..

ო ს ი კ ო. საერთოდ კი... დარდობ რამეს?

რ უ ს ი კ ო. დიას... ძალიან ვდარდობ, რომ... შემოვიშვით!

ო ს ი კ ო. კარგი, ბატონო, წავალ და... თუ გინდა ხელწერილს მოგცემ, აქ მეორედ ფესს არ დაეადგამი..

რ უ ს ი კ ო. მერე რა!.. ერთ მშვენიერ დღეს იმ ხელწერილსაც მოიპარავთ ქორწინების ქაღალდივით. მე რომ თქვენ გიცნობთ... მეორედ მოსვლაც არ გაგიჭირდებათ, მაგრამ... შე-მოსვლა კი...

ო ს ი კ ო, კარგი. რასან ასეა... მშვიდობით!.. იცოდე, მე-ორედ აქ მომსვლელი აღარა ვარ!

რ უ ს ი კ ო. ისეთ რამეს ნუ დაიჩემებ, რასაც ვერ შეასრუ-ლებ!

ო ს ი კ ო. მაგასაც ნახავ! (გადის).

(რეკავს ტელეფონის ზარი).

რ უ ს ი კ ო. (იღებს ყურმილს) გისმენთ. ვინ ბრძანდებო-ბით?!! რომელი ძუკუ?! ინსტიტუტში ერთად ვსწავლობდით? რაღაც არ მასსოვს, ძუკუს სახელით ვინმე ჩვენს კურსზე. ორი კურსით წინ?.. მაგონდება. რაზე გაგახსენდით? აუცი-ლებლად გინდათ მინახულოთ? რა საქმეზე?! გაზეთში... გან-ცხადება წაიკითხეთ?.. არ გაბედოთ მოსვლა! (ერთსანს უს-მენს, მაგრამ აღარ პასუხობს. მილაკი ყურთან აქვს, ისე თი-შავს ტელეფონს).

რ უ ს ი კ ო ს ბ ი ნ ა

რუსიკო და ძუკუ.

რ უ ს ი კ ო. მაინც მოხვედით?! (პაუზა).

ძ უ კ უ. მართალია, მოსვლა დამოშალეთ, მაგრამ... ის კა-არა, გუშინწინაც ვიყავი...

რ უ ს ი კ ო. ჩვენთან?!

ძ უ კ უ. მე რომ ლიფტით ამოვდიოდი, თქვენი ქმარი კი-
ბეზე ჩადიოდა...

რ უ ს ი კ ო. გიცნოთ?

ძ უ კ უ. კიდევაც რომ დავენასე, რაღას მიცნობდა, დიდი
სანია აღარ ეუნასივარ.

რ უ ს ი კ ო. მშვიდლობიანად ასცდენისხართ ერთმანეთს.

ძ უ კ უ. ლიფტი ერთი სართულით მაღლა გაეაჩერებინე.

რ უ ს ი კ ო. მერე?

ძ უ კ უ. იქ ჩემს ნაცნობ „ფილოსოფოსს“ დავუკაკუნე,
ნათლობის სასელი პროკოფი პროკლედ რომ გადაიკეთა.

რ უ ს ი კ ო. პროკლეს... იცნობთ?!

ძ უ კ უ. შვიდწლედში ერთად ვსწავლობდით.

რ უ ს ი კ ო. ძალიან მარჯვედ გისარგებლიათ თქვენი ნაც-
ნობობით.

ძ უ კ უ. სანამ პროკლე კარს გამიღებდა, მოსდა საკვირვე-
ლება...

რ უ ს ი კ ო. მე უკვე მივსვდი...

ძ უ კ უ. ჯერ ფესის სმა შემომესმა, შემდეგ თვალიც შე-
ვასწარი — კიბეზე ვიღაც თავგამეტებით ამორბოდა...

რ უ ს ი კ ო. დი-ას, დი-ას...

ძ უ კ უ. თქვენს კარებთან შეჩერდა...

რ უ ს ი კ ო. დიას, დი-ას...

ძ უ კ უ. მე უფრო მაგრად დავაკაკუნე მის გასაგონად... ამ
დროს პროკლეს რომ კარი არ გაეღო...

რ უ ს ი კ ო. დი-ას, დი-ას...

ძ უ კ უ. სანამ შევიდოდი, დავინასე — თქვენს კარებთან
ატუზულმა კაცმა ერთი ამოიხედა ზემოთ, მერე პირი იბრუ-
ნა და კიბეზე დაღლილი კაცის ნაბიჯით დაეშვა...

რ უ ს ი კ ო. დი-ას, დი-ას...

ძ უ კ უ. ის კაცი გასლდათ... ოსიკო მოწყობილი.

რ უ ს ი კ ო. ჩემი ქმარი!

ძ უ კ უ. რა სასოებით წარმოთქვით ეგ სიტყვები! ეტყობა კადევ ქმრადა სთვლით.

რ უ ს ი კ ო. სანამ საბოლოოდ არ გაგყრილვართ...

ძ უ კ უ. გადაწყვეტილი კი გაქვთ?

რ უ ს ი კ ო. რა გიცი.

ძ უ კ უ. მე კი მეგონა... საყოყმანო აღარაფერი იყო.

რ უ ს ი კ ო. ეს ისეთი ნაბიჯია, რაც უნდა ფხიშელი იყო, მტკიცედ მაინც ვერ გადადგამ.

ძ უ კ უ. თუკი მან გადადგა?

რ უ ს ი კ ო. რაში ეტყობა?! სამი თვის მერე რომ ისევ კარზე მომადგა?

ძ უ კ უ. კარზე მოგადგათ?! გუშინწინ ის თქვენთანაც იყო?

რ უ ს ი კ ო. თქვენ რომ დამირეკეთ, სულ ერთი წუთის გასული იყო აქედან.

(პაუზა).

ძ უ კ უ. რაო, რა მინდაო?

რ უ ს ი კ ო. ბავშვის მონასულების საბაბით მობრძანდა.

ძ უ კ უ. ვერაფერი ვაუკაცობაა!

რ უ ს ი კ ო. რა?

ძ უ კ უ. ჯერ გაზეთში თავის მოჭრა, მერე... ოჯახში, გა-
ლანძულ ცოლთან... დაბრუნება.

რ უ ს ი კ ო. გეთანხმებით.

ძ უ კ უ. (უეცრად შეიცვალა. მოსიბლული კაცის თვალით უცქერის) მომწონს თქვენი გულახდილი თანხმობა! რაღა და-
სამალია, მე თქვენი ყველაფერი მომწონს!

რ უ ს ი კ ო. უფრო მეტად მოსაწონია, თუ მამაკაცი, ასეთი გულისნადების გამჟღავნებისას, თავშეკავებულია.

ძ უ კ უ. ვითომ უფრო მოგებულ იქნება?

რ უ ს ი კ ო. ყოველ შემთხვევაში, არც არაფერს წააგებს.

ძ უ კ უ. მე რომ თორმეტ წელიწადს ისე თავშეკავებული არ ვყოფილიყავი...

რ უ ს ი კ ო. თორმეტ წელიწადს?!

ძ უ კ უ. დაასლოვებით თორმეტ წელიწადს... რაც გათხოვდით. (პაუზა).

რ უ ს ი კ ო. ჩვენ სომ სხვა საუკუნეში ვცხოვრობთ! პირველი შეყვარებულის დასავიწყებლად განა თორმეტი წელიწადიც არ კმარა?!

ძ უ კ უ. გააჩნია. ზოგისთვის შეიძლება თორმეტი საათიც საკმარისია. ზოგისთვის კი... ჩანს, არა კმარა! და აი შემთხვევაც!

რ უ ს ი კ ო. რომ ეს შემთხვევა არა, საინტერესოა, როდემდის ვარაუდობდით თავის შეკავებას?

ძ უ კ უ. (მრავალმნიშვნელოვნად ეღიმება) მე ვიცნობ ცოლების ბუნებას, ქმრების სასიათს! ერთი სიტყვით, ცხოვრებას ოჯახური ყოფის ასპექტში!

რ უ ს ი კ ო. ნუთუ ყველაფერი ასე შაბლონურია?! სომ არიან ცოლები, ქმრები, ოჯახები...

ძ უ კ უ. ვიცი, რის თქმასაც აპირებთ. ერთსულოვნება, თანხმობა და სიმტკიცე, იშვიათი გამონაკლისია, გამონაკლისები კი ამინდს ვერ ქმნიან, როგორც ერთი მერცხლის ჭიკჭიკს ვერ მოჰყავს გაზაფხული...

რ უ ს ი კ ო. არც ეგერეა საქმე...

ძ უ კ უ. საქმე სწორედ აგრეა! მუხის ტევრები რასანია გაიჩეხა!

რ უ ს ი კ ო. მაგრამ მუსის ჯიში არ გადაშენებულა!

ძ უ კ უ. შეიძლება სულ არ გადაშენდეს, თუ ნაკრძალის მსგავს გარემოს შეუქმნიან ცოლქმრულ სიყვარულსაც! თუკი ამას მოითმენს განვითარების ლოგიკა... ოჯახიც ხომ განვითარების...

რ უ ს ი კ ო. (აწყვეტილებს) მაგრამ ხომ არის ზოგი რამ, რაც უამთავლას არ ემორჩილება! პრინციპში რა განსხვავებაა, წყალს პეშვით დაღვეთ, როგორც თქვენი შორეული წინაპარი სვამდა, თუ ბროლის ჭიქით. შეყვარებული დათვის ტყავზე იწოლება, თუ ნაილონის ლეიბზე! ადამიანი ბუნების სასწაული და გვირგვინიაო! ვთქვათ, ასეა, მაგრამ ზოგჯერ ამ გვირგვინს აკლია...

ძ უ კ უ. (აწყვეტილებს) სანტიმენტალური ლირიკაა! თქვენი თქვით, რამდენს ვეწყობით, ვჩაღიჩობთ და... ადამიანი ჯერაც ისევ მოუწყობელია!

რ უ ს ი კ ო. თუ პლანეტაც კი მოუწყობელია, როგორც მაიაკოვსკი ამბობდა, ადამიანი როგორღა იქნება მოწყობილი!

ძ უ კ უ. ასე თქვა? მაგას ვენაცვალე. აი პოეტი!

რ უ ს ი კ ო. მართლაც და... მოწყობა მარტო ის ხომ არ არის, კაცს საჭმელი, ბინა და დროის შესაფერისი ავეჯი ჰქონდეს...

ძ უ კ უ. გეთანხმებით, თუმცა... ურიგო იქნებოდა, თქვენი სასლი რომ უცხოური ავეჯით იყოს გაწყობილი და ორის მაგივრად ოთხი ოთასი მაინც გქონდეთ? სურათივით ყველაფერი ჩარჩოში ჩასმული სჯობია. ადამიანისთვის კი სიმდიდრე — იქროს ჩარჩო!

რ უ ს ი კ ო. უნიჭო მსატყრის სურათებივით ბევრი უღირსი მინახავს „ოქროს ჩარჩოში“.

ძ უ კ უ. — რა გაეწყობა... ღირსეულს სშირად არც დრო სწყალობს, არც ბედია...

რ უ ს ი კ ო. დრო და ბედი არაფერ შუაშია. ცხოვრებას
მხოლოდბუღლზე უფრო მოსერებული უყვარს!.. (პაუზა).

ძ უ კ უ. რაც გინდა ვიფილოსოფოსოთ, ის დასაწავი ქო-
ნება თქვენც რომ გქონოდათ, სსვა აზრისა იქნებოდით.

რ უ ს ი კ ო. ყველაფრის მოსეეჭა ადვილად შეიძლება თუ
ყველაფერს იკადრებ! სინდისის დაკარგვა რომ ისე ძნელი
იყოს, როგორც მისი შენარჩუნებაა...

ძ უ კ უ. რა ძნელია იმის ფასის ცოდნა რაც აგრე უხილა-
ვია! (მცირე პაუზა) მაგრამ სინდისიც სომ ადამიანის მოგო-
ნილია! არსებობს სინდისის სხვადასხვაგვარი გაგება!

რ უ ს ი კ ო. რა თქმა უნდა განსხვავდება სინდისი ღორის
და სინდისი ნიამორის!

ძ უ კ უ. რა ქნან, თუ... ერთი ღორად შობილა, მეორე —
ნიამორად!

რ უ ს ი კ ო. ღორი—ღორად იბადება, ნიამორი—ნიამორად,
ადამიანებიც ადამიანებად იბადებიან, მაგრამ... მერე ხდებიან
ღორები, ან ნიამორები! (პაუზა).

ძ უ კ უ. მიკვირს, რაზედ უნდა აგსირებოდათ მეუღლე
ასეთ ნიამორს! თქვენთვის სომ ისიც კმაროდა, ოსიკო რომ
მარტო გვარად იყო მოწყობილი?!

რ უ ს ი კ ო. რამდენს მიბედავთ ეს უცხო კაცი!

ძ უ კ უ. უცხო?! მე და თქვენ სომ... ასე ვთქვათ, სიყრმის
მეგობრები ვართ!

რ უ ს ი კ ო. სიყრმის მეგობრები?! (იცინის). რაღაც არ
მახსოვს.

ძ უ კ უ. სამაგიეროდ, მე ძალიან კარგად მახსოვს ყველა-
ფერი.

რ უ ს ი კ ო. მაინც, რა გასსოვთ?

ძ უ კ უ. მასსოვს... სად განახეთ პირველად... როგორ გაგი-
ცანით... თქვენ რა მითხარით.

რ უ ს ი კ ო. საშიში ნიჭი ყოფილა მასსოვრობის ნიჭი!

ძ უ კ უ. ინსტიტუტში რომ მოეწყვეთ, მე ორი კურსით
წინ ვიყავი... მას აქეთ, მოსვენება დამეკარგა.

რ უ ს ი კ ო. ძალიან, ძალიან, ძა-ლი-ან შემეცოდებოდით,
ამას რომ ჩემი გულის ასაჩუყებლად არ ლაპარაკობდეთ!

ძ უ კ უ. არა, რუსუდან! მე თქვენ ასლაც მთელი არსებით
მიყვარხართ და... გულის სიდრმეში ამ სიყვარულით ვამაყობ
კიდეც! (პაუზა) მე მხოლოდ თქვენი ეს... გულგრილობა მაო-
ცებს!

რ უ ს ი კ ო. მე კი, არ მესმის რას მისაყვედურებთ! თქვენ
გყვარებივართ... ფარულად, მე სომ არ მიყვარდით? როგორც
გითხარით, აღარც კი მასსოვდით.

ძ უ კ უ. აღარც აკაკის ლექსი გახსოვთ?: „სიყვარული ისა
სჯობს, რაც ძველია“...

რ უ ს ი კ ო. სიყვარულის, ისიც ძველის და ცალმხრივის,
რა მოგახსენოთ, ძველი ლექსი რომ სჯობია ახალს, ამაში კი
შემიძლია დაგეთანხმოთ.

ძ უ კ უ. ეჰ, რუსუდან! თქვენ მარტო იმაზე მეთანხმებით,
რასაც მნიშვნელობა არა აქვს ჩემთვის! სამაგიეროდ... კრინტს
არა სძრავთ თქვენს გრძნობებზე!

რ უ ს ი კ ო. რა გრძნობებზე მელაპარაკებით! ისეთი რამ
შემემთხვა, ჯერაც უგრძნობლად ვარ! ხანდახან რომ გავიფიქ-
რებ ხოლმე, ასე მგონია მეხუთე სართულიდან გადამაგდეს და
რაღაც სასწაულით ცოცხალი დაერჩი-მეთქი.

ძ უ კ უ. ჰო და, შველაზე ვის უთქვამს უარი?

რ უ ს ი კ ო. რას ეძახით შველას?

ძ უ კ უ. (ყოყმანობს) დავიწყოთ... ახალი ცხოვრება, შევ-

ქმნათ ახალი ოჯახი!.. მე... ოსიკოსავით მოუწყობელი არ გე-
გონოთ! კარგი თანამდებობა!..

რ უ ს ი კ ო. არქიტექტურის...

ძ უ კ უ. არქიტექტურას მოუკედა პატრონი, სულ სხვა
სარბიელზე ემოღვაწეობ!

რ უ ს ი კ ო. მაინც, რა სარბიელია?

ძ უ კ უ. სამეურნეო დარგი სამეცნიერო დაწესებულებაში.

რ უ ს ი კ ო. მეცნიერებას ემსახურებით?

ძ უ კ უ. ასე ვთქვათ...

რ უ ს ი კ ო. თუ... მეცნიერება გემსახურებათ?

ძ უ კ უ. გამოვნახეთ საერთო ენა.

რ უ ს ი კ ო. რას იფიქრებდა, მაგრამ... ბარათაშვილს
თქვენთვის დაუწერია — „მას ვაქებ ვინცა თვის ცხოვრება ასე
ატარა, რომ ყოველი დრო შესაფერად მიმოიხმარა“...

ძ უ კ უ. მიტომაც იყო გენიოსი ეგ ყმაწვილი. ბოლომდე
მომისმინეთ და მისი სიტყვების ჭეშმარიტებაში უფრო მეტად
დარწმუნდებით. თანამდებობის შესახებ უკვე მოგასხენეთ, ახ-
ლა დანარჩენი: ამსანაგობის მიერ აშენებულ სასლში, მესამე
სართულზე, საუცხოო ოთხ ოთახიანი ბინა. ტროლეიბუსის
ჭერის სიმაღლე ოთახები არ გეგონოთ.

რ უ ს ი კ ო. მერე საიდან?

ძ უ კ უ. იშვიათი ავეჯი.

რ უ ს ი კ ო. საიდან?

ძ უ კ უ. აგარაკი ზღვის პირას!

რ უ ს ი კ ო. საიდან!

ძ უ კ უ. უასლესი მარკის მსუბუქი ავტომანქანა!

რ უ ს ი კ ო. საიდან, როგორ?!!

ძ უ კ უ. (საფეთქელთან თითხ მიიკაკუნებს) აქედან! ყვე-
ლაფერი ნიჭია, ქალბატონო!

რ უ ს ი კ ო. როგორც მასსოვს, ნიჭიერებით არ იყავით გამორჩეული...

ძ უ კ უ. რაღა მაინცა და მაინც ევ დაიხსომეთ!.. სუთის მიღება მათემატიკასა და მასალათა გამძლეობაში ნიჭი არ არის, ნიჭი ცხოვრების მოწყობაშია.

რ უ ს ი კ ო. მეც იმიტომ გითსარიტ წელან, ცხოვრებას მოხერხებული უყვარს მეთქი! მოწოდებული კი...

ძ უ კ უ. ჩემი მოწოდება ესაა! (პაუზა).

რ უ ს ი კ ო. რა აზრი აქვს ისეთ მოწყობას, თუ პირუტყვისაგან ბევრი არაფერი ანსხვავებს ადამიანს!

ძ უ კ უ. (მრავალმნიშვნელოვნად ჩაიცინა) კმ!..

რ უ ს ი კ ო. ოსიკო მოწყობილი შეიძლება ყველაზე მოწყობელი კაცი იყოს ამ პლანეტაზე, მაგრამ...

ძ უ კ უ. საქმეც ევ „მაგრამ“ არის და, კიდევაც შეგაჩერათ!

რ უ ს ი კ ო. ...მაგრამ მის ცხოვრებას გაცილებით მეტი აზრი აქვს!.. რა ვუყოთ რომ ერთი უბრალო მეჭურჭლეა, კერამიკოსი!

ძ უ კ უ. ჰა, ჰა, ჰა, ჰა, ჰა, ჰა (დიდხანს გადამდებად და გამაბიაბრუებლად იცინის).

რ უ ს ი კ ო. ოსიკოს გატაცებით უყვარს თავისი საქმე!.. ის იქ არის ბედნიერიც და მოწყობილიც!

ძ უ კ უ. არა სჯობია, ოჯახი მოიწყო და თიხის ქოთანზე ეფრო ცოლი გიყვარდეს? თიხის ჭურჭელი სომ ვერასოდეს ვერ იქნება იმაზე მეტი, რაც ადამიანია! ქოთნებს ვერ შეელია ყმაწვილი, ანგელოზივით ცოლს კი — ელევა!

რ უ ს ი კ ო. თქვენთვის ზოგი რამ გაუგებარი, დაუჯერებელი და მიუტევებელია, რადგან სულში შემოქმედის ლამპარია არ გინთიათ! რასაც ადამიანი სიყვარულით ქმნის, ის ზოგჯერ თვით მის შემქმნელზედაც მეტი ვასდგება სოლმე! რამდე-

ნიმე წლის წინ თრიალეთში გათხრების დროს იპოვნეს ბა-
ჯაღლო ოქროს თასი, მოჩუქურთმებული და ფერადი ქვებით.
შემკული. ოღონდ ოსიკო მოწყობილი იმ თასის ავტორი ყო-
ფილიყო და... ათასჯერ მეტს ვაპატიებდი, ვიდრე ასლა შე-
მიძლია ვაპატიო!

ძ უ კ უ. მაგას ასლა ამბობთ, მაშინ კი იმ თასიანად ისრო-
დით გარეთ! (პაუზა).

რ უ ს ი კ ო. თქვენ ის თასი გინასავთ?

ძ უ კ უ. არ მასხოვს რა თასია?

რ უ ს ი კ ო. ნამდვილად სირცხვილია...

ძ უ კ უ. რა?

რ უ ს ი კ ო. საქართველოში ნამყოფ რომელ ტურისტსაც
არ უნდა ჰკითხოთ, იმ თასს დაწვრილებით აგიწერთ! მიკ-
ვირს... თუ ხელოვნების სიყვარულით არა, ოქროს ხათრით
მაინც გენასათ...

ძ უ კ უ. თასი მე მწამს, როცა შიგ ღვინო ასხია და, ტურ-
ფა ასულს ადღეგრძელებ.

რ უ ს ი კ ო. როდის მიხვდებით ღვინისმოყვარულები, ჩვე-
ნი ხალხი მარტო ღვინის სმით ვერ იქნება დღეგრძელი!

ძ უ კ უ. ღვინო იგივე მსიარულებაა... მსიარული კი ყო-
ველთვის უფრო დღეგრძელია ვიდრე მჭმუნვარე!

რ უ ს ი კ ო. ჰო, თუ მასეთმა მსიარულებამ ბოლოს ყველა
ჭკუამსიარული არ გაგვსადა.

ძ უ კ უ. პატივცემულო რუსუდან!..

რ უ ს ი კ ო. რუსუდანს ფეოდალურ საქართველოში ეძახ-
დნენ, ასლა ყველანი... რუსიკოები ვართ.

ძ უ კ უ. მერე მოგწონთ?

რ უ ს ი კ ო. რა მნიშვნელობა აქვს, მე რა მომწონს...

ძ უ კ უ. დამიჯერეთ, აქვს...

რ უ ს ი კ ო. როგორ დაგიჯეროთ, რაც არ მჯერა!

ძ უ კ უ. ის მაინც დამიჯერეთ, რომ ჩემთან იპოვით ბელნიერებას!

რ უ ს ი კ ო. თუ კი არ ვეძებ ასეთ რამეს?

ძ უ კ უ. ბედნიერებაზე უარი ვის უთქვამს!

რ უ ს ი კ ო. ჯერ ერთი, ქმართან საბოლოოდ გაყრილი არა ვარ, სამაგიეროს ძებნას შევუდგე...

ძ უ კ უ. თუ არა ხართ, ხომ იქნებით! ძებნაც აღარ დაგჭირდებათ! ის, ვინც უნდა გეძებნათ, თავისი ფეხით გეახლათ.

რ უ ს ი კ ო. თავისი ფეხით მოსული, თავისივე ფეხით წავა!

ძ უ კ უ. ასლა არა გჯერათ ჩემი, მერე კი... რას ვიზამთ, ასე ყოფილა: ურემი რომ გადაბრუნდება, გზა მერე გამოჩნდებაო.

რ უ ს ი კ ო. ასლა თქვენ ხელმეორედ გინდათ „გადამაბრუნოთ“, გზა რომ დავინახო? მეყოფა. უკვე ყველაფერს კარგად ვხედავ! (პაუზა).

ძ უ კ უ. ასეთ თამამ და გონებამასვილ ცოლთან რა მომაწყენდა!

რ უ ს ი კ ო. ბოლოს და ბოლოს, თუ ყველაფერი მოსაწყენია? თქვენ ხომ კარგად იცნობთ ცოლების ბუნებას, ქმრების ხასიათს და საერთოდ ცხოვრებას, ოჯახური ყოფის ასპექტში!

ძ უ კ უ. ჩემს სიტყვებს უკან მიბრუნებთ?

რ უ ს ი კ ო. სხვა რა დაგიბრუნოთ, რაც არაფერი მოგიტანიათ!

ძ უ კ უ. მეტი რა უნდა მომეტანა?! მე ხომ... გული შემოგთავაზეთ!

რ უ ს ი კ ო. შემოთავაზება და დატოვება ერთი და იგივე არ არის!

ძუკუ. სიამოვნებით დაგიტოვებდით გულსაც, მაშინ მეც
სომ თქვენთან უნდა დავრჩე!

რუსიკო. უსამსი ღირიკაა! არც თქვენი გულის დატო-
ვება მინდა, არც... რაც არ მჭირდება იმისი სასლში გაჩერე-
ბა არ მიყვარს.

ძუკუ. მაგრამ წინდასედულება მაინც უმჯობესია. რაც
დღეს არ გჭირდებათ ის შეიძლება ხვალ დაგჭირდეთ!

რუსიკო. ასეთი რჩევისათვის სიტყვიერი მადლობა
ცოტა სომ არ იქნება? (ტელეფონის მილაკი აიღო), მაპატიეთ,
ერთი წუთით... (ნომერი აკრიფა) სარემონტო კანტორაა? უჯ-
მაჯურიძე თუ არის? სამწუსაროა. მართლა არ არის, თუ...
მემალება? გინდათ დამარწმუნოთ, რომ „ადგილზე“ არ არის?
ისედაც დავრწმუნდი — თქვენს კანტორაშიაც არავინ არ ყო-
ფილა თავის ადგილზე! (მილაკი დადო).

ძუკუ. რა სამწუსაროა!!! მაგ ტუტუცებს თქვენთან და-
ლაპარაკების ღირსად ხდით?!

რუსიკო. ეს საქმე ჯერ კიდევ შარშან ამ დროს ჩემი
ქმრის დაწყებულია... (მცირე პაუზა).

ძუკუ. ვეცდები... თქვენი ქმრის დაწყებული საქმე მე
დავამთავრო!

რუსიკო. რომ იცოდეთ, სულ არა ვარ ამ წუთში სუმ-
რობის გუნებაზე.

ძუკუ. სულაც არ გესუმრებით!.. თუ ბინის რემონტს აპი-
რებდით...

რუსიკო. წელიწადია, შეპირებით და ლოდინით დაგვაჭ-
ლექეს. აღარც სვეწნა ჭრის, აღარც მუქარა.

ძუკუ. შეპირება, ლოდინი, სვეწნა, მუქარა! რა სასაცი-
ლოა ამ ხალხის ამბავი! ვედარ გაიგეთ რომ საქმე ასე არ კეთ-
დება? უჯმაჯურიძეს ვიცნობ. ეს უღვაშის ნასახი შემირცხევს,

თუ ხვალვე მაგ ვაუბატონს თავისი ზურგით არ მოვაზიდვინო საჭირო მასალა!

რ უ ს ი კ ო. როგორ გეკადრებათ, თქვენ რა შუაში ხართ?

ძ უ კ უ. ვარ თუ არა, რასაც შეგპირდით — შესრულდება. აქ მანამდე ფესს არ მოვადგამ, სანამ ბინას არ გაგირემონტებენ.

რ უ ს ი კ ო. ძალიან გთხოვთ ნუ ჩამაგდებთ ასეთ უსერ-სულ მდგომარეობაში. სულ ერთია, სამაგიეროს ვერაფრით გადაგისდით... წინასწარ გეუბნებით... არ შემიძლია ასე დავა-ლებული ვიყო...

ძ უ კ უ. რა გაწუხებთ, სასელმწიფოს სარჯზე ვაკეთებ-ნებ, ჩემს სარჯზე სომ არა!? მე მსოლოდ დაფაჩქარებ ამ პრა-ცესს... მოგეხსენებათ, პიროვნების როლი ისტორიაში.

რ უ ს ი კ ო. რაც უნდა იყოს...

ძ უ კ უ. ნახვამდის ქალბატონო რუსუდან! თქვენთან, სა-სარგებლო საუბარში გატარებული ეს რამდენიმე წუთი ყვე-ლაზე ბედნიერი წუთები იყო ჩემს სიცოცხლეში!

რ უ ს ი კ ო. სად ამოიკითხეთ ეს სიტყვები?

ძ უ კ უ. რა უღმობელს გხდით ამ ლამაზ ქალებს თქვენი ღირსების შეგნება!.. მაგრამ, იმედია...

რ უ ს ი კ ო. (აწყევტინებს) ნურაფრის იმედი ნუ გექნე-ბათ!

ძ უ კ უ. მე რომ აგრე ადვილად ვკარგავდე იმედს! მსო-ლოდ ნახვამდის!

რ უ ს ი კ ო. მშვიდობით!

ძ უ კ უ. რაა ეს დალოცვილი ქართული! ნახვამდის, მშვი-დობით! ერთიმეორეზე უკეთესია! დიდი მადლობა ქალბატო-ნო რუსუდან, რომ ჩემთვის ნახვამდის გეცოტავათ და მშვი-დობაც მისურვეთ! (მიდის).

ლიფტიდან

ძუკუ ჩამოდის კიბეზე. კეისარა ლიფტიდან თავს გამოყოფს.

კეისარა. მიბრძანდებით, ბატონო?

ძუკუ. დიას. გინდოდა რამე? იქნებ პაპიროსი...

კეისარა. პაპიროსი არა, მაგრამ... ისე კი მინდოდა...
თქვენთან პატარა წაჭუკჭუკება! თუ არ გეჩქარებათ...

ძუკუ. არა.

კეისარა. რომ იტყვიან — ჭკვიანი მტერი გირჩევენოდეს
სულელ მოყვარესო, სომ გავს მართაღს?..

ძუკუ. ალბათ...

კეისარა. ერთმანეთის მტრობისაგან ღმერთმა დაგვი-
ფაროს... შემოგხედე თუ არა, ისე მიამა, მტერიც რომ ყოფა-
ლიყავი...

ძუკუ. ვითომ?..

კეისარა. ჭკვიანი კაცის იერი სახეზე პირდაპირ ბეჭე-
დივით გაზის!

ძუკუ. ჰო, ჰო, ჰო,...

კეისარა. ალბათ ჩემამდეც რამდენს უთქვამს! კაცის
და ღვინის ცნობაში კეისარა ჯერ არ შემცდარა!

ძუკუ. მაგას ნუ იტყვით...

კეისარა. ბატონო... თქვენი სახელი...

ძუკუ. ძუკუ.

კეისარა. ბატონო ძუკუ, რუსუდან მოწყობილს... დიდი-
სანია, იცნობთ?

ძუკუ. ინსტიტუტიდან...

კეისარა. ჰო, რა ძვირფასი დროა სტუდენტობა! მაშინ

იფურჩქნება, თუ იფურჩქნება ყველა გრძნობა! ქუთაისში თუ ყოფილხართ გასაფხულზე?

ძ უ კ უ. თქვენ ქუთაისელი ხართ?

კ ე ი ს ა რ ა. დიახ.

ძ უ კ უ. იქ რა საქმეზე მუშაობდით?

კ ე ი ს ა რ ა. საქმეს ნუღარ იკითხავ! მე რომ იქ დუქანი მქონდა... დღე და ღამე არ წყდებოდა ოდელია-რანუნი და არ-ღნის ხმა!..

ძ უ კ უ. ალბათ, ჩხუბიც...

კ ე ი ს ა რ ა. ჩხუბს ნუღარ იკითხავ!.. იმ შესურებულ ბი-ჭებს უჩხუბრად გააჩერებდი? სისხლი საფერავის მაჭარივით უდუღდათ... იმათ გაშველებასი მარტო ამ თავზე ასი ბოთლი მაინც იქნება გადაფშენილი...

ძ უ კ უ. თავიც ეგ ყოფილა.

კ ე ი ს ა რ ა. ცხოვრებაში გაძლება ყველაფერი!.. თქვენ ის მითხარით... აქამდი რამ გაგაძლებინათ რუსუდან მოწყობი-ლის უნახავათ, თუ ასეთი...

ძ უ კ უ. მაგაზე სხვა დროს...

კ ე ი ს ა რ ა. შენი ჭირიმი! მორცხეობა კაცსაც უსდება! ისე... ასლა როგორ დაგხვდათ... კიდეც მგლოვიარეთაა?

ძ უ კ უ. მგლოვიარეთ რაზე უნდა იყოს?!

კ ე ი ს ა რ ა. შე დალოცვილო, არ მიგიქცევია ყურადღე-ბა? გაყრის და გარდაცვალების განცხადებები გაზეთში ყო-ველთვის ერთმანეთის გვერდითაა მოთავსებული. ესე იგი მთავრობას ასე მიაჩნია — გაყრა და სიკვდილი ერთია! რაღა მკედარი და რაღა შინ მოუსვლელიო. ხომ გავს მართალს!

ძ უ კ უ. შინ მოუსვლელს რომ არა გავს ის ჭაბუკი? ხომ მაინც დადის თურმე!..

კ ე ი ს ა რ ა. კი... ამ სამი დღის წინ, ე, იმ საღამოს, თქვენც

რომ ბრძანდებოდით... ქურდულად აიპარა! იფიქრა — კეისარა ვერ შემამჩნევსო!.. უმთვარო ღამეც რომ იყოს, რაღა კეისარა ვარ, თუ იმხელა კაციც ვეღარ დავინახე!

ძუკუ. კარგი მხედველობა გქონია.

კეისარა. ჭკუის არ იყოს, მხედველობაც სიბერეში ზოგს აკლდება, ზოგს ემატება.

ძუკუ. დასამახსოვრებელი და გამოსადეგი სიტყვებია!

კეისარა. ოღონდ თქვენისთანა კაცს გამოადგეს თუ არა, სიტყვას დავიშურებ? არც საქმეზე დავზარდები!..

ძუკუ. კაციც ასეთი უნდა.

კეისარა. რა მაგის პასუსია და... ბატონო ძუკუ, თუ საჭირო ვიყო, არც მომერიდოთ, არც დამზოგოთ!.. რა ვიცი, კაცნი ვართ... იქნებ რუსუდანს ზოგი რამ პირდაპირ ვერ უთხრათ... ჩემი ხნის კაცის რჩევა, ან დასტური მაინც სხეაა!..

ძუკუ. ყველაფერი გასაგებია! თუ რამე გამიჭირდა, არ მოგერიდები.

(იღებს საფულეს. ქაღალდის წითელ თუმნიანს ხალათის გარეთა გულის ჯიბეში ჩაუდებს).

კეისარა. ღმერთო მომკალი... ამ ხნის კაცს ეს უნდა მაკადრო?

ძუკუ. ასე მაგრად გეჭიროს გულთან სელი. ნურც გულში და ნურც გულისჯიბეში ნურავის ჩაახედებ! შენ თუ მოგეწონე, ასლა მეც მომწონხარ!.. ეს ისე მიიღე, თითქოს შენს სამიკიტნოში ოდესღაც მეც მექეიფოს და ვალი გამომყოლოდეს!

კეისარა. ღმერთმანი არ ავიღებდი, მაგრამ... გულახდილად რომ გითხრა შენისთანა კაი კაცისაგან ხომ უნდა მქონოდა რამე სასსოვრად! ამას ალბომში ჩავაკრავ და ისე მექნება შენასული.

ძუკუ. თუ აგრეა, მალე შენს „კოლექციას“ დაამშვენებს ქაღალდის ფულის ყველა ნიმუში, რაც ჩვენს მთავრობას გამოუშვია.

კეისარა. მეც ვეცდები... რაღა თქმა გინდა, თვითონ იცი, რასაც ვეცდები... (მალლა, მესუთე სართულისაკენ იცქირება).

ძუკუ. ძველი ხარ, ძველი!

კეისარა. ჰო და, ძველს, კაცს კი არა, ძმარსაც მეტი ფასი აქვს. სომ გავს მართალს!

(მოისმის ლაპარაკი. ძუკუ და კეისარა იმალებიან. შემოდინ რუსიკო და ოსიკო).

ოსიკო. ტკბილად მოუბარი რომ არ მასსოვხარ?

რუსიკო. შენთან ტკბილად სასაუბრო რა მქონდა, შინაურს ვინ ეფერება? თუმცა... რას წარმოვიდგენდი, თუ ისე დამგესლავდი!

ოსიკო. ამ ბოლოს რაღაცა, საოცრად გონებამახვილი გასდი!

რუსიკო. თქვენთვის ახლა ეს სულ ერთი უნდა იყოს...

ოსიკო. რას ამბობ, სად გონებაჩლუნგი ცოლი და სად...

რუსიკო. ვიზედ ლაპარაკობთ...

ოსიკო. ჩემს ცოლზე, შენზე...

რუსიკო. (ირონიულად ახედ-დახედა).

ოსიკო. მაშ ჩემი ცოლი არა ხარ? (პაუზა).

რუსიკო. ვიქნები, თუ...

ოსიკო. თუ, რა?..

რუსიკო. თუ... გავიყრებით...

ოსიკო. თუ გავიყრებით, როგორღა ვიქნებით?!

რუსიკო. და შემდეგ ხელახლა ვიქორწინებთ!

ოსიკო. რას ამბობ, რასა?!

რ უ ს ი კო. თუ ცოლად გინდევარ, ჯერ ჩემი შელახული თავმოყვარეობის აღდგენაზე იზრუნეთ!

ო ს ი კო. ხუმრობა იქით იყოს და, დღეს მართლა გავხარ თექვსმეტი წლის საპატარძლოს!

რ უ ს ი კო. მას მერე, რაც კანონიერად გავიყრებით და კანონიერად ვიქორწინებთ...

ო ს ი კო. სერიოზულად ამბობ მაგას?!

რ უ ს ი კო. სერიოზულად.

ო ს ი კო. სამი თვე ვეაჯეთ, ვეჩხუბეთ, ვეკამათეთ და ხომ დაინახე, ვერაფერი გავაწყვეთ... თუ არ გაგვყრიან, რა გქნათ?!

რ უ ს ი კო. გაგვყრიან.

ო ს ი კო. შენი გაჯიუტება ეყოფა!.. არ ვიცი, არ ვიცი...

რ უ ს ი კო. რაც შენ არ იცი, ის... სხვამ იცის!

ო ს ი კო. ვინ სხვამ?!

რ უ ს ი კო. მოხერსებულმა!

ო ს ი კო. მოხერსებულმა?

რ უ ს ი კო. ქორწინების ქაღალდის მოპარვა და გაზეთში განცხადების გამოქვეყნება რა ბიჭობაა... თუ შნო გაქვს, ახლა გამოიჩინე თავი! იცოდე, თაყვანისმცემლები მუდამ მყავდა და... მყვანან! ვინც ადრე მომიტანს გაყრის ქაღალდს... იმას გავყვები!

ო ს ი კო. გაყრის ქაღალდს მე, კანონიერ მეუღლეს, მომჩივანს, არ მაძლევენ, და, სხვას მისცემენ?

რ უ ს ი კო. მაგის იმედად ნუ იქნები... კეისარას ლიფტი ღია მიუტოვებია, თვითონ კი არ ჩანს.

ო ს ი კო. მე აგიყვან.

რ უ ს ი კო. მერე ლიფტი?

ო ს ი კო. შინ შემოსვლას არ ვაპირებ, ახლავე უკან ჩამოვალ ლიფტით.

(ოსიკო და რუსიკო ლიფტით ადიან. კეისარა და ძუკუ საფარიდან გამოდიან).

კეისარა. გაცრის ქაღალდს მე, კანონიერ მეუღლეს, მოძივანს არ მაძლევენ და, სხვას მისცემენო!

ძუკუ. ისიც გახსოვს, რუსუდანმა რა უპასუხა? — მაგის იმედად ნუ იქნებით!

კეისარა. მერე? ხომ გავს მართალს?

ძუკუ. გავს და... როგორ!

კეისარა. ჰო და აწი შენ იცი!

..(ძუკუ გარბის. სცენა დაბნელდება).

ლიფტი

შემოდინ ხელოსნები სამღებრო ხელსაწყოებით.

პირველი ხელოს. (კეისარას) მოწყობილი გვინდა, რაღა!

კეისარა. რა ამბავია?! ჯერ სულ არ მოდიოდით, ახლა ერთმანეთს აღარ აცლით... გუშინწინ ჭერი და აივანი გაურემონტეს, გუშინ...

პირველი ხელოს. მოწყობილი გვინდა-მეთქი...

კეისარა. აქ არის.

პირველი ხელოს. რომელი სართულია?

კეისარა. მეექვსე.

მეორე ხელოს. ვაჰ!..

პირველი ხელოს. ლიფტი მუშაობს?

კეისარა. რა კითხვაა? შეიძლება ლიფტი არ მუშაობდეს... თქვენი უფროსის თაყი ხომ არ არის?

მეორე ხელოს. ვაჰ!

პირველი ხელოს. იცნობ?

კეისარა. ეგლა მაკლია!

პირველი ხელოს. არ მოტყუედეთ. ყველა თავი კარგათ მუშაობს, როცა თავისთვის... გესმის? მაშ აგვიყვანე, რაღა!..

კეისარა. აგიყვანოთ? მერე ამ ხარახურით ლიფტი რომ დამისვაროთ.

პირველი ხელოს. დაგისვაროთ რომელია, ბაღლები ვართ?

კეისარა. იცოდეთ, მუშათა კლასის პატივისცემით, თუ არა... მე აქ თქვენი შემომშვები არ ვიყავი... აბა შემოდით... ოღონდ ფრთხილად... ეგ ვედროები ნელა დადგით... საღებავი რომ დაიქცეს, ენით აგალოკინებთ!

მეორე ხელოს. გიჯობს მაგ ენას კბილი დააჭირო...

პირველი ხელოს. ღილაკს თითი და, დროზე აგვიყვანო!

კეისარა. საწყენად კი არ მითქვამს... სიდოურები ხართ, ხუმრობა არ იცით?!

პირველი ხელოს. რა მესუმრება.

კეისარა. რატომ, რა?..

პირველი ხელოს. ჯერ ასი გრამიც არ გადამიკრავს.

კეისარა. ვერ თქვი, კაცო, აქამდი?

პირველი ხელოს. კიდევაც რომ მეთქვა, რა ხეირი იქნებოდა?

კეისარა. წამოდით, აბა, ჩემთან, მე აგერ, მეორე სადარბაზო მისასვლელში ვცხოვრობ!.. არაყსაც გადაგაკვრევენებთ და მისატანებელსაც გამოგინახავთ! მერე... თუ არ დაგეზარებათ, ბიჭებო, ერთი ჩემი ოჯახის კედლებსაც მიუსვ-მო-

უსვით ეგ ფუნჯები. ამდენი საღებავი მაინც არ დაჭირდება მოწყობილის ბინას!

ბ ი რ ვ ე ლ ი ს ე ლ ო ს. ჩემი თავი გენაცვალოს!.. პურმარილიანი კაცისთვის საღებავს კი არა სულს არ დავიშურებ!

კ ე ი ს ა რ ა. თქვენი სიტყვა-პასუხის ჭირიმე ბიჭებო! აბა წამოდით! მამაპაპური არაყით ისე უნდა გაგახუროთ, კედელზე უკიბოდ ადიოდეთ! (წინ წაუძღვა).

მ ე ო რ ე ს ე ლ ო ს. ვაჰ!

ბ ი რ ვ ე ლ ი ს ე ლ ო ს. (მეორეს) შენ, დაუკა!

მ ე ო რ ე ს ე ლ ო ს. დი-ლის სა-ა-არი! (მუხიკა).

რ უ ს ი კ ო ს ბ ი ნ ა

შემოდის რუსიკო. უკან მოჰყვება კეისარა.

კ ე ი ს ა რ ა. ქალბატონო რუსუდან, ეს ყვავილები... ძუკუმ მოგართვათ!

რ უ ს ი კ ო. ძუკუმ?! თვითონ სადღაა?

კ ე ი ს ა რ ა. თვითონ... გვიან გეახლებითო.

რ უ ს ი კ ო. თუ მოსვლას აპირებდა, ბარემ მოსულიყო, შენ რაზე გაწუხებდა?

კ ე ი ს ა რ ა. ეს რა შეწუხებაა! იცის ღმერთმა, იმასაც, თქვენც ისეთ პატივს გცემთ, ყვავილებს ამოგიტანდით კი არა...

რ უ ს ი კ ო. კარგი ასლა, შედმეტი არაფერი თქვა.

კ ე ი ს ა რ ა. (მიიხედ-მოიხედა) რა საგანგებოდ გაურემონტებიათ. ა! რას ნიშნავს კაცთან რომ საქმეს დაიჭერ. ძუკუსაც შარვალი აცვია და ოსიკოსაც. თურმე ეს კიდეც არ ნიშნავს, რომ ყველა კაცია! რომელი მექოთნე იყო კაცი რომ...

რ უ ს ი კო. ეგ ლაპარაკი ზედმეტია, აბა რა არის? ყველა სედაეს — სახლი გარემონტებულია. ყველამ იცის — ოსიკო მექოთნეა. ზოგს მარტო ის ეშლება — მექოთნეც არის და მექოთნეც. შორეულ წარსულში ჩვენი გაკეთებული ქოთანი ბრიტანეთის მუზეუმებსაც კი ამშვენებს.

კ ე ი ს ა რ ა. ასე შორს ნუ წავალთ, ბრიტანეთი იქით იყოს და... აქა მშვიდობა! სახლი კი არა, შენც ისე გამოიყურები, ბარე ათი წლით გაასალგაზრდავებულს გავხარ!

რ უ ს ი კო. მენი ქებით მოთმინებიდან ნუ გამომიყვან...

კ ე ი ს ა რ ა. რომ შეხედავ, ზოგი ქალი საკიდს გავს!.. დიდის და დააქვს სარეკლამო საქონელივით ძვირფასი ბეწვეულის და ნაილონის სამოსები, თვითონ კი, რომ გახადო ჯოხი-ვითა!.. იმათ ძვირფასი სამოსიც ვერ ამშვენებს, შენ კი უბრალო ტანსაცმელსაც ისე შნოიანად ატარებ!..

რ უ ს ი კო. ასე რატომ მეფერები, რამე ხომ არ გინდა მთხოვო?

კ ე ი ს ა რ ა. ღმერთო მომკალი, სიტყვით შემკობაში, როცა მართალს ლაპარაკობ, გასამრჯელოს ვინ თხოულობს?! ეგ ბოშებმა იციან — გაქებენ რომ რამე მისცე!

რ უ ს ი კო. მაგ ლაპარაკს სჯობია, ეს ახალი გარემონტებული ბინა დამიღოცო!..

კ ე ი ს ა რ ა. მაგაზე რავა გეტყვი უარს! დასველება ახალ გარემონტებულ ბინასაც მოუხდება, ენასაც, მაგრამ... რომ არაფერს მთავაზობ?

რ უ ს ი კო. ენა ისედაც წყლიანი გაქვს, რაღა დასველება ჭირდება მაგრამ... აჰა! (უხსამს ჭიქაში სასმელს).

კ ე ი ს ა რ ა. რას არ მოვესწარი და... შენსა და ძუკუს გაბედნიერებასაც მოვსწრებოდე...

რ უ ს ი კო. რაო? (ჭიქას ხელი აუკრა).

(კეისარა ჭიქიანად გარბის. ღერეფანში ხმაურია. შემოდინ მკვობლები — კუჭაიძე, გაიანე, ცეცხლაძე, პროკლე).

კუჭაიძე. რა იყო, რა უსაროდა კეისარას?

გაიანე. ის ჭიქა, სელში რომ ეჭირა, სომ არ მოუპარავს შენთვის?

რუსიკო. არა... მითხრა, ძალიან მომწონსო და... ვაჩუქე.

კუჭაიძე. ასე მარჯვედ როგორ გამოძალავს კაცს ყველაფერს...

ცეცხლაძე. თუ იკადრებ...

კუჭაიძე. მაგისტანებს კადრულობენ?! რუსიკო, ეს მითხარი, რა ქენი ისეთი, სად უჩივლე რომ თვალები დაათხრენე სარემონტო კანტორის უფროსს...

ცეცხლაძე. ასე, თვალის დახამსამებაში რაფერ გაარემონტებზე აქაურობა...

რუსიკო. რაღა თვალის დახამსამებაში... თქვენც კარგად იცით, წელიწადი დავდედდი...

კუჭაიძე. მარტო დევნით რა გამოვიდოდა...

რუსიკო. ბოლოს აღბათ სინდისმა „შეაწუხათ“...

კუჭაიძე. სინდისი ბიკენტი უჯმაჯურიძეს კი არა ბაბუამისსაც არ ექნებოდა... თუ სინდისი არ გაწუხებს, ვინმემ უნდა შეგაწუხოს რომ რამე გამოვიდეს!..

რუსიკო. ახლა ეს რაღა გამოსამიებელია... ბინა გარემონტებულია და დალოცვის მეტი აღარაფერი აკლია...

კუჭაიძე. მაგისტვის კი ყველა მზად ვართ...

(რუსიკომ თეფშზე დაწყობილი ჭიქები ჩამოარიგა. შემოდის კესარია. რუსიკომ მასაც გაუწოდა ჭიქა).

რუსიკო. წელან ძალიან მაწყენინა შენმა ქმარმა, მაგრამ... რას ვიზამდი.

კესარი ა. მართლაც რას იზამდი. დღეს ისეთი დღეა
შენთვის, ყველას უნდა აპატიო!

პროკლე. (წიგნის კითხვას თავი ანება, კამპანიას შეუ-
ერთდა) თუ აგრეა, სად არის ოსიკო, მოვნახოთ და შევარი-
გოთ!

რუსიკო. ნუ შეწუხდებით, ფილოსოფოსო! დღეს კი არა,
ოსიკოს რვა მარტსაც არ შეეურიგდებოდი!..

პროკლე. თუ ქალს არ სურს, ეშმაკიც ვერ შეაყდენს,
მაგრამ... თუ ქალს სურს, შეცდეს, მაშინ... ეშმაკიც ვერ დაი-
ცავს!

რუსიკო. მაგის სათქმელად მოხვედი?

კუჭაიძე. ცუდი რა თქვა, რომ უწყრები?

რუსიკო. კი არ ვუწყრები, ვეკითხები.

კუჭაიძე. მაგას არ უნდა კითხვა. შენ ის იკითხე — მე-
ორე ჭიქა სასმელს დავლევთ თუ არა!

რუსიკო. ჯერ პირველი არ დაგილევიათ და...

კუჭაიძე. როგორც აქაურობის გარემონტება, ისე ყვე-
ლაფერი კარგი შეგსრულებოდეს, ჩემო რუსუდან!

პროკლე. ასე მოთმინებით მოგეგოს ყველა ბრძოლა!

ცეცხლაძე. იცოცხლე, გაგიმარჯოს... ვაშა!

გაიანე. ასე ყველაფერ კარგს შეგასწროს...

კესარი ა. როგორც სახლს ჭერი, ისე ოჯახს სჭირდება
უფროსი...

კუჭაიძე. გაჩერდი თუ ქალი ხარ, ზედმეტი არაფერი
თქვა, სიამოვნება არ წაგვამწარო, მეორე ჭიქა დასალევი
გვაქვს...

კესარი ა. რა იყო რას მეცი შე კაცო... თუ გინდა ჩემიც
შენ დალიე...

კუჭაიძე. შენი შენს ბავშვებს დააღვინე...

კ ე ს ა რ ი ა. მადლობის მაგიერია?..

კ უ ჭ ა ი ძ ე. ამ ჭერქვეშ ახლა მე მარტო რუსიკოს ინტერესებს ვიცავ, ისაა მასპინძელი!.. შენ კი მისი სასმელით გინდა მომიმადლიერო?

კ ე ს ა რ ი ა. ასე ადვილია შენი აზრით კაცის მომადლიერება?

კ უ ჭ ა ი ძ ე. კაცის არა და, კუჭის კი... ხომ იცი, რა ოხერი რამეა!

გ ა ი ა ნ ე. კუჭმა რა ქნას! ოხერი თუა, ისევ კუჭის პატრონი!

კ უ ჭ ა ი ძ ე. ცოლის სიტყვა, სასურავიდან გადმოვარდნილი კრამიტივით ისევ სახლის პატრონს რომ უნდა დაეცეს თავში!

გ ა ი ა ნ ე. ვინც ასლოსაა...

კ უ ჭ ა ი ძ ე. ასე ალბათ მენშევიკები არ ედგენ კრიჭაში ბოლშევიკებს, როგორც მე ჩემი ცოლი მიდგას...

პ რ ო კ ლ ე. იქნება ეგეც... მენშევიკია!

მ ი თ ა გ ვ ა. ეგ არა, მაგრამ მამამაგისი კი იყო მენშევიკი.

გ ა ი ა ნ ე. რა გენადვლებათ, რა!.. თქვენ აქ წინანდალს და ქინძმარაულს სვამთ, იმან კი იქნებ სული დალია პარიზში.

პ რ ო კ ლ ე. რომ დაელია, გაიგებდი...

მ ი თ ა გ ვ ა. რას მკითხაობთ, ნეტავი.

პ რ ო კ ლ ე. წარმოიდგინე, პირველად მესმის, მამა თუ მენშევიკი ყავდა ამ ჩვენს გაიანეს, იმიტომაც უყვარს მეზობლებში მიტინგობია...

გ ა ი ა ნ ე. მერე რა გნებაეთ, მყავს და რა ვქნა...

პ რ ო კ ლ ე. ჰო და რა გინდა, მითაგვა! დედა ნახე, მამა ნახე, შეილი ისე გამონახეო.

მ ი თ ა გ ვ ა. (რალაც უნდა ეთქვა, ცხვირი დააცემინა).

გ ა ი ა ნ ე. (ბეჭებზე სელი დაკრა) მამაჩემის დაბრუნება-
დე არაფერი გეტკინოს!

მ ი თ ა გ ე ა. მიმეტებ, არა?

გ ა ი ა ნ ე რაზე გიმეტებ?!

მ ი თ ა გ ე ა. მე ისეთი იღბალი მაქვს, ნასავ მამაშენიც თუ
არ დაბრუნდეს!

ლ ი ფ ტ თ ა ნ

კეისარა ლიფტის წინ ზის, პაპიროსს უკიდებს. შემოდის ოსიკო.

კ ე ი ს ა რ ა. დაკარგულს გაუმარჯოს!

ო ს ი კ ო. რა გაგესხარდა?!

კ ე ი ს ა რ ა. შენი დანახვა ყოველთვის მასარებს.

ო ს ი კ ო. ვითომ, რატომ?!

კ ე ი ს ა რ ა. სხვებს არ გაესარ.

ო ს ი კ ო. გააჩნია, რა მხრივ...

კ ე ი ს ა რ ა. რა მხრივ და... ზოგს ძალიანაც რომ უჭირ-
დეს, შენსავით, ცოლ-შვილს კი არა, ჭირიან ქათამსაც ვერ
გაიმეტებს!

ო ს ი კ ო. დამცინი, არა?

კ ე ი ს ა რ ა. დასაციინი რა გაქვს? თუ კაცური კაცი ხარ,
ზოგჯერ კიდევაც უნდა შეგეძლოს შენი ცხოვრების სასწო-
რე დადება.

ო ს ი კ ო. შენგან სწორედ მიკვირს...

კ ე ი ს ა რ ა. რა?

ო ს ი კ ო. მაგას რომ მეუბნები. სულ არ გაგხარ ძველი შე-
ხედულების კაცს.

კეისარა. გინდ ძველი იყოს, გინდ ახალი, რა ფასი აქვს შეხედულებას, თუ გამოსადეგი არ არის!

ოსიკო. გიგდებ ყურს და მიკვირს... აქ რა შენი აღგი-
ლია!

კეისარა. ესეც არ გემეტებათ ჩემთვის?! სედავთ, რა-
ფერ გაფუჭდა დრო?!!

ოსიკო. რა გაჩქარებს, მომისმინე. შენ ათასჯერ უფრო
ჭკვიანი ხარ, ვიდრე ეს ლიფტის მძღოლისთვისაა საჭირო.

კეისარა. თუ კაცი ხარ, გულით ამბობ?

ოსიკო. ბადრის ვფიცავ!

კეისარა. სედავთ, კაცო, რაფერ გამოკეთდა დრო?!

ოსიკო. ცოტა მაინც რომ გესწავლა თავის დროზე, ახლა
რა დიდი თანამდებობა უნდა მოეცათ, ვერ გამკლავებოდი...

კეისარა. შეურცხვა ნიკოლოზ რომანოვს ყოფაქცევა!
ასლა, კაცო, მენაგვეც კი განათლებულია!.. შენ სხვა თქვი,
თუ არა, განათლება ნამეტანი გაიფუდა!..

ოსიკო. (საათზე ისეღება) ეს რა მარჯვედ შემიყოლიე!
მაშ, მოგეწონა ოჯახი რომ სასწორზე დაედე?

კეისარა. მე განზრახვა მომეწონა, შესრულების კი რა
მოგახსენო... ახლა სასწორზე დადებულის არაფერი მჯერა.

ოსიკო. რატომ რა...

კეისარა. რატომ და... სწორად მაინც არ აგიწონიან.

ოსიკო. თუ ძუკუსთანა მწონაეები ეყოლება ქვეყანას...

კეისარა. აშკარად გპარავენ და, იმათ მაგიერ, აქეთ
გრცხვენია, უთხრა. ეშველება ვითომ რამე...

ოსიკო. ეშველება.

კეისარა. თუ მოვესწარით, სომ კარგი, თუ არა და მა-
ინც რწმენით სიკვდილი სჯობია!

ოსიკო. (კვლავ საათს სინჯავს) უპურღვინოდ ამდენი
ლაპარაკი გაგონილა?..

კ ე ი ს ა რ ა. გზაზე ვერ გავფენ სუფრას არსენასავით და...
ვიცი ჩემთან საპურმარილოდ და სასაუბროდ არ შემოივლი-
დი. შენ სხვა ცეცხლი გიკიდია...

ო ს ი კ ო. რატომ... რამდენჯერ გვისაუბრია! ახლა შენ ის
მიტსარი... რუსუდანი, თუ იცი...

კ ე ი ს ა რ ა. სასლშია, მაგრამ...

ო ს ი კ ო. რა?

კ ე ი ს ა რ ა. მარტო არაა... სტუმრები ჰყავს... წელან მეც
მივულოცე.

ო ს ი კ ო. რა მიულოცე? არ გამაგიჟო...

კ ე ი ს ა რ ა. ისე, რომ ვთქვათ, ყნოსვა კი გქონია...

ო ს ი კ ო. თქვი, ნუ გადამრიე კაცი...

კ ე ი ს ა რ ა. რაც აღარ შემოგივლია, ოთხი-ხუთი დღე იქ-
ნება, მეტი სომ არა? ამასობაში, არ დაიჯერებ და, რუსიკომ
კიდევაც მოასწრო...

ო ს ი კ ო. (ეცა) რა, კაცო?!

კ ე ი ს ა რ ა. ბინის... გარემონტება!

ო ს ი კ ო. (ხელი უშვა) გადაგრიოს ჩემმა გამჩენმა!.. მე...
მე... მე, მეგონა...

კ ე ი ს ა რ ა. შენს გარემონტებულ ბინას და გაახალგაზ-
რდავებულ ცოლს, ერთი რომ შესედო, იტყვი...

ო ს ი კ ო. რას ვიტყვი, ეგ მერე ვნასოთ... ახლა ის გამაგე-
ბინე, მართლა სტუმრები ჰყავს?

კ ე ი ს ა რ ა. ტყუილს რაზე გეტყოდი... შენზე უკეთესი
ვინ მეგულვება ამ არემარეზე?

ო ს ი კ ო. მაგისტანა რამეს პირში რომ მეტყვი ხოლმე,
უკვე აღარ მჯერა. ისე, სიკეთეს სიკეთით გადაგიხდი, თუ კაცი
ვარ!

კეისარა. ავანსად რომ სულ სიტყვას მაძლევ, როგორ არის შენი საქმე?

ოსიკო. ახლა ვერც ავანსს და ვერც გადახდას ვაღიუტით ვერ შეგპირდები, მაგრამ, სომ იცი, სინდისი მაქვს და...

კეისარა. კაი, ერთი!.. თუ შენი ვაღიუტა მარტო სინდისია, გაკოტრებული ყოფილხარ!

ოსიკო. თუ მოსვენებით გინდა ყოფნა, ისევ ჩემისთანა ღარიბის მდგომარეობა გირჩევნოდეს... უსინდისობით გამდიდრებული ჩემზე მოგებული რით არის?

კეისარა. ახლა პატარა თუ არ გაეინძერით, მერე იმ სიგრძე მოსვენება გველოდება, შენს მტერს!..

ოსიკო. მართლაც...

კეისარა. ჰო-და, თუ ჭკუა გაქვს, სანამ დროა, შენც დაფაცურდი!.. რუსიკოს იმდენი მაცდური თაყვანისმცემელი გამოუჩნდა...

ოსიკო. რას მიშვები, გესმის? ჩემს მდგომარეობაში სომ იცი, კაცი ისედაც კვარივითაა!.. მაშ ნამდვილად სტუმრები ჰყავს?

კეისარა. ეს ორი დღეა, გაკვირვებული მეზობლები, ახლობლები, ამხანაგები დილიდან საღამომდე ულოცავენ იმ სასწაულს...

ოსიკო. რომელ სასწაულს?!

კეისარა. სარემონტო კანტორამ რომ მოახდინა ჩვენს უბანში! მითაგვათი დაწყებული და ძუკუთი გათავებული კაცი არ დარჩენილა...

ოსიკო. თუ ღმერთი გწამს, ძუკუს სახელი აღარ ახსენო...

კეისარა. მართლაც რა სახსენებელია ის გათახსირებული. (მცირე პაუზა).

ო ს ი კო. როცა დაატყო, რუსიკო მარტო იყოს, დამირე-
კე სამსახურში.

(კიბეზე ჩამოდის ცეცხლაძე. ოსიკო ლიფტის კაბინაში იმა-
ლება.)

ც ე ც ხ ლ ა ძ ე. ამ მილოცვასა და ლაზღანდარობაში შეს-
ვენების დროც გასულა... დავიგვიანე და ესაა, სამსახურში.

კ ე ი ს ა რ ა. დავიგვიანე თუ არა, მინისტრების თათბირს
ესწრები უმაღლეს დონეზე!

ც ე ც ხ ლ ა ძ ე. წესრიგი ჩემს დონეზედაც საჭიროა! ერთი-
ორჯერ რომ დაგელაპარაკე, სომ არ გგონია, შეგირიგდი?

(კეისარამ შენიშნა კიბეზე მომავალი მითაგვა და ცეცხლა-
ძისაგან შეუმჩნევლად ხელით ანიშნა — შეჩერდიო.)

კ ე ი ს ა რ ა. მითაგვა სხვა აზრისაა.

ც ე ც ხ ლ ა ძ ე. წესრიგი რომ საჭიროა?

კ ე ი ს ა რ ა. ჰო...

ც ე ც ხ ლ ა ძ ე. შენც კაცი დამისახელე! მაგას არც ჭკუა
აქვს თავის დონეზე, არც წნევა.

კ ე ი ს ა რ ა. რაღაცა ქე გავს მართალს, რაც თქვი.

ც ე ც ხ ლ ა ძ ე. თუ მართალი გინდა, მაგისთანა სულელი,
ლოთი, გაფუჭებული, არეული ოჯახის პატრონი მეორე არ
ცხოვრობს ამ არემარეზე! მითაგვასთანა მეზობელს ღორის
გვერდით წოლა სჯობია!

(მითაგვას ბრაზი ასრჩობს მაგრამ მაინც უსმენს).

კ ე ი ს ა რ ა. აჰ, ეს ნამეტანია.

ც ე ც ხ ლ ა ძ ე. რაა, ნამეტანი? შემოვა, დაჯდება... სანამ
სუფრას არ გაუშლი, ფეხს არ მოიცვლის. მეც მაგის შემყუ-
რე, დამეს სომ არ გავათევ? გამოვუღაგებთ მე და ჩემი ცოლი,
რაც მოგვეძევა, ეგეც შეთქმლეფს, შესვრებს, შესვლეს ყვე-
ლაფერს და წავა ასე ამოყორილი. სახლში რომ მივა, თურმე

იქაც ჭამს!.. მე კი, ერთსელაც არ გავასხენდები, როცა დატვირთული კალათებით სიძე და ქალიშვილი ესტუმრება: მოდი, ბიჭო, ზალიკო, ერთად გავისველოთ პირი სოფლიდან ჩამოტანილი ღვინით და სილითო...

მ ი თ ა გ ვ ა. შე-გარ-ცსვი-ნა ღმერთმა!

ც ე ც ხ ლ ა ძ ე. (გაშტერებული, გაწბილებული შეეფეთება მითაგვას. გადასედავს კეისარას) კაცი ხარ ახლა, შენ?! (მიაფურთხებს და გაიქცევა. პაუზა).

მ ი თ ა გ ვ ა. ასია შენზე, კეისარ! რასაც ერთი-მეორეზე ვლაპარაკობთ, ყველაფერი რომ მართალი იყოს, კუბრში მოსასარში ვიქნებოდით! ისე, რომ ვთქვათ, არც შენა ხარ კაცი.

კ ე ი ს ა რ ა. რატომ, ვითომ?

მ ი თ ა გ ვ ა. რატომ და... კაცი კაცს კი არ უნდა შეაძულო, ბიჭობა ისაა, შეაყვარო!

კ ე ი ს ა რ ა. თუ ცეცხლაძესავით მყრალია?

მ ი თ ა გ ვ ა. შენც რას უყოფ ცსვირს ხასაში?!

კ ე ი ს ა რ ა. ცნობისმოყვარეობას კაცი ვერ მოიშლის...

მ ი თ ა გ ვ ა. ვერ მოიშლის და... აგერ, მე, ხომ ხედავ, პირში წყალდაგუბებული დავდივარ.

კ ე ი ს ა რ ა. ეტყობა, ეგ წყალი სუფთა არ უნდა იყოს, თუ არა, აქამდე ჩაყლაპავდი.

მ ი თ ა გ ვ ა. (ეწყინა) იცი რა გითსრა...

კ ე ი ს ა რ ა. თქვი, რაც გინდა, მაგრამ... სხვა დროს.

მ ი თ ა გ ვ ა. მე ახლა ვარ პასუხის გუნებაზე.

კ ე ი ს ა რ ა. უხერხულია. შენ თუ უსმენდი... შენც გისმენენ...

მ ი თ ა გ ვ ა. (დაფეთებული შემობზრიალდა) ვინ მისმენს?

კ ე ი ს ა რ ა. ე! (თვალთ ანიშნა ლიფტის კაბინაზე).

მ ი თ ა გ ვ ა. ამდენსანს რომ ჩუმადაა, ეგ არ იქნება კაცი კაცი! თუ ქალია?

(კაბინისაკენ გაექანა)

კ ე ი ს ა რ ა. (წინ გადაედო. ჭიდაობენ) ვითამ მაჯობებს? (ლიფტის კაბინის კარებში გამოჩნდა ოსიკო.)

მ ი თ ა გ ვ ა. უჰ! ოსიკოა?! ეს პატიოსანი კაცი რაღას გვემალება?!

კ ე ი ს ა რ ა. დროსა და ვითარებას გააჩნია, ზოგჯერ პატიოსანი იმალება, ზოგჯერ უპატიოსნო!

ო ს ი კო. დასამალი რა მაქვს, მაგრამ... რატომღაც მეუსერხულა... შესვედრა.

მ ი თ ა გ ვ ა. შე კაცო! სსვა თუ არა, მე მაინც ვარ შენთან პირნათლად. რუსიკოსაც სულ იმას ვეჩიჩინები, დაანებეთ გაყრაზე ფიქრს თავი, მტერს ნუ გააცინებთ, შერიგებაზე იზრუნეთ მეტქი! კაცს კი არა, ჭიანჭველასაც რომ ენგრეოდეს ოჯახი, ისიც მეწყინება!

კ ე ი ს ა რ ა. რა მაგის პასუხია და, რუსიკო, მარტო იქნება ახლა?

მ ი თ ა გ ვ ა. ჩვენ კი წამოვედით, მეზობლები, ვინც ვიყავით, მაგრამ მარტო მაინც არ უნდა იყოს. კიბეზე რომ ჩამოვდიოდით, ტიტე ფსალაძის ცოლი შემსვდა... ისე გამოცვლილა, სალაში რომ არ მოეცა, ვერ ვიცნობდი... რუსიკოსთან მივდივარო.

კ ე ი ს ა რ ა. კაცო, ის თავშალმოსვეული ქალი ეკა იყო?! არც თვითონ უთხოვია და არც მე შემითავაზებია ლიფტით აყვანა.

მ ი თ ა გ ვ ა. იყრებიან, თურმე...

კ ე ი ს ა რ ა. ტიტე და ეკა?

მ ი თ ა გ ვ ა. ის შენი ფსალაძე ისე ჩამოუქვეითებიათ...

კ ე ი ს ა რ ა. აგრე იცის ქალის ტლიკინმა! იმდენი იძახა — ჩემი ტიტე ნომენკლატურული მუშაკიაო, სანამ წირვა არ გამოუყვანა.

მ ი თ ა გ ვ ა. თქვენ განაგრძეთ, მე კი, ნახვამდის, მაგვიანდება.

ო ს ი კ ო. მეც მოვდივარ. კეისარ, არ დაგაუიწყდეს, დამირეკე.

კ ე ი ს ა რ ა. არ გინდა ლაპარაკი...

მ ი თ ა გ ვ ა. ასულიყავი, ბიჭო, ეკასი გერიდება?

ო ს ი კ ო. სად მაქვს ასლა მაგის თავი — გამოკითხო, რა მოხდა, როგორ დაიწყო... ის გაამტყუნო, ეს გაამართლო.

მ ი თ ა გ ვ ა. მართალი ხარ! შენი გასაჭირიც გეყოფა. (გადიან).

კ ე ი ს ა რ ა. იმისი მამა ცხონდეს, ვინც პირველად თქვა: სხვისი ჭირი, ღობეს ჩხირიო! ხომ გავს მართალს!

(შემოდის ძუკუ).

ძ უ კ უ. კეისარას ვახლავარ!

კ ე ი ს ა რ ა. ააა! ძუკუ, ძუკუ. რაკი ამდენხანს აღარ გამოჩნდი, ეტყობა, გაგიჭირდა...

ძ უ კ უ. სამაგიეროდ... (ცერი ასწია) ბიჭია!

კ ე ი ს ა რ ა. (ეჭვით) ისე ღმერთი გიშველის!

ძ უ კ უ. გიამბო, გრძელი ამბავია, არ გიამბო, არა გჯერა...

კ ე ი ს ა რ ა. მოკლედ, მოკლედ მიაბზე!

ძ უ კ უ. ჰო, და ასე! ჯერ მოსამართლე სკამკოჩაშვილის გასაჭირი შევიტყვე... სამედიცინო ინსტიტუტში ქალიშვილი ჰყოლია მოსაწყობი. გასაგებია?.. შემპირდა... — დღეს ხომ ორშაბათიაო! ოთხშაბათისათვის მოწყობილები გაყრილი იქნებიანო! შემპირდა და შემისრულა კიდევც...

კეისარა. (ღრმად ამოიოსრა) სწორედ, შიში მიპყრობს
შენ რომ გიყურებ!

ძუკუ. რატომ ბიძია კეისარ!

კეისარა. რატომ და... წინ ვერაფერი გედოება...

ძუკუ. სირცხვილი არ არის, კაცს კეისარი ერქვას და
მაგას ამბობდეს?

კეისარა. წმინდა გიორგის მახვილი ხომ არ გიჭირავს
ხელში?

ძუკუ. როგორც ხედავ, ხელში არაფერი არ მიჭირავს...

კეისარა. არა, მახვილს, სჯობია, მთელი ქვეყანა გიჭი-
როს ხელში...

ძუკუ. ქვეყანას მე ვინ დამაჭერინებს, მაგრამ რაც მიჭი-
რავს, ისიც კმარა... (საფულე ამოიღო, ფული გადათვალა) შე-
ნი ხმალი, ჩემი კისერიო, რომ უთქვამთ... სისხლი არ მიყ-
ვარს! ძველი გამოთქმა ასლით უნდა შეიცვალოს — შენი ჯიბე
და ჩემი ფული! (კეისარას ჯიბეში ჩაუდებს ქაღალდის ფულს).

კეისარა. ოცდასუთიანია? ბიჭო რა გაგიკეთე ამის
ფასი?

ძუკუ. სანამ კაცი რამეს გაგიკეთებდეს, მანამ უნდა სცე
პატივი. მერე სირცხვილიც კია, ვაჭრული გარიგება არ მიყ-
ვარს.

კეისარა. ო, რა წინდასედული კაცი ხარ.

ძუკუ. უკან ცქერა ქალებს უყვართ... ოცი წლის წინ ჰო
რა ლამაზი ვიყავიო!.. კეისარ, თუ მანდობ, მე თვითონ ავალ
ლიფტით.

კეისარა. როგორც გესიამოვნება. შენ ასლა ლიფტს კი
არა, თუ გინდა ცოლსაც განდობ.

ძუკუ. რა ხნისაა შენი ცოლი?

კეისარა. სამოცდათორმეტის.

ძუკუ. დიდი მადლობა ნდობისათვის.

ოსიკო თავჩაქინდრული მილის... მას წამოეწევა ცაცა, თვალეზზე ხელს
პოჯარებს.

ც ა ც ა. გამოიცანი, ვინა ვარ!

ო ს ი კ ო. გაიმეორე.

ც ა ც ა. გამოიცანი...

ო ს ი კ ო. ცაცა!..

ც ა ც ა. რა გამეხარდა!..

ო ს ი კ ო. რა ბედნიერება ყოფილა თურმე, როცა ვინმეს
შენი დანასვა უხარია!

ც ა ც ა. ვისაც შენი დანასვა სწყინს, სვალინდელი დღეც
ნუ გასტენებოდე!

ო ს ი კ ო. ვღირვარ ამაღ?

ც ა ც ა. ჩემთვის... პო!

ო ს ი კ ო. იცი, რამდენ ხალხს იმეტებ ჩემი გულისთვის?

ც ა ც ა. ერთი ღირსეულისთვის თუნდ ათასს უღირსს გა-
ვიმეტებდი!.. სომ არ გგონია, ამით რამე დააკლდებოდა?

ო ს ი კ ო. ასე ბევრია?

ც ა ც ა. ცუდი ყველაფერი ბევრია. შენ კარგი სთქვი!
(პაუზა)

ო ს ი კ ო. ვიცი, გიყვარვარ, მაგრამ...

ც ა ც ა. ნეტავი „მაგრამ“ აღარ დაგემატებინა.

ო ს ი კ ო. ძალიან გამიჭირდება შეგპირდე...

ც ა ც ა. რას შემპირდე...

ო ს ი კ ო. გითხოვ-მეთქი! (მცირე პაუზა).

ც ა ც ა. რატომ, ბიჭო!!

ო ს ი კ ო. რატომ და... რა იქნება, ცოტახანს კიდევ გიყ-
ვარდე ასე — ნამდვილად, გულწრფელად, გატაცებით, სულით

და გულით! სიყვარული მანამდეა, სანამ ღამეებს გათევინებს!..

ც ა ც ა. მერე და... რამდენხანს გაძლებდა ადამიანი, სიყვარული რომ მარტო დამისთევა იყოს?!

ო ს ი კ ო. რა უღმობელს გვხდის ცხოვრების მწარე გამოცდილება, არა?

ც ა ც ა. რაზედ ამბობ?

ო ს ი კ ო. რაზედ და... ისე დავიღალე ოჯახური ცერემონიებით, სიტყვა „ცოლის“ გაგონებისაც კი მეშინია.

ც ა ც ა. უსაფუძვლო შიშია. იქნებ ისეთი ცოლი არ აღმოჩნდეს... შენ ოდონდ წამიყვანე და...

ო ს ი კ ო. სად წაგიყვანო! ამ დილით გაყრილი ცოლის ოჯახში ხომ ვერ მიგიყვან...

ც ა ც ა. მე, მე წაგიყვან ჩემთან!

ო ს ი კ ო. მერე... შენ იცი, რომ რუსიკო მელოდება? ეს წუთია სასლიდან გამოვიქეცი... გამოვიქეცი, მაგრამ... ვიცი, ვიცი რომ მელოდება!

ც ა ც ა. ან მისვლა რა იყო, ან გამოქცევა... თავს რაზედ იმასხარავენბდი?

ო ს ი კ ო. ვიმასხარავენბდი! თავი მაშინ გავიმასხარავე, როცა ჩემი უბედურების ამბავი გახუთით ქვეყანას ვამცნე. ერთი კია, ცხოვრება მას მერე შევიცანი.

ც ა ც ა. თუკი დარწმუნებული იყავი რომ ცოლი გღალატობდა...

ო ს ი კ ო. უბედურებაც ეგ არის... რაც დრო გადის, უფრო მეტად ვრწმუნდები ჩემი ბრალდების უსაფუძვლობაში...

ც ა ც ა. ასეთი რამ ხშირად ემართებათ პატიოსან და გამოუცდელ ადამიანებს... შენც რომ პატიოსანი არ ყოფილიყავი... მაშინ...

ო ს ი კ ო. მაშინ?..

ც ა ც ა. მაშინ სულელი იქნებოდი! (პაუზა).

ო ს ი კ ო. ამ შემთხვევამ არა მარტო ჭკუა მასწავლა, თვალიც ამისილა... აშკარად ვგრძნობ და ვამჩნევ, რომ ეს ოჯახური ტრაგედია, ასლობლების ერთ ნაწილში იდუმალ სიხარულსაც კი იწვევს... თანაგრძნობის გამჭვირვალე სამოსელში ეს ისე აშკარად ჩანს, როგორც შიშველი სხეული...

ც ა ც ა. მჯერა.

ო ს ი კ ო. სხვისი უბედურება თურმე არავის არა შურს. შურთ მხოლოდ ბედნიერება! ბედნიერებას არ გაპატიებენ!

ც ა ც ა. მიკვირს რომ ეგ აქამდე არა გცოდნია!

ო ს ი კ ო. ისეთი ვინ იყო, თავიდან ყველაფერი ცოდნოდა! საქმე ისაა, ამგვარი ცოდნის შეძენა ზოგიერთებს რომ ასე ძვირი გეიჯდება.

ც ა ც ა. რაც სასარგებლოა, ის ძვირიცაა, და თუ რამე არ დაკარგე, ისე ვერაფერს შეიძენ!

ო ს ი კ ო. წარმოიდგინე, ჩემსა და რუსიკოს გაყრას მხოლოდ ერთი წინააღმდეგობა გადაეღობა — სასამართლო! შერიგებას კი ათასი წინააღმდეგობა!

ც ა ც ა. არც ეგ მიკვირს.

ო ს ი კ ო. ამ დილით კი, შინ ბავშვის სანასავად რომ მივედი, ცოლმა ასალი ამბავი დამასვედრა: სასამართლო გაყრის ქაღალდს მთავაზობსო.

ც ა ც ა. რა მოხდა თუ იცი?

ო ს ი კ ო. არის ერთი დაინტერესებული ვაჟბატონი, რომელიც ყველაფერს ასერხებს...

ც ა ც ა. თუ შენი ცოლი მასეთ აფერისტებს აჰყოლია, ორივეს ჯანდაბამდის გზა ჰქონია.

ო ს ი კ ო. თქმა ადვილია. ის რომ კლდეზე ვარდებოდეს, მე კიდევ ხელი ვკრა? (პაუზა) ცოლმა გამომიცხადა: როგორც

იქნა, გაგვეყარეს. ახლა ან სელახლა ქორწინება, ან საბოლოოდ დაშორებაო... თუ თანასმა იქნებით, თქვენ ამაღამ აქ დარჩებით. მე კი დედასთან წავალ. ხვალ თქვენ ჩემთან მობრძანდებით და მომიტანთ ამ ბეჭედსო. ბეჭედი თითიდან წაიძრო და მაგიდაზე, წინ დამიდო. კარადაში რომ პკიდია, იმ საქორწინო კაბასო და... იქიდან წავალთ, როგორც წესი და რიგია, სელის მოსაწერადო. მსოლოდ იცოდეთ, უკანასკნელად ეთხოვდები თქვენზე, მესამედ, რაც არ უნდა იყოს, აღარ გამოგყვებითო!

ც ა ც ა. ნუთუ თქვენ და თქვენი ცოლი აპირებთ გასდეთ კომედიის პერსონაჟები?

ო ს ი კ ო. ამ საკითხებში, რაც არ უნდა იყოს, ტრაგედიას კომედია სჯობია!..

ც ა ც ა. ბოლოს მაინც რა უპასუხე!..

ო ს ი კ ო. ეუსმინე, ეუსმინე და ბოლოს მეც არ ვიცი რა დამემართა... უცებ ისტერიული სიცილი ამიტყდა და... გამოვიქეცი. ის კი ალბათ მელოდება. და თუ როდისმე გამოგიცდია მოლოდინის საშინელება, ალბათ მიხვდები, რა დღეში იქნება... თუ ქალი ხარ, მიდი ახლა შენ და უთხარი — ოსიკო მე მიმყავს-მეთქი! (მცირე პაუზა).

ც ა ც ა. თუ ნებას მომცემ! შეყვარებულისთანა გაბედული ვინ არის ქვეყანაზე!

ო ს ი კ ო. მართლა ამბობ?!

(ცაცა არაფერს ეუბნება ისე მიდის).

ო ს ი კ ო. ცაცა, სად მიხვალ?!

(ცაცა არც კი მოიხედავს).

ო ს ი კ ო. (მარტოა) ესეც გაგიჟდა! (იქვე, ქუჩის პირას, ფილაქანზე ჩამოჯდა) მაგრამ ვინღაა ჭკუაზე?! (ჯიბიდან იღებს ბეჭედს) ბეჭედი გამომყოფია. ჩაშ რუსიკო ნამდვილად მელოდება!

ეკა. (დროდადრო მაჯის საათზე ისეღება) ჯერ ოცდაათი წუთი გავიდა.

რ უ ს ი კ ო. (სავარძელში ჯდება. ჟურნალს ზერელედ ფურცლავს) როგორ არის შენი და პროკლეს საქმე, როდის იხდით ქორწილს?

ეკა. შენ გელოდებით... ქორწილი ერთად გადავისადოთ.

რ უ ს ი კ ო. მე ნუ დამელოდებით...

ეკა. რატომ?!

რ უ ს ი კ ო. არ იცით, როგორი იღბალი მაქვს?.. ჩემი საქმე ალბათ გაჭიანურდება. ღმერთიც და კაციც ერთნაირად მემტერება...

ეკა. ოცდათხუთმეტი წუთი გავიდა...

რ უ ს ი კ ო. ნუ ითვლი, თორემ უარესია. სულ ერთია, არასოდეს არ აგისდება ის, რაც გულისთ გსურს...

ეკა. ორმოცი წუთი გავიდა. შენ მაინც რა გსურდა გულით?..

რ უ ს ი კ ო. (სავარძლიდან წამოიჭრა. ბოლთას სცემს. უკვე ეტყობა ღელავს) ჩემს სურვილებს ვინ უწევს ანგარიშს?.. სანამ ცოცხალი ხარ, სხვისი სურვილების სამსახურს უნდები!..

ეკა. ორმოცდახუთი წუთი გავიდა...

(ზარის უეცარ ხმაზე ორივე შეკრთა).

რ უ ს ი კ ო. ყველაზე უფრო მსურდა... დასვენება, მყუდროება... მაგრამ რას მოგასვენებენ!..

(კელაქ რეკავს ზარი).

ეკა. ორმოცდაათი წუთი გავიდა. ვინ იქნება თუ იცი?

რ უ ს ი კ ო. რა ვიცი...

ეკა. იქნებ... ოსიკოა?

რუსიკო. რა ვიცი...

ეკა. იქნებ... ძუკუა?!

რუსიკო. რა ვიცი...

ეკა. იქნებ მეზობელია.

რუსიკო. ყველაფერი შეიძლება... ყველა ჭირს წაუღიო,

მეკი აღარა ვარ...

(ზარი კაკუნმა შესცვალა).

ეკა. რატომ არ ვუღებთ!

რუსიკო. დამაცა ერთი წუთი...

(შემოდის ბადრი).

ბადრი. (შეშინებულია) დედა, გავუღო?

(წელანდელზე უფრო მაგრად აკაკუნებენ).

რუსიკო. (ბადრის) მოდი აქ.

ეკა. რა ვქნათ?

(კაკუნს უფრო უმატეს).

ბადრი. დედა გავუღებ... უსათუოდ მამიკო იქნება.

რუსიკო. გაჩუმდი! გადი შენს ოთახში. დაიძინე. ღამე
სომ არ უნდა გაათიო. (ბადრი გადის)

(კარს ადებს ეკა. ზღურბლზე შეჩერდება ცაცა. არ მოე-
ლოდნენ. გაოცებით უცქერიან).

რუსიკო. თქვენ რაღაც მეცნობით. ოსიკოსთან ერთად
სომ არ მსასურობთ?

ცაცა. დიას.

რუსიკო. იმდენი გოგოები არიან... იქაურობა ქათმის
ფერმას გავს...

ცაცა. დიას!

რუსიკო. მგონია გეწყინათ.

ცაცა. დიას.

რ უ ს ი კ ო. დიას! მისამართი სომ არ შეგეშალათ? აქ კე-
რამიკული სახელობნო არ გასლავს.

ც ა ც ა. ვიცი, ქალბატონო!

რ უ ს ი კ ო. თქვენ თუ იცით, მე არ ვიცი...

ც ა ც ა. რა ქალბატონო?

რ უ ს ი კ ო. რისთვის გამოგვეცხადეთ ამ შუალამესე.

ც ა ც ა. ყველაფერს გეტყვით...

რ უ ს ი კ ო. (ეკას) ნამდვილად ოსიკოს მოციქულია!

ც ა ც ა. ასე ვთქვათ.

რ უ ს ი კ ო. თქმა საჭიროა გარკვევით.

ც ა ც ა. როცა ზოგი რამ გაირკვევა...

რ უ ს ი კ ო. თვითონ სადაა ის... ფლიდი, მატყუარა, მში-
შარა, უსინდისო!

ე კ ა. რუსიკო, დაწყნარდი, უსერხულია...

ც ა ც ა. მე თქვენთან არც ასეთი რამეების მოსასმენად
მოვსულვარ, არც საკამათოდ. სსეისი ლანძღვით თავის გარ-
თობა სულელებს უყვართ, ჭკვიანები კი ამასობაში თავიანთ
საქმეს აკეთებენ.

რ უ ს ი კ ო. მაშ რისთვის მოხვედით აღარ იტყვით?

ც ა ც ა. ვაპირებდი, მაგრამ... სამწუხაროდ ვეღარც მაგას
გეტყვით.

რ უ ს ი კ ო. მაშ... მიბრძანდით!

ც ა ც ა. ხანამ წავიდოდე, თავს მოვალედ ვთვლი გითხ-
რათ — თქვენ არც ყოფილხართ, არცა ხართ და არც იქნებით
ოდესმე ოსიკოს ღირსი!

რ უ ს ი კ ო. (ისტერიულად იცინის) ეკა, გესმის?!..

ე კ ა. ყოველ შემთხვევაში, კარგი არაფერი...

რ უ ს ი კ ო. (ცაცას) იცი, რა? ჯერ გათხოვება მოასერხე.
მერე თორმეტ წელიწადს უცხო კაცი იგუე, ჩვეულებრივ

ქმარს რომ ეძახიან, მერე ბავშვი იყოლიე, გაზარდე და ეგ საყვედური — ვისი ღირსი ვარ და ვისი არა, მერე მითხარი...

ც ა ც ა. კაცს რომ საყვედურის სახით რამე მართებული, ან უმართებულო უთხრა, ამისთვის საჭირო არ არის ის, რაც ჩამოთვალეთ. (პაუზა) რამდენიმე წუთში ოსიკო აქ იქნება!

(ცაცა გასასვლელისაკენ ეშურება).

რ უ ს ი კ ო. (ცაცას შეაჩერებს) ძალიან ძნელია ასეთ შემთხვევაში გულისთქმას არ აჰყვე და მკვახე რამ სამაგიერო არ უთხრა ადამიანს, მაგრამ... ამით რას გავაკეთებთ? მოდი, შევრიგდეთ და... ისე წადი. (აკოცებს) მაპატიე წელანდელი ზედმეტი ლაპარაკი და გაცხარება... ხომ იცი... ისეთ აფორიაქებულ დროში ვცხოვრობთ...

(ცაცა მიდის. პაუზა. ისმის კარზე კაკუნი).

ე კ ა. ეს კი ნამდვილად ოსიკოა!

რ უ ს ი კ ო. კარს უკან ხომ არ იდგომებოდა?!

ე კ ა. (სმამაღლა გასძახა) მობრძანდით.

(შემოდის კეისარა. ეკაც, რუსიკოც გაოცებით უცქერიან. არ ელოდნენ).

კ ე ი ს ა რ ა. რა ხანია აღარ გამიგონია ეს სიტყვა — მობრძანდით! ზრდილობას რამე სჯობია?

რ უ ს ი კ ო. მართლაც! რა ზრდილობაა, ამ შუაღამისას უცხო ოჯახში მისვიდე!..

კ ე ი ს ა რ ა. ხელათ არ წამამწარე ეს უნებლიე სიამოვნება! შუადღისას ვაპირებდი მოსვლას, მაგრამ კესარიამ მითხრა, შინ არ არიანო. თქვენთვის, ძვირფასო რუსუდან, ბარათი დამიტოვეს.

რ უ ს ი კ ო. ვინ?!

კ ე ი ს ა რ ა. ვინ და... ძუკუმ. (გაუწოდა).

რ უ ს ი კ ო. რაო, ხომ არ მემუქრება? (გამოართვა, გადაიკითხა, გაეცინა) ეკა, წაიკითხე...

ე კ ა. (ერთხელ ჩუმად გადიკითხა ბარათი, შემდეგ სმა-მადლა) „ქალბატონო რუსუდან. ბრძოლა წავაგე. არავითარი გაყრის ქაღალდი არ არსებობს. ყველაფერი ფიქციაა. მოსამართლე თვალითაც არ მინახავს. ამ მარცხის შემდეგაც სამუდამოდ თქვენი თაყვანისმცემელი — ძუკუ“.

კ ე ი ს ა რ ა. სადაა ასლა ოსიკო, თავისი ყურით მოესმინა!

ე კ ა. თუ ვერ მოისმინა, როცა მოვა ხომ წაიკითხავს.

კ ე ი ს ა რ ა. მოსვლით მოვა, აბა რა. შეჩვეული ჭირი ჯობს შეუჩვეველ ლხინსო! ხომ გავს მართალს!?

რ უ ს ი კ ო. მართალს ძუკუს ფიციც გავდა, მაგრამ... გადაგვარდნენ ეს კაცები!

კ ე ი ს ა რ ა. რაც გინდათ თქვათ ქალებმა, მამაკაცი ისევე საჭიროა ოჯახში, როგორც რეზინის ლაბადა კოკისპირულ წვიმაში! — ხომ გავს მართალს! (გადამდებად იცინის. ეკა და რუსიკო ჯერ გაკვირვებით უცქერიან კეისარას, მერე ისინიც აჰყვებიან და, ყველანი იცინიან ცრემლების მოღენამდე).

ᄒ ᄃ ᄆ ᄇ ᄉ ᄊ ᄋ ᄌ

კიდევ ერთი მონობრავია დიდ მხატვარზე

გამომცემლობა „ისკუსსტვოს“ ლენინგრადის განყოფილებაში სერიით — „ცხოვრება ხელოვნებაში“, გამოსცა მხატვრისა და ხელოვნებათმცოდნის — ერასტ კუზნეცოვის მონოგრაფია „ფიროსმანი“. არავითარი მოულოდნელობა არ იყო კიდევ ერთი მონოგრაფიის გამოჩენა იმ მხატვრის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე, რომელიც უკვე მთელმა ცივილიზებულმა მსოფლიომ აღიარა და შეიყვარა. მაგრამ გულახდილად უნდა განუცხადო, რომ სრულიად მოულოდნელი იყო პირადად ჩემთვის ისეთი მონოგრაფიის წაკითხვა ჩვენს სახელოვან მხატვარზე, როგორიც ე. კუზნეცოვის „ფიროსმანია“.

პირველი, რაც მოგხიბლავთ და თვალში გეცემათ მონოგრაფიის კითხვის დროს, ესაა ფიროსმანის ცხოვრებისა და შემოქმედების ფხიზელი თვალთ ჭვრეტის ცდა, მონოგრაფიის ავტორის ანალიტიკური გონება, პროფესიული აღღო, კულტურა და ყოველივე ამის დამაგვირგვინებელი — უტყუარი გემოვნება.

დროთა ვითარებაში ფიროსმანის პიროვნება ნიჟარებით შეჯავშნულ გემს დაემსგავსა. სულ რაღაც ნახევარი საუკუნის მანძილზე ერთმანეთში აირია მხატვრის ცხოვრების სინამდვილე და ლეგენდა, ტყუილი და მართალი. ბევრი რამ მის

სახელსა და შემოქმედებას იმ ნიჟარებივით მიეკრა და იერი შეუცვალა.

მონოგრაფიის ავტორის სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ იგი თითქმის არც ერთ ფაქტს შეუმოწმებლად, გაუანალიზებლად, დაუფიქრებლად არ ენდობა და თავისი საღი მსჯელობით უმრავლეს შემთხვევაში, თვალსაჩინოს ხდის ზოგი მოგონების, მსჯელობის უსაფუძვლობას და კიდევ უფრო ცხადყოფს ზოგის სანდოობას, ლოგიკურ კანონზომიერებას. ამ ძიებაში ავტორი ირჩევს კვლევის რთულ გზას და, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, უმრავლეს შემთხვევაში გამოაქვს სარწმუნო დასკვნა; იგი მოვლენის არსსა და პიროვნების სასიათში წვდომის თვალსაზრისით ნამდვილ ფსიქოლოგად გვევლინება. ის, რაც ხშირად ზოგი მკვლევარის, ხელოვნებისმოყვარულის, თუ, უბრალოდ, მხატვრის თანამედროვის მიერ არც ისე ღრმად, შეიძლება ითქვას, ზერელედ იყო დანახული და გაუანალიზებლად მოწოდებული, ე. კუზნეცოვის მონოგრაფიაში პოულობს დამაჯერებელ ახსნას, დასაბუთებას, ან ფრთხილ უარყოფას.

მე გამაოცა ე. კუზნეცოვის არა მარტო ანალიტიკურმა გონებამ და პროფესიულმა ალღომ, არამედ საერთოდ ქართველი ხელოვანის სულის სიღრმეებში ასერიგად წვდომის უნარმა. როგორც ჩანს, ე. კუზნეცოვს უთუოდ დაეხმარა ის გარემოება, რომ იგი საქართველოში დაბადებულა, თვრამეტი წელი აქ გაუტარებია, ქართული გარემო, ქართველი კაცის სასიათი, ხალხის ზნე-ჩვეულება მისთვის, ჩანს, იმდენად ახლობელია, რომ ზოგჯერ სასიამოვნო გაკვირვებასაც კი იწვევს. ერთი შესედეით შეიძლება უმნიშვნელო რამ იყოს, მაგრამ მაინც რად ღირს, რომ მის მონოგრაფიაში ვერ წააწყდებით პიროვნებათა სახელ-გვარებისა თუ გეოგრაფიულ ადგილთა სახელწოდებების სხვადასხვა მიზეზით დამახინჯების ფაქტებს.

მონოგრაფიის ავტორმა იმითაც დაიმსახურა ჩემი მოწონება და ნდობა, რომ მისი მთელი რიგი მოსაზრებები საოცრად დაემთხვა იმას, რასაც ვფიქრობდი და რა დასკვნამდეც მიმიყვანა წლების მანძილზე ფიროსმანის ცხოვრებისა და შემოქმედების ცალკეული საკითხის ანალიზმა.

საქმე ისაა, რომ ჯერ კიდევ 1944 წელს გადავწყვიტე დამეწერა რომანი და ჩემებურად ამეხსნა ფიროსმანის ცხოვრებისა და შემოქმედების, ასე ვთქვათ, საიდუმლო (რაც თავი მახსოვს, არასოდეს შემწყდარა კამათი ორ მოწინააღმდეგე პოლუსს შორის ფიროსმანის მნიშვნელობაზე). ცხადია, წლების მანძილზე ვადრმავებდი არა მარტო ჩანაფიქრს, გონების თვალთ ვაკვირდებოდი მსატერის ცხოვრების მრავალი წინააღმდეგობით აღბეჭდილ ფაქტებს, ვიკვლევდი ხასიათს, ფერწერული თავისთავადობის გამაძირობებელ ხერხებს და წმინდა ფორმალური ოსტატობის დროდადრო ესოდენ მკაფიოდ გამობრწყინების კანონზომიერებას და ლოგიკას. ერთი გარემოება რომ არა, რომანის წერა 1959 წელს უნდა დამეწყო, მაგრამ, სამწუხაროდ, ძალიან დიდი დროით მომიხდა მისი გადადება. ბოლოს, მეტი ლოდინი აღარ შეიძლებოდა და, 1972 წელს შევუდექი ჩანაფიქრის განხორციელებას, მომდევნო წელს კი გამოვაქვეყნე ერთი ნაწილი, ეპიზოდი სათაურით — „შველი გადაჭრილ ხესთან“.

ის, რაც მომწონს, შეიძლება ითქვას, ე. კუზნეცოვის ამ ჩინებული მონოგრაფიის — „ფიროსმანის“ ცხრა მეათედს შეადგენს. დანარჩენი ერთი მეათედი კი შეიცავს ცალკეულ მოსაზრებებს, რომელთა გაზიარება მიჭირს. ამ წერილში არ ვაპირებდი შენიშვნებზე ყურადღების გამახვილებას, მაგრამ ზოგ მათგანს მაინც შევეხები, რაკი ამას დაბეჯითებით გვთხოვს თვითონ ავტორი (ინტერვიუში, რომელიც გამოქვეყნდა შარ-

შანდელ, 24 ნოემბრის „ვესერნი ტბილისში“). ე. კუზნეცოვმა, ცხადია, არავისზე ნაკლებად არ იცის, რომ ფიროსმანზე წერა ძნელია, მაგრამ მან ისიც იცის, რომ ფიროსმანის თემა არა თუ ჯერჯერობით, შესაძლოა, საერთოდაც ამოუწურავი იყოს. შეიძლება ესეცაა მიზეზი, რომ მონოგრაფიაში ზოგი რამ იწვევს გარკვეულ შენიშვნებს:

1. ნიკო ფიროსმანაშვილის ბიოგრაფიაში თითქმის ყველა მკვლევარი თვალდასუტული ეყრდნობა ბუთლიაშვილის მიერ მოთხრობილ ვარიანტს, ქალანთაროვების (თუ ბეკოსეფოვსა და ხანკალამოვზე გათხოვილი ამ ოჯახის წევრების) ახლოს ფიროსმანის ხანგრძლივი ყოფნის ისტორიას. მიუსუდავად იმისა, რომ პირადად მე ეს ამბავი მაეჭვებს, მაინც როგორმე ვირწმუნებდი მას, ფიროსმანის ერთი ფრაზა რომ არა (რომელიც მან მსატყვართა საზოგადოებასთან შესვედრისას თქვა): „რვა წლისა დავობლდი და მას მერე თბილისში ვცხოვრობო“. ქალანთაროვების ოჯახის ერთი წევრის მოგონების მისედვით კი, ნიკო ფიროსმანაშვილი მას თორმეტი წლისა წაუყვანია შულავერიდან თბილისს. შეიძლება მართლაც წაიყვანეს ამ ხნის ბავშვი შულავერიდან თბილისს, მაგრამ ვინ იცის, ის, თუნდაც გვარად ფიროსმანაშვილი ყოფილიყო, მაინცდამაინც ნიკო იყო?

საკვირველი ისიცაა, რომ მთელი ცხოვრების მანძილზე ერთსელაც არავის მოუკრავს ყური, ნიკოს რომ ქალანთაროვები, ბეკოსეფოვები და ხანკალამოვები ესსენებინოს, მათ ოჯახებში კი, მოგონებების მისედვით, ნიკოს თითქოს 27 (?) წლამდე გაეტარებინოს! ასეთი გულმაღიწყობა, ალბათ, არ უნდა სჩვეოდეს ვინმეს ამაგით, ან თუნდაც ყურადღებით დავალებულ ადამიანს, მით უმეტეს, ფიროსმანაშვილის მსგავსი გულის პატრონს.

სომ არ არის ამ ამბავში რაიმე გაუგებრობა, ან შეთხზვის თუ არა, გაზვიადების ცდა მაინც?

ანა ბეკოსეფოვას ოჯახში აღმოჩნდა ნიკო ფიროსმანაშვილის ახალგაზრდობის სურათი. ადამიანის სურათი სად, რომელ ოჯახში არ შეიძლება მოსედეს რაიმე შემთხვევისა და მიზეზის გამო, მაგრამ ეს განა იმას ადასტურებს, რომ იმ პიროვნებას მაინცდამაინც იმ ოჯახში ეცხოვროს? ისიც საკვირველია, რომ იმ ოჯახში, სადაც მსატერის ფოტოსურათს ინასავენ, ერთი ნასატიც არ შემორჩენიათ ფიროსმანაშვილისა, მით უმეტეს, ვინც დაუხატავს, საოცრად ჰგავდაო და თუნდაც ამიტომ შეინასავენ. ერთი სიტყვით, ამგვარი გაუგებრობისა, თუ ბუნდოვანებისაგან თავი ჯერ ვერ დაგვიღწევია.

2. წიგნში ჩართულია ფოტოსურათები. ამ ფოტოსურათებს შორის, ჩემი აზრით, გარკვეული ეჭვის აღმძვრელია კადრი 1911 წელს გადაღებული კინოქრონიკიდან. ვარაუდობენ, კადრში მოხვედრილი გამსდარი მამაკაცი ნიკო ფიროსმანაშვილიაო. ცალკე, ქრონიკის სხვადასხვა კადრიდან ამობეჭდილია ამ მამაკაცის გადაღებული პორტრეტი პროფილსა და ანფასში. არა მგონია, ეს მამაკაცი ნიკო ფიროსმანაშვილი იყოს. ზემოთ აღნიშნული ფოტოების გვერდით, მარცხნივ, დაბეჭდილია ფიროსმანაშვილის ახალგაზრდობის დროინდელი (ნამდვილად მიჩნეული) ფოტოსურათი (80-იანი წლები). ამ ფოტოზე ჭაბუკი ნიკო ფიროსმანაშვილის ნიკაპი, მართალია, ოდნავ გაყოფილი ჩანს, მაგრამ აშკარად ოვალურია, კინოქრონიკიდან ამობეჭდილი მამაკაცის ნიკაპი კი აშკარად ბრტყელი და კვადრატული ფორმისაა. ყოველი ჩვენგანი შეიძლება წააწყდეს სრულიად უცხო მამაკაცის პორტრეტს, სადაც მსგავსებას იპოვნის თავის თავთან. მაგონდება ლადო გუდიშვილის ნაამბობი — პარიზში, ოციაწ წლებში, პოლიციელებს

სურდათ ჩემი შეპყრობა ვიდაც ამერიკელ, ისიც ჯორჯიის შტატიდან გაქცეულ განგსტერთან პორტრეტული მსგავსების გამო (პოლიციელებს სურათი უჩვენებიათ).

3. ე. კუზნეცოვი წერს ფიროსმანზე — «Духанный художник пишет то, что, ему заказывают, а не то, что хочется ему самому».

ამ მოსაზრებამ შეიძლება შეცდომაში შეიყვანოს მკითხველი, რადგან ის მსჯელობა, რაც ამ ფრაზას მოსდევს, ვერ ხსნის მის შინაარსს სათანადოდ. საქმე ისაა, რომ მხატვრებს ხშირად უკვეთავენ თემას, მაგრამ ერთია თემის შეკვეთა, თემის კარნახი და, მეორეა, მისი შესრულება. გამოსავალს შეკვეთით გამოწვეული ერთგვარი „შეზღუდვიდან“ მიქელანჯელოცა და ფიროსმანიც იმაში პოულობენ, რომ შეკვეთას ისე ასრულებენ, როგორც სურთ და ესმით. ფიროსმანი არსად, ერთი-ორი გამონაკლისის გარდა, გულნაკლული არ ჩანს და ესაა, ამავე დროს, მისი ხელოვნების ჯადო, რითაც გვატყვევებს. შეკვეთებიც შემკვეთლების დონეზე რომ იყოს შესრულებული, დღეს ფიროსმანაშვილის ხსენება აღარ იქნებოდა. მას უთუოდ მონუსხული ჰყავდა შემკვეთლები; შეკვეთას (შემკვეთის წარმოდგენით, ალბათ, მეტად პრიმიტიულს) მოულოდნელად ისე წარმოსახავდა, ისე დახატავდა, თანაც ისეთი გემოვნებით, შემკვეთლების ფანტაზია რომ ვერასოდეს წარმოიდგენდა. ფიროსმანის წარმატების საიდუმლო ესეც იყო იმ ხალხის წრეში. ისიც არ არის უგულებელსაყოფი, რომ მათთვის ფიროსმანი ავტორიტეტი იყო. მიკიტნები და ჭირაჯები არაერთხელ ყოფილან იმისი მოწმე, რომ სულ სხვადასხვა ჯურის ადამიანებს მოსწონებიათ „მათი ნიკალას“ ნახელავი. თვითონ კუზნეცოვიც ხომ ასე კარგად წერს ფიროსმანის ფუნჯის მომაჯადოებელ თვისებაზე. — «Окружающие Пиросманашвили люди не могли не ощущать его моги-

ჩესკოი власти над куском черной клеенки и пригоршней тюбиков с красками, не могли не испытывать восторга, наблюдая за тем, как он извлекает из небытия людей, животных, предметы».

ის იღებს ყოველგვარ შეკვეთას — მნიშვნელოვანს, უმნიშვნელოს, მაგრამ სატავს ისე, როგორც სურს და ესმის. სხვაგვარად მუშაობა მას არ შეუძლია. აქ ის ურყევია. და თუ მის მუშაობაში ჩაერევიან, იგი ძირს ყრის ფუნჯებს და გარბის...

4. მონოგრაფიის ავტორი წერს ფიროსმანზე — «Очень характерно, что он никогда не употреблял чистой зелени, соблазнявшей не одного начинающего живописца — такой привлекательной в тюбике и такой фальшивой на картине».

ამ მოსაზრებამ მსოლოდ გაკვირება შეიძლება გამოიწვიოს. სუფთა მწვანე ფერის ხმარება რა კავშირშია სიყალბესთან? უნიჭოს სურათზე განა ყველა ფერი ყალბი არ არის? ნიჭიერთან კი ასეთი რამ არასოდეს შეიმჩნევა. რა ძალითაც ხმარობს ფერს მხატვარი, განა ეს მისი ხედვის, ტემპერამენტის გამოვლინება და მისი სულის პროექცია არ არის? რაც შეეხება ფიროსმანაშვილის მიერ სუფთა, ზურმუხტივით ძლიერად მჟღერი მწვანეს გამოყენებას, ამას იგი უთუოდ შეგნებულად გაურბის უმრავლეს შემთხვევაში, და არა ყოველთვის, რადგან ეს ძლიერი ფერი სულ სხვაგვარი პალიტრისთვისაა დამახასიათებელი. მიუხედავად ამისა, ზოგ სურათში მწვანე ფერის გამოყენება თავისი ძლიერი ჟღერადობით მაინც უცდია ფიროსმანს, „სამი თავადის“ უკანა პლანზე ტერასებივით განლაგებული ზეგანის წერისას, და აგრეთვე ზოგიერთ სხვა სურათშიაც. ე. ი. როცა ეს მისთვის აუცილებელი იყო, მაგრამ, საერთოდ, მის ნამუშევრებში, როგორც ე. კუზნეცოვი შენიშნავს, მწვანეს არა აქვს ძალა და სიმძაფრე. ხშირად ხის

ფოთლები, ბალახი, მინდორი ჩამქრალი, ოდნავ შავ გარეული, სმელი ჩალისფერითაა (охра) დაწერილი.

5. ამ ჩინებულ მონოგრაფიაში ყველაზე მწვავე და საკამათოა ფრაზა: «*презвным он почти не работал*». თუ ვინმე ირწმუნება, ნიკალას არაყი ისე უყვარდა, უიმისოდ სატვა არ შეეძლო, მხოლოდ და მხოლოდ მიკიტნები და სირაჯები. თუ მიკიტნების ნათქვამი გვჯერა, რატომ არ გვინდა ყურადღება მივაქციოთ იმას, რაც ამგვარ მტკიცებას უპირისპირდება: „არ მინდა, მაძალებენ, ძალით მასმევენო“, — რამდენჯერ დაუჩივლია თურმე ნიკალას; თუ მართლა არყის ასე წარამარა ხუხის გარეშე მუშაობა არ შეეძლო, ერთხელ მაინც რატომ ვერ შენიშნა ეს იმავე ილია ზდანევიჩმა, როცა მის პორტრეტს წერდა, ან სხვა რომელიმე ინტელიგენტმა.

საგულისხმოა ისიც, რომ ფიროსმანი სტუმრებს მობოდიშებით ხან ღიმონათს სთავაზობს, ხან წყალს: ყოვლად შეუძლებელია, თუ დღენიადაგ სევამდა, შინ ცოტა არაყი მაინც არ ჰქონოდა შემონახული, — ის ხომ შინაც მუშაობდა? და თუ მუშაობის დროს მისთვის ესოდენ აუცილებელი იყო არყის სმა, შინ თავს როგორღა შეიკავებდა, ან როგორღა დახატავდა? მაგრამ, ეტყობა, არაყი მას სძულდა კიდევ იმ ზომამდე, რომ შინ არც კი აჭაჭანებდა. არყის დიდი სიყვარულიც რომ ჰქონოდა ფიროსმანს, მაშინაც საეჭვოა, თითქმის ყველა მისი სურათი სიმთვრალეში იყოს დაწერილი. ასეთ რამეს არა თუ ფიროსმანის მაგალითზე, საერთოდ ვერ დაამტკიცებს ვერავინ. ამგვარი რამ სინამდვილეში არ ხდება.

6. სხვა ადგილას ე. კუზნეცოვი წერს: «*Ведь он работал не для себя и не для интеллигентных ценителей, а для толпы, заполнявшей духаны и лавки.*» ყველა დიდი ნიჭისა და ღრმა გრძნობის ხელოვანის ნაწარმოებში საზოგადოების

თითქმის ყველა ფენა პოულობს სულიერ საზრდოს. კუზნეცო-
ვის მთელი მონოგრაფია ფაქტებით, შემოქმედების ანალიზით
და საკუთარი დასკვნებით ცხადყოფს, რომ ფიროსმანაშვილი
ასეთი სელოვანია. და რაკი ასეთია, შეუძლებელია დავიჯე-
როთ, რომ ის თავის ნაწარმოებებს ქმნიდა გულცივად, მხო-
ლოდ „ბრბოსათვის“. მას მერე, რაც ე. კუზნეცოვმა იმდენი
საგულისხმო რამ თქვა ფიროსმანის სიდიადის დასადასტუ-
რებლად, ყოველად შეუძლებელია ამგვარი დასკვნის გაკეთება,
აქ ის თავის თავს ეწინააღმდეგება.

რაკი ფიროსმანში შთაგონების ცეცხლი ანთია, რაკი იგი
ყოველ სურათს თავისი სულის ნაწილს ატანს, როგორღა შე-
იძლება თქვა, რომ «Ведь он работал не для себя»... «а для
толпы».

ფიროსმანი რომ მუდამ შთაგონებით მუშაობდა, ეს იქილა-
ნაც ჩანს, ოღონდ რამე დაესატა, გაეკეთებინა და მერე გაკე-
თებულისათვის ზოგჯერ გასამრჯელოსაც აღარ მოითხოვდა.
სურათს ხატავდა არა იმისათვის, რომ თავი ერჩინა ან ქონება
დაეგროვებინა, — მისთვის მთავარი იყო ესატა და ესატა და-
უსრულებლად. ე. კუზნეცოვის იმ ერთ ფრაზაში ბევრი შეუ-
საბამობაა. ზემოთ აღნიშნულის გარდა, ფრაზის მომდევნო ნა-
წილიც გაკვირვებას იწვევს: «... и не для интеллигентных
ценителей...». განა ფიროსმანაშვილი არ ამაცობს იმით, რომ
მისი სურათები ინტელიგენტ დამფასებლებსაც მოსწონთ,
სხვას რას უნდა ნიშნავდეს მისი ფრაზა — „მე ახლა ფრანცი-
აშიც მიცნობენო“. როგორ, ფრანციაშიც მიკიტნების,
„ბრბოს“ მსარდაჭერის იმედად იყო?

სხვათა შორის, იმდროინდელ დუქნებში, სამიკიტნოებსა
თუ ბაღ-რესტორნებში მარტო დაბალი ფენების წარმომად-
გენლები, მარტო „ბრბო“ როდი დადიოდა; რამდენჯერ ყოფი-

ლა ვაჟა-ფშაველა სხვა მოღვაწეებითურთ ასეთი ღუქნების და ბაღ-რესტორნების სტუმარი. და განა ინტელიგენტმა დამფასებლებმა არ აღმოაჩინეს ფიროსმანი სწორედ იმ ღუქნებსა და სარდაფებში? ფიროსმანის სურათები რომ პრბოსათვის, ე. ი. პრბოს დონეზე ყოფილიყო შესრულებული, მისი გემოვნების ანგარიშის გაწევის შედეგად, როგორღა იპოვნიდა მათში ინტელიგენტი დამფასებელი თავის სულიერ საზრდოს?

საბედნიეროდ, ფიროსმანს აღმოაჩნდა ისეთი დიდი გემოვნება და შინაგანი კულტურა, რომ ჩვენც გვაიძულა, არა მარტო მოგვწონებოდა ოდესღაც იმ ღუქნებსა და სარდაფებში შექმნილი მისი სურათები, არამედ აღტაცებაში მოვეყვანეთ. ეს აღტაცება კი, როგორც იცით, მთელ მსოფლიოზე გავრცელდა.

საგულისხმოა, რომ შემდგომი მსჯელობა თვით ე. კუზნეცოვისა გამორიცხავს იმას, რასაც იგი ჩვენს მიერ მისი მონოგრაფიიდან მოტანილი ფრაზით გვეუბნება. სხვას რას უნდა ნიშნავდეს მონოგრაფიის ავტორის ეს სიტყვები: «...творчество Пиросманашвили строго и сдержано. Он избегал даже занимательности, как будто такой естественной для духовной живописи».

7. ე. კუზნეცოვს, როგორც დაკვირვებულ მკვლევარს, ყურადღება მიუქცევია იმ გარემოებისათვის, რომ ფიროსმანი თავის შემოქმედებაში უპირატესობას ანიჭებს გარეულ ცხოველებს (თუმცა, კაცმა რომ თქვას, ყველაზე ხშირად ცხვარს ხატავს!). მიუხედავად ამისა, არ არის სწორი როდესაც ავტორი დაასკვნის, რომ: «вовсе не встретить, собаку или кошку». კატისა რა მოგახსენოთ, მაგრამ ძალდი რომ დახატული ჰყავს და ისიც არაერთხელ, შემდეგი სურათებითაც დასტურდება: „ვაზის ფანჩატურში მოქიიფე სამი კაცი“. „კალოობა

ქართლში“, „მწყემსი და ცხერის ფარა“, „ნადირობა და შავი ზღვა“, „ქორწილი კასეთში“.

8. მონოგრაფიის ავტორი თითქოს ამტკიცებს კიდეც, ფიროსმანიც სატავდა კინტოებსო: «У Пиросманашвили же кинто появляются на считанных картинах».

მაგრამ საკითხავია, ისინი კი კინტოები არიან? ხომ არ არის ეს იმათი „ცოდვა“, ვინც მოგვიანებით ფიროსმანაშვილის სურათებს თვითნებურად „ნათლავდა“, ასათაურებდა, ზოგიერთ სურათს ფიროსმანაშვილის ხელით აქვს მიწერილი სახელწოდება, ისიც რუსულად; მაგრამ მე არ მომხვედრია ავალში, ფიროსმანის ხელით მიწერილი იყოს სიტყვა „კინტო“ მის რომელიმე სურათზე, გინდ ქართულად, გინდ რუსულად.

ცნობილია, რომ ფიროსმანაშვილი კინტოებს ორგანულად ვერ იტანდა. ვერ იტანდა მათი ხასიათისა და ქცევის, აშკარა უსამსი და ამორალური თვისებების გამო. ვერ იტანდა მათი ესოდენ მოურიდელები ბილწსიტყვაობის შესატყვის მიმიკასა და ექსტიკულაციას, სხეულის მოძრაობით საზგასმულ უზნეობას.

ფიროსმანის ზოგიერთ სურათში კინტოებად მონათლული მოქალაქეები უბრალოდ, ხელოსნები არიან. მონოგრაფიის ავტორი შენიშნავს, რომ კინტოების «Вульгарно ухарские повадки никак не подчеркнуты». საქმე ისაა, რომ ფიროსმანს კინტოები არ დაუხატავს, თორემ, რომ დაეხატა, იმათ არც მოერიდებოდა. არა მგონია, ხასიათის შექმნის თავის პრინციპზე რაიმე მიზეზით უარი ეთქვა. მით უმეტეს, კინტოებისათვის არ გააკეთებდა ასეთ შეღავათს.

9. ფიროსმანაშვილი არა მარტო განსაკუთრებული ნიჭის,

ასევე განსაკუთრებული ბედის მსატყვარიცაა. მისი უიღბლობა სიცოცხლეში ყოველგვარ ზღვარს სცილდებოდა სიღუხჭირის თვალსაზრისით (თუმცა ისიც უნდა ითქვას, ეს გზა ტანჯვისა მან თავად აირჩია, — სელოვნებამ აარჩევინა); მისმა იღბალმა მსატყვრობაში ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა. ბევრი უღიარებიათ სიცოცხლეში დიდ მსატყვრად (დაუმსასურებლადაც კი), მაგრამ ასეთი ბედი სიკვდილის შემდეგ მხოლოდ ერთეულების სვედრია. ამ ერთეულებშია ნიკო ფიროსმანაშვილიც.

საგულისხმოა, რომ ფიროსმანს მისი „აღმოჩენის“ მომენტიდან დღემდე, თაყვანისმცემლებთან ერთად, უარყოფილებიც არ გამოლევიან. ჯერ კიდევ ამ ოცი-ოცდაათი წლის წინათ ზოგი სელოვნებათმცოდნე თუ მსატყვარი ძალიან ხშირად ნათლავდა ფიროსმანაშვილს პრიმიტივისტად. ამით იმის თქმა სურდათ — ფიროსმანაშვილის შემოქმედებაზე სერიოზული მსჯელობა და, მით უმეტეს, მისი დიდ მსატყვრად მიჩნევა, სასაცილოდაც არ გვეოფნისო. მაგრამ, როგორც დრომ ეჭვმიუტანლად დაამტკიცა, ამით სასაცილო მდგომარეობაში უწინარეს ყოვლისა, თვით იმ სელოვნებათმცოდნეებმა და მსატყვრებმა ჩაიგდეს თავი, ვინც ასე ფიქრობდა და წერდა (ამ ეპითეტს ფიროსმანის მისამართით დღესაც გაიგონებთ).

ჯერ ერთი, დროის ფაქტორი არც სჭირდებოდა იმას, რომ ფიროსმანი არას გზით არ შეიძლებოდა პრიმიტივისტად შერაცხულიყო, იმ უბრალო ჭეშმარიტების გამო, რომ „პრიმიტივიზმი“ გარკვეული მიმდინარეობაა მსატყვრობაში, ფიროსმანი კი, არა თუ ამ მიმდინარეობას არ ეკუთვნოდა, სამყაროს შეცნობისა და გადმოცემის „პრიმიტივისტულ“ პრინციპებს არ იზიარებდა, საერთოდ, არც სმენოდა ამ მიმდინარეობის არსებობა. ყველაზე გავრცელებული (ინერციით იქნებ დღემ-

დეც) ახსნა ფიროსმანის შემოქმედებისა ამ ახლო წარსულამდე ამ ფარგლებს არ სცილდებოდა.

თითქოს იმისათვის, რომ შედარების საშუალება გვექონოდა და უკეთ დავრწმუნებულიყავით ფიროსმანაშვილის დიდ ნიჭსა და სტიქიურად გამოვლენილ ფორმალურ ოსტატობაში, რაღაც ბედად დაიწერა სურათი შორეულ მექსიკაში „ბიჭი და შეშააკიდებული სახედარი“. როგორც ვიცით, ამ თემაზე ფიროსმანსაც აქვს სურათი. ერთ თემაზე დაწერილი ამ ორი სურათით დიეგო რივერასა და ფიროსმანის შედარება სწორედ ოსტატობის თვალსაზრისით ბევრს რასმე საგულისხმოს გვეუბნება.

მწერალი და ესეისტი ილია ზურაბიშვილი ე. სარაჯიშვილზე დაწერილ თავის ერთ-ერთ ესეში იქვე გვაცნობს ერთ ქართველ მეურმეს — სესიკაშვილს და დასძენს — „ურმულის“ შესრულებაში სესიკაშვილი სარაჯიშვილს ჯობდაო. თუ მთვარიანი ღამე არ იყო, თუ ურემზე არ იჯდა, ისე, თურმე, სესიკაშვილი „ურმულს“ ვერ იმღერებდა. სედავთ, რა ჭეშმარიტი შემოქმედი, რა განცდის უნარის მქონე (ხმა თავისთავად) და, რა პოეტური ფიგურა ყოფილა ის ჩვენთვის უცნობი მეურმე — სესიკაშვილი?

არის ზოგი რამ, რის შეძენაც შეუძლებელია, და ეს ათანაბრებს გარკვეულ ფარგლებში სიმღერის ოსტატობას იტალიაში დაუფლებულ სარაჯიშვილთან უცნობ მეურმე სესიკაშვილს, ეს ათანაბრებს „ვეფხისტა და მოყმის“ ბალადის უცნობ ავტორს ყველა დიდ პოეტთან. დიდი ნიჭის საიდუმლოების ახსნა ამით იწყება, და არა იმით, ვის სად და რამდენსანს უსწავლია ხელობა.

ანდრეა ვეროკიო თურმე გააოცა უსწავლელი ყმაწვილის — ლეონარდოს ნახატებმა, როცა ისინი მამამისმა ამ სასელგან-

თქმულ ოსტატს მიუტანა — ღირს თუ არა, ჩემმა ვაჟმა ამ საქმეს სელი მოჰკიდოსო. გამოჩენილი ოსტატი ვეროკიო ლეონარდოს ნასატების ხილვისას გააოცა სწორედ იმან, რისი შეძენაც შეუძლებელია. ღმერთი, ბუნება კი არაფერში ისე ძუნწი არ არის, როგორც ამ მადლის უსვად გაცემაში.

ჩვენ, რა თქმა უნდა, შორსა ვართ იმ მოსაზრებიდან, რომ ნიჭს განათლება, წვრთნა, დასვეწა არ სჭირდება, რათა იგი უფრო მაღალ საფეხურზე ავიდეს. „ვეფხისტა და მოყმის“ ბალადის ავტორი ნიჭით იქნებ ვაჟა-ფშაველას ტოლიცაა, მაგრამ, მთლიანობაში, ვაჟა-ფშაველა განუზომლად მეტია, სწორედ განათლების წყალობით. ჩვენ იმაზე ვამახვილებთ ყურადღებას, რომ სპეციალური განათლების უქონლობა ვერ უშლის ნიჭს ხელს შექმნას ჭეშმარიტი ღირებულების ნაწარმოები. და ჩვენ ვაღდებული ვართ პატივი ვცეთ ნიჭს, თავისი მივეუზღოთ მას, იმ შემთხვევაშიაც, თუ სპეციალურად განსწავლული არ არის. განსწავლულობის გარეშეც ნიჭი ნიჭად რჩება, ნიჭის გარეშე კი განსწავლული არარაობაა. სომ არ ჰგონია ვინმეს, რომ სალიერი მოცარტს განსწავლულობის დონით ჩამორჩებოდა? მაგრამ მარტო განსწავლულობით რას გახდებოდი მოცარტის ნიჭთან!

ე. კუზნეცოვის მონოგრაფიაში წამოჭრილია გიგო გაბაშვილის დამოკიდებულების საკითხი ფიროსმანის შემოქმედებასთან. ამ ასპექტში ე. კუზნეცოვი აღარ გამოიყურება იმ ანალიტიკოსად და გულთამხილავად, რითაც იგი სხვა შემთხვევებში ასე გვხიბლავს და გვაჯერებს.

გ. გაბაშვილის პიროვნება, მოღვაწეობა და კერძოდ, მისი დამოკიდებულება ფიროსმანთან განხილულია ზერელედ, ზედაპირულად და იქნებ ტენდენციურადაც კი. ასე მხოლოდ ისინი უპირისპირებდნენ ერთმანეთს ამ ორ მხატვარს, გაბა-

შვილის სასარგებლოდ და საქმის საზიანოდ, რომლებსაც ეწა-
დათ დ. კაკაბაძესა და ლ. გუდიაშვილთან ატეხილი „ბრძოლა“
მოეგოთ; სამწუხარო აქ ისაა, რომ მხატვრობის ინტერესები-
დან ეს ბრძოლა სულაც არ გამომდინარეობდა.

მხატვრობის ჭეშმარიტი მცოდნეები და პატრიოტები ყო-
ველთვის გმობდნენ ამგვარ „ლაშქრობას“, რაც გაპირობებუ-
ლი იყო მეტიმეტად სუბიექტური გემოვნებით, ვიწრო თვალ-
თახედვით და პედანტური დამოკიდებულებით საკითხისადმი,
თუ კიდევ სხვა, უფრო უარესი რამით არა.

ძნელი არ არის იმაში დარწმუნება წარსულის უთვალავი
მაგალითის მიხედვით, რომ ჯოხის რომელიმე მხარეს უმარ-
თებულო გადასრა არ იძლევა საბოლოოდ სასურველ შედეგს,
და სშირად გარდუვალი მარცხითაც თავდება.

თუ ფიროსმანის დაფასების დროს ჭეშმარიტება გევამოძ-
რავებს, ჩვენ არც მაშინ უნდა ვუღალატოთ ამ პრინციპს, რო-
ცა საქმე საპირისპირო პოლუსს ეხება. ეს წონასწორობა თა-
ვის დროზე ვერ დაიცვა თავად გაბაშვილმა (რაკი ფიროსმა-
ნის შემოქმედებითი პრაქტიკა მთლიანად გამორიცხავდა გა-
ბაშვილისებურ მიდგომას) და მით უმეტეს ვერ დაიცვეს იგი
მისმა შემდგომმა მაქებ-მადიდებლებმაც.

ე. კუზნეცოვის მონოგრაფიაში, მართალია, აშკარად არ
არის ნათქვამი, მაგრამ იგულისხმება, რომ ერთ მხარეს დგას
განათლებული უნიჭო, მეორე მხარეს — გაუნათლებელი ნიჭი-
ერი. ამას ემატება კიდევ ერთი არასასარბიელო „განმარტე-
ბა“: «...Одаренному художнику достаётся место бродяги,
а старательному ремесленнику — место Академика жи-
вописи». ამგვარი პოეტური წიაღსვლა ასეთ მონოგრაფიაში
უადგილოა. განა შეიძლება ამ ფრაზით ე. კუზნეცოვის ცნო-
ბა? ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, ასეთი მაგალითების

პოვნა ყველა ეპოქაში შეიძლება, მაგრამ არ შეიძლება მისი ყველა შემთხვევისთვის მისაღება. ამ შემთხვევაში ეს, ცოტა არასასარბიელო დაპირისპირება ერთნაირად შეურაცხყოფელია როგორც «*нродяга*»-დ ნაგულისხმევი ფიროსმანისათვის, ისე «*старательный ремесленник*»-ად — გაბაშვილისა. ამგვარ დაპირისპირებასა და დახასიათებაში ორივე წაგებული გამოიყურება.

მე პირადად, ორივე მხატვარი მათგან — გაბაშვილი იმით, რისი შეძენაც შეიძლება, ფიროსმანაშვილი იმით, რისი შეძენაც შეუძლებელია; ძირითად განსხვავებას მათ შორის ამაში ვხედავ და თუკი ზოგ რამეში ისინი ერთმანეთს სხვა მსრივაც გამოირიცხავენ, სამაგიეროდ, ერთმანეთს ავსებენ კიდეც. ქართული ხელოვნების ინტერესი საკითხის ამგვარ გადაწყვეტას უფრო ითმენს და საჭიროებს, ვიდრე რომელიმე მათგანისათვის „სიკვდილის განაჩენის“ გამოტანას, გაბიაბრუებას და გაცამტვერებას. თუ ზოგიერთი წარსულში ამ გზას ადგა, ჩვენ ეს შეცდომა აღარ უნდა გავიმეოროთ.

ყველა ერის ხელოვნების განვითარებას თავისი კანონზომიერება აქვს. ამ კანონზომიერებას ჩვენ მეტი ანგარიში უნდა გავუწიოთ, ვიდრე იმას, ვის ვინ არ მოსწონდა, როდესაც შედეგებს ვაჯამებთ. ღმერთმა ნუ წარმომადგენინოს ქართული ფერწერა უფიროსმანოდ, და ღმერთმა ნუ ქნას გაბაშვილი, პეტერბურგსა და მიუნხენში განსწავლული მხატვარი, „გადასაგდებად“ გამეტებულიყოს.

გაბაშვილს ყველაფერი რომ „გადაუყარო“, „მოლას“ პორტრეტს, მართალია, ტრადიციულ-ნატურალისტური მანერით შესრულებულს, მაგრამ აშკარად ფერწერული ღირსებით აღბეჭდილ ნაწარმოებს მაინც არ გაგამეტებინებენ. სწორედ „მოლაში“ ჩანს გაბაშვილის ფერწერული ნიჭის მარცვალი და

იქნებ ჭერიც. გაბაშვილი სწორედ „მოლათი“ ენათესავება რუსულ ფერწერას და პირველ რიგში რეპინს, იქნებ ამიტომაც იგი განსაკუთრებით მაღალი აზრისაა რეპინის შემოქმედებაზე «... но зато испанцы, англичане и даже французы поистине молодцы, но все-таки Репину они все-же уступают». ამას, კუზნეცოვის მიერ ცოტა ირონიულად მოხსენიებული „მიუნჰენელი“, სწორედ მიუნჰენიდან წერს საქართველოში მხატვარ დ. გურამიშვილს 1895 წელს. ასე რომ, უნებლიეთ, ფიროსმანის თაყვანისმცემელი ახალგაზრდების მიერ „მიუნჰენელად“ მონათლული მხატვარი, სინამდვილეში პერედვიჟნიკების „მოციქულია“. თუ აზრს ლოგიკურად მივყევით, გაბაშვილის კრიტიკა მიგვიყვანს პერედვიჟნიკების კრიტიკამდე და არსად სხვაგან («среднеевропейский стиль живописи» და «псевдоимпрессионистический эффект», უბრალოდ მითია). თუ ეს ჩვენ გეჭირდება, მაშინ ვთქვათ პირდაპირ და მიუნჰენს ნუ მივაწერთ იმ „ცოდვას“, რაც სინამდვილეში პერედვიჟნიკებიდან შემოდის გაბაშვილის შემოქმედებაში.

კარგი, თავისმოსაწონებელი ქართული მხატვრობისათვის ისაა, რომ გვყავს ევროპულად განსწავლული გაბაშვილიც, სასწაულმოქმედით მხატვარი — ფიროსმანიც, განუმეორებელი და თავისთავადი კაკაბაძეც და გუდიაშვილიც, ერთმანეთისაგან ისე განსხვავებულნი, როგორც ცა და დედამიწა. ამ ერთმანეთის გამომრიცხველი განსხვავებით ქართულ ხელოვნებაში მიღწეული და დაცულია ერთი უდიდესი პირობათაგანი — მრავალფეროვნება, რითაც ასე იგებს ქართული მხატვრობა, და მისი მონაპოვარი წდება, სიბლავს, აოცებს ყველას რანგისა და ფენის მნახველის (უაღრესად გათვითცნობიერებულისა თუ გაუთვითცნობიერებელის) გულს. ამ ანსამბლიდან გაბაშვილის ამოშლა, მასზე ხელაღებით მსჯელობა, იმიტომ-

ცაა შეუძლებელი, რომ ერთბაშად ირღვევა არა მარტო განსხვავების, არამედ ამ მრავალფეროვნების ჰარმონიაც.

ქართულ მხატვრობას არც მარტო გაბაშვილი ეყოფა, არც მარტო ფიროსმანი, ისევე, როგორც რუსეთს არ ეყოფა მარტო რეპინი, ან მარტო ვრუბელი. რაც შეეხება სუბიექტურ შესედულებას, საკუთარ გემოვნებას, თაყვანისმცემლები გაბაშვილსაც ყავს და ფიროსმანაშვილსაც; მე პირადად, ფიროსმანაშვილის თაყვანისმცემელთა შორის ვგულისხმობ ყოველთვის ჩემს თავს და რომანსაც ფიროსმანზე ვწერ.

ე. კუზნეცოვი წერს — «Г. Габашвили пользовался репутацией самого твердого противника Пиросмани». Слухи, правда, не подтвержденные документами».

ნუთუ მართლა უცნობია ე. კუზნეცოვისათვის ასეთი დოკუმენტის არსებობა? იგი არსებობს, მაგრამ რას გვეუბნება, რას ამტკიცებს იმის მეტს, რომ გაბაშვილს არა ჰქონდა ისეთი დიდი გავლენა, როგორც ეს პატივცემულ მკვლევარს ჰგონია. სწორედ იმ სსდომაზე, სადაც გაბაშვილმა თავისი უარყოფითი აზრი გამოთქვა ფიროსმანის შემოქმედებაზე, დანარჩენმა წევრებმა იგი არ გაიზიარეს. გაბაშვილმა თავის მსარეზე ვერ გადახარა სასწორი და ფიროსმანის ბედის გადაწყვეტაში ვერ ითამაშა საბედისწერო როლი. ეს გარემოება მნიშვნელოვნად ამსუბუქებს ჩვენს თვალში მის „დანაშაულს“; წინააღმდეგ შემთხვევაში ის ჩვენს „წყევლა-კრულვას“ ვერ გადაურჩებოდა.

მართალია, გაბაშვილმა უარყოფითი აზრი გამოთქვა სამუზეუმოდ ფიროსმანის სურათების შეძენის თაობაზე, მაგრამ არსად არ ჩანს, რომ ის ამის შემდეგაც ცდილობდა სსვებისთვის თავისი აზრის რაიმე საშუალებით თავზე მოხვევას, მის ცხოვრებაში გატარებას აშკარად თუ ფარულად, გულის სიდ-

რმეში შეურაცხყოფილი კაცის თავმოყვარეობის დასაკმაყოფილებლად, როგორც ეს საერთოდ ჩვევიათ ზოგიერთებს — და ზიანის მეტი რომ არაფერი მოაქვს პიროვნებისა და ხელოვნებისათვის.

გაბაშვილი ამ ისტორიაში ჩანს გადაყენებულ მეფესავით, რომელსაც სათრით კიდევ უსმენენ, მაგრამ არაფერს აღარ უჯერებენ. განა ამ ფაქტში ჩანს, რომ ის იყო... „МОЖЕТ БЫТЬ САМЫМ ВЛИЯТЕЛЬНЫМ“? ყოვლისშემძლე ხომ თავის თანამედროვეებზე ყოველთვის სარგებლობს მომნუსხველი გაელენით და ვეტოს უფლებით.

ფიროსმანის უარყოფის მიზეზი სულაც არ არის ის, რომ თითქოს გაბაშვილი იყო... „ЗНАМЕНИТ, УДАЧЛИВ И БАРСТВЕН“. იყო კი ასეთი? (საგულისხმოა, რომ არა თუ მოკეთენი, მოშურნენიც იძულებული არიან დაასასიათონ იგი, როგორც უადრესად თავმდაბალი, უბრალო და პატიოსანი ადამიანი. ამავე დროს, თავისი შეხედულებებისა და პრინციპების ფანატიკურად ერთგული).

აშკარაა, რომ ფიროსმანის შემოქმედებასთან მის უარყოფით დამოკიდებულებაში გადამწყვეტ როლს თამაშობს გემოვნება, მრწამსი, სკოლა და არა სოციალური მდგომარეობა, ან ფუჭი მედიდურება.

თუ ის თავისი ცსოვრების რომელიმე პერიოდში გამდიდრდა, რა უფლება გვაქვს ამისთვის გადაკრულად ვუკიჟინოთ, საეჭვო გზებით ხომ არ მოუსხვეჭია ქონება? თავადაც ხომ აღიარა ერთ წერილში: არა მგონია რომელიმე მხატვარს ამდენი ეჭასიროს და ეშრომოსო. სტუდენტობა, როგორც პეტერბურგის, ისე მიუნჰენის პერიოდში, ნახევრად მშიერს გაუტარებია. იგი ნაადრევად სტოგებს პეტერბურგის აკადემიას, თუმცა მისი ნამუშევრები არაერთხელ აღნიშნულა ვერცხლის მედ-

ლით, ბრუნდება სამშობლოში, რამდენიმე წელიწადი დღედა-
ღამეს ასწორებს თავაუღებელ შრომაში, წარმატებაც აქვს,
მაგრამ მაინც უკმაყოფილოა. ეს უკმაყოფილება მას მალე მი-
უნჰენში ამოაყოფინებს თავს. აშკარა წარმატებაა (და მანამდე
მიუნჰენის აკადემიისთვის გაუგონარი შემთხვევა), რომ გ. გა-
ბაშვილს ღებულობენ კომპოზიციის კლასის უკანასკნელ
კურსზე. მაგრამ აქაურობითაც უკმაყოფილოა. ამის გასაღებს
ჩვენ ეპოულობთ მხატვარ დ. გურამიშვილისათვის მიწერილ
ბარათში: «К величайшему моему огорчению, скажу прав-
ду, что у немцев такой застой в искусстве, какого не мог се-
бе вообразить». ამას ემატება ის უბედურებაც, რომ ახალ-
გაზრდა მხატვარს მინიმალური საარსებო პირობები ვერ შე-
უქმნია. მეორე წერილში იმავე ადრესატთან ამის თაობაზე
მწარედ ჩივის: — «Я уже давно сижу без денег, и где
только возможно, занимаю».

როგორც ჩანს, ბედმა ის იმ გზებით არ ატარა, რომ თა-
ვისთავადობა შეენარჩუნებინა, და პეტერბურგისა თუ მიუნ-
ჰენის აკადემიებში გაუთავებელ შტუდირებას არ შეეწელებინა
ის მაჯისცემა, რაც საჭირო იყო ფიროსმანისთანა მხატვრის
ხელოვნების შესაცნობად. ტყუილად კი არ ჩივის იგი: —
«Очень строгое рисование ведет всегда к сухости и дру-
гим немалым недостаткам» —ო, მაგრამ ეს «строгое рисо-
вание», თავისდაუნებლიეთ, ისე გაუჯდა ძვალ-რბილში, რომ
ამის გარეშე უკვე მიუღებელია მისთვის სხვა ყველა სიკეთით
აღსავსე, თვით ფიროსმანისთანა ნიჭის მხატვარიც კი.

გარდა ამისა, ამ პერიოდისათვის მას უთუოდ უკვე სხვა-
გვარად ესახებოდა ქართული ფერწერის განვითარების გზა.
ადრე თუ გვიან, მისი წარმოდგენით, უნდა შევსებულიყო ის
ხარვეზი, თავის დროზე რომ არ ზიარებია ქართული მხატ-

ერობა იტალიური რენესანსის მსგავს პერიოდს. ამ დროს ფიროსმანის შემოთავაზებამ, მის გარშემო ატესილმა ხმაურმა გ. გაბაშვილი იქნებ სხვებზე მეტად შეაშფოთა, რადგან იგი სხვაზე მეტ პასუხისმგებლობას გრძნობდა მშობლიური ხელოვნების წინაშე, მას შეიძლება ისიც სჯეროდა, რომ ქართული ხელოვნების ბედზე ზრუნვა გარემოებამ მას დააკისრა.

ფიროსმანის ზღაპრულმა გამარჯვებამ თითქმის ყველა ძველი ჭრილობა გასსნა. სწორედ ამ გამარჯვებამ წაუყენა თავისი ანგარიში ჩვენს დროში გაბაშვილსაც, მაგრამ ანგარიშის წაყენება გამოიწვია და გაამწვავა იმანაც, რომ ოცდაათიან წლებში გაჩნდა ტენდენცია ფიროსმანის, კაკაბაძის და გუდიაშვილის. მწვავე კრიტიკისა. ამ ყოვლად უსარგებლო ბრძოლაში ზოგიერთმა გ. გაბაშვილის სასელი მოიშველია და რაც თითქმის დავიწყებულად მიაჩნდათ, ერთბაშად საშიშ აჩრდილად წამოიძართა შემოთ დასახელებული მხატვრების თავსე.

ახლა დროა, ჩვენ იმაში მაინც გავერკვეთ, რომ თავისთავად გაბაშვილი კი არ არის ბოროტება, არამედ მისი გამოყენების ცდა ფიროსმანის, კაკაბაძისა და გუდიაშვილის ხელოვნების გასაუფასურებლად, რისი რეციდივებიც ახლო წარსულში უხვად მოგვეპოვება. და რაკი გაბაშვილი „საბრძოლო იარაღად“ იქცა ზოგის ხელში, საჭირო გახდა ამ იარაღის იმ ზომამდე ქება, როცა უკვე შეუძლებელია გადაჭარბებას ასცდე.

ჩვენი ხელოვნებათმცოდნეობის ნაკლი ისიცაა, რომ მიუხედავად რამდენიმე მონოგრაფიული ნაშრომის გამოქვეყნებისა, მრავალ სპეციალურ წერილს რომ თავი დავანებოთ, გ. გაბაშვილს მაინც ვერ მიუჩინეს ის ადგილი ქართულ მხატვრობაში, რაც მას ნამდვილად ეკუთვნის. მათ ხელში გაბაშვი-

ლის ქებამ მიიღო აუქციონის სასიათი, და ამ ქების „ფასმა“ ასტრონომიულის ზღვარს მიაღწია. ეს არ სჭირდებოდა არც გაბაშვილს, არც ქართულ მხატვრობას, ეს სჭირდებოდა მხოლოდ იმათ, რომლებიც მარტო შიშველი სელებით და საკუთარი ავტორიტეტით ვერ გაუმკლავდებოდნენ იმ მხატვრებს, რომლებიც პირადად არ მოსწონდათ, არ ესმოდათ, მაგრამ იმას კი ვერ მიმსვდარიყვნენ, ის მხატვრები ასაღმა ღროებამ, თავად ეპოქამ წამოსწია წინა პლანზე და ქართული მხატვრობისათვის გარდუვალად ცნო მათი საჭიროება.

და მერე რარიგ საჭირო იყო ამისი დროულად მისვედრა! მაგრამ ეს არ მოხდა. მოხდა პირიქით.

ახლა ძნელია იმისი წარმოდგენაც კი, თუ რა ზიანი მიაყენა ქართულ მხატვრობას ზოგი რამის იმ „დროზე მიუსვედრელობამ“.

ჩვენი განსსვავებული აზრი ზოგიერთი საკითხის გამო არავითარ შემთხვევაში არ ჩრდილავს ე. კუზნეცოვის დიდად მნიშვნელოვანი ნაშრომის ღირებულებას ფიროსმანის რთულ ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე, რის შესასწავლად და გასაანალიზებლად, როგორც თვითონ მონოგრაფიის ავტორი ამბობს: «Пересмотрел горы материала... Беседовал с людьми, знавшими Пиросмани». მაგრამ ეს «Горы материала» ისე არ უნდა გავიგოთ, რომ ყველაფერი თითქოს მსოლოდ ნედლი მასალაა, რომ რაიმე ღირებული ნაშრომი ფიროსმანზე ქართულ სინამდვილეში აქამდე არ არსებობდა. სრულებითაც არა. ქართულად არის არა ერთი და ორი ესე, თუ წერილი, სადაც ღრმად და სწორადაა ასსნილი ფიროსმანის ცხოვრების ცალკეული მომენტებიც და მისი შემოქმედების თავისებურებაც, მნიშვნელობაც. არიან ადამიანები, რომლებიც მარტო ლეგენდებს კი არ აწევიან, არამედ შედმიწევ-

ნით იცნობენ, გრძნობენ, წვდებიან ისეთ ნიუანსებს, რაც სწორად განსაზღვრავს საგანს და მოვლენას, რომ მათ ნამდვილად დაეჯერებათ. ყველაფერმა ამან დიდად შეუწყო სელი ე. კუზნეცოვს, მისი შრომა რომ ესოდენი წარმატებით დაგვირგვინებულიყო.

დასასრულ, იმასაც აღვნიშნავდი ერთგვარი გულისტკივილით, რომ ამ ჩინებულად დაწერილ და გამოცემულ მონოგრაფიაში ჩართული ფიროსმანის ნაწარმოებების ფერადი რეპროდუქციები თავისი სარისხით არ დგას სასურველ დონეზე, რის გამოც შეუძლებელია მკითხველმა (ვისაც ორიგინალები არ უნახავს) სწორი წარმოდგენა იქონიოს ფიროსმანის ფერწერის თავისებურებაზე, მათს კოლორისტულ გადაწყვეტაზე და წმინდა ფორმალურ ოსტატობაზე (რაც, სურათების დიდ რაოდენობასთან ერთად იმაზე ღაღადებს, რომ ფიროსმანი პროფესიონალი მხატვარია და არა ამ საქმის მოყვარული). მაგალითად, სურათში — „დათვი მთვარიან ღამეში“ ფიროსმანი პრინციპულად თეთრ მთვარეს გეთავაზობს, რეპროდუქციაში კი მთვარე მოყვითალო ფერისაა. ასევე შეცვლილია ცის ტონის და კონტრაჟურის წესით სისა და დათვის განათების ტონალობა. დედანს ასევეა დაცლებული სხვა ფერადი რეპროდუქციებიც.

ყველა ჩვენი შენიშვნის მიუხედავად, რასაც კეთილი სურვილით გამოვთქვამთ ე. კუზნეცოვისადმი მაღლიერების გრძნობით გამსჭვალულნი, ეს მონოგრაფია დიდი წვლილია ფიროსმანის ესოდენ რთული და განუმეორებელი ხელოვნების სწორად გაგებისა და შესწავლის საქმეში.

ყოველ მოქალაქეს, ხელოვნების სპეციალისტს თუ მოყვარულს, დიდ ესთეტიკურ სიამოვნებას მოგვრის და ჭეშმარიტებასთან კიდევ უფრო მიაახლოვებს, როგორც ფიროსმა-

ნის თავისებური ნიჭის, ისე მისი ცხოვრების ზოგიერთი ფაქტის კუზნეცოვისეული გაშუქება;

ვფიქრობთ, რომ ამ მონოგრაფიის ქართულად თარგმნა და წიგნად გამოცემა არ უნდა დაყოვნდეს.

1976

„დიდი სიჩუმის“ ექო

მხოლოდ ის იყო პოეტის ფიქრი,
გაგიგოს ვინმემ.

გ ა ლ ა კ ტ ი ო ნ ი

რუსთაველის პროსპექტზე რომ ჩაივლი, თუ წიგნის მოყვარული ხარ, ძნელია თვალი „საუნჯის“ ვიტრინისაკენ არ გაგექცეს. სხვებთან ერთად ეს რეფლექსი მეც დიდხანია გამოუმუშავებული მაქვს. ამჯერად (ეს „ამჯერად“, შარშანდელი ზაფხული იყო) თვალში მომხვდა მკაცრად გაფორმებული პატარა წიგნი. აქ ჩანს არა მარტო მხატვრის, მწერლის გემოვნებაც. (რასაც ზოგი ასე უგულვებელყოფს, ან... გემოვნება ღალატობს). თვალში საცემი და მიმზიდველია (ან პირიქით), არა მარტო ადამიანის, წიგნის გარეგნობაც.

ამ წიგნის გარეკანის თეთრ ფონზე შავი, მთიულური ნაქსოვის გრაფიკული გამოსახულებაა. ზედ თეთრი წარწერები — მამუკა წიკლაური, „თოვლის კრიზანთემები“. ეს გვარი უნებლიეთ ბავშვობის მოგონებებს მიფორიაქებს. გახსა წიკლაური! მესხიერებას დღემდე შემორჩა ქართული ალპინიზ-

მის პიონერებისა და მათი უშიშარი მეგზურის სახელი, გზას რომ მყინვარწყერის ყინულოვან კედლებზე პირველნი ჭრიდნენ გიორგი ნიკოლაძის წინამძღოლობით.

სხვა თუ არაფერი, მეხსიერებას აქამდე კეთილად შემორჩენილი იმ მეგზურის სათრით მაინც უნდა შევიძინო მისი მოგვარის ლექსების წიგნი. ცნობისმოყვარეობას მიღისიანებს, უცნაურ სურვილს ისიც აღმიძრავს, რომ იმ უშიშარი მეგზურის ნებისყოფის, სულის მსნეობის, მწვერვალებისაკენ სწრაფვის ჟინის ანარეკლი იქნებ ახლა მოგვარის ლექსში გადასული ვიხილო, აღმოვაჩინო...

წიგნს ვყიდულობ, მაგრამ ჩათვალეირებას არ ვჩქარობ... სერიოზულად, გულდასმით წაკითხვას სათანადო გარემოცვა და განწყობილებაც სჭირდება, მხოლოდ სატიტულო ფურცლის მეორე გვერდზე დაბეჭდილ ექვსიოდე სტრიქონიან ანოტაციას ვავლებ თვალს მაღაზიიდან გამოსვლამდე. ცოტა არ იყოს, გაკვირვებული ვარ. მამუკა წიკლაურის ლექსების ეს მეორე კრებული ყოფილა. და რაც უფრო საკვირველია, არც ამ პოეტის ლექსი მინახავს რომელიმე ჩვენს ჟურნალსა თუ გაზეთში დაბეჭდილი (ან იქნებ ძალზე იშვიათად იბეჭდებოდა). სულაც არ მაკვირვებს ის გარემოება, რომ ნიჭიერი პოეტის გამოჩენა, გარდა ერთი შემთხვევისა, ჩვენს კრიტიკას დროზე ვერ შეუმჩნევია. მაგრამ გაკვირვებას აღემატება პოეტის სურვილი — თავისი ლექსები ჟურნალ-გაზეთების ფურცლებზე (თითო-ოროლა, ისიც წარამარა) კი არ იხილოს დაფანტული წიწილებივით, არამედ მთლიანად, როგორც ერთი მონაკვეთი თავისი შემოქმედებისა თავიდანვე კრებული სახით შესთავაზოს მკითხველს.

და როდესაც „თოვლის ქრიზანთემებს“ გულდასმით გავეცანი, ჩემთვის ბევრი რამ ცხადი გახდა. პირველ ყოვლისა კი

ის, თუ რატომ აღმოჩნდა მამუკა წიკლაურის ლექსების ეს მეორე კრებულიც ჩვენი კრიტიკის ყურადღების მიღმა (სამაგიეროდ, ესეც უნდა აღინიშნოს, მას მკითხველის ყურადღება არ აკლია. მისი პოეტური კრებულები გამოსვლის უმაღლიყიდება. მაშასადამე, პოეზიის გემოს მცოდნეთა „ვიწრო“ წრეში თაყვანისმცემლები საკმარისზე მეტიც ჰყავს). და მეც ამ წერილისათვის გალაკტიონის ლექსის ერთი სტროფი ეპიგრაფად შემთხვევით არ წამიმძღვარებია...

ეს გამსელილი, გულისტკივილ-გარეული ოცნება დიდი პოეტისა გვაძლევს იმის თქმის უფლებას, რომ მცირედის გამოკლებით, თითქმის არასოდეს არა გვექონია ისეთი კრიტიკა, როგორიც ეკადრებოდა და მით უმეტეს, ჰაერივით სჭირდებოდა ლიტერატურას. სჭირდებოდა არა მარტო ნორმალური ზრდისა და განვითარებისათვის, არა მარტო თავის უკეთ შეცნობისათვის, არა მარტო მკითხველის გემოვნების აღზრდისათვის, არამედ ყველაზე მეტად, გაგების კულტურის ამაღლებისათვის. მაინც რა უნდა იყოს მიზეზი კრიტიკის მსრივ მ. წიკლაურის პოეზიის მიმართ დუმილის პოზიციის არჩევისა (რისი დარღვევაც, როგორც უკვე აღვნიშნე, მხოლოდ ერთმა ჩვენმა ასალგაზრდა სახელმოსევეჭილმა კრიტიკოსმა სცადა და ამ ცდასაც ნაადრევად დაესვა წერტილი).

დავუშვათ, რომ კრიტიკოსებს ეს პოეტი არ მოსწონთ, მაგრამ ესეც აქვე ვიკითხოთ, რაც მათ მოსწონთ და ზოგიერთს „სბოს ალტკინებითაც“ უკმევინ, აქებენ, ყველაფერი უკეთესია, ან პოეზიაა? იქნებ ვერლიბრის ბრალია... არ მიაჩნიათ ეს პოეტური ფორმა ქართული სულის ყალიბად! რა ღრმაცა და ემოციურიც უნდა იყოს ზოგისთვის თავისუფალი ლექსის ფორმით შეთხზული სტრიქონი, რითმით განებივრებული, მაინც უჭირს ალბათ ამ ფორმასთან შეგუება და ისევ,

თუნდაც მდარე რითმით — თავის მოტყუება ურჩევნია ჭეშმა-რიტად პოეტურ, მაგრამ ურითმო სტრიქონს; იქნებ კრიტიკოსები გაბედულ წინასწარმეტყველებას გაუბიან, იქნებ ამ პოეტის სამყარო იმდენად რთულია, რომ თავსატეს საქმედ მიაჩნიათ მისი ანალიზის ტვირთება... და მერე ეს თავის-მტვრევა რით „აინაზღაურონ?“ იქნებ ისაა მიზეზი, რომ ამ პოეტისათვის ასე უცხო ჩანს თვითრეკლამა, სახელის მოსას-კეჭ საქმეთა აშკარა და ფარული დირიჟორობა.

ამას ყველაფერს ისიც ემატება, რომ შემოქმედს თუ დიდი თანამდებობა ზურგს არ უმაგრებს, შეიძლება კრიტიკამ სულაც შეაქციოს ზურგი. და როგორც ჩანს... ასეც მოხდა.

ამ ვითარებას ძალაუნებურად მიჰყავდა და კვლავაც მიჰყავს არა მარტო ჩრდილში მოქცეული ავტორის, არამედ სამართლიანი მკითხველის ცნობიერება იქითკენ, რომ მსო-ლოდ დრო გამოასწორებს ამ უსამართლობას. დრო რას გა-მოასწორებს და რას არა, ეს მისი საქმეა, თანაც ამის იმედად დარჩენა და დღეს გულზე ხელის დაკრეფა სწორედ იმ უკუდ-მართობის წისკვილზე წყლის დასხმაა. მარქსს ტყუილად არ უთქვამს — ჩემი დევიზია — ბრძოლაო. და მართლაც საჭიროა ბრძოლა ყოველგვარ უკუდმართობასთან, და ალბათ მეც სწო-რედ ეს გარემოება მაწერინებს ამ წერილს.

გფურცლავ „თოვლის ქრიზანთემებს“... სულ უფრო და უფრო ვრწმუნდები, რომ საქმე მაქვს არა პოეტური ალეგო-რიით აღბეჭდილი, ფიფქივით სპეტაკი ყვავილის მსუბუქ ხილვებთან, რაც შეიძლება წიგნის სათაურმა წინასწარ შე-გიქმნას, არამედ გრანიტის ლოდის ნამტვრევებთან, და პირ-ველი შეგრძნება, რითაც ერთბაშად გბოჭავს მამუკა წიკლაუ-რის ლექსი — ესაა წონა, წონა სტრიქონისა, მოულოდნელობა პოეტური ხილვისა და სიღრმე განცდისა, აზრისა. და რასაკ-

ვირველია ის მაღლი, რაც ადუღაბებს ამას ყველაფერს — გულწრფელობა! ისიც, ჯიუტი!

თქვენ ვერსად ეჭვს ვერ შეიტანთ, გარდა საკუთარი მოქალაქეობრივი მრწამსისა, ტკივილში გატარებული ფიქრისა და განცდისა, სხვა რაიმე გარემოება აწერინებდეს ლექსს მამუკა წიკლაურს. უტილიტარიზმის გამოვლინებას ის სათოფედაც არ აკარებს თავის პოეზიას. რა საკვირველებაც არ უნდა მოგეჩვენოთ, „თოვლის ქრიზანთემებში“ თქვენ ვერ იპოვით დღევანდელ პოეზიაში ასე გავრცელებულ კალმის ცელქობას, თავისი აკრობატიკით, ან ჩვეულებრივი აზრების (ყველა მოკვდავს რომ ადვილად მოუვა თავში) ლექსის ფორმაში სიბრძნედ შემოთავაზებას. აქ ყველაფერი დინჯი, ტკივილით გამსჭვალული ფიქრისა და განცდის მსილებაა. იქნებ სწორედ ეს აძლევს მის კილოს სხვაგვარ დამაჯერებლობას, თავისებურ კოლორიტს, ტრაგიკულ ელფერს, მარტო ამაღლებულისა კი არა, თვალშისაცემი მთლიანობის იერსაც. როგორც უკვე აღვნიშნე, თითქმის ყოველი ლექსი დიდი თუ მომცრო გრანიტის ნატესივითაა და იქნებ ამიტომაც სტოვებს ეს პატარა კრებული გრანიტის ლოდის შთაბეჭდილებას, რომელსაც თქვენს ცნობიერებაში საბოლოოდ ამთლიანებს სწორედ მისი კრებულად შემოთავაზება.

მამუკა წიკლაურის ღირიკული გმირის სული ნებისყოფისა და ინტელექტის უღმობელ მარწუსებშია მოქცეული, და ესეც კმნის უშუალო, მსუბუქი, ძალდაუტანებელი აღქმისათვის გარკვეულ სიძნელეს. სწორედ ნებისყოფა, სულის ძალა ათქმევინებს მას „თოვლის ქრიზანთემების“ პირველივე ლექსში, მარუსთან გადახდილ ბრძოლებს რომ ეხება:

„ამ კედელს უნდა ვედგე ბეჭებით
სერხემლის ძელების დამსხვრევამდე,
ნერვების ბანის დაქცევამდე“.

ჭეშმარიტი პოეტური სიტყვა (გარითმული აბლაბუდის სა-
პირისპიროდ) სულში აღბეჭდილის პროექციაა და არა სინამ-
დვილში დანასულის ზუსტი ასლი. მეტიმეტი გამიწიერება,
ჩანს, ყოველთვის წარმოადგენდა პოეზიისათვის გარკვეულ
საშიშროებას; ამაზე მიგვანიშნებს კიუხელბეკერის ერთი სა-
გულისხმო მოსაზრება: — «В поэзии слова есть род, при-
ближающийся к земной, обыкновенной жизни, к прозе
изображения и чувств, — писатели посвятившие себя
этому роду, бывают стихотворцами, а не поэтами». და რა გზას უნდა ადგეს პოეტი, ამას ჩინებულად განსაზღ-
ვრავს გოეტეს ფორმულა — მსატყარი ერთი სელით უნდა ეხე-
ბოდეს მიწას, მეორეთი კი — ზეცასო. აი სწორედ ეს უხილავი
კავშირი, რომელსაც ამყარებს პოეტი ზეცასა და მიწას შო-
რის, წარმოშობს ჭეშმარიტ პოეზიას. მ. წიკლაურის ლექსე-
ბის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, მისი პოზიცია და პრაქტიკა
საესეებით ემთხვევა გოეტეს ამ საგულისხმო მოსაზრებას.

მაგრამ ხშირად პოეტის სილვებში იმდენად არის გარდა-
სასული და „გაუცნაურებული“ სინამდვილე, რომ გიჭირს მი-
სი აღქმა, გაზიარებას რომ თავი დაეანებოთ. პასუხი უკვე ყვე-
ლაფერზე გაცემულია, რადგან პოეზია უხსოვარი დროის პირ-
მშობა და დღეისათვის ისეთი გამოცდილება აქვს დაგროვილი,
რაიმეს გაკვირვება, თავისთავად იქცევა ხოლმე გაკვირვების
საგნად: ვისაც ის გაუცნაურებული, სიზმარეულთან მიახლო-
ებული სილვები აკვირვებს, დიდ ინგლისელ პოეტს—კიტსს
უკვე რახნის წინათ გაუცია პასუხი მათთვის: — „მხოლოდ პო-
ეზიაა უფლებამოსილი, გვიამბოს თავისი სიზმრებით“.

მართლაც:

„დაკლული სარის ლურჯი თვალებით
შემომყურებენ მკედარი ზღაპრები
და სარკეების ნამსხვრევებში
ჩანს ჩემი სასე“.

(მ. წიკლაური)

„ზამთრის ნისლების ცივი სულიც
ღებავდა სივრცეს“.

(მ. წიკლაური)

ქანრები ლიტერატურისა თვითონ სათქმელის ბუნებამ განაპირობა. ვერც ერთი ფორმა, გარდა ლირიკისა, ასეთი პოეტური თქმისათვის ვერ გამოდგებოდა, ვერ მიაღწევდა იმ ეფექტს, რასაც ახლა აღწევს:

„რომ ცისკრისაკენ მაღალ ანგელოზს
ესაუფესუროს ლალის ტატნობი“.

(გალაკტიონი)

პოეტური ხილვების, განცდებისა და ფიქრების გამოსათქმელად მ. წიკლაურმა თავისუფალი ლექსის ფორმა აირჩია. ამ არჩევანს, თქმა არ უნდა, აქვს გადამწყვეტი, ხშირად საბედისწერო მნიშვნელობაც. ვერლიბრის შემწეობით მ. წიკლაური ცდილობს სტრიქონის სულ სხვაგვარი უღერადობა და წონა განაპირობოს; მისთვის ეს ფორმა აღმოჩნდა მაქსიმალურად ზუსტი და ტეკადი, თავისი ბუნებისათვის ესოდენ ორგანული. როგორც კლასიკური, ისე სსვა, და მათ შორის ვერლიბრიც პოეზიისათვის დიდი სწავის ნაცნობი და ნაცადი ფორმებია. ამ შემთხვევაში კი არჩევანის სიზუსტე პოეტისა ეჭვს არ იწვევს, რასაც ასე მკაფიოდ ადასტურებს მისი არაერთი პოეტური ნიმუში. ეს ფორმა, ეს არჩევანი ემთხვევა არა მარტო თანამედროვეობის გარკვეულ მოთხოვნებს და კანონზო-

მიერებას, არამედ, რაც არა ნაკლებ მნიშვნელოვანია, ავტორის სულიერი წყობის თავისებურებასა და ინტელექტს.

ერთი შესედვით ჩვენი „ვერლიბრისტები“ ბევრს კარგავენ იმით, რომ რითმას უგულვებელყოფენ, და მისი კაპრიზებით თავის შებოჭვას გაურბიან. საქმე ისაა, სტრიქონი, სტროფი რითმამდე უნდა იყოს პოეტური და ილუზიას პოეტურობისას უკეთეს შემთხვევებშიაც კი, არ უნდა ქმნიდეს მხოლოდ რითმა. პირადად ჩემთვის ეს იმდენად ურყევი ჭეშმარიტებაა, დროთა ვითარებაში მრავალი ნიმუშით დადასტურებული, რომ თითქმის ერთადერთ საზომად მექცა ნამდვილი პოეზიის ჭოჩენებითისაგან გამოსარჩევად. დიდ ღირსებას მ. წიკლაურის ლექსისა ამაშიც ვხედავ. ის ურითმო ლექსის სტრიქონში ასერხებს სწორედ პოეტური, და ხშირად თანაც რთული, ღრმა განცდის ჩატევას.

ყველა პოეტური ფორმა ბოლოს და ბოლოს რეზინის ვიწრო ხელთათმანს გავს. ის იმ ხელის განსხვავებულ თავისებურებებს იძენს, რომელიც იცვამს მას, თუ ეს ხელი, რა თქმა უნდა, მანეკენისა არ არის. ფორმა, სტილი ძალდატანებას ეერთმენს, რადგან შემოქმედის შინაგან „მე“-ს „ხულს“ უნდა მოერგოს, მოდას აყოლა აქ სახიფათოა — ერთს რომ უხდება და ათს ამასინჯებს სოლმე, როგორც მინი, ან მაქსი კაბა. ყველა შემთხვევაში ჩანს გემოვნება, ან ცუდი, ან დახვეწილი.

ორ არსებითს მომენტს განსაკუთრებით გამოვყოფდი მ. წიკლაურის პოეზიაში. ესენია — რწმენის შეუვალობა, ერთგულება და სამყაროს ტრაგიკული აღქმა. მე მგონია, შემთხვევით არ იხსნება მისი კრებული ლექსით — „კედელი — მარუხი.“ მ. წიკლაურისათვის პოეზიაც მარუხია, და მას არ უღალატებს „ხერხემლის ძვლების დამსხვრევამდე. ნერვების ბანის დაქცევამდე“. რადგან პრინციპი, თუ ის პრინციპია, ყველ-

გან ერთია. რწმენა სამშობლოსი და რწმენა პოეზიისა ერთია, თუ შენ ერთ შემთხვევაში ჭეშმარიტი მამულიშვილი და, მეორე შემთხვევაში ჭეშმარიტი პოეტი ხარ, მათ ორთავეს — სამშობლოსაც, პოეზიასაც ერთნაირად სჭირდებათ ერთგულება და განსაკუთრებულ შემთხვევაში თავის შეწირვაც კი. ვისაც ამ დონეზე მსხვერპლის გაღება არ შეუძლია, ვინც ამისთვის თავიდანვე ფსიქოლოგიურად და მორალურად მომზადებული არ არის, ის ვერასოდეს ვერ ამაღლდება ვერც მამულიშვილობამდე, ვერც ჭეშმარიტ პოეზიამდე.

სწორედ ეს, რისთვისაც ღირს სიცოცხლე, გარჯა, თავის განწირვა, წითელი სასივით გასდევს მ. წიკლაურის მთელს შემოქმედებას, ეს აძლევს მ. წიკლაურის სტრიქონს იმ იდუმალ წონას, რაც ზემოთ გაკვრით უკვე ითქვა. სშირად რასაც პოეტი ლოზუნგის სიცხადით და სიშიშვლით არსად არ ამბობს, სწორედ ის არის სოლმე ყველაზე მეტად დამაჯერებელიც, იქნება იგი ვაჟკაცობის, სამშობლოს სიყვარულის, მეგობრული გულთაძობის თუ სხვა რამ ამაღლებული გრძნობა. ეს უსილაღი, დამაჯერებლობისა და წონის გამაპირობებელი გარემოება აკლია დღეს ბევრი პოეტის ნაწარმოებებს, თუმცა ყველაფერი პირდაპირ და სმამაღლა არის ნათქვამი, ზუსტი მისამართების მითითებით, და ისეთი შთაბეჭდილება გრჩებათ, თითქოს ზოგს თავიდანვე შედგენილი ჰქონდეს პრეისკურანტი სამშობლოს სიყვარულისა, გმირობისა და სხვა ამგვარი ცნებებისა, და „გეგმაზომიერად“ წერდეს ყველაფერ იმაზე ლექსებს, რასაკვირველია, გარეგნული აღტაცებით, მაგრამ ასევე, რასაკვირველია, შინაგანი გულგრილობით.

ზოგი ასეთი შემოქმედის სტრიქონი წონას და დამაჯერებლობას მოკლებულია იმ შემთხვევაშიც კი, როცა აშკარად ნიჭიერია. რაგინდ მაგარიც უნდა იყოს ღვინო, ის თავის სიმაგრეს ვერ შეინარჩუნებს, თუ წყალს გაურევ.

იოლ გზას არავინ მწვერვალზე არ აუყვანია, ყველა საქმე მოითხოვს თავდადებას და ერთგულებას სწორედ იმ „ხერხემლის ძეგლების დამსხვრევამდე, ნერვების ბანის დაქცევამდე“. ჩვენ, სშირად, უპრინციპობას და პატივმოყვარეობის ვნებათა გამოვლინებას შემოქმედებაში მეტისმეტი შემწყნარებლის თვალით ვუცქერით. მე კი მგონია, იმ პრინციპიდან გამომდინარე, რაზედაც ზემოთ გვქონდა ლაპარაკი, კაცი, რომელიც ღალატობს პოეზიაში მის წმინდა იდეალებს, გარკვეულ ვითარებაში იმავე მოსაზრებით უღალატებდა მეგობარსაც, ოჯახსაც, სამშობლოსაც, რადგან გაუცნობიერებელი, თუ გაიოლებული ღალატისაკენ გადადგმული ერთი მსუბუქი ნაბიჯი, მას უნებლიეთ აფიქრებინებდა და დაარწმუნებდა, რომ თურმე... ყველაფერი შესაძლებელი ყოფილა... თუ იკადრებ, და მაღალ იდეალს სხვისთვის თავის დადებისა, სხვისი გადარჩენისა, შეცვლი შენი ტყავის გადარჩენის დევიზით! ასე რომ, ხანდახან თუ გვგონია, გავიმარჯვეთ, სინამდვილეში დამარცხებული ვართ. ყველაფერი ირყევა ამ ქვეყანაზე, დროდადრო თვითონ მიწაც კი, მაგრამ ყველა შემთხვევაში ურყევი რჩება ნამდვილი რწმენა. თუ კაცის სიკეთე გსურს, არ შეიძლება ხელყო მისი რწმენა.

მარუხის პათოსს პოეტი აგრძელებს ლექსში — „ხერთვისის ციხე“ —

„შენ ახლა ორწყლის კარებთან ჰკედები
და უკანასკნელ ბრძანებას ჰკივი:
— არ გამიყვანოთ ბრძოლის ველიდან!..“

სადღაც, აქვე ახლოს, ამ ტრაგიკულ სიტუაციასთან იგრძნობა შემდეგი ლექსის ცხელი სუნთქვაც.

„ცეცხლი ანთეს ციხეებმა“...

უნდა აღინიშნოს ერთი თავისებურებაც. მამუკა წიკლაური ლექსში ტრადიციულად ამბავს არ ყველა — როგორც ეს სჩვე-
ვიათ არა მარტო კლასიკური, რითმიანი ლექსის, არამედ
ვერლიბრის წარმომადგენლებსაც, მაგრამ იქ, სადაც ის ამბავს
მაინც ყველა, მას გადმოგვცემს მხოლოდ ხატვის გზით. ამბავი
დახატულია და არა მშრალად, სწორხაზოვნად მოთხრობილი.
ამ მოსაზრების საილუსტრაციოდ ეს ლექსიც იკმარებდა:

„ცეცხლი ანთეს ცისებმა,

წითელ საზებზე

გადასრიალდა ელვასავით „მტრის ჯარი მოჩანს“.

ცეცხლის ენები ლაპლაპებდნენ, ფერფლში წიოდნენ

და ანათებდნენ განსაცდელს წითლად.

გამოიყვანა ცხენი მსედარმა...

ჩამოედრებლა დიაცს სასე და კარ-მიდამოს

შემოატარა მზერა კრუსივით“.

განსაცდელის მოახლოების სურათი ამ რეასტრიქონიან
ლექსში დახატულია დრამატულად და, კულმინაციამდე მისუ-
ლი განიცდის, მოველეობის საოცრად დინჯი, ნათელი შეგნე-
ბის მსილგებითაა აღბეჭდილი.

ლექსს რვა სტრიქონით ამთავრებს პოეტი, მაგრამ მკითხ-
ველს აღუძრავს უთვალავ ასოციაციას; რაც კი დღემდე
მსგავს ვითარებასთან დაკავშირებით თქვენს ხსოვნას შემოუ-
ნახავს, ყველაფერი ერთბაშად ცოცხლდება და გონებადარბე-
ულ სკას ემსგავსება უნებლიეთ.

ამ ლექსში ერთი შეხედვით ყველაფერი ნათელია ისევე,
როგორც ეს ნათელი იყო სწორედ იმ მეომრისათვის, ვინც
მტრის დასახვედრად ცხენი გამოიყვანა, მაგრამ მ. წიკლაურს
აქვს ლექსების გარკვეული წყება, სადაც არსად არ ნათდება
ბოლომდე სახილველად ლექსის აზრი, და საგნების მოსაზუ-

ლობა, პოეტის ხმას ამ შემთხვევაშიაც გულისყურით ვუსმენთ, რადგან ის იმ აღსარებასავით გაისმის, სადაც ჩვენთვის ყველაფერი ბოლომდე გარკვეული არ არის. აღსარების გასანდობად საკუთარ „მეს“-თან თუ მოძღვართან (პოეტისათვის ალბათ „მოძღვრად“ ნაგულისხმევ მკითხველთა რჩეულ ნაწილთან) შემოქმედი მაშინ მიდის, როდესაც დიდი რამ ტკივილით არის სულშეძრული, აფორიაქებული (ან თვითონ მისთვისაც ზოგი რამ ბოლომდე შეუცნობელია) და თუ არ შეეღობა, ამით მის შემსუბუქებას მაინც ლამობს. აღსარებაში ჩემი აზრით ყველაზე მეტად ჩანს ადამიანის უკეთილშობილესი თვისებები — ნდობა და გულწრფელობა. შეუძლებელია, ადამიანი, რომელიც ნდობას გიცხადებს, გულწრფელი არ იყოს; და აი, ჩემთვის პოეზია არის აღსარება, ანუ ნდობის გამოცხადება. ჩვენ ხშირად ამ ნდობას უგულვებელვყოფთ, აღსარებას კი ცალი ყურითაც არ ვუსმენთ. პუშკინისა და ლერმონტოვის ბედნიერება ის იყო, რომ იმ დროს ცხოვრობდა ისეთი მოძღვარი, როგორიც ბელინსკია; გალაკტიონ ტაბიძის უბედურება კი ის იყო, რომ მისი ცხოვრება ისეთი მოძღვრის დაბადებას არ დაემთხვა, როცა ყველაფერს თავის სასელს არქმევდნ... იქნებ ამიტომაც პოეზიამ დროთა ვითარებაში ბაზრული თვისებებიც შეიძინა და არც თუ ცოტა, ახლა ლექსით ისე ვაჭრობს, როგორც საყოფაცხოვრებო საგნებით, ისიც საკმაოდ უხარისხოთი... სულის საზრდოთი ვაჭრობაზე უარესი კი არა მგონია რამე იყოს ამ ქვეყანაზე. მაგრამ არიან ისეთებიც, რომლებმაც სულიერი საზრდოს ფასიც იციან, გაფრთხილებაც და მაშასადამე, მნიშვნელობაც. ამას უნდა მარტო ვაგება კი არა, გამორჩევაც და დაფასებაც.

როდესაც ჩვენ „თოვლის ქრიზანთემებს“ ვეცნობით, მიუხედავად იმისა, რომ იქ ბევრი რამ მოგვწონს, არც ვერლიბ-

რის, არც მ. წიკლაურის პოეტური შესაძლებლობა იმ ლექსების მიხედვით ამოწურული არ ჩანს. უფრო მეტიც — ზოგი ლექსი არ დგას ამ პოეტის შესაძლებლობის დონეზე. ის ხშირად თუ არა, სანდახან მაინც იმ „ხერხემლის ძვლების დამსხვრევამდე“ არ ცდილობს ზოგი სტრიქონის დახვეწისა და მეტი მხატვრული ზემოქმედებისათვის, რაც ქმნის ერთგვარი პროზაულობის ელფერს. მაგ. თუ ჩვენ გარკვეულ სიამოვნებას გვგვრის და სათანადო ემოციასაც აღგვიძრავს:

„ის იწვა კლდეში და ებურა ბალახის სევდა“.

მომდევნო სტრიქონი ამ შთაბეჭდილებას ერთგვარად ანელებს:

„რომელსაც გზა ვერ გამოეტეხა“.

ამ სტრიქონში, ზედმეტად მიწიერში და პირდაპირში იქნებ სიტყვა „რომელსაც“, უადგილოა, რადგან პროზაულ ელფერში სვევს მთელ სტრიქონს.

იქვე მის გვერდით კი, მეორე ლექსში პოეტი უეცრად იმსჭვალება ემოციით და ტკივილით:

„ზღვაში ჩაძირულ გემებივით ამოაქვს ხსოვნას:

— ვერ მოხელეო? — ქვითინებენ გზოვნის ტყეები.

სისხლის დენას ჰგავს ბუს ძახილი—

შავი სისხლისას,

და სისხლს ქვებივით სევდა მოხდევს შეკუთებული“.

ლექსის მაგიურ ქსოვილზე, მის ავკარგზე კრიტიკულად ყურადღების გამახვილება, შენიშვნა, ძალზე პირობითი და სასიფათო საქმეა, მაგრამ ძნელია სწორად განსაზღვრო, როგორ რჩევას მოაქვს სარგებლობა და, როგორს — ზიანი.

ნიჭიერებასთან ერთად არასოდეს ინტერესს მოკლებული არ არის ის, თუ რამდენადაა ყოველი შემოქმედი თანამედროვე. საკითხავია, ვინ, რა განსაზღვრავს თანამედროვეობას? რა

თქმა უნდა, ადამიანის ხედვის უნარი, დამოკიდებულება და მიზნის შინაარსი. დოქს უხსოვარ დროშიაც აკეთებდნენ, და მისი დანიშნულება მის მერე აღარ შეცვლილა, მაგრამ უხსოვარ დროში დაწერილი ლექსი დოქზე, და დღეს დაწერილი შეიძლება სულ სხვადასხვა რამეზე მიგვანიშნებდეს.

რა თქმა უნდა, ნიჭიერი პოეტი ყველა შემთხვევაში საინტერესოა როგორც შემოქმედი და რაღაც აუხსნელი კანონზომიერების ძალით ნიჭიერი შემოქმედი ყოველთვის თანამედროვეა, სულ ერთია უშუალოდ, პირდაპირ ესება თუ არა იგი საგანს, თავისი დროის საჭირბოროტო საკითხს. მარტო ის პირობა, რომ მას თანამედროვეობა კეებავს, სურს თუ არ სურს, თავისთავად ხდება მის სულში იმ შთაბეჭდილებების დაგროვება, იმ განწყობილებების, იმ სულისკვეთების არეკვლა, რასაც ცხოვრების მიმდინარე პროცესებში აქვს ადგილი. და ხდება ეს ყოველივე ღრმად და მტკივნეულად. ვაჟაფშაველა, რომელიც მსოლოდ წარსულის მასალაზე აშენებდა თავის მხატვრულ შემოქმედებას დიდებული პოემების სახით, ამავე დროს იყო უაღრესად თანამედროვე, რადგან ყველაფერი, რასაც ის ქმნიდა მისი თანამედროვე ადამიანისა და საზოგადოების საჭიროებით იყო გაპირობებული.

ნუ ეძებთ მიზეზების ახსნას ისტორიაში, ეძიეთ იგი პოეტის სულში — უთქვამს ფედერიკო გარსია ლორკას; და მართლაც, სად შეიძლება აირეკლოს ისე ჭეშმარიტად მოვლენის არსი, ბუნება და შინაარსი, ვიდრე ის აირეკლება ნიჭიერი იწერლის ქმნილებაში.

შემოქმედების ჭია ზის არა წარსულის თემატიკით გატაცებაში, არამედ ფუყე სიცარიელეში; ჩვენ ზოგჯერ თანამედროვე მარტო ის პოეტი გვგონია, რომელიც ლოზუნგებიდან ნახესხები სმიერი (და თავის ადგილზე სრულიად კანონზო-

მიერი) სიტყვებით გვიჭედავს ყურებს. ერთი წამითაც არ შეიძლება დავიწყება, რომ ყველაფერს მარტო შინაარსი კი არა, თავისი შესატყვისის ფორმაც გააჩნია. პოეზია ხელოვნებაა, ხელოვნება კი მოწოდებულია ესთეტიკური სიამოვნების გზით გვაზიაროს დღევანდელობასაც და დღევანდელობის სამსახურში ჩაყენებულ წარსულსაც.

მისასალმებელია, რომ ქართულ პოეზიაში დაიწყო ვერლიბრის ყამირის ათვისება, მაგრამ მას ერთი დიდი საშიშროება ახლავს თან. ვერლიბრი შედარებით ადვილად შლის პოეტის ნაციონალურ ელფერს, ეროვნულ თავისთავადობას და სშირად ლექსი მშრალ, ზოგად მსჯელობად და ცარიელი ფრაზების კორიანტელად იქცევა; ასეთი შედეგი გარანტირებულია. მით უმეტეს მაშინ, როდესაც ვერლიბრის ზერელე მოტრფიალე ამ უანრის უცხოური ნიმუშებით იკვებება. გარკვეულ გარემოებათა გამო ასეთ პოეტს არ ძალუძს ასე ვთქვათ, შეძენილის, „გარედან მოტანილის“ შერწყმა თავისთავადობის „მარაგთან“, რადგან, ჩანს, იგი არ გააჩნია.

ამ საშიშროებას მ. წიკლაური თითქმის ყველაზე მეტად გადაურჩა ჩვენს ვერლიბრისტებს შორის, და ამის მიზეზია იმ ფესვებს ეგოდენ გააფთრებით ჩაბლაუჭება, რომელიც კვებავდა სალსური შემოქმედების მრავალ წარმომადგენელს საუკუნეთა მანძილზე. მაგრამ ეს მოხდა სრულიად ძალდაუტანებლად, შეიძლება ქვეცნობიერადაც კი. ამ „ჩაბლაუჭების“ კვალს დროდადრო ამხელენ ნაცნობი მისამართები — ბურსაჭირი, სახაბნის ზეცა, გზოვნის ტყეები, ხერთვისი, არაგვის მთები. ამით იმისი თქმა მსურს, რომ, რაც ორგანული იყო მისი წინაპრისათვის, ის ხელუსლებლად შემოინახა მემკვიდრეობამაც. მ. წიკლაურის მთელი არსება პოეტური ფორმის არჩევამდე გაბრჯნილი, ნასაზრდოები იყო ყოველივე იმით, რა-

საც მშობლიური კუთხის მადლი და განუმეორებელი თავისებურება ჰქვია. სწორედ ამან განაპირობა მისი პოეტური თავისთავადობის შეუვალობა იმ ნაწილში, რასაც ფესვის მნიშვნელობა აქვს. ამრიგად, მამუკა წიკლაურს თანდაყოლილი აქვს ის, რისი შეძენაც შემდგომში შეუძლებელია, და რაც ასე ბედნიერად განაპირობებს შემოქმედის თავისთავადობას, მის განუმეორებელ იერს.

მე დარწმუნებული ვარ, რომ ჯერ კიდევ ბავშვობასა თუ სიყმაწვილეში აფორიაქებდა, შეუცნობელ შიშს გვრიდა მას ბურსაჭირის მოლანდებასავით სახილველი პირქუში მიდამო, დარწმუნებული ვარ, სიყმაწვილეშივე დაეწაფა იგი ყაზბეგის ნაწერებს, და როცა ბურსაჭირის აღწერას წააწყდა, რა საოცარი რეაქცია მოახდინა მის სულში იმ რეალური სურათის ხელოვნების ჩარჩოში ჩასმასთან ზიარებამ.

„მუდამ დაბურული, დაღვრემილი და შეკუმშული ბურსაჭირის ფრიალო ნისლს არასოდეს არ იშორებს და იმ ერთადერთ ბილიკსაცა ჰფარავს, რომელიც ქარსა და ავდარს გაუკვლევი; მკაცრი, მედიდური, შავად და ბნელად გადმოიყურება უზარმაზარი ფრიალო და თითქოს განრისხებული, ყველას ექადის ვინც კი მიკარებას გაუბედავს“. და პოეტი შეუცდომლად მიჰყვება იმ შთაბეჭდილებების, იმ ემოციების, იმ ზიარების კვალს და დროდადრო კანონზომიერად ამოტივტივდება ხოლმე შორეული მოლანდების სრულიად ასლებური ასოციაცია —

„სდუმს ბურსაჭირი — სალი კლდის ტევრი
იჭერს ქუსილში დაბნეულ დრუბლებს“.

ან:

„გადაიარა და ბურსაჭირზე
შავი ქეებივით ჩამოცვივდა ყორნის ყრანტალი“.

პირქუმ ბურსაჭირთან, ცაში, რაღაც ავბედითად ისმის თანამედროვე პოეტისათვის ყორნის ეს ყრანტალი, შავი ქვეებით რომ აცვივა სოფელს. ამ ლექსში პოეტი ახსენებს ნასახლარების მოწყენას და მინდვრების სევდას. აქ ერთგვარად ისხნება იმ „შავი ქვების“ ფრჩხილი; სოლო დასასრულს ყურადღების იმაზე გამახვილება, რომ

„ბავშვი გჭირდება,
მთვრალი ბიჭების ჩხუბი გჭირდება,
კვამლი გჭირდება“.

ეჭვს აღარ იწვევს, რომ ეს იმ გაპარტახებული, თითქმის დაცარიელებული სოფლების მისამართითაა ნათქვამი, რომლებიც ასე მომრავლებულა. რა შემზარავ სურათს გვისატავს ავტორი ამ ვითარებაში ყორნის ყრანტალით გასაოცრად მიგნებული ალეგორიით. აქ უთუოდ ჩანს თანამედროვე პოეტის უადრესად მკაფიო პროფილი... მარუხი, გაპარტახებული სოფლების თავზე დარხეული ყორნების ყრანტალი, სისხლში ამოსული შავი ყვავილი, ქოთნებში დარგული ყვავილებისათვის და სოფლის დიდი მთვარის გამწირველთათვის ლოცვა, ბომბებითა და სიგიჟით ჩაკეტილი კარი, ეს ყოველივე, აღბეჭდილი თავისებური კოლორიტით, ტრაგიკული ინტონაციით და გლობალური ტკივილის ექოთი, მამუკა წიკლაურის პოეზიას უხვეჭს არა მარტო თანამედროვე, არა მარტო რთული შემოქმედის, არამედ დიდი, მსურვალე გულშემატკივრის სახელს, და არა მხოლოდ თანამემამულეთა მიმართ.

მისი პოეტური გადასახედი სცილდება მარუხს, ბურსაჭირს, არაგვის მთებს, სპილენძის ყვითელი ზარებივით რომ ჰკიდია სივრცეს და იმ „ზარებიდან გადმოსული დიდი სიჩუმე“ საოცარი ძალბით სმიანობს ჩვენს სულში.

კარბი შპილები სადიდებელი

გასულ წელს ჩვენს პრესაში გამოქვეყნდა ცნობა, რომ გამოჩენილი ქართველი მოქანდაკე მერაბ ბერძენიშვილი ლაოსის სელისუფლებმა თავის ქვეყანაში მიიწვიეს, მეფე სისვანგ-ვონგის მონუმენტის შექმნა შესთავაზეს. მოქანდაკე მიწვეულ იქნა არა კონკურსში მონაწილეობის მისაღებად, როგორც ჩვეულებრივ ხდება ხოლმე, არამედ პირდაპირ ეთხოვა უცხო ქვეყნის შვილის მონუმენტის შექმნა. ვინ პოთელის რამდენი ქვეყანაა და, რამდენი მოქანდაკეა ქვეყნად; თეიანთი უყოყმანო არჩევანი კი ლაოსის მესვეურებმა ქართველ საბჭოთა მოქანდაკეს შეაჩერეს. საკმარისი აღმოჩნდა მერაბ ბერძენიშვილის მსოფლიო ერთი ქანდაკება ენახათ, რომ უმაღლიელთ თავისთვის ესოდენ მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება. ეს ფაქტი თავისთავად მეტყველებს არა მარტო მერაბ ბერძენიშვილის როგორც სელოვანის წარმატებაზე, არამედ ქართული პლასტიკური სელოვნების საგულისხმო აღიარებაზეც, მისი დღევანდელი გეოგრაფიული საზღვრების თანდათანობით გაფართოებაზე.

სშირად რაიმე ფაქტი ხელახლა გადაგავლებინებს თვალს სელოვანის მიერ განვლილი გზისათვის, და რწმუნდები, რომ ეს ხელახლა გადასედვა რარივ საჭიროა და სასარგებლოც.

მერაბ ბერძენიშვილი, მრავალი ცნობილი სკულპტურული ჰორტრეტის ავტორის, დარბაისელი სელოვანის, ჩინებული ჰედაგოგის ნიკოლოზ კანდელაკის სახელოსნოში დავაუკაცდა. ამ დავაუკაცების მაუწყებელი იყო სწორედ მისი სადიპლომო ემა — რუსთაველი. როდესაც ჭაბუკმა მოქანდაკემ რუსთავე-

ლის ფიგურაზე მუშაობა დაასრულა, პედაგოგისათვის აშკარა გასდა, თბილისის სამსატვრო აკადემიაში, მისი ბუდიდან რა არწივიც უნდა აფრენილიყო. პირველი ფრთის გაშლა მეტად თამამი და თვალსაჩინო აღმოჩნდა. დიდ თემასთან შეჭიდება, დიდი ამოცანის დასახვა ხშირად იმის მომასწავებელიცაა, რომ შეჭიდების მოსურნე კარგად ვერ ითვალისწინებს, არ ესმის რა სიძნელესთან ექნება საქმე, ან საამისოდ მართლაც მომზადებულია და ღონეც ერჩის. მერაბ ბერძენიშვილს, როგორც მოვლენების განვითარებამ ცხადყო, სწორედ რომ ღონე ერჩოდა.

სადიპლომო თემის — რუსთაველის ფიგურაზე მუშაობის პროცესში საბოლოოდ ეყრება საფუძველი მის ესთეტიკას, იკვრება ძირითადი თემატური რკალი, მკაფიოდ ისახება ურთულესი ამოცანა: პლასტიკურად სორცი შეასხას სულით ძლიერი, ტრაგიკული ბედის თანამემამულეებს — სამშობლოდან რვა საუკუნის წინ, შორს გადახვეწილ ბრძენ პოეტს — შოთა რუსთაველს; ჯერ ლექთა ტყვეს, შემდეგ რუსეთის სიზანსა და ქვეშევრდომს, ევროპაში შეიდწლიანი ომის მონაწილეს, პრუსიელების ტყვეს და ბოლოს მირგოროდში სამუდამოდ დასახლებულ დავით გურამიშვილს; სწორუპოვარ სარდალს, ოსმალეთში ტრაგიკულად აღსრულებულ გიორგი სააკაძეს; საბერძნეთის რძალს, ასევე ტრაგიკული ბედის კოლხ ქალს — მედეას.

ამიერიდან მერაბ ბერძენიშვილის სამოღვაწეო სფერო მონუმენტური ქანდაკებაა. მას იმთავითვე აღმოაჩნდა ამ ჟანრში წარმატებისათვის საჭირო თვისებები — მონუმენტურობისა და მასშტაბურობის გრძნობა, ეპიკური აზროვნების უნარი. დიდ ჭიდილში ჩაბმის წინ გასათვალისწინებელი იყო მსოფლიო მონუმენტური ქანდაკების უდიდესი მონაპოვარი, დღევანდე-

ლი თვალსაზრისი და პოზიცია, როგორც თემის გასსნის ახლებურ მიდგომაში ზიარება, ისე წმინდა პროფესიონალური კულტურის დონეზე ზრუნვა, ამასთან ერთად საკუთარი ხელწერის გაღრმავება, უფრო მკაფიოდ გამოვლენა და ის, რასაც ჩვენ ეროვნულობას ვუწოდებთ და რისი შეძენაც ჯერ არავის მოუხერხებია, თუ თან არ „დაჰყოლია“ კაცს, ისევე, როგორც გემოვნება და შინაგანი კულტურა.

ერთი შეხედვით, გააკვირვებას იწვევს ის სწრაფი ნახტომი, თუ გარდასახვა, რაც მოხდა აკადემიის კურსდამთავრებულის „უეცარი“ გადართვის თვალსაზრისით, აკადემიური კეთილსინდისიერებით და, რასაკვირველია, ნიჭიერად გამოძერწილი მოკრივის პორტრეტიდან რუსთაველის მასშტაბურ თემასა და ფიგურაზე. ვიდრე რუსთაველის მონუმენტზე შეეჩერდებოდეთ, მკითხველის ყურადღება გვინდა მივაქციოთ მოქანდაკის მეორე ქმნილებას — „დავით გურამიშვილს“.

ქრონოლოგიურად მერაბ ბერძენიშვილის შემოქმედებაში გურამიშვილის თემის პლასტიკურ სორცშესხმას წინ უსწრებს სადიპლომო ნამუშევარი — „რუსთაველი“, მაგრამ „გურამიშვილის“ დადგმა „რუსთაველზე“ ადრე განხორციელდა და საზოგადოებაშიაც გარკვეული რეაქციის შედეგად დიდად გახმაურდა, როგორც თვით ნაწარმოები, ისე მისი ავტორის სახელი. ეს რეაქცია ჩვენმა ხელოვნებათმცოდნეებმა ვერ გამოიყენეს იმისათვის, რომ საზოგადოებისათვის ემცნოთ ქართულ პლასტიკურ ხელოვნებაში ასალი გზების ძიების დასაწყისი, ღირებულებათა გადასინჯვის კანონზომიერება. გაბედულ ნაბიჯს ქართველი მოქანდაკისა, არათუ წინ უსწრებდა გამომწვევი, გაბედული სიტყვა ხელოვნებათმცოდნეებისა, არამედ შემდეგშიაც ვერ ითქვა იგი. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ყველა ნაწარმოები, რომელიც აღბეჭდილია ნიჭიერების

უტყუარი ბეჭდით და სიასლის გრძნობით, უმაღლეს ვერ პო-
ულობს არათუ ფართო საზოგადოების, თვით პროფესიონა-
ლების მხრით გაბედულ მსარდაჭერას და აღიარებას. როდეს-
ნის „ბალსაკის“ მაგალითი რომ არ მოვიშველიოთ, არც ქარ-
თული სინამდვილეა ამ მხრივ ღარიბი.

რაც შეეხება მ. ბერძენიშვილის „გურამიშვილზე“ ატე-
სილ ზეპირ კამათს, აქაც მსგავს გაუგებრობას ჰქონდა ადგი-
ლი. საქმე ისაა, სკოლის მერსიდან ყოველი ქართველის ცნო-
ბიერებასა და მესხიერებას განუყრელად მოსდევს გურამიშვი-
ლის ცოტად თუ ბევრად გამოკვეთილი, სტანდარტული ხატი-
ბა. იგი ეყრდნობა როგორც პოეტის შემოქმედების ზედაპი-
რულ გაგებას, ისე უცნაური თავგადასავლებით აჭრელებულ
მის ბიოგრაფიას და ავტობიოგრაფიულ მიჩნეულ ჩანასახს
თვით ავტორის ხელნაწერში. ბიოგრაფია — „დავითიანი“ — და
ეს ჩანასახი, როგორც უკვე ვთქვით, მტკიცედ შემოინახა
ჩვენმა ხსოვნამ, და შეეცრად ამ ხილვაში გურამიშვილის სა-
ხის სრულიად განსხვავებული ინტერპრეტაციის შემოჭრამ
საზოგადოების ფართო ფენაში ადვილად გასაგები და მოსა-
ლოდნელი რეაქცია გამოიწვია. თვალი აქამდე ისეთი-ნიმუშე-
ბის ცქერას იყო შეჩვეული, რაც აკადემიზმისა და ნატურა-
ლიზმის საზღვრებს არ სცილდება, და ესეც ერთგვარად გა-
ნამტკიცებდა სკოლის მერსიდან მესხიერებაში აღბეჭდილი
სიღვის კანონზომიერებას. სწორედ ამ ფონზე და ასეთ ვითა-
რებაში სამართლიანობა მოითხოვდა თავიდანვე თქმულიყო,
რომ „გურამიშვილით“ იწყება არა მარტო მერაბ ბერძენიშვი-
ლის შემოქმედებითი ბიოგრაფია, არამედ თვით ქართული,
თვისობრივად ასალი მონუმენტური ქანდაკების ბიოგრაფიც.
ამ საკითხის ღრმად შესწავლა, იმ გზებისა და სერხების პრო-
ფესიონალური ანალიზი, რა გზაც განვლო და რასაც მიაღწია

დღევანდელმა ქართულმა მოწესრიგებამ, ბევრს რასზე საგულისხმოს ეტყვის ფართო საზოგადოებასაც და თავისთავად გაამდიდრებს ჩვენი სელოვნებათმცოდნეობის ჯერაც ესოდენ საღვათად მზირალ საგანძურის თაროებს.

მერაბ ბერძენიშვილის ქმნილებამ — „დავით გურამიშვილმა“ — თბილისში, ილია ჭავჭავაძის პროსპექტზე, ერთ მეტად მყუდრო სკვერში დაიდო ბინა. მოწესრიგებამ დაბალ კვარცხლბეკზე დგას. შემთხვევითი არ არის ამ გადაწყვეტაში ის, რომ „გურამიშვილი“ ძალიან ასლოხა იმ მიწასთან, რომლის სიყვარულმაც ესოდენ მძაფრი, სულის ტკივილით გაპირობებული აღსარება ათქმევინა რუსთაველის შემდეგ საქართველოს უპირველეს პოეტს.

მოწესრიგები ერთბაშად, მთლიანობაში აღიქმება, და ის სისადავე, რითაც მიღწეულია ამ ერთბაშად აღქმის პირობა, თავიდანვე განაწყობს მნასველს იმის შესაცნობად, რომ მის წინ დგას ნათლის სვეტივით სადა, მაგრამ ამაღლებული სატება პოეტისა; პოეტისა და მოქალაქისა, რომელმაც ასე წმინდად და ღირსეულად გამოატარა ქართველი კაცის სახელი ათასგვარი უკუღმართობით აღსავსე ცხოვრების გზაზე. მისი სულის სიმაღლე და ნათელი ვერ დათრგუნა ვერც ლეკეთს დილეგად მიჩენილი ორმოს სიბნელემ, ვერც მრავალმა მომდევნო განსაცდელმა.

მოწესრიგებამ გურამიშვილი წარმოგვიდგება ხანდაზმულ კაცად, რომლის ბრტყელი, განიერი ბეჭები და ღონიერი კისერი ჯერაც ამსელს მის ძლიერ ფიზიკურ აღნაგობას. იდაყვში მოხრილი მარცხენა ხელით პოეტს მკერდში ჩაუკრავს ვეებერთელა წიგნი. ეს არის „დავითიანი“; მისი პირმშოც, თავგადასავალიც, ანდერძიც და იმის მსილებაც, თუ რა ტკივილებით იყო აღბეჭდილი სამშობლოს სიყვარული, პოეტმა რომ

გულის სიდრმეში ატარა ლეკეთს ტყვედ მოსვედრის დდიდან მირგოროდში სამუდამოდ დამკვიდრებამდე. ყურადღებას იქცევს მკერდში ჩაკრული წიგნის ვეებერთელა ზომა. „დავითიანი“ მერაბ ბერძენიშვილის პლასტიკურ გადაწყვეტაში ასე გამოიყურება არა მარტო თავისი ზომით, არამედ თავისი მნიშვნელობითაც. როდენი ამბობს: „ჯერ ვაკეთებდი ზუსტ ეტიუდს ნატურიდან ისე, როგორც „ბრინჯაოს საუკუნისათვის“, შემდეგ მივსვდი, რომ ხელოვნება მოითხოვს გაზვიადების მეტ სიგრძესა და განძს. „კალეს მოქალაქეებით“ დაწყებული, ჩემს მთავარ მიზნად იქცა ძიება მიზანშეწონილი გაზვიადებისა“. ამ მიზანშეწონილი გაზვიადების მაგალითს ვპოულობთ მერაბ ბერძენიშვილის ყველა ქმნილებაში არა მარტო მთლიანის, ზოგჯერ თუნდაც რაიმე დეტალის სახითაც, და ის სშირად გვაძლევს გასაღებს პიროვნების რაობის შესაცნობად. მოქანდაკე „გურამიშვილში“ გვთავაზობს პოეტის ცსოვრების ყველაზე დრამატულ მომენტს — გასრულებულია, ახდენილია დიდი ოცნება — მისი ამქვეყნიური ტანჯვით, ფიქრით, ეჭვით და იმედით აღსავსე წიგნის შექმნა, მაგრამ ყველაფერი შეიძლება მტერად იქცეს, თუ წიგნი კანონიერ მემკვიდრემდე — სამშობლომდე ვერ მიაღწევს და, მშობელი ხალხისათვის ცნობილი არ გახდება მისი ერთი ღირსეული შვილის ფიქრი, გრძნობა და ტკივილი. ამგვარი სულისკვეთების, დრამატული ვითარების მხილებაა „დავით გურამიშვილის“ სახეზე აღბეჭდილი განცდა და მასთან ერთად მარჯვენა ხელის ესოდენ მრავლისმეტყველი მოძრაობა.

სახეს მოქანდაკე ძერწავს დიდი შინაგანი ტკივილით შეძრულს, მაგრამ სახეზე აღბეჭდილი ტკივილი არ არის უბრალო მომაკვდავის ტკივილი, აქ საქმე გვაქვს დიდი ნებისყოფის ადამიანთან, იქნებ ამის მისანიშნებლად სჭირდება ხელო-

ვანს რაღაც ის სევდანარევი ირონია, თუ უნებლიეთ ღიმილი, ამ ტკივილში რომ არის გარეული.

ამ კმნილების პირველივე სილვამ, შეიძლება ითქვას, სულის სიღრმემდე შემძრა, რადგან მასში დაეინახე არა მარტო გურამიშვილის პიროვნების სრულიად ახლებურად, დიდი პლასტიკური ძალით წარმოჩენა, არამედ ჩვენ თვალწინ ნამდვილი შემოქმედის დაბადების ფაქტიც, შემოქმედისა, რომელსაც შესწევს ძალა არა მარტო თვითონ ჩაიხედოს ისეთი რთული, ტრაგიკული ბედის პიროვნების სულში, როგორიც გურამიშვილია, არამედ ჩვენც ჩაგვახედოს და გვაზიაროს ჭეშმარიტ განცდას.

1966 წელს, როცა მთელი კულტურული კაცობრიობა რუსთაველის დაბადების 800 წლისთავს ზეიმობდა, ეს მოვლენა ჩვენი ქვეყნის კულტურულ ცხოვრებაში იმითაც აღინიშნა, რომ მოსკოვში დაიდგა მერაბ ბერძენიშვილის მიერ შესრულებული რუსთაველის ძეგლი. იგი მცირე ზომისაა მოქანდაკის სხვა მონუმენტებთან შედარებით, მაგრამ განუზომლად დიდია მისი მნიშვნელობა და აგრეთვე მერაბ ბერძენიშვილის წარმატებით მოპოვებული აღიარებაც ქართული პლასტიკური სელოვნებისა ესოდენ დიდ სარბიელზე.

მსოფლიო აღიარება ქართული პოეტური გენიის — რუსთაველისა — მოსკოვით დაიწყო ჯერ კიდევ 1934 წელს, როცა საბჭოთა მწერლების პირველ ყრილობაზე სვეტებიან დარბაზში ლიტერატურის გიგანტებს შორის რუსთაველის სურათმაც დაიჭირა თავისი კუთვნილი ადგილი. —

რუსთაველის იდუმალი შარავანდედით მოხილი პიროვნების პლასტიკურად წარმოსახვა, ჩემი აზრით, არის ყველაზე სასიფათო გზა „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის, მისი გმირების სულიერ სამყაროში შეჭრისა. ამ გაბედულებამ ჩვენ უნდა გვა-

ზიაროს იმ პიროვნების სილვას, რომელსაც აგერ, უკვე რუკა საუკუნე გვაშორებს და თითქმის შეკაცად წარმოგვიდგება. ამ ამოცანას, მიუსვამდა წარმოუდგენელი სიძნელისა, თითქმის ყველა მსატყარი, დიდი თუ პატარა, ეჭიდება; ყველას ერთნაირად აინტერესებს შოთა რუსთაველის „გამოცხადებას“, „სილვას“ ეზიაროს ამ გზით მაინც; ყველას თავისებურად წარმოუდგენია მისი ხატება, მაგრამ, ერთი-ორი გამო-ნაკლისის გარდა, შედეგი ყველა შემთხვევაში სავალალოა. იმ „ერთ-ორ“ გამონაკლისს შორის მეგულება მერაბ ბერძენიშვილის „რუსთაველი“. შესაძლებლად მეჩვენება მისი სახის ამგვარად წარმოდგენა და, მართლაც, ეს მძიმე ნაბიჯი, ეს მძიმედ დასრილი თავი, ფიქრში წასული კაცის მძიმედვე დასრილი ქუთუთოები რაღაც ისეთი მოწიწების გრძნობას იწვევს, მდუმარედ ჭვრეტის სურვილს ბადებს, შენ თვითონ გიკვირს და თითქმის შიშიც გიპყრობს, უნებლიეთ დაცდენილმა სიტყვამ კი არა, თუნდაც აღტაცების გამომსატყველმა ბგერამაც კი შეიძლება მის ფიქრს ხელი შეუშალოს... ამგვარ განცდას შეიძლება ნამდვილმა ხელოვნებამ გაზიაროს. და რაკი ასე განგაწყობს ეს სახე, რომ იდუმალ ფიქრსაც კი აღვიძრავს, ალბათ ამიტომაც გაჯერებს იგი.

რუსთაველზე ფიქრს, არ ვიცი რატომ, მაგრამ უნებლიეთ გადავყავარ სულ სხვა წიაღში... მესმის ზღვის ტალღის ნელი სმაური, ამ სმაურს კი მოსდევს სიზმარში ნასულის მსგავსი ხატება... კოლსი ქალის — მედეასი.

მედეას ლეგენდის არჩევანი თავისი მონუმენტის თემად მერაბ ბერძენიშვილისათვის სრულიად კანონზომიერი ჩანს. როგორც ვთქვით, მას განსაკუთრებით იზიდავს ტიტანური ენებათაღელვის ადამიანები. მათი დიდი ფსიქოლოგიური განცდის პლასტიკურად გადმოცემის შესაძლებლობა.

მედეას სული ევრიპიდე ტრაგედიაში მოამწყვდია, მერაბ ბერძენიშვილმა კი მშობლიურა ზღვას ნაპირზე აღმართულ ბრინჯაოს მონუმენტში. თუ ევრიპიდე ბოლომდე ამბობს სათქმელს, თუ მედეას თავისი შვილების მკვლელად გვთავაზობს და ისოფლით დრამატული პოეზიის ეს გვირგვინოსანი მისი გაკვეთილი დღემდე ზარავს კაცობრიობას, მერაბ ბერძენიშვილს ამ ტრაგედიაში მედეას პიროვნება სხვა კუთხით აინტერესებს. იმ მომენტში, როცა ჩვენ „მედეას“ პირისპირ ვხვდებით, მისი სელები საკუთარი შვილების სისხლით ჯერ კიდევ არ არის შეღებილი, იმიტომ სომ არა, რომ მ. ბერძენიშვილს შედეგზე უფრო მიზეზი ზარავს, — მიზეზი შურისძიებისა, ის, რამაც კოლხ ქალს ასეთი საბედისწერო ნაბიჯი გადაადგმევინა.

სხვა შემთხვევაშიაც, იქნება ეს „გურამიშვილი“ თუ „სააკაძე“, მერაბ ბერძენიშვილს ფინალი არ აინტერესებს. „გურამიშვილს“ მოაქვს ჩვენკენ მკერდში სასოებით ჩაკრული წიგნი, მაგრამ „დავითიანის“ ბედი მისთვის ჯერ კიდევ უცნობია, ისევე, როგორც ღვთისმშობელს რაფაელის გენიალურ კომპოზიციაში მოჰყავს ჩვილი იესო, რათა კაცობრიობას გადასცეს იგი, მაგრამ რა ბედი ეწევა მის პირმშოს, ჯერ კიდევ არ იცის, თუმცა დედის გული გრძნობს მოსალოდნელ ტრაგედიას. „სააკაძეს“ სმალნი ნასევრად გაუშიშვლებია. ბრძოლა იწყება, მაგრამ არაფერ იცის, რით დასრულდება იგი; ჩვენ მხოლოდ ის ვიცით, რომ მედეაც, გურამიშვილიც, სააკაძეც პირისპირ დგანან ბედისწერასთან, დგანან თავიანთ სიმართლეში დარწმუნებულნი, თავიანთი ღირსებისა და მოვალეობის შეგნების სიმაღლეზე.

მერაბ ბერძენიშვილის პოზიცია ყველა შემთხვევაში გაპარობებულია მისი ნატურის თავისებურებით, მისი ესთეტიკური მრწამსის ლოგიკით.

ამიტომაცაა, რომ ეს ყველაფერი ამაღლებული გრძნობით გემუხტავს. ავტორთან ერთად პერსონაჟის ბედის, მისი დიდი სულიერი მღელვარების მოზიარედ გვხდის.

დგას მონუმენტი ზღვის ნაპირზე, სტიქიის პირისპირ, და მედეას მართო სილუეტიც კი იქაურობას მსჭვალავს რაღაც დიდი მოლოდინის ჟრუანტელით, და ეს ზღვის ტალღის ჩუმი ბორგვაც ისე აღწევს ახლა შენამდე, როგორც ადამიანის მძიმე სუნთქვის ხმა.

ამ სილუეტში ნიშანდობლივია თავსაბურავი, რომელიც მძიმედ ეშვება კვარცხლბეკამდე. თავსაბურავის მოძრაობა უნებლიეთ იწვევს დიდი უბედურების საუწყებლად ჩამოშლილი ნაწნავის ასოციაციას, მაყურებელს შინაგანად აფორიაქებს. თავზე ნახევრად წამოხურული თავსაბურავის ნაპირი მედეას მაღლა აწეული მარცხენა ხელის ზურგით უჭირავს; ამიტომაც ცისკენ სულ სხვა რამეზეა გამიზნული, ვიდრე თავსაბურავის დაჭერაა.

პირგამესებულ, საშინელი გადაწყვეტილებით აფორიაქებულ მედეას ჯერ კიდევ ვერ მოუხერხებია შვილის სხეულისთვის ხელის მოცილება. და ეს მზრუნველი მოხვევა, ვინ იცის, იქნებ უანგარიშო მოძრაობაც კი ხელისა, რომლის ვეებერთელა მტევანი ბავშვის ზურგს ფარავს, აშკარად უპირისპირდება მაღლა აწეულ, მარცხენა ხელის სულ სხვა შინაარსით ხავსე, იდუმალ მოძრაობას. ამ კონტრასტს, სამართლიანობა მოითხოვს აღინიშნოს, სულიერი მდგომარეობისა და აზრის ჭიდილისა მოქანდაკე გადმოგვცემს დიდი გრძნობითა და ოსტატობით. და როდესაც ხელოვანი დღევანდელ ადამიანს გაზიარებს დიდ განცდებს, ეს განა არ არის ნიჭის, გემოვნების, ოსტატობის ჭეშმარიტი დადასტურება? თქმა არ უნდა, თავისი წმინდა პლასტიკური ღირსებებით ეს ნამუშევარიც უად-

რესად თანამედროვე და პოეტური ქმნილება რომ არ იყოს, შთაბეჭდილებაც არ იქნებოდა ასე დიდი და წარუშლელი.

და აი, ყველა ამ წარმატებების, მრავალი სიძნელის გადალახვის შემდეგ მერაბ ბერძენიშვილი კიდევ ერთი მძიმე შემოქმედებითი ბრძოლის გადასახდელად ემზადება, — ის ხელს ჰკიდებს ისეთი თემის, ისეთი პიროვნების პლასტიკურად ხორცშესხმას, რომლის ცსოვრება და მოღვაწეობა საუკუნეთა მანძილზე აზრთა სხვადასხვაობის, მწვავე კამათის საგნად იყო ქცეული. ეს არის გიორგი სააკაძე.

ამთავითვე უნდა აღინიშნოს, რომ მარტო ამ შემთხვევისათვის კი არა, საერთოდ, ყველა სხვა ღონისძიებებთან ერთად მონუმენტური ქანდაკების ოსტატს — მერაბ ბერძენიშვილს — აღმოაჩნდა ისტორიზმის ზედმიწევნით გამახვილებული გრძნობაც.

ორიოდე სიტყვით გვინდა შევეხოთ სააკაძის პიროვნებისა და ღვაწლის ეჭვის ქვეშ დაყენების მოარულ ცდას ჩვენს სინამდვილეში, და ხშირად იმათი მხრით, ვისთვისაც ის ყურმოკრული ამბების მეტი არაფერია. ჩვენ ვიცით, რა აზრისაა სააკაძის შესახებ „ქართლის ცსოვრება“, რა აზრისაა სალხი. ახლა გვსურს მკითხველს შევახსენოთ, რა აზრისაა ერთი დიდი პოეტი და მოქალაქე, რომელსაც პატრიოტობისა, ეროვნული შეგნებისა, ვაჟკაცობისა და ისტორიზმის განსაზღვრისას არაფერი ეშლება, — ესაა ვაჟა-ფშაველა. მისი ლექსი „გიორგი სააკაძის სურათზე“ არის ამ ტრაგიკული ბედის ადამიანის (არა ინტრიგების სულისჩამდგმელი აზნაურის, როგორც ზოგს ჰგონია) ყველა უსამართლოდ მიწერილი ბრალდებისაგან ხსნისა და რეაბილიტაციის დამაჯერებელი ცდა. „თუ ვერ ვიგუებთ, ვერ შევიფერებთ, კარგი შეილები რად გეებადება?“ — კითხულობს განცვიფრებული და შეშფოთებული ვაჟა-

ფშაველა. შემდეგ კი უკვე აღშფოთებული განაგრძობს: „კარგის დაღუპვა რად გვენატრება, ჩვენი შვილისა, ჩვენივე ძმისა?!“ საქართველოსთვის ამ მტკივნეული საკითხის დასმა, ყურადღების ამგვარად გამახვილება მართო სააკაძის ტრაგედიის ფარგლებში არ ტოვებს ამ ეროვნულ უბედურებას.

ლექსი 1910 წელსაა დაწერილი და ესეც დიდად საგულისხმოა: დაწერილია იმ პერიოდში, როცა ერთი დიდი ეროვნული ჭრილობიდან ისევ ჟონავს სისხლი.

დიდი პოეტი ლექსს წერს გიორგი სააკაძეზე და მას კარგ შვილად იხსენიებს. ამის შემდეგ ნურავინ დაიკვირებს, რომ ვაჟა-ფშაველაზე უკეთ ამოიკითხა, უკეთესად ჩასწვლა იმას, რაც სააკაძის შესახებ „ქართლის ცხოვრებაში“ სწერია, ან უკეთ გაუგო სალსხ, როცა მან სააკაძის სახელი სიყვარულით შემოინახა. ვაჟას ლექსი გზას უსხნიდა მერაბ ბერძენიშვილს, მთელი თავისი ოსტატობა, მგზნებარება ტემპერამენტისა ჩაექსოვა სააკაძის პიროვნების პლასტიკურად წარმოსახვაში.

ჩვენს შეგნებას ყოველი მნიშვნელოვანი ნაწარმოები წარმართავს გარკვეული იდეის მიმართულებით; დღეს, როცა სააკაძის მონუმენტს შესცქერი, მასში ხედავ სააკაძის გამარჯვებას თავისი სამშობლოს მტრებზე. ასეთია ისტორიული სინამდვილე. სამშობლოსადმი თავდადების იდეა აქ პოულობს თავის ღირსეულ სორცშესხმას, ვაჟას სიტყვებით რომ ვთქვათ, იმ „კარგი შვილების“ ღვაწლის დაფასების გამოსატულებას.

მ. ბერძენიშვილის ეს მონუმენტი კასპში დაიდგა. მაღალი პოსტამენტიდან გადასცქერის მშობლიურ მსარეს საომარ ცხენზე ამსედრებული გიორგი სააკაძე. ამ სწორუპოვარ გმირს სამასორმოცი წლის შემდეგ ეღირსა სამშობლოში დაბრუნება.

ეს მონუმენტი არ არის მართო სააკაძის ღვაწლის გასსე-

ნება და დაფასება. სელოვნებაში თუ კონკრეტული განზოგადებულის სასეს არ ღებულობს, ის ქმნილება ჩანაფიქრშივე სუსტია. მერაბ ბერძენიშვილის „გიორგი სააკაძე“ იმიტაცაა საყურადღებო, რომ მოქანდაკეს მიზნად არ დაუსახავს კონკრეტული ისტორიული პიროვნების ვიწრო ჩარჩოში ჩასმა. „სააკაძეში“ სელოვანი ხედავს მტრის რისხვად ამსედრებულ ქართველ მეომარს, საქართველოს პატრიოტს, და არა მისაერთი რომელიმე კუთხისას. მოქანდაკე არ აზუსტებს სააკაძის პორტრეტს, თუმცა ამისი საშუალება ჰქონდა და მერე რა „მაცდური“ იყო იგი! მას შეეძლო გამოეყენებინა კასტილის ჩინებული ნასატი, სადაც სააკაძე ესოდენ მიმზიდველი სახის რაინდად წარმოგვისას იმ ეპოქის იტალიელმა მსატყარმა. მერაბ ბერძენიშვილი შთაგონებით ქმნის დიდი გამომსახველობის ძალის ჭეშმარიტად ფსიქოლოგიურ პორტრეტს, გატარებულს საკუთარი ხილვის პრიზმაში, თავისი რთული ამოცანის და დრამატული ვითარების შესაბამისს.

გარშემო არც ბრძოლის ველია, და არც მსედრობა ჩანს, მაგრამ ოსტატის სელით გამოძერწილი და ბრინჯაოში ჩამოსხმული ცხენის მოძრაობაში ყოველი კუნთის თრთოლა, ბრძოლის ველზე ატეხილი ყიჟინის ანარეკლად, დაძაბულ მომენტზე უმძაფრეს რეაქციად აღიქვება. უნაგირზე წამოწეულ სააკაძეს ხმალი ნასევრად გაუშიშვლებია, ფეხის წვერები კი უზანგებში ისე გადაუღუნავს, ცხენისა და კაცის დაძაბულობას, ჩანს, რაღაც გადამწყვეტი მოძრაობა უნდა მოჰყვეს. სმაღს ელვისებური კამარა ჯერ არ გაუკეთებია, მაგრამ ქარქაში უკვე ცას ხეხს...

რა იყო მტრისთვის სააკაძის პიროვნებაში ყველაზე საშინელი და თავზარდამცემი? — თქმა არ უნდა, ამ სწორუპოვარი გმირის მკლავის ძალა, მოსაზრებულობა, ღვითით მომადლებუ-

ლი ნიჭი მსედართმთავრისა. ამ განსაკუთრებულ ძალას, უნარს შემართებისას, სჭირდება განსაკუთრებული საზგასმა პლასტიკურ ფორმაში გადატანისას და აქ საამისოდ მოქანდაკე იშველიებს იარაღის განსაკუთრებულ ზომას. უპირველეს ყოვლისა, ამით უნდა გაუსვას საზი და შეავსოს ის დაძაბულობა, რასაც ასე შეუპყრია და შეუნივთებია მსედარი და ცხენი.

თანამედროვეთა გადმოცემით, საკმარისი იყო თურმე სააკაძის ქარქაშიდან ამონათებული ხმლის დანახვა და ბრძოლის ჟინის აღმძვრელი ერთი გადაყივლებაც კი, რომ მტრის ლაშქრის დაწინაურებულ მსედრობას თავზარი დასცემოდა; იმ გადაყივლების გარეშეც ბრინჯაოში ხელოვანს ისეთი ძალით შთაუბერავს სული კაცისა და ცხენისათვის, რომ ბრძოლის ჟინის აღმურში სვევს მნახველს და იმ შემართების თანაზიარს ხდის. და როცა იქაურობას ტოვებ, მაშინაც არ გცილდება, სულ თვალწინ გიდგას ეს სახე, ეს მოძრაობაში წარმოქმნილი, დასვეწილი ხაზები და სილუეტი მეომრისა და ცხენისა, ცას რომ შერწყმია და დიდებულ ხილვად გაფენილა სიფრცეში.

„სააკაძეს“ მოჰყვა თბილისში, ფილარმონიის შენობის წინ აღმართული „მუზის“ მონუმენტი, „მუზას“—„ზაქარია ფალაშვილი“, რომელიც თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრის სკვერში დაიდგა.

ყველა ეს ქმნილება იმდენ ფიქრსა და ემოციას იწვევს, თემის შესაბამის ისეთ ჭეშმარიტ მხატვრულ გადაწყვეტას პოულობს მოქანდაკე, რომ მნახველს სიამაყის გრძნობა ეუფლება.

ასლო ხანში ლაოსის დედაქალაქში დაიდგმება მერაბ ბერძენიშვილის მიერ შესრულებული მეფე სი-სევანგ-ვონგის ბრინჯაოს მონუმენტი, სოლო თბილისის ასლოს, მარნეულის

კარიბჭესთან, აღიმართება სამამულო ომში დაღუპულთა მემორიალი, რომლის მთავარი ნაწილი იქნება თერთმეტმეტრიანი ქანდაკება — „კიდეცა დაიზრდებიან“.

ამჯერად გაკვრითაც ვერ შევეხეთ მ. ბერძენიშვილის არა მარტო ზოგიერთ მონუმენტურ ქმნილებას („მუზა“, „ზაქარია ფალიაშვილი“), მის მრავალრიცხოვან მცირე ზომის პლასტიკურ ქმნილებებსაც (მარჯანიშვილის პორტრეტი და სხვა), აგრეთვე დაზგურსა და წიგნის გრაფიკას, საერთაშორისო პრემიებით არაერთხელ აღნიშნულ პლაკატების სერიას, წიგნის გაფორმებას, სხვადასხვა ლიტერატურული ნაწარმოებების ილუსტრაციებს, უცხოეთში მოგზაურობით შთაგონებულ ჩანასატებს. ეს მომავლის საქმეა.

მერაბ ბერძენიშვილის დიდი ტალანტით აღბეჭდილ შემოქმედებას უთვალავი თაყვანისმცემელი და დამფასებელი ჰყავს.

გიტყვით სოლმე, თვალსაჩინო წვლილიო... მერაბ ბერძენიშვილის დიდი ოსტატობით, შთაგონებით, ეროვნული ელფერით აღბეჭდილი შემოქმედება თვალსაჩინო წვლილზე მეტია. ეს ის წვლილია, რომელიც მის ზოგიერთ კოლეგასთან ერთად განსაზღვრავს დღევანდელი მონუმენტური ქანდაკების დონეს და განვითარებას საქართველოში, განაპირობებს მის აღიარებას დიდ სარბიელზე.

ერთდროულად მიცქერიან...

წინ მიდევს ოციანი წლების ბოლოს გადაღებული ორი ფოტოსურათი, ერთდროულად მიცქერიან იაგო და ყვარყვარე. მათ ანსახიერებდა უშანგი ჩხეიძე, ერთდროულად ჩამესმის ყურში ორივეს ხმა, მართალია, განსხვავებული ხასიათისა, მაგრამ ორივე საოცრად ბუნებრივი, ადამიანური, დროდადრო სმის ტემპრით მაინც მონათესავე და ნაცნობი...

როგორც ხმით, ისე გრიმით უშანგი სცენაზე სახეს არასოდეს იმ ზომამდე არ იცვლიდა, რომ ვერ გეცნოთ.

სწორედ იმ სანებში და მერეც ხშირად ზოგი მსახიობი სცენაზე ფიტულს მაგონებდა, რომელსაც არ დაუშურებია გრიმის შესაძლებლობანი, რათა თავი ისე „გარდაესახა“, მაყურებელს იგი ვერასგზით ვერ ეცნო.

როლის შესაბამისად მსახიობის გარდასახვის გარეგნულ მხარეს უშანგი ამდიდრებდა, უპირისპირებდა წარმოსახვის ძალას. პერსონაჟის სასიათს, ნიღბთან ერთად, ის ქმნიდა არა მარტო გრიმით, არამედ, და უპირველეს ყოვლისა, მისი სულის მაყურებლის წინაშე „ძერწვის“ ხელოვნებით. ეს პროცესი იყო სწორედ ის მაგია, რაც ასერიგად იმორჩილებდა მაყურებელს. უშანგის თამაშის დროს ვერც კი შეატყობდი, როგორ ქრებოდა სცენის ჩარჩო და როგორც ზღვის ტალღა ნაფიტს, ისე გათამაშებდა თავის ნებაზე — ზღვის ტალღასავით ლაღი და ძლიერი ნიჭი ამ აქტიორისა.

როგორც უკვე აღვნიშნე, უშანგი არასოდეს იქამდე არ მიდიოდა, რომ ის ვერ გეცნოთ, არასოდეს ბოროტად არ იყენებდა არც გრიმს, არც ხმას, არც სხვა რამ საშუალებას. პირიქით,

მისი სცენაზე შემოსვლა და ცნობა ერთი იყო, მაგრამ, ამავე დროს, სდებოდა ის სასწაულიც, რომ მის მიერ შექმნილ ნი-
ლაბში უმაღლესი სიძნელეებით იმასაც, ვისაც ასასიერებდა; მსა-
სიობი აღარ გიტოვებდათ იმის საშუალებას, არათუ იმ წუთში,
მერეც კი სხვაგვარად წარმოგედგინათ გოდუნი, იაგო, ყვარ-
ყვარე (და, ალბათ, ჰამლეტი, ჩენჩი). აი, სწორედ ეს ორი გა-
რემოება — გამოჩენის უმაღლესი მსახიობის ცნობა და ასევე უმაღ-
ლეო უყოყმანოდ მიღება, აღიარება იმისა, რომ უშანგის სახით
ამჟამად თქვენ ნამდვილად გამოგეცხადათ იაგო თუ ყვარყვა-
რე, იყო მსახიობის დიდი ტალანტის, ოსტატობის, ჭეშმარიტი
გარდასახვის უნარის დადასტურება. სცენაზე შემოსულს კი
არა, უშანგის სცენაზე შემოსვლამდეც, კულისებშივე იცნობ-
და სოლმე მაყურებელი. სცენის ახლოს, ქანდარის კუთხეებში
მოკალათებული, დალანდავდა თუ არა კულისებში გამოჩენილ
მსახიობს, უმაღლესი ატეხდა, — რაღაც განსაკუთრებულად და
უეცრად, — გაცხარებულ ტაშისცემას. და ეს ტაშისცემა რასაც
ნიშნავდა, უმაღლესი სდებოდა მთელი დარბაზი — მალე უშანგი
უნდა გამოჩენილიყო.

სოლო მისი უკვე სცენაზე გამოსვლა და რამდენიმე წუთის
გაგრძელებული მხურვალე ოვაცია ჩვეულებრივი ამბავი იყო.
ამგვარი შესვენება მაყურებლისა მსახიობთან უკვე ისეთ ატ-
მოსფეროს, განწყობილებას ქმნიდა დარბაზში, რომ მღელვა-
რებას, სიხარულს, ჯერ მხოლოდ საყვარელი მსახიობის გა-
მოჩენით გამოწვეულს, რაღაც არაჩვეულებრივის მოლოდინს
საზღვარი არა ჰქონდა. გეგონებოდათ. ამ გაშმაგებულ ტაშის-
ცემას ველარაფერი შეაჩერებო, მაგრამ... საკმარისი იყო, და-
საწყისში ოდნავ შემკრთალი და, ბუნებრივია, ზომაზე მეტად
აღელვებული მსახიობის ერთი უსიტყვო ჟესტი, ან ბაგის
შერხევა, რომ უეცრად ისეთი საძირისებური სიჩუმე ჩამო-

ვარდებოდა, ასლა სწორედ ეს სიჩუმე და მოლოდინი შეგძრავდათ. უშანგის ხმის ამოდება, პირველი ფრაზის გაგონება და მაყურებლის რაღაც უცნაური ჟრუანტელით შეპყრობა ერთი იყო. შეცხიებულივით ბუსუსებდაყრილი, მონუსხული უცქეროდი მის მოძრაობას, გესმოდა სიტყვა, რომელიც, დროდადრო, მართლაც რომ ცეცხლში ნაჭედი ფოლადივით ჟღერდა... და გაოცებდა, რა მკაფიოდ, რა ადვილად აღწევდა იგი, თუნდაც ჩურჩულით წარმოთქმული, თვით ქანდარის ბოლო რიგებამდეც კი!

რასაკვირველია, ასეთი მსახიობისათვის მარტო გრიმით „ჯადოქრობა“ არავითარ აუცილებლობას არ წარმოადგენდა და მისი ეს შინაგანი გარდასახვის ჭეშმარიტი გზა, მაყურებლისათვის ეგზომ ხილული პროცესი, თითქოს თქვენ თვალწინ იმ ადამიანის სულში გადასახლებისა, ვისაც მსახიობი ასახიერებდა, სასწაულმოქმედად წარმოგიდგენდათ მას. უშანგი ჭეშმარიტად ფლობდა, თავისა განუმეორებელი ნიჭის წყალობით, მაყურებლის წინაშე პერსონაჟის სულის ძერწვის საიდუმლოს.

ჰამლეტისა და ჩენჩის გარდა, უშანგი თითქმის ყველა მთავარ როლში მინახავს, რაც მას რუსთაველის თუ მარჯანიშვილის თეატრის სცენებზე განუსახიერებია. ეს იყო დიდი ხნის წინათ, მაგრამ ზოგი რამ აქამდე მომყვება სიზმარეულ ხილვასავით. ქართული დრამის იმ დღესასწაულებად ქცეული, მარჯანიშვილისეული და ახმეტელისეული სპექტაკლებისაგან თუ მათში მონაწილე მსახიობებისაგან მხოლოდ ფოტოსურათები შემოგვრჩა... და აი, დღეს წინ მიდევს რაღაც განსაკუთრებულად ამოჩემებული ეს ორი ფოტოსურათი... ერთდროულად მიცქერიან იაგო და ყვარყვარე, ერთდროულად ჩამესმის ყურში ორივეს ხმა, რომელთა სცენურ სიცოცხლეს ოდესღაც

სული შთაბერა უშანგიმ. და ახლა ისეთი განწყობილება ჩე-
უფლება, თითქოს უშანგისთან ერთად წაიღინენ პამლეტიც,
იაგოც, ჩენჩიც, ყვარყვარეც, რადგან უშანგის შემდეგ ისინი
სცენაზე იმ ძალით გაცოცხლებული აღარავის უნახავს.

ამ ორმა ფოტოსურათმა იმთავითვე მიიქცია ჩემი ყურად-
ღება... იაგო და ყვარყვარე — ცა და დედამიწასაგით ერთმანე-
თისაგან დაშორებული ორი ხასიათი, ორი ნიღაბი და... ზუს-
ტად ერთნაირი პოზა! ერთს ყაბალახით წაუკრავს თავი, მეო-
რეს — ტილოს ნაჭრით. ერთსაც, მეორესაც თხლად შეუკრიჭია
უღვაში. ერთს ცოტათი შეუტოვებია წვერი ნიკაპზე, მეო-
რეს — მეტად. ორივე ზის. ორივეს თავზე შემოუდვია ხელი.
ამდენი საერთო რამ მათს გარეგნობასა თუ პოზაში და უფ-
სკრული მათს სულიერ მდგომარეობასა და გამომეტყველება-
ში. ერთის გამოსხედვაში — მზაკერული ზრახვით და ბნელი
ფიქრით შეპყრობილის გარინდება... ეს ის წამია, როცა ფიქ-
რი ბორგავს და აღამიანი უსმენს არა მარტო საკუთარ გუ-
ლისცემას, არამედ გულისთქმის იღუმალ ჩურჩულსაც; მეო-
რის გამოსხედვაში კი აშკარად, დაუფარავად ჩანს, ჩვენთვის
ესოდენ ნაცნობი. საგონებელში ჩავარდნილი ყვარყვარე —
შემთხვევით აღზევებული და მერე უეცრად ძირს დანარცხე-
ბული, თავის მოსაწყვლებით და მოკატუნებით რომ ცდილობს,
ხიფათს დაუძვრეს. ზუსტად ერთნაირი პოზა, მაგრამ უფსკრუ-
ლი სულის ხატვისას: ორივე ფოტოზე ერთნაირად თავზე შე-
მოდებული ხელი სულ „უმნიშვნელო“ განსხვავებით, ყვარ-
ყვარეს ხელი გაშლილია და ისე იკითხება, თითქოს ამ წუთში
სწორედ ამით მიგანიშნებდეთ, რას ფიქრობს მისი პატრონი
„ვაი, შენ, ჩემო თავოო“. იაგოს მუშტად შეკრული ხელი კი
მისი ფიქრის, მისი ზრახვის, მისი მტკიცე გადაწყვეტილების
მხილვებაა.

წინ მიდევს ორი ფოტოსურათი... ერთდროულად მიცქერ-
იან იაგო და ყვარყვარე. ერთდროულად ჩამესმის ყურში
ორივეს ხმა, თუმცა ესოდენ განსხვავებული, სასიათის შესაბა-
მისად, ინტონაციით, მაგრამ ორივე საოცრად ბუნებრივი, ადა-
მიანური, დროდადრო ტემბრით მაინც მონათესავე და ნაცნო-
ბი... ხმა საბჭოთა ეპოქის ქართული თეატრის უპირველესი
მსახიობის — უშანგი ჩხეიძისა.

1973

ღირსეულად ვალგოხდილი

როდესაც ზაქარია ფალიაშვილის ცხოვრებას ეცნობი, ერ-
თი მხრივ, გაოცებს მისი სულის წრთობისა და ინტელექტის
ჩამოყალიბების ხანგრძლივი, რთული პროცესი, მეორე მხრივ,
ხელოვნების საკურთხეველზე სიცოცხლის მსხვერპლად მი-
ტანის მაგალითი. არათუ სიჭაბუკისა და ხანდაზმულობის,
თვით ბავშვობის უზრუნველი წლებიც კი აფორიაქებული და
აღსკესება მუხიკით... ის თითქოს იშვა ქართული ხალხური მუ-
სიკისა და საკულტო საგალობლების წიაღში. ადვილი წარმო-
სადგენია პატარა ბიჭუნა, რვა წლის ზაქარია, კათოლიკური
საეკლესიო გუნდის მომღერლის სამოსელში. მისი დისკანტი
ორდანოს ხმას ერთვის და „ავე მარიას“ ღვთაებრივ ჰანგებ-
თან ერთად უსასრულობისაკენ მიჰქრის...

წარმოუდგენლად მცირე მონაკვეთი დროისა აშორებს ზაქარიას მშობლის „იავნანიდან“ „ავე მარიამდე“, მაგრამ რა ბუნებრივ, რა ლოგიკურ კანონსომიერებად ჩანს ყველაფერი, როცა საქმე ქართულთა ამ მუსიკალურ გენიას — ფალიაშვილს ესება.

მუსიკით გატაცება თავდავიწყებამდე, მუსიკის სიყვარული სულ უფრო და უფრო ღრმად იჭრება მის მსურველ სულში და ამიერიდან ფალიაშვილის მთელი ცხოვრება, სიცოცხლის აზრი მუსიკაა მხოლოდ. მაგრამ არა უსაგნო, უძლეური და განყენებული, არამედ ეროვნული და საკაცობრიო ინტერესების გამომხატველი. შემთხვევითი არ იყო, რომ ადრიადავე ზაქარია ფალიაშვილი მთელი თავისი არსებით და შეგნებით ეროვნული ხალხური მუსიკის ძირებს დაუკავშირდა და რუსულ თუ ევროპულ კლასიკურ მუსიკას ნაზიარები, ახალი ქართული მუსიკის გოლიათად წამოიძარა.

1903 წელს რუსეთიდან დაბრუნებული ფალიაშვილი, რომელსაც უკვე გავლილი ჰქონდა დაოსტატების გრძელი და რთული გზა — ქუთაისის კათოლიკური ეკლესიის გუნდიდან მოსკოვის კონსერვატორიამდე, დებულობს უთუოდ ყველაზე უფრო მნიშვნელოვან და სწორ გადაწყვეტილებას, როგორიცაა შეეძლო მიედო ხელოვანს, რომელსაც შემდგომში ესოდენ დიდი როლი უნდა შეესრულებინა ეროვნული მუსიკის გამდიდრებისა და საოპერო ხელოვნების საფუძვლის ჩაყრის საქმეში. ფონოგრაფით შეიარაღებული, ამჯერად ის მიემგზავრება სვანეთში, რათა უფრო ახლოს გაეცნოს ქართული ხალხური მუსიკის საგანძურის სვანურ ნიმუშებს (ადრე ამ მიზნით მან მოიარა გურია, იმერეთი, ქართლი, კახეთი და რაჭა).

საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში შეკრებილ ხალხურ სიმღერებს შემდეგ ის ცალკე კრებულადაც სცემს. და ასე,

ბავშვობიდანვე ნაზიარები და გამოკეებილი, ერთი მხრივ, ეროვნული ხალხური, მეორე მხრივ, საკულტო და კლასიკური მუსიკის ჰანგებით, შეუმჩნევლად უახლოვდება თავის დიდ ოცნებად ქცეულ მიზანსა და საწადელს — დაწეროს ქართული ოპერა. როგორც დასტაქრის ხელის მოძრაობა რთული ოპერაციის დროს, ასევე ხელოვანის არჩევანი შეცდომას ვერ ითმენს. სწორედ ამ არჩევანში, საბედნიეროსათუ საბედისწეროში, ჩანს დიდი ხელოვანის ალღო და ბუნება, რომელიც ყოველთვის ფლობს ხალხის ინტერესის, ადამიანური ვნებათაღელვის, სასიათის დიდი. სიღრმით გამოხატვის საიდუმლოს. ზაქარია ფალიაშვილის მიერ გადადგმული პირველივე ნაბიჯი ქართული ეროვნული ოპერის შექმნის გზაზე თვით კომპოზიტორისა და მთელი ჩვენი ხალხის, ჩვენი კულტურის საბედნიეროდ, უდიდესი გამარჯვებით დაგვირგვინდა — შეიქმნა „აბესალომ და ეთერი“. „ეთერიანის“ ქართული ხალხური ლეგენდა ადამიანური ღირსების საკაცობრიო სადიდებელია. ეს სადიდებელი შორეულ წარსულში შექმნა ჩვენმა ხალხმა და სწორედ ამიტომ, როცა მოგვევლინა ის ჯადოქარი ხელოვანი, ვინც ამ ლეგენდის სიმაღლე მუსიკალურ სულს შთაბერავდა თავის ქმნილებას, არ შეიძლებოდა ხალხს მისთვის ისეთივე პატივი არ მიეგო, რაც ერთ დროს რუსთაველს მიაგო, როცა მისი სასელი პოეზიის სინონიმად იწამა. „აბესალომისა და ეთერის“, „დაისის“ შექმნის შემდეგ ფალიაშვილის სახელი თუ მუსიკის სინონიმად იქცა საქართველოში, მისი ქმნილებები, „აბესალომი“ და „დაისი“, თამამად ამოუდგნენ მხარში მსოფლიო საოპერო ხელოვნების ყველაზე აღიარებულ ნიმუშებს.

ქართველი მწერლებისათვის კი მუდამ სიამაყით მოსაგონრად დარჩება ის ფაქტი, რომ თუ დღეს საქართველოს მუსიკის სფეროშიაც ჰყავს თავისი უსახელოვანესი შვილების ტო-

ლი ხელოვანი, ამაში დიდი წვლილი მიუძღვის ჩვენი ერის
მამიას — ილია ჭავჭავაძეს. მან ჭაბუკ მუსიკოსს არ მოაკლო
ზრუნვა, ამაგი და იმ დიდ გზაზე გაიყვანა, რასაც ასე ნატრობ-
და ქართველი ხალხის პოეტური გენია — ნიკოლოზ ბარათა-
შვილი.

დიდი ქართველი — ზაქარია ფალიაშვილი ღირსეულად
ვალმობდილი აღმოჩნდა როგორც ილია ჭავჭავაძის, ისე მთე-
ლი ჩვენი ერის წინაშე.

ს ა რ ო ნ ე მ ი

ნ ო ვ ე ლ ე ბ ი

ქორღელია	6
ხის ქოვზი	19
ასშალტი	31
შინაგერა	62
მუხის ტია	72
ყარიაი გგოსანი	96
ტოცა გზე პირს იგანდა	149
გოთიგული პალახი	194
მსტატი	212
სულუბას ძუდი	237
შველი გადატრილ ხესთან	271

ა ი ე ს ე ბ ი

არგმეთის მთაგრეზი	340
მოწყობილი	450

შ ე რ ი ლ ე ბ ი

კიდემ ერთი მონოგრაფია დიდ მსახურზე	535
დიდი სიჩუგის მძო	558
კარგი შვილების სადიდებელი	575
ერთდროულად გიცძვრიან	590
დირსეულად გაღმონდილი	594

რედაქტორი ნ. ხოშენიძე
მხატვ. რედაქტორი ს. პ. ცინცაძე
ავტორის პორტრეტი ნ. იანქოშვილისა
ტექნორედაქტორი თ. მამფორია
კორექტორები: გ. წერეთელი,
 ნ. ლომაძე,
 რ. ლოლაძე
გამომშვები ნ. ხაჩათაძე

ჩაბარდა წარმოებას 05. 01. 1978. ხელმოწერილია სა-
ბეჭდად 20. 07. 1978. უე 00399. ფორმატი 70×108¹/₃₂,
ქაღალდი საბეჭდო № 1. გარნიტურა ნაკადული. ბე-
ჭდვა მაღალი. პირობითი ნაბეჭდი ფურცელი 26,25. სა-
აღრიცხვო-საგამომცემლო ფურცელი 22,08. ტირა-
ჟი 15.000 ეგზ. შეკვ. № 92

ფასი 1 მან. 60 კაპ.

გამომცემლობა „მერანი“. რუსთაველის 42
თბილისი. 1978

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს გამომცემლო-
ბათა, პოლიგრაფიისა და წიგნის ეაჭრობის საქმეთა სა-
ხელმწიფო კომიტეტის თბილისის წიგნის ფაბრიკა,
მეგობრობის გამზარი 7.

Тбилисская книжная фабрика, Государственного
Комитета Советов Министров Грузинской ССР
по делам издательств, полиграфии и книжной
торговли, пр. Дружбы № 7

შეცდომების გასწორება

დაბეჭდილია	უნდა იყოს
(მწარედ გამეცინა) და... ჩვენს გამარჯვებას საურმაგ. ციხეს დაეძებენ? ვიდრე ენას ამოგართმევდე ლოტოს—რა. (დაფიქრებული სი- ნანულით) ყველაფრის მწამს... სიყვარულით დამყარებული ბოროტი ჟინის შემოდის გაიანე შემოდის ზალიკო ცეცხლაძე. ორი- ვე ხელით უჭირავს მუცელზე ჩამოდებული უზომოდ გაბერი- ლი პორტფელი რუსიკო მხოლოდ ეს იყო შემოინახა მემკვიდრეობამაც მეტ სიგრძესა და განძს. ამიტომაც ცისკენ სულ სხვა რა- მეზეა გამიზნული	(მწარედ გაეცინა) და... ჩემს გამარჯვებას საურმაგ. ციხეს დაეძებ? ვიდრე ენას ამოგვართმევდე ლოტოს—რა. მე მწამს... სიყვარუ- ლით დამყარებული ბოროტი ჯინის (შემოდის გაიანე) (შემოდის ზალიკო ცეცხლაძე. ორი- ვე ხელით უჭირავს მუცელზე ჩამოდებული უზომოდ გაბერი- ლი პორტფელი). ოსიკო მხოლოდ ის იყოს შემოინახა მემკვიდრეობაც მეტ სიგრძესა და განს ამიტომაც ცისკენ მიშვერილი ხე- ლის გული, ოდნავ მოხრილი თი- თები სულ სხვა რამეზეა გამიზ- ნული